

CAMIL PETRESCU

TEATRU

JOCUL IELELOR • SUFLETE TARI • DANTON



grammar

PAGINI ALESE

LITERATURA ROMÂNĂ

CAMIL PETRESCU

TEATRU

JOCUL IELELOR • SUFLETE TARI • DANTON

**Ediție îngrijită, postfață, tabel cronologic
de
FLORICA ICHIM**

Coperta colecției: *Val Munteanu*

Editura GRAMAR

București, 2007

CUPRINS

Jocul lelelor / 5
Suflete tari / 109
Danton / 193

Addenda la Falsul Tratat / 339
Postfață / 349
Tabel cronologic / 361

JOCUL IELELOR

P E R S O A N E L E

Gelu Ruscanu
Șerban Saru-Sinești
Fr. Praidă
Penciulescu D.
M. Vasiliu
Petre Boruga
Sache Dumitrescu
Dașcu Mitică
Un lucrător
Responsabilul (Kiriace)
Primul procuror
Medicul
Agentul secret
Gardianul
Primul gardian
Moș Dumitrache
Mihai
Toma
Nacianu

Maria Sinești
Irena Romescu
Roxana
Elena Boruga
Nora
O servitoare

NOTĂ. Lucrarea care urmează nu vrea să fie decât acest lucru contradic-toriu, o "dramă a absolutului" și deci se înțelege că toate referințele aparent istorice nu corespund datelor știute. Astfel, personajele principale și partidele socialist, liberal și conservator citate sunt aci personaje și partide de ficțiune. Sunt însă, în anume sens, substanțial reale datele cadrului, menite să fixeze momentul Mai 1914.

ACTUL I

TABLOUL I

Redacția ziarului Dreptatea Socială, biroul directorului. E colțul spre Parcul Oteteleșeanu al unei vechi clădiri, la etajul întâi... Ferestre multe, ziduri groase, simplu văruite, o accentuată asimetrie.

Un birou mare demodat, cu două fotolii de piele în față, multe dosare, cărți, ziare, telefon. Canapeaua corespunzătoare celor două fotolii e la perete. Două-trei biblioteci. Pereții sunt acoperiți cu placarde colorate franțuzești, reprezentând afișe de lansare ale cotidianelor socialiste, franceze. Între ferestre înspre fund o panoplie de scrimă: măști, florete, mănuși. Deasupra ei o fotografie ca un portret, capul unui bărbat ca de 40 de ani, frumos, cu o mustață franțuzească mătăsoasă și moale.

Un afiș în românește anunță pentru 1 Mai petreceri și mari serbări la Grădina Bordei. Afișe cu Dreptatea Socială, câteva placarde cu lozinci: Proletari din toate țările, uniți-vă!... sau: Fapte, nu vorbe.

Teancuri de ziare, colecții de reviste ilustrate sau satirice.

O cartonieră dublă. Două uși în dreapta, una din vestibul, alta dă la secretariat. Încă o ușă în stânga.

SCENA I

Sache, Dașcu, apoi Toma

La început, Sache, singur în scenă, răscolește în toate părțile căutând manuscrise... Încearcă dulapuri și sertare închise.

Îngenunche, căutând jos în sertarele biroului... E paginatorul Dreptății Sociale, în vârstă ca de patruzeci, patruzeci și cinci de ani, dar părând mult mai bătrân... E îmbrăcat într-o bluză albastră, foarte veche, de lucru. Poartă mustață mare și ochelari legați cu un șnur. În mâini sfoară neagră de măsurat coloanele.

Dașcu, bărbat voinic negricios, foarte dârz când e nevoie, este mașinistul șef. Intră și el foarte îngrijorat, ca și Sache, tocmai când acesta este în genunchi.

Dașcu: Ei, ai găsit ceva?

Sache (*arată cu dispreț câteva foi de hârtie*): Un articol al profesorului ăla gras, pus pe masă ca să i-l dea înapoi, și două desene...

Dașcu: Tovarășe, dacă toată redacția lipsește de patru zile, cum să mai scoatem atunci gazeta?

Sache: Duminică a mai mers, că era în parte făcută de sâmbătă... Ieri, luni, am pus tot ce am găsit în tipografie: rămășițe, reclame, clișee. Azi, marți, ai văzut că m-am descurcat iar. N-am avut decât articolul directorului dat înainte... Pentru mâine însă n-am decât atât (*arată sfoara de paginație, un capăt mic*).

Dașcu: Și tovarășul director unde e?

Sache: Trebuie să vie astă seară... A fost la Iași să pledeze în procesul ceferiștilor de la Pașcani. Vine cu trenul de nouă și jumătate.

Dașcu (*iritat*): Dar ăilalți?

Sache: Eu știu unde sunt? Cum dau căldurile se răspândesc toți în toate părțile... Mai ales acum când au permise de tren... Nu mai dau cu zilele pe la redacție... Se lasă unul în nădejdea celui alt...

Dașcu (*amărât*): Și ăștia sunt socialiști?... sunt tovarăși, ai? Asta-i gazetă socialistă? Ascultă, nene Sache, când văd intelectualii (*a apăsător cu dispreț*) ăștia din mișcare, mi-e silă... silă, înțelegi...?

Sache (*gospodar cumsecade*): Dacă nu sunt plătiți cu lunile, ce vrei să faci?... Se învârtesc și ei cum pot... Dumneata ești mașinist... Dacă sâmbătă nu primești salariul, nu mai lucrezi... Eu sunt paginator, dacă sâmbătă nu-mi primesc cei treizeci de lei ai mei, nu lucrez...

Dașcu: Dar pe mine nu mă plătește gazeta, nici pe dumneata... ne plătește patronul tipografiei, care nici nu e măcar socialist.

Sache: Dar el ia tot de la gazetă, nu? Ei, atunci nu mai rămâne pentru redactori. Că, vezi, gazeta de abia o duce de azi pe mâine. E mulțumire aici când se scoate tiparul și hârtia...

Toma (*un flăcăiaș ca de 17-18 ani, intră puțin speriat*): Iar e tipul ăla cu mustați la cârciuma de peste drum... Pândește mereu... (*Toți trei se privesc neliniștiți și se duc la fereastră.*)

Dașcu (*privind cu oarecare fereală*): Care e...? Că văd și alții în fereastră...

Toma: ăla care e cu pălăria în cap, cu burlane la mâini... (*stăruie*) în stânga acolo, unul negru, cu mustața tunsă. (*Se întorc de la fereastră, Toma iese, Sache mai caută mereu.*)

Dașcu: Ai mai găsit ceva?

Sache: Tot mai credeam că are directorul ceva pus deoparte...

Toma (*se întoarce oarecum speriat*): Tovarășe Dașcu, e jos responsabilul Internaționalei a doua...

Dașcu (*a încremenit*): Cine?... Unde e?

Sache (*caută sprijin*): Ce ne facem, că nu-i nimeni din redacție să-l primească?

Toma (*agitat*): E pe coridorul de la tipografie... Nu se urcă niciodată sus, până nu se încuie toate ușile cu cheia și nu se pun cheile pe masă. Eu trebuie să păzesc la intrare...

Dașcu: Ce facem?

Sache (*prietenos*): Nu te speria. Așa e regula (*se frământă și el totuși*). Primește-l dumneata că ești secretarul sindicatului și nu admite martori.

Dașcu: Bine, îl primesc eu. Tovarășe, închide ușile și cheamă-l sus...

Toma închide cu cheile cele două uși după ce Sache a intrat la secretariat, apoi iese și el.

SCENA II

Dașcu, Toma, Responsabilul, apoi Agentul

Responsabilul (*e un bărbat ca de șaiszeci de ani, îndesat, cu capul pătrat, ochii apropiați, maxilare puternice și nasul încovoiat. Are totuși o finețe a liniilor neașteptată și ceva neliniștit și tulbure în privirea ades prea fixă. Controlează cheile pe care Toma le arată pe birou.*): Unde este tovarășul director?...

Dașcu: Este plecat la Iași... Pledează în procesul greviștilor de la Pașcani... Trebuie să vină chiar acum cu trenul de astă seară.

Responsabilul: Unde e tovarășul administrator?

Dașcu: Tovarășul Praidă este la depozitul de hârtie... Vine numaidecât.

Responsabilul (*extrem de nervos, extrem de nemulțumit*): Unde este tovarășul secretar de redacție?...

Dașcu: Domnul Penciulescu, secretarul de zi nu poate fi găsit... Tovarășul Lotar, secretar de noapte, este plecat din București.

Responsabilul (*dur, neîncrezător*): Și d-ta cine ești?

Dașcu: Sunt mașinistul șef și secretarul Sindicatului lucrătorilor tipografi.

Responsabilul (*se plimbă doi pași prin cameră*): Tovarășe, este de neînchipuit ceea ce se întâmplă... Întreaga redacție a singurului cotidian socialist e absentă în momentul culminant al istoriei socialiste... (*fața i se frânge dezolată*) Cum e cu puțință atâta lipsă de înțelegere? Cum vreți ca muncitorii să mai aibă încredere în intelectualii din mișcare?

Dașcu (*dezamăgit*): Tovarășe, aveți dreptate, și eu am aceeași părere despre intelectualii din mișcare...

Responsabilul: Tocmai astă seară... (*frământându-se îngrijorat*) Tocmai astă seară...

Dașcu (*neliniștit*): Dar ce se întâmplă astă seară tovarășe?

Responsabilul (*cu fervoare, îndurerat*): Cui comunic eu în astă noapte ordinele Internaționalei?

Dașcu (*tulburat, plin de inimă*): Tovarășe, v-am spus că sunt secretarul Sindicatului lucrătorilor tipografi...

Responsabilul (*cu oarecare îndoială, nervos*): Pot avea încredere în dumneata?

Dașcu (*speriat de încrederea pe care o solicită*): Cum credeți, tovarășe.

Responsabilul (*concentrat, luptând mult cu el însuși, îl privește lung și solemn*): Tovarășe, la noapte izbucnește războiul imperialist...

Dașcu (*încremenit, nu știe ce să creadă*): La noapte, tovarășe?

Responsabilul (*copleșit, concentrat, în șoaptă*): La noapte...

Dașcu (*nu se poate regăsi, caută să se convingă, parcă*): Dar... nu știu... N-am auzit nimic... Nu s-a vorbit nimic... Ziarele n-au scris nici un rând... În sfârșit...

Responsabilul (*cu aceeași emoție liturgică*): Tovarășe, astă seară e seara cea mare... La ora asta șaizeci de divizii germane s-au pus în mișcare în secret și vor trece la miezul nopții frontiera franceză... La noapte, 18 Mai 1914... În zorii zilei, la ora 4 și 30 se va proclama Revoluția socialistă mondială...

Dașcu (*nu mai poate respira*): Se proclamă Revoluția socialistă mondială?

Responsabilul (*granitic*): La ora 4 și 30 dimineata, drept răspuns provocării capitaliste... (*apoi destins, melancolic și mulțumit*) Cine ar fi crezut asta acum câteva săptămâni...? Germania, Franța, Austro-Ungaria, Anglia, Rusia în plină revoluție proletară?

Dașcu (*agitat, instabil*): Șeful de atelier pretindea că nici într-o mie de ani nu va mai fi revoluția socialistă... Da nôi?... Noi ce facem?

Responsabilul (*solemn și uimit*): Mai întrebi? De ce sunt eu aici? Măine, la 4 și 30, proletariatul românesc, în același timp cu muncitorimea din lumea întreagă, va declanșa revoluția... Te rog să comunic direcției ziarului socialist următoarele dispoziții. Vrei să iei un toc? (*dictează*) "Deschideți, după ora 12, plicul galben din caseta de fier, cu numărul 14.367, și vă conformați imediat dispozițiilor de acolo... La 8 dimineata deschideți un alt plic galben numerotat 7.634. Cuprinde o proclamație către muncitorime pe care o afișați și o tipăriți și în gazetă". Oameni de șoc aveți între muncitorii d-voastră?...

Dașcu (*ascultând tumultul din el*): Suntem aici noi, doi dintre mașiniști și mai sunt trei linotipiști...

Responsabilul: Aveți instrucțiuni speciale secrete, comunicate individual, raportate la obiective precise: Poșta, Uzina de Gaz și Electricitate, Arsenalul, principalele ministere...

Dașcu: Se va face întocmai... *(tot mai întreabă năucit)* Astă seară? *(se mișcă nervos)* Cine ar fi crezut?... *(foarte tulburat)*

Responsabilul: Da... de mâine începe să se învârtască iar scrânciobul ruginit al lumii... Milioane de oameni se vor ridica deasupra norilor și vor fi striviți apoi de pământ...

Dașcu *(adânc tulburat)*: Va fi atât de greu, tovarășe?

Responsabilul: Hei, tinere... la roata lumii vor învârti mulți nebuni până se va opri mașinăria ei cum trebuie... Vor suna cât cerul tobele poftelor... Se vor încăleca mereu trăsnetele turbării...

Dașcu *(speriat)*: Credeți că nu va reuși Revoluția...

Responsabilul: Nici o grijă... Revoluția va merge ca Isus pe ape...

Dașcu *(nedumerit)*: Ca Isus pe ape? Tovarășe, credeți în minuni?

Responsabilul *(încurcat)*: Puțin, nu mult... Nici chiar unei Revoluții nu-i strică o leacă de minune...

Dașcu: Credeți că am să am timp să-mi mai îmbrățișez nevasta și copilul?

Responsabilul *(înduioșat)*: Copilul? *(pătruns de gândul acesta, obsedat, emoționat)* Ceea ce mă tulbură pe mine este rolul jucat de data de 18 în viața mea. Sunt născut la 18 iulie, m-am însurat la 18 ianuarie, nevastă-mea era și ea născută la 18 martie...

Dașcu *(ca în fața unei porți spre alt tărâm)*: Revoluția proletară...

Responsabilul: Nu uitați... ordine clare, energie în execuție... Secret pentru surpriză... *(scoate un plic albastru și i-l dă lui Dașcu)* Aveți aici fondurile necesare pentru tipărirea proclamației... La revedere... și fiți cu grijă... Mâine, 18 Mai 1914, e ziua cea mare...

Dașcu: La revedere, tovarășe... aveți încredere în noi... *(Responsabilul iese)*.

Dașcu *(se duce la ușa secretariatului, deschide cu cheia. Apar intrigași Sache și Toma. Mereu tulburat.)*: Tovarășe... *(dar de emoție nu poate vorbi)*

Sache *(grăbit)*: A lăsat plicul?

Toma *(răsuflând bucuros)*: Uf... m-am speriat când l-am văzut... *(justificându-se)* Agentul era jos și pândea.

Dașcu *(încruntat)*: A fost foarte supărat că n-a găsit pe nimeni din redacție.

Agentul *(intră, parcă pe furiș, vorbește puțin cam încurcat)*: Nu vă supărați... nu era nimeni afară ca să mă anunțe și am intrat așa... *(Toți rămân incremeniți, se uită unii la alții... Agentul își învârtește mereu pălăria, făcându-se că nu se uită la ei.)*

Toma *(a trecut în spatele agentului și arată speriat, în șoaptă, dar net)*: Siguranța...

Sache: Nu face nimic... dar ce vrei dumneata?

Agentul *(încurcat)*: Aș vrea să vorbesc cu domnul director...

Sache (*neliniștit*): Domnul director nu e aici... Vino mai târziu.

Agentul (*vrea să iasă, dar se răzgândește*): Nu pot să-l aștept aici pe domnul director?

Praida (*care intrase, pricepe situația*): Dar cine ești dumneata și ce treabă ai cu domnul director? (*Praida e un bărbat voinic, frumos, ca de 35-40 de ani, cu o barbă pătrată blondă, îngrijită. Fire de un calm episcopal, cu gesturi foarte legate, are o autoritate sigură, fără să ridice niciodată tonul. Fumează sau cel puțin ține neconținut în colțul gurii o pipă dreaptă franțuzească.*)

Agentul (*modest, mângâindu-și parcă mâinile*): Sunt un mic ceasornicar de pe strada Sfinților... L-am rugat pe d-l Ruscanu să-mi pledeze într-un proces și mi-a spus să-l caut la redacție...

Praida (*care și-a confirmat impresia că e vorba de un agent al Siguranței, foarte blajin*): Foarte bine... atunci așteaptă-l (*către Sache*) Ei, ce facem, l-ai găsit pe Lotar?

Sache (*cu sfoara în mână*): Iată tot ce avem... Nici pomeneală nici de tovarășul Lotar, nici de tovarășul Vasiliu.

Agentul: Nu vă supărați, am întâlnit pe scară un domn... Nu era domnul Kiriac, fostul proprietar al Uzinelor Unite? (*Așteaptă interesat răspunsul. Nimeni nu știe ce să răspundă, schimbă între ei priviri care confirmă sentimentul tuturor că au în față un polițist.*)

Agentul (*foarte încurcat*): L-am cunoscut mai demult, aveam ceasornicăria lângă magazinele lui.

Praida (*îl întrerupe fulgerător*): Ascultă domnule, spune limpede ce vrei să afli despre acest domn?...

Agentul (*mereu încurcat*): Nimic, întrebam și eu așa...

Praida (*surâde, apoi blând de tot, cum l-ar întreba ce țigări fumează*): Ce nume ai d-ta la Siguranță?...

Agentul (*o clipă zăpăcit*): Eu, de la Siguranță? (*apoi înțelege că e de prisos să tăgăduiască*) Văd că sunteți informați...

Praida: Noi te știam de mult, spune-ne ce vrei să afli despre d-l Kiriac?...

Agentul (*foarte firesc*): Nimic, am vrut numai să-mi verific părerea. Cazul lui ne e perfect cunoscut la Siguranță... E un om foarte cumsecade... dar are o țicneală... Vede numai războaie și revoluții!... Aici vine de vreo șapte ani, dar înainte de *Dreptatea Socială*, timp de vreo 10-11 ani se ducea la 18 ale fiecărei luni la *Torța*. Lăsa și acolo câte un plic... La Siguranță avea un cazier până acum vreo doi ani, la zi... Acum râd toți inspectorii de nebunia lui. (*sigur*) Nu va fi niciodată nici război, nici revoluție, din cauza armamentului teribil de azi. Așa spune domnul director general și toți inspectorii sunt de aceeași părere... Spunea domnul inspector Georgescu, ieri de pildă: "Dați-mi trei mitraliere de

astea noi de trag 600 de focuri pe minut și nu-mi mai e teamă nici de o adunare de zece mii de oameni de pe stradă... Ei, zicea dumnealui, altceva era pe vremea revoluției aceleia franceze... Atunci, până încărca un soldat o pușcă cu cremene și îndesa cu vergeaua, îi spărgea lelița capul cu sticla de lapte"... De aia, când aud de revoluții și războaie, azi râd toți de se prăpădesc. Toți îl știu pe Kiriac.

Praida: Ei, atunci râd ca niște proști... O să vedeți și războaie și revoluții să vă săturați, dacă nu peste zece ani, peste cincizeci, atunci când societatea de azi va fi coaptă pentru război și revoluție... Poți să pleci dacă e vorba numai de asta.

Agentul (hotărât): Nu vă supărați, dar eu tot am să-l aștept pe domnul director. Am de vorbit cu el.

Praida (privește încurcat): Dar nu e aici. Vino cu mine.

Agentul (șovăie, neliniștit): Unde? Vreau să rămân aici.

Praida (energic): Vino cu mine (îl împinge).

Toma (speriat, dar nu nemulțumit): Să știi că tovarășul Praida îl împușcă. Ai văzut cum l-a înșfăcat?

Sache: Ei, și dumneata, tovarășe... Nu se ucid oamenii ca puii de găină... Am auzit și eu că inginerul acesta e iute de revolver... Multe se spun că a mai făcut prin străinătate, pe acolo. Dar ce anume și cine e, nu știe nimeni.

Praida (se întoarce): L-am închis la expediție până vine directorul... Prea vrea să-și vâre nasul în toate.

Toma (sfios, dar pasionat): E adevărat, tovarășe inginer, că aveți mușchi de oțel? (ar vrea parcă să pipăie)

Praida (surâde prietenos): Chiar de oțel n-or fi ei, dar nu mă lasă la nevoie...

Toma: Floroiu pretinde că ați sărit, în Austria, de pe un pod, pe acoperișul unui tren în plin mers... Se poate asta?

Praida (surâzând mereu cu simpatie): De, se cam poate, când ești încolțit de poliție... De aceea, tovarășe, trebuie să faci gimnastică multă... să fii tare... (îl bate pe obraz pe Toma, care iese apoi fericit)

SCENA III

Aceiași, Praida, Penciulescu

Penciulescu (bărbat de 50-55 de ani, față neagră de senator roman trăit în mizerie, nebărbierit de câteva zile, sprâncenele stufoase): Ce-i, domnule, iar au dispărut derbedeii aceia de redactori?

Dașcu (răsuflând în sfârșit): Bine că ați venit, domnule Penciulescu... De trei zile vă căutăm... Nu poate apărea gazeta... Nu e nici un redactor aici...

Sache: Nu e nici un redactor și... și... ne cam caută de la Siguranță.

Penciulescu (*speriat, gata să plece*): De la Siguranță? Ce mai e și asta? (*spre ușă*) Am plecat...

Toma (*copilărește, pătimăș*): L-a închis tovarășul Praidă la expediție. Ne-am speriat... că tocmai venise și Responsabilul de la Internaționala doua...

Penciulescu (*bucuros, din prag*): A venit nebunul de Kiriace?... Unde e plicul? Repede...

Praidă (*îl arată neglijent*): E pe masă...

Penciulescu (*desface plicul febril*): 2.800 lei... Avem asigurată chenzina salariilor. Eu îmi rețin 300 lei. E unul din farmecele vieții să ai de a face cu nebunii. E adevărat că dintre toți nebunii pe care i-am văzut în viața mea, nici unul nu mi s-a părut mai iremediabil decât ăsta. De câți ani vine el așa convins să anunțe noaptea revoluției?

Sache: De șapte ani, săracul... Și-o să mai vină încă vreo șapte, de aici încolo, dac-o mai trăi. În ajun de 18 ale lunii, e ceasornic.

Penciulescu: Dar ce spuneai de agent?... Că de bucuria banilor și uitasem... ce e cu Siguranța?

Dașcu: ... E un agent care așteaptă pe tovarășul director... L-a închis tovarășul Praidă la expediție...

Penciulescu (*stă câțva timp pe gânduri, apoi își bate fruntea cu vârful degetelor și spune lui Praidă*): Acum înțeleg... E o notă în oficioul guvernului de azi... (*se caută în buzunare*)

Praidă: Ce notă?

Penciulescu (*neliniștit*): E gravă... Drept să-ți spun nu-mi prea place să fiu amestecat în chestiuni de felul acesta... Ascultă. "O gazetă dintre cele care trăiesc din fonduri suspecte (*surâzând*) – ăsta-i titlul nostru în paginile oficiosului – își atribuie în mod ridicol un merit, din faptul că conducerea – cacofonia e a lor – partidului a chemat într-alt post de mare importanță pe distinsul nostru prieten, domnul Nicolae Hariton, fost ministru al justiției. Îngâmfată fără motiv, numita foaie, care trăiește din fonduri suspecte, a dezlănțuit o nouă campanie împotriva actualului titular al Justiției, insinuând că va veni cu documente misterioase care există numai în fantezia acestor domni. Ceea ce acești pescuitori în apă tulbure trebuie să știe neapărat e că guvernul este hotărât să intervină energic, ca să taie pe viitor cheful unor indivizi certați cu morala să agite imprudent opinia publică. Se vor lua măsuri drastice ca pe viitor să piară pofta și altora de a mai recurge la asemenea procedee" (*către Praidă*). Ai înțeles? Măsuri drastice? Cu ăștia nu e de glumit.

Praida: Nu... nu... Penciuile... exagerezi... Nota nu vine de sus... e scrisă de vreun reporterăș...

Penciulescu (*cercetează atent*): Bloc 12, la ultimele informații? Astea sunt scrise totdeauna de membrii guvernului sau de alții de la conducerea partidului. Au căpătat febră sus la cap, la conducere (*se aud pe fereastră măsuri din "Văduva Veselă"*)

Sache: E ora 9, a început spectacolul la parc (*închide fereastra; sună telefonul*).

Praida: Dacă e Lotar, cheamă-l imediat la redacție.

Penciulescu (*după ce ascultă, neagă cu capul, apoi vorbește la telefon*): Da... da... *Dreptatea Socială* (*ironic*) Sigur... continuă... Și mâine, în fiecare zi. Da, domnule, continuă în chestia cu Sinești... Bine... 900 de foi?... S-a făcut... (*lui Dașcu*). Craiova întreabă dacă mai continuă cu Sinești și cere 900 de foi, în loc de cinci sute.

Sache: Azi dimineață a telefonat și Constanța... Aseară Galații și Brăila. Toți cer foi mereu... Tovarășe Praida... trebuie ridicat tirajul.

Praida: Nu-i decât o amețeață de câteva zile...

Dașcu: Până să ridicăm tirajul, nici nu putem apărea... Nu e aci nici un redactor... Uite ce fac intelectualii din mișcare.

Praida: ... Vom apărea, tovarășe Dașcu, vom apărea... De ce te agiți atâta?... Nu știi că așa se întâmplă cu toate gazetele bucureștene, cum vine luna mai?

Penciulescu: Dașcu e un dobitoc rar care crede că gazetele sunt scrise de redactori... Dașcule, ziarele se scriu singure, dacă ai un secretar de redacție ca mine și un bun paginator cum e de pildă bestia capitalistă de Sache.

Praida: Dacă ar fi venit ziarele franțuzești am fi putut să mai reproducem articolele lui Galmetta împotriva lui Lecaillaux. Anunța vineri alte scrisori ale doamnei Lecaillaux...

Penciulescu: A, nu, asta nu... Ceea ce face Galmetta e inadmisibil. Nu se publică scrisorile de dragoste primite de o femeie sau adresate ei, sub nici un motiv... Cum puteți fi voi acum de partea unui reacționar ca acest Galmetta?...

Praida: De ce nu?... Ceea ce ne interesează este că înregistrăm marea putreziciune a claselor burgheze... N-o să ne împiedicăm acum de asemenea prejudecăți... Dar de când ai devenit apărătorul femeilor îndrăgostite?

Penciulescu: ... De ce să nu le apăr săracuțele?... Numai bine mi-au adus în viață... Nici un rău.

Praida: Oricum, dacă ar fi Lotar aici, ne-am descurca mai ușor.

Dașcu: De ce nu scrieți dumneavoastră un articol, domnule Penciulescu?

Penciulescu (*indignat*): Eu să scriu? Niciodată... Am principiile mele, băiete. Scrisul pervertește inteligența. Căutați-vă pe Lotar.

Sache: Nu l-am văzut de alaltăieri, ba nu, de sâmbătă la prânz... Vă căuta, tovarășe administrator, ca să ia un acoută că și Costache era plecat în provincie după încasări... L-am împrumutat eu cu cinci lei și de atunci nu l-am mai văzut...

Penciulescu (*ridică telefonul care sună*): Ei, Lotar, tu ești... Vino repede la redacție, că și-a pierdut Dașcu, intelectualul. (*repară*) A, tu ești Fănică?... Ei da... Eu, Penciu... spune (*inconsecvent ca de obicei, indignat*). Fugi de aici, nu vă mai luați după toți proștii... Reproduceți fără grijă articolele mai departe... Cum o să înceteze campania?... Gregoriade e un dobitoc (*sarcastic echivoc*). Până într-o săptămână avem și capul lui Sinești... retezat, îl punem în balconul redacției alături de al lui Hariton... Păi sigur... Așa făceau turcii cu învinșii lor... Cum? Când vine directorul? Trebuie să sosească, vine cu acceleratul de Iași... Cine?... Cine? A, Nacianu... Îi spun... (*către Praidă*) Dobitocul de Gregoriade a vrut să împiedice oficiosul conservator să mai reproducă articolele noastre despre Sinești... Pretinde că documentul pe care îl tot anunțăm de opt zile este un... bluff...

Dașcu: Bluff?...

Penciulescu: Cacialma, puiule, cacialma pe turcește. (*către Praidă*) Auzi, că urmărim doar să ne ridicăm tirajul... Ascultă, vine aici mâine Nacianu, fostul ministru, să vorbească în chestia asta cu directorul...

Praidă: Vine Nacianu într-o redacție socialistă...?

Penciulescu: De când am devenit prezentabili... Ce vrei?...

Penciulescu (*ridică telefonul*): Alo... da (*către ceilalți*) Lotar... (*apoi*) Hai, domnule, vino imediat la redacție... (*tresare*) Ce? Lasă glumele și aleargă încoace... (*face un gest iritat, apoi, făcând semn că Lotar e nebun*) Zice că e la Paris... (*către Lotar*) Domnule, încă o dată, înțelege, te așteptăm la redacție (*face un gest de exasperare, apoi către cei din redacție*). Căldurile astea... (*lui Lotar*) Nu mai umbla cu prostii... pune o compresă cu apă rece la cap și într-un sfert de oră să fii aici (*nu mai știe ce să facă, se întoarce spre redacție*) O ține una și bună că e la Paris...

Praidă (*trece el la aparat*): Da... da... aici Praidă... Chiar la Paris? Adevărat? Vasiliu, nu ne-a spus nimic... De altminteri nici el n-a mai dat de sâmbătă pe aici... Bine... Bine... Stai să iau un creion... Dictează... Da (*Praidă ascultă la telefon și scrie*). Cum (*nu-i vine să creadă*). Cum? l-a ucis? Sst... (*ceilalți fac semne că nu pricep sau gesturi întrebătoare, el îi îndeamnă la liniște*) Uite că scriu (*și scrie, repetând ce i se dictează*). "Azi, la ora unu, doamna Lecaillaux a ucis, în biroul lui de la *Le Siècle*, pe Albert Galmetta... A venit la redacție la ora 10 dimineața și a așteptat

trei ore până când a fost primită. În clipa în care a intrat în birou a descărcat șase focuri în directorul ziarului, care a fost ucis pe loc. Doamna Lecaillaux a fost imediat arestată. Soțul ei, ministrul Justiției, și-a dat demisia. E probabilă căderea întregului guvern. Aseară, *Le Siècle* publicase o nouă scrisoare a doamnei Lecaillaux din vremea când era amanta actualului său soț”. Da, da, am scris. Dictează mai departe... (*continuă să scrie cele ce urmează, dar toată redacția e copleșită de prima telegramă*) Da... alta... Aviatorul Pégoud a executat ieri în fața unei mulțimi imense la meetingul de la Vincennes, douăzeci și trei de lupinguri la rând. Alta... S-a hotărât definitiv ca Poincaré și Țarul să se întâlnească în apele mării Baltice la 10 iulie (*acum ascultă altceva...*) Bine,... am să-i spun tovarășului Ruscanu... Care ți-e adresa? Rue Saint Beuve 33... Bine. La revedere... (*Se întoarce și explică celorlalți, care au urmărit scena stupefiați*) E la Paris. A sosit azi de dimineață... Astea sunt știrile din gazetele de astă seară. Mâine *Dreptatea Socială* este gazeta cea mai informată din România...

Penciulescu (*obsedat de amănuntul acesta*): L-a așteptat trei ore cu revolverul în manșon... Teribilă voință de a ucide...

Praida: Această burghezie abuzează de dramele pasionale...

Penciulescu (*cu un zâmbet greoi*): Dramele pasionale au început o dată cu mitologia... În orice caz, eu îți spun un lucru... Nu se va găsi în Franța curte cu juri care s-o condamne pe doamna Lecaillaux, pentru că a ucis pe cel care s-a folosit într-o campanie de presă de scrisorile ei de dragoste, publicându-le... Acolo nu se glumește cu asemenea lucruri.

Dașcu: Crezi că *Dimineața* nu o să aibă știrile?

Praida: Nu, e sigur, fiindcă ei le primesc retransmise mai târziu de la Viena... la noapte... Vom fi singurii... Zicea că să cerem amănunte despre plecarea lui la Paris lui Vasiliu și să-i trimitem cartea de corespondent.

Penciulescu: Ei, dar acum ce facem? (*către Dașcu*) Ce-i acolo, articolul lui Saint-Just?

Dașcu (*nu pricepe și se uită la articolul pe care-l are în mână*): Se-just?

Penciulescu (*iritat*): Saint-Just, Dașcule, “Sfântul Dreptate”. Toată ziua te învățești prin redacție și nu știi măcar cine e Saint-Just... A fost un revoluționar teribil, Dașcule. (*cu un lirism afectat*) Abia trecuse de 20 de ani și era frumos ca un înger, tăios ca un paloș, pur ca zăpada... Deoarece văzuse *Jocul lelelor* a dirijat teroarea și a trimis pe Danton la ghilotină... Instruiește-te, Dașcu-

le... (*amănunt neglijabil*) I-au retezat și lui capul, tocmai când împlinise douăzeci și șase de ani.

Sache (*lui Dașcu*): Sejust l-a botezat domnul Penciulescu pe domnul director, tovarășe.

Penciulescu (*indignat, îl corectează*): Of, Saint-Just... Saint-Just... M-am canonit degeaba cu tine, Sache... Zi-i, dacă nu poți așa, Arhanghelul *Dreptății Sociale*.

Dașcu: Și de ce ziceți că a văzut *Jocul Ielelor*?

Penciulescu: Ajunge... Prea multă instrucție strică. Lasă asta pe mâine, Dașcule.

Toma (*apare abia răsuflând*): A venit și domnul corector...

Penciulescu (*grăbit*): Cine mă?...

Toma: Domnul Vasiliu...

Vasiliu (*adolescent întârziat, ca de 25-27 de ani, destul de modest îmbrăcat, lavalieră, pretenții intelectuale*)

Sache: Tovarășe Vasiliu, hai să facem numărul mai repede... Te căutam de trei zile...

Vasiliu: Am fost la țară la un prieten... M-am refăcut și eu puțin...

Penciulescu: Vrei să spui că ai fost la sanatoriu cu bietul Lotar.

Vasiliu: Ce sanatoriu? Lotar e la Paris...

Sache: Cum a plecat, domnule, la Paris că n-avea un ban?...

Vasiliu: Avea cinci lei, împrumutați de la dumneata. Eu n-aveam nici atât... Am plecat amândoi cu acceleratul de Sinaia.

Penciulescu: Nu cumva ai și d-ta permis?

Vasiliu (*șiret*): Am... permis natural... A jucat la ruletă...

Penciulescu (*nedumerit*): Ce-a jucat?

Vasiliu: Ția cinci lei, i-a jucat la ruletă și până la 10 seara a făcut 60 de lei... La zece, ne-am dus la Nae vizavi de Palace și i-am ars o masă strașnică. Doi pui fripți, brânză nouă, căpșuni, o sticlă de Nicorești. A costat aproape patru lei... Bineînțeles, cafele turcești, câte un pachet de intime. Mi-a dat și mie cinci lei...

Penciulescu: Ei bine, și cu 50 de lei a plecat la Paris?

Vasiliu: Stai să vezi. Pe la 11 și jumătate ne-am întors la cazinou, că n-aveam unde dormi, așteptam trenul de 5 dimineața. Lotar s-a așezat la o masă de bacara și a pierdut toți banii...

Penciulescu: Păi, atunci?

Vasiliu: Am mai stat vreo două ceasuri și pe urmă m-a întrebat dacă mai am cei cinci lei. Mi i-a luat și a început să joace în picioare, când la o masă când la alta. Așa a câștigat vreo 530 de lei până la 6 dimineața. Ne-am dus la gară, am luat câte o cafea cu lapte, el și-a făcut socoteala pe hârtie și-a plecat la Paris. Mi-a dat și mie 10 lei (*lui Sache*). Uite și datoria lui de 5 lei...

Penciulescu: Și cum a plecat? Așa fără pașaport, fără viză?

Vasiliu: Avea el un pașaport, vechi, perimat... A spus că n-are nevoie de nici o viză.

Penciulescu: Bagaj material, dacă nu bagaj intelectual?

Vasiliu: Ce bagaj? Parcă el avea bagaj? Când s-a mutat la mine și-a adus tot bagajul în jurnal. Mi l-a lăsat mie. Spunea că tot stă trenul la Viena, două ore. Cu 30 de lei își cumpără un geamantan bun de piele, apoi își ia două costume de haine și rufărie, ghete. Nu dă mai mult de 200 de lei cu totul. Ajunge la Paris cu minimum 180 de lei. Prima lună asigurată, pe urmă zice că se descurcă el. Vrea să ne devie corespondent la Paris... Spune să-i trimitem imediat o carte să se înscrie acolo în Asociația corespondenților străini de presă.

Penciulescu: Deocamdată trebuie să facem gazeta pentru mâine... Ce-a telefonat el nu e prea rău. Ascultă, știi să scrii?...

Vasiliu (nebun de fericire): Sigur, am fost coleg cu Lotar la o revistă modernistă.

Penciulescu: Atunci o să te am și pe d-ta pe conștiință. Te fac gazetar. Uite telegrama asta telefonată de la Paris. O asezonzi și o dăm pe toată pagina a patra. Descrie pe larg scena de la redacție, așteptarea femeii.

Vasiliu: Într-un sfert de oră sunt gata...

Penciulescu: Dar faci și corecturi la noapte, până găsești pe cineva... Și nu uita... titlu pe trei coloane... "L-a așteptat în hol trei ore".

Vasiliu: Fără nici o grijă.

Gelu (intră cu o mică valiză în mână): Bună seara, tovarăși, cum stăm cu numărul de mâine?... *(Gelu e un bărbat ca de 27-28 de ani, de o frumusețe mai curând feminină, cu un soi de melancolie în privire, chiar când face acte de energie. Are nervozitatea instabilă a animalelor de rasă. Privește totdeauna drept în ochi pe cel cu care vorbește și asta-i dă o autoritate neobișnuită. Destul de elegant îmbrăcat, deși fără preocupări anume.)*

Penciulescu: E lată rău... campania împotriva lui Sinești a alarmat guvernul. Ai văzut oficiosul de azi?... Anunță măsuri drastice...

Sache (cam speriat totuși): Vă așteaptă un agent de la Siguranță.

Gelu (nedumerit): Ce agent? Unde e?...

Dașcu: L-a închis tovarășul Praidă la expediție.

Gelu (mereu nedumerit, dar fără să fie îngrijorat totuși): Să vie încoace *(Dașcu se duce să-l aducă pe agent)*.

Penciulescu (enervat): V-am spus eu... Sinești nu e un ministru de Justiție ca Hariton, să se lase demis de o gazetă... Ăsta-i mână tare... O să ne însceneze procese peste procese... Toată ziua o să fim cu procurorul pe capul nostru... Nu-mi place să fiu cercetat la Siguranță... Eu am fost totdeauna de părere că o gazetă socia-

listă nu trebuie să se încurce cu miniștrii de Interne sau de Justiție... A... Ministrul Instrucției, ministrul Domeniilor, al Lucrărilor publice, cât vrei... nu e nici un pericol... Dar ministrul Justiției? Hm... Hm... (*intră Dașcu cu agentul*)

Gelu (*începând să surâdă, de cum îl vede*): A, domnul Ștefănescu... Scuză-mă, te rog să treci la mine să aranjăm chestia aceea (*îi arată ușa din stânga și agentul intră acolo*). Tovarăși, domnul Ștefănescu are însărcinarea să mă fileze, dar cum e în fond un om destul de cumsecade, am căzut amândoi la învoială. Decât să se ție degeaba trei zile după mine în provincie, dumnealui își ia un mic concediu și se duce pe șoseaua Colentina, unde are un fel de viișoară. Își vede omul de lucru, iar când mă întorc, îi dictez eu raportul despre deplasările mele și despre întrevederile pe care le-am avut (*cei de față se privesc uimiți*). Tovarășe Vasiliu...

Penciulescu (*în zig-zag*): Mai dai și azi vreo casetă?

Gelu: Nu pricep cum poți întreba asta?

Penciulescu (*mestecând parcă gumă*): Să-ți spun sincer... Mai fac eu pe convinsul și grozavul, că așa mă ia temperamentul... dar sunt sigur că această campanie nu va fi decât o furtună într-un lighean cu apă... Ca toate campaniile politice din țara românească (*mestecă iar în gol*). Aici, nimic nu face impresie... nimic nu e luat în serios. Cazul Hariton e cu totul altceva... Acolo au fost lucrături de culise (*mestecă într-alt sens*). În schimb riscăm enorm: suspendarea gazetei și implicarea noastră, a tuturor, în vreun proces de falsificare de monede, sau în cine știe ce fraudă vamală. Cu liberalii în genere, dar mai ales cu Sinești, nu e de glumit... (*cu buzele strânse*). Și toate acestea pentru ce? Pentru o campanie sortită să rămâie o lovitură în apă...

Gelu (*pătruns de ceea ce spune, cu vorbele încet așezate*): Știu că suntem aici în răspărul Balcanilor, pe la periferia Bizanțului, unde tot ceea ce se întâmplă este obiect de glumă... dacă se întâmplă vecinului. Dar ceea ce a săvârșit Sinești e ceva atât de nelegiuit, încât se va cutremura chiar această societate în care escrocii sunt acostați cu familiaritate și tandrețe.

Penciulescu (*se încruntă, căci nu pricepe*): Ei, ce putea să săvârșescă? Nu ai putea să ne spui și nouă?

Gelu (*încurcat*): Deocamdată, nu...

Penciulescu (*nedumerit și sceptic*): Nu prea văd ce ar putea fi chiar atât de grav...

Gelu: Pot să-ți spun acum doar atât, că pentru fapta lui, în Franța, Sinești ar fi fost dus la ghilotină... în Anglia ar fi fost spânzurat.

Penciulescu (*vânturând mâna*): În Franța... în Anglia.

Gelu: Ei bine, și aici la noi va tresări orice conștiință. Vom creșta opinia publică, răsturnând ca fierul plugului.

Penciulescu (*cu un zâmbet acru*): Conștiințele de aici? Să nu mai vorbim de ele... Sunt goale și noduroase ca trunchiurile de sălcii pe baltă. Totul e aici mascaradă și impostură...

Gelu (*care luase o floretă din panoplie și se juca cu ea, arată o mască de scrimă*): Mascaradă? Iată singura mască pe care am pus-o în viața mea. Am putut greși, dar mască n-am purtat niciodată.

Penciulescu: Și pe urmă, îți repet... Sinești nu e Hariton... Are o reputație de mână de fier bine stabilită, din guvernarea trecută, când a fost secretar general la Interne.

Gelu: Nu uita că nici eu nu sunt singur... Am în jurul meu atâția oameni...

Penciulescu (*mestecă în gol ironic, privește de jos în sus*): “Tovarășii” dumitale?

Gelu (*îndârjit*): Da, “tovarășii” mei. Sunt puțini, dar sunt cei mai buni... Sunt cei de la început.

Penciulescu (*cu un rânjă cinic*): Înțeleg, înțeleg... “tovarășii” dumitale... (*mestecă în gol*) “Tovarășii”, în sfârșit.

Gelu: Ei bine, aș vrea să știi un lucru... Abia de când am devenit eu însumi “tovarăș” simt că îmi pot spune privindu-mă în oglindă: “Domnule Gelu Ruscanu”... (*strigă spre secretariat*) Tovarășe Vasiliu, (*iar când acesta apare*) ia te rog un toc și scrie...

Vasiliu (*s-a așezat la birou*): Da...

Gelu: Scrie, te rog... (*iar Vasiliu scrie apoi ceea ce dictează el*) “Cu o îngâmfare explicabilă numai prin faptul că nu are simțul realității (*într-o paranteză către Penciulescu*) Să folosim, nu-i așa? propriul lor stil... (*reia*) oficiosul guvernului se preface că nu crede în existența unui document compromițător pentru ministrul Justiției și ne sfidează, amenințându-ne cu măsuri polițienești. Ca să facem plăcere oficiosului, precizăm că este vorba de un astfel de document, încât, la apariția lui, ministrul Justiției va trece probabil de pe banca ministerială pe banca Justiției pur și simplu, firește în cazul când nu-și prezintă neîntârziat demisia. Așteptăm deci încă o zi”. Ai scris?... O dai bloc, casetă dublă, în pagina întâi, coloanele 6-7, în cap (*către Penciulescu*). Ca să vadă acum cât suntem de hotărâți.

TABLOUL II

O încăpere cu totul întunecată. Sinești, bărbat aprig bine legat, ca de patruzeci și ceva de ani, stă gânditor într-un fotoliu, lângă care e o măsută cu o lampă cu abajur, verde întunecat, care nu lasă decât un con de lumină, puternic, dar îngust. Pe măsută un telefon, o cutie cu țigări, un dosar. Nu se poate spune ce oră din noapte e. Omul fumează și gândește aproape nemișcat, dând o impresie de concentrare dură ca o carapace. Are o privire puternică și mâinile mari agitate. În conul de lumină cu reflexe verzui, trăsăturile feței au o duritate de gravură. În cabinetul lui doar bănuiește, omul e ca într-o celulă singuratică, luminată, pe o mare întunecoasă, plecat peste un hău în care ascultă, tăcut...

După câțva timp, soneria telefonului. Abstras, îl lasă un timp să sune fără să răspundă. Apoi ridică receptorul și cu o voce gravă și adâncă – Ministrul Justiției. Ascultă îndelung ce i se spune, foarte atent, dar fără nici un fel de mimică, apoi spune liniștit și plin – Nu – închide telefonul și rămâne iar pe gânduri ca și cum ar continua să asculte în el însuși. Perdeaua se lasă încet.

TABLOUL III

SCENA I

Gelu, Praidă, Elena Boruga

Elena Boruga (*femeie tânără, frumoasă, voinică*): V-am spus de rândul trecut că este ultima dată... Nu mai pot lungi comedia asta fă-ră noimă... S-a sfârșit, s-a sfârșit (*cei de față o privesc uimiți, consternați*). Ce vreți? să-mi distrug viața, și-a mea și-a copilului? Nici o femeie nu poate să aștepte un bărbat cincisprezece ani... (*Praidă o privește cu milă disprețuitoare*) Am treizeci de ani... De șapte ani sunt singură, iar peste opt ani când Petre va ieși din temniță voi avea treizeci și opt de ani... Viața mea va fi distrusă... Cu ce am greșit și eu, să fiu atât de greu condamnată? Vă rog să-mi răspundeți d-voastră care sunteți atât de severi cu mine... (*Toți tac apăsător, ea așteaptă un răspuns care întârzie*)

Praidă: Doamnă, nu vi se cere atât de mult... Vi se cere numai să mai întrețineți câțva timp iluziile unui om înmormântat de viu... Un om care vă iubește deznădăjduit.

Elena Boruga: Și eu l-am iubit... Mă uitam la el ca la un luceafăr.

Praidă: Vi se cere numai să mergeți încă o dată la temniță și să-i ascundeți că sunteți într-o nouă căsnicie...

Elena Boruga (*brusc potolită, dar încruntată*): Nu pot... Mircea are și el mândria lui... Nu pot să-l umilesc... După ce are și grija copilului.

Praida (*izbit de precizia cu care ea își numește amantul, bărbat*): Doamnă, vă repet că partidul va avea grija copilului... Vom îndoi dacă este nevoie ajutorul nostru. Omul acela, care s-a sacrificat și mucezește într-o celulă pentru cei mulți, nu merită să fie atât de crâncen lovit...

Elena Boruga: ... De altfel, totul e de prisos... Părinții mă obligă și va trebui să divorțez, ca să se termine toată povestea... Acasă mi-au mai dat termen până în toamnă... Tata spune că așa a trebuit să pățesc dacă n-am ascultat de sfaturile lui și m-am măritat din dragoste cu un student sărac și socialist...

Praida: Nici nu știți cât vă iubește Boruga. Dacă ar afla adevărul, s-ar desprinde carnea de pe el...

Elena Boruga: Și eu l-am iubit... Din cauza lui mi-am părăsit școala și m-am mutat cu el într-o cămăruță. Toată tinerețea mea a fost pentru el și pentru copilul nostru. Are dreptate și mama când spune că dacă se gândea la nevastă și copil, i s-ar fi oprit singură mâna și nu-l lovea pe procuror... Erau destul cei cinci ani pentru grevă... Așa, i-au mai dat încă zece...

Praida: Din pricina bestialității directorului ocnei, viața deținuților devenise un iad... S-au închis toți în salină și au declarat că nu ies până când nu vine procurorul. Acesta a venit și a cerut să i se prezinte o delegație care să arate motivele grevei. Cum s-au înfățișat, cei trei au fost luați la bătaie, torturați. La ce se mai putea gândi Boruga în clipa când era palmuit de procuror?... L-a palmuit și el. Omul i-a înscenat apoi o pretinsă revoltă în închisoare, l-a declarat capul rebeliunii și l-a acuzat de încercare de asasinat.

Elena Boruga: Nu era mai bine să rabde o palmă? Acum era liber lângă copilul lui...

Praida: Sunt uneori pe lume bărbați care nu rabdă să fie palmuiți fără să plătească pe loc, chiar dacă i-ar costa viața. Un astfel de bărbat ai dumneata și un asemenea bărbat nu se părăsește.

Elena Boruga: Nu se mai poate... V-am spus încă de rândul trecut că e ultima dată când mai merg la temniță ca nevasta lui.

Praida: Atunci avem o altă rugămintă... Lăsați copilul să meargă cu noi mâine... Trebuie să-și vadă copilul... Dați-ne voie să spunem că nu ați putut veni fiindcă sunteți bolnavă... Vom sfătui copilul cum să vorbească...

Elena Boruga (*se gândește o clipă*): Și asta-i foarte greu. Copilul suferă foarte mult de câte ori se întoarce de acolo, dar, ca să nu

ziceți că sunt rea, îl las să meargă... Știu că d-voastră nu mă înțelegeți... Că partidul mă judecă rău...

Praida (*cu ceva pontifical în calmul său*): Partidul nu vă judecă doamnă, fiindcă nu sunteți a partidului, iar partidul nu judecă decât pe cei care îi aparțin (*cu o liniște amară*). Dar dacă vreți să știți ce credem noi, omenește vorbind, atunci aflați că sunteți demnă de lumea din care faceți parte și nu meritați iubirea din mormânt a lui Petre Boruga. (*Ea nu știe ce să mai spună și iese stânjenită*)

Praida: Mă gândesc cu groază la privirea năucită, la fața pustiiată a lui Petre Boruga, mâine, când după trei luni de așteptare, ne va vedea venind fără nevastă-sa. Ar fi murit de mult, dacă gândul nevestei nu l-ar fi susținut cum susține morfina pe unii bolnavi...

Gelu (*tulburat*): Pot să merg și eu mâine cu dumneata, tovarășe Praida? Nu l-am văzut încă niciodată pe Petre Boruga deși am scris atâtea articole despre el.

Praida: Cred că da. Voi schimba aprobarea la Ministerul Justiției. Mi-a dat-o secretarul general, foarte greu și fără știrea lui Sinești, bineînțeles. Mă duc mâine dimineață să mi-o schimbe.

Toma (*intră și anunță*): Domnul cu care ați vorbit la telefon, așa mi-a spus să spun, e afară.

Gelu (*tresare, stă pe gânduri*): E Nacianu...

Praida (*uimit*): Fostul ministru conservator?

Gelu: Nu știu ce vrea să-mi spună.

Praida: Atunci, te las...

Gelu: Nu, te rog, rămâi.

SCENA II

Gelu, Praida, Nacianu

Nacianu, arătos, barbă tunsă scurt, ascuțit, spre cincizeci de ani; după ce a dat mâna cu Gelu, se așază în fotoliu, așteptând ostentativ să plece Praida.

Gelu: Este o chestiune personală?

Nacianu (*face un gest echivoc*): Personală nu, dar...

Gelu: Atunci dați-mi voie să vă prezint pe domnul Praida, administratorul ziarului, care poate lua parte la discuție.

Nacianu (*cu o distincție măsurată și condescendentă*): Dacă așa sunt obiceiurile pe aici... (*dă mâna cu Praida, ridică din umeri, se uită lung la panoplia de scrimă*). Iată încă un lucru pe care nu m-așteptam să-l întâlnesc într-o redacție socialistă, unde, în paranteză fie zis, viu întâia oară în viața mea. Cum se împacă ideea medievală a duelului cu principiile d-voastră progresiste? De altfel, o altă surpriză e, drept să-ți spun, chiar portretul tatălui dumitale, întâlnit aici. Nu mă așteptam la acest spirit de familie.

Gelu: Ne cunoașteți greșit... Socialismul nu e potrivit sentimentelor familiale... Iar în ceea ce privește panoplia de scrimă, nu e decât continuarea unui exercițiu fizic, cu care m-a deprins de mic mătușa-mea.

Nacianu (*surâzând*): Nu a fost decât dorința tatălui dumitale... Când am venit odată, prin anii aceia, în vizită, l-am găsit învățându-te să fandez cu o sabie de păpuși. Aveai numai vreo patru ani (*a rămas pe gânduri*). A fost în vremea lui cea mai bună spadă din București (*arată o tăietură pe antebraț*). E de la el. Era foarte orgolios și foarte irascibil. În partid era și foarte temut și foarte "lucrat" (*se uită lung la portret și compară*). Acum îmi dau seama, când te văd bărbat, cât de mult îi semeni.

Gelu (*melancolic*): Aveam numai șase ani când a murit în acel accident de vânătoare...

Nacianu (*revenind grav la obiectul vizitei*): S-a discutat ieri, într-una din secțiile de la Cameră, campania pe care o duceți împotriva lui Sinești... Mărturisesc că în toate cercurile, chiar cele guvernamentale, impresia este profundă... Tonul d-voastră este atât de grav și de categoric, încât toată lumea este mai curând stupefiată... De opt zile publicați în fiecare număr câte un avertisment amenințând cu publicarea unui document, dar fără să dați cea mai mică indicație despre acel document. Pare să fie ceva de o importanță excepțională dar, iartă-mă, pentru moment nu e nimic... Firește, toată lumea e de acord că această lungă introducere este ceea ce se numește o extraordinară punere în scenă...

Gelu: Nu, aceste avertismente nu sunt o punere în scenă, domnule Nacianu, sunt absolut sincere pentru că dorința noastră reală este ca să nu ne servim de acest document...

Nacianu (*surâzând cu privirea*): Dacă este așa, mă întreb dacă ați mai putea să renunțați la publicarea documentului, chiar dacă ați dori d-voastră... Cu sistemul "urmarea senzațională pe mâine" opinia publică este foarte ațâțată... Multă lume se îndoiește de existența vreunui document real...

Gelu: Se va vedea...

Nacianu: Domnule Ruscanu, bagă de seamă... este vorba de un document care va aduce pe Sinești de pe banca ministerială, pe banca acuzaților... Nu?

Gelu: Întocmai...

Nacianu: Te întreb încă o dată... Nu e aici (*surâde altoit*) o figură stilistică?

Gelu: Nu...

Nacianu (*ca orice politician oriental s-a exercitat din tinerețe să nu fie spontan, ca să nu treacă drept naiv*): Atunci pot să-ți spun

precis scopul vizitei mele... Părerea opoziției, și îndeosebi a șefului, este că ar putea fi cazul să plece nu numai Sinești, ci tot guvernul... Pentru asta este necesară însă nu o campanie într-un ziar, ci o interpelare serioasă la Cameră. Au căzut toți de acord ca să fac eu această interpelare... (*Așteaptă cu sentimentul oblic al rolului său. Gelu rămâne rece, se uită la Praidă.*)

Pentru asta este nevoie să-mi pui la dispoziție tot materialul pe care îl ai. Altceva este un articol de gazetă și altceva o interpelare. Guvernul nu poate schimba doi miniștri ai Justiției fără să fie el însuși schimbat... Pentru asta încă o dată... trebuie să-mi pui materialul tot la dispoziție...

Gelu (*se uită liniștit la Praidă*): Nu... (*reconfirmând*) Nu, domnule Nacianu...

Nacianu: Nu înțeleg, nu țineți ca să aveți succes în campania d-voastră?

Praidă: Dacă îmi permiteți să intervin cu un cuvânt, cred că tovarășul Ruscanu spunând nu, vrea să înțeleagă faptul că el nu convine să se facă din această împrejurare o afacere internă a regimului, să slujească drept instrument al unui partid împotriva celuilalt. Preferă să se lipsească de acest amestec și să fie stăpân, ca socialist, pe propriile sale mișcări.

Gelu (*îi surâde ca unui reușit la examenul de psihologie*)

Nacianu (*obsecvios*): Este singurul motiv? (*cu o privire de îndoială*) Sunteți siguri că acel document există?

Gelu: Da, există...

Nacianu (*cu măsură și gravitate*): Atunci să nu mai lungim discuția... să considerăm demersul meu eșuat... (*se scoală, se scoală și ceilalți*) și să-mi dați voie să consider această vizită ca neavenită... Văd că nu e chip să ne înțelegem.

Gelu: Suntem două lumi diferite. Nu e de conceput o înțelegere între noi și această Europă capitalistă. Ar fi să devenim complicii ei. Acum nu se poate deosebi între buni și răi. Mai întâi să piară această Europă.

Nacianu (*cu o indulgență astrală*): Nu știu dacă această Europă din mai 1914 este atât de rea... Nu știu dacă această societate este într-adevăr bună... Poate că mă înșel... Tare mi-e teamă însă, că dacă printr-o întâmplare nenorocită această Europă din mai 1914 s-ar prăbuși... lumea de mâine ar regreta-o ca pe un paradis pierdut... Ar avea, zi și noapte, nostalgia ei.

Gelu (*lucid ca dungile unui fotospectru analitic*): Nu ar fi cu neputință... Sunt chiar de acord cu d-ta în ceea ce privește lumea capitalistă de azi... Europa din 1914 va fi pentru ea într-adevăr un paradis pierdut. Dar numai ea va regreta... Când transatlanticul, după ce a traversat oceanul, intră în port, cei din saloanele de

lux, care au dansat și au petrecut, regretă că voiajul a durat prea puțin... Ani de zile au nostalgia nopților de pe punte... le povestesc copiilor și nepoților... Dar miile de oameni de la căldări și din echipaj sunt fericiți că s-a sfârșit... Pentru ei traversarea oceanului e azi un blestem. În orice caz nu vor regreta această Europă – căci nu a fost paradisul lor – milioanele de muncitori exploatați, poezii care mor în ospicii, savanții adevărați fără laboratoare și artiștii care nu s-au comercializat.

Nacianu (*ridică din umeri, salută rece. I se răspunde la fel. Iese.*)

SCENA III

Gelu, Paida

Gelu: Tovarășe Paida, rămâi te rog puțin...

Paida: La dispoziția d-tale...

Gelu (*scoate portofelul, din el o scrisoare*): Iată "documentul".

Paida (*cu liniștea lui de totdeauna, îl privește lung, apoi fără nici un gest, fără să ia deci documentul de pe masă, întreabă încet*): Despre ce e vorba?

Gelu: Este o scrisoare care dovedește că Sinești a distrus un testament și a asasinat apoi pe bătrâna, care se încăpățâna să mai trăiască... Vrei s-o citești?

Paida: Nu e nevoie... Dacă vrei, poți să-mi spui despre ce e vorba. Dar încă o dată, nu este nevoie nici de asta... Cred că publicarea acestei scrisori nu e un lucru care să pună probleme...

Gelu: Evident că voi lua hotărârea, după propria mea judecată. Ca prieten aș vroi totuși sfatul d-tale... Sau nu sfatul propriu-zis... E poate altceva... Simt nevoia ca un om ca d-ta să cunoască această împrejurare intimă a mea...

Paida (*intim și totuși cu o ușoară rezervă, ca de statuie*): Cine semnează scrisoarea?

Gelu (*după o lungă pauză, deși tulburat, într-un act de voință*): Doamna Maria (*o imperceptibilă șovăire*) Sinești...

Paida (*pe a cărui figură și din a cărui atitudine nu se poate citi nici o impresie, cu aceeași voce egală*): Cui îi este adresată?

Gelu (*concentrat cu toate liniile lui interioare voit înnodate*): Mie... (*A căzut o cariatidă în hău. E un răstimp de tăcere densă*)

Paida (*egal ca o spadă*): O scrisoare de dragoste?

Gelu (*se joacă stânjenit cu un prespapier*): Da...

Paida (*consimte cu delicatețe la această nevoie de confidență*): Spune...

Gelu (*cu tremurul ușor al unei plase de păianjen*): Acum vreo șapte, opt ani, doamna Sinești, căsătorită abia de doi ani, a adăpostit în casa ei, o casă mare "boierească" în care stă și acum, pe o bătrâ-

nă prietenă a bunicii, de altminteri și a mamei ei apoi, o doamnă oarecare Manitti, care îmbolnăvindu-se, n-a mai putut și nici n-a mai vrut să trăiască la o moșie unde-și petrecuse toată viața, pentru că se simțea și singură, și avea nevoie de oarecare supraveghere medicală... O iubea foarte mult pe Maria Sinești și a primit fericită invitația ei de a veni la București... Locuia în două camere de la parter cu fereastra spre grădină... Familia Sinești locuia la etaj, jos fiind numai biroul, biroul secretarilor și sufrageria... în afară de vestibul, holul, coridoarele. Recunoscătoare, această doamnă Manitti a făcut un testament, prin care, după ce arată că își lasă toată averea făcută lichidă în aur, căci sperase la început să plece din țară, și era aproape un milion de lei în napoleoni de aur – pentru ca să se facă un nou pavilion cu treizeci de paturi la spitalul din Turnu Măgurele, fiindcă nu avea moștenitori, lăsa în același timp și toate bijuteriile ei doamnei Maria Sinești, căreia i-a și citit testamentul. Toate acestea erau într-o casetă de oțel... adică aur, bijuterii și testamentul... iar caseta era închisă și ea într-un scrin de stejar. Cu vreo câteva săptămâni înainte de moarte, bănuind că are un cancer la rinichi, își scosese pașaportul să plece din țară. A murit datorită unui atac de angină pectorală, singur Sinești fiind de față, căci sora de caritate plecase în noaptea aceea în oraș. E mai probabil că a fost înăbușită cu perna... Câteva clipe după asta, Sinești a cerut soției lui cheia de la casetă... i-o încredințase ei, bolnava... și cum aceasta a refuzat, vrând să predea cheia autorităților, a devenit bestial, a brutalizat-o, de altfel de prisos. Atunci, în grabă, a luat caseta cu totul și-a adus alta de a lui în locul ei, punând înăuntru alte bijuterii, puține, unele acțiuni și câteva zeci de mii de lei. Testamentul l-a rupt. Din toate acestea el s-a ales cu aproape un milion de lei aur...

Praida (*pe linia lui neclintit*): Povestește ea asta, tot în scrisoare?

Gelu: Da.

Praida (*liniștit*): De ce n-ai denunțat cazul din primul ceas?

Gelu (*cu un gest evaziv*): Nu era atunci decât un simplu fapt divers... O chestiune mai mult personală... Atunci m-am gândit mai mult cum să salvez această femeie. Vream s-o despart și s-o iau de soție...

Praida (*mereu liniștit*): De ce n-ai făcut-o...?

Gelu (*încurcat, cu privirea întoarsă înăuntru*): N-aș putea să-ți spun acum (*reia*). Ceea ce este esențial este că Sinești este acum ministrul Justiției. De asemeni, eu sunt, după cum știi, altul.

Praida: Pot să-ntreb dacă te-a iubit?

Gelu: Cred că mai curând l-a urât pe el... Nici n-a vrut să mai primească bijuteriile care i se cuveneau...

Praida: De ce nu l-a părăsit?...

Gelu: Bănuiesc că din cauza copiilor... Dar nici n-a mai existat pentru ea (*citește din scrisoare*). "Când te-am întâlnit... după acest demon... am întâlnit un stâlp de lumină... O față de arhanghel... El era în viața mea o noapte grea, tu erai un răsărit nou de soare... Înțelegi de ce te-am iubit? Înțelegi de ce m-am dăruit întreagă, fără să mai privesc înapoi? Dacă îți scriu acum totul, e ca să simt că n-a mai rămas nimic în mine din acest trecut, să știu că toată ființa mea își începe o viață nouă... cum își începe viața iarăși o fântână sfințită din nou..."

TABLOUL IV

Un gang sub o temniță... Ziduri vechi groase, umede, scorjite, cu tencuială căzută de umezeală, ciment plesnit pe jos.

Gratii groase despart pe deținuți de vizitatori. O bară de lemn, de o parte și de alta, împiedică să se apropie la mai mult de un metru cei care își vorbesc.

SCENA I

Gelu, Praida, Mihai, Gardianul

Gardianul: Să nu vă speriați... O să vie cu lanțuri la picioare... Nu e pentru multă vreme... E acum procuror general cel pe care l-a lovit el, acum șapte ani. A telefonat la închisoare că are informații că se pregătește evadarea lui Boruga... Directorul n-a crezut, dar de! Nu poate să-și ia răspunderea... Vreo câțeva vreme. Încă vreo câteva luni măcar îl mai ține în celulă, izolat...

Gelu: Cum e celula?

Gardianul (*țaran, blajin și sfătos*): De... la celulă e mai greu, firește... E cam umed și cam strâmt... dar patul are loc...

Praida: Are pat...

Gardianul: Are, e cam îngust dar are. N-are așternut... doar me pe scânduri și fără pernă. Acum vara mai merge, dar iarna e greu de tot. Pătură are... E cam veche ea, dar poate că o să i-o schimbe directorul... Știți directorului îi e milă și lui, însă nu poate face nimic. Îi e frică și lui... Acum, cu procurorul ăsta general...

Praida: Cum îl scoate de acolo?...

Gardianul: Păi din celulă nu-l scoate decât o oră pe zi, că așa e regulamentul... Mâncarea i-o dă pe ferestruică...

Praida (*cu înțeles*): Și pentru alte nevoi.

Gardianul: Are un hârdău în celulă acolo. Îl schimbă o dată pe săptămână (*stânjenit și el*). Deh! ocnă e ocnă, ce să-i faci... Parcă viața noastră e mult mai bună...? Nici ziua, nici noaptea nu avem odihnă, se poartă cu noi mai rău decât cu vitele. Vai de pâinea pe care o mâncăm aici, să n-o aibă nici dușmanii noștri. Domnule, văd eu că d-voastră aveți multă trecere, de ce nu faceți ceva să-l scoateți de aici? Celula l-a cam slăbit... Să-l ducă înapoi la ocnă. Mi-e teamă că n-o mai duce până la Crăciun. Omul e om, nu e fier.

Mihai (*fraged își mușcă buzele să nu plângă*)

Praida: De unde știi d-ta că noi avem trecere?

Gardianul: Ei, ce-ați obținut d-voastră e mare lucru... Vizită de trei persoane, cărți de citit... toc și hârtie... mare lucru...

Praida: Dar acum de ce întârzie atât?

Gardianul: S-a dus primul gardian să-l aducă... aveți răbdare... durează puțin... Până deschide trei lacăte de la ușă...

Gelu (*care tot timpul asculta zguduit de fiecare vorbă a gardianului, tăcut, abătut*): Trei lacăte?

Gardianul: Trei lacăte și o bară de fier... Ce vreți? regim celular... Pe urmă, adineaori directorul a dat ordin să-l aducă la vorbitor în lanțuri... Știți, nu prea se admit la vizită trei persoane odată... Directorul are și el mare răspundere... Cum vă spun...! Ocnă e ocnă... Bine ar fi să faceți ceva să-l scoateți de aici... Cel puțin să-l ducă înapoi la Ocnele Mari... Celula e un fel de mormânt muced.

Mihai (*a izbucnit în plâns*)

Praida (*îl bate ușor pe obraz*): Mihai, așa ne-a fost vorba? Ne-ai promis că n-ai să plângi... Vrei să te vadă tăticul cu obrații plânși? Acum ești mare, ai împlinit unsprezece ani... Tatăl tău nu e la ocnă fiindcă a făcut cuiva vreun rău... Trebuie să fii mândru că e un luptător... E cel mai bun dintre noi toți... Nu a luptat pentru el însuși. El avea tot ce-i trebuia ca să fie fericit. Dar s-a sacrificat pentru ca alții să fie fericiți.

Mihai (*își mușcă buzele, face eforturi să nu plângă*)

Praida: Ai înțeles? Nu trebuie să plângi.

Mihai: Dar nu se poate să-i dea drumul măcar trei zile de Crăciun acasă? E așa de greu la Crăciun fără tăticu...

Praida: Sperăm că o să-l scoatem de aici curând. Dar acum nu uita ce am vorbit... Tăticu nu trebuie să știe că mama s-a măritat din nou. Ai să-i spui că ar fi vrut să vie, dar că e bolnavă, în pat... Că a plâns mult că n-a putut să vie... ai înțeles?

Mihai (*de abia își ține plânsul*): Da... e bolnavă...

SCENA II

Petre, Gelu, Praidă, Gardianul, Primul gardian

Intră, de partea cealaltă, Petre, însoțit de primul gardian, care duce în afară de chei și pachetul, format cutie de zahăr, adus de cei trei și care e desfăcut, căci a fost percheziționat la direcție.

Petre Boruga e de o paloare cadaverică, ras în cap și peste tot are faciesul acela teribil care stigmatizează pe ocnași. E puțin încovoiat.

Petre (*vorbind greu cu o voce obosită, palidă, inactuală*): Dar Elena, de ce nu a venit Elena...? Mihai, de ce n-a venit mamă-ta?

Mihai (*cu greutate*): E bolnavă...

Petre (*agitat, speriat și totuși nepământesc*): E bolnavă? (*e în el o clipă cuțitul amintirii*) Dragostea mea dragoste, e bolnavă.

Praidă: Nu e nimic grav... O criză de ficat... va trebui să stea în pat vreo săptămână...

Petre (*abătut mereu, însă iar depărtat, căci toate resorturile sunt de mult sfărâmate în el*): Și i-am spus să fie cu grijă... Cât e de mare și de voinică e foarte slabă de ficat... Și nu se îngrijește deloc... (*către copil*) Ați adus doctorul...?

Praidă: A fost un tovarăș doctor și a văzut-o... A spus că nu-i nimic grav... (*ca să schimbe vorba*) Știi că Mihai a terminat școala? A luat premiul al treilea... Are medalie de bronz... Arată-i medalia, Mihai... (*Mihai i-arată automat medalia pe piept*) A avut medie mare... Cât ai avut, Mihai?

Mihai (*abia își ține plânsul*): Am avut media 9,06...

Praidă: Uite, 9,06... Ar fi trebuit să ia premiul întâi, dar au fost înaintea lui doi cu protecție...

Mihai (*mușcându-și buzele*): Tată, vrei tu medalia? (*o scoate și vrea să i-o dea*)

Primul gardian: Băiete, nu se poate, nu a fost văzută la direcție... Nu se poate...

Petre (*îl privește lung, înduioșat, coborând parcă din altă lume, lung*): Băiatul tatii, băiat... (*Ar vrea parcă să-l mângâie, dar e prea departe, iar mâna greu întinsă care de ani de zile nu a avut voie să mângâie parcă nu îndrăznește.*) Păstrează-o tu...

Praidă: Cerem noi voie la direcție și ți-o trimitem. Am venit, tovarășe, și ca să te întrebăm... ce facem acum cu băiatul...?

Mihai: Mama zice ca să intru la nenea Pavel, la croitorie.

Praidă: Tovarășe, noi ne-am gândit că, dacă ne dai aprobarea, ar fi bine să-l înscriem pe Mihai la liceu...

Petre (*din ceața amintirii*): Dar de unde bani pentru cărți, căci biata femeie trebuie s-o ducă foarte greu?...

Praida: N-avea nici o teamă... Vom îngriji noi...

Petre: Care noi?

Praida (*încurcat, căci noi înseamnă de fapt el*): Noi... partidul...

Petre (*de față și parcă într-alt timp*): Vă mulțumesc, tovarăși (*caută în pachetul pe care-l întinde primul gardian*). Cărți... toc și hârtie... (*cu o fericire sleită*) I-au dat voie (*caută*). Uite asta parcă-i șocolată, zahăr, salam (*clatină din cap*) mi-au rupt toți dinții... tutun? uite cât tutun mi-a trimis... biata femeie. A uitat că eu nu fumez.

Praida (*încurcat*): Sigur, știe că nu fumezi... dar mai tratezi și d-ta pe gardieni cu câte o țigară... mai faci câte un schimb...

Petre (*caută și nu găsește*): Dar uite... uite, mi-a trimis cărți și nu mi-a trimis ochelari... i-am spus mereu că mi-a slăbit vederea de tot... Îmi promisese că mi-aduce ochelari... (*Privește consternat cărțile. Cei doi sunt și ei consternați de această întâmplare.*)

Praida (*încurcat*): Poate că nu i-ai spus ce ochelari să-ți ia? Tovarășe, ochelarii se iau pe încercate... Viu eu poimăine aici din nou, cu mai multe perechi de ochelari, să-ți alegi... Chiar dacă nu mă lasă să viu să te văd, uite, îl rog pe dumnealui să ți-i aducă, pare un om foarte cumsecade...

Petre (*îl privește lung pe gardian*): E foarte cumsecade... E milos și are trei copii... dar când zbiară directorul prin curtea închisorii devine și el fiară... Lovește cu ce are la îndemână. Spaima de răspundere îi înnebunește pe toți... (*ca o negură care întârzie în el, aproape jos*) Ascultă Mihai, să aduceți doctorul și să spui mamă-tii să nu mai bea apa nefiartă... că avem pe acolo o apă tare proastă...

Praida (*iar ca să schimbe vorba*): Dumnealui, e tovarășul Gelu Ruscanu.

Petre: Nu l-am văzut niciodată...

Praida: E în mișcare numai de cinci ani... E om de nădejde... A vrut să te cunoască... E directorul *Dreptății Sociale*.

Petre (*cu o privire liniștită peste timp*): Mulțumesc...

Praida: Spune-mi, ce necazuri ai pe aici...? Ce-ți mai trebuie?

Petre (*rămâne pe gânduri, trăsăturile feței i-au devenit o clipă de tuci, apoi sfârșit, cu vocea închisă întoarsă în el însuși...*) Nu-mi trebuie nimic...

Praida: Tovarășe Boruga, nu se poate să fii atât de abătut... Știi că facem tot ce e omenește cu putință să te scoatem de aici. Până atunci, spune-ne ce-ți lipsește...

Petre (*îngândurat, istovit, ca de pe targa amintirii*): Când m-au adus aici în celulă îmi lipseau toate... Înnebuneam ziua, iar noaptea nu puteam dormi, în celula goală și umedă ca un mormânt de ciment. Scândurile erau prea tari, fără perină îmi înțepenea gâtul,

răcnetele, urletele, loviturile de ciocane în uși, noaptea, mă făceau să sar speriat... Mi-era scârbă de șoareci, de ploșnițe, de lingura de lemn tocită... Mi-era silă de zdrențele astea murdare care nici măcar nu țin de frig iarna... Săream la ușă când îmi vâra mâncarea pe ferestruică numai ca să văd o față de om, fie și de gardian... *(a devenit iar nepământesc)* Dar de când au început să-mi putrezească oasele de viu, de când mi s-au chircit plămânii, nu mai doresc nimic... Nu-mi mai lipsește nimic. Vă mulțumesc, tovarăși... dar e de prisos orice...

Primul gardian: S-a terminat... Au trecut cele zece minute... Haide, Boruga...

Praida: La revedere, tovarășe... Ai încredere în noi... Nu te uităm...

Gelu: La revedere, tovarășe...

Petre *(dus de primul gardian):* Mulțumesc... la revedere... *(totuși desfăcut de lume)* Mihai, ai grijă de mamă-ta... Vezi că ești mare acum...

Mihai *(strigă după el):* Tată, tată... *(După ieșirea lui Boruga e o lungă și grea tăcere, Mihai plânge încet.)*

Gardianul *(cu oarecare complicitate):* Cereți să-l ducă înapoi la sare la Ocnele Mari... Acolo s-ar mai putea întrema...

Gelu *(după o nouă tăcere):* Tovarășe Praida, ai avut totdeauna dreptate spunând că oamenii sunt răi din ignoranță... Că n-au imaginație... Nu știam cât mi se potrivea mie însumi acest lucru... E ora prânzului, tovarășe... Oamenii sunt încă la masă pretutindeni... Pot să mănânce liniștiți... pot să râdă și să se felicite pentru înaintări, pot să-și mângâie duios copiii și femeile, pentru că nu văd suferința din lume... raza orizontului lor e cât ajung cu mâna... Oamenii pot fi fericiți fiindcă n-au imaginație. *(rânjind amar)* E ora prânzului, tovarășe.

Praida *(surâde pentru el, căci știe de ce l-a adus aici, apoi încet):* Aș mai adăuga un lucru, tovarășe Gelu... Mulți nici nu vor să vadă... Închid ochii anume din prudență ca să nu fie obligați să vadă... Nu vor să fie propuși ca martori... la ceea ce se întâmplă... nu le convine nici să afle... De altfel, se vând pe piață tot felul de alifii bune pentru lubrifiat conștiințele.

Gelu *(gândindu-se mereu la el):* Suntem complici din lipsă de imaginație. Ah! viața nu merită... să fie trăită cu astfel de preț.

TABLOUL V

Ca în tabloul II încăperea este scufundată în întuneric. În biroul bănuat, din care nu se vede nimic, e același fotoliu luminat restrâns de o lampă cu abajur puternic și îngust, pe măsută tot un telefon, cutia cu țigări și o scrumieră. În conul de lumină cu reflexe verzui, Șerban Saru-Sinești fumează și acum gânditor, nervos și preocupat. Are același profil dur, de gravură, deși pare foarte obosit, dând chiar așa o impresie de forță concentrată. Pare să fie mult după miezul nopții, căci restul celor vii se simte prăbușit în somn. După un timp intră o servitoare tânără.

Sinești (*nervos, dar mai reținut decât ar fi părut după oboseala lui*):
Ce face?

Servitoarea (*parcă și ea obosită de ora târzie, de această împrejurare*): De aseară citește sau se preumblă prin cameră...

Sinești: A mâncat?

Servitoarea: Nu s-a atins nici de masa de seară, dar mi-a spus să-i las tava pe masa rotundă. A cerut *cointreau*.

Sinești: I-ai spus că vreau să-i vorbesc?

Servitoarea: Vă roagă să nu veniți...

Sinești: Cât e ceasul?

Servitoarea: E trei și jumătate...

Sinești: Mulțumesc... Poți să pleci.

A rămas singur, își strânge ca obsedat, cu mâna dreaptă, pumnul stâng, într-o acțiune aprig urmărită și întreruptă în gând. Parcă ar asculta în gale-riile săpate în el însuși. Aprinde o altă țigară nouă. Perdeaua se lasă încet.

ACTUL II

TABLOUL VI

Un budoar, nu lipsit de stil. În stânga o canapea mare de tot cu spătar trilobat, ca și cum ar fi făcută din fotolii imense, acoperită cu o mătase brodată cu flori gris perle, alt fotoliu în fața ei. Oglindă mare, de asemeni trilobată, deasupra unei măsuțe lungi înguste, cu obiecte de toaletă, cutii de porțelan, cupe de cristal... Masă mare joasă, rotundă, în mijloc... Ușă în dreapta spre dormitor, ușă în fund, ferestre în dreapta. Tablouri numeroase, cărți multe, neașteptat de multe, flori de asemeni. Pe masă un dejun abia început, un serviciu de cafea, altul de lichior. Maria într-un dezabie, în pantofi de casă, fără ciorapi, citește o gazetă, pe jos un teanc de ziare... Intră Roxana prin surprindere oarecum...

Maria abia are timp să ascundă gazetele...

SCENA I

Maria, Roxana

Roxana (*extrem de mondenă, extrem de așerată jucând un rol, a stăruit în mod evident să intre*): Ce e cu tine? Ești bolnavă? Toată lumea e foarte îngrijorată...

Maria (*încercând să zâmbească*): N-am nimic, sunt puțin obosită (*E o frumusețe tulbure, și tocmai prin asta tulburătoare, pe bază de nostalgie, profil suav și nervozitate. Neliniștitoare de asemeni, nu numai din pricina reacțiilor ei brusce și excesive, dar și prin sensurile fulgurante ale acestor reacții. Și asta e un chin pentru cei din jurul ei. Când privește, adeseori fix, are un freamăt abia perceptibil al buzelor, care-i dă o tensiune patetică obrazilor. Hiperemotivă, cu imaginație dezordonată, are spaimile și bucuriile deopotrivă de copilăroase. Văzută în treacăt, pare o frumusețe mistuită de secrete grele, pradă tuturor obsesiilor, cu dorințe neîmpăcate, deviate. În intimitate, o senzualitate de copil și de sălbăticiune, fiindcă are un corp proporționat și molatec de felină. E fără măsură însă în tot ce face. Acum e în ea o teroare de vietate încolțită și istovirea câtorva nopți de insomnie*).

Roxana (*arătând masa*): N-ai mâncat nimic nici aseară...

Maria (*râzând în silă*): N-am absolut nimic, dragă... Mă odihnesc puțin...

Roxana (*trece în dormitor, revine*): E adevărat că n-ai dormit toată noaptea?

Maria (*tace cu încăpățănare*)

Roxana: Ascultă, ce e cu tine?... Toți sunt îngrijorați... De ce nu vrei să vezi pe nimeni?

Maria (*întărită, dar stăpânindu-se*): Roxana, te rog, du-te, lasă-mă singură... Nu pot vorbi... Nu pot să ascult pe nimeni... Te rog, du-te. E și o zi imposibilă azi. Uite, cerul ăsta ca plumbul mă apasă... E mai bine să fiu singură...

Roxana: După ce ai citit toate cărțile din lume, ai început acum cu gazetele? *Dreptatea Socială*? Ce poți găsi într-o gazetă ca asta?

Maria (*ascunde gazeta, cu privirea sperioasă, copleșită*): Nimic, nimic altceva decât moartea...

Roxana (*fără să se gândească mai departe*): Eu n-am citit de doi ani o gazetă... Hai, îmbracă-te să mergem în oraș... Vino cu mine să probez o rochie. Sâmbătă după masă e o mare bătaie de flori la Șosea... Transformăm mașina în lebădă. O îmbrăcăm în crini și trandafiri albi. Îmi fac și o rochie albă... Ce zici? Vrei să mergi și tu cu noi...?

Maria (*obosită, dezarticulată, surprinsă*): Eu? Mă vezi pe mine într-o mașină transformată în lebădă?

Roxana (*se așază pe scaun, își toarnă un păhăruț de lichior*): Ai să ajungi de poveste cu nervii ăștia ai tăi... Toată lumea te crede nevropată... (*gustă de pe masă fursecuri*) Bine e dragă să fie cineva egoistă ca tine... Toți nu mai știu ce să facă, numai să-ți intre în voie. Vai de bărbatu-tău (*surâde cu tâlc*). Sunt ani de când nu-i mai permiți să intre în camera ta. Dar așa-i trebuie dacă s-a însurat cu o bibliotecă și cu un pian.

Maria (*exasperată, când vede că Roxana s-a așezat*): Roxana, te rog, te implor, pleacă, lasă-mă singură...

Roxana (*se ridică, și în fine se explică*): Dragă, bărbatul tău mi-a telefonat să vii să văd ce e cu tine. Ce vrei? Obligații de verișoară. E bolnav bietul om de îngrijorare... Ai speriat toată casa... A vrut să vie la tine și n-ai vrut să deschizi ușa. Nimeni nu înțelege nimic...

Maria (*cu un freamăt nervos*): Bine, atunci spune-i bărbatului meu să vie... dar tu, du-te, lasă-mă... du-te, te rog...

Roxana: Ei dragă, numai o clipă să-mi iau *cointreau*-ul.

Maria: Ia tot ce vrei, Roxana, dar pleacă imediat.

Roxana: Of, sucită ești, dragă (*se uită la ea cu intensă curiozitate*)
Stau și mă întreb ce naiba găsesc la tine bărbații ăștia de-și pierd
capul din cauza ta? Că mai sunt și altele frumoase.

Maria (*tace cu încăpățănare*)

Roxana: Păcat că nu mergi la probă... Acum, imediat după masă, e
lume puțină și se ocupă Clarisse de noi mai mult...

Maria (*întărită*): Păcat că n-ai o soră geamănă, Roxana. Ar fi fost
mai în siguranță originalul.

Roxana (*o sărută*): Nu mai fi așa nervoasă... Uite, îți trimit pe bărbatul
tău... (*iese*)...

Maria (*ia repede gazetele, le ascunde mai bine...*)

Servitoarea (*în taină, grăbită*): A telefonat mătușa d-lui Gelu Rus-
canu.

Maria (*cu un soi de licărire în deznădejde*): Ei, i-a vorbit?

Servitoarea: Nu l-a putut prinde la telefon. Se ferește de dânsa... L-a
căutat și acasă. De trei zile îl caută mereu.

Maria (*abătută*): Bine, Dora. (*Servitoarea iese.*)

SCENA II

Maria, Sinești

Maria (*mereu obosită, nervoasă*): Pentru ce mi-ai trimis-o pe gaița
aceea imposibilă aici pe cap...

Sinești (*oțărât*): Pentru că ai speriat toată casa. Te-ai închis aici la tine
de alaltăieri de dimineață și nu vrei să vezi pe nimeni. Când mi-a
spus Dora că ai plâns toată noaptea, ce era să fac?

Maria (*gândește un timp, e ispitită de cele abia întrevăzute*): Ai fost
atât de îngrijorat? Într-adevăr?

Sinești (*mocnit*): De ce te surprinde asta? Crezi că e liniștitor lucru să
ai pe cineva în casă care-ți ascunde totul?... Care nu are încrede-
re în nimeni?...

Maria: De ce ești supărat, Șerbane?

Sinești (*cu o mânie înăbușită*): Pentru că am și așa destule griji ca să
mai am și grija altora care se mai și ascund pe deasupra, ca să te
puie în situații fără ieșire. Când e cineva bolnav are datoria de a
ține seama și de sensibilitatea celorlalți...

Maria (*mereu pe gânduri, insistând în ceea ce întrevește*): Dacă aș
muri, Șerbane?...

Sinești: Obsesii de nevropată...

Maria (*arzând cu un zâmbet intens*): Dacă totuși aș muri, Șerbane?

Sinești: Ai trăit numai după norii minții tale... Ți-ai dus până la capăt
toate capriciile, toate... Împlinești 27 de ani... Nu mai ești o fată

de școală, care vrea să trăiască toate fumulile cărților... Nu mai poți fi mereu o "neînțeleasă"... E timpul să te dezmeticești.

Maria (*descurajată, cu ochii rățăciți*): Așa gândești tu despre mine? Asta e tot ceea ce ai să-mi spui când eu te întreb... ceea ce te întreb? (*surâde abătută*) Capricii... Nervi...

Sinești (*fierbând, dar stăpânindu-se*): Ce vrei să gândesc...? De multă vreme am renunțat să mai gândesc în legătură cu tine... Ți-ai ascuns viața de mine, de noi toți... Nu te-ai simțit niciodată îndatorată să te explici... Nu te crezi obligată să dai socoteală de motivele tale intime nimănui... Tu crezi că te poți închide în camera ta, zi și noapte, că poți refuza masa și poți plânge până în zori, când ai doi copii?... Când ai un soț?... Când e o lume în jurul tău, atât de legată de tine?... Nu-ți dai seama ce greu o jignești?...

Maria (*cu o întârziere nervoasă*): Poate că într-adevăr am fost... bolnavă...

Sinești (*cu o mânie seacă*): Cu atât mai mult, un bolnav nu poate avea grosolănia să ignore cu dispreț pe cei care îi pândesc noaptea alarmați somnul și respirația... Ai trăit prea mult pentru tine... Te complaci prea mult în toanele astea egoiste.

Maria (*tremurând de indignare*): Cum poți să-mi spui asta când știi cât îmi iubesc copiii, când știi ce am sacrificat pentru ei, când știi că ei sunt toată viața mea?...

Sinești (*cu asprime*): Chiar copiii ți i-ai iubit cu egoism și orbire... I-ai acaparat cu un soi de dragoste deșuchată... Fără lumină și fără să vezi mai departe... Altfel cum ai putea să pui întrebarea pe care ai pus-o adineaori? Crezi că o mamă poate să moară când vrea ea?...

Maria (*o clipă derutată, nu știe ce să creadă. Ar vrea să știe totuși cât de angajat este el, în această indignare. Rămâne îndelung pe gânduri... Se ridică după un timp, căutând parcă, fără să știe ce*): Șerbane... (*și nu știe ce să mai spuie*).

Sinești (*tace cu un fel de iritare amară și concentrată ca o drojdie*): A fost o vreme...

Maria: A fost o vreme?...

Sinești (*cu toate că ocolise chiar să-l privească, hotărât să reziste, e dintr-o dată acut preocupat de interiorul lănced al buduarului acesta care l-a obsedat, tocmai din pricina interdicției, ani de zile. Simte prezența dospită a femeii, în dezordinea închisă de două zile.*): De ce nu lași femeia să strângă prin casă? (*i-arată toropit, ciorapii, unul pe jos, altul pe scaun*) Uite ciorapii unde au ajuns (*ocoliște cu privirea, rochia mătăsoasă, puțină și molatecă, de pe fotoliu, care-l amețește ca un vin*). Ai încercat să te îmbraci? (*iși aruncă privirea din prag în dormitor și simte în el,*

la vederea acestui culcuș cald al voluptății, arsura unui gând)

Uite, nici patul nu e făcut.

Maria (*l-a urmărit tăcută și pândind mustirea dorinței în el*): Am să fac singură ordine...

Sinești (*nu răspunde imediat, se vede că îi e greu să plece, luptă*):
Trebuie să mă duc, e azi ședință grea la Cameră...

Maria (*ca și când nu ar fi auzit s-a jucat cu sticla de lichior*)

Sinești (*privind ocolit*): Mai bei și acum?

Maria (*cu privirea rătăcită*): Foarte rar...

Sinești: Ai băut aproape jumătate sticla... (*își abate iar privirea*) Ce te frământă atâta?...

Maria (*cu o căutătură grea*): Am vrut să adorm... am vrut să mă amețesc...

Sinești (*se înroșește brusc, are un spasm convulsiv*): Să te amețești?
(*o viziune de voluptate îi joacă în privire și lovit se frânge*)

Maria (*îl simte în lupta lui*): Vrei să bei și tu un pahar de cointreau?
(*toarnă încet cu intenție cum ar distila o mângâiere*)

Sinești (*moale, dospește în el dorința*): Nu... (*privește crâncen ispitit*)

Maria (*nu-l ascultă și toarnă*): Ba da.

Sinești (*brusc, strident, răstoarnă paharul pe tavă*): Ce vrei?

Maria (*fără să pară prea surprinsă, ridică o privire angelică spre el*): De ce nu vrei să bei?...

Sinești (*fierbând tot*): Ce urmărești? Ce mai vrei?... (*iasmele amintirii se-ncheagă-n el și-l răscolesc*) Erai încă o fată în uniformă de pension, cu o coadă pe spate înnodată cu panglică, atunci când mi-ai ieșit în cale, și erai încă o fată de pension când mi-ai devenit nevastă, când mi-ai dat copii, dar atunci am înțeles ce iad poate fi în sufletul unei fete de pension... Nu mai vreau... privirea asta a ta, blestemată.

Maria (*îl privește ușor*): Nu vrei să iei un pahar de cointreau cu mine...

Sinești (*disperat, simte cum crește-n el iureșul patimei, se zbate în-cleștat*): Nu... (*face doi pași spre oglindă ars de amintire, apoi se întoarce amar spre ea*) Ce-ai făcut din viața mea?

Maria (*cu o privire dezolată*): Cine a fost de vină? Cum ai putut să devii dintr-o dată alt om decât cel cu care fusesem măritată? Al-tul decât cel pe care îl știam?

Sinești (*zbuciumat*): Tu ai făcut din căsnicia asta o luptă întoarsă, crâncenă. Am îndurat ani de zile îngenuncherea mândriei mele de bărbat... Te-am iubit cu o voință smintită și iubirea mea a fost arma cu care m-ai lovit. A trebuit să învăț că nimic nu întrece în cruzime hotărârea unei femei, care se știe aprig dorită, de a se refuza... cu dinții strânși de silă. Ascultă, cum să uit că ani de

zile, ca să fii a mea, eram nevoit să te ameteșc mai întâi cu alcool? *(cu o furie sufocată)* Că îmbrățișarea mea, ca pe-o doctore, nu o puteai suporta decât narcotizată?...

Maria *(întunecată cu totul, plutind)*: N-am fost eu de vină... Eram disperată. Totul sta răsturnat în mintea mea.

Sinești *(într-o legănare amară)*: Ceea ce nu știu cei iubiți însă este ce atroce voluptate poate fi să ții în brațe, abandonat ca morții însăși, trupul unei femei iubite... *(cu un rânjet, îndurerat)* Și otrava asta am încercat-o... Era și ea tot un fel de alcool...

Maria *(își frânge mâinile albe, apoi cu o dezolare care trece de clipă)*: Nimic nu se întâmplă în lumea asta cum vrem noi... Nimic nu are culorile pe care credem noi că le are *(se gândește la Gelu)*.

Sinești *(adânc tulburat de umbra de regret care a trecut peste fața ei)*: La ce te gândești?...

Maria *(chinuită de tumultul amintirii, al îndoielilor)*: Nu e frumusețe pe lume... Nu e nici un sprijin... Simți că ai rămas deasupra unui gol... Nu e nici un sprijin...

Sinești *(a luat un fel de hotărâre, mereu cu ochii ațintiți asupra ei. Îndreaptă paharul și își toarnă cointreau. Maria îl urmărește ca hipnotizată)*: Nu e nimic ireparabil, Maria...

Maria *(zguduită, copleșită, ca din vis)*: Crezi?

Sinești *(cu umeri puternici)*: Ai încredere în mine...

Maria *(cu un fel de deznădejde)*: Șerbane, pot avea încredere în tine? Ah, dacă aș putea avea încredere în cineva pe lume?

Sinești *(aprins puțin, dar concentrat, o îndeamnă să bea dându-i paharul)*: Maria.

Maria *(refuză brusc să bea)*: Nu... nu... nu asta...

Sinești *(contrazis, zăpăcit)*: Maria, bea...

Maria *(cu vocea înlăcrimată, cu inima topită)*: Dacă tot ceea ce este ar putea să nu mai fie... Să bei și să te deștepți alta, într-altă lume, fără legătură, ca după somnul cloroformului...

Sinești: De ce te mistui atât...?

Maria *(revenind, copilăroasă)*: Șerbane, pot avea încredere în tine...? Mai însemn eu pentru tine ceva?...

Sinești *(se desface în el vederea interioară a unui paradis pierdut)*: Am căzut cândva prost... M-am încurcat în propria mea nebunie... Ah! fata de pension cu părul pieptănat pe spate, la fereastra unei case mari, cu lachei mulți, care ieșea cu bunica ei într-un landou deschis, la plimbare. Pe fata asta am dorit-o dement până a fost soția mea, dar niciodată n-am avut-o cu adevărat. Cum nu poți să bei cu adevărat când ți-e sete în vis. Totdeauna se întâmplă ceva care-ți ia cupa de la gură.

Maria (*dorind deznădăjduită*): Șerbane... să lăsăm totul aici și să plecăm...

Sinești (*nedumerit*): Unde să plecăm?... De ce să plecăm?...

Maria (*cu ochii măriți, cu sete*): Oriunde mâine nu e mâine cel de aici... M-au năvălit toate râmele urâciunii.

Sinești (*îndurerat*): Femeie, dezmeticește-te odată... Ieși din ceața asta fierbinte care-ți întunecă judecata... Unde vrei să plecăm?

Maria: Trebuie să plecăm... Oriunde vrei...

Sinești: Oricum, nu putem pleca mâine... Sunt membru al guvernului, am obligații...

Maria: Nu mă înțelegi... Nu poți să mă înțelegi... Nu mai vreau să ai nici un fel de obligații... Nu mă mai interesează să fii, cum spui tu atât de mândru, membru al guvernului...

Sinești: Maria, ce vrei să spui?... Iar nu mai trăiești pe pământ...

Maria: Și e atât de bine să trăiești "pe pământ"?... Ții atât de mult să fii, să rămâi ministru?...

Sinești (*a căzut pe gânduri, bănuitor, nu știe cum să interpreteze dorința ei*): Nu pot să renunț la minister... E absurd ceea ce îmi ceri...

Maria: De ce este absurd? Am oroare de politica asta care dezlănțuie toate poftele (*gândindu-se la Gelu*), care calcă în picioare totul, duce la toate trădările... Nu mai recunoști oamenii. Ah! ce poate face politica asta dintr-un suflet curat. Până la ce josnicie se poate coborî un om din patimă politică... Fără milă, fără o privire omenească, fără amintire... Am oroare de această politică... Nu mai vreau nici un fel de politică... Nu mai vreau...

Sinești (*vânjos, cu gât de lup*): Așa judecă femeile... Firește, are și politica mizeriile și greutățile ei... dar nu mă sperii de ele... Mi-a și dat satisfacții destul de mari... Nu e puțin lucru să vezi că ai ajuns, prin propriile tale mijloace, să te faci ascultat de oamenii de frunte ai țării, să fie cuvântul tău hotărâtor în orânduirea statului... Maria, nu e o vorbă goală... Uite, cu mâna asta, pot semna un act care răsucesce destinul oamenilor. Pot crea situații care să facă fericite sute de familii, pot numi funcționari, pot dăruia sume mari. Pot propune scoaterea din fundul ocnei a unor oameni uitați de semenii lor și de Dumnezeu acolo și pot deschide acțiuni care să trimită în fundul ocnei alții, nimicind astfel familii întregi, distrugând fericirea soțiilor și a copiilor...

Maria (*cu un cheag în inimă, strigă înnebunită*): Taci... Taci... Nu vreau asta... Nu vreau să semnez nimic.

Sinești (*surâzând înțelegător ca unui bolnav*): Tot adolescentă ai rămas. Mereu imaginația ta bolnăvicioasă. De la cuvânt la faptă nu e la tine nici o deosebire, nici o trecere. Cuvântul la tine e stri-

goiul realității. Ai și văzut familiile, cu adevărat distruse... soțiile nefericite, copiii dezonorați...

Maria (*într-un soi de paroxism*): Nu vreau să mai semnez nimic... Oamenii nu trebuie să aibă astfel de puteri de viață și de moarte... (*se frânge disperată*).

Sinești (*o mângâie pe obraji, pe brațe, ea se lasă mângâiată*): Ai rămas cu o minte de copil... Ai fel de fel de spaime. Te înnebunesc cuvintele... Din toate fleacurile îți pierzi judecata.

Maria (*aproape agățându-se de brațele lui cu privirea sperioasă*): Nu mai vreau să semnez nimic... Nu mai vreau să fii ministru... Vreau să plecăm... Nici la capătul lumii nu vom fi destul de departe de răutatea omenească. (*ghemuită ca o pasăre speriată*) Ah... și cerul ăsta cu plumbul lui... Auzi cum țipă pe stradă aceia cu jurnalele. (*uitând*) Aici femeia n-a strâns măcar masa... (*tresare sub arsura unui gând*) Să fim undeva în tren... când aș deschide ochii să văd munți și ape pe geam... Să văd cum fuge totul în urmă...

Sinești: Ai rămas tot școlărița de atunci... Îți mai aduci aminte cum țineai să pleci?... Lungită pe divan, zi și noapte, visai numai gări mari și vapoare (*dorind sincer să fie așa*). Te regăsesc... nu mai speram să te revăd ca atunci... (*îi mângâie lacom și timid brațele*)

Maria (*fără judecată, cu spaimă*): Ascultă, Șerbane, nici nu știi tu cât de mult pot fi ca atunci. Dar trebuie să plecăm...

Sinești (*mustește în el mereu dorința*): Vom pleca... Facem o croazieră spre Capul Nord. Peste două-trei săptămâni suntem pe un transatlantic. Vom lua un apartament de lux (*amețit de făgăduială*), vom începe viața de la început... Ești singura femeie din viața mea. Ars de o sete smintită ți-am căutat sosii în toate casele vișului. Am cercetat crispat albumele lor cu fotografii... Am încercat în neștire. Nu te-am putut regăsi în nici o altă femeie... (*a prins-o puternic în brațe*)

Maria (*se smulge, cu o încăpățănare copilăroasă*): Nu, nu așa... nu m-ai înțeles. Nu vreau peste două săptămâni, nu vreau nici o amânare... Vreau mâine... Nu mai vreau să faci politică... pentru că nu mai vreau să fii atacat...

Sinești: Ah!... ce copil ești... Ai citit ziarele?... Am văzut eu că Dora îți cară aici teancuri de gazete... (*o mângâie recunoscător*) Copiii nu au voie să citească gazete. De ce citești gazete?...

Maria (*cu respirația tăiată și parcă inadecvat exasperată*): Te atacă, te atacă în fiecare zi... Nu mai vreau...

Sinești (*surâzând*): Asta e? (*mirat*) De aceea nu mai dormi nopțile?... Ești o fetiță caraghioasă... Iei atacurile din ziare în serios. Te martirizează furia lor verbală.

Maria: În fiecare zi... Nu pot îndura atacurile din gazete.

Sinești (*bărbătește, grav*): Ascultă, Maria, știu eu o vorbă de la tata: Câți câini m-au lătrat, toți au turbat. Nu mă sperie atacurile... Știu să primesc lovituri, dar mai ales știu să dau... Și cel lovit de mine nu se mai ridică... (*o ia puternic în brațe*)

Maria (*se desprinde iar, dezarticulată*): Nu, nu-mi pasă... Nu mai vreau eu să faci politică... Dacă mai faci politică, nu-ți mai dau voie să-mi atingi nici măcar mâna. Alege, ori ministru ori împreună... Pe vremuri nici nu așteptai să exprim o dorință, o ghiceai și mi-o îndeplineai...

Sinești (*toropit de dogoarea amintirii*): Pe atunci erai o fetiță de optsprezece ani, nici nu ieșeau încă în lume... Erau cincisprezece ani diferență de vârstă între noi (*i se crispează umerii*). Când te țineam în brațe și te vânzoleai îndârjită, suia flacăra unei băuturi tari în mine... Nu puteam rezista nici unui capriciu al tău...

Maria (*răsfățându-se, ca un aparat detracat*): Vreau ca nici azi să nu poți spune nu, când îți cer ceva. Crezi că nu mai pot avea 18 ani?... E pierdut tot ce a fost...?

Sinești (*a luat-o în brațe lacom*): Tu niciodată n-ai să fii alta, Maria... Ca și mintea, ți-e sângele veșnic fierbinte (*își mușcă buza*). Cred că tot mintea îți înfierbântă și sângele... Ah, prin tăria sângelui tău vreau să ajung la mintea asta, care mă exasperează, fiindcă îmi scapă mereu... (*Maria râde cu ochii strălucitori*) Intru aici în interiorul ăsta dospit de făptura ta și amesc. Mereu am simțit în tine o femeie nouă... mereu te-am descoperit alta...

Maria (*își pierde capul, îl privește râzând mereu*): Nu mă cunoști?... Nu-i așa?... Nu mă cunoști încă... (*se desface puțin din îmbrățișarea lui*) A nu... nu... Trebuie să-mi promiți... că nu vei mai fi ministru...

Sinești (*dus de mărul dorinței*): Și dacă îți promit?... Dacă îți promit că nu voi mai fi ministru?

Maria (*cu o credință copilărească naiv înduioșată*): M-ai face fericită (*grăbit*). Promite-mi acum asta... (*Se lasă mângâiată pe brațe, crezând că a obținut ceea ce vrea.*)

Sinești (*cu ochii tulburi*): Îți promit...

Maria (*parcă trezită dintr-un vis, delirând aproape*): E adevărat? Nu e părere? Ah!...

Sinești (*a prins-o cu furie în brațe, a mușcat-o cu răutate rece și silă, o cuprinde apoi sălbatic cu amândouă mâinile de gât, aproape s-o sugrume*)

Maria (*dezmeticită, simte că s-a schimbat ceva, se smulge, își acoperă cu oroare umărul însângerat și gâtul, întreabă buimăcită*): Dar?... ce?...

Sinești (*încleștat, batjocoritor*): Am vrut să te sărut, și m-am trezit cu dinții în carnea ta...

Maria (*îl privește frântă, năucită*): Dar...

Sinești (*surâzând crâncen*): Cine ți-a cerut să joci comedia asta? (*cu o aprigă brutalitate*) Și cum te plătește?...

Maria (*a rămas ca o iederă fără sprijin...*): Ce vrei să spui?

Sinești (*silnic, dârz*): Repede... pentru cine joci comedia asta, și cum te plătește?...

Maria (*buimăcită*): Dar...

Sinești (*cu privirea de fier*): Amantul tău?...

Maria (*încremenită*): Ce vrei să spui?... (*își frânge mâinile*)

Sinești (*cu o grabă de oțel*): Răspunde, amantul tău?... E de prisos să tăgăduiești... Ai să te convingi numaidecât...

Maria (*e mereu năucită, nu știe ce să spună*): Știai?...

Sinești (*fără prea multe ocoluri precizează*): V-ați întâlnit întâia dată la Zürich, la Dolder Grand-Hôtel. Ți-a ieșit înainte în gară.

Maria (*înnebunită că a fost văzută, fără să știe că e văzută, când nu bănuia că e privită, reacționează cu pângărită pudoare sentimentală; vocea îi e înghețată*): Ce vrei să spui? Că de trei ani știai?

Sinești (*crâncen*): Da...

Maria (*nu se poate regăsi, respiră greu, apoi cu o nemărginită uimire*): Și ai tăcut?... De ce ai tăcut?...

Sinești (*și-a cuprins pieptul, direct pe vestă cu amândouă mâinile, gest familiar oratorilor dar cu privirea apăsată în podea*): A... asta-i socoteala mea...

Maria (*îngrozită*): De ce ai tăcut?...

Sinești: M-a ispitit un gust amar să fac puțină filosofie... Vream să văd până unde merge perversitatea unei fete de 18 ani care abia renunțase la părul pieptănat pe spate... Ah! ce teatru știu să joace fetițele astea...? Dar se poate trăi și lângă o panteră, dacă știi și nu uiți niciodată că e o panteră...

Maria (*arsă mereu de gândul că era calm observată fără să știe, ca o vietate de laborator, destinată experiențelor*): Nu... nu... Dacă ai fi știut ai fi izbucnit... ai fi strigat...

Sinești (*încleștat*): Dacă strigam, riscam să te pierd cu totul și nu puteam îndura gândul ăsta... Și pe urmă am descoperit acea voiup-tate mai amară decât toate... Acea noimă care fără loc, te duce, neajunsă niciodată. Am descoperit ce haină bucurie, ca o drojdie, poate să-ți dea corpul unei femei care ți se refuză... Care e a ta numai după ce se narcotizează...

Maria (*neputând totuși să creadă*): Nu, nu-i adevărat... Dacă ai fi știut ai fi dat drumul fiarei din tine... N-ai știut (*cu respirația tăiată, vine lângă el, cere șoptit*). Dă-mi o dovadă...

Sinești (*acum, parcă răcorit prin furie, descărcat de năpasta dorinței, liniștit ca și când ar vorbi de altul, își aprinde o țigară*): E de prisos să mai facem acum anchete asupra trecutului... Am să-ți spun doar o mică întâmplare care te va potoli... Când stam pe Rue de Rivoli la Paris, într-o noapte, când mă credeai plecat la Londra, m-am întors pe neașteptate acasă. Erați amândoi în camera ta... Disperată l-ai vârat în camera de baie și tremurând m-ai ajutat să mă schimb pentru club... Mi-am dat seama că în camera de baie amicul tremura și el (*cu ochii strălucitori*). Sau poate că era altfel?... Nu doream totuși să împing lucrurile prea departe. Îmbrăcându-mă, m-am prefăcut că vreau să intru în camera de baie... Ai sărit ca arsă... Ți-ai pierdut capul și atunci, ca și acum..., ai recurs la farmecele tale ca să mă reții. Ce teatru jucai, dar mai ales ce teatru jucam eu, care mai și râdeam pe deasupra. N-a mai fost nevoie atunci de nici un fel de narcotic... Bineînțeles că n-am avut nici un motiv să fiu discret, când îl știam pe amicul Gelu Ruscanu alături... N-am împins răutatea prea departe... Am trecut mai târziu două minute la mine ca să-i dau timp să iasă și să dispară cum o putea... Ei!... acum crezi că am știut?

Maria (*fără reazăm, clătinându-se*): Ești hidos... mereu te descopăr tot mai hidos...

Sinești: Are și situația de soț înșelat tristețe, dar realele ei satisfacții, dacă știi să-ți stăpânești nervii și să-ți transformi picătură cu picătură furia în voluptate, cum se schimbă otrava în doctorie...

Maria (*caută mereu și nu găsește nici un sprijin gândului*): Așa cum te știi, nu pricep cum de n-ai încercat să ucizi.

Sinești (*mereu liniștit și sigur, discutând parcă un caz străin*): Vezi că mă cunoști prost?... De ce să ucid?... Să lipsesc țara de un viitor moralist? Să pierd un subiect și cu tine, două, de filosofie? Nu, nu mă cunoști... Nu știi ce puternic este sentimentul superiorității când știi lucruri pe care cei interesați cred că nu le știi... Firește și această satisfacție se plătește... Vezi că moralistul n-a uitat seara de atunci... Dovadă, campania de azi... Are memorie bună...

Maria (*ca marea frământată de hulă*): Dacă ai făcut tot ceea ce spui... și așa cum spui... și acum înțeleg că ai fost în stare să faci așa... nu ai fost decât ceea ce te-am știut, ceea ce te-am descoperit îngrozită într-o bună zi: un monstru... Asta ești, un monstru... Tu ești de vină pentru toate răcăcirile mele... că mă zbat fără să găsesc liman... că tot ceea ce încerc mă duce la rușine și la durere... Totul e fiindcă am întâlnit în calea mea un monstru...

Sinești (*crescând amar*): Vorbești cu aproximație și te depășesc propriile tale vorbe... Monstru? Ce este atunci o femeie care luptă alături de amant împotriva propriilor ei copii? Care nu ține socoteală că, din nebunia sa, ei sunt cel mai rău loviți, că asupra lor se răsfânge totul?... Uită-te la mine cu ochii care-ți străluceau adineaori când mă îmbiai cu propriul tău trup, urmărind ceea ce urmăreai, și spune-mi dacă nu am dreptul să te consider o nevropată? O sclavă dementă a simțurilor și o zvăpăiată a poftelor?

Maria (*tremurând de indignare, căci vorbele lui au atins un punct nevralgic*): Să nu vorbești de copii... Să nu pomenesci în clipa asta de copii... Nu ai dreptul în clipa asta să lovești în mine prin ei... Dacă am încercat nebunia să te conving... ah!, mi-e silă mie înșami de această rătăcire... a fost numai cu gândul la copii. Pe ei am vrut să-i țin deasupra cu orice preț, chiar cu prețul dezgustător de adineaori... Pentru ei și numai pentru ei, m-am zbatut nopți întregi, ca o fiară înnebunită în cușcă.

Sinești (*acum izbit în plin, nu mai știe ce să creadă... se clatină*): Să-i salvezi...? Așa credeai tu că-i poți salva?... De la ce să-i salvezi...? (*caută nedumerit...*)

Maria: Pentru că dacă atacurile te vor năruie pe tine... pe bieții de ei îi vor sfârâma...

Sinești (*cercetând lung în gând, întreabă*): Gazetele? Lasă-le să mă atace cât vor.

Maria (*fulgerată de un spasm, la gândul unei prăbușiri*): Nu... nu, niciodată, ar fi o nenorocire... Tu nu știi totul... (*cade în fotoliu*)

Sinești (*nemaiștiind ce să creadă, clătinat în presupunerile lui, gândindu-se și el la copii, se plimbă concentrat câțiva pași prin casă. Vine apoi la ea, îi pune mâna pe frunte, o privește lung în ochi*): Ce se petrece în capul acesta?... Ce fantasme îi tulbură mintea?... Cum poți să fii în așa hal de sperioasă?... Ești bolnavă de nervi... (*brusc, violent*) Uită-te la mine... Uită-te la umerii mei... Ești o neroadă dacă-ți închipui că e în stare să mă doboare cineva... Vai de prostănaclul acela care își închipuie că poate lupta cu mine... e un om pierdut... (*iese, cu un masiv dispreț...*)

TABLOUL VII

În același cadru fix cu redacția, jos la subsol, un birou mic de corectură, separat prin pereți de scânduri și sticlă, de una din încăperile tipografiei... O masă mai mare de lemn, acoperită cu hârtie albă de tipar... șpalturi-corectură teanc... O lampă atârnată din tavan, cu abajur de postav verde, o canapea de mușama veche, trei-patru scaune... Un ceas de perete... o sobă de tuci... hârtie de tipar aruncată pe jos... o ceașcă de cafea turcească... un pahar cu apă... o farfurie cu mucuri pe ea.

SCENA I

Vasiliu, Sache, apoi Dașcu

Sache (*frământându-se*): Domnule, ce facem, că uite e ora trei și jumătate și nu putem încheia gazeta?... Pierdem vânzarea de mâine...

Vasiliu: Directorul a telefonat din nou adineaori din oraș să nu încheiem pagina fără el... Trebuie să dea caseta cu Sinești.

Sache: N-are a face... Mai amânăm o zi... Azi nu se mai poate... Ținem oamenii de două ceasuri, au obosit și ei... I-așteaptă acasă nevestele și copiii...

Vasiliu: Nene Sache, nu se poate... Uite ce scrie în *Dreptatea* noastră de ieri cu litere de-o palmă: "Oficiosul Guvernului și-a pierdut cu totul capul... În loc să anunțe pur și simplu demisia domnului (încă) Saru-Sinești ne sfidează pe noi să publicăm documentul «misterios» menit să treacă pe ministrul «Justiției» de pe banca ministerială, pe banca acuzaților... Foarte bine. O vom face chiar în numărul de mâine".

Sache (*adunând șpalturi*): Azi?... Unde să fie, domnule, de n-a venit încă până acum? Îl așteaptă sus mătușa lui de aseară și acum e două noaptea.

Vasiliu: Trebuie să vie să ne dea scrisoarea aceea sau ce naiba e... Și ce face sus acolo singură?

Sache: Moșăie într-un fotoliu... Să știi că dacă nu vine într-o jumătate de oră, nu-și mai poate ține Dașcu oamenii.

Moș Dumitrache: Dați revizia? că ne cere jos pagina, la stereotipie... Nu mai are timp să toarne pagina...

Vasiliu: Uite-o, gata.

SCENA II

Vasiliu, Sache, Dașcu, Moș Dumitrache

Dașcu (*intrând, ia el revizia*): Hai domnilor, dați odată și pagina aceea întâi? O să-mi plece oamenii.

Vasiliu: Încă un sfert de oră... așteptăm pe director. (*Face cu ochiul celorlalți, arătând că vrea să necăjească pe bătrân, vorbește răzând.*) Moș Dumitrache, știi ce a spus patronul? Că de la 1 iulie să nu mai vii... că aduce alt rotar tânăr în locul dumitale...

Dumitrache (*speriat*): Când a spus asta...? Nu se poate... Moare fata acasă...

Sache (*îl privește lung*): Bietul Moș Dumitrache, ce zețar strașnic a fost... Numai el putea să descifreze scrisul lui Mille...

Vasiliu: A fost și la *Adevărul*?

Sache: A fost la *Adevărul* – strașnic lucrător... acum nici nu mai vede ca lumea și abia mai aude...

Vasiliu: E bătrân rău? Câți ani are?...

Sache: Păi e destul de bătrân... Cred că are cincizeci de ani... Vreo zece mai mult decât mine... L-au omorât literele astea de plumb...

Vasiliu: Dar bine, ce fac lucrătorii tipografi când îmbătrânesc...?

Dașcu: În meseria noastră nu prea îmbătrânesc oamenii... Unul de 45 de ani e o raritate... Îi omoară pe toți plumbul și cerneala asta... Pe strada noastră sunt în zece case douăzeci de ofticoși... Mai toți tipografi...

Vasiliu: Ar trebui să fie asigurați toți lucrătorii să se poată odihni la bătrânețe...

Dașcu: Ce să asiguri? Nu ți-am spus? lucrător bătrân azi e o raritate...

Vasiliu: Dar nenea Sache...? (*surâde cu înțeles*) Mi se pare mie că nenea Sache e un infam burghez.

Dașcu: Asta-i cam adevărat... Știți ce zgârcit este? De câte ori ai luat tramvaiul, nene Sache, de la înființarea lui? Niciodată... Stă tocmai pe lângă lacul Fundeni... și când noi plecăm de la lucru dimineața, obosiți prăpădiți, el o pornește pe jos, hai, hai, un ceas și ceva face până acasă... E teribil de zgârcit! Are bani la Casa de depuneri...

Sache (*furios*): Nu e adevărat, nu sunt zgârcit... dar nu vreau să ajung la bătrânețe ca moș Dumitrache, nu vreau să mi se prăpădească la boală copiii. Un ban pe zi... economisit la tramvai face trei lei pe lună... D-ta știi să socotești? Trei lei pe lună, fac treizeci de lei pe an... În zece ani...

Vasiliu (*râzând, uimit*): Ai mers pe jos zece ani?

Sache (*convins*): Am mers pe jos zece ani, dar fiu-meu are azi în iunie 1914, la Casa de depuneri, trei sute de lei... Și-am să continui... În 1924 va avea șase sute de lei...

Vasiliu (*vesel mereu*): Dacă mai mergi încă zece ani pe jos, bine-înțeles.

Sache (*grav, mânios că nu e înțeles*): Da, am făcut toate socotelile. În 1934 dacă și el va continua va avea 900 lei, în 1944... 1200 lei... iar când va avea cincizeci de ani, vârsta lui moș Dumitrache, nu va veni să muncească toată noaptea pentru doi lei, bolnav... Va avea în buzunar, în 1954... 1500 de lei... Și multe va putea să facă în 1954 cu o mie cinci sute de lei...

Dașcu: Proastă socoteală... Dacă îți rupi mâna înainte de 1954? Nu-i mai bine să vii în Sindicat... să obținem asigurare de boală și de bătrânețe prin organizație...? Pentru toată lumea? Îți asiguri copiii, nu punând zece bani pe zi economisiți de la tramvai... ci luptând pentru viitorul lor alături de noi... Luptând pentru minimum de salariu, pentru fixarea orelor de muncă... Nu zece ore pe zi ca acum, fără drept la concediu, fără salarii plătite... Să luptăm pentru interzicerea lucrului pentru copii mai ales noaptea... Pentru asigurarea de boală și de bătrânețe... Pentru toate astea... Că ducem o viață de câini... Suntem mai jos decât sclavii din antichitate...

Vasiliu (*corectând mereu*): Tovarășe Dașcu, asta-i prea de la secția de propagandă...

Dașcu: Asigurarea trebuie să fie asigurare adevărată... Nu trebuie să vie de la pușculița de pământ, ci din însăși munca ta... Să-ți spui drept... Mi-e rușine de camaraziiăștia ai mei... Nici culegătorii de la o gazetă socialistă nu sunt toți în Sindicat. Nu avem decât ceea ce merităm.

SCENA III

Aceiași, Gelu, apoi Irena

Gelu (*intră foarte îngândurat, după ce a intrat rămâne un timp pe gânduri în picioare. Toți s-au ridicat și îl privesc, dar nimeni nu întreabă nimic, pare stânjenit...*): E gata gazeta...?

Vasiliu: E și turnată, afară de pagina întâia...

Gelu (*scoate din buzunar două file*): Dă și astea la cules (*dar a rămas cu filele în mână, căci a intrat Irena*)

Irena (*femeie ca de cincizeci de ani, îmbrăcată sobru ca o guvernanta, dar "cucoană", merge sprijinită într-un baston, acum șchio-pătând parcă mai mult de emoție și enervare, s-a oprit și-l privește lung*): Te ascunzi de mine...? Te ascunzi de mătușa ta?

Gelu: Mamă... este foarte greu să ne înțelegem... Și aș fi vrut sincer să te cruț...

Irena: Nu, lasă-mă să rămân azi doar mătușa dumitale... Când am văzut că te ascunzi de mine la telefon și acasă, am venit aici... Te aștept de aseară sus în redacție și te-aș fi așteptat trei zile și trei nopți...

Gelu: E de prisos...

Irena: Dacă ai bănuî ce am să-ți spun, ai înțelege că nu e de prisos... Ai să-mi fii recunoscător... Haide sus, să vorbim...

Gelu: Am fost așteptat aici... Oamenii aceștia au treabă cu mine...

Irena: Vreau atunci să rămânem singuri pentru câteva minute...

Gelu (*șovăie, privind lung pe cei din birou, care ies*)

SCENA IV

Gelu, Irena

Irena (*încet, hotărât*): Ce ai de gând?

Gelu (*la fel*): Să duc până la capăt ceea ce am început...

Irena: Ai putea să-mi spui și mie ce ți-a făcut ție personal omul acesta, de te îndârjești atâta împotriva lui? (*nu poate respira*) Dar pentru numele lui Dumnezeu, deschideți ferestrele, nu vedeți că vă sufocați...? Cum puteți trăi în duhoarea asta?

Gelu: Nu sunt ferestre doamnă... aici suntem la subsol...

Irena: Dar bine, aici nu se aerisește niciodată...? E un miros pestilențial...

Gelu (*explicându-i cu o ironie amară*): Clei de lipit, cerneală, hârtie putredă, plumb, benzină, sudoare stătută, de oameni care nu prea au timp să se spele, dar greul vine dinspre capătul din stânga, de la niște mici dependențe cu alt miros și mai neplăcut, extrem de neplăcut. Dar fii fără grijă, un sfert de oră se poate respira, greu, dar fără pericol... Nici eu nu stau de obicei aici mai mult de un sfert de oră...

Irena: Și de ce este tipografia asta în subsol...? De ce nu o pune la aer...?

Gelu: O tipografie este rentabilă, doamnă, numai dacă este situată în centru, în plin centru, unde sunt și ziarele etc... Iar patronul acestei tipografii vrea să câștige cât mai mult, ca toți patronii tipografi...

Irena: Atunci și d-voastră socialiștii exploatați pe muncitori?

Gelu: Tipografia nu este a noastră, a socialiștilor... Tipărim doar ziarul nostru aici... Și plătim scump... cuiva care nu vrea să audă de socialism...

Irena (*se așază*): Nici nu m-ai poftit să stau jos... Și de ce faci toate astea?

Gelu (*îi oferă loc*): Pentru ca să fie puțină dreptate pe lumea asta...

Irena: Te-ai găsit tocmai tu care să îndrepti lumea...? Ești tu mai cu moț decât toți ceilalți...? Cât sunt de fericită că Paul e un artist... Că declară că vrea să rămâie singur cu pictura lui... Că vrea să rămâie deasupra...

Gelu (*o privește cu o brutală precizie*): Se simte deasupra?... Este atât de mândru de izolarea lui? Dar în lumea asta, așa cum e alcătuită ea, nu te poți izola decât cu îngăduința celor răi... Lumea asta din care îți tragi hrana este atât de abjectă, încât nu te acceptă și nu te tolerează decât cu prețul complicității... A te izola este întotdeauna a fi sperjur prin tăcere... Aștepți, cu ochii într-altă parte, să ți se trimită, în plic închis, la domiciliu, cota cuvenită.

Ce puțin ne înțelegem, mătușă... Cum e cu puțință ca ideea unei nedreptăți să nu găsească un pic de îndemn la bine nici măcar într-un suflet de femeie...? Cât de jos trebuie să stea neamul acesta românesc...

Irena (*iritată*): Fleacuri... fraze de prin cărțile cu care ți-ai umplut capul...

Gelu (*izbucnind indignat*): Cum fleacuri...? Cum fraze? De unde asta că un gând scris frumos și curat e de disprețuit? Fraze? Dar cărțile s-au scris pentru proști și nebuni? De ce înțelepciunea celorlalți practică, și cinică, e singura atotștiutoare? Da... eu am crezut și cred în cărți, mai mult decât în practica d-voastră.

Irena: Atunci se vede că în cărțile d-tale ai învățat să nu mai respecti nici perii albi (*Gelu vrea să protesteze*). Lasă că de la tine nici la asta nu mai țin măcar... Nu... Din cărțile acelea ai învățat să batjocorești și să calomniezi lumea?

Gelu: Eu calomniez? Aș vrea să știu pe cine calomniez?

Irena (*îndurerată*): Dar atunci cum poți să scrii ceea ce scrii despre Sinești...?

Gelu (*încrămenit*): Dar Sinești este un asasin, mamă... Un asasin, înțelegi d-ta asta?

Irena (*fără să creadă*): Un asasin? Hm... asta nu o crezi nici tu.

Gelu (*uimit*): Dar atunci de ce socoți dumneata că fac ceea ce fac?

Irena: Mă întreb și eu. Din dorința de a provoca scandal (*întoarsă în ea însăși*). Face asta copilul căruia i-am ținut loc de mamă... Mă pune pe drumuri cu spaimă zile și nopți...

Gelu (*dezolat*): Ascultă, mătușă, agitația asta nu are nici un sens... Dacă Sinești e vinovat, nu are rost să-i iei apărarea. Dacă nu e vinovat, e de prisos.

Irena: Ți se pare că e puțin să-l târăști așa în discuția lumii? Odată la teatru o cucoană căreia i se furase poșeta, lângă mine, m-a acuzat că i-am luat-o eu... Îmi venea să înnebunesc de rușine, acolo. deși nu eram vinovată. Că și-a găsit-o apoi pe sub bănci... Șantajezi bizuindu-te pe spaima de scandal a oamenilor.

Gelu (*uimit*): M-ai crescut de mic, mi-ai ținut loc de mamă și poți să crezi asta despre mine?

Irena: Nu mai știu nici eu ce să cred (*foarte stânjenită*). Tu știi de ce te-am căutat toată ziua? De ce te-am așteptat până la două noaptea pe scaun sus în redacție...? Ca să te împiedic să faci o mare prostie...

Gelu (*privește întrebător*): Nu înțeleg unde vrei să ajungi...

Irena: Ca să aflu și tu cine este Sinești... (*începe să plângă*)

Gelu (*foarte încurcat*): Mamă...

Irena: Uite... (*dar nu poate, plânge cu scâncete puternice, amintindu-și întâmplarea, stânjenită că e silită să vorbească*) Ah, știam că n-am să pot... Te-am crescut altfel... N-aș fi vrut să știi tot ce s-a întâmplat. Nu m-am gândit niciodată că va trebui să vorbim despre anumite întâmplări noi doi... Ți-am scris o scrisoare... mi s-a părut mai ușor... (*scoate din poșetă o scrisoare, i-o întinde cu sfială*)

Gelu (*citește, nedumerit la început, scrisoarea*)

Irena (*în timp ce el citește, ea plânge sec și convulsiv*)

Gelu (*a terminat de citit, e copleșit, rămâne pe gânduri, se pare că nici vorbă nu mai poate fi să mai continue campania*): De ce nu mi-ai spus asta niciodată până acum?

Irena (*nemângâiată*): Ce sens ar fi avut...? Afară de mine și de Sinești nu a știut nimeni niciodată... Nici Paul nu știe... I-am înapoiat eu banii lui Sinești, după vreo doi ani...

Gelu (*simplu, scăzut*): La cât se ridică suma delapidată?

Irena (*gata să izbucnească iar*): Cum poți vorbi astfel de tatăl tău...?

Gelu: În definitiv a fost o delapidare, nu?

Irena (*plânge*)

Gelu (*pustiit sufletește*): Tata... avea mâinile atât de albe și fruntea atât de palidă...

Irena (*îndurerată de suferința lui*): Uite, de aceea n-am putut să vorbesc niciodată cu tine despre...

Gelu: Cum a putut să puie mâna pe bani străini...?

Irena (*cu o veche amărăciune*): Jocul de cărți... era bolnav... Nopti întregi rămânea la club... Din cauza asta, el, fiul ministrului, n-a ajuns decât simplu deputat... Câteodată copiii se nimeresc tocmai pe dos... El avea o fire și chiar o înfățișare de femeie... iar eu sunt nefericită că n-am fost bărbat... Aș fi dus numele nostru de parte... N-avea pic de voință, deși în parlament trecea drept un

strălucit orator... Ca avocat era foarte reputat, dar pleda rar. Era un om superior... Înțelegeți?... dar...

Gelu: Înțeleg... (*se scoală, se plimbă doi pași*) Știi ce-a mai rămas în mine, mătușă? Atât cât rămâne dintr-un măr pe care l-a bătut grindina... În lumea asta care mă dezgustă, amintirea lui era totuși un punct de sprijin. Din ce-mi spuneai, din fotografii, aveam altă imagine despre el... Acum știu de ce purta mustața ca a prințului de Sagan. Nu trebuie să crezi în fotografii (*după un timp*). Sinești și-a primit toți banii?

Irena: Toți... cam greu, dar i-a primit. De la frate-meu rămăseseră, căci astea au fost în preajma morții lui, numai niște case pe Șerban-Vodă, pe care le-am vândut. Dar Sinești a fost și destul de răbdător... M-a așteptat.... Ce am luat de pe recoltă... chiria de la casele din Brăila... Chestiunea era destul de gravă... căci suma era dată în depozit ca să se depună la licitație pentru societate... societatea la care era el avocat... Am avut noroc că Sinești – care îi era secretar – și care e foarte strângător, a avut bani la îndemână... Altfel... ar fi fost dezonorat bietul tatăl tău și-l nenorocea și pe el...

Gelu (*abătut*): Cum a putut tata să ia banii străini...? Cum a putut să-i ceară unui secretar al lui să facă un asemenea gest?

Irena: Nu vă mai socotiți judecători... Nu mai cere socoteală nimănui, căci fiecare are motivele lui neștiute. Numai Dumnezeu poate judeca, fiindcă numai el cunoaște urzeala principiilor și știe cum a fost cu de-amănuntul, totdeauna... Noi oamenii dibuim... nu știm nimic...

SCENA V

Gelu, Irena, Dașcu, Moș Dumitrache, Sache, Vasiliu

Se produce rumoare în atelier.

Gelu (*aleargă și el, ... revine apoi destul de tulburat*): Faceți loc (*către Irena*) Un accident... mi se pare că un lucrător și-a zdrobit piciorul... (*către Dașcu și lucrătorul care-l aduc pe rănit*) Încet, nu-i atingeți piciorul... (*rănitul, Moș Dumitrache, este așezat pe canapeaua de mușama neagră*)

Irena (*săritoare și impresionată*): Încet... încet... (*către lucrători*) Dar cum s-a întâmplat?

Dașcu (*descurajat*): I-a scăpat forma de plumb pe picior...

Irena (*care s-a uitat și a văzut ce e, cu durere*): I-a rupt piciorul... pentru numele lui Dumnezeu, de ce e pus un om atât de bătrân să ridice greutatea...? Un bătrân trebuie să stea acasă...

Dașcu (*amar*): Acasă? Acasă are o noră bolnavă de oftică... Nu mai are nici aia mult de trăit... Mai are doi nepoți la școala primară, atacați și ei... El, așa de bătrân, îi ține pe toți...

Irena (*soră de caritate*): N-aveți niște cârpe curate... două șipci mici... Trebuie dus la spital undeva...

Un lucrător: Vai de ei... din ce or să trăiască de-acum?

Irena: Nu vă supărați d-voastră... dar uite acum se vede cât de bine e să puie omul un ban deoparte. E bine, cât ești în putere, să faci puțină economie pentru zile grele... Să nu fii nevoit să muncești la vârsta asta...

Dașcu (*cu o ușoară amărăciune*): Economie? De unde economie...? Ce brumă o fi avut și el, a cheltuit cu boala feciorului și cu înmormântările... Că i-a murit nu de mult și un nepot.

Gelu (*exasperat*): Mătușă... nu mai vorbi... nu mai întreba nimic... Nu știi cât de greu lovești... Ce economii vrei să faci oamenii aceștia? Salariul le e socotit atât cât să nu moară de foame. Muncesc cel puțin 10 ore pe zi... adeseori 12, în duhoarea asta de aici... N-au sărbătoare cu adevărat decât două zile la Paște și două la Crăciun... N-au în toată viața lor o săptămână de vacanță... Odihna nu o cunosc decât lungiți, între patru scânduri... Dacă sunt bolnavi și lipsesc nu sunt plătiți... Deci, nu au voie să fie bolnavi... Umblă cu răni pe ei, cu bube în cap... N-au timp să se spele, n-au voie să gândească la nimic altceva decât la lucrul acesta îndobitocitor, și, ca niște animale, la hrana celor de acasă... Dorm câte cinci-șase într-o odaie igrasioasă, părinți și băieți, fete mari la un loc. Și sunt încă bucuroși să poată munci așa... Bătrânul acesta era ținut, vezi d-ta, de milă, nu mai muncea ca lucrător, a implorat dreptul de a-și sfârâma piciorul aici în atelier, era un "rotar", robotea și el toată noaptea pe aici... (*Între timp s-a adus o cârpă și două scândurele, Irena face un bandaj.*)

Irena (*potrivind șipcile tulburată*): N-am știut cât e de greu lucrul în tipografii...

Gelu (*uimit, cu un rânjat greu*): N-ai știut cât e de grea munca în tipografii...? Ei, Praidă are dreptate... Oamenii sunt, cei mai mulți, răi numai fiindcă n-au imaginație... Îi cutremură doar cazul la care sunt de față... Nu văd decât ceea ce pipăie cu ochii lor de melc... E grea munca în tipografii? Dar crezi că munca prăfuroasă din fabricile de dărăcit lână e mai ușoară? Știi dumneata în ce duhoare se lucrează în tăbăcării? Te-ai întrebat vreodată cum conduc mecanicii și fochiștii trenurile pe arșiță și pe vifor? În fundul vreunei mine ai coborât vreodată să vezi oamenii în picioarele goale în apă lovind zece ore pe zi din greu cu târnăcoa-pele...? Pretutindeni aceeași trudă de rob, osândiți la muncă sil-

nică pe viață, până se rupe ceva în ei și cad în genunchi ca vitele... ca bătrânul acesta... Sunt hrăniți numai cât să nu moară... ca să nu-și întrerupă lucrul... Vezi dumneata pe Moș Dumitrache ăsta?... În treizeci de ani nu s-a odihnit niciodată trei zile la rând. Treizeci de ani a citit litera, literă cât un purice, neagră, murdară, nu numai pe hârtie, ci de-a dreptul pe plumb, până și-a pierdut vederea... în duhoarea asta de aici...

Irena: N-am știut... n-am bănuț... (*a terminat pansamentul*) Am să mă ocup eu de acest bătrân și de familia lui... Sunt la o societate de binefacere...

Dașcu: Doamnă..., nu vă supărați, n-avem nevoie de nici o societate de binefacere... O să punem noi mână de la mână și o să-l ajutăm din ce putem și noi, cum am mai făcut și cu alții...

Irena: Dar bine, oameni buni, de ce să nu primiți ajutorul unei societăți, dat creștinește din toată inima...? Acesta este rostul acestor societăți de binefacere...

Gelu (*stânjenit, dezolat*): Mătușă, iar nu înțelegi... Nu le face plăcere muncitorilor să le vorbești despre aceste societăți de binefacere... Ei le privesc, nu te supăra, cu oarecare dușmănie... Nu vor binefacere... Nu le plac duiosii și filantropii... Ce-ai zice dumneata dacă ți s-ar lua casa și apoi, de milă, să fii lăsată să locuiești la mansardă sau în subsol...? Ei cred că pentru munca lor au dreptul, dreptul, înțelegi? la o viață omenească și chiar la puțină fericire... Nu mai vor să fie exploatați... Nu vor mila nimănui...

Irena (*respirând greu, devenind nervoasă*): Dar pentru Dumnezeu, deschideți măcar ușile, toate, nu se poate trăi aici... (*se așază*)

Gelu: De toate acestea, de exploatarea nemiloasă, ei cred că vor fi mântuiți numai dacă vor fi organizați... Ei nu așteaptă îndreptare decât prin luptă, prin Sindicatul lor. Muncitorii apuseni, mai înaintați decât ai noștri, au dobândit mari îmbunătățiri, ore mai puține și condiții de lucru igienice numai pentru că sunt organizați... În douăzeci de ani de organizație au dobândit mai mult decât în două mii de ani de milostenie...

Un lucrător: ... Hai până la o trăsură, să-l duc la spital (*rănitul e scos sprijinit de doi inși*).

Gelu (*după o scurtă și evidentă luptă interioară*): Sache, fă tot posibilul și mai așteaptă scrisoarea pe care ți-o voi da (*cu înțeles*). Sinești nu va rămâne ministru...

Irena (*deprimată*): Sinești nu va rămâne ministru? Cum, te bate gândul să continui? După cele ce ți-am arătat? De ce atâta înverșunare împotriva lui? Ce va câștiga muncitorimea dacă Sinești nu va mai rămâne ministru? Gelule, de ce toată nebunia asta?

Gelu (*cu o convingere de neclintit*): Luptând ca Sinești să nu mai rămână ministru, muncitorimea luptă pentru ideea de justiție absolută... Numai ideea de justiție absolută poate susține și închea conștiințele într-o luptă atât de grea ca a noastră...

Irena (*exasperată*): Ascultă, ai putea să-mi spui și mie ce anume a făcut Sinești? Ai putea să-mi spui și mie ce document este acela?

Gelu: Măine dimineață îl vei vedea. Este vorba de o scrisoare a doamnei Maria Sinești...

Irena: O scrisoare a Mariei Sinești? Ce scrisoare poate fi asta și cum a ajuns în mâna ta?

Gelu: O scrisoare pe care mi-a trimis-o mie...

Irena (*îngrozită*): Ca s-o publici?

Gelu (*încurcat*): Nu ca s-o public... Este o scrisoare personală (*tot mai încurcat*), o scrisoare intimă...

Irena (*bolnavă*): Și dumneata publici o asemenea scrisoare? Un Ruscanu face asta? Să știi că dacă nu se găsește nici un bărbat să te palmuiască în stradă... o voi face eu, în cazul când făptuiești asemenea ticăloșie...

Gelu (*primește drept în obraz insulta, șovăie și pe urmă hotărât*): Mătușă, facem parte azi din două lumi deosebite și orice lămurire între noi este de prisos... Se va întâmpla... ceea ce va fi să se întâmple... Vei face ce vei crede de cuviință... iar eu voi răspunde faptei dumitale cum voi putea.

Irena (*jignită, crispată, merge spre ieșire*): Noapte bună... (*dar din prag se întoarce brusc, ca și cum ceva s-ar fi frânt în ea, disperată*) Nu e cu puțință să plec... Trebuie să-ți explic, trebuie totuși să pricepi... E vorba de tatăl tău, e vorba de numele... Aș fi o criminală, o denaturată, dacă nu aș încerca totul... Ascultă, Gelule, iartă-mi modul nesocotit în care ți-am vorbit adineaori, îmi pierdusem capul... Dar înțelege că nu mai poți ataca pe Sinești, acum când știi ceea ce știi...

Gelu: De ce nu?

Irena (*exasperată oarecum*): Nu înțelegi că omul acesta are să facă și el scandal? Are să dezgroape cele ce ți-am povestit? Are în buzunar scrisoarea tatălui tău prin care îi cere să ia bani din depozit. Are să vânture totul la gazetă... Numele părinților noștri, numele tău vor fi nume de scandal...

Gelu (*amar*): Adică să acoperim fărădelegile trecute cu una nouă...? (*frânt în el după un timp*) Lasă mătușă, acolo în groapă să-și primească tata pedeapsa și să îndure memoria lui dacă e nevoie ca un pic de adevăr să iasă deasupra... (*surâzând îndurerat*) Nu e nimic dacă suferă puțin fotografia lui.

Irena (*copleșită de spaimă*): Te-ai gândit bine la rușinea de care ne acoperi, de care te acoperi? N-ai să îndrepti tu lumea.

Gelu: M-am gândit... Nu știu dacă am să îndrept lumea, dar dacă n-aș abate omenirea din calea răului, decât atât cât abate un bob de nisip albia unui fluviu, și totuși datoria mea e limpede... precisă... M-am gândit... nici nu știi cât mă gândesc și cât mă doare. Mătușă, l-am iubit pe tata chiar așa fără să-l cunosc. Și am regretat totdeauna că fiind atât de sportiv a trebuit să piară într-un accident de vânătoare... dar scrisoarea trebuie să apară mâine.

Irena (*învinsă, ridică spre el o privire întunecată*): Atunci, dacă nu se poate, mai am o singură rugămintă, și-ți cer să mi-o îndeplinești pentru tot ceea ce am făcut pentru tine (*cu fața albă, pierită*). Lasă încă o singură zi. Poate că te răzgândești totuși, poate Sinești are un gând. Poate că se întâmplă o minune. Lasă o zi norocului.

Gelu (*prins sub zodia umbrelor și a contrazicerilor, pe gânduri*): Da.

Irena: Mulțumesc (*iese fără să mai adauge nici un cuvânt*).

TABLOUL VIII

Biroul lui Gelu la redacție. Ora 9 fără un sfert

SCENA I

Gelu, Praidă, Penciuлесcu, Vasiliu, Sache,
apoi Primul procuror

Penciuлесcu (*cu un teanc de manuscrise în mână*): Atunci rămâne stabilit așa. Ne-am înțeles... Pentru poimâine, dai dumneata (*lui Gelu*) editorialul și cursivul din pag. 1, punem în 5-6 articolul profesorului ăla (*către Vasiliu*), dumneata dai foiletonul și cursivul de pagina a doua... Reportajul din Galați merge în pagina 1 cu continuare într-a treia...

Sache: Dar până atunci, îmi trebuie pagina întâi de mâine. Uite, e 9 seara și nu am până acum caseta aceea bloc, cu chestia Sinești...

Gelu (*vinovat*): Într-o oră, ai jos caseta.

Sache (*teroarea redacției*): Așa ziceți, domnule director, și pe urmă iar vine o vizită la redacție... și iar o vizită... și încă zece, până se face miezul nopții... Că aici vine lumea ca la spital...

Penciuлесcu (*preparându-și șvarțul*): Păi spital e aici Sache, procop-situle, spital pentru sufletele rănite...

Sache (*arătând un capăt de sfoară neagră*): Nu știu, dar îmi trebuie o coloană.

Toma (*anunțând lui Gelu*): Domnul Prim procuror Vlădi... Vlă... Vlădicescu... (*toți se privesc mirați, destul de neliniștiți... trece un timp*)

Penciulescu (*exasperat*): Asta-i acum...

Vasiliu (*încolțit*): Ce facem?

Praida (*liniștit, dar după o tresărire ageră*): Tovarășe, ai înțeles bine, chiar Primul procuror?...

Toma (*nedumerit*): Da... da, așa a spus...

Gelu (*se frământă nedumerit*): Dar...

Praida (*repede*): Numai câteva clipe (*scoate febril o hârtie dintr-un sertar, o pune în afara ferestrei dedesubt într-un loc pregătit*).

Penciulescu (*speriat, dezarticulat*): V-am spus eu, vine în chestia Sinești (*amintind*). "Mâna forte" a guvernului (*se ridică*) Am plecat... Redactor la o gazetă socialistă nu e un post indicat pentru cine suferă de inimă; aici vizitele astea mă omoară (*lui Gelu*). Pot să trec prin apartamentul dumitale? (*dar speriat se întoarce și caută și el într-un sertar, pripit, ca să-și ia niște hârtii pe care el le crede periculoase*)

Gelu (*băiatului*): Spune-i să poftească (*către ceilalți, mereu nedumerit*) Dacă ar fi fost ceva, ar fi venit "În numele legii" etc...

Intră Primul procuror, bărbat înalt, ca de treizeci și cinci de ani, elegant, cu monoclu... Chiar după intrarea lui, stânjenirea continuă..., iar Penciulescu nici n-a putut ieși.

Primul procuror (*după un minut de incertitudine, dă mâna cu Gelu*): Vlădicescu, cred că ne-am cunoscut...

Gelu: Da, domnule Prim-procuror... ne-am cunoscut... fără voia noastră, ca să zic așa...

Primul procuror: Ei, ce să-i faci, datoria... Aș dori să vă vorbesc...

Gelu (*îi arată un fotoliu*): Da... luați loc...

Primul procuror (*se uită întâi la toată lumea aceea, care privește tulbure și pe urmă începe*): D-voastră duceți de vreo săptămână o campanie foarte violentă împotriva Regiei Monopolurilor Statului și îndeosebi împotriva unui șef de serviciu Constantinescu, pe care-l acuzați de fraude...?

Gelu (*altfel nedumerit, confirmă*): Da...

Toți (*se privesc buimăciți, neștiind ce să creadă*)

Primul procuror: Și cereți să se facă imediat o anchetă severă...?

Gelu (*tot mai nedumerit, nu găsește capătul firului*): Da...

Primul procuror (*cu mult accent*): D-voastră știți cine este acest Vasile Constantinescu?...

Gelu: Dar!?!...

Primul procuror: Este marele poet, Ion Zaprea...

Gelu (*uimit*): Vasile Constantinescu de la Regie este poetul Ion Zaprea...?

Primul procuror (*cu un gest care spune: n-ați fi crezut? joacă pe surpriza lor*): Da, Ion Zaprea...

Penciulescu (*după ce s-a privit lung cu ceilalți și-a recăpătat curajul*): Bine, o fi el Ion Zaprea... dar de unde până unde mare poet...?

Primul procuror (*indulgent*): Eu știu că d-voastră, oamenii condeiu-lui, vă cam mâncați între d-voastră... dar dați-ne voie nouă, cititorilor, să știm care este poet și care nu. Cine a scris poezia "Inimi lângă pământ" sau "Femei de alabastru" e un mare poet.

Penciulescu: Și, de unde până unde Ion Zaprea la Regie?...

Primul procuror: Este șef de serviciu la economat... L-a numit acolo Maiorescu mi se pare... în orice caz, conservatorii. Mergea cred și pe la Junimea...

Penciulescu: Mă rog, așa în paranteză, fraude a făcut?...

Primul procuror (*cu vocea scăzută*): A cam făcut... Vi se pare grav?

Penciulescu: Dimpotrivă. Mai ales că în cazul acesta s-ar putea spune, corespunzător, că e "cam cinstit...". De altfel, cum vrei să fie când se amestecă cifrele cu rimele...?

Primul procuror: Situația este asta... Directorul Regiei m-a rugat să viu la el și mi-a arătat dosarul... Dacă veți continua să cereți să se facă anchetă, el va fi nevoit să ceară anchetă oficială și, firește, să înainteze apoi dosarul Parchetului... Iar eu, când voi fi sesizat oficial, va trebui să dau curs afacerii... Fără trei ani, nu scapă... (*urmează o liniște apăsătoare*) Soarta lui e în mâna d-voastră...

Gelu (*cu linii interioare drepte*): Dați-mi voie să vă întreb încă o dată: E vinovat?

Primul procuror: Da... dar va fi socotit mâine un mare poet... Este Ion Zaprea. Aaug că nu-l cunosc personal și nu l-am văzut niciodată. Cu toate că trece drept modernist, eu îl apreciez foarte mult.

Gelu (*liniștit, de neînduplecat*): În fața legii nu stă Ion Zaprea, stă Vasile Constantinescu.

Primul procuror (*uimit*): D-voastră vorbiți în numele legii? Mie îmi vorbiți așa? Iată o situație paradoxală...

Gelu: Nu e deloc paradoxală... Nu e vorba de legea d-voastră, pentru care nu avem prea multă stimă, cum nu e vorba despre dreptatea d-voastră, pe care o cunoaștem... Este vorba cu totul de altceva, mai de deasupra. Situația vi se pare paradoxală fiindcă nu ne cunoașteți și, deci, nu ne înțelegeți... Legile pe care le știți și dreptatea aceea sunt după chipul și asemănarea d-voastră... sunt omenești... Noi urmărim legea pură și ideea de dreptate însăși... Legea asta este în noi... Dreptatea asta nu are privilegiați...

Primul procuror: Poate că tot ar trebui să aibă... Vă luați o grea răspundere trimițând un poet la temniță...

Gelu: Nu depinde de noi. Dreptatea este deasupra noastră și e una pentru toată lumea și toate timpurile. De altfel, dați-mi voie să vă atrag luarea aminte asupra faptului că termenul "dreptatea" nici nu are plural. Nu se poate spune dreptăți... Curios este că nedreptatea are plural: nedreptățile pe care le suferă muncitorimea, de pildă... Toată puterea noastră de a spune ceea ce spunem vine din conștiința acestei dreptăți absolute... Un singur caz de excepție ar anula-o, precum dacă o singură dată doi și cu unu ar face patru, toată matematica ar fi nulă...

Primul procuror (*se scoală dezamăgit, cu gesturi largi*): Atunci... (*așteaptă încă*) Atunci, îmi pare rău că nu am găsit la d-voastră înțelegerea la care mă așteptam. Credeam că sunteți mai umani (*s-a întrerupt și dă bună ziua oarecum la toată lumea*) Bună seara...

Gelu (*îl oprește în prag*): N-am spus niciodată că suntem umani. Dreptatea este inumană (*ridică din umeri*) Bună seara.
Primul procuror a ascultat, se înclină și iese...

SCENA II

Gelu, Praidă, Penciuilescu, Vasiliu, Sache

Penciuilescu: Saint-Just, maică... Nu-mi închipuiam sabia dreptății atât de rece și de tăioasă. Zăpezile ei alpine m-au înghețat... Ce mai încolo și încoace, m-ai aiurit.

Praidă (*dezaxat, gânditor*): Îmi dai voie, tovarășe Ruscanu, să-ți exprim un sentiment al meu...? Cred că ești prea sever, aproape nedrept cu poetul Ion Zaprea. Nu merită morala burgheză să-i sacrifici un poet.

Gelu (*încremenit*): Dumneata spui asta, tovarășe?

Praidă: Nu mă împac în totul cu felul dumitale de a concepe dreptatea. Vorbești despre această dreptate într-un mod foarte neașteptat, nu știu cum să-ți spun... În sfârșit... O nedreptate inumană...? Dreptatea d-tale este cel puțin prea abstractă...

Gelu (*are un gest moale de nedumerire, ridicând ușor ambele mâini*): Cum ar putea să fie altfel?...

Praidă (*surprins*): O dreptate absolută?

Gelu (*cu o privire liniară*): Cum ar putea să fie dreptatea, dacă nu e absolută? (*se închide cu un soi de îndârjire în el însuși, nu mai ascultă nimic, parcă ar trece pe alt tărâm*)

Praidă: D-ta pari obsedat de ideea de lege, de ideea de dreptate, așa pură... O dreptate absolut pură, ca o geometrie...?

Penciulescu: Praidă, tot nu înțelegi ceea ce ți-am spus de atâtea ori? Sunt oameni care au nevoie de absolut, cum ai dumneata nevoie de aer, ori eu de șvarț.

Praidă: Vorbe... Crezi că această necesitate e cu adevărat reală? Corespunde vreunui sentiment?

Penciulescu: Sunt convins că există sentimente pe care nu le încearcă toată lumea... Și senzații... Eu sau dumneata, dacă găsim o muscă în varza cu carne o scoatem, o aruncăm și mâncăm mai departe. Dar am văzut oameni care atunci când descoperă musca moartă în sosul acela gras... devin cadaverici la față și nu se mai ating de varză cu carne o jumătate de an.

Praidă: Hm... cazuri rare... nevoi artificial create...

Penciulescu: Toată civilizația este artificial creată, dar cred că nu mai putem fără ea... Și pe urmă să-ți spun un lucru... Poate că în istoria omenirii tocmai asemenea cazuri rare contează... Când supraviețuiesc... Căci, în genere, dispar de timpuriu ucise de climatul vitreg. Florile rezistă mai puțin decât buruienile care se... adaptează...

Praidă: Suferințe imaginare...

Penciulescu: Spune-mi din ce cauze suferi și-ți voi spune cine ești. E cazul prietenului nostru Saint-Just care nu e obsedat decât de idei... Ce vrei? dacă a descoperit într-o noapte cu lună *Jocul Ielilor*.

Gelu (*care a stat mereu pe gânduri căutând*): Mărturisesc totuși că nu văd ce ar fi o altfel de dreptate care s-ar da după toate vânturile ca o giruetă... Care mai e atunci criteriul?...

Praidă: Criteriul este totdeauna o cauză... Este drept numai, și tot ceea ce slujește cauza pentru care luptăm... cauza muncitorească... Numai cauza e mare...

Gelu (*întâi nu știe ce să creadă. Parcă s-ar fi răsturnat în el dimensiunea unui orizont. Se scoală și face câțiva pași amețit. Mâinile parcă nu știu ce să mai facă, se mângâie, se frământă una pe alta. Se ridică, ia o floretă din panoplie, o îndoaie gânditor, lovește cu ea, concentrat. Pe urmă vine iar la locul lui, palid, înmărmurit, extenuat*): Tovarășe Praidă, am descoperit pe neașteptate un continent nou cu alte fluvii, și alți munți nebănuți, cu populații necunoscute (*neted, dur*). D-ta așezi partidul deasupra dreptății... (*a rămas încremenit*)

Praidă: Altfel de unde o să știu ce e dreptatea...?

Gelu (*ca un ecou, într-o complicată arhitectură ulterioară*): Așezi partidul deasupra dreptății?

Praidă: Îți repet: Altfel de unde o să știu ce e dreptatea?

Gelu: Cu alte cuvinte, pentru d-ta, dreptatea e în funcție de interesele muncitorilor?...

Praida: Dacă nu e așa, atunci ce poate fi dreptatea? o simplă abstracție...?

Gelu: Nu... nu... tovarășe ... Eu lupt pentru cauza muncitorească și îi sunt devotat atât de mult... numai și numai fiindcă socot că dreptatea este cu ea. Mi-aș da viața pentru muncitorime, numai și numai fiindcă ea este sub steagul dreptății și nu dimpotrivă... Am socotit totdeauna că dreptatea e absolută. Dacă lupt pentru o cauză, aceasta este dreptatea însăși.

Praida: Periculos mod de a vedea... și de altfel fals... cu totul fals... plin de riscuri... Dă-mi voie, tovarășe, să-ți spun un lucru. Înainte de a studia ingineria, am vrut să studiez, în Germania, matematicile pure. Dar am căzut peste noile teorii matematice, ale antinomiilor, și m-am îngrozit. Logica asta pură sfârșește iremediabil în marasmul incertitudinilor. Dreptatea asta formală, abstractă, are să te lase odată suspendat în gol... tocmai când îi vei căuta mai disperat conținutul... Și atunci n-aș vrea să fiu în locul d-tale... Ideile? Hm... hm... E ceva mai sigur materialismul istoric...

Gelu (*cu o ardere interioară*): Sunt surprins că nu mă înțelegi.

Praida (*își scutură pipa*): Periculos mod de a vedea lucrurile...

Penciulescu: Dar nu înțelegi, Franzisek, că Gelu nu “vede lucruri”, că vede numai idei?

Gelu: La urma urmelor e adevărat... Eu văd ideile...

Penciulescu (*îl privește lung*): Ideile...? Ideile... Hm! Saint-Just, măică... uite... câtă vreme le vezi... totul e în ordine... Când au dispărut... după ce le-ai văzut, abia atunci e grav... Începe drama... Aici are dreptate Franzisek.

Praida (*examinându-și pipa, răspunde lui Gelu*): Nu te supăra, tovarășe. E pentru întâia dată când parcă s-a întors pe dos în mine ceva, ca o umbrelă răsucită de vânt... Caut și nu găsesc ce ar putea fi o dreptate “inumană?”

Penciulescu: Dar tocmai asta e... Cine a văzut ideile devine neom, ce vrei?... Trece flăcăul prin pădure, aude o muzică nepământească și vede în luminiș, în lumina lunii, ielele goale și despletite, jucând hora. Rămâne înmărmurit, pironit pământului, cu ochii la ele. Ele dispar și el rămâne neom. Ori cu fața strâmbă, ori cu piciorul paralizat, ori cu mintea aiurea. Sau, mai rar, cu nostalgia absolutului. Nu mai poate coborî pe pământ. Așa sunt ielele... pedepsesc... Nu le place să fie văzute goale de muritori. A mai fost odată un grec, unul Platon, care pretindea că a văzut ideile pure și de la grecul acesta au venit toate nenorocirile din lume. A fost și un franțuz, Robespierre.

Gelu (*cu o ardere interioară*): Atunci e foarte simplu... Ideile n-au să dispară niciodată.

Penciuлесcu: Amin!...

Vasiliu (*care fierbea tot timpul*): Domnule director, dați-mi voie vă rog să vă spun și eu un cuvânt... Un poet nu trebuie să meargă la închisoare...

Gelu: Dar și d-ta îmi dai voie să spun că un poet nu trebuie să fure...

Vasiliu: Și François Villon?...

Gelu: Știi d-ta după patru sute de ani cum a fost? O legendă literară...

Penciuлесcu (*îl caută pe Vasiliu în buzunar, găsește versurile*): M-am lămurit (*cu alt ton către Gelu*). Nu-i mai puțin adevărat că situația e paradoxală... Primul procuror solicită și nu obține de la un particular ca un vinovat să fie iertat (*ridică din umeri încurcat și amuzat*). Asta-i societatea românească... N-are ordine socială... n-are început și sfârșit... O frază din prefață se rupe și se leagă tocmai la pagina cincizeci, pe verso, jos, iar pasajul din primele rânduri se continuă, trunchiat, în partea a doua... E o încălcitură de nu se poate descurca nimeni... Toți sunt, rând pe rând, victime și călăi... Toți sunt legați între ei, toți sunt dacă nu frați, veri, ori au stat pe aceeași stradă, sau au învățat la aceeași școală... sau și mai obișnuit... au făcut afaceri împreună... Partidele politice românești nu au aderenți, ci aderențe.

Gelu (*cu dezgust*): Nu prea ești departe de adevăr...

Penciuлесcu: Aderențe, numai aderențe... Organismele greșite, bolnave au astfel de aderențe, pe care dacă nu izbutesc să le rupă, mor cu totul. De aceea sunt necesare revoluțiile... ele (*taie cu mâna*) tranșează...

Vasiliu (*luându-și inima în dinți*): Dar nu vă e teamă că s-ar putea ca revoluția să vă tranșeze și pe d-voastră...? (*speriat de îndrăzneala lui*) așa din greșeală...

Penciuлесcu: Ba... bine că nu... Am zis necesară, nu de dorit... E singura soluție... ca să se îndrepte răul... Dar ce nevoie am eu (*apasă*) să se îndrepte lucrurile? Unde aș mai găsi eu alți proști de pe urma cărora să trăiesc? Și în definitiv aș vrea să știu cine dintre noi, cei care avem azi cuvânt, are vreun interes să se îndrepte lucrurile? Ce ne-am face toți în cazul acesta? Ascultă-mă pe mine. Nimeni nu are interes să se îndrepte lucrurile în Țara Românească... (*se apleacă și îi spune la ureche dar destul de tare*) În afară de țară, însăși...

Băiatul de redacție (*dă o carte de vizită lui Gelu*): Doamna aceasta vrea să vă vorbească...

Gelu (*ia cartea de vizită și tresare*): Unde e?...

Băiatul: Așteaptă pe culoarul de jos.

Penciulescu (*surprins*): Iar vizite... Cine mai e?...

Gelu (*prins cu totul, tulburat, încurcat*): Doamna Maria Sinești.

Praida (*tresare și el, toți se gândesc la același lucru*): Doamna Sinești?

Penciulescu: De când cu doamna Lecaillaux și Galmetta, nu-mi prea plac nevestele astea de miniștri care vin în vizită la directorii de gazetă... (*ca un secret grav*) Aceea l-a așteptat trei ore (*mestecă în gol, apoi și mai explicit*). A tras șase focuri...

Praida: Drept să-ți spun nici mie nu prea-mi place vizita asta... Poate că ar fi mai bine să n-o primești...

Gelu (*profund îngândurat, luptând cu el însuși, resemnându-se*): Toma, poștește pe doamna înăuntru, când voi suna eu...

Praida (*alarmat, oprește pe Toma*): Stai... stai câteva clipe (*pentru întâia dată profund neliniștit*). N-are nici un sens să primești pe această doamnă...

Gelu: Nu se poate să n-o primesc.

Praida (*nervos, neștiind ce să mai facă*): Îmi dai voie să rămân și eu?...

Gelu (*încuviințează, obosit, din cap*)

SCENA III

Gelu, Maria, Praida

Maria (*după ce a intrat, îl fixează cu ochii arzători, cu un freamăt nervos al buzelor; devine și mai stânjenită și mai palidă când vede că Gelu nu o primește singur*): Aș vrea să-ți vorbesc numai dumitale...

Gelu (*cu o liniște de sală de spital*): Doamnă, nu aveți ce să-mi spuneți numai mie... Nu am nici un secret față de camarazii mei și față de nimeni...

Maria (*înfrigurată*): E o chestiune care nu privește pe camarazii dumitale... e ceva cu totul personal... privește viața dumitale intimă...

Gelu (*înghețat*): Vă repet, doamnă, că eu nu mai am o viață intimă...

Maria (*arzând*): Ce vrei să spui cu asta?...

Gelu (*fără nici un gest, cu privirea absentă*): Că m-am dăruit cu totul unei cauze... unei cauze care depășește orice preocupări domestice...

Maria (*închide o clipă ochii de durere, apoi căutând parcă să se dezmeticească*): Uită-te la mine, fă un pas, du mâna la frunte, fă un gest, ca să mai cred că ești un om și nu o cauză.

Gelu (*tace un timp, încăpățânat*): Doamnă, spuneți-mi ce aveți de spus...

Maria (*privește spre Praida, nu poate vorbi, caută totuși. Tot ceea ce era să-i spună era întemeiat pe gândul că va vorbi numai cu el; exasperată*): Nu pot să-ți spun "Gelule" față de altcineva.

Gelu (*dur*): Nu-mi spuneți...

Maria (*întoarsă asupra ei însăși, cu o crispă de milă și dezgust*):
Din ce petice sunt peticită, ca să sper în mod stupid, așa cum am sperat, că se va putea vorbi cu un om care de două săptămâni nu mai are numele cu care l-a mângâiat mama lui și... și femeia care... (*se frânge...*)

Gelu (*egal ca două linii paralele*): Așa cum sunt împrejurările, ar fi poate mai indicat să vorbiți cu soțul d-voastră.

Maria (*cu oroare*): Soțul meu? Cu el într-adevăr nu se poate vorbi (*cu o bruscă lumină de nădejde*). Ascultă (*vrea să-i spună numele... șovăie...*) nu se poate să te fi schimbat într-atâta... Trebuie să mai ajungă un cuvânt până la inima aceea de altă dată. E vorba aici și de fericirea mea...

Gelu: Fericirea nimănui, individual, nu interesează aici...

Maria (*izbucnind cu o furie de sălbăticiune, încolțită, exasperată*):
Dar crezi că am să pot răbda multă vreme să-mi vorbești ca unei condamnate? Socotești că n-am și eu un cuvânt de spus în toată împrejurarea asta?... Ei bine, n-am murit încă... Nu pot fi atât de rău lovită, fără să lovesc și eu...

Gelu (*calm ca un anesteziat*): Așa e mai limpede, doamnă... Loviți... Scoateți revolverul și trageți.

Maria (*cu o strâmbătură de dispreț, a dus mâna la poșetă*): Te crezi la adăpost fiindcă e altcineva de față...

Gelu (*cu aceeași liniște de moarte*): Chiar dacă în altă împrejurare este cert că voi putea fi găsit singur... în stradă, de pildă... este preferabil pentru d-voastră să trageți acum... Nu vă va împiedica nimeni...

Maria (*înmărmurită*): Aș putea să trag... (*în timp ce Praidă pândea în lături cu o încordare de vânător, după o clipă de șovăire ea scoate brusc revolverul și-l trânteste pe masă ca pe-o unealtă netrebuincioasă*) Ah, nu se poate lupta cu voi, (*gândindu-se limpede la Sinești, căci pe Praidă pare că nici nu l-a mai observat*) sunteți prea puternici, prea răi, prea crânceni amândoi... Trebuie să fiu sfârșită între voințele voastre... Nu se poate lupta cu voi... O inimă e prea puțin lucru între două blocuri de răutate...

Gelu și Praidă schimbă priviri obosite, cu înțeles, revolverul, cu plăsele albe, a rămas zvârlit departe pe masă, Maria s-a lăsat istovită în fotoliu, ca o pasăre rănită, cu ochii în gol.

Gelu (*se apropie tulburat, nedumerit totuși, o mângâie cu privirea și îi spune cu o nesfârșită duioșie*): Ai vrut să mă ucizi, Maria?

Maria (*fără să-l privească*): Nu m-am gândit să teucid niciodată...

Gelu: Dar revolverul?... (*l-l arată cu un surâs întrebător. Praidă iese neobservat.*)

Maria: Nu-l purtam la mine ca să te omor...

Gelu: M-ai amenințat totuși...

Maria (*cu fața întinsă, palidă*): În clipa aceea poate te-aș fi și ucis... Nu mi-am închipuit niciodată că ai putea să-mi ceri să-ți vorbesc cu martori...

Gelu (*se gândește că ea s-ar fi putut sinucide, se uită la revolver gânditor*): Ai vrut să te sinucizi?... (*îl zvârle într-un sertar al biroului*)

Maria (*aproape scâncit, ca o fetiță, cu o elementară durere*): Mi-a luat amândoi copiii... i-a dus la mătușă-mea, care mă urăște... mai rău ca o străină.

Gelu: El nu va putea păstra în nici un caz copiii... Justiția ți-i va înapoia...

Maria (*îndoindu-se*): Sunt și copiii lui...

Gelu (*ca un ecou interior, întârziat*): Ai vrut să te sinucizi?...

Maria: Nu știu... Nu mai cred nici asta... Nu pricep nimic...

Gelu: De ce ai venit?

Maria (*cu reflexe sleite*): Nu știu... Am plecat de acasă fără să mă gândesc... Am privit gândul morții atât de fix că nu mai văd nimic. La pension o fată dintr-a opta pretindea că sunt un mediu bun și într-o seară m-a hipnotizat în dormitor. M-a pus să privesc fix un nasture de metal lucios. Mi s-a spus că pe urmă am adormit, m-am ridicat din pat, și am umblat prin dormitor la porunca ei. De două săptămâni mă gândesc numai la moarte. Am privit-o prea mult fix și tot ce e real a dispărut pentru mine. De azi dimineață merg ca o somnambulă pe stradă.

Gelu: Cred că totuși tu singură ai putea să mă înțelegi. E o lege deasupra noastră, inumană.

Maria (*adânc descurajată, istovită*): Eu nu înțeleg prea mult, dar dacă tu crezi că e nevoie să fiu zdrobită, nu șovăi... lovește, înfinge pumnalul într-o inimă, care și așa nu era decât a ta.

Gelu (*nervos, bănuitor*): Ai venit anume ca să-mi spui asta?

Maria: Nu... Știam că acum totul e de prisos și că nimic nu te abate de la nebunia ta. Dar cred că pașii m-au purtat aproape singuri încoace... Nu știu de ce... poate fiindcă totuși aș fi vrut să aflu ceva.

Gelu (*o privește neliniștit*)

Maria: Prezentul e pierdut... știu asta. Dar spune-mi dacă (*apasă cuvântul, se frânge deznădăjduit*) atunci m-ai iubit... Un singur ceas măcar.

Gelu: De ce te îndoiești?

Maria: Felul în care m-ai părăsit m-a aruncat în vârtoarea tuturor îndoielilor. Poți face orice din prezent, dar e dreptul meu să știu dacă m-ai iubit...

Gelu: De ce vrei să știi asta acum?

Maria: E o nevoie de viață și de moarte pentru mine să știu dacă trecutul însuși a existat... dacă am fost cu adevărat iubită. Poate să se întâmple orice acum, dar ceea ce a fost nu poate să fie cumva anulat ca o socoteală greșită.

Gelu: Ce ar putea să mai însemne acum trecutul?...

Maria: Ce vrei? Voi credeți în ideile voastre, prietenele mele, unele, se duc la biserică. Au copii care sunt ai lor, care nu pot fi luați... Mie nimic nu mi-a izbutit cu adevărat. Viața mea a fost toată zadarnică... Pe nimic nu m-am putut sprijini sigur. Nu mi-a rămas decât amintirea iubirii...

Gelu (*tot mai îngândurat, chinuit de nedumeriri și întrebări, tace îndelung; se duce la fereastră, ia o carte din raft, ca un alibi al îndoielii, pe urmă vine din nou la ea și-i spune cu o stranie indulgență, cu un zâmbet melancolic*): Și totuși, Maria, tu m-ai înșelat...

Maria (*se frânge tăcută*): Nu, nu-i adevărat... De altfel ce sens mai are să mai vorbim despre asta...? Nu orice... orice... dar nu vreau să mai vorbim despre asta acum... A fost o vreme când un cuvânt de al tău ar fi refăcut lumea din nou... O explicație atunci...

Gelu (*cu o duritate de diamant*): Nu ți-am cerut nici acum nici o explicație. Am spus numai "și totuși"... Exprimam doar o nedumerire.

Maria (*după o lungă tăcere, zdrobită de voința lui, într-un ton de ultimă renunțare ca într-o agonie lucidă*): Nu este ce ai spus tu, dar nu e mai puțin adevărat că uneori nu mă mai înțeleg nici eu. Alaltăieri... Sinești (*se întrerupe cu silă...*). Sunt clipe în viața mea pe care când mi le amintesc mă îngheață un fior din cap până în picioare (*cu oroare crescândă*) rățăcirile astea din viața mea... câtă josnicie inutilă... Mi-e silă de mine... Gândesc uneori că sunt în mine două ființe: una josnică, mărginită și lașă, care a primit să i se dea de bărbat un om pe care nu-l iubea, care a putut să creadă că Gaian... (*se întrerupe cu silă, apoi, aducându-și aminte, mai aproape, brusc, povestește scăzut de parcă ar avea gura coclită*) Adineaori, cu mințile duse, lovindu-mă de toți pereții disperării, am mers până acolo că am făcut încercarea meschină, dezgustătoare ca să-l seduc pe Sinești... Oh! mi-e scârbă de tot... de tot... (*după un timp*) Și totuși e în mine o ființă care suferă, care plânge... care sângerează pentru toate josniciile celeilalte (*surâde trist, apoi explică firesc*). Știi că Vădulenii au, în afară de Marta, încă o fată, Rida, idioată și gângavă, pe care o țin mai mult ascunsă, de durere și de rușine... Dar care, din când în când, tot scapă în salonul plin de lume... Dacă ai vedea atunci cât de penibilă le e suferința... cum ghicesc în ochii tuturor o întrebare la care ei, umiliți și dezolați, nu pot răspunde (*cu un*

nesfârșit dezgust și părere de rău). Ei bine, este în mine o Rida care, de câte ori mi-a scăpat, m-a abătut din calea norocului... m-a făcut să-mi mușc buzele de silă și de durere...

Gelu (*neliniștit, a rămas pe gânduri, ridică privirea nervos*): Nu văd lămurit ce vrei tu acum.

Maria: Aș dori, firește, să nu publici scrisoarea.

Gelu (*egal cu el însuși*): Scrisoarea nu mai are nici o importanță în ea însăși... Crima lui Sinești e în conștiința mea, ca un astru negru rătăcit pe cer în plină zi... Alte legi îl pot scoate de acolo decât propria noastră voință.

Maria (*resemnată*): Da... știu și că totul e de prisos... Tot ceea ce ți-am spus n-avea nici un rost, nici eu nu-mi dau seama de ce am venit. Poate că aș fi vrut să știu, nu ce ai de gând să faci, dar ce simți acum, cum ți-e fruntea în ceasul când ieși o asemenea hotărâre... Mi-era teamă să nu fie ură... Și dacă mai caut în pustiul din mine de acum, poate că aș găsi dorința ca și tu să știi ceea ce simt eu acum, când am renunțat la tot... Când eram mică și eram bolnavă, tremuram de frica doctorului și îmi făcea bine să țin mâna mamei sau a tatei.

Gelu (*iritat, bănuitor*): Ce vrei? Nu te mai bizui pe mine... Stăm astăzi fiecare sub altă stea... decât atunci când s-a întâmplat ceea ce tu vrei să rămâie neschimbat... Am văzut după aceea și am înțeles alte lucruri decât le vedem împreună... Am văzut un joc, jucat numai pentru mine însumi și de atunci am alți ochi, mintea mi-e alta...

Maria: Am să-ți arăt că nu vreau nimic. Vezi cutia aceasta...? (*se miră*) Nu mai recunoști mătisorii de ulm?

Gelu (*clatină din cap neprecis*): Spune.

Maria: Vreau să-i ieși înapoi (*i se înnegurează privirea*). Plecaserăm amândoi, într-o duminică în care eram liberă, pe lângă pădurea de la Fontainebleau unde am rămas și la prânz... Fusese o primăvară tare târzie, înverzirea dumbrăvilor întârziase foarte mult și pe urmă parcă intrasem de-a dreptul în vară. Era de o săptămână vremea foarte călduroasă și toți copacii plesneau de sevă, grăbiți să înmugurească și să înverzească. Ai fost tot timpul neastâmpărat, ai glumit cu localnicii, ai vâslit. Pe urmă a venit un grup de studenți, care au crezut că și eu sunt studentă ca voi, ne-au luat cu ei, și eu mușcam din bucuria asta ca dintr-un măr, eu care mă măritasem din clasa a șaptea de liceu, smulsă de pe băncile școlii... Au fost fel de fel de jocuri și de farse... (*privirea ei întoarsă în trecut actualizează totul*) Mi-ai făcut semn. Ne-am despărțit apoi de toți... Mergeam alături prin crâng și era un verde sfios și fraged. Mereu neastâmpărat, mă necăjeai... Mi-ai umplut bu-

zunarele cu mătîşori de ulm (*zâmbind*). Aceştia sunt mătîşorii de atunci. Uite-i. Lucrurile astea crezi că le-ai uitat, pentru că te preocupă altceva dar, închise în fundul sufletului, ele îşi păstrează frumuseţea, cum păstrează pământul strălucirea sculelor de aur (*îi cad braţele moi*). Pe urmă ai devenit tăcut, serios... comic de serios... Am început să te necăjesc eu... Mi-ai prins deodată mâinile şi cu o voce care parcă venea de dincolo de tine... de unde lucrurile sunt fără cauză... "Maria, în clipa asta te iubesc atât de mult... că mă doare iubirea asta îngrămădită în sufletul meu, care nu se poate exterioriza aşa cum irumpe seva copacilor în desfacerea mugurilor"... Te necăjeam încă, spuneam că nu te cred... M-ai privit, liniştit mereu, m-ai oprit lângă trunchiul negru al unui ulm şi m-ai apropiat mult de tine... "Maria, iubirea mea este sub altă constelaţie decât celelalte iubiri..." (*lasă capul în jos*) Vorbele tale sunau în mine ca într-o vioară... (*reia*) "Aş vrea să fac pentru tine un sacrificiu nemărginit... un sacrificiu absolut, prin care viaţa mea să fie alta, sau să nu mai fie... Ca să gândeşti cândva altfel, ceea ce acum nu sunt decât vorbe, ruşinate că nu sunt decât vorbe... să-ţi spui odată «cât de mult m-ai iubit»". (*Maria s-a sculat, face un pas, vrea să plece, sau numai fiindcă e foarte tulburată*) Aşa mi-ai spus.

Gelu (*cu spaimă, ca pe o plută luată de şuvoi*): Maria, ce vrei de la mine...?

Maria (*liniştită, obosită*): Nimic... sacrificiul acesta, ţi-am spus că nu ţi-l cer... (*gândeşte adânc, liniştit, toată fiinţa ei se pierde întinsă*) Poate, totuşi, aş vrea să ştiu ce crezi azi, ca o mărturie de foc despre clipa de atunci...

Gelu (*are o răsucire în el însuşi, convulsivă*): Maria...

Maria (*cu aceeaşi voce gravă, obosită, inactual îndurerată*): Altădată, Gelule, eram în odaia ta de student... Erai ca de obicei neastâmpărat, vorbeai cu fervoare, ca dintr-un preaplin sufletesc... Erai pe covor şi te jucai cu buclele pantofilor mei... Aveai parcă ochii în lacrimi: "Ce nefirească este prezenţa unei femei ca tine, Maria, în această odaie săracă şi plină de cărţi... Când mă gândesc la femeile din viaţa colegilor mei... Te privesc şi ştiu că tinereţea mea săracă nu s-a irosit zadarnică şi fără frumuseţe... Ar fi fost o moarte neştiută..." Spuneai în lacrimi... "N-ai să regreti niciodată cât de mult dăruieşti?" Îmi strângeai fierbinte mâinile... "Maria, spune-mi că orice s-ar întâmpla, orice s-ar întâmpla înţelegi? niciodată n-ai să regreti că te-ai dăruit atât de mult, că m-ai iubit atât..." (*s-a oprit îndelung, murmură pentru ea însăşi "niciodată"*)

Gelu (*la capătul puterilor lui*): Ce vrei?

Maria (*îl privește sigur, puternic și îi spune apoi liniștită*): Vreau să știi că azi de dimineață simțind revolverul pe care-l plimbam, rece, lipit de piept... n-am regretat... Și acum, fiindcă am putut să te văd în ceasul acesta, și mai puțin (*pleacă brusc*).

SCENA IV

Gelu, după un timp Praidă, apoi Vasiliu

Gelu (*s-a trântit în fotoliu foarte nervos, îngândurat, abătut. Așa îl găsește Praidă. El pare că nici n-a observat intrarea acestuia. Începe apoi să se plimbe agitat prin încăpere. Praidă îl observă foarte concentrat.*)

Praidă: Ți-a cerut să nu publici scrisoarea?

Gelu (*chinuit*): Nu...

Praidă: Prin urmare scrisoarea apare... Dar, în definitiv, ce-a vrut atunci?...

Gelu: Nimic... Sau dacă vrei, cam același lucru: o mărturisire...

Praidă (*zâmbind*): Atâta tot?

Gelu (*abătut*): Atâta tot (*cu o duioșie șovăitoare*). Ar fi vrut să știe dacă a fost iubită cu adevărat măcar în zilele acelea trecute... Nu vrea nimic de la prezent. Renunță la tot... Dar ca să sufere mai puțin, ar vrea să știe măcar atâta lucru: dacă a fost iubită cu adevărat...

Praidă: "Cu adevărat"? Dacă ar fi Penciu aici, ar spune că e și ea însetată după absolut... A văzut și ea *Jocul lelelor*...

Vasiliu (*intră agitat*): Tovarășe director, s-a întâmplat o mare nenorocire...

Gelu (*speriat*): În tipografie?

Vasiliu: Nu... Sus la mansardă, pianistul Lipovici s-a sinucis azi-noapte cu toată familia... Acum i-a descoperit o vecină.

TABLOUL IX

E către orele 9 ¼ seara. Un soi de terasă leproasă, pe care dă ușa unui culoar îngust și ferestrele unei camere, altfel mari ca un pod, de la ultimul etaj al unei clădiri vechi, dărăpănate, dintre cele care înconjurau pe vremuri Parcul Oteteleșeanu, pe atunci consacrat spectacolelor estivale de operetă. Intrările sunt firește pe străzile înconjurătoare, spre parc dând numai curțile interioare. De pe această terasă rudimentară nu se vede decât departe, o singură altă clădire, cea mai înaltă, cu firme luminoase, orașul fiind jos, sub orizont, trădat numai de imensa reverberație serală cu jocurile ei ca o respirație a cetății. Ferestrele joase, luminate, ale odăii în care zac cei șase morți, sunt larg deschise spre terasă... Balustrada înconjurătoare e când de zid lepros, când de fier strâmb. Se ghicesc în interiorul clădirii vechi, la etajul ultim mai ales, scări înguste, deșelate, culoare murdare și prost luminate ca în casele vechi de raport de prin porturi... Cerul apare înalt în seara plină de mai, și pe el, printre stele mici palide, se proiectează fulgurant reclama operei «Văduva Veselă».

La VIENA, PARIS, LONDRA, BERLIN, ROMA

în toată EUROPA se joacă

VĂDUVA VESELĂ

O mie de spectacole în trei ani

Siluate negre de dansatori și dansatoare de cabaret sunt proiectate transparent peste text, în ritmul măsurilor din operetă, care răzbat de jos din parc. În timpul primelor replici și proiecția și muzica sunt mai atenuate.

Gelu, Vasiliu, Primul procuror, Medicul, Un gardian

Gelu (*foarte tulburat, copleșit de nenorocire, se plimbă pe terasă și când apare Vasiliu îl întreabă nervos*): Ei...?

Vasiliu (*abătut, agitat*): Am vorbit cu vecina. E o sinucidere în masă. Au aprins două ligheane cu mangal... Au murit probabil azi de dimineață. Locuiau toți în camera asta mare, de mansardă.

Gelu (*arată ferestrele joase larg deschise, luminate*): Se văd pe fereastră șapte cadavre pe jos.

Vasiliu: Au sosit chiar acum medicul și Primul-procuror. Vecina de la ultimul etaj a descoperit nenorocirea.

Medicul (*vine purtând pe brațe o fetiță ca de cinci, șase ani, caută unde s-o așeze pe terasă, după el vecina și Primul procuror, urmat de gardian*): Fetița nu e încă moartă... S-ar putea să scape.

Primul procuror (*dă ordin gardianului*): Nu intră nimeni în casa asta. Faceți cordon jos în stradă (*către cei doi*). Dumneavoastră?

Gelu (*scăzut*): Noi suntem locatari în aceeași clădire.

Primul procuror (*îl recunoaște pe Gelu*): A, dumneavoastră... (*se salută ușor*)

Gelu (*obosit*): Au lăsat vreo scrisoare?

Primul procuror (*explicând*): Din pricina mizeriei. De luni de zile nu mai aveau ce mânca. De trei zile n-aveau nici pâine. Bunica era bolnavă de cancer.

Gelu: Mi se pare că el era profesor de pian...

Primul procuror: A dat lecții, iar în ultima vreme cânta la un cinematograf. Era și tuberculos în ultimul grad.

Medicul (*se apropie de grup*): Fetița va scăpa (*nu se poate regăsi*). Trei generații împreună moarte: Bunicul, tatăl și mama, trei copii, în afară de fetiță. Cel mai mare avea treisprezece ani... Cea dintâi a murit bunica.

(Se accentuează intens, câteva clipe, muzica și mișcarea reclamei, cu siluete de dansatori de cabaret)

Primul procuror (*când pulsația muzicii a scăzut amar*): Fericită această Europă, din 1914, care poate petrece când sunt cu puțință asemenea drame.

Medicul (*cu o silă nesfârșită, din toată ființa lui*): Nu, lumea asta nu e cea mai bună cu puțință.

Din jocul luminilor între litere rupte, necitețe, pe ecranul cerului, asemeni unui fulgurant «Mane, techel, pharès» au rămas întregi doar aceste cuvinte:

EUROPA VĂDUVA VESELĂ

Parcă din neant, sus în partea stângă a cerului a apărut o uriașă crizantemă de lumină, un luceafăr arzând puternic, în cea mai apropiată fază de pământ, ca stelele fatidice din legendele popoarelor.

Gelu (*cu o tristețe fără margini, grea de compătimire*): Lăsați-i să se îmbete, devorați de propria lor frenezie... Lăsați-i să petreacă... să se amețească. Nu vedeți că deasupra lor s-a și ridicat Steaua morții?

Reclama ciuntită, deformată, fulgeră mereu: ... EUROPA VĂDUVA VESELĂ... pe cerul înalt de mai, sub floarea albă a luceafărului care privește fatidic.

ACTUL III

TABLOUL X

Biroul lui Gelu la redacție... La ridicarea cortinei Penciulescu citește, scoțând mereu ochelarii de oboseală, manuscrise, acum pe al lui Vasiliu, și soarbe din ceașca de șvarț.

SCENA I

Penciulescu, Vasiliu, Kiriac

Penciulescu (*citește*): "Crima doamnei Lecaillaux, în redacția ziarului *Le Siècle* e semnificativă. Simplul fapt că publicarea unor scrieri de dragoste poate să provoace asemenea drame și stârni asemenea furtuni, îți dă măsura frivolității și sensibleriei acestei burghezii, coapte pentru lichidare" (*zvârle foaia cu dispreț*) Eah! Fleacuri...

Vasiliu: Acesta-i adevărul... De altfel, scriitorii burghezi abuzează de dramele din amor. Tragedii din amor din astea superficiale fac numai cei care trăiesc parazitar.

Penciulescu: Mare lucru n-ai rezolvat... La asta, ei ți-ar putea răspunde că nici dramele și furtunile iscate din nevoile stomacului nu trebuie exagerate... Că nici ele nu sunt de un nivel mai ridicat... Ai să afli într-o zi în ce constă esența dramei. Fugi de-aici. (*Aruncă plictisit manuscrisul între cele acceptate. Vasiliu iese.*)

Penciulescu (*înmărmurit, lui Kiriac, care intră*): Ce, e război și revoluție la noapte?... (*i-arată calendarul pe perete*) Kiriac, azi nu suntem decât în 28 mai 1914... Până la 18 iunie mai e aproape o lună... Ce te-a găsit?

Kiriac (*cu maxilarele accentuate, grav și convins*): S-a sfârșit... Nu va mai fi niciodată război și deci nici revoluție...

Penciulescu (*cu o teatrală emoție*): Kiriac, ce vrei să spui?

Kiriac (*cu profilul de vultur scăzut*): Nu va mai fi război. Nici acum și niciodată. Nu va fi nici revoluție.

Penciulescu (*cu fața lui negricioasă, rasă, de senator roman, tot mai teatral și uluit*): Vino încoace. Întoarce-te... la dreapta... la stânga (*îl întoarce ca pe o păpușă*). Ascultă, glasurile tale secrete nu-ți

mai spun nimic...? Negrii pun urechea la pământ și aud un cal în galop la șapte kilometri... Urechea ta nu mai aude nici o furtună viitoare...?

Kiriac (*de neclintit*): Am citit un articol în *Dreptatea Socială* care demonstrează că nu va mai fi niciodată război...

Penciulescu (*fierbând*): La noi în gazetă? Kiriac, fiindcă trebuie să-ți spun totuși pe nume, optsprezece ani ai ascultat glasurile tale și acum te iei după *Dreptatea Socială*?

Kiriac (*pătruns*): Era un articol foarte bine lămurit și vreau să-l cunosc pe redactorul care l-a scris. Era semnat Gh. Vasiliu...

Penciulescu (*izbucnește scandalizat*): Vasiliu...? Dar asta nici n-a avut timp să devie un gazetar... (*strigă*) Vasiliu... Vasiliu... (*acesta vine de la secretariat*) Ai scris d-ta un articol prin care demonstrezi că nu vor mai fi războaie? Când a apărut? Fără știrea mea?

Vasiliu (*intimidat*): Acum trei zile, nu ați venit în ajun la redacție... Am comentat articolul unui savant francez, care demonstrează că războiul e o formă depășită.

Penciulescu (*nu pricepe*): O formă depășită?

Vasiliu: El arată că sensibilitatea prea dezvoltată a omului civilizat îl face impropriu pentru război...

Kiriac (*aprobă și va aproba, mereu convins, fiecare argument*)

Vasiliu: Nervii omului de azi nu sunt nervii bestiei antice ori medievale, nu mai e nici chiar omul de acum 100 de ani. Am progresat în cincizeci de ani mai mult decât în veacuri întregi. Un occidental cultivat nu va putea ucide și nu va putea suporta ororile și atrocitățile unui război... Se opune psihologia modernă (*Penciulescu se strâmbă*). Mai ales cu ravagiile armamentului modern...

Kiriac (*aprobă tot mai convins*)

Penciulescu (*cu o falsă admirație*): Măi... măi...

Vasiliu (*devotat ideii*): Toți economiștii de altfel sunt de acord că nici o economie națională nu va putea suporta un nou război... Un *dreadnought* englez de 26.000 de tone, care poate fi scufundat de o torpilă, costă aproape un sfert din bugetul unei țări mici... Francezii au tunuri de câmp cu tragere rapidă care bat la cinci kilometri și jumătate, iar o mitralieră germană trage 600 de focuri pe minut... Un stat nici nu poate fabrica și nici nu poate plăti atâtea muniții... Savantul englez afirmă de altfel că chiar dacă ar izbucni un război, l-ar opri bancherii, epuizați după trei săptămâni... Economiștii sunt în această privință de acord...

Penciulescu (*furios*): Ei bine, economiștii tăi sunt niște dobitoci, celebrul savant e un bou, iar tu ești un idiot... Să nu mai pui articole fără să mi le arăți... (*se întoarce îndurerat spre Kiriac*) Iar tu, Kiriac, pentru că nu pot să-ți spun acum decât pe nume, m-ai

dezamăgit... M-ai dezamăgit, Kiriac. Nu ești un filosof... M-ai făcut chiar să înțeleg deosebirea dintre un nebun și un filosof... Filosoful este un nebun consecvent... (*solemn*) Nu mai avem nevoie de serviciile d-tale (*îi întoarce spatele*).

Kiriac (*iese jignit*): Bună ziua...

Vasiliu (*cu ochii în lacrimi*): Domnule Penciulescu, este ușor să faci toată lumea tâmpită... Dar mai e nevoie să și argumentezi.

Penciulescu: Nu plânge băiete că mi se rupe inima și mă silești să-ți spun, acum într-un ton duios, că ești idiot... Cum o să argumentez că (*apasă*) va fi război...?

Vasiliu (*îndurerat*): Așa cum ei argumentează că nu va fi, d-ta trebuie să le răspunzi arătând cu argumente că va fi. După regulile logicii... Nu cu invective.

Penciulescu: Măi băiețuș dragă, mă, cazi din prostie în prostie... Dacă ei sunt atât de imbecili ca să pretindă că demonstrează că nu va fi război, eu nu pot fi tot atât de idiot, ca să aduc și eu argumente, fie și contra... Aici este prostia, să aduci argumente, pricepi? Așa, băiețuș, să nu te mai prind cu logică prin toate buzunarele. (*soarbe*) Strici chiar gustul șvarțului (*Intră Gelu întovărășit de Praidă, venind de la mașini, de jos, în capul gol.*)

Gelu: Stai să-ți arăt că am procesul-verbal aici (*caută în sertar – între timp către Penciulescu*). La ce oră a telefonat secretarul că vine Sinești?

Penciulescu: Trece pe la Interne întâi și pe urmă vine aici (*către Vasiliu*) Așa... să știi că trebuie să-mi dai toate articolele să le văd mai întâi... Ia arată-mi, ce-ai acolo... Aaa... s-a terminat (*i-a luat articolul din mână*). Asta-i 5-6 de mâine...? Nu-ți mai dau drumul așa ușor... (*citește și e indignat*) Ei nu... asta-i... bună (*către Gelu*). Băiatul ăsta scrie cu șira spinării, nu cu capul. Își bate joc de cititori...

Vasiliu: Domnule Penciulescu, vă rog... (*Gelu nu mai caută în sertar și ascultă.*)

Penciulescu (*fierbând*): Ce mă rogi? Cum poți d-ta să scrii că țara românească este condusă de escroci, de șarlatani și de hoți? Cum? D-ta crezi sincer că Take Ionescu, Marghiloman, or frații Brătienii sunt niște escroci? Ei, nu zău... Te pomenești că ți-ar fi frică să călătorești cu Take Ionescu în compartiment? Vrei să-ți spun cinstit?... Dacă ar fi să călătorești împreună, mai curând m-aș aștepta ca d-ta să-i bagi lui mâna în buzunar... să-i subtilizezi portmoneul... când ar privi visător pe fereastră... Domnule, oamenii politici nu sunt escroci... Escrocii suntem noi care suntem siliți să trăim de azi pe mâine. Escroc ești d-ta, care iei leafă pentru o meserie pe care nu o cunoști... Escroc sunt eu, care în fiecare an

iau bani de la minister ca să scriu o carte pe care toată lumea știe că n-am s-o scriu niciodată (*se întoarce către Gelu și Praidă*). Auzi cine vorbește... și cum vorbește despre oamenii politici români...? (*către Vasiliu*) Ai cunoscut d-ta vreun om politic român...? Află că adevărații oameni politici la noi sunt niște delicați și niște visători... Cu gândurile în sfere suave iscălesc aprobând o dată, la cinci șase ani, o dată nu mai mult, un contract de furnituri pentru stat, fără să bage de seamă că s-a strecurat acolo un cuvânt mai mult sau mai puțin. Am cunoscut unul, care la un contract de bocanci pentru armată, visător, n-a observat într-o frază acolo, termenul "*la vârtej*". Asta i-a adus, tot fără să se trezească, nici când a primit-o, o vie de patruzeci de pogoane... Fără să calce legea... Poți azi să călătorești cu el liniștit în tren... Îți va plăti amabil și masa, în vagonul restaurant... E de o cinste rară, de o distincție totală, în raporturile lui cu lumea... Nici nu are nevoie azi să fie altfel... Acum cinstea îi rentează ea însăși. Află, tinere nesăbuit, că politicianul român dansează cu legea elegant, fără să o calce pe picioare...

Praidă (*surâde amuzat*): Și că, în genere, chiar la cinci ani odată, obosit de cinste, el nu dansează decât pe contul Statului.

Toma: Domnul pe care-l așteptați...

Gelu: El e... Praidă, d-ta rămâi (*ceilalți se duc*)

SCENA II

Gelu, Praidă, intră Sinești

Sinești (*cu o abilitate voită, are înadins mâinile ocupate, cu pălăria și bastonul, ca să pară firesc că nu poate da mâna, în realitate fiindcă îi e teamă că s-ar putea să rămână cu mâna întinsă*): Ești desigur surprins că șeful meu de cabinet a insistat atât de mult, arătând că vreau să te văd astă seară (*s-a așezat jos, se așează și cei doi care îl primiseră înadins în picioare*). Mi s-a spus la club, azi după amiază, că sunt atacat de o foaie oarecare, la început n-am dat nici o importanță numelui gazetei... Înțelegi? un ministru nu o să stea să citească toate gazetele care îl înjură... unde am ajunge?... Și personal, din principiu, nu citesc foile care mă atacă. Așa că habar nu aveam de acest atac din... (*caută titlul gazetei*)

Gelu (*concentrat*): Dreptatea Socială.

Sinești (*precis*): Întocmai... (*reluând*) zic, nu aveam habar, când mi-au căzut ochii sub titlu... A... dar aici e director bunul meu prieten Gelu Ruscanu... Probabil că nici nu știe omul despre ce e vorba. Se vede că vreun redactor zelos, în criză de subiecte, acum pe căldurile acestea, a vrut să mai animeze foaia și... (*rupând fraza*)

ca să descopere pe Praidă) Domnul e desigur vreun prieten de al dumatăle?

Gelu (*calm*): Da... (*reia și el ideea*) Cred că v-ați înșelat. Pot să vă spun chiar că toate aceste articole, și cele pe care le-ați citit și cele pe care din principiu nu le-ați citit, sunt scrise chiar de mine...

Sinești (*cu un soi de cordialitate ciudată*): Nu se poate... Atunci tot eu am dreptate... Într-adevăr nu știi despre ce e vorba...

Gelu (*brusc, grav*): Socoteam... că ați reflectat adânc și că tocmai pentru ca să evitați un pas ireparabil și pentru noi și pentru d-voastră... ați venit aici... Cel puțin în modul acesta am interpretat noi telefonul care ne anunța vizita d-voastră...

Sinești: Noi?... Care noi?...

Gelu (*puțin încurcat*): Noi... să zicem eu și prietenii mei... Să zicem, eu și domnul Praidă (*îl arată*).

Sinești: Sunt foarte încântat să cunosc pe domnul Praidă, însă eu nu înțeleg să am de a face cu nici unul din prietenii d-tale. Nu mă interesează nici măcar directorul *Dreptății Sociale*. Eu am venit aici să stau câteva minute de vorbă cu vechiul meu prieten, domnul Gelu Ruscanu.

Gelu (*cu un ton mai precis*): Domnule Sinești, d-voastră știți că la ora aceasta (*se uită la ceas*) scrisoarea e gata să intre în pagină? Și dacă știți aceasta, de ce atâta vorbărie fără folos?...

Sinești (*candid*): Scrisoarea? Ce scrisoare?...

Gelu (*stupefiat*): Credeam că sunteți în curent?... Credeam...

Sinești (*surprins*): Ce tot spui d-ta?... Cum, cine să mă pună în curent? Am citit și eu ca oricine amenințarea din ziar...

Gelu: Din ziar?...

Sinești: Altminteri de unde?...

Gelu: Domnule Sinești, de ce țineți atât de mult să rămâneți în acest minister?... Ar fi mai bine și pentru d-voastră și pentru noi.

Sinești (*tăios*): N-am nevoie de sfaturile d-tale. Ce scrisoare e asta?

Gelu (*e în prada unui chin vizibil. Sinești observă și capătă mai multă siguranță*)

Sinești: Ai pus cumva vreun detectiv de mi-a umblat prin sertare?...

Gelu (*cu voce slabă*): O scrisoare... (*stânjenit totuși*) o scrisoare a doamnei Sinești...

Sinești (*mirat*): O scrisoare a nevesti-mii. Dar nu văd legătura cu politica... cu Ministerul Justiției. Ori e și ea o infamă de burgheză? (*dintr-o dată dur*) Iartă-mă, dar trebuie să-ți spun, ar fi o ticăloșie.

Gelu (*se stăpânește greu*): Dumneavoastră nu aveți dreptul să întrebuiți acest cuvânt.

Sinești (*ca o lamă de stilet*): Nu e rău spus... chiar în clipa când anunți că vei publica scrisoarea unei femei. În fine, pentru că e vorba de

o scrisoare, dă-mi-o s-o văd și eu... Ce scrisoare? După câte știu nevastă-mea n-a făcut niciodată politică, nici ocultă chiar... Atunci?...

Gelu (*încurcat*): Da...!

Sinești (*ca un clește*): Ei da... ce fel de scrisoare?...

Gelu (*obosit, enervat*): O scrisoare... în sfârșit... o scrisoare de dragoste...

Sinești (*se ridică, face un pas, cu o detentă dură, se frânge, se răsucesce în el însuși și întreabă apoi cu voce scăzută*): Către cine este adresată?...

Gelu (*mereu încurcat*): Domnule Sinești, de câte neplăceri am fi scuțiți amândoi, dacă ați renunța la Ministerul Justiției.

Sinești (*îndârjit*): Înainte de minister și de toate, mă interesează acum ce scrisoare e asta? Către cine e adresată?

Gelu (*șovăitor*): Veți vedea mâine când o veți citi... Nu asta interesează acum.

Sinești (*îl privește sălbatic*): Ba da (*se stăpânește cu un gest sec, își revine*). Dar nu e adevărat?... Maria?... (*apoi parcă neputând să treacă peste un obstacol, resemnându-se, surâzând*) E o născocire... o plăsmuire... ascultă, dragul meu... mă obișnuisem să te cred un tânăr cam naiv, dacă vrei, și iartă-mă că ți-o spun... dar de bună credință. Ei bine, e probabil c-ai fost indus în eroare...

Gelu (*s-a trântit crispat în fotoliu*): Am motive să cred că nu am fost indus în eroare...

Sinești (*fără să apese*): L-ai privit drept în ochi pe cel care ți-a adus-o? Ai învârtit în mână peticul acela de hârtie...? Te-ai îndoit o clipă de autenticitatea lui?... O cunoști pe Maria, tot atât de bine ca și mine. Ei bine, atunci cum ai putut crede una ca asta?...

Gelu (*nesigur*): Domnule Sinești...

Sinești: Ce caraghioslăcuri... (*râzând insinuant*) Și pe urmă, cu cine ar fi putut să mă înșele?... Dar în sfârșit... dă-mi scrisoarea... S-o cercetăm împreună. Să-ți dovedesc dacă e nevoie ce infamie s-a încercat.

Gelu (*cu oarecare hotărâre*): Dacă mai aveți un petic uitat de conștiință veți înțelege că nu puteți rămâne ministru al Justiției... (*crispat*) al Justiției...

Sinești (*dur, totuși având aerul că nu crede*): Deocamdată, dă-mi să văd scrisoarea... (*rânjind*) Vreau și eu să aflu cu cine m-a înșelat (*stă pe gânduri, caută, apoi parcă uimit*). Dacă n-oi fi cumva chiar dumneata. Mai știi drăcie!... (*amuzat parcă*) Te pomenesti că-i făceai curte cu piciorul pe sub masă? Și de aceea găseai mâncărurile delicioase (*din ce în ce tonul de bonom se transformă în zeflema ageră*). Maria te invita cam des când erai student.

Restaurantele sunt așa de proaste și murdare... bietul băiat... Poate că de aceea îmi găseai discursurile frumoase... admirabile... când le comentam seara la colțul căminului... pe când Maria ne turna ceaiul?... (*Gelu devine din ce în ce mai palid*) Și pe urmă seara, când ieșeam împreună fumând, îți aduci aminte ce țigări minunate aveam?... eu la club, d-ta acasă... Să-ți prepari examenele... Ori te pomenești că după ce ne despărțeam o luai pe bulevard la dreapta la mine acasă?... Și eu te credeam cu ochii pe carte! E drept că servitorii, oameni de încredere, nu mi-au spus nimic... Dar mai știi, poate că d-ta, luptătorul pentru adevăr, pentru dreptatea absolută, înflăcăratul reformator... campionul luptei împotriva corupției... "fie ea de sus, fie de jos" cum scrie *Dreptatea Socială*, ai debutat prin a corupe pe Lina și Vasile?... Poate că atunci când eu intram pe ușă, d-ta escaladai... cum puteai fereastra? (*râde gros*) Fleacuri... fleacuri... (*cu o șerpuitoare ironie*) D-ta mă iubești, domnule. Da, da, mai mult decât ai crede poate... cu toată graba inexplicabilă de a publica scrisoarea asta (*dus pe gânduri*). Mi-aduc aminte și n-am să uit niciodată, când eram bolnav de pneumonie cu 40 de grade temperatură, cât devotament mi-ai arătat... Înfrigurarea cu care alergai după doctor... Ceasurile pe care le vegheai cu Maria la căpătâiul meu... De câte ori nu te apuca dimineața la mine acasă...

Gelu (*e cu desăvârșire abătut, nu scoate o vorbă, în timp ce Sinești îl privește apăsător ironic. După un timp*): V-am spus că veți vedea mâine cui îi e adresată scrisoarea și cum înțelege cel care a primit-o și a publicat-o să tragă consecințele acestui act.

Sinești (*îl ține cu o privire de oțel*): Sunt convins că o vei opri dumneata, chiar dacă va fi cumva pusă în mașină.

Gelu (*obosit*): Nu cred că se va întâmpla acest lucru...

Sinești (*rămâne mult timp pe gânduri, își frământă pumnii strânși, își mușcă buzele, apoi cu gestul de a trece mai departe*): Dar să admitem că va apărea această scrisoare... Ce vrei să dovedești cu ea?...

Gelu (*face o sforțare grea, și apoi cu destulă energie*): Scrisoarea aceasta aduce dovada că ați jefuit și ați asasinat pe... bătrâna Manitti.

Sinești (*a rămas încremenit, apoi, după o lungă pauză, nespus de calm*): Eu am jefuit, am asasinat? Afirmă aceasta nevastă-mea în scrisoarea ei? (*ține umerii ridicați într-o lungă întrebare*)

Gelu (*hotărât*): Da, dând și amănuntele împrejurării...

Sinești (*privește nedumerit, apoi foarte neliniștit*): În cazul acesta desigur că această scrisoare dovedește ceva...

Gelu (*scăzut, subliniind cu mâna sensul*): A, prin urmare...

Sinești (*continuându-și ideea*): Dovedește fără putință de tăgadă că nevastă-mea este o mitomană... (*completând, mai sever*) o mitomană erotică...

Gelu (*cu totul surprins rămâne așa năucit*): Cum, o mitomană erotică?

Sinești (*voit obiectiv*): Foarte simplu... O femeie care, ca să devie interesantă și să-și ațâțe amantii, brodează cele mai abracadabrante năzbâtii... Cazuri foarte des studiate de medicină și de psihologia patologică...

Gelu (*scos din sărite, trănțește cu pumnul în masă*): Ce vreți să spuneți?...

Sinești (*privind ceasul*): Că în delirul lor erotic unele femei detracate născocesc cu frenezie tot ceea ce poate face plăcere amantului lor, tot ceea ce le arată pe ele ca pe niște ființe excepționale, ca pe niște victime. Mai ales leturghii negre împotriva bărbatului, ca să-și justifice adulterul. În genere amantul este prost și crede orice... crede nu numai că este singurul care se împărtășește din farmecele doamnei, dar că este și cel dintâi... și desigur cel din urmă. Așa e orice amant, credul... Dar dacă amantul este în genere credul, Justiția e mult mai puțin credulă... Ea pretinde probe... și mai ales pretinde probe tocmai unei femei fără scrupule și fără demnitate, care-și trădează soțul și-și necinstește căminul.

Gelu (*uluit de această întorsătură, nu găsește alt argument*): Eu sunt absolut convins că nu acesta este cazul aici și că această scrisoare conține purul adevăr.

Sinești (*s-a ridicat masiv, îl privește aspru, apăsător*): Crezi că e adevărat că eu am ucis și am jefuit?...

Gelu (*scăzut*): Da...

Sinești (*se stăpânește cu un gest convulsiv, răsuțește apăsător o carte, apoi, după un timp, respirând puternic*): Te privește... să admitem, dacă vrei pentru ușurința discuției și această (*apasă*) absurdă afirmație. Dar sunt avocat. Discutăm strict juridic... Ce valoare probantă poate să aibă această scrisoare pe care vrei s-o publici și în care autorul ei face afirmații, care îl privesc ca valoare de adevăr, despre un terț?...

Gelu (*cu privirea vagă, dar neclintit*): Depinde de împrejurări... Dacă aduce verosimilitate...

Sinești (*cu o voită obiectivitate*): De acord... Dar atunci sunt judecate împrejurările... Se vor judeca deci împrejurările. De altfel, dacă scrisoarea există totuși, e probabil că în fața instanței, dezmetici-tă, o va retracta femeia însăși.

Gelu: Rămâne gravitatea condițiilor obiective, a prezumțiilor.

Sinești (*continuând ostentația juridică*): Pentru aceasta nici nu e nevoie de scrisoare... Atunci?

Gelu: Pentru ca justiția să se pună în mișcare, are nevoie de un început de dovadă.

Sinești (*cu o strâmbătură de dispreț, cu umerii dreupți, privindu-l iscoditor*): Înțeleg, e nevoie de scandal.

Gelu (*chinuit, fără sprijin, iritat de argumentarea lui Sinești*): Repet încă o dată și voi repeta la nesfârșit convingerea mea profundă, că aici nu e vorba de o născocire, că nu e vorba mai ales de o mitomană.

Sinești (*liniștit, ca de piatră*): Nu mă interesează convingerea d-tale personală și sunt sigur că nu interesează pe nimeni... Dar din punctul d-tale de vedere, dacă ești într-adevăr convins că această femeie merită să fie crezută, și așa e, de vreme ce afirmația ei ți se pare de nediscutat... atunci ceea ce faci este nu numai inutil, dar și abominabil... Nu vei putea să atingi pe nimeni, căci nu e aici nici o probă... decât pe ea însăși (*se consultă, o clipă, cu el însuși*). Spune-mi un lucru... Crezi că ea e vinovată? Nu față de mine, căci aici nu încapе îndoială... Dar asta mă privește numai pe mine. Față de dumneata, față de justiție?

Gelu (*precis*): Nu...

Sinești (*în continuare*): Care ar putea în definitiv să-i fie vina?

Gelu (*mereu precis*): Nu e vinovată.

Sinești (*pironindu-l lung cu privirea*): Atunci începi cu un asasinat (*a înclăștat pumnul*). Nu vei lovi decât tot în această nenorocită, căci vei da pradă opiniei publice, nu numai purtarea ei de soție nedemnă și de mamă denaturată care nu-și va mai putea păstra copiii, dar vei etala și tarele ei intime de femeie bolnavă... Vorbiți în numele dreptății la această *Dreptate Socială*, dar începeți, dacă acesta e începutul, printr-o bestială, criminală nedreptate, căci asasinați în mod deliberat o femeie, care din punctul d-voastră de vedere nu are nici o vină, distrugându-i căsnicia și terfelind-o, nimicind-o în stima semenilor ei.

Gelu (*de neclintit*): Dreptatea individuală nu poate trece înaintea Dreptății tuturor. E o nenorocire, o mare nenorocire, că această biată femeie trebuie să fie sacrificată, dar nu poate să fie altfel. Am văzut sacrificii și mai grele.

Sinești: Te întreb precis... Ea consimte la acest sacrificiu?

Gelu (*după o lungă șovăire concentrată*): Mai curând, nu.

Sinești (*stăruind mult*): Te întreb din nou... E vinovată?

Gelu (*cu un calm impersonal*): Nu.

Sinești: Așadar sacrifici, liniștit ca o mașină, o femeie și copiii ei, pentru o cauză care e a oricui, dar nu e a ei... (*scurt*) Nici o lege nu-ți dă acest drept.

Gelu (*cu privirea absentă*): Nu se poate altfel.

Sinești (*cu privirea dură, încleștat*): Mentalitate bestială... Îmi pare rău că trebuie să-ți amintesc încă o dată lucruri pe care credeam că le știi... Văd că n-ai priceput nimic din tot caracterul civilizației occidentale. Baza, esența acestei civilizații nu e știința, căci știința poate fi asimilată și de alte continente... Este moștenirea romană a dreptului... Este supremația absolută a legii juridice. Pereat mundus, fiat justitia... (*parcă el ar fi însăși vocea justiției milenare, s-a ridicat în picioare*) Să piară lumea dar să se facă dreptatea legală celui care o are chiar dacă e singur și neînsemnat. Aceasta-i puterea și gloria civilizației europene... De aceea mentalitatea occidentală cucerește celelalte continente și nu dimpotrivă...

Gelu (*într-o fierbere amară, cu ironie grea*): Bine ai nimerit vorbindu-ne nouă socialiștilor de dreptatea și omenia societății moderne... Ah, legile de asuprire și secătuire ale exploatatorilor... Când vezi ce ticăloșii tolerează această societate capitalistă și cum își trage luxul și desfrâul tocmai din nedreptate, asemeni ciupercilor care își trag culorile frumoase tocmai din putregai, e savuros să vorbești de spiritul de dreptate al societății occidentale.

Sinești (*știe ce spune*): Nu tăgăduiesc că e adevărat ceea ce spui. Desigur că legile sunt în mare parte nedrepte... Dar sunt legi... Se pot face altele mai bune fără îndoială... Justiția însăși poate greși în aplicare... Dar ceea ce nu poate admite conștiința apuseană este nedreptatea legală... executată lucid, deliberat, indiferent scopul. Și, pentru că vorbește de absolut, e aici singurul absolut posibil, cel juridic, pentru că vine din voință, acel principiu de foc: "Pereat mundus, fiat justitia".

Gelu (*cu un dispreț de metal pur*): Legile juridice sunt făcute de oameni, deci nu sunt legi adevărate. Noi le disprețuim. Legile adevărate sunt în conștiință... (*sarcastic*) Dar continuați... continuați...

Sinești: Nu există dreptate pentru cei mulți, acolo unde nu există pentru unul singur. Pentru un asemenea caz, cazul Dreyfus, Franța a fost frământată aproape un deceniu și a ajuns până în pragul războiului civil. De altfel, această Franță regretă și acum ororile morale ale Revoluției... Ilegalitățile tribunalului revoluționar. Teroarea.

Gelu (*liniștit*): Au fost totuși necesare.

Sinești: Greu de dovedit. Pot să-ți spun altceva... Dacă azi un corp de savanți, în căutarea unui leac, ar inocula deliberat cancerul, unui individ, fără știrea și fără voința lui, mulțimea, în apus, ar da foc institutului lor. Și dumneata vrei să sacrifici reputația unei mame, și poate viața ei și a copiilor ei chiar, pentru o experiență socială? Presupunând că ești de bună credință.

Gelu (*îl privește uluit, se frământă enervat, parcă nu știe ce să mai facă, apoi împinge furios scrumiera de bronz care se rostogolește pe jos*): Este atât de nemaipomenit ce se întâmplă în clipa asta, încât ar trebui ca evenimentul să fie întovărășit de “semne cosmice”, așa cum a fost la nașterea marilor personaje legendare (*cu tot corpul crispat*). Un criminal pledează și afirmă sublimul legii. Ar trebui ca în această clipă să se frângă instantaneu toate liniile drepte din abecedare, ar fi de așteptat ca oamenii să înceapă toți deodată să pronunțe cuvintele de-a-ndăratelea, de la coadă spre început (*violent cu ochii de foc*). Dar bătrâna Manitti, în clipa în care era sufocată cu perna, ce vină avea? Pe ea n-o apăra legea al cărei elogiul sublim îl faci?... Ei bine, răspund eu. O va răzbuna, deși prea tâziu, conștiința dreptății absolute.

Sinești (*se răsucesce într-un salt întors de tigru gata să sară, respiră greu, apoi, aproape livid, stăpânindu-se*): Când eu, ministrul Justiției am venit aici, mi-am dat seama cât risc și cât de imposibilă este orice reacție pe loc, așa cum ai merita din partea mea. Mi-am spus că trebuie să fiu calm, orice s-ar întâmpla. Mi-am spus că trebuie să viu pentru că o nenorocire amenință pe fiul singurului om superior pe care l-am întâlnit în viața mea și, doar în anume sens, amenință și familia mea. Dar cum? Pentru că dumneata crezi asta, dumneata, în definitiv un oarecare, mă și socoți condamnat... și mă execuți pe temeiul mărturiilor unei mitomane erotice? Nu găsești că treci dincolo de limitele discuției convenite? Căci am convenit faptul în discuție, numai cu nădejdea că voi împiedica o nenorocire iscată din demență. Dacă n-ar fi fost amintirea fierbinte a lui Grigore Ruscanu și dorința unei lămuriri...

Gelu (*îl întrerupe surâzând ironic*): Invoci amintirea tatălui meu ca introducere la șantajul pe care-l pregătești? (*cu un gest moale*) Nu se va prinde. Știu că ai în portvizit scrisoarea imprudentă a tatălui meu... Ai păstrat-o și...

Sinești (*duce mâna la portvizit*): Da, o am la mine, o port totdeauna la mine. Uite-o (*a scos-o, vrea să i-o arate, Gelu face un gest de refuz și atunci o citește el însuși*). “Dragă Sinești, te rog, dă neapărat aducătorului douăzeci de mii de lei din depozitul «Societății forestiere»... N-avea nici o grijă, mâine dimineață, luni, la ora opt, pun toată suma la loc”. E pe hârtie cu antetul clubului.

Gelu (*îngrozit, pune fără să vrea mâna la gât*): Cum a putut să scrie în asemenea termeni? (*nu pricepe*) O scrisoare de sinucigaș (*a rămas câteva clipe înghețat*). Ce chilipir în mâna unui om fără scrupule... Înțeleg de ce ai păstrat-o cu atâta grijă, de ce o ai acum la dumneata.

Sinești (*cu scăzută brutalitate*): "Înțelegi", fiindcă judeci toată lumea după mentalitatea dumată și a complicilor dumată.

Gelu (*surprins cu totul*): Ce vreți să spuneți?

Sinești: Un lucru foarte simplu... Dar mai întâi o lămurire... De ce nu l-ai întrebat tocmai pe acel ticălos care a primit scrisoarea, de ce a păstrat-o ani de zile și abia acum ți-a adus-o ca s-o publici? (*așteaptă, aspru*) De curiozitate, pe el l-ai întrebat oare de ce a păstrat-o?

Gelu (*înroșindu-se, sufocat, cu un act de înțeleștată voință, apoi ridică privirea cu hotărâre, calm*): Eu am primit scrisoarea (*după un lung răstimp, cu privirea absentă, cu o neomenească liniște*). Și voi trage toate consecințele.

Sinești (*ascultă încrămenit, respiră greu, ca și când ar aprecia ceva în adânc, pe urmă foarte simplu ca o linie pe tablă*): Știam...

Gelu (*parcă lunecând, fără sprijin*): Știi?

Sinești (*masiv*): Știam... Am știut totul de atunci.

Urmează un lung răstimp stâjenitor în care fiecare caută parcă în el însuși, apoi Sinești vine sfidător, sunt acum amândoi față-n față.

Pot să te întreb eu acum, de-a dreptul, cu ce gânduri ai păstrat atât de grijuliu această scrisoare, ani de zile?

Gelu (*limpede ca platina*): Cu gândul că trebuie publicată (*de-a dreptul*). Din clipa în care o promisem, ea făcuse din mine, automat, un complice (*cu un fior scăzut*). Până la denunțare nu mai eram decât complicele asasinului. Nu mai puteam distruge o mărturie, care nu-mi mai aparținea mie, ci justiției. În conștiința mea era din prima clipă ceva care se desprinsese de mine și nu mai putea fi schimbat de mine. Dumneata n-ai cum să mă înțelegi.

Sinești (*stă un lung răstimp cu privirea în pământ. Se plimbă puțin prin cameră, apoi schimbat cu totul, de nerecunoscut, fără nimic din dârzenia de până acum, parcă obosit, parcă descurajat, cu un fel de tristețe neașteptată*): Te înțeleg... din nefericire te înțeleg. Poate că dacă nu aș fi cunoscut atât de aproape pe tatăl dumată, mi s-ar fi părut totul de necrezut. Dar acum recunosc aceeași sete cu neputință de astâmpărat, aceeași nebunie a absolutului. E ceea ce m-a îngrozit, dar și ceea ce am iubit mai mult la acest om. Prin asta am fost nedespărțit de el până în ceasul morții (*s-a așezat iar, întârzie în gând, apoi continuă cu voce moale*). A fost nu numai maestrul în profesia pe care mi-am ales-o, dar am avut prin el și norocul de a trăi lângă un om neasemănat... Un om lângă care viața e frumoasă și adâncă (*privește focul cu care se joacă*). Era de o înspăimântătoare inteligență. O inteligență sterilă pretindeau dușmanii lui... Dar eu știu de ce era așa... Vedea parcă prin lucruri... Din cauza asta era incapabil de

acțiune. Dorea totul cu sete și patimă, dar când judeca mai de aproape, orice îi apărea mărunț și ridicol... Prea marea lui inteligență îl paraliza. Avea un fel de boierie a minții și un fel de silă de cei din jurul lui, care l-a făcut să renunțe la rolul care i se cuvenea în avocatură și în politică.

Gelu (*nedumerit, oarecum neliniștit, aproape sacadat*): Mi se pare nespuse de nefiresc să te aud pe dumneata vorbind așa cum vorbești.

Sinești (*cu copleșitoare omenie*): Știu. Ai socotit că am păstrat scrisoarea cu aceleași intenții ca dumneata. Pe dumneata te-a uimit chiar că el a putut să scrie o scrisoare atât de "imprudentă". Eu am găsit asta firesc și sunt mândru că un astfel de om mi-a scris o asemenea scrisoare, tocmai fiindcă ea constituie o dovadă de încredere absolută (*cucerit în amintire*). Totul era la el absolut... Fă ce vrei cu această scrisoare (*o aruncă pe masă*).

Gelu (*rămâne încremenit*): Totuși mi se pare ciudat.

Sinești: Am păstrat douăzeci de ani această scrisoare pentru că ea constituia o mărturie, o clipă sfâșietoare din drama ultimelor lui ceasuri, înainte de sinucidere.

Gelu (*abia poate vorbi, i se răstoarnă toată vederea despre lume, ca un decor întors de teatru*): Sinucidere? Cum, înainte de sinucidere?

Sinești (*rămâne perplex, cu privirea fără sprijin*): Dar parcă... Adineori ai vorbit de o scrisoare de sinucigaș?

Gelu (*sufocat aproape, s-a ridicat*): Ce vrei să spui? Cum, tata n-a murit într-un accident de vânătoare?

Sinești (*nedumerit, într-o revenire oarecum*): Am fost de altfel foarte mirat că știi... Erai numai un copil de cinci ani și luaseră măsuri să nu se răspândească adevărul despre întâmplare... Chiar procurorul a convenit la versiunea unui accident cu o pușcă pe care o cerceta în birou... Numai mătușa dumatăle, eu, medicul legist și procurorul am știut întâmplarea... Tatăl d-tale s-a sinucis cu revolverul pe care i l-a trimis iubita lui anume.

Gelu (*pierit cu totul, abia poate întreba, după un timp*): Cine era acea femeie?

Sinești (*ca o paranteză dezolată*): O actriță. Nora Ionescu... Joacă și acum la o grădină cred.

Gelu (*încremenit*): Tata s-a sinucis pentru actrița aceea vulgară și fără talent? (*se frânge, cade iar în fotoliu*)

Sinești (*cu o voce moale, inactuală*): Asta s-a întâmplat cam acum douăzeci de ani... Pe vremea aceea ea avea vreo douăzeci și cinci de ani și era frumoasă... Nu se prea observa nici că e vulgară, nici că n-are talent. A avut epoca ei. Toată săptămâna încercase s-o vadă fără să izbutească. Îi lipsea ca morfina unui bolnav...

Pretindea că e supărată că o făcuse să-și comande niște toalete și nu avea acum bani să le scoată... Biletul mi l-a scris duminică în zorii zilei. Până pe la zece dimineața pierduse și acești douăzeci de mii de lei. A vrut s-o vadă neapărat și ea nu l-a primit. I-a scris după masă o scrisoare că se sinucide dacă nu-l primește câteva clipe. A așteptat până seara răspunsul ei. Pe la opt ea i-a trimis un bilețel batjocoritor și revolverul, spunând că i-l face cadou de despărțire (*cu un tâlc amar*). Atunci am înțeles pentru toată viața că de la o femeie te poți aștepta la orice. Am stat cu el până pe la unu noaptea, neîndrăznind să-i iau revolverul. Nu vorbea nimic, ședea lungit pe divan... Dimineața am fost chemat în grabă, era încă în agonie.

Gelu (*nu-și mai poate reveni, totul e răsturnat în el*): Așadar tata s-a sinucis. A stat lucid în fața morții... a ales într-un act de conștiință.

Sinești (*cu o admirație îndurerată*): Era prea pățimaș, dar patima asta, setea asta de "tot" deviasse la el într-o legătură stupidă și în jocul de cărți. Nopti întregi vrea să biruie, cu logica lui exasperată, absurditatea hazardului. Așa s-a ruinat. Cum vezi, te înțeleg când te privesc copleșit de această împrejurare dureroasă din viața dumitale...

Gelu (*se reface ca adunat din sfărâmaturi*): Durerea mea pentru soarta crâncenă a tatălui meu nu are nici o legătură cu judecata mea. Și nimic nu se schimbă din ceea ce credeam (*se ridică, drept, palid*). Dumneata ai putea suporta ideea unui cerc pătrat?... Sau gândul că doi și cu trei fac șase? Ei bine, așa nu pot eu suporta faptul că dumneata (*crescând amar*) dumneata (*exasperat*) ești ministrul Justiției (*îi cad brațele moi*). Al Justiției înseși.

Sinești (*cu un calm întins*): Să ne înțelegem... Nu poți suporta ideea că eu sunt ministrul Justiției (*surâde*). Cine e de vină că iei fumurile dumitale drept realitate? A, dacă printr-o inexplicabilă eroare eu aș fi găsit vinovat legal, atunci desigur că ar fi cazul unui cerc pătrat. Dar, numai fiindcă dumneata singur m-ai condamnat, să iei în serios această condamnare, e absurd, e ridicol... Pentru astfel de fumuri vrei să sacrifici o femeie?

Gelu (*din toate rădăcinile ființei lui*): Nu va fi niciodată dreptate reală în lume până când ideea de dreptate nu va rămâne intangibilă, absolută.

Sinești (*îl privește lung, nedumerit, ridică din umeri*): Pot să iau scrisoarea? (*în prag își aduce aminte, se oprește*) A, tocmai că eram să uit (*încet*) acum vreo două zile secretarul general mi-a supus spre aprobare cererea câtorva membri ai partidului d-voastră de a li se îngădui să viziteze pe deținutul Petre Boruga și să-i ducă vreo câteva cărți... Am telefonat eu însumi la temniță, cerând lă-

muriri, și am aprobat această cerere... Ieri, deoarece deținutul se pare că e bolnav, am telegrafiat să fie imediat transportat la spitalul închisorii Văcărești... Nu va mai purta uniforma, va putea fi vizitat de oricine și va putea fi alimentat din oraș... Voi cere dosarul lui și dacă va fi cazul îl voi propune pentru grațiere... (*foarte rigid*) Bună seara (*se îndreaptă spre ușă încet*).

Praida (*care a urmărit cu o mare încordare toată discuția, intervine brusc*): Dați-mi voie să spun și eu un cuvânt... Nu știu ce hotărâre va lua tovarășul Ruscanu, în orice caz sunt convins că o va lua pe cea mai bună... Dar ați vorbit despre dreptate, despre puterea legii și ați citat un dicton roman. Pot să vă spun însă că deasupra legii și dreptății chiar, și romanii puneau politicul... Căci tot ei spuneau: *Salus rei publicae, suprema lex*: sau tradus, cum vă place d-voastră... Mântuirea cauzei obștești este suprema lege (*net*). Asta este tot ceea ce aveam de spus...

Sinești (*îl privește lung*): Atunci, bună seara...

Praida: Bună seara... (*Sinești iese*).

SCENA III

Gelu, Praida

Praida (*tulburat*): Nu mai știu ce s-a întâmplat atunci, dar acest Sinești este sigur una dintre cele mai infernale canale din câte am întâlnit.

Gelu (*absent, istovit, a ridicat receptorul*): Nouă pe doisprezece. Da... Dumneata ești, mamă? Vreau să-mi lămurești un lucru... Este adevărat că tata (*îi tremură vocea, îi vine greu*) ... s-a sinucis? (*nervos*) Da... atât am vrut să știu (*se frânge*) ai vrut să mă cruți, înțeleg... Nu... Altceva... De ce m-ai lăsat să-mi fac despre el o imagine atât de falsă? Cum ai putut să-mi ascunzi atâta vreme faptul acesta, care dă acum alte rădăcini gândirii mele și care-mi răstoarnă tot cerul vieții...?

Praida (*mereu cu gândul la Sinești, surâzând*): Crâncen jucător.

Gelu (*a rămas mult timp nemișcat, apoi, ca halucinat, se duce la portretul tatălui lui*): Tovarășe Praida, până astă seară, tatăl meu, pe care abia l-am cunoscut... era o abstracție... Nu l-am văzut bine decât în fotografii, căci eram prea mic și el lipsea mult de acasă.

Praida (*obsedat mereu*): Crezi că doamna Sinești ar fi putut născoci totul?

Gelu (*net ca platina*): E peste putință (*cade iar pe gânduri*).

Praida: Nu am date suficiente ca să judec, dar firește doi amanți au avantajul, și dezavantajul, privirii directe. Văd ce nu pot vedea alții. Oricum, indiferent dacă a înfăptuit sau nu acea crimă, el e o infernală canalie.

Gelu (*obsedat de portret, îl privește lung, târât pe alte căi de viață și de moarte*): Ascultă, mă vezi pe mine cu mustață galică... pălărie înaltă și monoclu cu șnur? (*înfiorat, într-un soi de răsturnare de tracată*) Așa era atunci... Acum el crește în mine dinăuntru... Știu cum a așteptat și toate gesturile lui din seara în care s-a sinucis, fiindcă erau nerăbdarea și gesturile mele. Tot ce s-a întâmplat în noaptea aceea când a rămas singur, întocmai cum s-a întâmplat, numai eu pot să știu (*se apropie tot mai mult de portret, ars de propriile amintiri*).

Praida: Drăcească abilitate.

Gelu (*vine de la portret, se așază la birou, scoate scrisoarea din portofel – un scris mare, aplecat spre dreapta, pe o hârtie albă, frumoasă ca înfățișare – o privește lung și apoi se decide s-o transcrie*)

Praida (*nedumerit*): Ce vrei să faci?

Gelu: Nu pot da acest text într-o mână străină... Îl transcriu pentru tipar...

Praida (*hotărât*): Nu găsești că nu mai poți face acest lucru?

Gelu (*uimit*): Să nu mai apară scrisoarea?

Praida: ... Nu știu... vom vedea... Oricum hotărârea nu o mai poate lua decât Comitetul.

Gelu (*simplu, moale, uimit*): De ce să nu apară scrisoarea? Și ce amestec poate avea aici Comitetul?

Praida (*cu privire sigură*): Fiindcă deocamdată Sinești ne-a pus într-o situație nouă, care ne depășește pe noi doi...

Gelu: Nu înțeleg ce vrei să spui.

Praida (*cu gândul pe o lamă de fier*): A pus în discuție eliberarea lui Petre Boruga și aici nu mai putem hotărî noi doi... Mă duc să iau părerea membrilor din Comitet. Te regăsesc într-o oră.

Gelu (*năucit*): Da (*se duce iar la portret*).

TABLOUL XI

Gelu, Nora

O încăpere cât o celulă de scânduri, cabina Norei la Parcul Oteteleșeanu. Un lighean, două scaune de cârciumă, o măsuță cu o oglindă pentru grimă. Rochii atârinate într-un cuier, prosoape mizere, lumină săracă.

Nora (*pe scaunul de la măsuța de toaletă, îmbrăcată în costum de servitoare de operetă*): Ce să-ți spun, a fost un chef să nu-l mai uiți... Era aproape de închiderea stagiunii și după spectacol ne-am dus întâi în Covaci... că eram mai mulți. Era și Aurica Vulpoi cu noi, că jucam amândouă în *Aventuriera*. Pe urmă ne-am dus la Herăstrău (*râde șmecheră*). Avea Fronescu niște pavilioane cu camere separate, chiar în malul lacului. De-acolo se pleca numai către zece, unsprezece dimineața.

Gelu (*pândind spre culise*): Dar ascultă, te rog, să nu pierzi intrarea...

Nora (*cu o mutră de dezgust*): Nu, că nici în actul ăsta n-am decât o replică în final, când aduc o scrisoare. De altminteri, mai că-mi vine să-l dau dracului de teatru. Ce, astea sunt roluri de mine, eu care am jucat la Național numai roluri de cochetă? S-ajung să joc servitoare și să mă uit la nespălatele astea care vin cu toalete ca să sperie lumea, și n-au talent... Lasă, că dacă izbutește Titi să ia concesia bufetului la Modern, să mă picuri cu ceară dacă mă mai prinzi pe scenă, că la bufet se câștigă mai bine decât în turneu. Dar ce-ai zice dacă am comanda încă două coniacuri?

Gelu (*după un timp, cu un surâs*): Dacă vrei și încă două cafele.

Nora: Țigări ai?

Gelu (*accenturând surâsul*): Nu fumez, dar spune să vie și un pachet de țigări...

Nora (*iese o secundă, apoi se întoarce*): Și cum îți spuneam, frumoase timpuri, acum douăzeci de ani. Ei, ce se compară bărbații de atunci cu fleacurile de azi?... Prin '94 un bărbat nu trimitea flori de ziua unei femei ca azi... Îi trimitea o bijuterie, sau o trăsură cu doi cai focoși, cadou... Ția știa să iubească.

Gelu (*cu tâlc amar*): Și dumneata făceai uneori cadouri frumoase.

Nora (*cu vervă*): Ei, dacă ai ști ce frumos ceas de aur, cu breloc, i-am făcut cadou odată, de ziua lui, lui Titi... Hei, alte vremuri... Mi-aduc aminte de Ruscanu, ruda asta a dumatăle de care vorbim... Foarte distins... așa înalt, umbra numai în haină neagră, vesta de pichet alb, purta o bărbuță blondă și baston cu mâner de aur, când venea să mă ia de la teatru crăpau târfele de invidie. Ba

într-o zi am avut un scandal și cu nevastă-sa care l-a întâlnit odată cu mine pe stradă.

Gelu (*uimit*): Dacă nu mă înșel prin anii aceia nevastă-sa nu mai trăia... (*cu un surâs crispat*) Și nu cred că era blond...

Nora: Bată-te să te bată, că bine zici... Acuma știu, îl confundasem cu Dodo Arghiropol... Și ăla era bine... Erau prieteni, de altfel (*își lipește palma de obraz, emfatic*). Și geloși, domnule, geloși... Dar eu nu-l iubeam pe nici unul dintre ei, îl iubeam pe Titi...

Gelu (*deprimat, parcă ar pluti dus de șuvoi*): Așadar, l-ai confundat (*îi pipăie gândurile*). Eu știam că el te-a iubit foarte mult.

Nora (*firesc, sigură de ea*): M-o fi iubit, dragă, de ce să nu mă iubească...? Parcă numai el m-a iubit?

Gelu (*contemplând-o cu o curiozitate amară, în clipa când ea, în picioare, pune o rochie în cuier, spune ca într-un apartat îndurerat*): Ce mormânt au căutat toți în șoldurile acestea făloase...?

Nora (*n-a înțeles prea bine și mai ales îi convine*): Pe vremea aceea o femeie era o femeie...

Gelu (*ca un ecou, pentru el*): "Femeie" (*privindu-i intens brațele goale*). Or mai fi în brațele astea esențele tari și amare care-i ameteau pe ei...?

Nora (*simte și joacă ocolit comedia ancestrală, făcându-și de lucru cu rochia în cuier*): Într-o zi, Ruscanu ăsta mi-a spus că am o piele mătăsoasă ca un sân de mamă tânără... (*zâmbește șireată și vulgară pe nuanță*) Auzi? ca un sân de mamă tânără...

Gelu (*retractil*): Și crezi că nu-l confuzi iar...?

Nora: Ei, asta-i... Ce crezi acum despre mine...? Goriță Ruscanu, frate, avocatul? Nu? A fost și deputat, cred.

Gelu (*dezarticulat, cu privirea obosită*): Zădărnicie a zădărniciilor... (*bea tot paharul*) Și Titi cine era?

Nora (*cu mândrie conjugală*): Actualul meu bărbat... De abia terminase conservatorul... Era stagiar la Național... Ar fi făcut mare carieră de prim amorez. Dar n-a avut nici el noroc... S-a certat cu directorul, tot o chestie de femei, și l-a dat afară. Atunci am plecat și eu de la Național. Am făcut o trupă și am început să jucăm în turnee... Dar am pierdut tot, că Titi s-a încăpățânat să joace roluri care nu i se potriveau (*face gestul cu palmele ca două talgere*). Am tocat casa, bijuteriile, via... Dar acum sper că dacă luăm bufetul de la Modern ne refacem, că mi l-a promis Alecu.

Gelu (*cu o bruscă furie interioară, cu o grimasă*): Ascultă, ești fericită?

Nora: Sigur că da... (*legănat, cântat*) E el cam crai... că la patruzeci și ceva de ani se ține bine... Eh... mai calcă el și pe de lături... (*arată strângând pumnul*) Da-l țin (*e în picioare ca o combatantă*).

Gelu (*descompus, cu gândirea în zig-zag, bea din nou din paharele aduse, reține și sticla*): Cât a putut să dorească... și cât a putut să fie de nefericit (*îi mângâie grumazul alb pe gânduri*)

Nora: Cine?

Gelu (*nostalgic ca unui refren*): Un om pe care nu l-am cunoscut nici eu... și pe care nu l-a cunoscut bine decât un asasin (*o mângâie și ea se lasă mângâiată*). Ascultă, ești atât de fericită? (*e un vin tulbure în privirea lui*)

Nora: Dacă-ți spun că iubesc?

Gelu (*un freamăt mocnit, un gând fulgerat răscolește drojdii din el, îi înfierbântă sângele ca o otravă. Se apropie mai mult de ea și-i spune aprig*): Vrei să vii mâine seară să iei masa și să dormi la mine?

Nora (*îi joacă ochii*): Să dorm la tine?...

Gelu (*cu furie*): Toată noaptea... Te vreau goală din cap până-n picioare...

Nora (*clatină din cap*): Scârboși mai sunteți voi bărbații... Pentru că ți-am spus că-l iubesc pe Titi?... (*e totuși foarte ispitită*)

Gelu (*cu o anumită duritate amară de stăpân*): Vii?

Nora (*concesivă*): Trebuie să-mi anunț o prietenă să știe că dorm la ea, că așa am eu o vorbă (*când el e în prag*). Am să văd... Trec eu pe sus la gazetă.

TABLOUL XII

SCENA I

Gelu, Praidă, apoi Sache, Vasiliu

La redacție, către miezul nopții. Intră Gelu și Praidă, care întoarce comutatorul.

Praidă: Dacă nu mi-ar fi spus Colaru că ai intrat la Capșa, n-aș fi crezut. Știu că nu mergeai acolo niciodată. Vroiam să te caut la grădină.

Gelu (*răsucit în el*): Avea un loc al lui favorit, pe canapea în colț, unde-și lua totdeauna șvarțul cu rom și paharul de coniac seara, înainte de a se duce s-o ia de la teatru. Mi-a povestit multe un chelner bătrân care l-a servit ani de zile.

Praidă (*îl apasă pe umăr ca să stea în fotoliu, căci Gelu rămăsese dezorientat în picioare*): Tovarășe Ruscanu, afară de dumneata tot comitetul e de părere că trebuie să obținem eliberarea lui Boruga, renunțând să publicăm scrisoarea.

Gelu (cu un soi de indiferență din oboseală): De ce afară de mine?
Sunt și eu de aceeași părere...

Praida (îl privește încurcat): Atunci?

Gelu (ridică din umeri): Atunci... (cu mâna moale scoate portvizitul, scoate din el scrisoarea, aprinde un chibrit de pe masă, o flutură și îi dă foc) Ia seama, tovarășe Praida (cu un fel e solemnitate). În clipa asta suntem (irevocabil) definitiv complicitii lui Sinești. Eu, dumneata, cei care au luat cunoștință de această scrisoare. Prin urmare, să fim bine înțeleși: Am devenit complicitii lui Sinești (arată un cap de bronz al lui Voltaire, îl privește cu o nervoasă fixitate). Uite, cum surâde bătrâna Manitti, parcă e un țap ironic (sună telefonul). Da... da... Eu... Da, mătușă, acest domn a fost pe aici... Acum a plecat... Știai și d-ta că vine aici? Nu... Nu cred, nu apare... Nu... Nu știu... Nu, nu încetează campania... Mătușă ce sunt de vină dacă d-tale îți plac lucrurile clare... Vorbele limpezi? Nu știu... Uite am descoperit și eu acum că în viață nu există nimic limpede, cum o să fim deci noi limpezi și categorici? (enervat) Nu, scrisoarea nu se mai publică... Iartă-mă (încinde telefonul). Ei nu înțeleg că nu e nicăieri început și sfârșit clar... Lucrurile se nasc și mor unele în miezul celorlalte.

Praida (îl privește lung, își scutură pipa): Tovarășe Ruscanu, te supără că partidul ți-a impus eliberarea lui Petre Boruga? Crezi că a pus un om deasupra cauzei comune? Atunci, dă-mi voie să-ți spun că nu ai înțeles despre ce e vorba... Ei bine, stă în interesul cauzei noastre, (repetă) în interesul cauzei noastre, ca Boruga să fie liber... trebuie să vadă toți șovăielnicii din partid că suntem nu numai solidari... ci și tari... Să fie un avertisment.

Gelu (zâmbind istovit): Tovarășe Praida, d-ta greșești... E într-adevăr ceva prăbușit în mine, dar nu e din pricina acestei hotărâri... Atât cât mai pot să mai fiu eu fericit acum, sunt fericit că Boruga e liber... Ai spus, când l-am văzut la temniță, o frază care atunci m-a zguduit și n-o pot uita. Îi vorbeai copilului. "El avea tot ce-i trebuia ca să fie fericit, dar s-a jertfit pentru ca și alții să fie fericiți...". Ei bine, nimic din ceea ce e în orizontul omenesc nu poate sta în cumpănă cu asemenea om. Dreptatea însăși cere să-l scoatem de acolo (are buzele uscate, gesturile crispate). Cred că apăsarea asta inexplicabilă s-a produs ceva mai devreme, din timpul convorbirii cu Sinești, dar i-am simțit efectul abia acum, cum sunt unele otrăvuri cu întârziere (frânt iarăși). Dacă o fi într-adevăr așa, căci s-ar putea să fie și altfel.

Praida: Te-au zdruncinat atât de rău revelațiile lui Sinești despre nenorocirea întâmplată tatălui d-tale?... E posibil să dai atâta importanță acestui fapt întâmplat acum 20 de ani?

Gelu: Nu descoperirea faptului însuși, că tatăl meu s-a sinucis fiindcă n-a putut să pună la loc banii pe care i-a pierdut la cărți... Acesta-i un fapt trecut și faptele trecute sunt trecute... Am descoperit însă dintr-o dată altceva (*cu ochii mari, cu gâtul moale*). Că sunt fiul tatălui meu. Și asta nu e un fapt trecut... Nu e trecut încă...

Praida (*cu totul nedumerit*): Te-a tulburat, anume, descoperirea că tatăl dumitale s-a sinucis? Că n-a fost un simplu accident, așa cum credeai? Iartă-mă, dar nu văd nici o deosebire.

Gelu: E deosebirea de la trăire la conștiință... Adică, totul... drama... Câtă luciditate, atâta existență și deci atâta dramă. Viața lui a fost o dramă. De unde știu asta? Fiindcă o trăiesc eu din nou acum.

Vine de alături, de la secretarul de redacție, Sache, urmat de Vasiliu, care e vădit nemulțumit...

Sache (*insistent, grăbit*): Domnule director, nu vă supărați, doar două cuvinte, știu că sunteți ocupat...

Gelu (*îl încuviințează absent*): Da...

Sache (*nemulțumit*): Uite, s-a dat un articol și e la cules, împotrivaintendentului de la Cimitirul nou...

Vasiliu (*revoltat*): Domnule director, Râpoi ăla este un pezevenghi, o bestie... Adună florile depuse pe morminte și le vinde; fură untdelemnul din candelă și lumânările de pe morminte...

Gelu (*ascultă cu o bunăvoință absentă*): Da... da...

Sache (*iritat către Vasiliu*): Domnule director, Râpoi mi-e cumnat. Are cinci copii toți în școală... Vai de capul lui... Dacă apare articolul îl dă afară... Are copii în școală... Nu se poate să apară...

Gelu (*mereu absent, obosit, ridică evaziv din umeri*): Țsta cel puțin îi fură pe morți...

Sache: Domnule director, nu se face gaură în cer dacă nu-l dați la gazetă pe bietul Râpoi...

Gelu: Dacă ideile lui Platon sunt într-adevăr în cer, atunci gaura s-a și făcut, Sache (*concesiv*). Hai, pe unde a trecut guzganul, poate trece acum și șoricelul... Devii și dumneata complice beneficiar cu noi... (*cu aluzie ironică*) Căpătăm aderențe.

Vasiliu (*uimit*): Opresc reportajul, tovarășe director? (*revoltat*) Atunci ce facem cu poetul Ion Zaprea?

Gelu: Foarte bine, să profite și el de breșa făcută în sfera pură a conștiinței noastre și să intre cu toții... la grămadă (*Vasiliu și Sache ies nedumeriți*).

Praida (*îl privește pe Gelu lung, liniar, ar vrea să-l întrebe ceva, pe urmă renunță și preferă să treacă la fapte*): Tovarășe Ruscanu, va fi cred necesar să găsim o formulă de transformare a campaniei, care ar putea continua de altfel, dar ocolind problema acelei scrisori... Pentru mâine s-ar putea relua caseta de azi, puțin atenuată.

Gelu (*aprobă cu un soi de indiferență de bolnav, aproape îngânat*):
Da nu e rău... da... puțin atenuată.

Praida: Vrei s-o scrii acum, că și așa e târziu...

Gelu (*ca un ecou*): Da... da... e târziu (*în timp ce Praida își aprinde luleaua și se duce la fereastră, el încearcă să scrie... După ce a așternut pe hârtie două rânduri, o mototolește și o aruncă la coș... Încearcă o alta, tot fără succes... pe urmă, după ce caută un timp, renunță*) Nu merge.

Praida: Ce?

Gelu (*topit*): Nu pot să mai scriu.

Praida: Ce vrei să spui?... Ești atât de obosit?

Gelu (*iși frământă mâna și o privește ca pe un obiect străin*): Mi-e teamă că în viața mea nu voi mai putea să pun mâna pe toc...

Praida (*după un timp, puțin nedumerit, se așază la masă*): Vrei să-mi dictezi mie, că uite e târziu și trebuie să se toarne pagina?

Gelu (*zâmbește*): Tovarășe Praida... nu e vorba de asta... Resortul mâinii e la mine în creier... Acolo s-a rupt ceva... Eu nu sunt un gazetar propriu-zis... eu nu pot să scriu decât ceea ce gândesc. Eu valorez cu condeiul atât cât valorează convingerile mele.

Praida: Au fost zile când ai scris singur gazeta întreagă...

Gelu: Da... Mergea mâna singură... (*se uită ca la un obiect străin la propria lui mână*) Nu mai merge. S-a rupt resortul.

Praida: Are să treacă și asta.

Gelu: Mi-e teamă că trebuie găsit alt director la *Dreptatea Socială*... (*iși privește mâinile cu interes medical*) Începând chiar de astă seară (*s-a ridicat de la masă*).

Praida: Nu, vorbești serios?

Gelu (*măcinat în adânc surâzând*): Crezi că n-am știut până adineaori, că tatăl meu s-a sinucis?... Știam de accidentul de vânătoare, așa cum s-a anunțat chiar și în gazetele timpului. Aflasem acum câteva seri de la mătușa mea și despre întâmplarea cu jocul de cărți, dar abia acum văd toată jucăria destinului montată și în funcțiune...

Praida (*foarte calm încă*): Tovarășe Ruscanu dă-mi voie să nu mai pricep această ciudată dislocare psihologică... Ce a intervenit a-nume de te-a schimbat în modul acesta?... Ce ai aflat nou ca să-ți schimbi hotărârea?... Ai știut de la început că publicarea acestei scrisori va provoca scandal... și ai decis totuși s-o publici. Ai știut că vei distruge viața Mariei Sinești și ți-ai menținut hotărârea... Mi-ai arătat că mătușa d-tale ți-a explicat greșeala tatălui d-tale, de asemeni sprijinul lui Sinești, și ai rămas neclintit... Am impresia că alte fapte nu ai aflat de la Sinești, căci am fost de față, nu? Mi s-a părut chiar în cea dintâi clipă că reacțiunea d-tale e tocmai din pricină că partidul te-a obligat să renunți la publi-

care a scrisorii. Aceleași fapte... Atunci?... De ce această inexplicabilă și adâncă dislocare psihologică...?

Gelu: Știi și eu, tovarășe Praidă?... Uite, cinci litere scrise una lângă alta, uneori nu spun nimic, alteori scriu un cuvânt. Aceleași litere... (*ia telefonul care sună*) Da, eu... Un serviciu? Îmi pare rău dar nu mai sunt directorul *Dreptății Sociale*. Nu, nu... e adevărat... Începând de când?... Știi și eu?... Începând chiar de acum... de astă seară... (*î închide telefonul*)

Praidă (*îngândurat*): Chestiunea e mai gravă decât o bănuisem... (*după un timp*) Demisia d-tale, tovarășe, este o complicație, care trebuie adusă la cunoștința Comitetului... E o răspundere pe care nu pot să mi-o iau singur. S-ar putea reveni eventual asupra hotărârii Sinești și deci ai reveni și d-ta asupra demisiei... (*pune mâna pe telefon.*)

Gelu (*oprindu-i mâna*): Dar n-am demisionat, ca să pot reveni... Nu mai sunt director, pur și simplu... Nici n-am măcar cum să revin... Nu numai atât, dar dacă acum s-ar pune din nou hotărârea la vot, aș vota mereu "pentru". Mă îngrozesc că Petre Boruga ar mai putea sta la ocnă... Nu se poate lua altă hotărâre... Acum, acum, mă îngrozesc sincer că Ion Zaprea ar putea fi arestat.

Penciulescu (*întrând, anunță tulburat*): Transportă cadavrele celor șase... E din nou scara blocată... (*se duce la fereastră și după un timp își scoate pălăria. Vine de dincolo Vasiliu, ca să vadă mai bine; Praidă s-a dus și el la fereastră, urmărind ce se întâmplă jos.*)

Vasiliu: Sunt înțepeniți toți și nu mai pot fi așezați pe tărgi.

Gelu (*privește lung biblioteca, parcurge cu privirea rafturile*): Aici dormitează tot adevărul... tot binele pe care vrem să-l turnăm în arterele vieții... Ieri am cumpărat pentru băiatul lui Petre tot cărți... Fumuri... mătușă... (*ia o carte din pachetul de pe masă, citește coperta*) *Cuore – Inimă de copil*... Dragul meu Enrico, și eu ca și tine... am dăruit un tren lui Precosi... Toată drama este că morala pe care o proclamăm nu e pe măsura noastră... Specia încapă în ea ca un braț de crăci într-un sac... Acum știu ce ne-ar trebui... Să născocim o nouă morală mai omenească... Să urcăm un nou Moise... pe alt Sinai... Să ne aducă alte table de legi... Mai largi... mai înțelegătoare... mai aproape de viața noastră... Ceva cu codiciluri și excepții... Legile fără excepții sunt îngrozitoare... Nu ne trebuie... Ne sufocă... Să căutăm un nou Moise mai psiholog... că, dacă nu, Europa noastră dă faliment.

Penciulescu (*absorbit la fereastră*): De ce i-o mai fi purtând degeaba pe la morgă? (*mai atent*) Ăla pe care-l coboară acum e băiețușul?

Vasiliu: Nu, e o fetiță acoperită cu pânză... (*zâmbind dezolat*) Se pare că băiețușul avea mare talent la pian... Unii vorbeau ca de un copil minune.

Penciulescu: Era să fie și n-a mai fost. Uite-l acum și pe el pe targă.

Gelu (*se așază cu fața măștii lui Voltaire și discută cu ea*): Dar dacă s-ar întâmpla... și acum mi se pare că nimic nu e imposibil, să mă întâlnesc... la capătul pământului sau dincolo, cu mine însumi, sau mai exact cu cel care a plecat o dată cu mine și pe care-l credeam pierdut pe drum... Ei, dacă s-ar întâmpla să mă întâlnesc cu acest uitat *alter ego* pornit spre toate răfuielele, mă întreb ce i-aș putea spune... Sau i-aș explica prea multe... Da, în atotputernicia lui Dumnezeu nu am crezut... Cutezanța mea a fost fără margini... Memoria părinților nu mi-am cinsti-o. Am dorit femeia aproapei și am mințit... am mințit mult... am silit și pe alții la minciună... cuvântul dat mi l-am călcat... am mârșit adânc pe cei care m-au iubit... purtarea mea a stârnit mânia celor din jurul meu... Iertarea nu am știut ce este... am lovit crâncen... fără îndurare. Dar cine îmi poate pretinde umilința de a cere iertare, tu știi cât de limpede a fost conștiința mea. Totul era atât de limpede, de cristal, în trecut.

Praida (*a plecat de la fereastră o dată cu ceilalți*): Ce importanță are trecutul d-tale?

Gelu: Pentru că mecanismul acțiunii e la mine în conștiință. De acolo îi venea autoritatea.

Praida (*nemulțumit*): Vanitate individuală... Autoritatea noastră de luptători nu vine din conștiința noastră... Vine din măreția cauzei. Cauza singură ne arată care fapte sunt bune și care sunt rele.

Gelu: Pare-se că într-adevăr înainte vedeam fapte bune și vedeam fapte rele... Azi le-aș putea desluși numai dacă mi s-ar vopsi în alb cele bune și în negru cele rele. Ceasul minții mele s-a detracat, merge anapoda. Și pe urmă, (*privindu-l în ochi*) oricine poate pune mâna pe sabia dreptății?... Oricine are dreptul să facă să triumfe adevărul și dreptatea?... Oricine?

Praida: Oricine vrea sincer binele omenirii...

Gelu: Uite, asta mi se părea limpede până acum o jumătate de oră. Acum (*surâde cu o ironie moale*) ți-am spus... s-au schimbat literele între ele. Sar vorbele în toate părțile.

Praida (*foarte grav, dar foarte liniștit*): Tovarășe Ruscanu, ia seama... dezmeticește-te... nu te lăsa dus de șuvoiul întrebărilor și răspunsurilor fără sens... E aici o mentalitate individualistă... Delirul acesta ideologic este foarte periculos... Nu părăsi terenul solid al camaraderiei... Nu te aventura pe apele tulburi ale întrebărilor fără răspuns... Ai vanitatea de a pricepe și de a hotărî... E grav,

tovarășe... Nu e scăpare decât în gândirea laolaltă... Te pierzi dacă te depărtezi de organizație... În mocirla asta a îndoielii, cu cât te zbați mai mult, cu atât te duci mai afund... Simte umărul, tovarășe, și vei vedea cum se limpezesc toate. Adevărul și dreptatea sunt acolo unde sunt în bloc cei asemeni d-tale...

Gelu (*mustesc în el toate cele menite răbufnirii*): Dar pot să nu mai pun întrebări, tovarășe Praidă? Că e în mine acum o foială de îndoieli... Iar întrebările țâșnesc din toate părțile, ca focurile de armă, într-un sat, în care se dau prin surprindere lupte de noapte... S-a dat alarma și din toate părțile puiue întrebări.

Praidă (*pentru întâia dată tulburat, se ridică în picioare, șovăie, parcă nu mai știe ce e de făcut, pe urmă ridică din umeri cu sentimentul că și-a făcut datoria*): Tovarășe, prietene, dezmeticește-te... Altfel ești pierdut... (*trece spre fereastră și se uită spre cer o bucată de vreme.*)

Penciulescu (*care a privit tăcut și mirat tot timpul*): Nu mai e nimic de făcut cu el. S-a destrămat hora ielelor (*misterios*). E omul care a văzut idei.

Gelu: Jocul Ielelor?... Un joc... un joc... și eu sunt victima acestui joc... Victima acestui negoț cu idei (*a privit cărțile, azvârle una, luată în mână, pe masă*).

Praidă (*întristat*): Înțelegi acum de ce nu au încredere muncitorii în intelectuali? Pentru că de două mii de ani intelectualii sunt incapabili să se descurce din ițele ideilor... Nu aș vrea să mă înțelegi greșit... Și noi prețuim ideile... Dar le cunoaștem înțelesul... Ideile sunt așa ca Steaua Polară... Să meargă oamenii spre ele când au un cârmaci bun... Dar nimeni nu s-a gândit vreodată să ancoreze în Steaua Polară...

Vasiliu (*care totuși trecuse la secretariat, intră și anunță impresionat*): Doamna Maria Sinești (*Urcă scara. Toți se privesc... Praidă și Penciulescu se scoală să plece.*)

Praidă (*îl privește nervos*): E ora unsprezece și jumătate...

Penciulescu: S-a destrămat de mult hora ielelor (*bătăi în ușă, toți sunt nedumeriți – intră fără să aștepte răspunsul Maria; ceilalți ies*).

SCENA II

Gelu, Maria

Maria (*cu un soi de elan înăbușit*): Ah, nu m-am îndoit niciodată de tine (*îi ia mâinile*).

Gelu (*uimit de contradicția ei aparentă*): Nu te-ai îndoit niciodată (*zâmbește nemulțumit*).

Maria (*indiferentă la logică*): Nu știu, poate că m-am îndoit, dar când mă gândeam mai mult... când scotoceam în mine, atunci te găseam, acolo, mai în adânc, și îmi ziceam că tu nu poți publica acea scrisoare.

Gelu (*obosit, după o pauză*): Dar cum de ai venit la ora asta aici?

Maria: Mătușa ta i-a telefonat lui Sinești... M-am ridicat parcă fără să vreau, toată, cum se ridică iar cel căzut în neștire... și căruia i se dau câteva picături de apă... Nu aveam decât un singur gând... Să te văd... să te văd numaidecât...

Gelu: Și bărbatul tău...

Maria (*ca și când nu ar pricepe, ca și când a uitat cu totul*): Bărbatul meu? Nici o lege omenească nu mă poate sili să stau alături de el... (*cu un nou val de fericire*) Ah, știam că nu ai să publici scrisoarea...

Gelu (*o privește bănuitor*): Pari sinceră... (*cu o bănuială amară*) Nu ai venit alaltăieri aici să-mi spui că pot publica scrisoarea...? Erai și atunci sinceră?

Maria: Dacă tu erai în stare s-o publici fără ca să tresară nimic în tine ca să te împiedice... restul motivelor mi-era indiferent. Aș fi suferit mai mult să știu că altceva... milă, considerații sociale... te pot opri... acolo unde iubirea nu te-a putut opri...

Gelu (*liniștit, obosit, dezorientat*): Și acum?

Maria (*ca o apă adâncă luminată scăzut*): Acum sunt fericită că te-am regăsit...

Gelu (*brusc, violent, îi ia mâna*): Și totuși tu m-ai înșelat...?

Maria (*strigând*): Nu, nu-i adevărat, nu te-am înșelat...

Gelu (*năucit oarecum*): Cum, nu m-ai înșelat?

Maria: Nu mai știu ce sens are acest cuvânt "înșelat"... Dacă tu poți spune că te-am înșelat... De tot ceea ce s-a întâmplat, tu singur porți întreaga vină.

Gelu (*cu capul în piept*): Dacă nu aș fi atât de obosit, aș râde, Maria.

Maria (*fierbinte*): Ei bine, da... Încăpățânarea ta, refuzul acela înghețat de a asculta orice explicație... Dacă încercam să-ți vorbesc, îmi zâmbeai rece și calm, ca unui bolnav incurabil... Aș fi preferat orice, (*crescând*) să te mânii, să strigi, să-mi arunci în față

cuvinte grele, să mă lovești... Hotărârea asta a ta rece m-a făcut să-mi pierd capul... Ai venit a doua zi degajat și familiar, ca un vecin amabil în vizită... și iarăși nici o explicație... Eram disperată... ți-am luat mâinile... am plâns... te-am implorat (*într-o întoarcere*). Te desprindeai din brațele mele neînduplecat: "Știi tot atât de bine ca și mine" și eu nu știam nimic... (*cu un fior*) Nici azi nu știu nimic...

Gelu (*zâmbind amar*): În ziua aceea sosisem de la Paris înnebunit de depărtarea dintre noi.

Maria (*zguduită*): Acum îmi spui acest lucru... N-ai avut un surâs pentru mine nici măcar în clipa în care m-ai văzut.

Gelu (*cu o frângere în trecut*): Niciodată nu te-am iubit mai mult ca în timpul acelor zile când am fost departe de tine... La început mi se părea firesc să fii nevasta lui Sinești, căci trecutul și chiar viitorul nu mă interesau, cât mă preocupa prezentul. Cu vremea începuse însă să mă obsedeze ființa ta peste loc și timp. Sufeream din pricină că fusese o vreme când nu te cunoscusem, fiindcă nici în trecut nu te mai puteai gândi de la o vreme fără mine... Veneam de la Paris hotărât să te iau înapoi, numai a mea, pentru eternitate.

Maria (*uluită se ridică în picioare*): Ai vrut tu asta? (*Privește năucită, nu știe ce să mai creadă, își frânge mâinile.*) Ai venit tu atunci, cu acest gând?

Gelu: Îmi scriseseși scrisoare după scrisoare în care te arătai nemângâiată de singurătatea ta, de absență, fără înclinare pentru nimic din jurul tău, sortită unei pieiri încete... Asta era imaginea către care alergam năuc, ca o jumătate către cealaltă jumătate, fără de care nu mai e decât moartea. Lăsasem totul ca să viu... să te smulg de acolo de unde îmi cereai să te văd ca într-o agonie...

Maria (*care nu se mai poate regăsi*): Dar atunci... dar atunci... ce s-a întâmplat, de n-a mai fost nimic din ceea ce trebuia să fie?

Gelu (*nemișcat, cu o nedumerire îndepărtată, o privește lung, apoi cu o ușoară afectare narativă...*): Ne-am înțeles la telefon ca să ne vedem la unchiul tău, unde spuneai că trebuie să te duci neapărat. Când am trecut din salon în bibliotecă unde credeam că nu e nimeni... erai totuși tu, la fereastră în picioare, iar lângă tine, apropiat, acel Gaian, care-ți săruta mâinile și tu râdeai...

Maria (*grăbit*): Ei, da, asta a fost totul (*cu o arzătoare părere de rău, exasperată*). Ah, dacă ai fi vrut să mă ascuți, cine știe... căci ți-o jur, nu te înșelasem...

Gelu: Nu mă înșelaseși? (*surâzând*) Vrei să spui că încă nu fuseseși amanta lui...?

Maria (*stânjenită, îndurerată*): Nu se întâmplase încă nimic...

Gelu (*clatină din cap cu un soi de dezolare*): Nu se întâmplase nimic!

Maria: A fost apoi o răzbunare stupidă... A sângerat toată mândria mea atunci când am văzut că nu sunt crezută pe cuvânt... Mă umilisem în toate modurile... Nu-mi acordai nici măcar dreptul de a ști de ce mă învinuiești, dreptul de a mă apăra. Iată. Azi abia, după trei ani, știu de ce mă învinuiai... Ah, dacă ai fi vrut să mă ascuți... nimic ireparabil nu se întâmplase (*s-a ridicat în pra-da unui chin crâncen*).

Gelu (*cu tristețe*): Dar ce mai vrei să se întâmple? (*de neînduplecat...*) Se întâmplase totul. Că ai fost apoi metresa lui, nu mai avea nici o importanță.

Maria (*istovită ca după o catastrofă*): Că mi-a sărutat mâinile...? Că am râs?...

Gelu: Râsul tău alături de un bărbat străin nu exista pe lume, iar de atunci încoace există... L-ai creat tu acest râs, străin de mine, în biblioteca lui Mârza...

Maria (*cu un fel de recapitulare înfiorată retrospectivă*): Pentru asta a trebuit să sufăr atât? Pentru asta, acele răătăciri? Pentru asta, am stat ani de zile singură, uitată între munți...? Îmi sunt pumnii prea sleiți, dar ar trebui să sfârșim totul. Dacă anii și faptele au putut să se așeze ca niște ziduri peste o asemenea întâmplare atunci totul e orbire, numai orbire (*arsă în amintire*) ... Ah, dacă mi-ai fi spus, dacă mi-ai fi cerut explicații...

Gelu: Da?... Voiai explicații?... Voiai și tocmeli probabil?... Voiai să fixăm zilele din săptămână când era permis delirul?... Când era în cumpănă eternitatea: totul sau nimic.

Maria: Ei bine, nu pot gândi că totul e pentru totdeauna pierdut (*înebunită de un val de deznădejde*). Va fi iar cum a fost...

Gelu: Cum ar putea să mai fie iar...? Cum aș putea crede acum că nu pot trăi fără tine... când am văzut că totuși se poate trăi fără tine... timp de trei ani?... Tu, imprudentă, m-ai învățat să exist fără tine... O iubire adevărată înseamnă să nu poți gândi contrariul ei... Când te iubeam nu-mi puteam închipui viața mea fără tine nici măcar pe lumea cealaltă... Nu pot gândi ca trei și cu patru să nu facă șapte nici măcar într-un mod ipotetic. Nu numai că nu concepeam că ar putea veni o zi în care să nu te mai iubesc, dar nu concepeam măcar că s-ar putea să nu fii iubită de toți bărbații din lume... Eu nu eram decât un privilegiat al norocului... singurul iubit de tine. În fața lui Dumnezeu însuși, te vedeam tot cu atributele unei ființe iubite. (*cu ochii întorși spre altă lume*) O iubire care nu este eternă, nu este nimic... Eu însă am văzut că pot fi zile, săptămâni, pot fi ani, în care tu să nu fii iubită.

Maria (îndârjită): Ce vrei să mă convingi?... Ce vrei să te convingi?... Că iubirea noastră nu există?... Dar nu simți că peste toate încercările ea durează?... Peste spațiu și timp, ea este și acum... Au trecut trei ani de încercări și ocoluri și totuși noi suntem azi față-n față căci între noi este tot iubirea de atunci. Zic “noi” și “noi” acesta este adevărat cum nu este altul pe lume... Ce pot să însemne câteva clipe de rătăcire?... O neînțelegere trecătoare... Când viața întreagă este înaintea noastră?...

Gelu (tulburat de această dăruire exaltată a ei, o privește totuși cu un zâmbet neînduplecat): A fost un vas scump dintr-un cristal “fără pată”, fără pereche și vasul acesta stă înaintea noastră în cioburi. Știu că adeseori și cioburile pot fi reunite la un loc, dar nu mai e vasul dintâi...

Maria: Suntem oameni... putem greși... Ne iubim, dar suntem oameni.

Gelu: Doi inși care se iubesc cu adevărat nu mai sunt oameni...

Maria: Ba da... ba da... sunt bieți oameni care-și caută un pic de fericire... atât cât e cu putință aici pe pământ... Cu zile bune și cu zile rele, înălțați de speranță ca de o vijelie, sau prăbușiți de deznadejde ca de un crivăț... Fii om, pentru numele lui Dumnezeu, că nu suntem decât oameni, chiar când iubim...

Gelu: Ceea ce oamenii numesc iubire nu mă mulțumește... Cum?... O contabilitate de zile când iubești, și zile când nu iubești, ca pe urmă să închei bilanțul și să vezi dacă în total ai iubit sau nu?...

Maria: Ei bine, am greșit, am greșit... iartă-mă... Nu poți să uiți o clipă de rătăcire?...

Gelu: Maria, sunt nemângâiat eu însumi, dar aici nu poate fi greșeala... Aici nu se poate “repara” nimic... Faptul însuși că nu înțelegi că iubirea nu poate admite greșeala îmi explică și ceea ce ne-a adus unde suntem... Ți-am spus că iubirea e un tot sau nu e nimic... O greșeală nu are sens aici... Dacă într-o pagină întreagă de calcul, un inginer a zis o singură dată trei și cu patru fac opt, tot calculul este nul și podul se prăbușește...

Maria: Ah, mintea asta drăcească mi-a fost neconținut dușmană... Ce-ți pasă de ce a fost, dacă eu te iubesc acum? Dacă îți jur că te iubesc?... (*ingenuă și nefericită*) Îți jur cât vrei...

Gelu (acceptând gluma): Cât vreau?... Și rândul trecut mi-ai jurat mai puțin?...

Maria: Nu știu ce a fost... dar îți jur acum... îți jură toată ființa mea...

Gelu: Și ce mă poate face pe mine să cred că jurămintele ai să le ții?...

Maria (jignită): De ce aș spune-o acum?... Ce fel de interes aș avea în clipa aceasta?... Te îndoiești de sinceritatea mea?...

Gelu: Atunci n-ai fost sinceră?... Niciodată nu m-am îndoit de sinceritatea ta... Cum ești acum sinceră, așa ai fost și atunci... Și con-

statarea asta anulează totul în mine... Ce înseamnă sinceritatea unei femei? Sinceritatea ta, Mario?...

Maria (*îl imploră palidă*): Taci... taci...

Gelu: Să revenim?... (*surâde și ridică dezolat din umeri*) Într-o zi are să se întâmple iar ceea ce s-a mai întâmplat... E un lucru împotriva căruia nici eu, nici tu nu putem face nimic... Și ce ne-ar împiedica s-o luăm de la început?... Ce ne-ar împiedica să jucăm comedia asta de zeci de ori... toată viața?... Am ajunge o zi când ne-am urî, dându-ne seama cât de strâns legați suntem unul de altul doar prin simțuri, și tocmai prin ura noastră însăși, fără să mai știm cine e vinovat și cine nu... În Abisinia îmi pare, debitorul este legat cu un lanț de piciorul creditorului zi și noapte și așa se târăsc unul pe altul în tot locul până la plata datoriei... Cam așa ceva este ceea ce oamenii de care vorbeai adineori înțeleg prin iubire. Asta-i ceea ce îmi oferi?...

Maria (*exasperată*): Iar socoteli? Iar probabilități?... Ah, între inima ta și inima mea simt mereu, mereu, lama rece a minții tale...

Gelu: Și pe urmă azi e altceva... Mi-a murit credința în mine însumi... Când m-ai înșelat rândul trecut a fost o lovitură în plin... M-a clătinat până la pământ, dar am suportat-o. Aveam rădăcini adânci... Eram altul... În după-amiaza aceea și pe urmă toată seara și încă toată noaptea apoi, era în mine gerul unui foc mistuitor. Alergam pe străzi, cu groaza că dacă stau o clipă în loc, să gândesc, aş putea înnebuni... Am venit acasă târziu de tot... mi-am luat fruntea în mâini până am căzut într-un soi de amețală și nesimțire. Dar când, în zorii zilei, după noaptea aceea plină de iasme, în care fusesem până la capătul lumii, am deschis larg ferestrele și răcoarea dimineții mi-a năvălit în odaie... mi-am umezit buzele... mi-am înviorat tâmpile... Am respirat adânc sufletul tânăr al zorilor și am înțeles atunci că totul e trecător în iubire... că mă cheamă o viață nouă... altă viață... un ideal care nu te înșeală ca o simplă pereche de buze... Și în dimineața aceea n-am venit să-ți cerșesc iubirea... căci mă simțeam un pisc rece de piatră... Azi, unde aş mai putea găsi sprijin și refugiu dacă iubirea ta mi-ar da o nouă lovitură?... Evident, fără voia ta... Azi nu sunt decât o biată epavă... toate resorturile sunt rupte în mine...

Maria: Trebuie să iei viața așa cum e... Dacă privești în jos nu mai poți trece peste prăpastie... Ce e în jurul nostru ne depășește în toate modurile...

Gelu: Răul e în noi... totul în lume este coruptibil... Nimic nu e întreg și frumos... și nici nu poate deveni... Toate se îndeplinesc numai până la o palmă de pământ. Totul e altfel de cum era așteptat...

Cel mai frumos măr are viermele în el... Mai merită viața asta să fie trăită, dacă totul ți se dă atât de cârpit și de îndoielnic?

Maria: Totuși trebuie să trăiești...

Gelu: De ce?

Maria: Fiindcă te-ai născut!

Gelu (*surâzând amar*): E un argument?

Maria (*știe ce spune*): Teribil argument. Gândurile acestea le-am vânturat toate.

Gelu: Trebuie să poți să te ridici de la masa vieții... (*copleșit*) Așa cum a făcut tata...

Maria: El a mai încercat totuși...

Gelu: Dar nu în iubire, unde probabil că având aceeași minte și aceiași nervi ca mine, văzuse aceeași urâciune. Ci acolo unde iluzia mai putea fi mediocru îngăduită. La jocul de cărți și în posesiunea fizică a femeii. Și tot acolo a ajuns... Ceea ce vrea el, ceea ce vreau eu, înțeleg acum, nu e cu puțință... Totul e ca un calcul matematic, fără de prisos... Nici o martingală nu poate ajuta în jocul meschin vieții... A pierdut... A plătit... Astă seară am aflat asta, de la Sinești. (*Se întunecă încet, încet, până când scena e cu totul în întuneric. Apoi se luminează un singur colț din biroul tatălui în 1894... O canapea pe care el e culcat, o etajeră scurtă, scundă, pătrată ca o măsuță cu câteva cărți și o cutie cu țigări jos, iar deasupra o fotografie, serviciul de cafea, un revolver. Un fotoliu alături. Grigore Ruscanu e îmbrăcat într-o haină de casă, figura este aceea arătată de portretul din redacție. E adâncit pe gânduri, nervos. În tot timpul când dialogul dintre cei doi continuă în întuneric, Grigore Ruscanu va trăi din nou în mintea lui Gelu ultimele sale clipe. Sunt aproape aceeași ființă ca trăsături și ca gesturi, cu deosebirea ușoară a vârstei și a mustății, moale și mătăsoasă. După câțva timp se scoală de pe acea canapea joasă, își toarnă cafea din cana filtrului, se așază în fotoliu și încearcă să citească o bucată de vreme, dar se vede că mai mult așteaptă, pândind cu urechea adâncul nopții. E nervos, are strâmbături de sarcasm și de gust. Nu poate să citească și azvârle cartea. Privește cu oarecare duioșie fotografia... Rămâne iar pe gânduri... Toată viziunea este paralelă în structura ei cu dialogul de aici până la indicația ulterioară.*)

Maria (*atunci când Grigore Ruscanu e încă pe canapea*): Ah, a fost o crimă a lui Sinești că ți-a vorbit de tatăl tău... Dar tu nu înțelegi că nu trebuie să te mai gândești la asta?... A avut probabil o clipă de slăbiciune atunci când a privit revolverul și asta l-a costat viața...

Gelu (*cu un fior prelung*): Slăbiciune?... (*râde sarcastic*) Abia prin asta a dovedit cât era încă de puternic... Nu se sinucid decât cei

care sunt încă foarte puternici... Sinuciderea este o demonstrație de forță...

Maria: Ah, nu, sinuciderea este o lașitate... Trebuie să ai curajul să duci totul până la capăt...

Gelu: Nu-i adevărat... Se sinucid tocmai cei curajoși, care văd limpede și nu vor să meargă până la descompunerea totală și inevitabilă. Cei bolnavi incurabil se sinucid în prima fază, când sunt încă tari, sau nu se mai sinucid deloc... Toată lumea spune: Mai bine moartea decât să-mi pierd o mână sau un picior... Sau când află că într-un accident un cunoscut a fost grav mutilat adaugă: Mai bine pentru el că a murit decât să fi scăpat cine știe cum... Și totuși cazurile de sinucidere la infirmi sunt cu totul rare...

Maria (*mereu frenetică, își acoperă ochii cu oroare*): Taci... taci...

Gelu: Dacă îți place un exemplu mai puțin tragic, adu-ți aminte că toate actrițele, când sunt tinere încă și în plină strălucire, privesc cu groază pe cele bătrâne și ridicole, care se cramponează să joace mereu, și făgăduiesc că ele vor ști să se retragă la timp. Și ai văzut că nu se pot retrage niciodată...

Maria: Ce sunt bietele de ele de vină?

Gelu: Când am terminat liceul, un grup de camarazi, văzând la ce se pretează înaintașii noștri, contemplând spectacolul în care ei își trădează zi de zi idealurile tinereții, ne sufocam de dezgust... Urmăream cum, cu fiecare amurg, ucideau în ei câte ceva din ceea ce ar fi vrut să fie în viață. Ne umpluse de silă spectacolul degradării lor, an cu an, mai ales când ne închipuiam cât de frumoși și cât de mândri trebuie să fi fost la pornire... Într-o zi ne-am spus că noi niciodată nu vom semăna cu ei... că noi nu ne vom descompune de vii... Ne-am jurat că vom avea tăria să ne sinucidem la cel dintâi semn al capitulării viitoare... (*cu admirație*) Doar tata a găsit în el puterea ca într-o dimineață să ducă revolverul la piept...

Maria: A fost o nebunie... totul se putea aranja... cum s-a și aranjat... Datoria a și fost plătită...

Gelu (*cu un nemăsurat orgoliu*): Era prea inteligent ca să nu-și dea seama că o asemenea datorie se poate plăti, de altfel a lăsat și din ce să fie plătită... ultima lui avere. Știa deci că "totul s-ar putea aranja"... Dar tocmai pentru că era atât de inteligent, a înțeles și cu ce jalnic preț... Și mai ales a avut viziunea viitorului care-l aștepta... Să fie salvat de la închisoare de Sinești?... Să fie pus sub tutelă de familie?... Să accepte compromisuri cu femeia pe care o iubea?... (*Grigore Ruscanu, în timpul ultimelor fraze, a ascultat în inima nopții, pândind, are o nouă strâmbătură de dezgust și dispreț, renunță definitiv, respiră greu, apoi lipește parcă visă-*

tor și anesteziat revolverul de pieptul desfăcut. O convulsie ușoară. A tras și s-a prăbușit între canapea și fotoliu.)

Maria: Era ceva mai simplu: să renunțe la jocul de cărți... Ar fi putut să-și refacă viața... *(s-a făcut lumină, dar Grigore Ruscanu va rămâne până la sfârșit așa, prăbușit.)*

Gelu *(se aud aplauze, el se duce spre fereastră):* S-a terminat spectacolul la Parc, se poate deschide acum fereastra *(deschide fereastra dinspre parc, privește cerul, respiră și pe urmă, cu privirea fixată, cu o intensă emoție, asupra cerului)*

Maria *(vine lângă el, îi urmărește privirea intensă):* Ce privești atât de tulburat?

Gelu: Vino să vezi... Luceafărul...

Maria *(cu teamă):* Nu... mi-e frică... E prea mare și prea amenințător... Pe bulevard, lumea-l privea încă dinainte de apusul soarelui, comentând speriată... Vestește nenorociri.

Gelu *(ca o melodie lăuntrică):* "Domnul care a trecut adineaori, întrebând prin vecini, chiar pe dumneavoastră vă căuta... S-a întors și e la poartă"...

Maria *(neliniștită):* Ce vrei să spui?

Gelu *(preocupat):* Nimic, refrenul unui cântec vechi... *(surâde moale)*
Avea un cheag de moarte în inimă.

SCENA III

Gelu, Maria, Nora

Bătăi în ușă pe care cei doi nu le aud... Intră Nora, foarte fardată, cu pălărie excesivă, cu o rochie prea colorată de femeie tânără, care o face grotescă... E un moment stânjenitor. Gelu se scuză cu privirea, Maria răspunde cu o privire înțelegătoare și se întoarce cu spatele, privind pe fereastră; în timpul acesta el vine către Nora care e foarte încurcată și ea că nu l-a găsit singur.

Nora *(intimidată, cu un zâmbet ridicol, oarecum în șoaptă):* Am vrut să-ți fac o surpriză chiar... chiar astă seară...

Gelu *(amar):* Da... da *(o prezintă numai pe ea, eschivându-se să pronunțe limpede numele Mariei)* Doamna... *(mormăie, apoi)* Doamna Nora Ionescu, cunoscuta actriță, joacă jos la Parc...

Nora *(vrea să pară femeie de lume, dă mâna cu alură și îl silește pe Gelu să repete numele Mariei):* Doamna...?

Maria *(cu multă rezervă, cu o amabilitate de ocazie, își dă numele de fată):* Maria Boiu...

Gelu *(tresare când aude numele ei de fată):* Maria Boiu *(uitase parcă asta).*

Maria *(fără să dea importanță noii venite, voind să fie amabilă, dar fără nici o dorință de a lega conversație):* Cred că am avut

prilejul să vă văd jucând, doamnă, dar nu mi-aduc aminte unde, fiindcă la Parc n-am fost niciodată. Mi se pare că...

Nora (*pornește pe explicații*): Să vedeți... Eu...

Gelu (*în stânga, în față, mângâie pe Grigore, cu o nesfârșită tristețe*): A venit, cu douăzeci de ani și un minut întârziere... (*repede*) și neașteptată (*sarcastic*) dacă mai poți, privește acest spectacol... (*Le contemplă, pe Nora vorbind volubil și pe Maria, ascultând silită, dar binevoitoare.*) Nu trebuia să te grăbești, căci soluția venea de la sine... Dar ce să-ți fac...? Cel mai frumos măr poartă în miezul lui viermele care îl va roade și-l va închirci...

Maria (*care totuși nu prea ascultase are un gest de nerăbdare*): Da, doamnă...

Gelu (*vine către Nora*): Voi trece eu pe la Parc mâine seară, doamnă (*aproape că o conduce spre ușă*).

Nora (*cu alură din nou*): Oh... da, da... Bonsoir, doamnă... foarte încântată de cunoștință...

Maria (*de foarte departe*): Bună seara, doamnă...

Nora (*către Gelu, încurcată*): Atunci... bună seara.

Gelu (*o conduce cu o veselie iritată*): Bună seara... Și dacă întâlniți în cale, în noaptea asta, vreun popă, e de prisos să faceți nod la batistă... (*au rămas iar singuri, el s-a așezat abătut în fotoliu*)

SCENA IV

Gelu, Maria

Maria (*revenind obsedată*): Cum îți explici că tatăl tău nu s-a putut dezbăra de patima jocului de cărți, deși socoți că era destul de tare...

Gelu: Chiar atât de tare nu era, desigur... Jocul de cărți e o formă foarte perfidă a descompunerii... Toți cei care pierd, mereu se jură că nu vor mai juca, dar nu sunt decât foarte rare cazurile de rezistență, și numai la cei care-și descoperă altă pasiune... Desigur că tata s-a gândit la asta, dar și-a dat seama ce puțin sigură este această perspectivă... Ca să ia calea aceasta plină de riscuri, îi trebuia o certitudine, altfel pierdea orice șansă de a se putea sinucide, mai târziu...

Maria: Și ce nevoie avea de certitudine?...

Gelu: Fără certitudine nu există adevăr și nu există frumusețe pe lume... Fericirea care nu durează, nu e fericire, e un mizerabil stupefiant... Era în gazetă alaltăieri cazul unui nenorocit care a falsificat o semnătură, numai ca să trăiască o săptămână, cu o femeie de lux, într-un hotel de la Sinaia... știind bine că peste câteva zile trebuia să i se pună cătușele de mâini. Mulți îl aprobau: Cel puțin

știa că trăiește bine și frumos o săptămână... Dar eu nu m-aș fi simțit bine nici un ceas măcar, din acea săptămână. Orice plăcere mi-ar fi fost, nu otrăvită, ci nulă. O fericire, pe care nu o poți gândi durabil, nu e fericire și încă o dată fără certitudine nu poate fi în lume nici adevăr, nici frumusețe... *(cu un surâs strâmb)* Și nu e...

Maria *(revoltată, cu o frenezie care vine din toată ființa ei de femeie):* Nu vorbi de fericire... Tu nu poți să fii fericit între cărțile astea care te-au intoxicat... Nu mai merge așa... *(Începe să închidă, la întâmplare, cărțile și dosarele de pe masă, împingându-le în lături.)*

Gelu: M-au intoxicat? Mi-au arătat poate numai perspective pe care nu le mai pot anula.

Maria *(cu o grație băiețească):* Destul cu atâta logică și paralogică, patologică și cantologică...

Gelu *(o privește zâmbind amuzat de savantlâcul ei):* Cantologică?

Maria *(încălzită):* Și mai știi și altele... dar ți le spun mâine... Acum s-a terminat cu vorbele *(îl sărută, el se lasă obosit, ea îi arată placarda de pe perete: "Fapte, nu vorbe", îl sărută și citește cu înțeles)*. Fapte, nu vorbe *(Gelu protestează)*. Știu ce vrei să spui. Vrei certitudini? *(Îl sărută apăsător.)* Uite, o certitudine...

Gelu: Maria...

Maria: Nu, tu ai explicat destul... Acum eu vorbesc... *(Îl sărută și arată placarda.)* Așa cum știi eu. "Fapte, nu vorbe". Mâine seară plecăm... Am să las partea de avere convenită copiilor și plecăm... Să fim mâine seară în tren și totul să rămână repede în urmă... Să fim noi doi, douăzeci și patru de ceasuri împreună, cum n-am fost niciodată... Mi s-a părut totdeauna un vis irealizabil... Vreau să mergem într-o țară străină, a cărei limbă nici măcar să n-o vorbim... Să fim necunoscuți noi doi, toată ziua, între oameni cu care abia putem schimba câteva vorbe. În vreun orașel, din Olanda sau din Suedia... Stai, că ai să vezi la câte m-am mai gândit încă... Pentru ca să vezi cât am dorit clipa aceasta... *(Un val cald îi umezește ochii.)* Ah, să fie săruturile care n-au fost, toate...

Gelu: Cu ce preț? Cu prețul cu care se plătesc toate stupefiantele... toate bețiile... Ascultă, Maria...

Maria: Nu mai ascult nimic... pentru că tu nu înțelegi nimic decât nălucirile tale reci... Te sperie cu anticipație compromisiunile și păcatele vieții?... Dar dacă n-ar fi așa, viața nici n-ar merita să fie trăită... Urâciunea nu e decât umbra frumuseții... Numai moartea este perfectă. Tot ce e viu crește din pământul negru al păcatului... Vrei să strângi totul în cămașa de forță a ideilor tale?...

Gelu *(ca o flacăra răsucită...):* Maria, când știi dinainte...

Maria *(îl întrerupe, certându-l drăgăstos):* Știi? Ce știi tu? Eu știu mai multe decât tine. Iubirea noastră se va hrăni din greșeli și din

dureri, așa cum focul se hrănește din tot ceea ce îi stă în cale... Dar iubirea noastră nu va fi păcat, cum focul însuși nu este lemnul putred pe care-l mistuie... Vom trăi departe câțiva ani, până când vom deveni asemeni. Nu trebuie să te mai gândești la tatăl tău... Când ne vom întoarce vei deveni puternic și ascultat...

Gelu: Cine să mă asculte și de ce să mă asculte? Ce să le spun?

Maria (*râzând lacom*): Taci... Sunt goluri care trebuie împlinite în iubirea noastră... Sunt restanțe de voluptate la care nu renunț... (*îl cuprinde cu brațele*) Tot ce-a fost ispită doar în închipuire, și fără speranță, trebuie să devie...

Gelu (*profund tulburat, simțind că pasiunea ei îl copleșește, că își pierde reflexele de apărare voită, cu un soi de disperare*): Maria, trebuie să mă înțelegi.

Maria: Nu e nimic de înțeles... Ai să afli că fericirea nu e o vorbă goală...

Gelu (*văzut numai din partea ceastălaltă, cât timp a vorbit ea și neobservat de ea, a scos revolverul, e cel încrustat cu sidef pe care i l-a adus cu două zile înainte tot ea, și l-a lipit întâi cu latul de piept ca să-i simtă parcă răcoarea*): Du-te Maria, așază-te din nou la masa vieții... Eu sunt prins în gura unui clește de oțel care mă smulge... Nu doresc să mai revin și nici nu pot reveni... E cea din urmă... cea mai mare rugămintă... nu face să-mi șovăie mâna... Dacă mă iubești într-adevăr, du-te... (*Are o răsucitură convulsivă, apoi apasă hotărât, încet pe trăgător. Se prăbușește cu aceleași gesturi ca și tatăl lui, care a existat aici numai pentru el, la picioarele fotoliului. Din spate par la fel, ca și când unul a murit de două ori.*)

SCENA V

Penciulescu, Maria, Praidă

Penciulescu (*cercetează arma, surâde*): Revolverul, pe care i l-ai adus dumneata...

Maria (*năucită, pierdută*): Nu înțeleg nimic... De ce s-a omorât?

Penciulescu: Nici o sinucidere nu are înțeles și nu poate fi justificată... Cu toate acestea, există sinucideri.

Praidă (*îl privește lung, îndurerat, cu o dragoste frățească*): A avut trufia să judece totul... S-a depărtat de cei asemeni lui care erau singurul lui sprijin... Era prea inteligent ca să accepte lumea asta așa cum este, dar nu destul de inteligent pentru ceea ce voia el. Pentru ceea ce năzuia el să înțeleagă, nici o minte omenească nu a fost suficientă până azi... L-a pierdut orgoliul lui nemăsurat...

SUFLETE TARI

P E R S O A N E L E

Andrei Pietraru
Matei Boiu-Dorcani
Culai Darie
Șerban Saru-Sinești
Prințul Bazil Șerban
Deciu
Ioana
Maria Saru-Sinești
Elena
Un servitor
O servitoare

Persoanele Tabloului I din Actul III

Kneazul
M.
R.

ACTUL I

Către sfârșitul după-amiezei, prin toamna lui 1913, în casa lui Matei Boiu-Dorcani... Clădire veche, cu ziduri groase ca de cetate, în stilul Universității vechi. Biblioteca este o încăpere mare, dreptunghiulară, cu uși înalte, cu fronton triunghiular pe care e aplicat blazonul lucrat în lemn. În stânga, două ferestre cu baza lată joasă, înalte, înguste ca de biserică, arcuite sus... Pe zidul gros, de la baza ferestrelor, ca pe o masă, stau cărți și dosare. Afară de cel din stânga, toți pereții sunt îmbrăcați, până la înălțimea frontonului ușilor, cu dulapuri negre de cărți. O încăpere pătrată, ca o fostă odaie, cât jumătatea peretelui din fund, e despărțită de rest, doar prin două coloane simple, și întregeste biblioteca, în stânga. Sunt patru uși. Una în adaos, în rând cu ferestrele după coloană, duce în camera lui Andrei Pietraru, alta în față în dreapta, între dulapuri de cărți, duce în vestibulul de la intrare. Tot în adaos este cea de a treia ușă, mascată, care, prin fund, duce în interiorul casei... Altă ușă, mare, prin colțul din dreapta duce în interior. E o atmosferă de bătrânesc, dar în același timp de linii simple, armonioase, de împăcare cuminte. În dreapta, în fața ușilor, o masă mare de tot, ca de consiliu, simplă, cu trei scaune înalte, așezate la întâmplare în jurul ei. Deși are cele necesare scrisului și deși aici vor șede personajele întâmplării, nu trebuie să pară birou, căci e de fapt numai un soi de birou improvizat, din pricina reparațiilor care se fac la catul de sus. În stânga, spre ferestre, e însă un mic birou adevărat, vechi, cu un fotoliu sculptat înalt, cu alt scaun alături, la care lucrează de obicei Andrei Pietraru și unde se găsește el, la ridicarea cortinei. Un alt scaun între ușa dinspre vestibul și dulapul din față, o scară de bibliotecă între cele două uși. Lumina are ceva obosit, scăzut, e neprielnică vieții parcă. Multe cărți și pretutindeni risipite ca într-o arhivă. Andrei, eroul celor ce se vor întâmpla, e un tânăr ca de treizeci de ani, înalt și delicat fără să fie slab. Păr castaniu, fața palidă și ochii verzi-albaștri, foarte puternici, pătrunzători. Are figura obosită de om mistuit de o frământată viață interioară. Fire bolnăvicios de impresionabilă, când prea timidă, când excesiv de violentă. O neliniște și o nestabilitate în gesturi de aparat de mare precizie, sensibil la mai multe influențe deodată. Când e surprins, și orice gest neprevăzut îl surprinde, e cu totul dezorganizat, bâlbâie fără să se poată regăsi, dar, de îndată ce își revine, instantaneu, ca după o lege a totului sau nimic, e plin de viață, uneori cu izbucniri năprasnice. Mâinile și gura îi sunt cu adevărat aristocratice. Acum are în ținută ceva din neglijența orgolioșilor învinși, care nu mai iau seama la amănunte.

PROLOG

La ridicarea cortinei, Andrei este la biroul mic și cercetează cu emoție și luare aminte un revolver model mai vechi. Se vede că e prins puternic de acest examen. Lipește țeava revolverului de inimă, zâmbește îngândurat și absent. Pare că se gândește la sinucidere. Se așază pe fotoliul biroului și cade mai adânc pe gânduri. Scena se înnegurează treptat și personajele prologului apar pe rând și fantomatic prin ușa mascată. Vorbesc repede, au o vibrație artificială în sinceritatea lor teatrală, traducând astfel jocul unei imaginații evident absurde, nevoia unui personaj fără simțul realității.

Matei, Bazil, apoi Ioana. Andrei, la biroul lui

Bazil: Domnule Boiu, mi s-a întâmplat azi un lucru de neînchipuit... Am fost provocat la duel de bibliotecarul d-voastră Andrei Pietraru. Măine dimineață vom ieși pe teren, cu spada.

Matei: Nu înțeleg de ce acest fapt vi se pare de neînchipuit... De altfel, d-l Andrei Pietraru nu este bibliotecarul meu, ci colaboratorul meu pentru cercetările istorice pe care le fac. Vă rog să luați notă de această nuanță. Și de ce v-a provocat, se poate ști?

Bazil: N-are nici o importanță... Un mic incident la teatru... Ceea ce mă uimește este curajul lui. Toată lumea știe că am omorât un adversar cu pistolul și am rănit vreo patru, cinci la spadă.

Matei: Ei bine, eu nu sunt deloc uimit. D-l Andrei Pietraru are un sentiment al onoarei cum puțini au, chiar în lumea noastră. Un asemenea om nu poate fi jignit fără riscuri... E o lume pe care nu o cunoști, prințule (*a intrat ca o fantomă Ioana*). Ioana, d-l Andrei Pietraru a provocat la duel pe prințul Bazil. Se vor bate mâine dimineață cu spada...

Ioana (*gata să se prăbușească*): Nu, nu e cu putință...

Bazil (*înșelându-se*): Să fie adevărat că mă iubești, Ioana? Atât de îngrijorată... Dar nu mă amenință nici un pericol...

Ioana: Tată, Andrei nu se poate bate cu prințul Bazil... El e un om de carte, un gânditor, nu, nu... acest duel nu poate avea loc. (*Se întoarce spre Bazil.*) Prințule, ar fi un asasinat... Nu, nu, acest duel nu poate avea loc.

Matei: Ioana, am bănuir de mult acest lucru... L-am bănuir și l-am dorit. Țl iubești pe Andrei... Nici nu se putea să fie altfel... Erați născuți unul pentru altul... De ce nu mi-ai spus asta până acum?

Ioana: Nu puteam să-ți vorbesc... Nu avea sens... el este îndrăgostit de nepoata lui Sinești. Au fost logodiți... Nici nu știi cât am suferit... Am fost prea mândră ca să-i pot arăta cât de mult Țl iubesc... Dacă el ar fi făcut un singur gest...

Bazil: Dar copilăria noastră, Ioana, dar făgăduielile de altădată?

Ioana (albă și caldă): Prințule, nu fi supărat pe mine... N-am răspuns iubirii dumatăle, fiindcă mă simțeam sortită lui Andrei...

Bazil: Va plăti... va plăti cu precizia cu care o bună spadă știe să taie...

Ioana: Nu... nu... Este un geniu... Vei asasina un geniu...

Bazil: E un ratat... Un om care și-a întrerupt studiile... care de ani de zile Țși amână examenele...

Matei: Uită-te la această fată, ea a înțeles totul. Dacă ai avea valoarea lui, ai înțelege că e ridicol să te gândești la diplome... că e grotesc să ai ca ambiție o catedră de profesor... Totul e să te dăruiești.

Bazil: Și vă veți da fata unui fiu de țaran? (*Vine doi pași spre Matei.*) Gândiți-vă la strămoșii d-voastră... la cei trei logofeți, la cei patru spătari...

Matei: Aci, în această casă, valoarea personală... devotamentul... curajul moral sunt mai presus de naștere... Andrei Pietraru este născut pentru a conduce și dacă ar fi trăit acum trei secole ar fi poruncit logofeților și spătarilor...

Bazil: Este un ratat... și va plăti scump, și provocarea la duel... și îndrăzneala de a-mi fi stat în cale, în inima Ioanei... Măine în zori... mâine dimineată...

Matei: Nu fi atât de sigur... Nu fi atât de sigur că vei izbuti.

SCENA I

Andrei, Sinești

Se aude de afară, apoi în prag vocea feciorului care conduce pe Sinești: Domnul Boiu vă roagă să așteptați câteva minute aci, în bibliotecă, fiindcă biroul de sus se repară. În aceeași clipă Andrei parcă se dezmeticește, ascunde revolverul repede în sertar. Fantomele dispar prin ușa mascată. Se risipește negura. Șerban Saru-Sinești, avocat și vicepreședinte al Camerei, este un bărbat voinic, ca de patruzeci și ceva de ani, cu înfățișare energică, cu oarecare pretenții de om spiritual. În clipa când se găsesc față-n față, Andrei are o tresărire, pare foarte stânjenit. Sinești se așază pe scaun, Andrei rămâne încă în picioare, neștiind parcă dacă să se așeze sau nu...

Sinești (*cu o ușoară ironie*): Te rog, stai jos... (*Andrei tot șovăie.*)
Scuză-mă că am uitat să-ți spun că eu n-am în familia mea nici spătari, nici logofeți.

Andrei (*încurcat, parcă în echilibru instabil*): Domnule Sinești, mi-ar părea rău să fiți supărat pe mine!

Sinești: Nu înțeleg ce vrei să spui...

Andrei: Mi-e teamă că sunteți supărat pe mine?

Sinești: Tot nu pricep... Dumneata ai fost logodit cu domnișoara Mărculescu, fata cumnatului meu, și ai stricat logodna... De ce să fiu eu supărat?

Andrei: A fost un act de onestitate morală să renunț la domnișoara Mărculescu...

Sinești: În treacăt pot să-ți spun că era mai simplu să nu te logodești.

Andrei: Am crezut că o iubesc, speram să o pot iubi...

Sinești: Dacă vrei pot să-ți spun că eu am fost de la început împotriva acestei logodne... Din păcate, Mărculescu are slăbiciunea universitarilor... Vrea un ginere pe care să-l lase la catedră. Se pare că e o tradiție în universitățile românești ca să se lase catedrele moștenire fiilor sau zestre fetelor... Mărculescu avea de gând, cred, să vă trimită imediat după nuntă la Iena ca să-ți iei dumneata doctoratul... Până și aci era ideea de moștenire pentru că acolo și-a luat și el, tot însurat de tânăr, doctoratul pentru catedra care-l aștepta în țară...

Andrei: Mi-am dat seama că nu pot pleca din țară... I-am explicat domnului Mărculescu.

Sinești: De altfel după câte știu eu nu era singura zestre pe care o avea fata... Mai erau puși deoparte vreo două sute de mii de lei... zece mii de napoleoni aur curat... Așa sunt mamele, cred că aurul poartă noroc...

Andrei: Credeți-mă, domnule Sinești, nu zestre mă interesa... (*nervos*) În nici un caz nu puteam pleca... asta e...

Sinești: Nu vrei să pierzi postul de bibliotecar (*a spus asta cu o ironie apăsată*) de la domnul Matei Boiu-Dorcani?...

Andrei: Sunt aci în calitate de istoric... pentru cercetat arhivele Boiu-Dorcani... După cum știți, familiile Cantacuzino, Calimachi, Crețulescu au însărcinat și ele pe unii dintre istoricii noștri cu asemenea cercetări în arhivele lor...

Sinești (*mai ironic*): Pentru asta ai venit într-adevăr acum vreo patru, cinci ani, dar ai rămas... Și de atunci faci mereu genealogie... (*Apropiindu-se confidențial, se așază.*) Am cunoscut într-un "castel" prin Moldova un bătrân caraghios, prăpădit, aciuat acolo... Era fiul unui fost ministru scăpatat, care venise ca musafir să stea o săptămână și a rămas musafir acolo 40 de ani... Mă se pare

că a murit de curând. Nu s-a mai îndurat nimeni să-l alunge. Nu plătea chirie, nu plătea masă... Până la urmă, ajunsese cam camarad cu servitorii... (*acru*) E periculos să nu plătești undeva casa și masa. (*Sună telefonul, Andrei ridică receptorul.*) Da, doamnă, casa domnului Matei Boiu-Dorcani... Articolul din *Lumea ilustrată*? De ce credeți că e vorba de domnișoara Boiu? Dar poate că mai există și altă domnișoară căreia intimei să-i spună "Jupânița"... Da, îl avem, articolul... Ne-a fost trimis din două, trei locuri anonim... Nu cred că domnișoara Boiu l-a cetit... Bună ziua, doamnă (*trânțește telefonul iritat. Peste câțva timp, șovăind nervos*). Domnule Sinești, vă cer îngăduința să vă vorbesc cu cea mai adâncă sinceritate și sunt convins că mă veți înțelege: Am crezut întâi că o iubesc pe domnișoara Mărculescu pentru că e într-adevăr și frumoasă și foarte gingașă... Mi-am dat însă seama – deși cam târziu – că n-o iubesc atât de mult... că ar fi fost nefericită dacă aș fi luat-o de soție.

Sinești: Dacă înțeleg bine, visezi "dragoste în stare pură"... E destul de frumos... Dar la sinceritatea d-tale vreau să-ți răspund și eu sincer (*cu ceva aprig în linia umerilor, cu pumnul strâns, neașteptat de sincer, aproape impulsiv*). Ascultă, e în viața fiecărui om o clipă, uneori o singură clipă când firul vieții trebuie răsucit cu dușmănie (*rămâne îngândurat*).

Andrei e foarte surprins de sinceritatea omului din fața lui.

SCENA II

Aceiași, Deciu

Deciu (*condus de servitorul în livrea, puțin nedumerit parcă de locul unde se află, se îndreaptă spre Andrei*): Sunt Deciu de la ziarele *Seara* și *Lumea ilustrată*, vreau să vorbesc cu domnișoara Boiu... Dumneavoastră sunteți secretarul domnului Boiu, mi se pare?...

Andrei (*încurcat*): Da...

Deciu (*nedumerit și el*): Am crezut că sunteți secretarul... scuzați-mă...

Andrei (*iritat*): Ce doriți d-voastră de la domnișoara Boiu?

Deciu (*mirat de iritarea lui*): Să vorbesc cu domnișoara Boiu (*către Sinești*) Am onoarea să vă salut, domnule Președinte...

Andrei (*după un timp, nervos*): Nu cred să vă primească... nu obișnuiește să primească ziariști...

Deciu: Vreau să-i arăt portretul pe care i l-am publicat în ediția noastră ilustrată...

Andrei (*aproape supărat*): D-voastră sunteți autorul acelui portret?... Cred că n-o să-i facă prea mare plăcere...

Deciu: Asta rămâne de văzut...

Sinești: Dar ce portret e ăsta?...

Deciu (*îl și scoate din buzunar*): Domnule Președinte, trebuie să vi-l citesc neapărat...

Andrei: Domnule, vă previn că domnul Boiu trebuie să se coboare în câteva clipe de sus...

Deciu (*sigur*): Nu e încă îmbrăcat... Știu precis când se va coborî și trec în hol... (*se așază la masa mare lângă Sinești și începe să citească*). "Jupânița" (*către Sinești*) așa o poreclesc prietenele ei... "O puteți vedea în fiecare zi la ora șase la șosea. Dacă n-o cunoașteți, nu cereți nimănui să vi-o arate. O veți recunoaște spontan. Trece în goana trăsorii largi și elegante. Are ovalul chipului prea fin, ochii prea mari, gura prea expresivă, degetele prea subțiri. În priviri îi ghicești o reverie cu viziuni medievale. Echipajul ei se intercalează într-un lung șir de echipaje de cocote. Dar nimeni nu se înșală. E descendenta a trei logofeți și patru spătari. Are treizeci de ani, zece milioane și nu s-a măritat încă. Are capriciul să-și primească pretendenții într-un iatac – Jupânița nu poate avea decât iatac firește – care aduce cu un muzeu criptologic. Pe pereți, tablouri bizantine, portrete mănăstirești, prin colțuri jilțuri de biserică alături de goblenuri. Lângă o biblie din veacul al XVII-lea, ultimele cărți ale lui Barrès și comediile lui Wilde în original. Dar îl admiră mai cu seamă pe Stendhal și ar vrea să semene neapărat cu domnișoara de la Môle... De asemenea, e de câtva timp în căutarea unui strămoș care să fi fost decapitat. Și nu e de mirare... că nici unul dintre candidați nu mai are curajul să-i ceară mâna".

Ce ziceți? E bun, nu?

Sinești: Nu e prea rău, dar de unde gluma asta că vrea să semene cu domnișoara de la Môle?

Deciu: Dar cum? Toate prietenele sale știu că domnișoara de la Môle este idealul ei în trecut, ca să zic așa...

Andrei (*iritat*): Baliverne... Și cine este această domnișoară de la Môle, în definitiv?

Sinești (*uimit*): Cum, n-ai cetit *Le rouge et le noir* al lui Stendhal?

Andrei (*încurcat*): Vă mărturisesc că nu... De altfel, mă cuprinde o mare tristețe când intru într-o librărie, sau într-o bibliotecă mai mare, la gândul că sunt atâtea cărți, desigur importante, pe care nu le voi citi niciodată...

Deciu (*brusc, demascându-se*): Domnule Președinte, veniți cu propunerea Delegației permanente la domnul Boiu?...

Sinești (*cu totul surprins, apoi întreabă iritat, bănuitor*): De unde știi dumneata asta? S-a hotărât să nu se comunice nimic presei...

Deciu: Domnule Președinte, conducerea Partidului Liberal știind că aveți legături de rudenie cu domnul Matei Boiu prin soția d-voastră, care este și cea mai bună prietenă a domnișoarei Boiu, v-a dat această însărcinare de a propune domnului Boiu-Dorcani intrarea în viitorul guvern. De aceea sunteți aci...

Sinești (*nu știe ce să mai creadă*): Domnule, sunt stupefiat de această indiscreție...

Deciu: Domnule Președinte, scuzați-mă, nu avem timp mult de vorbit... Iată despre ce e vorba... Ediția noastră de prânz așteaptă cu paginile încheiate, cu loc liber la "Ultima oră" pentru rezultatul demersului d-voastră... Portretul domnișoarei Boiu a fost dinadins publicat ca să am un pretext să intru aci, unde e mai greu de intrat decât la palat. Vă fac următoarea propunere: D-voastră îmi veți comunica imediat rezultatul demersului d-voastră ca să-l pot telefona, iar eu vă voi comunica la rândul meu, din sursă sigură, ce însărcinare veți primi în noul guvern...

Sinești (*e uluit și indignat*): Găsesc că exagerați...

Deciu: Gazeta noastră nu poate apărea fără această "Ultimă oră" (*au-de zgomot de pași*) V-aștept la plecare, în vestibul (*iese grăbit*).

SCENA III

Matei, Sinești, Andrei

Matei (*înfățișare aleasă de bătrân cu monoclu, paloare de om bolnav, gesturi reținute și delicate*): Mă iertați, d-le Sinești, că v-am făcut să așteptați. Sus se repară toată casa... Aici putem vorbi în liniște.

Sinești (*excesiv de politicos fără să mai aibă obișnuita lui siguranță de sine*): Dar nu face nimic, d-le Boiu, e un semn mai mult de prietenie...

Matei: Luați loc... A, da... Vream să întreb și... ce este cu acel potop de crizanteme?...

Sinești: Sunt omagiul unei premiate. Doamna Sinești a luat premiul întâi la expoziție.

Matei (*nu pricepe*): Dar ce expoziție?

Sinești: Expoziția de flori din parcul Carol... Soția mea cheltuiește o mulțime de bani cu grădina... și le lasă să putrezească... Că, bineînțeles, nu avem ce face cu ele.

Matei (*mirat*): Ce vrei să faci cu florile?

Sinești: Crește specii rare, stă toată ziua cu foarfecele în mână. Când am aflat de expoziție, i-am spus... "Cel puțin du-le acolo să vadă și lumea ce flori avem"... A reușit unele, albe, aproape cât varza... Dar nici nu vrea să audă... Atunci am umplut două camioa-

ne și le-am expediat Comitetului... Am luat premiul în unanimitate. Dacă vă spun că sunt unele crizanteme albe, cât varza!...

Matei: Le-am văzut... dar nu sunt numai astea... ne-a sosit acum un car întreg. Și nu știu ce e cu ele.

Sinești (mirat): Drept să spun, nici eu nu pricep nimic... O s-o întrebăm pe Maria, căci a venit și ea o dată cu mine. Cred că s-a suit la Ioana...

Matei: Mi se pare însă că Ioana nu e acasă, s-a dus să vadă... (*E întrerupt*).

Sinești: ...Eu am coborât singur la d-voastră fiindcă trebuie să vă aduc câteva lămuriri...

Matei (privește preocupat pe Andrei): D-le Pietraru... Am niște însemnări pe masă, la mine sus... Vrei să le controlezi datele... ca să le putem folosi după masă...?

Andrei: Da (*se înclină puțin și iese.*)

Matei: Despre ce e vorba... domnule Sinești?

Sinești: Uitați... (*E încurcat puțin și solemn*) Colegii mei din delegația permanentă, știind relațiile, în sfârșit... onoarea pe care o am de a mă număra oarecum printre prietenii d-voastră...

Matei s-a încruntat puțin.

Sinești: Vreau să spun că știind ce legături de (*șovăie*) rudenie și de strânsă prietenie sunt între familia nevestei mele și familia d-voastră...

Matei (aprobă cu o mișcare din cap și nedumerit puțin): Dar i-am trimis alaltăieri șefului partidului d-voastră un plic cu răspunsul meu, la scrisoarea pe care mi-a trimis-o.

Sinești (șovăie): Tocmai... Da... da... șeful vrea să știe dacă acesta este ultimul d-voastră cuvânt.

Matei (ușor iritat): Dar câte cuvinte vrea șeful d-tale să am? Eu nu am niciodată decât un singur răspuns.

Sinești: Scuzați-mă... M-am exprimat eu greșit. În scrisoarea lui, șeful v-a rugat să primiți să faceți parte dintr-un guvern care ar duce la convocarea unei Adunări Constituante, în vederea exproprierii și a votului universal.

Matei: I-am răspuns că nu văd posibilă o asemenea colaborare... Și-ți spun d-tale astăzi că mă surprinde o asemenea propunere...

Sinești: Îmi dați voie, cu titlu confidențial, să vă spun de unde a pornit ideea?

Matei face un gest plictisit, probabil din pricina propunerii de confidență.

Sinești (fără să observe): E o idee a lui conu Alecu... Șeful se teme că rezistența conservatorilor – a lui Carp îndeosebi – împotriva reformelor va fi prea dârză și atunci a acceptat ideea lui conu Alecu

să atragă de partea noastră o parte din ramura veche în frunte cu d-voastră. Faptul că nu faceți parte din actualul guvern, că n-ați fost nici în cel din cealaltă guvernare conservatoare, denotă oricum că sunteți nemulțumit. Cel puțin asta e părerea lui conu Alecu... Și atunci...

Matei (*enervat*): Nemulțumit? Domnule Sinești... că sunt nemulțumit e puțin... Mi-e silă. Dar mi-e silă nu numai de fostul meu partid... Mi-e silă de politică în genere, de toată politica de azi. Am fost de două ori ministru și demnitatea mea nu-mi îngăduie să mai fiu a treia oară... Dar dacă i-am refuzat pe ai mei, de ce crede conu Alecu al d-tale că aș putea să fiu coleg cu el în minister? Firește că nu puteam să dau prea multe explicații în scrisoarea mea, dar cred că șeful d-tale a înțeles.

Sinești: Dați-mi voie să precizez... Propunerea de a intra în minister nu a fost a conului Alecu... El le-a spus de la început că o să refuzați... Alta a fost ideea lui... Și, de aceea, am venit acum...

Matei (*așteaptă nedumerit, întrerupându-l*): Ce idee?

Sinești: Uite, de acord cu el, de astă dată, șeful ar vrea să știe dacă ați accepta eventual prezidenția Senatului și deci a Constituanței? Conu Alecu crede că Exproprierea și Reforma electorală prezidate de o personalitate ca d-voastră ar anula orice opoziție conservatoare...

Matei: Aș vrea să știu dacă e vorba acum de o propunere formală ori numai de o părere oarecare?...

Sinești (*puțin surprins, zăpăcit*): Da... nu... de ce?

Matei: Pentru că dacă nu e o propunere propriu-zis, ar fi comic să refuz ceea ce nu mi se oferă.

Sinești (*tresare*): Dar...

Matei: Iar dacă e o propunere formală, atunci răspunsul meu e limpede, hotărât, unul singur, este: Nu. (*Sună*).

Sinești: Dar d-le Boiu...

Matei: D-le Sinești, nu sunt timpurile acestea ale noastre... iartă-mă, sunt numai timpurile d-voastră... ale (*surâzând*) democrațiilor. (*Către servitorul care a intrat.*) Poftește pe d-l Pietraru.

Servitorul: Doamna Sinești întreabă dacă poate veni în bibliotecă.

Matei: Desigur că da...

Sinești (*sceptic*): Credeți că vor reveni vreodată vremurile d-voastră?

Matei (*convins*): Fără îndoială că da.

Sinești: Toți autorii sunt însă de acord că e în lume acum o deplasare categorică "spre stânga".

Matei: Nu e nimic... Așteptăm...

Sinești: Mi-e teamă să nu așteptați prea mult.

Matei: S-ar putea să nu mai apucăm noi înșine această întoarcere...

Dar trebuie să așteptăm.

Sinești: Țara însă nu poate aștepta.

Matei: Credeți d-voastră că orice activitate e folositoare țării?... Credeți d-voastră că aceste două "reforme", pe care le vreți cu orice preț, sunt folositoare neamului românesc?

Sinești: Fără îndoială că da.

Matei: Dar expropriind pe marii proprietari, veți ruina o clasă conducătoare pe care nu o veți mai putea reconstitui... Și fără nici un folos, căci nu veți putea satisface toată țărănimea, iar cei satisfăcuți nu vor avea de ajuns, vor vinde ce vor căpăta, tocmai spre folosul acelor străini, pe care-i veți încetățeni prin reforma electorală. Veți înstrăina totul.

Sinești: Nu cred că va fi așa cum spuneți... Ceea ce știu e că și așa boierimea, care posedă munți întregi împăduriți, i-a concesionat unor societăți străine, care i-au pleșuvit cu totul, au distrus până și rădăcinile. Regiuni întregi sunt prăpădite.

Matei: Au făcut-o poate unii, și au greșit, desigur. Eu n-am făcut asta, nici la Dorcani, nici la Colțoasa. Acolo, munții sunt întregi.

Sinești: Nici așa nu-i bine. Aveți șapte munți împăduriți. E și o bogăție a țării. Avem nevoie de școli, de spitale, de armament. Nu e păcat de codrii aceștia, care putrezesc în părăsire?

Matei (*precis, după o pauză nervoasă*): Codrii nu putrezesc (*îl privește lung*), domnule Sinești... Codrii așteaptă... (*Către Andrei care a intrat.*) Caută-mi, te rog, colecția Meteș.

Sinești (*cu alt ton*): Poate vă interesează numai fiindcă sunt plini de vânat.

Matei: De la moartea băiatului nu mai vânez, domnule Sinești... N-am mai călcat pe la Dorcani de lungă vreme...

Sinești: Dar nici în București parcă nu stați prea mult.

Matei: Nu s-ar spune, domnule Sinești, că avem moșii vecine. Căci dacă ai veni mai des pe Valea Nereului, ai ști că mai bine de jumătate de an mi-o petrec la țară... Că-mi gospodăresc singur moșia, și cu câte necazuri, Doamne. Acest lucru îl știe însă d-na Sinești, care e cea mai harnică și mai plăcută vecină, ba mi se pare că stă acolo întreg anul, mai mult chiar decât mine, (*Maria tocmai intră*) și spun asta, nu pentru că tocmai intră pe ușă, ci fiindcă e cu desăvârșire adevărat.

SCENA IV
Andrei, Sinești, Matei, Maria

Maria (*nu pare să fi auzit că e vorba de ea, dă cu ochii de Sinești, are o încordare retractilă, de vietate speriată și întăritată, în același timp... Îl privește palidă, cu mânie, câteva clipe, și-i spune nervos*): Dumneata aci? Am stabilit amândoi că ți-e îngăduit numai să mă conduci până la poartă... Ți-am spus că niciodată, și pentru nimic în lume, nu trebuie să ne mai aflăm împreună, în această casă, amândoi, față în față.

Matei *o privește neliniștit.*

Sinești (*vorbindu-i Mariei ca unui bolnav*): Dar, desigur, Maria, așa am stabilit... ai dreptate. Întâmplător am avut de vorbit cu domnul Boiu.

Matei (*încercând s-o liniștească și el*): Maria...

Maria (*are ochii-n lacrimi, vrea să plece, pe urmă face o sforțare, se stăpânește și chiar caută un ton de convorbire, vorbind totuși cu oarecare nervozitate*): Am văzut că florile mele sosiseră încă de azi dimineață și vroiam să le duc în biroul d-tale, fiindcă știu cât de mult îți plac.

Matei: Cum, nu sunt pentru Ioana?

Maria: A, nu, Ioanei nu-i plac deloc crizantemele, fie ele și excepțional de mari.

Matei: Nu știam.

Maria: Le găsește prea "plângătoare"... Preferă florile cu lujer sprinten. Am vrut să-i aduc niște crini van Hutten dar se pare că i-a oprit juriul expoziției, dacă nu cumva e vreo glumă...

Sinești (*sec*): I-a oprit vreo cucoană de pe acolo. Crinii roșii nu se găsesc așa ușor.

Maria (*își reamintește nervoasă, de neînduplecat*): Niciodată...

Matei: Tocmai că îi spuneam d-lui Sinești. Am văzut azi în curte un car cu crizanteme, mi-a spus omul că sunt de la expoziție și n-am priceput nimic.

Maria: Ca la orice expoziție, am fost invitați să "ne ridicăm operele"... Am spus omului să ducă jumătate la Maternitate, pentru bițele mame de acolo, și jumătate să le aducă aici...

Matei (*ca să încheie discuția*): Nu v-am prezentat pe d-l Pietraru, doamnă, tânărul meu colaborator.

Maria (*cu o grație și o bunăvoință desăvârșită. E de altfel o femeie tânără, foarte frumoasă, cu umbra unei melancolii nervoase pe fața palidă, puțin ascunsă sub pălăria resfrântă într-o parte, ca*

a vânătorilor): Dar cred că ne-am cunoscut... Domnul Pietraru mi-a fost prezentat tot de d-voastră cu prilejul unei...

Andrei (*surprins, intimidat, zăpăcit*): Vai, doamnă, scuzați-mă, da... da... am o memorie... scuzați-mă...

Maria (*mereu prietenoasă*): Dar nu-i nimic... absolut nimic, d-le Pietraru. Lipsesc aproape tot timpul din București.

Andrei *rămâne încă în picioare turburat de apropierea asta plină de melancolie și eleganță.*

Matei (*ca să încheie discuția*): Ce fac copiii, doamnă?

Maria: Nebunii... domnule Boiu.

Matei: Băiețelul?

Maria: A căzut ieri de pe cal la manej, dar n-a pățit nimic (*fericită, mirată*). Absolut nimic (*privește biblioteca cu un fel de emoție*). Vă aduceți aminte când eu cu Ioana ne-am închis în această bibliotecă o duminică întreagă, de dimineață până seara târziu, fără să spunem la nimeni, nimic?... Ne-ați căutat cu toții, speriați, în tot orașul. Ați anunțat poliția...

Boiu (*cu indulgență*): Ce spaimă am tras... și noi și mătușa ta...

Maria: Fusesse o idee a Ioanei. Ea făcuse rost și de cheie. În biblioteca de jos, aci, nu intra mai nimeni, nu era aranjată ca acum, cărțile și documentele erau aruncate ca într-un pod.

Matei: Sunt vreo cincisprezece ani de atunci, domnul Pietraru nu venise încă la noi să aranjeze biblioteca (*surâzând*). Din păcate nu era nici întâia, nici ultima "idee" a Ioanei.

Sinești (*încercând*): Nu mi-ai povestit niciodată asta Maria...

Maria (*cu un soi de rugămintă intensă*): Te rog, niciodată, în nici un mod aci, noi doi față în față.

Matei (*ca să curme situația*): Ioana știe că veniți astăzi s-o vedeți?

Maria: Nu... dar cred că o să-i spuie servitorul că sunt aici jos.

Matei: Cu siguranță că da... de altminteri e probabil că a și venit... Îi aud trăsura... a fost să-și ia un tablou al Suzanei Boiu.

Maria: Suzana Boiu?

Matei: Copilării de-ale ei. Capricii de fată răsfățată. A comandat pictorului Dimiu o copie după portretul Suzanei Boiu de la mănăstirea Stioava...

Maria: Jupânița nu se dezmințe... Ioana cunoaște istoria mai bine ca un dascăl.

SCENA V
Matei, Sinești, Andrei, Maria, Ioana

Ioana, singura dintre personajele prologului care mai păstrează încă un aer imaterial. Intră urmată de un servitor care duce tabloul. E înaltă, cu părul și ochii negri, albă și stranie. O eleganță fără maiestate și o nervozitate integrală de animal de rasă. Are mișcări feminine, dar precise, gesticulează fără să depărteze niciodată brațele de corp. Mâinile, îndeosebi, cu degetele lungi, fine și palide, îi sunt atât de expresive și de vii de parcă ar vorbi cu ele, de parcă toată ființa i-ar fi în ele. Vorbește foarte repede fără să "scandeze", ci nuanțând și făcând pauze între propoziții, nu între cuvinte. Dă replica direct, de obicei rămânând în profil, numai când vrea să accentueze ceva întoarce spontan capul și fixează cu privirea. Nu râde niciodată, dar surâde adesea, un surâs nervos și ironic. Dă o impresie de sensibilitate și pasiune "din cap", care are ceva din rigiditatea și artificialul tulpinei de crin, poate chiar din fragilitatea trestiei.

E acum într-o rochie cu talia sus, albastră, cu jachetă lungă, iar dedesubt bluza albă încheiată până sub bărbie, de parcă ar avea gâtul înmănușat ca un braț, pieptănată cu cozile încolăcite strâns pe urechi.

Ioana (către Maria): Bine că ai venit... Să vă constituiți în comitet... Vreau să vă știu părerea. (Servitorul reazemă tabloul, ea își scoate jacheta și pălăria).

Maria: Asta ca să sporești vestita ta colecție din iatac?

Sinești (căutându-se prin buzunare): Dar mai întâi, scuzați-mă, nu știu cine a fost această Suzana Boiu?

Ioana (afectat, către Matei): D-l Sinești nu știe cine a fost Suzana Boiu. (Către Sinești.) Dar mi se pare că ai învățat la istorie lucrul acesta, în liceu?...

Sinești: Ca viitor om politic, în orele de istorie citeam gazetele, pe sub bancă...

Ioana: Ei bine, ai să vezi numaidecât... D-le Pietraru.

Andrei (tresare, bâlbâie): Da.

Ioana: Dă-mi, te rog, volumul al doilea din Istoria Mănăstirilor și Pravilelor...

Andrei (grăbit, nervos): S-aduc scara... numaidecât. (Pleacă).

Ioana (enervată puțin): Dar nu e nevoie de scară. Cartea e jos...

Andrei: A, da, jos. (Se duce iar spre dreapta și scoate o carte din raft, pe care i-o dă Ioanei.) Uitați-o.

Ioana (cu superioritate): Dar nu ți-am cerut asta. (Se duce singură să-și ia cartea.)

Andrei (*tot sângele i-a năvălit în obraz*): Scuzați-mă, domnișoară, în-
telesesem... (*Ioana nu-l ascultă.*)

Ioana: Ascultă, domnule Sinești.

Sinești (*uimit, cercetează cartea*): Așadar nu e o calomnie că domni-
șoara Boiu citește literile popești (*cu intenție*). Credeam că nu-
mai domnul genealog se pricepe la asta.

Ioana (*plictisită, nu-i răspunde, ci începe să citească subliniind cu*
patimă toată savoarea arhaică a fragmentului):

“Ce în spre toamnă văleat 7233 iară de la Hristosu 1765, năpris-
tanu potera stăpânirii stându, pus-au mâna pre vestitulul haiducu
și la moarte pren streang osânditulau duple dreptate. Atunce s-a
tâmplatu unu faptu de care foarte minunatu-s’au tot norodul de
s’au dusu vestea până la Craiova și mai departe la Cernețu. Știu-
tu fiindu că duple obiceiul pământului verice jupâniță au den mi-
lă au den dragoste dacă se da soție legiuită osânditului ertatu era,
cē urmându a se spânzura aceal haiducu, carele de prostime prea
iubitu fiindu pentru faptele ceale de vitejăe, căci cu moartea el
osândeia pre diriguitorii și veneaticii pripășiți pe lângă scaunulu
capului cârmei, pentru toate răutățile săvurșuite asupra norodului
cealui prostu și necăjitu pe carele care cine vrea acela îl și mul-
gea. (*Cu vocea tot mai pătimașă, tot mai mult scoțând în relief*
savoarea textului.) Și cutezătoru foarte nemerindu-se a fire, iară
nemearnicile togmeli și âmblările lumei ceale pieritoare de
atunci văzându, plăcut-au hirea și cutezanța lui fiicei Bev-vel
Vornicului Iordake Boiu anume Suzana. Lucru e tare de mirare
fiindu acest neam de Boiu prea cinstitu, dat-au țării logofeți, vor-
nici, spătari toți boeri veliți. Și cu hierbinte lacrimă de plângere
căzându Suzana la chicioarele Domnului rugatu-l-au de iertare,
iară obiceiulu pământului mai tare de cât voia Domnului și pra-
vila fiind, iertatu-sau acel haiducu spre marea mulțamită a pros-
timei... iară ea, Suzana adică, luatul-au de bărbatu”.

(*Repetă pe dinafară.*) Plăcutu-au hirea și cutezanța lui fiicei
Bev-vel Vornicului Iordache Boiu. (*Exaltată.*) Ai văzut cine era
Suzana Boiu? Ai văzut ce era în stare să facă ea într-o epocă de
decădere ca aceea a fanarioților? Ea este patroana mea... Este
idealul meu în trecut... o simt în sângele meu mai mult ca pe ori-
care dintre strămoși.

Matei (*care privea tabloul*): Dar, Ioană, fii rezonabilă.

Maria: A! N-o convinge nimeni. Ioana are ideile ei.

Matei: E un copil răsfățat... Dar vârsta le orânduiește toate. (*Către*
Sinești.) Mai rămâi? (*E gata să plece.*)

Sinești: Merg și eu (*către Maria*). Mergi?

Maria: Eu mai rămân. Avem de vorbit amândouă. (*Matei se-nclină,*
Sinești sărută mâna Ioanei, ies amândoi.)

SCENA VI
Ioana, Maria, Andrei

Maria (*după ce a privit îndelung tabloul*): Aceasta-i Suzana Boiu?...
Știi că seamănă mult cu tine?

Ioana: Cum o să semene cu mine, Maria?

Maria: Aceiași ochi, aceeași expresie.

Ioana: "Expresie?" cum o să aibă "expresie", Maria? E o copie după un portret de mănăstire.

Maria (*fără să înțeleagă*): Poate să fie o copie bună totuși...

Ioana: Este o copie desăvârșită, dar nu poate să aibă "expresie"... Arta bizantină disprețuiește "mimica". Redă numai desprinderea și fuga de lume. Suzana Boiu figurează drept ctitoră a mănăstirii Stioava. Portretul ei e la intrarea bisericii pe peretele din (*caută în gând*) dreapta, deasupra pietrei de mormânt... Uite, ochii mari, ficși, arzători, ocolesc parcă tot ce e urâciune pământească; fruntea înălțată și limpede disprețuiește bucuriile de preț mărunț, ale celor din jurul ei... De ce te uiți atât de mirată la mine?...

Maria: Jupânițo, acum înțeleg că nu seamănă Suzana cu tine, ci tu semeni cu portretul ei.

(Andrei care era foarte stânjenit, după o evidentă ezitare, tot fără să știe dacă e bine, iese)

Maria (*se uită după el*): Tu ești cam bruscă cu bietul băiat, Jupânițo.

Ioana: Eu?

Maria: Adineaori l-ai pus într-o situație foarte delicată... De altminteri, acesta e felul tău de a fi cu toată lumea...

Ioana: Bine, dar e neobișnuit ca un bibliotecar să nu cunoască locul cărților... N-ai văzut cum se zăpăcise?...

Maria: Adevărul e că tu intimidezi în mod inexplicabil pe toți bărbații, nu numai pe tânărul acesta... care mai e și timid pe deasupra...

Ioana: Ei bine! Timiditatea aceasta e cu desăvârșire ridicolă.

Maria: E poate prea delicat și de aceea e timid.

Ioana: Și pe urmă e atât de nehotărât, niciodată parcă nu știe ce vrea.

Maria: Nici asta nu-i prea rău. Cei inteligenți și sensibili au totdeauna momente de îndoială.

Ioana: Și de lașitate.

Maria: A, asta nu totdeauna... Eu am convingerea că numai oamenii timizi sunt cu adevărat curajoși... atunci când e nevoie.

Ioana: Oh, îți plac prea mult crizantemele, Maria... (*Trage din țigară.*)
Ai cunoscut atâți timizi?

Maria: Am cunoscut oameni uimitor de curajoși care erau neașteptat de timizi câteodată... (*Ironică.*) De altminteri, nu ai și tu impresia că bărbatul meu nu e deloc timid, de pildă? Trebuie să știi că

timiditatea este, de cele mai multe ori, dovadă de mândrie exagerată și prost ascunsă. Iată, despre acest tânăr, știi ce lucruri interesante se vorbesc?

Ioana: Drept să-ți spun, e de șase ani la noi, dar nu știu dacă am vorbit cu el vreodată, în adevăratul înțeles al cuvântului. Mai mult fraze tipice. La masă, arareori, și în bibliotecă.

Maria (*familiară, bună*): Ei bine, jupânișo, am să-ți povestesc despre el ceva foarte...

Ioana (*surâde*): Crizantemele, Maria. Crezi că e atât de interesant ca să ne pierdem timpul vorbind despre el? E un biet ratat. Mai bine, haide sus, să atârnăm portretul ăsta la mine. (*Intră Andrei.*)

Andrei: Domnul Boiu are să vie jos, aci, doamnă.

Maria: Voi merge câteva clipe sus la Ioana și pe urmă cobor. Ești bun să-i spui d-ta? Da?

Andrei: Da, da.

Maria: Mulțumesc, domnule Pietraru.

SCENA VII

Andrei, Culai, pe urmă Ioana

(*Rămas singur, Andrei privește lung după Ioana Boiu, ia în urmă cartea în care a citit ea, și parcă ar vrea s-o rupă, abătut, și apoi, înciudat*): Sunt un dobitoc. (*Intră cu zgomot Culai urmat de servitor*).

Culai (*cam în costum de silvicultor, voinic și sănătos, se certa vioi cu servitorul care nu-l lăsa să intre*): Ce e, domnule? Uite-l aici... Iată că e singur... Acum ce mai vrei? Că eu nu mai vreau nimic... Adică da, mai vreau ceva... S-o ștergi. (*Servitorul se uită întrebător la Andrei, care îi face semn să iasă.*)

Andrei (*cu ochii plini de bucurie*): Mă, ce e cu tine?

Culai: Nimic. Am vrut să intru și pe semne că nu i-a plăcut domnului acela în livrea costumul meu... că sta la tocmeală cu mine... Că "e boierul în bibliotecă". Nu mai știu ce spunea... Marafeturi...

Andrei: Culai!

Culai: Fă-te-ncoa să te pup! Ce? Crezi că mă sperie pe mine primirea asta rece? Nu degeaba scrie la gazetă că e vorba ca să deveniți miniștri...

Andrei: Măi, tot trăznit ai rămas. (*Intră Ioana cu un servitor după ea.*)

Ioana: Ia-l cu grijă... Bagă de seamă să nu-l strici... Nu așa... ține-l mai aproape. (*Servitorul iese, cu tabloul, urmat de Ioana.*)

Culai (*la intrarea ei tresărise respectuos și își încheiase nasturii desfăcuți la haină, dar după ce ea pleacă, înciudat, se descheie iar*): Cine-i cucoana asta?

Andrei: Domnișoara Ioana Boiu.

Culai: Și ce? Casa lui tată-său e hotel, de nici nu se uită la oamenii pe care îi găsește înăuntru?

Andrei (*cu fața înflorită de bucuria de sat de munte, pe care i-o aduce prietenul lui*): Ascultă, mă! Ce-i cu tine? De ce ai venit?

Culai (*simplu*): Am venit să te iau.

Andrei (*care se uita surâzând la ghetele lui pline de praf, surprins*): Ce?

Culai (*drept explicație*): Am venit să te iau. (*Stă jos.*)

Andrei: Unde?

Culai (*cu jambierele prăfuite, cu amândouă mâinile în buzunarele largi ale hainei de catifea, trântit pe scaun ca la el acasă*): La țară... (*Îi oferă loc, el lui Andrei.*) Stai și tu jos.

Andrei (*mirat*): Și cum ți-a venit gândul ăsta trăznit?

Culai (*explică în mod firesc, dar jumătate serios, jumătate trăznit, vorbind repede, subliniind numai ici, colo, neglijând dinadins detaliile poetice, ca pe niște paranteze*): O dată cu răsăritul lunii, alaltăieri seară! (*Andrei îl privește ca pe un nebun.*) Alaltăseară, îmi luam, după masă, cafeaua în cerdac și fumam. Atunci a răsărit luna, mare, albă, peste culmea Mocăniței, peste prundișul alb al Teleajenului, peste căsuțele de pe coastă. Cât vedeai cu ochii, se lumina ca ziua și, cum cădea luna pe toate pădurile, mi-am zis: Pădurile astea sunt ale satului, că eu nu am decât 150 de pogoane. Acum nu aduc nimic. Dar, dacă le-am exploata, ne-am îmbogăți cu toții. Să facem o obște. Luna se ridică din ce în ce mai mult deasupra pădurilor... deasupra satului... Atunci mi-am adus aminte că ăl mai (*îl privește*), hai să zicem, ăl mai bun prieten al meu se ofilește cu diploma în buzunar, într-o casă boierească, după ce și-a tocit coatele 16 ani pe băncile școalelor. Sunt trei ani de când ți-ai dat capacitatea, nu?

Andrei (*dă stânjenit la o parte o carte*): Nu mi-am dat-o.

Culai: Și de ce?

Andrei (*tot stânjenit*): N-am putut... Acum 6 ani nu-mi luasem licența, iar acum doi ani nu eram pregătit.

Culai (*îl privește cu milă*): Ai dreptate, trebuie să fi muncit ca un rob în casa asta. (*cald*) Andrei, nu-i nimic, hai cu mine. Te așez pe-un trai, cu pui fripți și lapte proaspăt, în cerdacul casei...

Andrei (*cu un surâs de amintire, fața i se luminează melancolic, iar Culai observă bucuros ce albaștri au devenit ochii prietenului lui*): Cerdacul casei.

Culai: Da, în cerdacul casei... Dedesubt văile una-ntr-alta, iar în față munții dreپți ca haiducii. (*Îmbătat.*) E un miros de brad, mă dragă, de te amețește. (*Repede, cu una din aceste treceri de grai, care-i sunt caracteristice.*) Ieri am vorbit cu oamenii, le-am spus că am un băiat fain și priceput... care o să ne facă ispravă bună. (*Scurt.*) Tu te-ai mai ocupat cu asta când erai prin liceu, la voi în sat! Nu?... Și într-un suflet am alergat la tine.

Andrei (înduioșat): Să mă iei? (*Se scoală.*)

Culai (privindu-l cu dragoste): Oi fi tu ticălos, măi Andrei! Dar uite... uite...

(*Andrei înduioșat se trezește cu amândouă mâinile lui nervoase, palide, strânse de mâinile tari ale lui Culai.*)

Culai: Andrei! Uite, tare mi-ar părea bine să fim iar împreună... Știi, ca în liceu... Ce viață am duce... Așa cum plănuiam noi în odaie la conu Iancu Surugiul... O căsuță albă sub coasta de munte...

Andrei: Cu cerdac...

Culai: Cu cerdac... cu mămăligă caldă și ٲuică de prune, iar în colț lăutarii și damigeana de vin... (*Răpit.*) Măi Andrei!

Andrei: Ce?

Culai: Adună-ți repede boarfele și hai degrabă. Ce mai stai? (*Iar cu o trecere în grai, una din acele treceri care îi sunt foarte familiare.*) Unde mai pui că facem avere, mă? Mergem apoi în Rusia, tocmai pe Don și ne cumpărăm câte o pereche de telegari. Uliu!

Andrei (prietenos, doar ochii surăd trist în fața lui devenită de o palidă frumusețe): Mă, nu ٲipa.

Culai (speriat): Așa e, bine zici. (*Se uită în jurul lui la dulapurile imense cu cărți vechi, la mobila severă prăfuită parcă.*) Aici te sperii singur când ٲipi, ca în bisericile părăsite... (*Cu amândouă mâinile în buzunar.*) Ei, ce mai stai pe gânduri? (*Glumeٲ.*) Și pe urmă facem și noi ca toată lumea. Ne însurăm. E un popă acolo cu două fete, ca de comandă. (*Mai în șoaptă.*) Eu am și vorbit cu una.

Andrei (stins, dar hotărât): Darie dragă, eu nu pot merge.

Culai (uimit, parcă nu a înٲeles bine): Nu poți merge cu mine?

Andrei: Nu.

Culai (nedumerit): Eu nu te pot înٲelege defel. De ce nu poți merge? (*Dezamăgit.*) Ascultă, trebuie să-mi spui de ce nu poți merge.

Andrei (obosit, îi cade privirea pe fereastra luminată de apus, care mărește singurătatea bibliotecii și îi accentuează aerul închis de casă veche. Culai e tot mai mult un intrus, al vieٲii sănătoase, aici.): Nu pot, nu pot.

Culai (contrazis, împinge scaunul, sincer uimit): Ce te ٲine aici? Nu pricep. Te plătește boierul acesta atât de bine? Dar poți câștiga o avere, mă, (*scăzut*) și, pe urmă, să-ți spun ceva: Mi-ai spus adineauri

că nu ți-ai putut lua diploma de profesor. Ei bine, Andrei, mi-a venit greu... Și nu ți-am spus-o. Dar asta m-a mirat și m-a durut. Tu știi... în sfârșit... Cum să-ți spun?... Tu știi că la școală noi te vedeam altfel... Am crezut în tine... Nu semănai cu ceilalți... Eram convingși (cu adevărat mișcat), Andrei, că ai să devii într-o zi un nume mare. (*Își răsucesce nasturele de la haină, tace o clipă și pe urmă*)... Și când colo, ai rămas aici șase ani. Mă, uite, pe fata aia, care te-a recomandat, aș strânge-o de gât... dacă aș mai întâlni-o.

Andrei: S-ar putea s-o întâlnești, că și ea a rămas aici... Ea măcar nici nu și-a terminat Universitatea.

Culai: Cum? A rămas de acum 8 ani? Dar ce are casa asta, mă, de nu priește ălor tineri și omoară omul din ei? (*Rămâne așa uimit.*)

Andrei: A pierdut legătura cu Universitatea, într-o vreme a fost cu domnișoara Boiu în străinătate... nu a mai prins ritmul examenelor.

Culai: Fugi de aici, că e altceva... I s-o fi părut că diploma nu e mare lucru pe lângă boierii care vin aici... (*Amar.*) Ați rămas "oameni de casă". (*Amărât, fără să-l privească.*) După cât mi-aduc aminte veniseși aici numai pentru o lună, două.

Andrei (*îndurerat, a luat în mână cuțitul de tăiat foile*): Taci, taci, Darie.

Culai: Ei bine! Cine știe dacă ai fi trăit în aer, în libertate... aici te-ai ofilit, te-ai stins.

Andrei (*muștrător, răscolit de amintiri*): Ei, dar taci odată.

Culai: A! nu-ți convine s-auzi? Dar pe mine mă doare că ești ca un câine din aceia căruia, și după ce i se dă drumul din cușcă, nu-i vine să iasă.

Andrei (*învinș, îndurerat*): Ei bine, nu pot să ies, nu pot să plec. (*Rămâne fără pic de sânge în figură, aruncă pe masă cuțitul.*)

Culai (*uimit*): Ești legat de casa asta?

Andrei (*sugrumat, cu ochii în pământ*): Legat...

Culai: Ei da, ești legat? (*Stă mult pe gânduri, îi vine deodată în minte adevărul, reconstituie în gând scena intrării Ioanei și rămâne uimit, împietrit.*) Domnișoara Boiu? (*Andrei dă din cap.*) Nenorocitul!

Andrei (*îl urmează, terminând*): Nenorocit...

Culai (*furios*): Ești nebun? (*Se apropie de el.*) E amanta ta?

Andrei: Amanta mea? Dar nici nu-mi vorbește măcar...

Culai (*repede, fără să mai aleagă vorbele de indignat ce e*): Dar e fără noimă, e stupid, e odios, e ridicol... Ridicol da! O iubești pe d-ra Boiu. De ce o iubești?

Andrei (*calm*): Asta e întrebare?

Culai: De ce tu, băiat de țăran, iubești fata unui boier, cu averi nemăsurate?

Andrei (*simplu*): Știu eu?

Culai (*mânios*): Să-ți spun eu. Nu pentru că e frumoasă... Sunt altele mai frumoase decât ea, pentru inteligența ei, iarăși nu. O poți găsi această inteligență și la o biată studentă care n-are decât o singură rochie. Nu! o iubești pentru că e descendenta unei familii străvechi, o iubești pentru bogăția ei. Da, asta-i. E ceva în tine, nemăsuratul tău orgoliu, care ar fi iubit-o și fără s-o fi văzut vreodată... Cum iubesc fetele din provincie pe principele moștenitor... Robul din tine visează! De ce râzi? De ce?

Andrei (*admițând ca un condamnat, căruia totul îi e indiferent*): Pentru că, în definitiv, ai dreptate.

Culai (*îndârjit*): Pentru că ești zănatec, ești stupid.

Andrei: Ridicol, odios. Da, ai dreptate. Numai că tu nu faci decât să explici un lucru pe care eu îl constat de multă vreme. (*Se apropie de Culai și îi vorbește repede, din ce în ce mai cald.*) Dar dacă în afară de inteligența și frumusețea ei, numele moștenit, palatul, luxul care o înconjoară, toate acestea o înalță de n-o mai ajunge nimeni, (*pătimaș*) ei bine, Darie, o iubesc și pentru numele, și pentru palatul, pentru echipajul, pentru toaletele și cărțile ei, pentru călătoriile pe care le-a făcut, pentru toate lucrurile acestea care fac din ea o ființă depărtată de lume, de forfota de toate zilele, (*exaltat*) un exemplar unic. (*Rămâne nemișcat, adâncit în el însuși.*)

Culai (*calm și convins*): Atunci ești nebun! Ai să sfârșești la balamuc.

Andrei (*la fel de convins*): Poate că da.

Culai: Nu "poate". Sigur. Absolut sigur. (*Îl privește în ochi.*) Ascultă! Tu speri ceva?

Andrei (*stăpân pe el*): Nimic.

Culai (*cald, cu dragoste de frate*): Atunci, hai cu mine!

Andrei (*firește și hotărât; convins de imposibilitatea de a pleca*): Nu pot.

Culai (*căutând să-i ațâțe voința*): Ba poți. Tu nici nu știi cât poți. Vino cu mine, fugi. Tu poți mai mult decât crezi, când vrei, când te necăjești. Nu, serios, Andrei, tu știi, la școală erai cel mai slab, dar tuturor le era frică atunci când te necăjeai. Ți se urca sângele în cap... ți se crispau pumnii. Odată ai dat cu lunganul ăla de Milovici de pământ, de a răsunat dușumeaua. (*Rugător, pătimaș.*) Mai necăjește-te și acum! (*Sie însuși furios.*) Eu să iubesc pe d-ra... cum o cheamă... eu? De ce? Nu vreau. Nu mai vreau s-o iubesc. (*Strigă el.*) Urlă, smulge-ți imaginea ei din minte și dă cu ea de pământ. (*Repede.*) Pe urmă, hai cu mine. (*Respiră, apoi rugându-l.*) Dar necăjește-te odată, Andrei...

Andrei (*cu același ton melancolic*): M-am necăjit și am plecat! Am făcut cum zici tu. (*Stă jos.*)

Culai (*surprins și potolit*): Te-ai necăjit? Ai plecat? (*Se așază și el.*)

Andrei: Da, anul trecut, într-un sat de munte. De prisos. Aș fi vrut să lucrez și nu puteam (*surâde trist*). Să gândești filozofie la 200 km de ochii ei! Citeam zece jurnale pe zi, doar oi afla ceva despre ea, un rând, să-i văd numele pomenit, măcar vreun compte-rendu. (*Povestește, jucându-se cu cuțitul de tăiat foile.*) Când venea seara, parcă se zăvoreau porțile unei închisori în jurul meu. Dar ce atâtea vorbe, Darie?... Am venit de acolo, și, zile întregi de-a rândul, săptămâni, pândeam la orele știute, s-o văd, în treacăt, în trăsură (*nervos*). Am făcut în primăvară o încurcătură îngrozitoare. Dorind s-o uit cu orice preț, m-am logodit cu o domnișoară, Mărculescu, nepoata lui Sinești... Am înțeles însă că viața nu mi-e cu puțință într-altă parte și am desfăcut logodna. Ai dreptate. M-am întors ca un câine bătut. Aici am o liniște relativă, (*cu un accent de seacă fericire*) o văd în fiecare zi, Darie... În fiecare zi. (*Recunoscător.*) I-a dat Dumnezeu mania cărților.

Culai (*practic*): Și unde ai să ajungi?

Andrei (*palid, cu o durere conținută*): Nu știu. Unde vrei s-ajung? La balamuc, cum ai spus. Ce vrei? e și asta o boală ca celelalte. Unii mor de cancer, alții de tuberculoză. (*Surâzând cu un calm groaznic.*) Eu voi muri pentru că am avut nenorocirea s-o cunosc pe d-ra Ioana Boiu. O boală incurabilă. Totul e să te resemnezi, și eu m-am resemnat.

Culai (*cu o țărănească părere de rău*): Când am pornit acum zece ani, ne gândeam la cu totul altceva.

Andrei: Ce pot să mai fac?

Culai (*nedumerit, cu o durere caldă*): Omule, toate drumurile pe care puteai să le apuci în viață duc până la capătul lumii. Cum naiba, de l-ai ales tocmai pe asta, de te-ai înfundat aici?

Andrei (*pierdut în depărtarea lui*): Ei, Culai... Și într-o iubire poți să ajungi până la capătul lumii.

Culai (*a rămas pe gânduri, nedumerit, pe urmă, cu privirea absentă*): E greu să ne mai înțelegem, măi băiete. Nu mai măsurăm cu aceeași măsură... Știu eu ce ai fi putut să ajungi? Noi credeam că poate vei fi un profesor mare, un savant, unii credeau că vei deveni scriitor chiar. (*Cu gura coclită.*) Dar nimeni nu bănuia că vei deveni om de casă boierească.

Andrei: Și ce vrei să fac? Să câștig bani? N-o pot avea prin bani! Situația socială? Îi cer mâna miniștri... Nimeni n-o poate atrage. Ce să fac? Sunt bolnav. E de fapt o boală a trupului. Dacă printr-un aparat oarecare mi s-ar domoli zvâcnetul arterelor și potoli bătăile inimii, totul s-ar limpezi.

SCENA VIII
Andrei, Culai, Elena

Elena (*fată de statură mijlocie, fără nimic deosebit ca fizic, fără vârstă oarecum, ofilită puțin. Rochia lungă, talia sus, bluză albă cu guler mic întors. Părul adunat într-un coc moale la ceafă. A intrat agitată. Se vede că vrea să spună ceva, dar e stânjenită. În cele din urmă, se decide, după ce, ca să câștige timp, s-a prefăcut că alege o carte de pe masă.*): E adevărat, d-le Andrei, că vrei să te bați în duel?

Andrei (*surprins, fără să nege*): Eu, domnișoară?

Elena: Da... da... cineva a telefonat d-rei Ioana chiar acum...

Andrei: Și cine a telefonat?

Elena: Domnule Andrei, ce sens are pentru d-ta asemenea faptă?

Culai (*cu totul nedumerit*): Dar pentru Dumnezeu, despre ce duel e vorba?

Andrei: Cine a telefonat? Cum?

Elena: Bănuiesc că la telefon era principesa Doja...

Culai (*căzut din cer*): Dar ce duel e ăsta, mă omule?

Andrei: O mică neînțelegere... am să-ți explic numaidecât... Și de ce a telefonat?

Elena: Nu știu... Dar vreau să-nțelegi... (*Nu găsește cuvintele, pe urmă vine lângă el și-i spune ușor.*) D-le Andrei, știi d-ta în ce împrejurare am venit eu în casa asta? Grigore Boiu se chinuia de o lună de zile cu o hemoragie internă, pe care după două operații doctorii n-au putut-o lămuri... Nu se putea hrăni, nu mai dormea, era cu nervii uscați și trebuia să fie cineva, alături de sora de caritate, ca să stea lângă el, să caute să-i ție de urât noaptea, să-i citească ziarele ori câte un roman ușor. A murit după două luni de chinuri, fiindcă nu se putea hrăni și nu putea să doarmă. Fusesse străpuns cu spada în duel... (*Crispată, cu vocea arsă.*) Eu am văzut cu ce litere de sânge se poate scrie cuvântul ăsta, duel, domnule Andrei, ascultă-mă.

Andrei: Domnișoară, nu mai depinde nimic de mine acum.

Elena: Se pare că d-ta ai provocat și trebuie să-ți retragi provocarea.

Andrei: Cred totuși că n-o să ne batem... Dar dacă...

Elena: Trebuie să înțelegi...

Andrei: Dar dacă martorii vor hotărî duelul, nu se poate schimba.

Elena: Ei bine, trebuie să se schimbe. (*Se agită, parcă nu are curajul să vorbească.*) Ascultă, uite. (*Ca și când ar stingheri-o prezența lui Culai, pe urmă intens, în șoptă, îi spune ceva la ureche.*)

Andrei (*uluit, zăpăcit, rar*): Domnișoara Boiu a spus asta?

Elena (*evitând*): N-are sens să te bați în duel, domnule Andrei!

Andrei (*exaltat*): A spus domnișoara Ioana, asta?

Elena (*șovăind*): Da, da... Dar înțelege că nu-i poți vorbi...

Andrei (*judecând totuși*): Nu se poate... nu se poate (*uimit*) ... Să vrea ea asta? (*Nervos, se uită la Culai, pe urmă hotărât.*) Ei bine, spune ce ți-a spus anume... Cu vorbele ei. (*Intră servitorul.*)

Servitorul: Domnule Andrei, poftiți puțin la d-l Boiu.

Andrei: Eu? De ce? (*Iese zăpăcit.*)

SCENA IX

Elena, Culai, apoi Andrei

Elena (*destul de speriată*): Doamne, ce încurcătură are să mai iasă de aici... (*Către Culai care o privea uimit.*) Domnule Darie, am mințit, am mințit...

Culai: Cum ai mințit? Ce?

Elena: D-ra Ioana n-a spus nimic... nimic... Dar mi se pare o nenorocire să se bată... și atunci...

Culai: Și atunci, de ce ai amestecat-o pe domnișoara Boiu în toate astea?

Elena (*șovăie*): Pentru că...

Culai: Cum ai putut să faci una ca asta?

Elena (*cu greutate, umilită*): Pentru că o iubește... Pentru că nimic altceva nu l-ar putea opri.

Culai: Și ea știe că el o iubește? Ce zice despre asta?

Elena: Cum o să știe? Dar mie mi-era milă de el. Când era bolnav, și când am văzut că îi făcea bine asta, îi spuneam de la mine că a întrebat d-ra Boiu cum îi merge, că se interesează de ce mănâncă... Într-o zi i-am adus în cameră câteva crizanteme, spunând că i le-a trimis ea, și în ziua aceea i-a scăzut febra.

Culai: E nebun; dacă era bolnav în casa ei, chiar dacă i-a trimis flori, ce înseamnă asta?

Elena: Firește, nu înseamnă nimic... dar el toate le înțelege altfel, parcă n-ar fi pe pământ. Domnule Darie, nu trebuie să-l lași să se bată în duel.

Culai: Firește, după ce l-ai adus aci, după ce l-ai nenorocit, ți se rupe inima de el.

Elena: D-ta îmi spui asta?... Dumneata nu știi de ce l-am adus aici? Dar nu l-am luat de lângă dumneata?

Culai: Ei și? Te-ai înduioșat că nu mâncam decât o masă pe zi și locuiam într-o cocioabă la mahala, că nu o puteam plăti nici pe aia? Ei, mare ispravă ai făcut cu înduioșarea d-tale... Să te ferească Dumnezeu, să-ți vrea o femeie binele.

Elena: Dacă ai ști cât aș vrea să plece de aici, din casa asta...

Culai: Ai vrea, ai vrea... De ce nu-l sfătuiești să plece, de ce nu-i deschizi ochii?

Elena (*încurcată, puțin emoționată*): Eu?... Crezi că aș izbuti?... Nu vede și nu înțelege nimic, decât ceea ce e înaintea ochilor lui, ca un lunatic.

Culai: De ce nu pleci d-ta întâi, de ce nu rupi cercul acesta de nenorocire?

Elena (*surprinsă, turburată, deoarece evident îl iubește pe Andrei*): Eu? Eu nu pot...

Culai: Înțeleg, ce-a fost mai bun în amândoi a luat-o razna pe dedesubt.

Elena: Cine știe, dacă aș fi avut mai de mult tăria... (*Sfârșită.*) Acum e prea târziu, nu mai pot... Ce am risipit, am risipit, iar ceea ce am adunat într-un loc, nu poate fi mutat într-altă parte... (*Cald.*) Domnule Darie, te rog împiedecă-l să se bată în duel.

Culai (*o privește uluit, dar vorbește precis, scăzut, căci e furios*): Domnișoară, îți făgăduiesc...

Elena (*bucuroasă*): A, da.

Culai: ... că nu numai că am să-l las să se bată, dar am să-l îmboldesc și eu la asta...

Elena: Ah, nu vrei să înțelegi. (*Rămâne stânjenită de întoarcerea lui Andrei.*)

Andrei (*căutând să se stăpânească*): Domnișoară Elena, domnul Boiu te roagă să-i spui doamnei Sinești că o așteaptă peste câteva clipe aici în bibliotecă. (*Irump, de fericire, aiurit ca o spetează de moară.*) Culai, ai priceput?...

Elena (*bâlbâie speriată*): Da. (*Iese cu privirea la Darie.*)

Culai (*uluit*): Ascultă, mă, asta e casă de lunecați, de asfixiați?

Andrei: !? (*Abia își poate stăpâni bucuria.*) Asfixiați?

Culai: Da, ca pivnițele alea cu aer greu... Care cum intră, rămâne acolo și vede alte alea... Păcat de voi... Nu vedeți că ferestrele astea... (*Acum bagă de seamă că sunt înguste și înalte ca de mănăstire.*) Și alea sunt ferestre?

Andrei (*beat parcă, ține să-i spuie ceva, se duce la sertarul biroului și scoate cu un soi de exaltare revolverul*): Lasă ferestrele. Vino în ghețaria părăsită din fundul grădinii, să tragi șase focuri în mine...

Culai (*se uită la el ca la un nebun*): Să trag în tine?

Andrei (*de pe altă lume mângâie revolverul*): De bătut mă bat cu spada... Căci mâine vom saluta moartea, domnule Culai Darie... Trebuie să fim noi înșine... (*lipește revolverul cu latul lui de piept*). Vreau numai să mă obișnuiesc cu atingerea morții... De aseară îl tot mângâi... Haide...

Culai (*furios*): Ascultă, mă, eu nu mă joc... eu trag în plin...

Andrei: Mi-am făcut testamentul, n-avea nici o grijă... Dar mai bine trage la o jumătate metru... Te lăudai că ești vânător ager.

Culai (*învingător parcă de nebunia omului*): Ascultă, mă, ce duel e ăsta?

Andrei (*plutind*): Foarte simplu... Aseară la teatru am intrat câteva clipe după ce se ridicase cortina să-mi ocup locul... Un tip, mi-am dat seama numai pe urmă cine era, a rămas înadins nemișcat și nu puteam să trec mai departe... De întors, era destul de greu. Am insistat, m-a măsurat din cap până în picioare și mi-a șoptit: Nu! I-am spus: Ne vom lămuri, domnule, și a trebuit să mă întorc. Am aflat cine e, de altfel bănuisem, și i-am trimis astăzi martori.

Culai: Ce martori?

Andrei: Pe doctorul Miercianu.

Culai (*mirat*): Dinu?

Andrei: E acum conferențiar universitar la medicină. Și încă un fost coleg al nostru, pe căpitanul Gicu Stoianovici, din aviație...

Culai (*înveselit*): De când e Gicu la aviație?... ăsta nu făcea doi bani!

Andrei: De anul trecut... Alaltăieri a bătut recordul românesc la înălțime. S-a urcat la 1.750 de metri.

Culai: Ai bătut și tu un record... ăl mai deștept dintre voi trei, și ai rămas student bătrân.

Andrei (*fericit*): Ah, binecuvântată fie clipa când am trimis martorii aceștia. (*silabisind*) Nu vrea să mă bat... Ce inimă de floare ascunde sub înfățișarea asta mândră.

Culai: Sunt și flori de sticlă, mă băiete...

Andrei: !?

Culai: ... de diamant, adică... Ia seama... și nu mai tot umbla cu jucăria aia.

Andrei (*pune revolverul, cu un fel de regret, la loc*): Ascultă... bătrânul are ceva de vorbit cu d-na, hai la mine... vorbim mai liniștit. Auzi pași... trebuie să fie el.

Culai: Unde la tine?

Andrei: Chiar în camera asta de alături. (*Dar n-apucă să iasă.*)

SCENA X

Matei, Andrei, Culai

Matei: Știe doamna Sinești că sunt jos, domnule Pietraru?

Andrei: Da, și vine numaidecât, cred.

Matei: Dar pentru că mi-adusei aminte, vreau să te întreb un lucru, d-le Pietraru. (*Dă însă cu ochii de Culai și întreabă.*) Domnul? E vreun prieten al d-tale?

Andrei: Un conjudețean și bun coleg de școală, d-le Boiu. (*După o scurtă pauză.*) Nicolae Darie.

Matei (*schitează cu privirea un salut prietenos*): Vine de la țară?

Culai (*respectuos timid și bucuros de atenția care i se dă, s-a încheiat la haină*): Da... stau tot timpul la țară... Îngrijesc o bucată de moșioară rămasă de la tata...

Matei (*încântat îi dă mâna*): A, foarte bine, tinere... Foarte bine. (*Către Andrei.*) Uite ce vreau să-mi spui: ce examen îți lipsește d-tale, fiindcă licența o ai?

Andrei: Mai am de dat doctoratul... dar am fost prea obosit...

Matei: Nu, nu doctoratul... Îl rugasem pe Costică Arion să te numească la o catedră de liceu în București, și ieri mi-a trimis răspuns că nu se poate face numirea fiindcă îți lipsește...

Andrei: Examenul de capacitate... N-am dat capacitatea.

Matei: Da!... întocmai... Mi-a spus însă că are referințe foarte bune despre d-ta și că ți-ar putea da în schimb o bursă ca să-ți iei doctoratul la Dresda. Aceasta mi se pare mai potrivit pentru d-ta... Nu? Du-te la el, la minister.

Andrei (*palid*): Nu, vă mulțumesc... Nu... nu aș putea, n-aș vrea să plec în străinătate...

Matei (*mirat*): Drept să-ți spun însă nu mi se pare chibzuit lucru să refuzi o asemenea propunere.

Andrei: Aș prefera dacă s-ar putea să fiu numit tot în București, fie și suplinitor. Mi-ar conveni mult mai bine și aș putea lucra mai departe cu d-voastră.
(*Culai face o mutră uimită.*)

Matei (*nedumerit*): Să vedem atunci dacă se poate și așa. (*Așteaptă ca ei să iasă, ceea ce și fac.*)

SCENA XI

Matei Boiu, Maria

Matei: Ce e, Maria, ce vrei să-mi spui atât de stăruitor?

Maria (*încurcată, stânjenită*): Domnule Boiu, aș vrea să te rog să fii bun și să scuzi întâmplarea de adineaori... mi-a fost greu să mă stăpânesc. Aci... și lumea aceasta este paradisul meu pierdut... Toate aci sunt din vremea când viața era simplă ca o inimă care poate să dea bună ziua la toată lumea.

Matei (*încurcat*): Ioana, atunci eu sunt de vină... Îmi ceruse de ieri această întrevedere...

Maria (*neliniștită*): Atunci ar fi trebuit să-mi spună... Ce a urmărit?

Matei (*obosit, îngândurat, caută parcă să evite o lămurire*): Da... nu cred...

Maria: Neconținut mă amenință că îmi ia copiii...

Matei (*îngândurat*): Problema copiilor e insolubilă...

Maria: Pentru asta am făcut toate concesiile... Stau cu lunile la țară...

Matei (*vrea să ocolească, fiindcă îi vine greu*): Maria, să nu mai vorbim despre asta. De altfel, părerea mea despre el o știai mai de mult, a știut-o și mătușa ta când te-a măritat.

Maria: Ai fost totdeauna atât de bun, un prieten adevărat.

Matei (*iluminat, surâzător*): Atunci ascultă-mi sfatul... Fii curajoasă și...

Maria: Vreau să fiu... Ah, dacă ai ști...

Matei (*glumind*): Atunci?... Atunci?... Nu ți-e rușine, Maria, să te sfiești de mine ca de un om străin, în loc să vii să ceri un sfat și sprijin?...

Maria: Nu știu, cred că n-ar fi trebuit să se întâmple asta chiar azi...

Matei: Ei, și de ce nu chiar astăzi?

Maria: Pentru că nu era tot ce aveam de spus. Pentru că azi venisem anume... cu o intenție precisă... Și întâmplarea cu livada a căzut destul de prost.

Matei (*înduioșat, o ceartă*): Ei, ia să-mi fii d-ta serioasă și să-mi spui despre ce e vorba...

Maria (*înviorată*): Atunci de ce crezi d-ta că ți-am trimis astăzi un car cu flori? Povestea cu expoziția era doar un pretext.

Matei: !?! Așadar, tot mie mi-ai trimis un car de crizanteme?

Maria: Da, d-tale, nu Ioanei, pentru că d-tale vreau să-ți pun o întrebare.

Matei (*nerăbdător, așteaptă*): Maria...

Maria (*îl privește o clipă*): Bazil m-a rugat să te întreb dacă vrei să-i dai pe Ioana. (*Așteaptă*).

Matei (*uimit, nu șoptește decât*): Prințul Șerban?... (*Nu poate termina.*)

Maria (*așteaptă sfioasă*): !?

Matei a rămas pe gânduri, ca și când ar reflecta.

Maria (*surprinsă*): Nu?

Matei (*prelungeste și după acest "nu" tăcerea lui grea, apoi*): Maria, – cum să-ți spun? – uite, la moartea băiatului s-a deschis o paranteză, pe care o încheie întrebarea ta de acum.

Maria (*abia după o clipă... îi ia mișcată mâinile*): Cât aș vrea să te văd fericit.

Matei: Fericit?... (*Descurajat.*) Fericit?... Asta nu se mai poate nicio dată, Maria. E prea mult... Poate numai dacă lumea și-ar începe curgerea încă o dată... Moartea băiatului...

Maria (*speriată*): Dar nu...

Matei: Ar trebui să uit că sunt ultimul din neamul meu...

Maria: Dar o ai pe Ioana...

Matei: Ioana nu e decât o fată.

Maria: E fiica dumitale.

Matei: Dar ce înseamnă asta pentru neamul meu? Fetele nu fac decât să poarte și să crească urmașii altor neamuri. (*O privește crispat.*) Maria, de cele mai adeseori o lespede acoperă un mort, dar la noi o singură lespede acoperă mii și zeci de mii de morți într-un singur mormânt. Neamul nostru tot.

Maria: E îngrozitor ce gândești d-ta...

Matei (*scăzut, dezorganizat*): Sunt ultimul... Cel din capătul unui șir fără început... Cum să-ți explic, Maria?... Toți cei de până la mine și-au văzut chipul urmașului lor, așa ca și cum s-ar fi ținut de mână, de la facerea lumii... După mine locul e gol pentru toată existența... Înțelegi de ce nu mai poate fi fericire pentru mine?

Maria (*mișcată*): Te înțeleg.

Matei: Mai rămâne singura mângâiere că Ioana are să fie soția unuia din neamul celor care au stăpânit cândva țara asta.

Maria: O, și eu, cât aș vrea... să nu fie ca mine. (*Se crispează ca o frunză bolnavă.*)

Matei: Fetița mea...

Maria (*copleșită parcă de o taină prea grea*): Ah, nu știi... nimeni nu bănuie... Nu trebuie să știe nimeni... Am ascuns față de toată lumea... dar d-ta trebuie să știi cât sufăr... Pentru că ai fost singurul care te-ai opus la această căsătorie.

Matei: A fost o greșeală, o mare greșeală.

Maria: Omul acesta pe care mi l-au dat își face o bucurie în a umili în mine tot ce e delicatețe și mândrie... A trebuit să fug la țară, căci nu mai puteam...

Matei: Erai un copil... Eu am condamnat totdeauna căsătoriile acestea monstruoase... Voi fetele sunteți ale noastre toate... și către voi se întind mâinile lor, ale celor crescuți în stradă... Vanitatea lor brutală vă dorește ca și altădată drept preț al victoriei lor.

Maria: N-ar trebui să fie așa.

Matei (*după un timp*): Îți mulțumesc atunci anume pentru florile de azi, pentru buna ta veste, Maria.

SCENA XII

Boiu, Ioana, Maria

Ioana: Tată, a telefonat Bazil că va veni acum... Vrea să vorbească puțin cu d-ta...

Matei: Da... da... răspunde prințului că îl aștept.

Ioana: A și pornit cu automobilul. (*Fără să surâdă decât cu ochii.*) Eu cred că vine să-ți ceară lămuriri în chestia duelului.

Matei: Ce duel?

Ioana (*fără nici un gest*): Domnul Andrei Pietraru a provocat la duel pe Prințul Șerban.

Matei: Cum asta... din ce cauză?

Ioana: Nu știu.

Matei (*uluit, speriat*): Domnul Pietraru a provocat la duel pe Bazil. Dar asta nu se poate, nu se poate Ioana. Bazil a omorât pe Iorgu Domănești. Se poate întâmpla iar o nenorocire.

Ioana: Desigur. Și ar fi destul de neplăcut ca prințul să ucidă în duel un bibliotecar.

Maria: Ioana ești nedreaptă. Ar trebui să înțelegi din proba asta de curaj...

Ioana: Poate că nici nu cunoaște valoarea de luptă a prințului.

Maria: Cu siguranță că da... În definitiv, nu ai să mă convingi că Prințul Șerban, care a învățat cu atâta stăruință mânăuirea pistolului și a spadei – ca să aibă avantajul nu-i așa? – e mai curajos decât tânărul acesta care se bate fără să aibă idee de duel.

Matei (*care uluit nu mai ascultase replicile lor*): Nu se poate, nu se poate. Toți am fi de vină.

Maria (*privește ceasul*): Dar trebuie să plec...

Matei: Dă-mi voie să te conduc prin parc acasă. (*Către Ioana.*) Mă întorc numaidecât... Am să-l aștept pe Bazil sus în salonașul mic.

Ioana (*sărută pe Maria*): Eu mai rămân în bibliotecă, vreau să copiez ceva. (*Matei și Maria ies. Rămasă singură, Ioana ia cartea "Istoria Mănăstirilor" și începe să copieze.*)

SCENA XIII

Prințul Șerban, Ioana, apoi Andrei

Bazil (*om de lume elegant, paloare de om blazat, intră precedat de servitor, care așteaptă. Vede că Ioana e adâncită în lucru și face semn servitorului să plece. Ca și Matei, ca și Maria, vorbește mai curând rar și cu vocea scăzută.*): Sărut mâinile, domnișoară, mi s-a spus că sunteți în bibliotecă și mi-am luat îndrăzneala să vii să vă văd aici înainte de a vorbi cu d-l Boiu. Nu sunt indiscret?

Ioana: Desigur că nu, Bazil. (*Glumind.*) ...Socot însă ca înfățișarea prea severă a bibliotecii noastre să nu te înghețe.

Bazil (*cu un fond de emoție discretă, foarte discretă, pe care se brodează toate replicile lui*): Sunteți malițioasă... (*Glumind.*) Cel mult prea mi se pare academie. (*Își aruncă ochii pe dulapurile severe.*) E drept, un cadru minunat pentru preferințele d-voastră.

Ioana: Îmi întorci inofensiva glumă. Sunt eu un tip pedant, Bazil? (*Îi spune "Bazil", fără familiaritate, cum ar spune "prințe".*)

Bazil (glumind): Nu mă întrebați cum sunteți... Am vrut să știu numai dacă v-a plăcut stampla trimisă?

Ioana: Foarte interesantă... numai că nu e ungurească...

Bazil: Dar a fost găsită la Presburg?

Ioana: Costumele sunt românești. Din veacul al XVI-lea. Cușma lui Mihai Viteazul... N-o cunoști, Bazil?

Bazil (cu obosită ironie): Alors c'est vrai que vous connaissez tous les princes roumains et les casquettes respectives?

Ioana (jignită, închide cartea roșie cu care se juca): Ce faci astă seară?

Bazil: Mergem la bal.

Ioana: La ce bal?

Bazil: La Mioreanu. Nu veniți?

Ioana: Nu, n-am să viu.

Bazil: Sigur. Să veniți d-voastră la balul unor parveniți?

Ioana: A, nu acesta e motivul. Detest așa zisele baluri. (*Buzele ei au un mod nervos de a sublinia.*) Trebuie să recunoști și d-ta că nimic nu e mai grotesc decât să vezi într-un salon de ștuc aurit domni și doamne, mai mult sau mai puțin grași, mai mult sau mai puțin asudați, descriind circumferințe unul în jurul altuia. Și mai visând și pe deasupra (*cu oroare*) Walzertraum; drept să-ți spun, prefer jocul sălbatic al flăcăilor de la munte. Aceia nu mai mușăresc pe nimeni. Joacă, nu visează.

Bazil: De fapt, nici nu mă duc pentru dans. Astă seară însă am o întrevedere cu niște prieteni. Trebuie să mă duc pe acolo.

Ioana: Întrevederea cu martorii, vrei să zici? Ai primit martori, nu?

Bazil (fără afectare): Închipuiți-vă că da.

Ioana: Știi de la cine?

Bazil (simplu și detașat): Am aflat că de la bibliotecarul d-voastră... ori așa ceva...

Ioana: Și ai să te bați cu el?

Bazil: Martorii au găsit de cuviință că da.

Ioana (nervoasă): Dar e absurd. Cu un salariat al tatălui meu?

Bazil: Mi s-a spus că e un om cult. Nu văd de ce nu m-aș bate cu el!... M-am bătut eu cu alții mai...

Ioana: E absurd Bazil... D-ta nu te poți bate cu el.

Bazil: De ce, domnișoară? Mulți oameni mari au început prin a da lecții în casele altora.

Ioana: Au început. Domnul acesta va sfârși prin aceasta. Nu mai face nici un fel de studii. E un ratat. Nu te poți bate cu el... ar fi ridicol. Va trebui să-l concediem atunci.

Bazil: Și ce să fac?

Ioana: Cere-i scuze.

Bazil: Să-i cer scuze... eu?

Ioana: E mai convenabil... Și sfătuiește-l să fie mai bine crescut, că i se pot întâmpla lucruri neplăcute.

Bazil: Bine, dar îmi cereți...

Ioana (sună): Nu există altă soluție... On ne se bat pas avec la domesticité... *(Intră servitorul.)* Poștește pe domnul bibliotecar. *(Servitorul deschide ușa la Andrei și îl cheamă. Andrei vine.)* Domnu-le, Prințul Bazil nu te-a recunoscut aseară și te roagă să-l scuzi.

Andrei (mai mult ca oricând are în gesturi acea nestabilitate și neliniște a aparatelor de mare precizie cărora nici un moment nu le stau fix indicatoarele. Totuși cu multă politeță.) Da! nici eu, regret și eu, nici eu n-am știut în prima clipă.

Bazil: Am să comunic eu, martorilor, atunci, cele necesare. Bună ziua.

Andrei: Bună ziua... *(iese).*

Bazil: Mulțumesc domnișoară, pentru grațioasa d-voastră intervenție. Nici n-aș fi vroit să-mi iau tocmai acum la plecare pe suflet regretul de a fi muștrat cu sabia un domn atât de inofensiv.

Ioana (surprinsă): Ce plecare?

Bazil: Nu v-a spus Doja? Plec la Paris!

Ioana: Da? Pentru câtă vreme?

Bazil (glumeț, replica lui Cyrano): O, ce sera pour toujours...

Ioana: Cum, nu te mai întorci?

Bazil: Într-adevăr, de data asta sper că e pentru totdeauna, numai dacă nu cumva...

Ioana: Când pleci?

Bazil: Poate chiar săptămâna viitoare. Depinde... În sfârșit, mă gândeam...

Ioana (fîresc): Și de ce pleci?

Bazil: De ce? Să rămân în lumea de aici?... Eu nu pot trăi, domnișoară, în țara asta de șarlatani și de prostie cinică.

Ioana: Și, totuși, e țara noastră...

Bazil: Mă simt atât de străin aci... *(arată crizantemele)* Minunate flori!

Ioana (o clipă mirată, apoi): Poate că ar trebui să rămâi... s-o faci mai bună... mai frumoasă. Ești bărbat... Cu averea d-tale... cu influența numelui... Poate că participarea d-tale ar folosi mult *(în-cruntând sprâncenele emoționată)*. Nu te leagă nimic de locurile acestea?

Bazil (o melancolie naturală): Nimic *(tace; de altfel de aici încolo alternează replicile lui rare, blazate, cu ale ei, care, deși au un fond de emoție, sunt nervoase și directe)*.

Ioana: Și ce ai să faci la Paris?

Bazil: Nimic... Am să trăiesc.

Ioana: Nu ți se pare grozav să nu faci nimic într-un oraș străin?

Bazil: Drept să vă spun, în Paris nu mă simt străin.

Ioana: Ești convins de asta?

Bazil: E o altă lume... pe care o înțeleg... E un oraș de artă, de eleganță, de viață socială...

Ioana: Da, dar nu ești acasă (*schimbând tonul și privindu-l cu un aer de superioritate firească*). Dites donc, ça ne vous gêne pas, de vous appeler des... *métèques*?

Bazil: Dacă nu mă înșel și d-voastră ați fost acolo, logodită chiar... cu prințul...

Ioana (*întoarce capul spre el*): Și știi de ce am plecat (*începe să explice firească, repede, conștient*). Eram într-o seară la teatru, în lojă cu mama, sora și mătușa logodnicului meu... Se reprezenta un fel de melodramă modernă cu muzică de harpă, cu flori multe, cu dansuri amestecate și cu tot ce putea născoci imaginația bolnăvicioasă a unei eroine orientale, pasionată și cu visuri de artă. Era de fapt o agonie pe care sala, plină de burghezi cuminți, o urmărea cu ochii umezi. Într-un loc, după ce se dăduse tuturor – piesa era de un francez – spunea iubitului ei, un prinț tot francez: “du-te, dar nu mă vei uita, ai cules de pe buzele mele otrava iubirilor care nu se uită”. Înghețată, fără să vreau, am întors capul (*întoarce puțin capul și repetând scena privește înapoi cu coada ochiului*). Mama, sora și mătușa logodnicului meu mă priveau din întunericul lojei. Peste o săptămână eram în țară (*aruncă pe masă cartea cu care se juca nervoasă; cu o profundă părere de rău*). Rămâi aici prințe... rămâi... ce ai să fii acolo? Ce suntem noi toți pentru ei acolo? Eroi de operete și de romane proaste... la belle moldave, le prince valaque... rămâi, nu simți că noi am crescut din pământul acesta? (*își privește mâinile ca să-și ascundă privirea*) Numai aici suntem mari, noi înșine (*tace nervoasă, își mușcă buzele, pe gânduri*). Uite rămășițele acestea... (*arată cărțile mari, negre, citește parcă într-una veche*) Uite ce stângăcie! (*Ridică privirea spre el surâzând*) Nu prea știau să scrie strămoșii noștri, Bazil, dar erau drepti ca patriarhii (*e palidă și are ochii vii*). Nu e artă poate... Nu e eleganță, aproape nimic (*stânjenită pentru că nu ar vrea să se vadă că e mișcată*). Dar e al nostru, ca și sângele, ca și mușchii noștri. Și încă o dată, ce poți fi acolo? Prinți sau negustori, studenți sau eroi de tripou, în fond același lucru... des *métèques*. Cel din urmă impiecat de birou, acolo, are conștiința că prețuiește ceva mai mult decât tine, că e “altceva” prin rasa lui. Iartă-mă! (*S-a ridicat și din cap până în picioare palidă, tristă și nervoasă îi dă mâna și vrea să plece.*)

Bazil (*omul acesta elegant care iubește ca un școlar, privește lung după ea. Crede că e din iubire pentru el această emoție*): Ciudată ființă "Jupânița". Va trebui! (*a luat hotărârea să-i vorbească*)

Ioana: Nu uita că te așteaptă tata sus (*ies amândoi*).

SCENA XIV

Culai, Andrei

S-a deschis ușa, apare întâi Culai, trage după el pe Andrei.

Culai (*cu nemărginită satisfacție, înciudat, poruncitor*): Vino, vino să-i vezi bine!

Andrei (*zdrobit*): Lasă-mă...

Culai (*violent*): Măi omule, hai puțin după ei... e păcat, pentru Dumnezeu... e o priveliște rară. Ei se ceartă ca niște porumbei, și tu suspini în camera de alături. Dar nu vezi cât ești de caraghios?... (*cald, prietenos*) Hai cu mine, Andrei... Femeia asta nu merită să te sinucizi pentru ea... căci ceea ce faci tu e curată sinucidere... Tu te stingi pe picioare și ea nici nu te vede măcar...

Andrei (*profund convins*): Pentru că nu a pătruns niciodată în sufletul meu. S-ar înfiora dacă și-ar arunca privirea numai (*treptat după un timp*). Culai, dacă femeia asta ar ști (*crescând*) dacă ar ști...

Culai: De șase ani ești aci în casă, și ea n-a căutat să te cunoască... Nici atâta interes nu ți-a arătat... (*îndârjit*) Nu merită...

Andrei: Pentru că eu n-am vrut să știe niciodată... pentru că n-am îndrăznit... pentru că n-am vrut să îndrăznesc.

Culai: Asta-i acum! N-ai îndrăznit? Ei, și tu crezi că dacă ai îndrăzni? N-ar avea decât să apese pe un buton de sonerie, să deschidă gura și te-ai trezi dincolo de poarta mare... Îndrăznește numai.

Andrei (*îl privește cu tristețe*): Nu m-ai înțeles... Orice s-ar întâmpla, n-aș putea jigni niciodată pe femeia asta. Nu, nu asta... E prea sus în mintea mea... Dar nici măcar adorarea asta mută, n-am vrut s-o bănuiesc... Am închis totul în mine... Adânc... Mi-am comprimat simțirea și gesturile... N-am ridicat ochii spre ea, decât atunci când nu mă privea...

Culai: Nici nu-i era atât de greu, pentru că femeia asta nu te-a privit niciodată.

Andrei: Pentru că nu știe ce rană port în suflet. Crezi tu că poți iubi, așa cum iubesc eu, fără...

Culai: Te disprețuiește.

Andrei: Pentru că nu știe. Dar dacă i-aș spune?

Culai: Ei, dacă i-ai spune?

Andrei: Crezi tu că dacă ar ști? Nu, nu! Nu se poate atâta suferință... da... da... Ar avea o vorbă bună, o privire tristă și prietenoasă

care ar face cât... E posibil să disprețuiești atât sacrificiu mut, atât sacrificiu care nu cere nimic? *(cu o convingere, grea ca o drojdie adunată)* Nu, ea nu e în stare... nu...

Culai *(apăsător, știe el ce spune)*: Ei bine, te disprețuiește, da; nu e în stare să simtă...

Andrei *(jignit)*: Culai, vorbești prostii... Am impresia că nu-i poți ierta că nu ți-a dat bună ziua când ai venit.

Culai *(uimit)*: Așa crezi? *(profund jignit, după o scurtă ezitare se îndreaptă tăcut spre ușă)*

Andrei: Culai, nu pleca. *(Culai s-a oprit în prag și privește mut.)* Iartă-mă!

Culai *(îndârjit, căci îl scoate din sărite neștiința lui Andrei)*: Nu, nu te iert, pentru că așa e, te disprețuiește... Ascultă, ascultă, să-ți spun ce caraghios ai fost... Că nu ți-am spus tot... Am ascultat la ușă... Așa sunt eu, nu fur, nu ucid, dar ascult la ușă. Ca să nu fiu caraghios. Ai fi aflat cât de ridicol ai fost adineaori când ai primit scuzele prințului *(strigă)*. Ei bine, fata i-a spus... uite-te la mine, pricepe-mă... I-a spus că nu trebuie să se bată cu un servitor al tatălui ei *(cu o strâmbătură de milă)*. Și tu care credeai că-i e frică de viața ta.

Andrei *(năucit, pierit)*: Servitor? Servitor? *(l-a prins sălbatec de haină)* Minți!... minți...

Culai: Mint? Ha! Ha! Ha!... așa... așa a spus: "servitor"! *(râde cu toată fața, sănătos)* Și tu care credeai că e pentru viața ta...

Andrei *(ca și când ar fi primit o lovitură de topor în cap)*: Servitor...

Culai *(hohotind)*: Ha, ha, ha!

Andrei *(groaznic)*: Taci... taci odată... – *(strivește între buze îndurerat cuvântul)*: Servitor!

Culai *(cu un rânjă răscolitor)*: Și e grozav, mă, să fii servitor în casa asta... La noi, oamenii, după muncă, beau în cârciumă cu argații lor. Dar n-ai vrut să asculți. Ai fi văzut pentru cine ai ucis omul din tine...

Andrei *(deznădăjduit, strigând)*: Culai!

Culai *(nădăjduind)*: Ah! așa! necăjește-te...

Andrei *(nebun, cu ochii halucinați)*: Culai! are să mă iubească. Are să înțeleagă că sunt mai mult decât toate paițele acestea la un loc... are să vadă că am un suflet ca o stâncă *(crescând, dar răsfrânt înăuntru...)*, are să descopere că în umbra ei a fost un prinț adevărat al sacrificiului și devotamentului *(cade pe scaun)*.

Culai: Bine... bine... dar după ce ai să pleci de aci...

Andrei *(cu o sălbatecă și irezistibilă hotărâre. E în pornirea lui ceva elementar de fatalitate și ceva dintr-un strigăt de luptă.)*: Dacă astă seară... mă înțelegi, tu, Culai... Ascultă... Dacă astă seară

până la ora 12, nu îi voi fi sărutat mâna, la ea în iatac... înțelegi tu? astăseară la ora 12... îmi sfărâm tâmpla cu revolverul... L-am purtat prea mult la mine ca să nu mă folosesc cel puțin o dată de el (*cade cu capul pe masă*).

Culai: Ai rămas tot obuzul găsit al lui moș Dumitru. Un an de zile l-au tot dat copiii de-a dura. Într-o zi nu știu cum s-a lovit acul înăuntru și a luat foc pulberea... A fost nenorocire mare... Mă băiete, nu trebuie să te necăjești strâmb.

Andrei (*într-o nouă crispă, crâncen*): Astă seară.

Culai (*încremenit*): Ești nebun sau caraghios...

Andrei (*înăbușit, mânios, cu glas răgușit*): Astă seară la douăsprezece!

ACTUL II

Iatacul Jupâniții, la catul de sus, chiar deasupra bibliotecii (va fi avut la început, întocmai, aceeași formă cu ea). Mai târziu, Ioana l-a refăcut după felul ei de a vedea. Încăperea din fund nu mai e despărțită prin coloane, ci doar printr-o dublă draperie grea de brocat albastru închis și are podeaua mai ridicată cu o treaptă. Prin întredeschidere, se vede patul mare alb, cu polog alb rotund la căpătâi, iar în perete o candelă arcuită, lucrată greu din argint. Fereastră, mare, nu se vede, dar lumina lunii trece toată, văroasă. Încăperea din față are pereții de un roșu pompeian, sus cu un chenar lat de aur. Motive bizantine. Ferestrele din stânga s-au contopit într-una singură mare, dar tot în strânsoare de zid gros, deși, bineînțeles, mai subțire decât cel de jos din bibliotecă. Ușile, în același loc, dar mai mici, sunt de stejar masiv, cu lucrătură în lemn, cu mic fronton rotund. Cele două colțuri din fund, rotunjite, au devenit două firide înalte, sus arcuite, tăiate la înălțimea ferestrelor, adânci ca bănuita grosime a zidurilor. Sub ele, etajere în ocol. În firida din stânga un vas mare, ca o amforă orientală, cu crini roșii înalți, în cealaltă firidă, din dreapta, o icoană mare și o candelă de argint, atârnată cu un arc. Un pian mare în dreapta, pe el colecții de note legate și o fotografie... Dincolo de pian, o bibliotecă cilindrică, înțesată cu cărți. Un divan acoperit cu o draperie roșie, în stânga, la picioarele lui o pernă rotundă, ea însăși mare cât un divan, de catifea albastră. La căpătâiul divanului, o masuță cu cărți. Între acesta și fereastră o amforă imensă persană. Pe divan cade lumina unei lămpi cu picior, mare cât o umbrelă roșcată. Lângă ea, masa de ceai. În fund, între ușă și odaia de dormit, e atârnat acum portretul Suzanei Boiu, mare aproape cât o ușă. Alte tablouri pe pereți. O femeie blondă de Dante Gabriel Rossetti, "Flori" de Luchian, un peisaj venețian. Cărți scumpe, obiecte de artă risipite în toate părțile, draperii și covoare, ca și forma "de criptă" a iatacului, prea încărcat... sunt de un fel opus severității și armoniei de linii a bibliotecii de jos. Prea multă culoare, prea multă risipă de dorințe, prea multă intenție de artă, în gustul estetizant al epocii.

SCENA I

Elena, Andrei

Elena (*deschide ușa încet, întoarce butonul de lumină, se aprinde, însă holul, prin care a venit ea, rămâne în întuneric... Se întoarce și anunță.*): Jean, la domnișoara Ioana e lumină, deși holul e în întuneric. (*Se aude răspunsul lui Jean.*): "Domnișoară, holul e

pe același distribuitor”. Ea îi răspunde: Atunci se vede că parchetarii au rupt undeva firul, dacă nu e decât în hol... Dar, în sfârșit, luminează destul, prin ferestre, luna... (*din prag intră, iar se pregătește să stingă, dar în clipa aceea dă de Andrei, care așteaptă în fotoliu. Uimită.*): Dumneata aici, domnule Andrei? dar...

Andrei (înfrigurat): Da, domnișoară.

Elena: Dar nu pricep nimic... Nu pricep... Dacă se întoarce de la concert și te găsește aici? Uite, e zece și jumătate... Aici nu intră de obicei nici chiar ai casei. Are să se supere.

Andrei (nervos, în fierbere): Am să-i vorbesc, chiar dacă s-ar supăra.

Elena: Ce vrei să-i vorbești?... Domnule Andrei, ce e cu d-ta? Ești palid ca un mort.

Andrei (hotărât): Vreau să vorbesc cu domnișoara Ioana... E ceva care trebuie lămurit.

Elena (speriată): Acum? Astă seară? Aici la ea? (*așteaptă și deodată pricepe, nu mai poate respira, vine spre el*) Nu cumva vrei să-i vorbești despre duel?

Andrei (tace intens, apoi nervos): De ce întrebi?

Elena: Domnule Andrei trebuie să știi un lucru... Ascultă, n-are sens să-i vorbești... (*e aproape disperată de această încurcătură*)

Andrei: Vreau să-i vorbesc...

Elena: Trebuie să-ți explic... Am făcut o greșală... Ea nu știe nimic despre duel... Absolut nimic... Eu am mințit...

Andrei (nervos, dar înduioșat): Nu mai încerca zadarnic să mă oprești. Acum spui un neadevăr...

Elena (uluită): Ce vrei să spui?

Andrei: Ea ți-a vorbit... dar ai înțeles d-ta greșit motivul, pentru că ți-ar fi fost greu să-ți închipui pe cel real... Ești prea bună ca să fi înțeles sensul ai domna... Domnișoara Ioana știe despre duel, dar nu chiar despre asta vreau să-i vorbesc... Sunt alte lucruri pe care ar fi trebuit să le știe mai demult... Va afla ceea ce mi se pare că n-a bănuț niciodată... Trebuie să-i vorbesc, înțelegi?

Elena (resemnată): Da.

Andrei: Dumneata... mai ales, trebuie să mă înțelegi.

Elena (încet): De ce mai ales eu? (*pe gânduri*) În sfârșit... Da... va afla ceea ce n-a bănuț? Dar crezi că e o vină că n-a bănuț?

Andrei: Poate că sunt și eu vinovat... Am judecat greșit. Înțelegi... Am tăcut prea mult.

Elena (după alt timp): Și vrei să-i vorbești... astă seară? chiar aici?

Andrei: Nu-mi pasă de ce se mai întâmplă cu mine apoi, dar astă seară trebuie să-i vorbesc.

Elena: Cum ți-ai închipuit d-ta că ai să poți s-o aștepti aici...? Și, Doamne, încă în întuneric? Ce copilărie!

Andrei: Dar mai târziu cred că n-aș fi putut intra... ar fi posibil să închidă ușa.

Elena: Nu închide niciodată... Și în orice caz nu poți s-o aștepti aici, fiindcă se poate să vie cu domnul Boiu, ori cu doamna Sinești.

Andrei: Bine dar... domnișoară... domnișoară Elena, dacă n-ar fi prea mult... Ești o prietenă, în sfârșit o adevărată soră... Nimeni în lume n-a însemnat acest lucru pentru mine... Te rog, ajută-mă să pot vorbi astă seară cu d-ra Boiu...

Elena (*desfăcută sufletește, absentă*): Eu? Să te chem eu? Dar...

Andrei: Să-mi spui doar când o să pot intra.

Elena (*zâmbește amar*): Am să te chem... În sfârșit... cum zici d-ta... am să-ți spun când va fi singură (*îl ia de mână, ducându-l spre ușă*). Cum îți ard mâinile...

Andrei: Ale d-tale sunt prea moi, prea reci... Ești așa de obosită?

Elena: Nu știu... (*El iese, ea nu știe ce să mai facă pe urmă*.) O "prietenă"... "o adevărată soră". Ce o mai fi însemnând și asta?... (*Se duce la fereastra inundată de lumina lunii, caută să-și răcorească fruntea*.) Cine e acolo?

Vocea de jos: Eu, Stanca, domnișoară, am terminat vasele... și mai stăm și noi pe bancă, așteptăm să vie domnișoara pentru ceai...

Elena: Cine mai e sub castan?

Vocea de jos: Jean și cu Maria... Ne mai uităm și noi la lună...

Elena: Și ei?

Vocea de jos: Luna e astă seară pentru toată lumea, domnișoară.

Elena (*cu o nesfârșită tristețe*): Ce știi dumneata, lele Stanco!... Luna nu e pentru toată lumea... (*apoi*) Dacă ai terminat cu bucătăria, vrei să vii sus la mine să-mi dai în cărți?

Vocea de jos: Astă seară?

Elena: Acum... Vii?

Vocea de jos (*mucalită*): E tot luna, domnișoară.
(*Elena ia o carte și iese.*)

SCENA II

Ioana, Matei

(*Amândoi în ținută de seară, ea decoltată, purtând o rochie de culoarea vinului roș-negru.*)

Ioana (*către Matei care se așază într-un fotoliu mai îndepărtat*): Nu acolo... Stai aici.

Matei (*zâmbește*): Bine, dar eu vreau să stau aici.

Ioana (*glumind*): A nu, să avem iertare... aici eu poruncesc, e la mine... aici n-a poruncit nimeni... tată, niciodată afară de mine. (*sună*)

Matei (*continuând*): Bine, dar ești o gazdă cu desăvârșire nepoliticoasă.

Ioana: Da, cu oaspeții pe care îi iubesc.

Matei: Ah! Jupâniță șireată!

Ioana (*către cameristă*): Adu ceaiul... (*Se întoarce spre Matei.*) Nu-ți închipui ce plăcere mi-a făcut Kreisler că a primit invitația mea... O să cântăm mâine Sonata pentru pian și vioară...

Matei: Dar cu câtă bucurie te-a recunoscut și el...

Ioana: Am cântat de câteva ori împreună la Marchiza de Sourogne, la Lyon.

Matei: Soacra ta, fostă în perspectivă?

Ioana: Să trecem peste asta.

Matei: Bine, dar dacă o fi ceaiul bine aromat, să știi că am să-ți aduc o veste bună.

Ioana: A, numai pentru asta ai venit la mine?... Ce-mi spuneai pe drum, tată bun și iubitor de neadevăruri?

Matei: Ingrato, tu știi bine că e purul adevăr... Că nu e mai mare bucurie a bătrânețelor mele decât să te privesc... Îmi place, cu adevărat, să te privesc când prepari ceaiul, Ioană.

Ioana (*certându-l frumos, glumeț*): Curtenitor incorigibil, taci... (*I s-a adus ceaiul, ea îl dozează.*)

Matei: Știi bine că de ani de zile beau ceaiul după teatru, aici la tine...

Ioana: Și țigara?

Matei: Nu, asta nu... nu mai fumez aici, e o greșeală.

Ioana: Ba da... fumăm amândoi... fumez și eu... rămân ferestrele deschise. (*Îi întinde ceașca.*)

Matei (*privind ceașca*): Asta-i serviciul cel nou pe care ți l-a dăruit Maria de ziua ta?

Ioana: Da, e o adevărată operă de artă veche rusească. Știe că sunt amatoare de lucruri rare... Uite și țigări trimise de Aliné, fosta mea colegă de la Paris. (*Îi întinde o cutie elegantă, încrustată în email și lac negru.*)

Matei: Adevăru-i că toată lumea te răsfăță... Mereu primești daruri.

Ioana: Acum fă-mi loc lângă tine. Dar, mai întâi, vrei rom?

Matei: Cu stomacul meu? "Fără rom, fără zahăr".

Ioana: Mereu bolnav?

Matei: Bolnav? Nu... bătrân vrei să zici... stomacul, ficatul, arterele, (*zâmbind*) 70 de ani, Ioană.

Ioana: Ah, tată nesuferit.

Matei: Bătrân, fetița mea... se apropie... e de neînlăturat. De câtăva vreme simt că moartea dă târcoale... în jurul casei... Vine... se

uită... pleacă... dar mi se pare că a făcut de curând un semn ca să se întoarcă.

Ioana: Ah... ah... De ce vorbești așa? Să știi că nu te mai chem la ceai...

Matei (*o mângâie cu privirea*): Fată răsfățată... Știi tu, care e durerea mea?

Ioana: Da?

Matei: Gândul că te las singură...

Ioana: Oh!

Matei: Și, de aceea, nu-ți închipui bucuria pe care mi-a făcut-o Bazil azi.

Ioana: Ce bucurie?

Matei: Mi-a cerut mâna ta. (*Așteaptă, tot mai surprins că fata nu se bucură.*) Nu te bucură asta?

Ioana (*rece*): Nu... nici nu văd ce m-ar bucura...

Matei: Pentru că e Prințul Bazil Șerban.

Ioana: Dar care în clipa asta nu are alt merit decât că se folosește de o intervenție autoritară.

Matei: Ioană... dar gândește-te ce spui... Tu știi că niciodată n-am căutat să-mi arăt măcar dorința în chestiunea aceasta, care te privește... Ai respins șapte sau opt băieți... Dar gândește-te: ai 29 de ani...

Ioana (*enervată*): Da... Da... a găsit protecție bună... nu zic... Dar ar fi putut să-mi vorbească și mie, mai întâi.

Matei: Ați vorbit azi.

Ioana: Nu mi-a spus decât că pleacă la Paris... Și închipuiește-ți... asta m-a făcut să pierd și bruma de simpatie pe care o aveam pentru el. Pentru că, trebuie să-ți mărturisesc, mi-era oarecum plăcut. Aceeași copilărie, atâtea amintiri comune, nu știu cum, dar m-am bucurat când am văzut că s-a întors de la Paris. Credeam că va încerca să realizeze, în sfârșit, ceva. În loc de asta, văd că pleacă la Paris.

Matei: Ai să mergi cu el la Paris.

Ioana (*tresare*): Oh! Remorca lui la Paris?

Matei: Ar fi vorbit el mai mult cu tine. Dar tu intimidezi prea mult bărbații.

Ioana (*surprinsă, ironică, amuzată*): L-am intimidat pe Bazil azi?

Matei: Mi-a mărturisit-o franc... cum îi e obiceiul...

Ioana: Ah! și domnul acesta vrea să-mi fie bărbat. "Domnul și stăpânul meu". Mi se pare că are dreptate Maria. Încep să-l găsesc curajos pe bibliotecar.

Matei: Tu nu-l înțelegi pe prinț, Ioană... Vlăjganul acesta elegant e în fond o fire de poet.

Ioana (*un început de surâs*): A făcut și pictură.

Matei: La o expozițiune, la Paris... a luat mențiune onorabilă.

Ioana (*fără să ridice privirea*): E un cântăreț remarcabil.

Matei: A cântat foarte frumos la concertul de binefacere.

Ioana (*s-a ridicat brusc*): Ei bine, domnul acela care e sportman, om de lume, donjuan, poet, pictor și cântăreț... nu e în fond nimic... Nimic... Nu e nici cântăreț, nici pictor, nici poet... Nici una din acestea, măcar în parte. E un diletant, mediocritate. Un preparat de educație și timp liber. Un metec la Paris.

Matei (*ferm; toate trăsăturile feței își revin*): Da... dar e dintr-un neam de voievozi... Și cinstește tot neamul nostru atunci când îți cere mâna...

Ioana (*se întoarce spre el*): Dar, tată!

Matei (*tot mai ferm*): Nu! Tu ai să mă ascuți! E o cinste nemăsurată, pe care ne-o face... Tu știi că neamul nostru se stinge... Și iată că acum ni se oferă norocul să ducem mai departe un neam de oameni care au stăpânit țara.

Ioana: Mai departe? Cum? Unde? A trecut timpul "nobililor", tată. S-au dus. Și eu îi iubesc, dar sunt morți de mult. Acum trebuie să facem alții, pentru vremurile noastre...

Matei (*indignat*): Taci! Taci! Nu vorbi copilării. Nu știi ce vorbești...

Ioana: Nu'nvie morții, tată...

Matei (*s-a ridicat strigând*): N-a murit nimeni... Alte trupuri, dar... dar ochii sunt aceiași, ochii se moștenesc și așteaptă... Toți așteaptă... Într-o zi poporul se va întoarce la noi, după ce va încerca toate mijloacele... Totul e să putem dura, fie și în umbră. Asta-i adevărul... Nu înțelegi rostul întâmplărilor?... Nobilimea a condus peste zece veacuri... Burghezia se prăbușește, azi, după un singur veac, sub apăsarea muncitorilor. Aceștia, când vor veni, se vor pricepe și mai puțin, și pe urmă: ne vor căuta pe noi...

Ioana (*cu un ton de compătimire care scoate din sărite pe bătrân*): Tată, astea sunt visuri... visuri de...

Matei (*cu energie și însuflețire*): A! Visuri de bătrân? Nu, fetiță. Sunt legile sufletului și ale cărnii. Ce e sclav, sclav rămâne. Crezi tu că o mie de ani de supunere umilă, fără revoltă, de ipocrizie, de lingușire lașă, nu lasă urme în sânge? Sunt soiuri de sclavi și soiuri de domni, Ioană.

Ioana (*cu o vădită accentuare a personalității ei*): Domni? Veneticii aceia de la Paris?... Tată... cât te înșeli... (*Aspru, dar înăbușit*). Sunt numai suflete de slugi și, tot așa, suflete de stăpâni. (*Privește pătimaș portretul Suzanei Boiu.*) Nu-i pentru mine Bazil!

Matei (*mânios și cu dispreț în același timp*): Ah! Suzana Boiu!

Ioana (*s-a întors spre el aprig*): Suzana Boiu! (*Dar după izbucnire, amândoi tac, găsind că au mers prea departe. Și după un timp.*)

Matei (*cu un ton părintesc, potolit*): Ioană, ești un copil răsfățat... De ce nu mă asculți?

Ioana (*privind cu admirație pe acest bătrân frumos*): Te iubesc, tată.

Matei: Are să treacă epoca asta din viața ta și ai să vezi câtă dreptate am.

Ioana: Tată, te iubesc!

Matei: Bună seara... și... gândește-te... Noaptea dospește judecata. (*Privește tabloul zâmbind.*) Și orice ar fi... nu uita că astăzi nu mai sunt haiduci.

Ioana: Da... din păcate! (*Singură, Ioana deschide fereastra, privește puțin luna, pe urmă ia o carte și, gânditoare, se pregătește să citească lungită pe otomană.*)

SCENA III

Ioana, pe urmă Andrei

(*După un timp, bătaie în ușă, intră Andrei. Ioana îl privește surprinsă, aproape indignată, dar rămâne în tonul ei obișnuit, de demnitate rece.*)

Ioana: Camerista nu e aici?

Andrei (*în aceeași fierbere interioară, încurcat de la primul pas*): Da, domnișoară... dar... da... camerista nu e aici.

Ioana (*întins, nervos ca o floretă*): Cum, dar trebuie să fie cineva care să-ți spună că la mine nu se poate intra la orice oră din zi și din noapte?

Andrei (*rugător*): Domnișoară, vă rog, numai câteva clipe... numai câteva clipe...

Ioana (*azvârle, enervată, cartea pe mescioară*): Nu... nu pot asculta cu sila nimic... (*Îl fixează cu privirea.*) Socoți dumneata, că eu pot fi la dispoziția dumitale oricând? Aici la mine?

Andrei (*sfios, rugător*): Domnișoară...

Ioana: Îmi pare rău, dar nu pot să ascult o vorbă măcar... (*scurt*) Te rog, ieși. (*așteaptă*)

Andrei (*după un timp căutând o hotărâre bărbătească*): Domnișoară, am să plec cât de repede voiți... dar după ce voi fi spus ceea ce am de spus! (*Nu o privește.*)

Ioana (*face un gest de femeie plictisită. Pe urmă, găsind că, în definitiv, ar fi destul de plăcut să-și bată joc de el, mai ales atâtată de aerele lui războinice, nu mai sună cum păruse că are intenția, vine spre el. Îl apostrofează batjocoritor. Tot jocul acesta e clar.*): Dumneata ai să-mi spui mie ceva?

Andrei (*care a urmărit jocul ei și care a luat o hotărâre definitivă, aproape afectat*): N-am aerul?

Ioana (*acceptă, cu o poză care nu e lipsită de abilitate*): Atunci spune repede, ca să sfârșim curând...

Andrei (*pe care tonul ei îl intimidează din nou, dar care vrea, totuși, să fie tare*): Dacă o să păstrați tonul acesta, îmi va fi imposibil să pot vorbi.

Ioana (*cu o ironie subțire care o amuză pe ea însăși și care servește ca un fond replicilor ei următoare*): Nu te sinchisi de tonul meu. Spune ce ai de spus. Poate să fie totuși ceva interesant. Dar, știi, cât mai rezumat posibil! (*Andrei e vădit intimidat, își frământă nervos mâinile.*) Iar te-ai încurcat? Eh, hai să te ajut eu... Desigur însă că nu vei ieși din marginile bunei cuviințe? Nu?

Andrei (*căutându-și sângele rece*): Recomandația d-voastră e de prisos, cine iubește nu poate fi necuviincios.

Ioana (*ușor*): A! dar poate fi prost! Desigur însă, că nu acesta e cazul dumitale... ia să vedem... (*Începe.*) Așadar, despre iubire vrei să vorbești? bun... (*Se așază în jilț, își aranjează rochia, pune în cele ce urmează înfloriri de ironie ca arabescurile pe o lamă de Damasc.*) Gata! te ascult! Dacă ai nevoie te ajut și cu sfaturi... Ia de pildă o poză frumoasă!... Nu sta rezemat așa... și caută să rămâi în subiect. (*Și mai ironică.*) Dacă poți, pune și puțină culoare... (*Așteaptă.*) Ei hai... gata... te ascult (*lungește perfid întâmplarea, după un timp, cu o comică mirare*). Nu începi? (*Andrei are o mutră plouată de tot, ea continuă cu o bunăvoință ironică.*) Caută să termini mai curând, ca să te duci pe urmă să te culci.

Andrei (*ridică spre ea ochii verzi și turburi*): Să mă culc? E atâta timp de când nu mai pot dormi.

Ioana (*cu un zâmbet rece*): Alt simptom.

Andrei (*voit*): Nu mai pot lucra.

Ioana: Da, asta-i grav... Pulsul regulat?

Andrei (*tot căutându-și liniștea*): Deloc. Îmi face numai neajunsuri... Acum de pildă... ce limpede aș vorbi, dacă nu mi-ar zvâcni prea tare arterele... Poate că aș fi în stare să răspund ironiilor d-voastră. (*Andrei luptă și această replică ofensivă a lui o supără.*)

Ioana (*direct, cu privirea agresivă*): Domnule, ce vrei?

Andrei (*bărbătește*): Să vă spun că vă iubesc.

Ioana (*ironia ei are acum nuanță de supărare*): Dar am înțeles-o, mi-ai spus-o! Altceva! Sau mai pe larg, cu amănunte!

Andrei (*sentimental și sincer, dându-și totuși seama că e livresc*): Nu... nu v-am spus nimic... Și niciodată nu vă voi fi spus tot ce am de spus.

Ioana (*comic*): De ce nu? ar fi păcat... spune tot și nu mai pierde timpul cu introduceri. (*Andrei tace îndelung, se frământă dureros.*) Nu mai vrei să spui? Poate că ar fi fost frumos...

Andrei (*vede, zdrobit, că intrarea lui are o nuanță de comedie, pricepe că nu are să ajungă la nimic, decât să fie ridicol, și regretând această aventură în iatacul ei, tace rezemat de pian.*)

Ioana (*mulțumită de succesul ei*): Ei hai, spune ceva... acum te rog eu...

Andrei (*se frământă îndelung timp, pe gânduri, pe urmă ia hotărârea să plece. E ca un destin acceptat. Vorbește, abia stăpânindu-și emoția.*): Bună seara... aveți dreptate, domnișoară.

Ioana (*surprinsă și ea de inflexiunea muzicală a vocii lui*): Ce dreptate am?

Andrei (*încurcat*): Scuzați-mă... iertați-mă... (*Privește lung în jurul lui.*) Bună seara... bună seara, domnișoară. (*E palid, frumos și abătut. Are în cap hotărârea de acum câteva ore.*)

Ioana (*încurcătura lui a provocat la ea un reflex de milă, păstrează însă aerul de superioritate, dar mai ales nu vrea să rămâie între ea și el un incident.*): Cum? așa repede? A, nu! Ai venit la mine... Ai să stai cu mine deci să fumezi o țigară... Stai jos... Așa... (*Îi arată un scaun mai îndepărtat.*) Poftim! (*Se așază și el jos, mașinalicește, ea îi oferă o țigară.*) Îmi făgăduiești că pe viitor vei fi mai serios? (*Îl ceartă, cu indulgentă superioritate, el surâde, îndepărtat, mulțumit de norocul de a fuma această ultimă țigară în viața lui, la ea în cameră.*)

Andrei (*abătut, cu convingere*): Voi fi serios, da. Nici nu vă închipuiți ce serios am să fiu pe viitor.

Ioana (*indulgentă și încântată de succesul pe care l-a obținut fără scandal*): Îmi promiți deci că n-ai să-mi mai răpești timpul cu declarațiile d-tale de dragoste?

Andrei (*cu un gol imens în suflet, aiurea, gândindu-se la ce are să facă*): Da! Domnișoară! Vă promit! Veți avea toată liniștea din partea mea! Toată liniștea. Credeți-mă că regret și eu nesocotința de adineaori.

Ioana: Din partea mea țin seamă că ai dat mult ajutor tatălui meu... că ai muncit cu râvnă, că tata însuși apreciază cu deosebire devotamentul dumitale...

Andrei (*vag*): Clipa asta de acum îmi răsplătește cu prisosință tot devotamentul. (*Își aduce aminte parcă surâzând de portretul din revistă, și comparându-l îl găsește vulgar și absolut nepotrivit. Se uită la ea cu prietenie și îi spune cu o stranie mulțumire.*) Dacă v-aș spune că niciodată în viața mea nu m-am simțit atât de bine. În definitiv, ce v-am cerut, când am venit? Să mă lăsați puțin aici... Să-mi umplu ochii de interiorul acesta. (*Privește portretul de femeie blondă.*) Ce repede trece țigara! (*cu gândul năclăit de moarte*) Grozav de repede!

Ioana: Într-o zi, când nu voi fi acasă, ai să vii să vezi și tablourile.

Andrei (*firesc, cu voce scăzută*): Nu știu dacă am să pot.

Ioana: De ce?

Andrei: Am să plec, domnișoară...

Ioana: Ei vezi că nu ești serios? Unde ai să pleci?

Andrei: Nu știu... O călătorie despre care cu greu v-aș putea da amănunte. (*O privește*) Aș fi vrut totuși să vă spun câteva lucruri fără importanță de altminteri... Nu vă alarmați... când se va stinge țigara voi fi plecat... Puțin, fleacuri. (*Și acum, când nu-i mai cere nimic, își povestește încet, nepatetic, toată suferința trecută. "O lasă să vadă în sufletul lui" și face asta liniștit "surâzând de propria-i durere".*) Acum când plec, aș vrea să știți – și nu știu de ce – că toate bucuriile și durerile mele au înflorit numai în umbra d-voastră. Că ochii mei au căutat sfioși și dornici spre d-voastră... dar că niciodată, nici o singură clipă, nu v-ați oprit privirea asupra lor... Că, atunci când erați mai mult decât lumea întreagă, pentru mine, eu nu am fost pentru d-voastră decât unul dintre lucrurile fără viață care vă înconjoară... un serv... (*I se ridică un nod în gât, dar continuă cu o familiaritate și un firesc de parcă ar vorbi despre altul.*) Nu știu dacă mai are sens să vă spun, de asemeni, că am suferit... mult... Că tot palatul mi se părea pustiu, când nu erați aici... și totul se umplea de lumină când vă auzeam pașii... Să mai știți (*surâzând*) – dar ce vă interesează! – că de ani de zile nu am mai putut lucra nimic, că mi-am zădărnicit viața din cauza d-voastră. (*Ascultă, un timp, în el însuși.*) Altceva? (*Privește țigara.*) Că am invidiat până și câinele acela alb care vă interesa mai mult decât mine... cărțile pe care le răsfoiați pe gânduri. (*Rămâne cu ochii duși, pe urmă se scoală.*) Și acum?... Noapte bună domnișoară...

Ioana (*a ascultat tot timpul nemișcată, concentrată, fără să trădeze nici o intenție. Doar mâna nervoasă a strâns franjurile unei perine. După ce Andrei se scoală, dar până nu face primul pas, ea se întoarce spre el, cu fața surprinsă, cu vocea alterată de indignare.*): Ascultă, domnule (*alb*) ce-i tirada asta caraghioasă?

Andrei (*o privește cu ochii mari, comprimă ceva în el, pe urmă intens, dar calm*): Ceea ce am voit să vă spun. (*O urmărește apoi cu privirea uimit.*)

Ioana (*batjocoritoare*): În ceea ce ai avut să-mi spui d-ta, nu am recunoscut decât câteva pasaje de teatru prost, câteva fraze de roman ieftin și nici o figură stilistică, sau vreo două învechite! (*Și mâinile palide îi sunt batjocoritoare.*) Ei bine, domnule, cu zaharicale de acestea vrei să mă cucerești dumneata pe mine? (*Și mai ironică, cu o prefăcută cochetărie.*) Mă jignești! Te rog, acum, după ce știu că-mi invidiezi câinele și cărțile, du-te și te culcă...

Andrei (*o privește înfiorat, încremenit. Pentru el Ioana e un ideal care se prăbușește. "A privit în sufletul lui" și nu numai că nu s-a*

înduioșat, dar își și bate joc de el. A rămas în picioare uluit. Nu se poate regăsi. Într-o clipă revede cei șase ani, când credea că "ea nu bănuiește". Și deodată, din revoltă, toată suferința lui comprimată în tăcere izbucnește acum, cu violența unui resort uriaș care se destinde brusc. Îi arde privirea de voluptatea amărăciunii, și cu un hohot din tot corpul, cu gura strâmbă de amărăciune.): Ha... ha... ha... să plec... să plec, acum? Ar fi o neghiobie. (Uluit, cu un rânjel de dispreț.) Pentru cine?!... Pentru cine?

Ioana (*și ea în fața unui fapt nou, îngrijorată*): Ce vrei acum? (*are ochii neliniștiți, așteaptă.*)

Andrei (*hotărât*): Să rămân aici. Trebuie să rămân.

Ioana: Să rămâi aici?

Andrei (*masiv*): Cu sau fără voia d-tale.

Ioana (*în care se redeșteaptă jupânița*): Ei bine, n-am să chem slugile să te dea afară. (*El zâmbește amar.*) Nu meriți neplăcerile unui scandal. (*Fixează asupra lui ochii ei mari și negri.*) Am să te pălmuiesc.

Andrei (*stăpân pe el, dur*): Vom vedea ce e de făcut.

Ioana (*mânioasă*): Domnule.

Andrei (*precis*): Îți voi țintui mâinile...

Ioana (*înfiorată*): Ce-ai zis?

Andrei (*care acum nu mai poate fi intimidat de nimic*): N-are nici o însemnătate ce-am zis.

Ioana (*căutând o atitudine*): Îți dai seama ce vorbești?

Andrei (*aspru și bărbătesc*): Îmi dau seama de un singur lucru. Că e aici o luptă pe viață și pe moarte și că ar fi o farsă neagră de cioclu să fiu eu cel învins.

Ioana (*neliniștită, a părăsit tonul ironic*): Ești nebun. (*Căutând să-l convingă.*) Ascultă, domnule, fii cu judecată. Destul... Te rog, du-te și te culcă...

Andrei (*profund convins, cu privirea în pământ*): Nu pot.

Ioana: De ce?

Andrei (*se întoarce spre ea cu ochii plini de rugămintă*): Domnișoară, pentru mine nu mai e întoarcere. M-am jurat ca astă-seară, înainte de miezul nopții, să vă sărut mâna...

Ioana: Să-mi săruți mâna!

Andrei: O dată cu ultima bătaie a ceasornicului, dacă nu am izbutit să fac aceasta îmi sfărâm tâmpla... (*crescând crâncen*) Îmi sfărâm tâmpla...

Ioana (*iar câștigă teren, într-o clipă revine la ironie*): Și ce-mi spui asta? (*Perfid.*) Ca să mă înduioșezi?

Andrei (*acum, liniștit*): Ca să vă arăt cât sunt de hotărât.

Ioana (*a stat puțin pe gânduri, îi întinde scurt, ușor, mâna*): Poftim!

Andrei (*aproape să-i sărute mâna, pe urmă își dă seama, rămâne cu gestul întrerupt, ea așteaptă serioasă și batjocoritoare cu mâna oferită*): Ah! (A dat un strigăt de surprindere și de disperare aproape, căci și-a dat seama că nu mai are sens, de acum, să-i sărute mâna).

Ioana: Acum ți-am dat mâna... ce mai vrei?

Andrei (*dar acum nimic nu-l intimidează, o scurtă ezitare, o privește iar batjocoritor și, pe urmă, și mai aprig și mai indignat și mai convins de adevărul lui*): Ce vreau? Ce mai vreau? (*amar*) Să-ți arăt cine ești. Dar mai cu seamă să-mi arăt mie însumi cine ești. Să văd, în sfârșit, pentru cine mi-am zădărnicit viața, pentru cine lupt cu moartea. (*Cu o sete de eliberare.*) Să sfâșii această mască mincinoasă, care a făcut din mine un bolnav.

Ioana (*pe care, deși surprinsă, o amuză întorsătura lucrurilor*): Lupti cu moartea? Cu moartea? Lupti cu ridicolul, domnule! (*Caută o carte pe etajera de alături, o răsfoiește, lungită pe otomană.*)

Andrei (*îi smulge cartea din mână cu un gest, conștient teatral*): Poți citi acum când sunt lângă d-ta? Eu nu pot citi un singur rând când te știu la celălalt capăt al palatului.

Ioana (*dispusă, cu ochii strălucitori, cu un zâmbet batjocoritor*): Ești neprețuit!...

Andrei (*citește titlul*): *Le Rouge et le Noir* (*Cu un patetic de care își dă seama.*) Ce carte poate fi mai interesantă decât mine astă seară?

Ioana: Cartea aceasta mi se pare delicioasă, tocmai astă seară... Eram mai cu seamă curioasă...

Andrei (*palid, îndrăzneț, înfrigurat și sincer*): Mă simt nenorocit că n-am citit-o. Aș vrea să știu ce poveste născocită și vândută în librărie e mai reală decât frigurile mele.

Ioana (*nervoasă*): Continuă... continuă, te rog... vreau să văd și eu până unde ai să mergi cu îndrăzneala. (*dezgustată*) Cât are să dureze păpușeria asta. N-ai citit dumneata această carte? (*nuanțând*) Ia seama *Le Rouge et le Noir*?...

Andrei (*convins, cu ochii în ochii ei*): Te poate minți pe d-ta cineva?

Ioana (*enervată*): Ei bine, asta întrece orice măsură. Domnule, citește... te rog... și să sfârșim. Că ești un nefericit de caraghios și încă ar fi destul de neplăcut. Dar d-ta trăiești din plin sub zodia inconștienței. De ce nu-ți alegi cel puțin dintre analfabete pe cele căroră vrei să le declami roluri învățate?

Andrei (*citește curios, din carte*): "Nouă ore și trei sferturi tocmai bătuseră la orologiul castelului, fără ca el să fi îndrăznit... Julien, indignat de lașitatea sa, își zise: în clipa precisă în care vor bate zece ore, dacă nu voi executa ce mi-am promis să fac..."

Ioana (*dă explicații ironică*): Acest Julien Sorel se hotărâse să prindă și să reție mâna d-nei de Renal.

Andrei (*surprins, împleticit*): "Mă voi urca la mine și îmi voi zbura creierii". (*Învins, descompus, Andrei se prăbușește a doua oară. Îi cade cartea din mână. I se pare că o lumină ciudată s-a făcut în iatac. Are impresia că luptă cu alte forțe decât ale acestei femei. Cu privirea înghețată, înfiorat se sprijină de pian.*)

Ioana: Ei... ce e? Ce mai zici? (*recitând*) "Dacă la ora zece nu-i voi prinde mâna, îmi voi zbura creierii". Pui în loc de 10, miezul nopții și pretențiile îți sunt mai mari – să-i reție mâna... Dumneata vrei s-o săruți, nu? În locul blândeii d-ne de Renal: Ioana Boiu... (*râde sec*) Să-ți spun eu ce avea să urmeze. Probabil seria de 50 de scrisori-tip ale rusului Korasof... (*compătimitor*) Nu ești nici câtuși de puțin inteligent. Și nici nu știu dacă îți dai seama cât de nefericită e situația dumitale... (*sincer*) Am vrut să te cruț... am căutat să evit... Mă stingherea pe mine ridicolul dumitale, dar nu m-ai înțeles... (*A scăzut ceva parcă, în atmosfera încăperii. E ca o simplificare de conflict lichidat.*)

Andrei (*mereu cu privirea rătăcită, zdrobit*): Și bine ați făcut...

Ioana: Te compățimesc... pentru că naivitatea d-tale e mai curând de plâns.

Andrei: De plâns.

Ioana: Dumneata ești păpușa cărților citite.

Andrei (*simte că o lege apasă asupra vieții lui, că trebuie să sfârșească. I s-a făcut în suflet de-acum ca un luminiș noaptea, în cimitir*): Aveți dreptate domnișoară... Veți avea liniștea pe care o doriți... N-am citit cartea, repet: Dar asta nu schimbă nimic...

Ioana: Cum, n-ai citit-o într-adevăr? Iar...

Andrei: Nu, nu... Dar e ca și când aș fi citit-o. (*Privește halucinat iatacul.*) Mai știu eu a cui victimă sunt? Aici totul e împotriva mea. Cred însă, că dacă mâine ați afla că astă seară ați fost la bal și vi s-ar spune și cu cine ați vorbit... ce ați făcut acolo... v-ar îngheța poate ochii sub pleoape, ca mie acum... (*Se încovoie, căci are o senzație de frig.*) Ceea ce trebuie să se întâmple, nu poate fi ocolit de nimeni... (*E gata să plece.*)

Ioana (*compătimindu-l acum cu adevărat*): Trebuie să recunoști și d-ta că aventura dumitale are un strașnic aer de parodie.

Andrei (*aproape din prag, de pe acum absent ca suflet, cu o voce moale*): Parodie? Poate fi viața unui om parodia unei cărți? Parodie, clipa asta? Nu... (*serios*) Eu mă gândesc... ce-ar fi simțit autorul în clipa când, printr-o străfulgerare, ar fi avut, cu o sută de ani înainte, viziunea absolută a clipei de acum.

Ioana (*acum de-a binelea furioasă, scoasă în sfârșit din sărite*): Ești un actor fără leac, domnule! Ei bine, după ce farsa ți-a ieșit atât de prost... nu găsești de cuviință să te oprești? (*îndârjită*) Ce demon te împinge să faci acum filosofie? Când ai să sfârșești odată? Ridicolul dumitale a început să mă scoată din sărite...

Andrei (*aproape din prag, unde era, nedumerit, are un moment de stupoare de parcă s-ar clătina. Era pe drumul morții... I se pare că femeia aceasta din nou e mică și neînțelegătoare. Pentru a doua oară, el se ridică înspăimântat de lipsa ei de suflet. I se pare incapabilă să se înduioșeze de ceva. Acum izbucnirea lui parcă rupe zăgazuri. Îi strălucesc ochii dilatați, pieptul i se lărgeste, vocea capătă o stridentă sonoritate. Și ca fizic pare mai mare. Nu mai recunoști pe timidul de la începutul scenei. Se uită la ea ca halucinat, pe urmă izbucnește cu o uimire elementară.*): Ridicol? (*crescând*) Și acum ridicol? (*Din plin.*) Dar n-ai să înțelegi niciodată nimic din tot ce se petrece sub ochii dumitale? (*Ridică amar din umeri.*) Hotărât lucru, nu trebuie să mor... Cum nu pierzi dumneata nici un prilej ca să mă readuci la realitate. (*Vine spre ea hohotitor.*) Știi dumneata cine e ridicol dintre noi doi, domnișoară? Ei bine, dumneata ești "bine crescută, cultă, manierată", iar eu sunt aici, adevărat ca viața însăși. Eu trăiesc, fie și fără să-mi dau seama, literatura (*sec*), dar dumneata literaturizezi viața! (*Nu respiră și clocotind frază după frază, nu respiră cu adevărat până la sfârșitul replicii. E ca un strigăt venit din adâncurile suferinței.*) Ai văzut dumneata vreun lup ridicol afară de cei zugrăviți prin cărți? Nu pricepi o dată tristul dumitale ridicol? Ești mândră cu voința împrumutată de la tablourile de pe pereți (*arată pe Suzana Boiu*), palatul acesta te apără de lume ca un sanatoriu, te slujești de mâinile și picioarele servitorilor, cumperi fleacuri cu bani despre care nu știi nimic și te răsfeți în iatacuri ca acesta, crezând că faci știință și artă. Inteligența dumitale nu trece de măsura acestor lucruri. Deasupra unei coincidențe nu te poți ridica. Iar eu de două ceasuri sunt în plină viață ca în largul unei mări.

Ioana (*cu un fel de liniște care contrastează cu zbuciumul lui clocotitor*): Dumneata vorbești de cărțile citite? Dumneata, care-ți compui rolul, vorbești de viața adevărată?... Dumneata în largul unei mări?...

Andrei (*strigând*): Când riști viața... ca mine în astă seară... ești ca în largul unei mări...

Ioana (*fără milă, tăioasă*): Mi se pare imprudent să vorbești de risc, d-ta care ai evitat așa de grăbit și de fericit duelul de azi.

Andrei: Ei bine, dacă d-ta socoți că un duel cu acel domn e un act de curaj și de risc, și numai fiindcă ai adus vorba, află atunci că azi după amiază martorii mei i-au comunicat acelui domn că scuzele i-au fost primite doar din pricina unui malentendu (*o fixează aluziv cu privirea*) – o intervenție străină – și că nu e decât o singură soluție: ieșirea pe teren... (*cu un zâmbet disprețuitor și amar*) Va fi mâine în zorii zilei, domnișoară.

Ioana (*rămâne încremenită, vestea i se pare de necrezut*): Mâine?

Andrei (*nu ia în seamă emoția și întrebarea ei*): Dar nu asemenea întâmplare înseamnă un risc de moarte, crede-mă. Să lupți cu moartea și cu destinul e să aștepți cum am așteptat eu șase ani... să hotărăști ceea ce am hotărât eu astă seară. Am venit aici... am îndrăznit, cum vrei să zici, am intrat în apă, (*ironic*); dumneata ești la un pas de țarm și... cu ochii închiși gândești că ești în larg. (*sfidător și dârz*) Domnișoară, n-ai curajul să crezi că n-a fost decât o simplă coincidență. Nu-ți convine să crezi cât de adevărat e zbuciumul meu. (*Aproape de tot de ea, o privește puternic în ochi. Ioana îl privește cu adevărat tulburată.*) Ce ai deveni dumneata în clipa în care, în sfârșit, ai pricepe adevărul? (*Se aude un obiect căzând jos, departe.*)

Ioana (*urmărise cu ochii tot mai mari izbucnirea lui, dar iată că aude zgomot în vestibul. Ascultă nemișcată. Trăsăturile feței i se des-tind, numai privirea, care îi arde, arată că se chinuie să știe pre-cis ce e. Când a ghicit că tatăl ei se apropie, înspăimântată își pierde cumpătul. Cu ochii holbați.*): Tata! Domnule, du-te, te rog, du-te. (*Îi arată ușa.*) Du-te!

Andrei (*o clipă și-a pierdut capul, cuprins de spaimă*): Îți dai cuvân-tul că ai să-mi deschizi iarăși?

Ioana (*are o frământare convulsivă a corpului. Nu mai poate gândi nimic, fiecare pas al tatălui îi accentuează groaza. Totuși jupâ-nița, ca să nu mintă, nu răspunde.*)

Andrei (*uimit, înfrigurat, înnebunit*): Taci?

Ioana (*își frânge mâinile. Nu mai are nimic din mândra atitudine de adineaori. Nu mai poate respira. Disperată, cu mâinile întinse.*): Ascultă, ieși, te rog, ieși...

Andrei (*cu toată accelerarea cumplită a clipelor, ca halucinat*): Nu, voi rămâne.

Ioana (*tot mai disperată. Și-a cuprins tâmplele cu pumnii*): Te rog, du-te... du-te... du-te, nu vreau ca tata să te găsească aici... pe dumneata aici la mine... pe dumneata...

Andrei (*izbit drept în inimă. Dezmeticit parcă din vârtejul de nebunie. Uimit.*): Pe mine? (*Și când i s-a golit pieptul de aer, a rămas o clipă copleșit. Pe urmă cu o liniște aparentă, dar intensă ca un*

arc încordat până să plesnească.) Ei bine, domnișoară... e o soluție: spune că m-ai prins furând. *(Ioana a holbat ochii la el.)* Că mă certai. *(Pe urmă, ca un salt de nebunie.)* Îți jur pe mormântul mamei mele, că niciodată n-am să tăgăduiesc. *(scăzut)* Dar nu pot pleca.

Ioana *(are ca o revelație, care o face să țipe înăbușit):* Ah! *(A stins lumina, apoi a pus mâna pe clanță, se aud bătăi în ușă... Andrei e în jumătatea de scenă neluminată de lună.)*

Ioana *(căutându-și liniștea, respirând):* Da... intră!

SCENA IV

Matei, Ioana, Andrei *(în umbră)*

Matei *(intrând):* Dar de ce stai în întuneric, fetițe? Cu reparațiile astea care nu se mai sfârșesc, am dat în vestibul peste o scară. Nici n-au avut grijă s-o dea la o parte. *(În tot timpul acesta, Ioana e în prada unui zbucium continuu. Cum pierde prilejul să-l denunțe pe Andrei de la prima replică într-o izbucnire, situația complicându-se, nu mai are curajul în urmă, ci dimpotrivă devine complice.)*

Ioana: Da... da... *(Abia își păstrează cumpătul.)* Priveam, de la fereastră, luna.

Matei: E o neglijență grozavă în casa asta... Toți își fac de cap... am să dau drumul la tot personalul, afară de bibliotecar. E singurul om care muncește aici. *(Dar complimentul nu e la timpul lui.)*

Ioana *(nesigură, abia se stăpânește să nu gâfâie):* Dar tată... tată...

Matei: Mă ierți că te-am deranjat... mi-am închipuit că nu dormi... doream...

Ioana *(vorbește agitat cu un accent straniu):* Nu dormeam. E o lună minunată. *(Îl duce la fereastră, privește.)* A plecat chiar acum camerista... e o lună splendidă... luminează ca ziua. *(În cameră e numai proiecțiunea lunară prin fereastră. Ea și bătrânul sunt albi ca varul în bătaia lunii.)*

Matei: Uite, vream numai să te rog un lucru... Tu cunoști biblioteca tot așa de bine ca și băiatul acela. Știi că el are cheia de la casetă. O fi dormind... nu mai vreau să-l scol. Mai era a doua cheie... am nevoie de scrisorile...

Ioana *(agitată, nervoasă):* Da... da... scrisorile... *(Andrei face un pas în umbră, pas care nu se aude pe covor, vrând să iasă în față și să dea bătrânului cheia pe care a scos-o din buzunar. E atâta nebunie, atâta sălbatecă nepăsare în acest gest, încât Ioana îngrozită, disperată, abia îl oprește, apucându-i brațul cu o mână,*

luându-i smucit cheia. Neobservat de tatăl ei, în sfârșit, Andrei rămâne în umbră.)

Matei: ... primite de la fostul ministru de justiție, Niocescu.

Ioana (*în prada aceluiași cumplit zbucium*): Da... da... știu... e aici la mine cheia cealaltă... uite-o, era pe pian, o luasem eu... Merg să-ți arăt scrisorile tată... merg eu...

Matei: A nu... nu... mulțumesc, fetiço, mulțumesc... mi le caut singur, iartă-mă că te-am deranjat... Noapte bună... (*Iese prin fund, condus de ea.*)

SCENA V

Andrei, Ioana

Întunericul e puțin prelungit într-o destindere ca după furtună. Ioana are ceva dintr-un soldat înfrânt și zdrențuit care vine din luptă și a rămas, istovită de zbuciumul din scena aceasta, rezemată de ușă. De acolo trece spre otomană, împleticindu-se, căci, în trupul ei trudit, simte o sfârșeală, aproape o durere. Cele ce s-au întâmplat i-au siluit sufletul oarecum. Atitudinea omului a uimit-o, a transformat-o ca o revelație. Dar în timp ce Andrei coboară, până la sfârșitul actului, din norii nebuniei, acoperitor, în largi spirale, tot mai aproape, ea face încercări de a scăpa din cercul pe care îl simte în jurul ei. Și el o simte învinsă. Vine un pas spre ea în întuneric, pe urmă se răzgândește și se duce să aprindă lumina. Neștiind ce buton să întoarcă, nu aprinde decât lampa cu abajurul roșiatic care-i cuprinde pe amândoi.

Ioana (*respirând lung*): Ei bine, ești un descreierat.

Andrei (*cald ca vinul*): Te iubesc pentru că nu ești mai cuminte decât mine.

Ioana (*stins*): Ascultă, lasă-mă... a fost prea mult... peste puterile mele... am nevoie de liniște...

Andrei (*cu superioritate*): Liniște? De ce nu te gândești și la liniștea mea?

Ioana (*tot mai obosită, tot mai rugătoare*): Caută-ți liniștea în altă parte... fii înțeleghător... du-te...

Andrei: În altă parte? Și cum? Ce să fac acolo?

Ioana: Du-te... fă-ți viața așa cum vrei. Dumneata îți poți face singur viața.

Andrei (*cu ochii vii*): Să-mi fac viața?... să muncesc... să lupt adică? Dar pentru cine? Cine mi-ar putea răsplăti efortul? Dacă aş cuceri un continent nou și n-ai ști d-ta, isprava mea mi s-ar părea nereală.

Ioana (*căutând un ton care ar vrea să fie rece, dar și conciliant*): Ascultă, domnule Pietraru... să schimbăm felul discuției acesteia. Ne-am înșelat amândoi...

Andrei (*repede*): O, nu tonul acesta... Orice, dar nu tonul acesta “diplomatic”.

Ioana (*caută*): Aș vrea să fii atât de serios, să mă înțelegi. Poate că eu m-am înșelat puțin... Nu te-am cunoscut... e și vina dumitale...

Andrei: Vina mea?

Ioana: De aceea îți vorbesc acum, când văd că ești un suflet, un...

Andrei (*nu vrea să asculte*): Orice... orice, dar nu tonul acesta, care mă îngheață...

Ioana (*căutând totuși să reziste*): Te rog încă o dată să pricepi toată seriozitatea cu care îți vorbesc. Ești un om – acum am înțeles-o – cu însușiri remarcabile. Ei bine, muncește, părăsește casa noastră... aici, într-adevăr, nu e de dumneata. Nu ești făcut să rămâi bibliotecar.

Andrei (*e în el o fierbere, care-i dă vocii o caldă intensitate*): Numai privirea dumitale mă galvanizează... îmi înzecește puterile.

Ioana (*mai sentimentală, vrând să pară, pentru întâia dată, vorbind cu el cum ar vorbi cu un egal*): Ei bine, îți promit că voi urmări totdeauna cu interes, cu plăcere, activitatea dumitale... Nu se poate să nu te intereseze un om care luptă... și dumneata vei învinge... Ești dintre cei tari... Voi căuta să compensez greșeala de a nu te fi apreciat de la început... (*S-a ridicat în picioare, palidă, îl privește înțelegătoare oarecum, dar mai ales căutând să se desprindă din hora în care e târâtă.*)

Andrei (*cu o nemărginită și fierbinte părere de rău*): Ah, dacă m-ai fi înțeles de atunci... Dacă... Acum câțiva ani! Simțeam în mine tăria să prăbușesc o lume și puteri să reclădesc alta... Dar a trebuit să te întâlnesc pe dumneata, mormântul mândriei mele.

Ioana (*cu tresăriri de mândrie ce sunt ca acele zbateri brusce de animal rănit, care moare. Însă păstrând chiar în clipele acestea velleități de răceală.*): Dar, domnule...

Andrei (*îndurerat, cald ca o lavă, căci e în el o mișcare, o răscolire, ca împletiri de șivoaie de suflet*): Taci... taci... Dacă ai ști ce ți-am sacrificat... ce am sacrificat ca să rămân “bibliotecarul d-lui Boiu”. Când toți mă socoteau în fruntea generației mele! Pentru patima asta fără sens... Tot ce era iureș al vieții în mine s-a topit zi de zi în focul înăbușit al iubirii... din toate am făcut iubire... La vârsta mea n-am făcut nimic. Când alții au situații, eu n-am făcut decât să iubesc... Ah! dacă ai ști ce dispreț am avut pentru toți care te-nconjoară și câtă adorare mută pentru dumneata... Puterea cu care mă simțeam în stare să-nfrâng viața, n-am folosit-o decât ca să mă-nfrâng pe mine. Să ascund totul, tot mai înșurubat în mine însumi (*cu vocea plină de viață înăbușită*). Domnișoară, nici dumneata și nimeni din lumea d-voastră nu va

pricepe niciodată imensitatea sacrificiului pe care l-am făcut pentru dumneata. (*Respiră și reia nervos și scăzut.*) E o poveste stupidă domnișoară: Cândva, la greci, un tânăr care furase o vulpe, o ținea ascunsă sub haine, și, ca să nu se dea de gol, a lăsat-o, fără să clipească, să-și înfigă colții în pulpa lui. (*Crâncen, cu pumnii încleștați.*) Mușca din mine mândria pe care n-o bănuiai... și eu nu clinteam de pe drumul pornit.

Ioana (*gândește la atâtea întâmplări neprevăzute, și, obosită, are impresia că de la concert, "de-aseară", e o veșnicie. Acum tonul ei nu mai e de la egal la egal, e în inferioritate, mai ales că se simte tot mai slăbită*): Ei bine, am greșit... Ce m-ar fi putut face să bănuiesc acest lucru?... Cum să-ți arăt toată părerea mea de rău de a fi înăbușit în dumneata atâta suflet?... Nu-i nimic... Vei ajunge totuși acolo unde se cuvine de drept s-ajungi. Am înțeles astă seară că dacă trei puhoai s-ar prăbuși neașteptat peste dumneata, dumneata tot în picioare ai rămâne. Voințele menite să rupă zăgazuri nu pot fi îngrădite. A fost o greșeală. (*Îi întinde mâna.*) Am greșit amândoi.

Andrei (*cu vocea caldă, cum îi e caldă fruntea*): Domnișoară, în suferința mea prea lungă vorbele acestea nu înseamnă... (*Nu-i ia mâna.*)

Ioana (*il întrerupe dezolată*): Și ce pot să fac?

Andrei (*enumerând, cu un accent analitic, impersonal*): Domnișoară, înțelege, maldăre întregi de propuneri scrise la mașină nu sunt decât hârtie de rând, fiindcă le lipsește o semnătură, un da. Cu o semnătură se realizează destinul unui om, cu un ac întors poți porni toate roțile și nicovalele dintr-o uzină... (*Brusc, pățimaș, cald, clocotitor.*) Fără un "da" al dumitale, e în mine o vraște, un tumult, o înverșunare neputincioasă.

Ioana: D-le Pietraru, (*jupâniță*) ține încă o dată mâna pe care ai respins-o adineauri. Îți vorbesc acum cu aceeași hotărâre cu care ți-am vorbit.

Andrei: Dar, domnișoară...

Ioana (*stăruie*): Nu te alarma de tonul meu... Acesta e felul meu de a fi. Ei bine, văd în dumneata un om cu care nimeni din cei care mă înconjoară nu se poate măsura. Nu sunt sentimentală... Nu știu cum să-ți vorbesc ca să mă-nțelegi. Ei bine, vreau să-ți realizezi viața. Nu te voi lăsa. (*Îi ia mâinile amândouă.*) Domnule Andrei, te rog crede-mă, ți-o făgăduiesc, vei avea în mine o tovarășă care va fi oricând alături de dumneata... Vreau să înving prin dumneata... Vreau mândria de a putea zice, că am descoperit eu – acolo unde nu bănuia nimeni – pe cel merit să poruncească. Vom organiza un adevărat complot amândoi. Nu-i întâia oară când o femeie din neamul nostru... face...

Andrei (*retrăgându-și mâna, apoi din toate fibrele sufletului și ale corpului*): Domnișoară... ascultă... trebuie să mă înțelegi... Aș putea munci o viață întreagă ca să te am... ca un erou de melodramă plecat să facă avere... ca să obție mâna unei logodnice bogate... (*de patimă și frenezie nu termină fraza*) Ca să ajung la floarea albă și rece a muntelui, eu, cel pornit din mlaștină, m-aș agăța de fiecare colț de stâncă... mi-aș sângera mâinile... aș trece de-a lungul oricărei prăpastii și aș putea ajunge. Domnișoară, într-o zi aș putea fi așa de mare și de puternic, că m-ai dori d-ta... Dar atunci n-aș mai fi eu cel de azi... ar fi o biruință după moarte...

Ioana (*se simte copleșită de patima lui. E ca într-un cerc care se strânge tot mai mult. Are senzația, ca într-un vis greu, că, sfârșită, nu poate fugi.*): Dar, pentru Dumnezeu, ce vrei, ce mai vrei acum?

Andrei (*cu o caldă convingere, ca o fatalitate interioară, ca o supremă rugămintă*): Ei bine! trebuie să fii a mea... trebuie... astă seară chiar. (*Rămâne nemișcat, cu tot sufletul deasupra unei prăpastii.*)

Ioana (*dintr-o dată ironică și recâștigându-și situația, căci aparenta lui stângăcie a dărâmat tot ce clădise. Râsul ei, singurul ei râs de până acum e însă cu totul obosit.*): Ha-ha-ha... Ei bine, domnule, ești fermecător de comic... (*cu o respirație de ușurare, ca deșteptată din istovitorul vis*) Ah, cum ne readucem la realitate unul pe altul... De la un pas de pericol... Nu ți s-ar părea grotesc ca o jumătate de ceas după ce m-ai prevenit, să-ți cad în brațe... așa... ca după un program? (*dar nu a fost decât cea din urmă zbatere, care totdeauna pare cea mai puternică.*)

Andrei (*pe care nimic nu-l mai poate abate din drum, cu aceeași intensitate de arc încordat, de parcă fiecare cuvânt e încrustat în frază, fiecare frază sculptată*): Nu simt nici o nevoie să ocolesc lucrurile... Nu mă gândesc la nimic... nu fac nici un calcul... Știu numai că te iubesc... (*calm, analitic, de piatră*) Va fi grotesc?... nu... va fi așa cum trebuie să fie... Acum da... sunt grotesc. Asta da: (*grotesc aici și mai sus l-a spus scăzut*) Nimic nu e mai grotesc decât un bărbat gol lângă o femeie îmbrăcată... Și eu, de-a-cum, nu mai am nimic de ascuns (*crâncen, cu mâinile crispate*). Dar voi smulge totul de pe d-ta... (*tot mai înfierbântat, dintr-un răsuflet până la sfârșit*). Va veni o clipă când eurile noastre dezbrăcate de orice, ca la începutul începutului, vor fi față în față... (*iluminând ca un zig-zag de fulger de dincolo de nori*) asemănător de goale... atunci îți voi ține umerii încleștați în pumnii mei... Te voi sili să mă privești în adâncul ochilor (*s-a apropiat de ea, i-a cuprins umerii puternic*). Și mut... fără un gest măcar... (*o*

privește în adâncul ochilor, ea rămâne ca hipnotizată parcă în brațele lui) fără șovăire... vei fi a mea! (a cuprins-o puternic în brațe)

Ioana (*murmurând stins, înăbușit, slăbind*): Lasă-mă, lasă-mă.

Andrei (*acest "lasă-mă, lasă-mă" de femeie care "cade", îl jignește. Aproape o azvârle pe covor privind-o cu dispreț. El a vrut-o pe "jupânița". Ioana cade ușor pe genunchiul drept, dar se scoală fulgerător cu corpul întins ca o coardă, fixează asupra lui o privire de mândrie, de ură și de patimă în același timp. Se apropie de el ca să-l lovească. Vrea să spună ceva, îl prinde de mână, dar în aceeași clipă, Andrei a cuprins-o brusc în brațe, o sărută apăsător pe gură.*)

ACTUL III

TABLOUL I

Scena reprezintă biroul secretarului general al unui club în 1913... Un birou negru, canapele îmbrăcate în piele. Pe pereți diverse caricaturi: Take sau Petrache?; Conu Iancu Damblagiul... Kneazul Moruzi; Ionel Brătianu, Vasile Morțun, Alecu Constantinescu etc. La ridicarea cortinei, cei doi domni, Maiorul M. și R. "om de lume" într-o elegantă jachetă, ghetre albe, cravata învoaltă, cu perlă.

M. și R. apoi KNEAZUL

R.: Ai spus că vine la șase? Nu?

M.: La telefon așa mi-a spus...

R.: Ai la d-ta procesul-verbal al martorilor...?

M.: Nu, cred că îl are el, Kneazul, ca președinte... *(după un timp)* Ce zici de Zori de zi, ieri? cu șase lungimi, la 69 de kilograme!

Kneazul *(cam de 60 de ani, barbă cu fire cărunte, colonel voinic îmbrăcat civil, intrând):* Scuzați, măi fâțoilor, tocmai dădeam o talie... și până să se acopere, adormise crupierul. Vai de clubul ăsta, că rău a ajuns...! *(s-a așezat și scoate din buzunar procesul-verbal)* Atunci? Să citim procesul-verbal *(iar când ceilalți s-au așezat ca să asculte)*. Dar mai întâi, măi băieți, o mică formalitate... Să punem pe masă scrisorile de împuternicire...

R.: Credeți, Kneazule, că între noi e necesar?

Kneazul: Ascultă-mă pe mine! Niciodată în viața d-tale, când vei mai fi într-un asemenea juriu de onoare, să nu treci peste astfel de formalități... Că riști să te faci de râs *(s-a uitat cu monoclul peste ele)*. Bun, e în regulă... Ia citește d-ta procesul-verbal.

R. (citește): "Ca urmare a procesului-verbal Nr. 2 din 28 Octomvrie 1913, lupta a avut loc azi 29 Octomvrie 1913 orele 7 a. m. la Hipodrom.

În prima repriză, după câteva angajamente, d-l A. Pietraru a fost atins la brațul stâng, fără ca plaga să impună încetarea luptei. În repriza a II-a, reluându-se lupta, prințul Bazil Șerban, prin schimbări de angajament și atacuri la fier, a căutat să-l dezarme-

ze pe d-l Andrei Pietraru, cu intenția vădită de a-l face ridicol. Iritat de această manevră, d-l Andrei Pietraru era extrem de nervos, iar la o schimbare de quartă în sixtă, făcută de prințul Șerban, cu intenția de a-i lega fierul și de a lovi apoi sigur, el, în mod cu totul neașteptat, a întins brațul, fără să mai pareze. Faptul a deconcertat pe prințul Bazil Șerban, care, pentru a evita o gravă ciocnire, a început să se retragă. Înfierbântat și încurajat de această retragere, d-l Pietraru, cu mai multă furie, a urmărit cu mișcări dezordonate pe prințul Bazil Șerban până la marginea terenului, unde, în momentul când directorul de luptă a pronunțat: «Halt», d-l Pietraru nu s-a oprit, ci a fanat, lovind pe adversarul, care nu se mai aștepta probabil la o nouă acțiune ofensivă, în umăr. Plaga este destul de gravă, dar nu pare să intereseze nici un organ vital. Noi, Mihail Luțu și Maior V. Mantu, ținând seamă de faptul că d-l Andrei Pietraru a lovit după comanda «Halt», credem că urmează a fi descalificat conform prevederilor Codului onoarei.

Noi, Dr. Mierceanu și căpitan G. Stoianovici, contestăm că d-l Andrei Pietraru a lovit după comanda de «Halt», precizând că d-sa a lovit chiar în clipa când s-a auzit această comandă de «Halt». Și că, dată fiind violența extraordinară a fazei, ar fi fost cazul ca directorul de luptă să intervină de-a dreptul cu arma, nu să se mulțumească a dicta numai oprirea luptei... Așa întâmplându-se lucrurile, nu credem că e, sub nici un cuvânt, cazul de descalificare” (*își scoate monoculul*). Urmează semnăturile: martorii, medicii, directorul de luptă (*se privesc uimiți*).

Kneazul (*cu înțeles*): Citește mai departe!

R.: În concluzie, noi martorii prințului Șerban și ai d-lui Andrei Pietraru cădem de acord că e cazul să supunem divergența unui juriu de onoare ai cărui componenți urmează să fie fixați ulterior etc., etc.

Kneazul (*după un lung răstimp*): Ei, ce ziceți?

R.: Descalificarea, evident.

Kneazul (*către M.*): Și d-ta?

M. (șovăind): Domnule colonel, mi se pare că nu putem face altfel.

Kneazul: Ei, cum mă fâțoilor...? așa, descalificarea pur și simplu? Nu-l cunosc pe Pietraru ăsta, am primit fiindcă m-a rugat căpitanul Stoianovici – că a fost și fâțoiul ăla la mine în regiment. Dar mă, când e vorba de onoarea unui om, n-o luați așa ușor, mă... Nu se poate.

M. (stânjenit puțin de familiaritatea Kneazului, în contrast cu ea): A lovit după ce s-a pronunțat: “Halt!”.

R.: Kneazule, la trei degete de capătul plămânului, deasupra inimii...

Asta nu e duel, e asasinat.

Kneazul: ...Ei drăcie! Chiar așa să fie, mă? Nu vedeți că martorii afirmă categoric că lovitura a fost în același timp cu comanda?

R.: Cine? Martorii lui?... ai lui Pietraru?... Martorii prințului, (*accentuează*) plus directorul de luptă, afirmă contrariul!?

M. (*fals nedumerit*): Pe care să-i credem?

R. (*cu o indignare de bun gust*): Unde ajungem dacă îngăduim asemenea asasinate? Pe prințul Șerban l-au dus la Viena să-i facă un examen serios al umărului... căci se pare că e pericol să i se anchilozeze articulația.

Kneazul: Îmi pare rău de fâțoiul ăla de Bazil... Că s-a purtat bine astă vară, în Bulgaria... dar nu-i pot da nici o satisfacție. Nu e deloc sigur că a fost lovit "după".

R. (*argumentând*): Doi martori, plus directorul de luptă...

Kneazul (*sec*): Eh... eh... Dar tocmai aici e buclucul. Directorul de luptă nu numai că nu contează în cazul de față... dar mie mi se pare că el trebuie descalificat...

R.: !?

M.: !?

Kneazul (*duce mâna la gură să împiedice o suduială*): ...de pezevenghi, când a văzut o fază așa violentă, nu trebuia să se mulțumească să "comandă Halt", trebuia să fie acolo cu arma între ei. Cu riscul vieții lui.

R.: În orice caz Codul onoarei e clar. Când adversarul împins a ajuns la marginea terenului, lupta se rupe.

Kneazul: Nu totdeauna... Dacă nu știți n-am ce să vă fac... (*îi lămurește cu arătătorul*): ... Numai dacă s-a convenit anume. În caz contrariu această clauză nu funcționează.

M.: Dar, Kneazule, se pare că e neelegant să lovești în asemenea condiții.

Kneazul (*nervos*): Depinde... Negreșit, dacă Bazil ar fi împins pe Pietraru până la marginea terenului și l-ar fi lovit acolo... ar fi fost un gest de asasin.

De ce? Fiindcă pentru el era foarte ușor să împingă un adversar fără știința epeului... că, după câte mi-a spus Stoianovici, ăla nu luase decât trei lecții în ajunul duelului... Dimpotrivă, împingând într-un asalt nesăbuit pe un om care a ucis deja cu epeul și a mai avut altele... fâțoiul ăla risca totul... Putea să se curețe și e o minune că nu s-a curățat! Nu vedeți, mă, că ăla e un fel de pezevenghi de al nostru? Joacă: Va banque!... Dar mă... unde riscurile se egalizează nu mai poate fi vorba de asasinat.

R.: Frumusețea duelului este tocmai stăpânirea de sine în atac.

Kneazul: Ce știi d-ta, ageamiule? Frumusețea duelului e să-l accepți cu toate riscurile lui... Și Bazil trebuia să știe că e riscant să te bați cu un începător. Dacă începătorul e puțin nebun, te-ai curățat, băiete.

M.: Între noi se poate spune azi. Știu precis că prințul a intrat pe teren cu hotărârea dinainte luată de a nu ucide în nici un caz. După nenorocita întâmplare cu Iorguleț Domănești, înțelegeți! Vroia numai să-și dezarmeze adversarul și apoi să-l zgârie puțin.

Kneazul (nervos): Exact... Exact... Exact... A luat lucrurile în glumă, a vrut să-și ridiculizeze adversarul. Ei! să-i fie de bine... Eu nu descalific băiatul. Luxul de a vrea să ridiculizezi înseamnă și el un risc. N-a reușit... ce să-i faci? A feștelit-o... A feștelit-o... Ce, mai umblă acum să se răzbune? Mă, mie-mi place ca fâțoiul să fie fâțoi adevărat, să nu umble cu fofârlica.

R.: Martorii sunt de acord că d-l Pietraru era palid ca un mort și cu ochii ficși, încă de la începutul luptei.

Kneazul: Ei, măi fâțoilor, să te ferească Dumnezeu să se năpustească asupra ta un om palid ca un mort și cu ochii ficși... Dacă are și o armă în mână, nu-ți mai arde să glumești cu epeul, și mare minune dacă nu alergi acasă să schimbi pantalonii...

M.: Ți se paralizează probabil reflexele și asta-i hotărâtor la mânuirea spadei.

Kneazul: Ca d-tale astă vară în Bulgaria la Ferdinandovo. A?

M. (vexat): Domnule colonel...

Kneazul (bonom): Lasă, mă fâțoiule, că am glumit. Ai fost strașnic... (reia) Întrebați-mă pe mine... am avut 11 dueluri, cu epeul numai, n-am fost rănit niciodată, dar n-aș îndrăzni să mă încurc cu vreun mocofan dintre roșiorii mei, care ține sabia în mână ca un vâtrau.

Duelul nu e joacă, mă!

R. (după un răstimp, rece): Nu te supăra, Kneazule, dar eu nu pot vota decât descalificarea!...

Kneazul: Tot nu te lași, mă?

M.: Domnule colonel, ce-ar fi dacă am amâna ședința ca să ascultăm și pe medici, așa ca simpli martori oculari?

Kneazul: Șiret ești, fâțoiule... Să amânăm? Ei, să fie cum zici d-ta. Ce zi e azi? Miercuri? Până luni nu pot, că lipsesc din București... (își mângâie barba) Luni seara, ce ziceți? Faceți un proces-verbal.¹

1. Ca să nu se lungească spectacolul, tabloul nu a fost reprezentat pe scena Teatrului Național. Ar fi de încercat, totuși, să se prezinte întregul text.

TABLOUL II

SCENA I

Andrei, Culai

În marea bibliotecă, grea de viață bătrânească, Andrei și Culai stau de vorbă. Cel dintâi e într-o dezarticulare sufletească de neexplicat, după cele întâmplate. Altfel, în înfățișarea lui, nimic nu s-a schimbat; iar cele ce povestește se leagă cu viața lui între ceilalți tot așa cum se leagă cele două vieți, ale celor cu "a doua conștiință". Mai ales că firea lui plină de toate contrastele, cuprinzând, nebănuit, toate posibilitățile, e foarte potrivită acestui fel de a fi.

Andrei (*privind și trecând mâna palidă peste florile de dinainte*): Și de atunci viața mea s-a schimbat – din noaptea aceea... de o săptămână.

Culai (*se scoală, îl privește și pe urmă se plimbă cu mâinile la spate prin cameră*): S-a schimbat? Găsești tu? Eu nu văd nici o schimbare. Ești tot bibliotecarul d-lui Boiu. Servitorii te cred tot egalul lor, iar domnii eleganți, care vin aici, nu-ți răspund la salut, decât dacă te și pleci puțin. (*Ironie*) Parcă n-ar fi nici o schimbare?

Andrei (*aproband firesc*): Da, da, i-adevărat ce spui tu... ziua nu sunt decât umilul "bibliotecar"... un servitor în casa asta, dacă vrei, nebăgat în seamă de nimeni, ziua stau înfundat în bibliotecă... (*Cu gândul îmbătat ca de o mireasmă.*) Dar noaptea? Noaptea totul se schimbă... Ca într-o feerie... în care zâna învie după miezul nopții, ca să plece la ivirea zorilor. Nopti calde și pătimașe. (*Amețit și acum, dar cu o scoborâre spre firesc.*) Că mă întreb dimineața, când mă trezesc "bibliotecar", dacă totul n-a fost decât un vis... Îmi privesc mâinile și mă întreb dacă într-adevăr culcată pe ele... a stat întreaga noapte făptura aceea frumoasă și mândră. (*I-au devenit ochii albaștri.*)

Culai: Ehee! Vorbești cam teleleu, băiatule... Oprește caii. Înainte aveai mai multă rădăcină la vorbă. Mă rog, dacă nopțile sunt adevărate, atunci zilele sunt minciună.

Andrei (*surâzând, e oarecum în toată replica aceasta, în vocea lui, ceva cald de draperie roșie și grea, brodată în aur*): Dar, e o voluptate. Ascultă, Culai! Acum câteva zile mergeam pe jos la șosea așa cum mă vezi, prin praf (*ironic*), pe alea pietonilor. Nu se uita nimeni la mine. (*Cu patimă, crescând până la urmă.*) Atunci a trecut Ioana în echipajul acela sălbatic. Toate privirile erau îndreptate spre ea... o așteptau. Toți dandy; toți eleganți

aceaia, al căror lux îmi insultă sărăcia, o priveau lacomi. Ea, mândră și disprețuitoare, nici nu observa asta. Dar când a trecut pe lângă mine cu trăsura, m-a privit lung și cu înțeleș. Am rămas o clipă împietrit. (*Trece măsura încălzit, dar tot ce strigă pare înăbușit, răsfrânt înăuntru.*) Pe urmă îmi venea să strig, să alerg ca un nebun... să iau de gât pe oricare dintre snobii aceia... neluați în seamă de ea – și să le răcnesc în față, să-i zgudui: pe mine m-a privit nu pe voi, pe nici unul dintre voi toți. O, dacă ați ști... dacă ați ști... ați turba de necaz... Eu, eu sunt învingătorul... Minciună, zici tu, Culai?... Nu, asta e adevărată voluptate...

Culai: Tot una e. (*mârâit*) Ai vrut să fii tu învingătorul.

Andrei: Hei, că ți-a cășunat și ție cu morala asta! Lasă-mă acum.

Culai: Te-am și lăsat... Plec.

Andrei (*surprins*): Unde pleci? Nu vine doctorul să te ia?

Culai: Îl aștept jos în grădină... pe bancă... E mai multă verdeață...

Andrei: Treci atunci colea la mine în cameră... te mai odihnești puțin...

Culai: Nu, mă duc jos în grădină... Casa asta cu pereții ăștia groși mă apasă... Parcă sunt la cazarmă când nu se mai termină concentrarea... și nu pot pleca pe stradă fără bilet de voie...

Andrei: Până vine doctorul cu rabla lui să te ia, mai stăm de vorbă.

Culai: Rablă? E un Ford nou nouț... cinci mii de lei a dat pe el, de la reprezentant... (*Se scarpină la ceafă, își mușcă buza de jos cu admirație.*) Mi-a plăcut drăcia aia... Trei ceasuri am făcut de la Văleni până aci... Mi-au și eu una...

Andrei (*ironic*): Și telegarii?

Culai: Sunt buni și telegarii să cutreieri duminica satele cu ei. Dar la București vreau, de acum încolo, să viu cu mașina (*Se uită la ceas.*) De altfel, doctorul și-a luat cred medicamentele de la depozit și trebuie să vie... Și pe urmă cu tine nu mai e de vorbit... Parcă ești în transă. Casa asta are miresme care se urcă la cap.

Andrei (*oftează lung, i se întunecă privirea*): Ce știi tu...

Culai (*spre ușă*): Ce vrei să știi?

Andrei: Ascultă, Culai, e de fapt ceva care mă îngrijorează. (*Se privesc lung în ochi.*) În ultimul timp Ioana e de o răceală cu mine din ce în ce mai mare... Asta mă îngrijorează...

Culai: A! În sfârșit. Ai început să vezi... Toate capriciile trebuie să se sfârșească.

Andrei: Nu, nu e asta... Capriciu? (*Se scoală.*) Nu! Altceva trebuie să fie.

Culai: Orice ar fi, Andrei. Te-ai întrebat tu cum are să se sfârșească afacerea asta?

Andrei: Nu e nici o nevoie. De fapt cea mai bună metodă ca să înveți să înoți e să te arunci dintr-o dată în apa cea mai adâncă. Ani de

zile am privit de pe țărmul înalt... Acum am sărit în valuri... și înot...

Culai (ironic): Înoți în fericire? Hei, dragul meu, câți înotători am văzut eu înecați... Ascultă-mă pe mine. Eu merg în râu cu grijă. Întâi, așa, până aici (*arată la genunchi*) până aici și, când îmi vine apa până aici (*la gât, speriat*), fug înapoi.

Andrei (mai vesel): Să te ascult pe tine? Măi băiete, tu nu vezi că toate sfaturile tale ies pe dos? Dacă te ascultam eu pe tine!... (*Îl ia de reverul hainei.*) Ascultă-mă tu pe mine: nu mai da sfaturi.

Culai (necăjit): Ei bine, nu-ți mai dau sfaturi. Totuși am să-ți pun două întrebări de muntean, care se pot pune oricărui om cinstit. (*Se întoarce mai spre el.*) Cred că-mi dai voie? Nu?

Andrei (grăbit): A, da... da... poftim, poftim.

Culai (metodic, precis): Așa! Prima: Crezi dumneata că este faptă de bărbat adevărat să necinstești fata unui om în propria lui casă, în casa în care mai și trăiești?

Andrei (surprins, necăjit, n-are ce răspunde, bâlbâie): Asta?... asta?...

Culai: Taci! Nu-mi răspunde mai bine. A doua: cum ți se pare viața asta de prefăcătorie, de minciună grosolană, pe care o duci de o săptămână? Când ai înșelat pe omul acela și, fie vorba între noi, l-ai înșelat destul de josnic, să mai trăiești încă din banii lui?

Andrei (încurcat, dezarticulat): Bine, dar ești stupid. Tu știi bine că asta n-are să mai dureze mult. Cât de curând, voi spune bătrânului tot.

Culai: Lasă că mai e vorba și dacă bătrânul o să creadă că ai făcut toate astea numai din dragoste pentru fată... că n-ai urmărit să te înfigi puțin și în cei șase munți de pe Valea Nereului, că n-ai pus cumva ochii pe Bechea-Mare, pe Dorcani ori pe Cocora.

Andrei (uimit): Tu crezi asta?

Culai: Ei, acum nu-i vorba despre mine. Firește, eu te știu nebun sincer. Dar e vorba de el și de alții, care te-ar putea crede nebun cu socoteală. Că vezi, și cu creditul acesta pretins mereu, e o chestie. Vine uneori, dar vezi că uneori pleacă tocmai când nici nu te aștepti... De aceea mie nici nu prea îmi place genul acesta de negustorie... Cumperi vorbe, vinzi vorbe. Și nimic pe masă. E destul să ți se taie creditul un ceas și totul se duce peste cap... De aceea, oamenii cinstiți nici nu prea pretind să fie crezuți pe cuvânt... Pun pe masă (*surâde*). Eu îți mărturisesc că nu prea văd cum ai să-i spui.

Andrei: Dacă șovăi atât, nu e atât pentru mine, cât e pentru el. Ah, dacă n-aș avea atâtea motive să-l iubesc. Dar simt și eu că nu mai merge... cât de curând...

Culai: Cât de curând... Adică?

Andrei (*de fapt, Andrei a redevenit sfiosul din actul întâi, impresionabil până la dezorganizare, incapabil de o inițiativă sufletească, răspunzând totdeauna numai din reacțiune. Din cauza sensibilității lui malade trece cu greutate peste condițiile materiale ale celor ce are de făcut. Numai când vreo vorbă jignitoare sau vreun gest umilitor merg pe firul lui interior până la pulberea din adânc, nervozitatea lui se rezolvă în energie*): Dar pot acum?... Ce vrei să fac?

Culai: Ca să fie limpede, eu nu vreau nimic! Dar de ce nu i-ai putea spune, de pildă, chiar azi?

Andrei: Ei bine, nu pot astăzi... Nu pot.

Culai (*precis*): Știu.

Andrei: Ce știi?

Culai: Că nu poți astăzi. Și n-ai să poți să i-o spui niciodată. (*Ridică tonul*) Niciodată, m-ai înțeles? (*Făcând apel la judecata lui.*) Cum ai să poți mărturisi tu lui Matei Boiu-Dorcani că?...

Andrei (*enervat*): Taci! Ai aerul că nu-mi poți ierta că nu ți s-au împlinit prezicerile tale absurde. Lasă-mă, că văd eu mai bine decât tine.

Culai (*izbucnind ca un adaos, batjocoritor, îndurerat*): Vezi? Ce vezi? Nu vezi nimic, de parcă ai fi legat la ochi... De șapte ani fata așa se usucă, mută, ca de lingoare, lângă tine, din pricina ta, și tu nu pricepi ca pământul.

Andrei: Care fată... Ai căpiat?

Culai (*ironic*): Care? Aia care se scâncea și își frângea mâinile când te-ai bătut în duel.

Andrei (*uimit*): Elena mă iubește pe mine?

Culai: Și-a pustiit tinerețea, și-a secat viața cu ochii la tine... Și tu ești așa de plin de tine, încât șapte ani nici n-ai băgat de seamă măcar.

Andrei (*turburat, pe gânduri*): Eu nu văd nici o iubire... Ți s-a năzărit...

Culai (*scurt și ca o încheiere*): Ascultă, Andrei... Eu venisem astăzi pentru că săptămâna asta băgăm formele pentru constituirea Obștei. Uite, mă gândeam că ar putea fi liber și pentru tine un loc în mașina asta a doctorului. Dar, firește, după cele ce s-au întâmplat, nu mai poate fi vorba despre asta... N-o văd pe boieroai-ca ta venind la noi la țară... Și, pe urmă, o nevastă nu se plimbă la șosea ca să-ți arunce ochiade... O nevastă o pui să te scoale dimineața când mergi la drum. Eu nu știu ce ai să faci tu... dacă ai să-i spui bătrânului, și când... Nu văd cum ai să te descurci... Dar mi-e tare teamă de toate astea. Pentru că eu știu un lucru. (*Cu tâlc.*) În legea urcușului este, mă Andrei, și soiul scoborâșului. Nu trebuie să te cațări decât unde poți sta... Să-ți ajute Dumnezeu, băiete!

SCENA II

Ioana, Andrei

Ioana (*într-o rochie dreaptă, neagră, cu mâneci bogate, se duce la masa de cărți, stă puțin și pe urmă, rece*): Unde s-a dus prietenul tău?

Andrei: A plecat...

Ioana (*anunțând parcă o veste rea*): Ascultă, tata pleacă astă seară la Bechea-Mare.

Andrei (*fericit*): Tatăl tău pleacă la Bechea?

Ioana: Astă seară chiar.

Andrei (*bucuros*): Ești sigură? (*pentru el însuși*) Rămânem singuri... singuri... Amândoi în toată casa asta... Devenim stăpâni aici.

Ioana (*are un zâmbet sever de dispreț*): Bucuria aceasta e fără noimă.

Andrei: Jupânița mea, vom fi singuri. Nu înțelegi? singuri, stăpâni neturburați de nimeni... Nopti întregi.

Ioana (*palidă, mândră, îndurerată*): Taci!

Andrei (*uimit*): Cum? Nu te bucură asta? De ce "taci"? Ești de neînțeles. Mă neliniștești... (*Parcă ar vrea să cadă în genunchi.*) Jupânița mea... ce e, ce?

Ioana (*el se ridică*): Ascultă, astăzi trebuie să vorbești cu tata.

Andrei: Să vorbesc cu domnul Boiu, astăzi?

Ioana (*îl corectează cu autoritate*): Nu cu domnul Boiu! Cu tata, am zis.

Andrei (*vag*): Bine... numai...

Ioana (*autoritară*): Ai să vorbești cu tata astăzi, fără nici o întârziere.

Andrei (*îngrozit*): Cum așa, dintr-o dată? Dar e o nebunie.

Ioana (*urmându-și gândul*): Înțelegi? Fără prea multe lămuriri... Azi trebuie să vorbești cu tata, să-i spui totul.

Andrei (*neliniștit*): Dar cum ți-a venit asta în minte așa dintr-o dată, chiar azi?

Ioana: Cum mi-a venit în minte? Azi? (*Cu ochii vii.*) Așa din senin? Ți se pare că e din senin? (*Zâmbește amar, dureros.*) Dar nu simți că de o săptămână asta îmi arde sângele?

Andrei (*nedumerit*): Dar astăzi, așa pe neașteptate? Pentru numele lui Dumnezeu, vrei să prăbușești totul?

Ioana (*izbucnește, fără să strige însă*): Nu mai pot... Să mai continui așa? E peste puterile mele... Am tăcut atâtea zile. Am simțit cum, din ce în ce, mândria mea se topea în mod becisnic. Dar astăzi nu mai pot... Am crezut că ai să mă înțelegi... (*Respiră adânc.*) Atâta lașitate nu e pentru mine...

Andrei (*vede că va trebui să vorbească tatălui*): Ai chibzuit totul? Ți-ai dat seama de ce s-ar putea întâmpla?

Ioana (*hotărât*): Orice s-ar întâmpla... Trebuia să faci asta încă de a doua zi.

Andrei (*profund, sincer*): Ioană, trebuie să fim cu judecată. Un act ne-cugetat cine știe ce urmări ar avea... Trebuie să pregătesc lucrurile cu încetul. Nu... nu... jupânița mea... ai încredere...

Ioana (*cu o mândrie de floare albă*): Trebuie pregătit... trebuie preparat... Ei bine, destul cu atâtea socoteli care mă fac să roșesc pentru amândoi. De o săptămână, viața mea nu e decât o prefăcătorie dezgustătoare. Nu mai pot... Vrei să mergem așa înainte? Până când? Până când vine tata înapoi? Și de atunci până când?

Andrei: Dar eu nu sufăr din cauza asta?

Ioana (*disprețuitoare*): Se vede că suferim în mod deosebit... Ascultă, să vorbim lămurit. Parcă tot nu ne cunoaștem încă... Eu nu sunt femeia pe care s-o ai prin colțuri, pe furiș... cu frica servitorilor și a surprinderilor... Ah... n-am nimic de ascuns. Dacă va fi nevoie, vom părăsi casa împreună în văzul tuturor.

Andrei (*timid, dar cu profundă bună credință*): Dar... dar gândește-te la tatăl tău, n-are să vadă lucrurile așa cum le vedem noi.

Ioana: Va înțelege.

Andrei: Oricum, are să fie o grea lovitură pentru el, luat așa pe neașteptate... e bătrân... e bolnav. E poate în interesul lui să găsim o formulă.

Ioana (*se întoarce viu spre el*): Tata? (*Un zâmbet orgolios îi flutură în ochii negri.*)

Andrei (*resemnat*): Ei bine... atunci îi voi spune. Pentru că tu o vrei... jupânița mea...

Ioana (*surâde mulțumită, gata să-l ierte*): Te-ai hotărât! (*După o pauză în care asprimea ei se schimbă într-un nou, dar prietenos surâs.*) În sfârșit, te-ai hotărât!

Andrei: Te bucură asta?

Ioana: Dacă mă bucură? Ascultă, Andrei! Dacă ai ști cât am suferit săptămâna asta din cauza șovăielii tale. Mă durea minciuna asta (*cu mâinile pe umerii lui*). Dar, mai cu seamă, mă durea, că mă îndoiam de tine (*îl ia aproape în brațe*). Dacă ai ști...

Andrei (*căutând să se desfacă*): Poate vine cineva.

Ioana: Poate să vie oricine... (*Vine într-adevăr servitoarea. Șovăie să spuie, dar nu se știe dacă fiindcă i-a surprins așa, ori fiindcă aduce o scrisoare.*)

Ioana: Ce e?

Servitoarea (*speriată*): O scrisoare... de la domnișoara Elena... (*se bâlbâie*) o scrisoare... nu știam.

Ioana (*enervată, crede că e pentru ea*): Ce-i asta... de la domnișoara Elena? Corespondență în casă, acum? Dă-mi-o.

Servitoarea (*speriată puțin*): E pentru domnul Andrei.

Ioana (*tresare*): Cum pentru domnul Andrei? Ce are cu domnul Andrei? (*Andrei o ia, pe urmă stânjenit nu știe ce să facă, o pune pe masă.*)

Ioana (sec): Citește-o...

Andrei: ...Da... mai pe urmă...

Ioana (poruncitor): Citește-o... acum.

Andrei (și-aruncă ochii peste ea): E vorba despre plecarea...

Ioana (iritată): Nu mă interesează (*reia*). Ascultă, dacă ai ști cum te vreau eu... totdeauna așa... crescut, cum ai fost în noaptea aceea. O voință năvalnică, doborâtoare (*lipită de el*). Te vreau puternic, poruncitor. Trebuie să arăți în sfârșit de ce ești în stare. Să-i uimești pe toți... într-o zi (*întoarce capul*). Dar șovăielile din ultimul timp m-au durut.

Andrei (bun, sincer, zâmbind vesel și loial): Șovăielile mele din ultimul timp? Dar am fost un zăpăcit, un zăpăcit din cauza prea marei noroc care mi-a căzut în brațe. A intrat prea larg fericirea asta în viața mea... prea tare... de-o săptămână sunt năucit. Tu ești acum mai mult decât visasem... Mi s-a dezorganizat complet viața... Nu-mi vine să cred că ești a mea.

Ioana (crin roșu): A ta! A ta!

Andrei (din adânc înduioșat, cu ochii umezi): A mea! Știi tu ce ești pentru mine? Ce-ai făcut din viața mea? (*surâde*) Odată niște milionari au dat un milion unui cerșetor care trecea, doar așa ca să vadă ce se întâmplă cu bietul om (*râde cu suflet de copil bun*). Ei, bine, ce miliardar divin s-a jucat cu mine?

Ioana (căreia nu-i plac aceste alunecări spre duioșie): Sfârșește. De acum voi fi a ta, numai a ta. Dar acum e rândul tău... Astăzi trebuie să vorbești cu tata.

Andrei (încurcat): Da, da... am să-i vorbesc, ți-am făgăduit.

Ioana: Și trebuie.

Andrei: Da, da, sigur. M-am dumerit și eu... Nu se mai poate (*după oarecare frământare, nu prea vizibilă, pe gânduri, așază încurcat câteva cărți pe masă, dintre cele care îi erau la îndemână*). Dar n-ar fi mai cuminte să-i scriu o scrisoare?

Ioana (uimită de acest reflex de lașitate): Să-i scrii? De ce?

Andrei: Da, parcă e mai bine.

Ioana (cu buze subțiri): Mai bine?

Andrei: Da, da, ai să vezi că-i mai bine. Într-o scrisoare...

Ioana (privindu-l cu milă): Să-i scrii?

Andrei: Într-o scrisoare îi pot spune lucrurile mai pe larg, împrejurările...

Ioana (repede, indignată): Mai pe larg? Împrejurările? Ce larg? Ce împrejurări? Într-o seară m-am dat dumitale. Asta-i totul...

Andrei (vag): O scrisoare o citește până la capăt. Cine știe dacă m-ar lăsa să-i spun tot.

Ioana (cu durități de platină în suflet): Să-i scrii? Și pe urmă să aștepți răspunsul tremurând? Dar nu înțelegi ce vreau, domnule?...

Să te duci la tata și, bărbătește, să-i spui limpede, fără ocol: "Domnule, fata d-tale e nevasta mea". E așa de simplu... așa de firesc...

Andrei (*îngrozit*): Dar e o nebunie... Cum îți poate trece prin cap asta?

Ioana (*cu un surâs amar*): O nebunie? Nu mai mare decât cealaltă. Și dacă n-o faci d-ta... o voi face eu (*cu o răceală de moarte*). Dar atunci totul se va sfârși între noi...

Andrei (*îngrozit*): Taci!

Ioana (*cu mâinile crispate*): Și voi înțelege... în sfârșit, că noaptea nu distingi bine, și lesne poți lua un păpușar fălos drept eroul așteptat.

Andrei (*lovit ca de o rachetă în obraz*): Taci odată. Astăzi tatăl tău va afla tot... du-te... Auzi-l că vine. (*Se aude glasul lui Matei Boiu, care vorbește cu servitorul. Ioana vrea să iasă, simte că e târziu și trece în camera din stânga.*)

SCENA III

Matei, Servitorul după el, Andrei

Servitorul: Da, domnule...

Matei (*cu multă rezervă, dar nu rece*): Să se împacheteze bine și să nu se uite ceva (*servitorul iese, acum către Andrei*). Știi că diseară la 6 jumătate plec. Și vreau să-ți comunic câteva lucruri pentru avocatul nostru. Dar mai întâi dă un telefon lui Georgescu să termine cu reparațiile sus, spune-i că mă supăr.

Andrei: Dacă nu vine mâine, îi telefonez.

Matei: O să vie Dimitriu cu un contract, poimâine... Spune-i ca să ducă mai întâi proiectul lui Toma Stelian, cu care m-am înțeles ieri... E o chestiune prea importantă pentru un tinerel ca el. (*Se așază la birou, a uitat ceva.*) Dar ce voiam să-ți spun?

Andrei (*vrea să vorbească*): Domnule Boiu...

Matei: A, da. Costică Arion mi-a telefonat azi, te va numi profesor suplinitor la un liceu din București. Du-i o cerere. În locul d-tale m-am gândit la bătrânul Megeș. Bietul om o duce destul de greu și nu e lucru de mirare în țara noastră. Când poeții mor aici prin ospicii, ca să se plimbe tâlharii în trăsură, e explicabil pentru ce oameni de talia lui Megeș fac corecturi la gazetă ca să poată trăi. M-am gândit că ne-ar fi de folos în bibliotecă (*Andrei face un gest*). Da, știu, datorită muncii d-tale stăruitoare și îndelungate, biblioteca e azi în regulă ca un adevărat mecanism. Am apreciat totdeauna pasiunea cu care ai muncit și sacrificiul pe care, oarecum, l-ai făcut pentru noi! (*caută, vorbind, tocul*) Vei avea acum mai mult timp liber. La aceasta m-am gândit chiar, când l-am

rugat pe d-l Megeș să vie la noi... Va locui în camera de lângă bibliotecă. Cred că îți face plăcere că ești numit în București (*dându-i voie să vorbească*). Nu...

Andrei (*încurcat ca de obicei*): În București, da. Vă mulțumesc... Am și un coleg... E adevărat că am muncit cu plăcere. Dar și dacă am făcut un mic sacrificiu... am fost răsplătit de ajuns... L-am făcut cu plăcere... Am fost înțeles de toți, da... fericit... d-voastră... domnișoara... au fost anii cei mai frumoși ai mei...

Matei: Mă bucur că ai înțeles prietenia... prietenia sinceră care ți s-a arătat aci. Pe de altă parte și acum ca și anul trecut – administratorul nostru are să-ți înmâneze suma de 5.000 de lei, care ar reprezenta surplusul d-tale de muncă...

Andrei (*lovit parcă în frunte, încremenit*): Dar, domnule Boiu...

Matei: Te rog, fă-mi plăcerea ca și anul trecut să-i primești fără nici un cuvânt. Ești tânăr și ai nevoie. Orice discuție ar fi de prisos (*se așază în fotoliu*). Te-am rugat să-mi trimiți de jos colecția de acte și documente Cadan, volumul 2 sau 3, îmi pare...

Andrei (*de parcă i s-ar fi luat o scară de sub picioare*): O... aveți aici.

Matei: Da, volumul trei... Parcă în volumul trei actele privitoare la delimitarea Suriului?

Andrei (*legănându-se în gol*): Da, în volumul trei (*obsedat de o idee fixă*). Capitolul 5... ba nu 11. (*Boiu își încearcă penița, vrea să se apuce de scris. Andrei se apropie mai mult de birou, stă o clipă la îndoială și...*): D-le Boiu, ați spus că apreciați puterea mea de muncă, inteligența mea... m-ați lăsat de multe ori să cred că nu mă socotiți un om de rând...

Matei (*prietenos*): Te neliniștește suma de cinci mii de lei? Fii serios, te rog, nu se face caz de asta. E darul...

Andrei (*abătut*): Dar nu... nu asta...

Matei: Atunci fă-mi plăcerea să nu mai vorbim de asta... Uită-i și d-ta cum i-am uitat eu (*după un timp*). A! Da! Caută și trimite să-mi împacheteze volumul *Journal de voyage de M. de Montaigne*, lipsește din ediția pe care o am la țară.

Andrei: Da! (*hotărât*) Domnule Boiu, dacă aș îndrăzni să cer mâna fetei d-voastră.

Matei (*glumind sec*): Ți-aș acorda-o ceva mai greu decât gratificația de adineauri.

Andrei (*încă o dată*): Domnule Boiu, dacă aș cere mâna fetei d-voastră?

Matei (*fără să se supere*): Te-aș ruga să nu faci decât glume cuviincioase.

Andrei: Ei bine, domnule Boiu, vă rog să-mi dați mâna fiicei d-voastră (*așteaptă*).

Matei (*îl privește lung și se convinge că e nebun*): Să-ți dau mâna feței mele? (*glumind*) Să-mi dai timp să mă gândesc.

Andrei: Aș vrea să-mi dați un răspuns imediat.

Matei (*scrie*): De, dragul meu, asta are să fie foarte greu (*îl privește cu milă*) Uite, te rog să dai plicul acesta administratorului mâine (*scrie, uitându-se peste ochelari, administratorului, să-l licențieze*).

Andrei (*stăruind neliniștit*): Trebuie să-mi dați un răspuns imediat.

Matei (*zâmbind*): Dacă-ți spun că nu pot! De, eu te apreciez destul... dar nu știu ce o să zică fata... trebuie să o întrebăm și pe ea...

Andrei: Fata d-voastră mă iubește!

Matei: O! Ești așa de sigur?

Andrei: Cred cel puțin...

Matei: Află, dragul meu, că nu e nici un motiv destul de serios, niciodată, ca să crezi că o femeie te iubește.

Andrei: Dacă altă femeie mi-ar fi spus că mă iubește, m-aș fi îndoit poate, dar cuvântul ei...

Matei: Cuvântul ei... (*râde*) Bine, dacă ai cuvântul ei, atunci se schimbă lucrurile...

Andrei (*înțelege că bătrânul nu l-a luat în serios*): Mi se pare că mă credeți nebun?

Matei (*glumind*): Ți se pare. Nu judeca niciodată după aparențe, dragul meu. Nu uita însă să dai plicul acela administratorului.

SCENA IV

Matei, Ioana

Din încăperea de alături apare Ioana care, palidă, albă în rochia neagră, vine hotărâtă spre cei doi.

Matei (*se ridică de pe scaun îngrozit înțelegând că el, în înțelegere cu ea, îi ceruse mâna*): Tu? Ioană?... Ce-i asta?

Ioana (*emoționată, dreaptă, vorbește repede cu o impresionantă tărie în glas*): Tată, cu o atât de ridicolă introducere, omul acesta vrea să-ți spună un lucru foarte simplu: că sunt nevasta lui.

Matei (*tot timpul cât a vorbit ea, a rămas uimit cu ochii mari, frământându-se, cu mâinile întinse ca spre apărare*) Tu!? (*autoritar, dar nu vulgar*) Ieși... Ieși numaidecât.

Ioana (*tresărind din tot corpul, cu vocea îndurerată*): Tată!

Matei (*energic, sălbatic*): Ieși, numaidecât.

Ioana (*ca o alarmă a mândriei ei mortificate, cu vocea plină de durere*): Tată, nu mă da afară așa, nu face un pas pe care niciodată n-ai să-l poți îndrepta.

Matei (*aprig, cu o hotărâre de nestrămutat, nici nu ascultă*): Ieși... ieși te rog, numaidecât, lasă-mă cu acest vânător de zestre.

Ioana (*iși dă seama că voința bătrânului nu poate fi înfrântă, pleacă îndurerată, are vocea rănită ca și mândria*): Tată, nu uita că m-ai dat afară.

Matei (*cu gest slab, ca un ultim cuvânt*): Ieși! (*Ioana iese.*)

SCENA V

Andrei, Matei

Matei (*s-a plimbat zbuciumat prin cameră, vine spre el, dezlănțuit, într-o furie colcăitoare*): Mișelule, până într-atât ai corupt inima fetei mele, încât a putut să facă pasul de azi? Prin ce mijloace, prin ce taină te-ai insinuat în sufletul ei? Ce ai sperat? Ce nebunii au încolțit în capul d-tale de descreierat?

Andrei (*pătimaș*): Am iubit-o... asta-i totul... și ea m-a înțeles, a înțeles că sunt un suflet deosebit...

Matei: "Suflet deosebit" (*ridicând din umeri furios*). De ce ești deosebit? Ce ești d-ta mai mult decât orice om cu carte ieșit de la țară? Un student întârziat.

Andrei: Până acum... (*e întrerupt.*)

Matei: Ai 30 de ani, ca să devii un erudit mare e cam târziu... Și nu orice speranță cam trezită va fi un mare erudit... În sfârșit, cel puțin dacă ai fi devenit un dascăl de istorie cumsecade... Dar așa? De ce "deosebit"? (*Deodată crispat.*) Ești pur și simplu un ticălos.

Andrei (*excesiv de împăciuitor*): Biruiți în d-voastră o judecată făcută gata... Priviți cu ochii limpezi.

Matei (*nerevenindu-și*): Cum de-ai îndrăznit să vorbești fetei mele de dragoste? (*zdrobit*) Și ea care te-a ascultat!... (*Iar se plimbă agitat.*)

Andrei: Dacă ați vrea și d-voastră să mă ascultați.

Matei (*tresărind se oprește*): Să te ascult? Dar vorbele dumitale îmi picură plumb fierbinte în urechi... Cum îți închipui că am să consimt vreodată la nelegiuirea asta?

Andrei: Am să aștept să vă treacă mânia de acum...

Matei: N-aștepta nimic... mâine administratorul are să citească plicul pe care ți l-am dat... Și-ți spun eu însumi acum: că aș vrea să nu te mai văd niciodată pe aci, începând din această clipă. (*Fierbe tot, nu poate sta locului.*)

Andrei (*speriat*): Dar v-ați gândit la fata d-voastră? Nu e vinovată decât că mă iubește.

Matei (*se oprește lovit în plin, pe urmă îndârjit*): Iubire? Ce e aceea iubire? Ce se poate dura pe o iubire? Te-ai întrebat ce va fi după aceea? (*Ca un stejar.*) Nimic din ce s-a făcut în neamul meu nu

s-a făcut prin dezmațul iubirii, ci prin renunțare, prin luptă, prin înfrângeri. Ea știe numai de o deșănțată, nebuna aceea de Suzana, care ne-a făcut neamul de răs, aruncându-se, în fața lumii, de gâtul unui bărbat. (*Cu un fior.*) Dar nu știe că în Vinerea Mare în 1642, patru fete, din cei șapte copii ai vel-logofătului Manole Boiu, s-au călugărit (*cu o voce înmuiată*) toate odată, pentru ca averea să nu se împartă prin moșteniri și neamul să rămâie astfel puternic. (*Se frânge-n el de durere.*) Patru într-o zi, de s-a cutremurat țara și plângea toată lumea... preoții... până și Vlădica în biserică... (*Răscolit de șirul de sacrificii.*) Nu știe, zănateca, nici de fata lui Vasile Boiu, care, rămasă văduvă cu trei prunci, (*cu o nesfârșită duiosie*) la nouăsprezece ani, nu s-a mai căsătorit, ca să nu strice căminul copiilor ei... Ei, dar are să se vindece de dezmaț și de fumuri. O voi închide.

Andrei (*năucit*): O veți închide?

Matei: Nu va ieși de la Dorcani, până nu se va vindeca de capriciile împrumutate din cărți. A avut toată libertatea pentru că am crezut în ea... Îi voi arde biblioteca... se va vindeca! Mai târziu o să râdă ea însăși de copilăria ei. (*Se plimbă iar prin cameră în fierbere și pe urmă, după un timp, descărcat, bonom, masiv, amuzat.*) Și cum, domnule, ții să-mi devii ginere cu orice preț? (*Râde.*) Ții dumneata să devii ginerele lui Matei Boiu-Dorcani... Andrei Pietraru? Așa parcă te cheamă? Nu? Ce e tatăl dumitale? De fapt, bietul om o fi destul de cumsecade... Dar... (*Andrei face eforturi vizibile să se stăpânească; Matei iar serios.*) Bine, domnule, se poate să nu te gândești dumneata când faci un pas ca ăsta? Vrei să-mi devii ginere cu orice preț? (*Nedumerit.*) Și ea care te-a ascultat! Bine că n-a fost feciorul din casă...

Andrei (*cu obraji roșii, dar stăpânit*): Dacă un străin ar vorbi de Ioana așa...

Matei (*lovește cu pumnul în masă*): Ioana! Pentru dumneata fata mea... e "Ioana"? Domnule... Nu uita cine ești...

Andrei (*fără gesturi, cu înțeleș*): V-a spus ea singură cine sunt...

Matei (*caută să-și aducă aminte căci, îngrozit de apariția Ioanei, nu mai ascultase vorbele ei și iată că acum pricepe groaznicul adevăr. Brațele-i cad inerte de-a lungul corpului, pleoapele i se desfac larg, abia poate vorbi, stins, uimit, adânc, îndurerat. Parcă i s-ar fi zdrobit toate oasele.*): Cum? A fost?... (*Plimbă ochii rătăciți, i se contractă limba, se clatină pe picioare. Andrei confirmă prin tăcere, Matei bâlbâie.*) Domnule... pentru Dumnezeu, ce vrei să spui? Ioana mea?

Andrei (*stins*): Da...

Matei (*și deodată gândul batjocurei dă putere înzecită corpului. Se repede la Andrei, îl ia de gât, îl zguduie încleștat.*): Fata mea! Nemernicule! Cum ai putut să faci asta? M-ai furat... mi-ai murdărit ceea ce feream cu mai multă grijă. De ce ai făcut-o? De unde ai venit... câine al pământului, ca să prăbușești totul în jurul meu?... ce dușman mi-a dorit nenorocirea asta? (*Zguduindu-l de haină, de gât.*) Vorbește... vorbește acum... (*Andrei tace cu încă-pățânare, Matei îi strigă înnebunit până îi plesnește vocea.*) Vorbește odată...

Andrei (*moale, pasiv, apărându-se*): Orice aş spune ar fi de prisos. Cum vreți să răspund la atâtea vorbe fără nici o noimă?

Matei (*a căzut pe scaun, nu poate respira*): Am aproape șaptezeci de ani. (*Îl privește liniștit.*) De ce nu m-ai ucis întâi?... Doi, trei ani de viață încă, nu înseamnă nimic și aş fi închis ochii fără să știu că, după ce băiatul mi-a fost omorât, fata mi-a fost necinstită și scoasă din lumea ei ca o leproasă. Ai fi fost mai puțin ticălos. (*Dar forțarea e prea mare, pentru corpul șubred. Se frânge extenuat în fotoliu. Rămâne timp îndelungat ca prostit. Din tot corpul acesta cu fibrele bătrâne, durerea s-a strâns într-un singur loc, ca un nucleu. Pe urmă, sfios, ca într-o unduire de imposibilă nădejde, ridică privirea rugătoare, cu un glas care se tânuie, până să poată vorbi își frământă buzele arse, cu ochii mari.*) Ascultă, domnule, poate că totul nu e decât un mijloc de a-mi obține consimțământul... în sfârșit, poate că nu ai fost atât de rău!... revino... spune-mi că... spune-mi ceva... spune-mi, (*abia de poate respira*) ca să putem vorbi... (*cu mâinile sfios întinse*) spune-mi că nu e adevărat...

Andrei (*îndurerat și el*): Domnule Boiu...

Matei (*cu o rază de nădejde*): Ei da, spune-mi.

Andrei: Domnule Boiu... toate acestea sunt de prisos, nimic nu se mai poate schimba.

Matei (*a așteptat zadarnic, răspunsul lui Andrei îi dăreamă ultima icoană în suflet. Totul e definitiv. Gândul lui stăruie peste ce a fost, cum a doua zi după ce i-a ars casa, un proprietar trece printre mormanele de scrum și dăreamături. Surâde abătut după un timp.*): Așadar a fost... (*Se sforțează să spună "amanta" dumitale.*) Ai făcut din Ioana (*cu gura coclită*) amanta dumitale. (*I se ridică umerii crispați, își lasă capul pe piept.*)

Andrei: Dar, domnule Boiu...

Matei: Ah! Lasă-mă să sorb toată drojdia amărăciunii. Unde vă întâlniți? În casă? (*cu oroare*) Oh! Dacă aş fi deschis ușa vreodată?...

Andrei (*îngrozit*): Puteți vorbi așa de fata d-voastră?

Matei: În oraș, atunci? (*scăzut, halucinat*) În același pat cu dumneata?... (*crispat de o viziune*) Măinile dumitale scârboase (*Nu poate pricepe, cu un crâncen dezgust.*) Cum de nu i-a fost silă?

Andrei (*care până acum îndura cu sfială și delicatețe, cumplit jignit de dezgustul bătrânului, palid ca un mort, are o încleștare, ca o convulsie epileptică a întregului corp, și pe urmă o destindere de resort; urlă înnebunit, poruncitor.*): Sfârșește odată. Cu sau fără binecuvântarea dumitale, Ioana e nevasta mea. Vorbim deci amândoi.

Matei (*înflorat, pătruns de vocea lui Andrei care întinzând silaba "șe" din "sfârșește" a azvârlit restul propozițiunii cum sunt azvârlite sfărâmaturi și copaci în aer, la explozie*): Strigi?

Andrei (*de aici încolo, lăsând joc liber vieții din el, înfrigurat, vorbește repede, clocotind iar cu aceeași uluitoare, unică respirație din seara iatacului*): Ei da! Am tăcut până acum... ți-am respectat durerea absurdă... dar sfârșește odată... nu uita că nu-mi vorbesc nici spătari, nici palate, nici "poziție" socială... Ți-e silă? Stomacului dumitale bolnav, dinților dumitale cariați, craniului d-tale pleșuv, le e silă de mușchii mei de oțel, de sănătatea mea de sălbatic? (*Cu dispreț, într-un strigăt formidabil.*) Bătrânețea dumitale îmi insultă tinerețea.

Matei (*zdrobit, mereu uimit, întreabă*): Bătrânețea mea îți insultă tinerețea? (*Îi revine o sclipire în ochi și regăsindu-se întreabă cu o ironie dură ca o lamă de sabie îndoită.*) Dar care tinerețe? Aceea care s-a târât?... Care acum o jumătate de ceas îmi primea gratificația, după ce-mi murdărise casa? (*Cu o amară energie.*) Tinerețea aceea murdară și lașă nu poate fi insultată. (*Se apropie de el, cu un strigăt de uimire.*) Cum poți să fii atât de mârșav, când ești atât de tânăr? (*Hohotind sarcastic.*) Tânăr? Ei bine, dacă ești tânăr, atunci ascultă, ascultă, primește în obraz. (*Urlă convulsiv până la extenuare.*) Ai mințit, ai mințit, ai mințit.

Andrei (*bărbătește*): Când? Acum când am venit să-ți spun totul? Și dacă aș fi venit mai de mult? Când nu mi s-ar fi ridicat în față o haită de strămoși care să-mi conteste dreptul de a fi eu însumi.

Matei: Da! Da! (*Cu privirea grea.*) A trebuit întâi să mă furi, să ai prada la mână, luată cu socoteală. (*Surâde amar.*) Ai zălogul, acum poți vorbi. (*Gândul i se răsucesce în el ca un sfredel.*) Și totul e zadarnic, zadarnic. Dacă ți-aș scuipa tot disprețul meu în față, dacă aș găsi cuvintele care să-ți biciuie obrazul ca fierul roșu fruntea ucigașului... Dacă te-aș gătui... Totul ar fi zadarnic... Ascultă, dacă ai fi un om din lumea noastră, aș primi să merg în biserică, numai ca după cununie să te pălmuiesc, pe loc, și din fața altarului să iau fata acasă pentru totdeauna. Dar ce sens ar

avea să pălmuiască pe unul ca dumneata? Ah, totul e zadarnic! (*Cade într-un fotoliu.*) De fapt (*apasă*) ești cel mai tare... nu pentru că ești tânăr, căci (*disprețuitor*) aceasta nu-i tinerețe... Dar ai acum ceea ce făcea tăria și frumusețea vieții mele... Ești cel mai tare.

Andrei: Am stat prea mult de vorbă cu dumneata într-o chestiune, care pentru mine e viața și pentru dumneata o simplă formalitate.

Matei: Simplă formalitate? (*Surâde amar.*) O! Dacă aș fi știut atunci când ai intrat umil în biroul meu... că într-o zi, după ce îmi vei fi necinstit casa, ai să găsești... simplă formalitate să mi-o spui. Un om venit după drumuri... Ah, dacă mi-ai fi falsificat semnătura, îți puneau poliția mâna în gât, dacă intrai noaptea pe fereastră și luai câteva boarfe, legea te-ar fi lovit, dacă mi-ai fi luat cei câțiva ani pe care-i voi mai trăi de prisos, te aruncau în fiare însemnat cu cleștele infamiei. Dar dacă într-o noapte vii și-mi iei fata, floarea cea din urmă a sângelui meu sfârșit, nu dai nici o socoteală nimănui. (*Amar ca un scuipat.*) Legi făcute de negustori.

Andrei: Pentru că nu înțelegi... Pentru că închizi ochii la tot ce e în jurul dumitale.

Matei: Ce vrei să înțeleg altceva decât ceea ce e? La deal, când o casă de gospodari îndură o astfel de rușine e mânjită cu păcură de flăcării din sat... Să înțeleg! (*Frânt în el însuși.*) Acum șapte ani băiatul... Nici n-am apucat să-i spălăm oasele și acum moare de vie fata.

Andrei (*îngrozit*): Pentru dumneata Ioana poate fi moartă. Ai vorbit adineaori de vânătoria de zestre. Te rog să mă crezi măcar atâta lucru că nici nu m-am gândit la asta.

Matei: Vrei să te cred? Ți se pare puțin lucru să-mi ceri să te cred?...

Andrei: Poți s-o dezmoștenești.

Matei: S-o dezmoștenesc? Și ce să fac eu cu averea asta moartă? Aș da azi tot ce am pentru ochii curați ai fetei mele de dinainte. Nu vezi, domnule, că intri într-o lume pe care nu o înțelegi. Nu, n-o dezmoștenesc, nu-ți fie teamă... Tot ce am aci rămâne al ei. O să vă simțiți foarte bine. O să te simți bine mai cu seamă dumneata...

Andrei: D-le Boiu, oricât mă uimește durerea dumitale pentru o rană închipuită, te rog să crezi că o înțeleg... și sunt convins că într-o zi...

(*Matei îl privește cu un neînduplecat dispreț din prag și apoi iese.*)

SCENA VI

Andrei, apoi Elena

Andrei rămas singur... îndoaie nervos o carte și urmărește concentrat gânduri contradictorii. E o tărie intensă dar fără bucurie evidentă, mult prelungită. Elena, cu obraji palizi, adânc tulburată, intră fără să spuie o vorbă, cu o servietă dublă și începe să strângă lucruri din birou, fără să se uite la Andrei. Mapa cu acte, cărți, ochelari etc. Andrei simte, bănuiește de ce Elena nu-l poate privi... Îi urmărește el preocupat mișcările. Elena are un gest din care se vede că nu știe ce să mai ia și nedumerită iese, cu intenția evidentă să întrebe pe Boiu. Andrei știe răul pe care i l-a făcut acestei fete și e destul de trist din cauza asta.

Elena (revine, vrea să știe ce dorise să afle, șovăie, totuși întreabă):
Cu el nu se mai poate vorbi, ești bun să spui unde e cheia de la casetă?...

Andrei: Ce nevoie e de cheia de la casetă?...

Elena: Acolo sunt actele personale, nu?

Andrei: Crezi că are nevoie de ele la Bechea-Mare?

Elena: Nu mai pleacă la Bechea-Mare... M-a rugat să telefonez la Căineni să se trimită un om călare la Dorcani, ca să vie trăsura mâine dimineață la gară... Mi se pare că ăsta e tocul lui, nu?

Andrei (îngândurat): Uite cheia de la caseta cu acte. Ți-a spus că pleacă pentru mult timp?

Elena: Cred că pentru totdeauna... Bietul bătrân...

Andrei (o privește mirat): Dar...

Elena: Am auzit totul... Am vrut să intru și am auzit vocea dumitale... De altfel, strigai așa de groaznic că se auzea în toată casa.

Andrei: Domnișoara Ioana ce face?

Elena: Nu știu... S-a închis sus la ea... (Ia dintre două portrete de pe masă, ori chiar de pe un raft, întâi pe al lui Boiu... pe urmă șovăie lung și-l ia și pe al Ioanei.) Am să iau și cutia de penițe, el nu scrie decât cu penițe Brause și poate că nu sunt la Dorcani... Va lucra mult, probabil.

Andrei (mișcat): Ce bună ești... Când te preocupă cineva la toate te gândești...

Elena (glumind): Așa e soiul meu... (Mai caută cu privirea, nu mai are nimic de luat.) La revedere, domnule Andrei...

Andrei (surprins): Cum, ce-i asta?

Elena (cu o durere simplă): Plec.

Andrei: Cum pleci? Unde pleci?

Elena: La Dorcani... Plec cu el.

Andrei (uimit, tulburat): Nu pricep nimic... de ce pleci?

Elena: Ce vrei să fac?

Andrei: De ce nu rămâi mai departe aici? Cu Ioana?

Elena (*răspunde vag, încurcată, dar se simte că n-ar primi în nici un caz...*): Să rămân aici?

Andrei (*așteaptă un răspuns*): Sigur... Rămâi cu noi aici.

Elena (*cu o dureroasă hotărâre*): Domnule Andrei, nu pot rămâne cu d-voastră.

Andrei: Rămâi totuși în București... în sfârșit, în oricare alt oraș...

Elena (*clatină din cap*): Nu.

Andrei: Te-ai gândit bine la ce te așteaptă acolo? Dorcani nu e nici măcar un sat, e doar o culă mucegăită... o fortăreață... un soi de mormânt între munți...

Elena: Am fost la Dorcani...

Andrei: Ei bine, ce-ai să faci acolo?

Elena: Nimic, am să țin de urât bătrânului... După cât se vede, o să devie și mai ursuz...

Andrei (*o privește înduioșat, stăruitor, tocmai fiindcă simte că ea caută să vorbească numai ca să-și ascundă turburarea*): !?

Elena (*surâzând*): Acum ne cam potrivim... La ce te gândești?

Andrei: La nimic.

Elena: Pe urmă, știu eu? Am să citesc... Am să cos... Am să privesc poate cum trece timpul... Ce-o fi, om vedea...

Andrei: D-ră... d-ră Elena, rămâi aici... Trebuie să trăiești cu adevărat... să-ți refaci viața...

Elena (*ușor mirată*): Să-mi refac viața?... D-le Andrei, viața nu-i un tricotaj, dacă ai greșit, să deșiri totul și s-o iei de la început...

Andrei (*e întors în el însuși abătut...*): Da... da...

Elena: Și pe urmă nu-ți mai face griji de prisos... Eu sunt fată de țărani și oamenii de la noi știu să se împace cu ceea ce li se cuvine... (*După un timp.*) Pe linia satului trece uneori câte un automobil... Ai noștri, știu că mașina aceea ajunge până seara nu numai la Focșani, unde ajung ei cu carul abia în trei zile... dar chiar la București, unde ei n-au fost niciodată... Se uită lung... se scarpină în cap a mirare și-și vâd de treburile lor mai departe. Așa e viața... Unii nimeresc mai bine... alții mai rău...

(*Andrei trist, o privește nesfârșit de înduioșat*)

Elena: Ei, ce-ai rămas așa pe gânduri! Mai bine ți-ai nota să-mi trimiți la Dorcani plăci noi de patefon, ca să nu uiți cumva.

Andrei (*o privește muștrător, înduioșat, o îngână*): Ca să nu uit...

Elena: Mai ascultăm seara puțină muzică.

Andrei (*pe gânduri*): N-am să uit.

Elena (*când îl vede trist, cu o emoție care nu se poate ascunde decât greu*): Totuși eu n-am să uit niciodată că ai fost câteva clipe atât de îngândurat și trist din pricina mea.

Andrei (*vrea să spuie ceva, șovăie, mișcat*): Domnișoară...

Elena (*îl întrerupe*): Ce e? (*Râzând.*) Nimic... La revedere... (*Îl privește drept, cald, vorbește fără să ridice vocea.*) Și să nu te ocolească norocul niciodată.

Andrei (*vine la ea, îi ia mâinile, o privește cald*): Domnișoară... pleci... aș vrea... (*enervat, caută*) nu știu... nu găsesc în sufletul meu decât sfaturi... sfaturi stupide. (*Ironie cu el însuși.*) Parvenitul din mine nu poate da decât sfaturi și vorbe. Hotărât lucru, există și un parvenitism în dragoste. (*Glumind melancolic.*) Și eu de acum sunt un parvenit... Mi-am împlinit dintr-o dată gândul... Dar aș vrea să-mi răscolesc în suflet și să scot din adâncul lui... din amintirea mea de copil, o vorbă, o singură vorbă... care să nu fie ca acestea pe care ți le spun acum și care să merite sufletul dumitale. La revedere domnișoară, îți mulțumesc pentru tot. (*Îi sărută lung mâna. Pe urmă văzând-o atât de pierdută de emoție, dintr-un sentiment de frățietate și în același timp de îndepărtare în destin, se frânge în el însuși, o trage spre pieptul lui și o sărută, cu o duioșie transcendentă propriului ei obiect. Ușa s-a deschis și Ioana surprinde scena. Elena turburată și zăpăcită se smulge repede cu o exclamație și fuge, dar fuga ei compromite totul. Andrei, vădit surprins de întorsătura lucrurilor, aleargă spre Ioana care a rămas în ușă.*)

SCENA VII

Andrei, Ioana

Ioana (*în prada unei dureri groaznice nu poate vorbi, apoi cu oroare*): Cu slugile din casă! (*Întrece tot ce și-a închipuit ea. Ar vrea să spuie ceva, dar, crispată, trebuie să se sprijine; această crispă convulsivă, aproape continuă de aci încolo, o va împiedica să asculte, să judece, să vadă chiar, crispărea ei provocând o crispă corespunzătoare, ca printr-un proces de inducție, în el. În sfârșit, scâncește ca un copil bolnav.*) Tată...

Andrei (*nervos, neregăsindu-se de altminteri până la sfârșitul scenei*): Ioana... Ioană... nu-i nimic, ascultă-mă, nu-i nimic.

Ioana (*zdrobită, gândind într-o clipă la toată întinderea sacrificiului făcut de ea*): Tată, iartă-mă... Tu ai știut...

Andrei (*aleargă la ea, nu știe ce să mai facă, vrea s-o cuprindă în brațe, dar, ca și când atingerea lui ar fi murdărit-o, tresare din toată sălbatica ei mândrie... se ridică în picioare, nu-l lasă s-o atingă*): Ioana, ascultă-mă... ascultă-mă... îți voi explica totul... totul... E fără noimă să nu ascuți o explicație.

Ioana (*nu ascultă; trupul și sufletul ei au ceva în tot timpul certe din crisparea meduzelor întărite*): Să-mi explici? (*râde isteric*) Iar să-mi explici? Mi-ai explicat o seară întreagă... și-mi ajunge.

Andrei (*îngrozit, simte că pierde totul*): Ei, da, am să-ți explic și ai să mă înțelegi... tu trebuie să mă înțelegi...

Ioana (*cu mâinile încleștate*): Vrei să-mi explici ce înseamnă un vânător de zestre?... (*Cu un gest de oroare.*) Înțeleg fără explicații de ce între mine și o servitoare complice te simți mai bine cu ea... De ce o vrei și pe ea și banii tatălui meu. Dar ceea ce nu pricep, e cum de am putut să văd în dumneata... o seară întreagă un om întreg... (*iar hotărând isteric*) ... un erou... (*Pleacă smucit spre fereastră.*)

Andrei (*a pierdut scândura de sub picioare*): Dar nu-i adevărat, (*urlă răscolitor, îndurerat*) Ioana nu-i adevărat. (*Aleargă spre ea, însă ea nu stă în loc să-l asculte, ci, după ce îi trănțește în obraz cuvintele grele pe care el le ascultă năucit, se smulge din loc; el aleargă iar după ea, o ia în brațe ca s-o silească să-l asculte, dar ea se apără cu scârbă, înnebunindu-l.*)

Ioana (*cu un rânjet năprasnic*): Vreo nouă coincidență? Nu-i așa? Vreo nouă coincidență?... E prea mult... S-ar zice că ai pariat pe coincidențe numai! Ei bine, acum e ziuă... nu mai seamănă câinii cu lupii...

Andrei (*halucinat*): N-am cuvinte... n-am ce să-ți spun. Dar Ioana, crede-mă...

Ioana (*ca un gârbaci*): Ești dezgustător.

Andrei (*aproape năucit, se năpustește cu furie asupra ei. Vrea să-i ia mâinile revoltat, ea se ferește, vocea lui e aproape răgușită*): Ascultă... crede-mă... crede-mă... Dă-ți seama pe cine ai în fața ta.

Ioana (*cu o privire de platină; cu o grimasă, un dispreț care desparte două lumi*): Dar te văd întreg... suflet de slugă...

Andrei (*plesnit în plin de replica ei, de-a binelea nebun, smucindu-i brațele ca s-o facă să-l asculte; fără să respire*): Cum? Iar de la început totul? Mereu de la început pentru orice nimic? Vederea ta despre oameni se înnoiește la fiecare ceas ca buruienile fără rădăcini în fiecare anotimp?

Ioana (*însemnându-l cu fier roșu*): O nu, acum știu ce înseamnă un suflet de slugă.

Andrei (*năucit*): Crede-mă! Ascultă, ce dovadă vrei să-ți dau, ca să crezi? (*dar întrebarea asta l-a pierdut*)

Ioana (*cu aluzie la seara de dragoste, râde tăios*): Vrei să știi ce dovadă să-mi dai? Iar dovezi? În toate buzunarele dovezi... zi și noapte dovezi. Veșnic dovezi...

Andrei (*înnebunit, palid, descompus*): Da, ce dovadă?

- Ioana** (*cu umerii drepti*): Iar dovezi? (*cu dispreț amar*) “dovezile” dumitale...
- Andrei** (*furios și deznădăjduit, dintr-o respirație*): O dovadă albă... de dincolo de lucruri asemeni cu gerul unui fulger... la un pas de tine... care să-ți ardă privirea asta uscată... O dovadă definitivă.
- Ioana** (*cu o voce seacă, biciuitoare, râzând isteric*): Iată cineva, care crede că se poate dovedi orice.
- Andrei** (*afirmând înfrigurat, încleștat*): Da... da... (*înnebunit până la incandescență, a pierdut cu desăvârșire simțul realității. Îi e totul indiferent afară de propria lui loialitate.*) Ascultă, dacă m-aș omorî, m-ai crede?
- Ioana** (*într-un hohot de dispreț, tot cu aluzie la scena din iatac*): Să te omori? Iar (*“iar” e spus cu o ucigătoare batjocură*) să te omori?
- Andrei** (*cu o privire de nebun, cu pumnii încleștați, cu părul vâlvoi, îi prinde și îi zguduie mâna*): Da, dacă m-aș omorî... (*sarcastic*) dacă, în sfârșit, m-aș omorî?
- Ioana** (*cu dispreț din altă lume*): Dumneata vorbești de moarte...? ca atunci... crezi că...?
- Andrei** (*aproape în genunchi*): Ioana, n-am mințit niciodată... dacă m-aș omorî?... Dacă m-aș omorî... Ai crede?...
- Ioana** (*cu o privire care arde, cu un neînduplecat dispreț*): Oamenii ca dumneata nu se omoară... domnule...
- Andrei** (*Mecanismul dinăuntru a fost atins, rămâne o clipă pierit, apoi cu figura pustii, strein de el însuși, cel de până acum, a scos revolverul din sertarul biroului, îl simte în mână și are un spasm de oroare.*)
- Ioana** (*înfuriată de acest gest*): Domnule, sfârșește o dată cu amenințările... Ajunge cu șantajul acesta de prost gust... A putut să prindă odată...
- Andrei** (*din prag, s-a calmat brusc, calmul fals, palid, de moarte; răspunde disprețului ei, cu un dispreț de dincolo de tot ceea ce a fost și ar fi putut fi între ei*): Asta-i tot ce ai înțeles? Simți că m-ai prins în capcana cuvântului (*cu o grimasă de furie instantanee, crispat*). Ah, cineva trebuie pedepsit.
- Ioana** (*pornită, exaltată*): Chiar dacă aș auzi revolverul dincolo, tot n-aș crede.
- Andrei** (*cu un zâmbet alb, cu o liniște de mort*): Nu mai e nevoie să crezi... Fac acest lucru ca să fiu eu însumi... Plătesc cuvântul smuls cu un preț pe care cred că în felul acesta nu l-au plătit niciodată strămoșii d-tale. (*A dat câțiva pași înapoi și când ajunge aproape de ușa camerei lui, brusc îndârjit, într-o convulsie aprig voluntară, se întoarce cu spatele și trage în dreptul inimii.*)

Ioana (*năucită, disperată când îl vede îngenuncheat*): Andrei (apoi) Elena... Jean... Jean...

Andrei (*îngenuncheat, istovit, cu o liniște de mort, o privește lung*): Pe dumneata te-am ucis în mine... Ești moartă... mai moartă decât dacă n-ai fi existat niciodată... (*Cade mai mult... Jean, Elena, Stanca au apărut speriați... auzind și ei detunătura. Culai a deschis fereastra foarte joasă și privește înăuntru.*)

Elena (*e în genunchi lângă Andrei și în timpul acesta spune servitorului*): Telefonează repede doctorului (apoi la fereastră lui Culai). Vino repede.

Ioana (*a rămas o clipă năucită, împietrită, sprijinită de bibliotecă, gângăvit, nu se aude*): Andrei...

Culai (*intrând nedumerit, vede surprins*): Nu-l mișca... Nu e nevoie să telefonezi... Doctorul e aici... (*Spune ceva spre grădinar, se aude:*) Repede (*Elenei*). Arată-i doctorului cum să ajungă aici... (*Pune ceva sub căpătâiul rănitului.*)

Andrei (*o clipă absent, deschide ochii*): Culai...

Culai: Știi că mă cheamă Culai? Atunci e bine...

Andrei: Culai, unde sunt?

Culai: Acum ești aici... Ai fost puțin spre capătul lumii, dar te-ai întors, că ești soi rău (*intră Elena și doctorul*). Țsta-i doctorul cu "rabla". Te drege el...

Doctorul (*l-a cercetat ușor, vede că nu are gura însângerată*): Nu e atinsă inima... Un pansament... Îl luăm la noi la spital...

Ioana: Andrei (*e cu totul năucită, nu pricepe nimic*).

Culai (*către ea*): Ce mai vreți? Andrei al d-voastră a murit... (*către Elena*) Țți place să te scoli de dimineață? Adună-ți repede ce ai pe aici, că mergi cu noi la Văleni... (*Elena încremenește, apoi surâde tot cu tristețe.*)

DANTON

P E R S O A N E L E

Danton
Robespierre
Marat
Camille Desmoulins

Fabre D'Eglantine
Westermann
Hérault de Sechelles
Philippeaux

prieteni ai lui Danton

Saint-Just
Couthon

prieteni ai lui Robespierre

Fouquier-Tinville
Herman

acuzator public
președintele Tribunalului revoluționar

Billaud-Varenne
Collot D'Herbois
Vadier
Henriot
Talien

revoluționari extremiști

Roland
Grangeneuve
Guadet
Servan
Monge
Clavière
Lebrun
Dusaulx
Louvet
Garat
Beugnot
Lasource
Penières

revoluționari moderați

**Biroteau
Delmas
Thuriot
Balou
Lindet
Cambon
Carnot
Barère**

revoluționari moderați

**Lameth
X...**

regaliști

**Panis
Fréron
Santerre
Legendre
Robert
Antoine și
Simion de Strasbourg**

alți prieteni ai lui Danton

**Președintele Convenției
Un președinte de tribunal
Grivois
Un om de legătură
Delegatul Comunei
Un agent
Șeful gărzii
I comisar
II comisar
I ofițer
II ofițer
Un sans-culotte
Alt sans-culotte
Vânzătorul de ziare
Un domn
Un domn bătrân
Un băiat
A...
Un lacheu
Alt lacheu
Richard
Sanson**

Doamna Roland
Lucile Desmoulins
Gabrielle
Louise Gély
M-me Charpentier
M-me Robert

Contesa de R...
Marchiza de T...
Felicie
Doamna de Sedeuil
O tânără

deținute la Conciergerie

O doamnă
Altă doamnă
O fată
O doamnă în negru

Gina
Claire
Pauline

Marie
Copilul lui Danton

Alți membri ai celor două Comitete, convenționali, jurați, membri ai Tribunalului revoluționar, jandarmi, soldați, femei la Conciergerie, mulțimea revoluționară.

ACTUL I

TABLOUL I

La Danton. Apartamentul din Curtea Comerțului. Interior de burghez cu stare. Un hol-salon cu două uși în fund, iar între ele o bibliotecă. Ușa din stânga e mascată (căci duce la scara de serviciu). În peretele din stânga un cămin cu oglindă în ramă aurită deasupra și o altă ușă care duce în sufragerie. Peretele din dreapta are două ferestre. Între ele o vitrină cu cești de porțelan pictat și alte obiecte. Pereții tapetați. Șase fotolii mici cu atlas verde. Se aud zgomote de tacâmuri și voci vesele din sufragerie. Policandrul e aprins căci e seară. Un servitor a trecut de-a curmezișul scenei și se întoarce introducând o femeie, îmbrăcată cu intenția să nu fie recunoscută. Ea așteaptă, un moment, singură în picioare. Apare Danton, oarecum neliniștit, curios și masiv, cu șervetul de masă la gât.

SCENA I

Danton, Doamna Roland

Danton (*nedumerit, dar în clipa când privește mai bine, o recunoaște*): D-ta ?

Doamna Roland (*liniștit semeț*): Da.

Danton (*caută puțin, pe gânduri, pe urmă cu o politețe afectată*): Atunci poftim la masă... Abia am luat supă... Sunt aci: Lucile și Camille Desmoulins, Robespierre... Are să le facă plăcere.

Doamna Roland (*autoritară și nervoasă, îl măsoară o clipă*): Da e Camille Desmoulins, e Robespierre, dar mai e și Westermann... Santerre...

Danton (*simte unde țintește ea, stăpânit și simplu*): Da, sunt și ei...

Doamna Roland (*caută în jur să vadă dacă se poate vorbi*): Danton, ce intenții ai ? (*îl privește ca o stăpână în ochi*).

Danton (*brusc, nervos*): Intențiile mele le cunoaște toată lumea (*dur și cinic*). N-am ascuns niciodată nimic.

Doamna Roland: A! Atunci, putem sta de vorbă. Recunoști deci... E aici o conspirație...

Danton (*precis*): D-nă, am făcut eu vreodată un secret din faptul că vreau să detronez pe Ludovic Capet? Doamnă, vă înșelați. Nu e conspirație. Danton nu conspiră...

Doamna Roland (*îmblânzindu-se ironic*): Să vorbim serios... Dar comitetele secrete de la Charenton ?

Danton (*cu ochi mari, batjocoritor*): A, nu... aceea era conspirația d-voastră, a Girondinilor, a Brissotinilor... Nu, d-nă Roland, Danton nu se întâlnește noaptea, afară din oraș, în case părăsite... Eu am declarat război celor ce ne vând. Asta e. Nu sunt decât 20 de zile de când bravii mei cordelierii – nu în ascuns, în sala de întruniri din curtea mănăstirii – au votat o moțiune prin care se cerea detronarea regelui (*apasă*) trădător... și eu însumi am prezentat petiția la Primărie și la bara Parlamentului... Asta-i conspirație ?

Doamna Roland (*îl privește lung, surâzătoare*): Nu de asta este vorba. Sentimentele d-tale pentru rege le cunoaște toată lumea. Nu vrei să mă înțelegi. Nu ești d-ta singur care ai cerut detronarea la Comună și, dacă vrei, și la Adunare. Din partea noastră, Verniaud a cerut-o încă de acum un an, după încercarea de fugă a lui Ludovic. Adu-ți aminte... Adu-ți aminte că bărbatul meu a fost gonit din Minister chiar din cauza scrisorii lui curajoase.

Danton: Adică, (*cu glumă șireată, brutală*) scrisoarea d-tale – că de d-ta era scrisă (*surâzând*) – el numai a prezentat-o.

Doamna Roland (*își privește mâinile, stânjenită, nervoasă*).

Danton: Ei bine, atunci suntem perfect de acord (*candid și uriaș*). Îmi dați voie deci să vă invit din nou la masă... Gabriela a făcut o supă de pasăre delicioasă... Avem niște friptură să te lingi pe degete... Vin la pivniță de șapte neamuri... Așa cum se cuvine unui proprietar din Champagne...

Doamna Roland (*îl privește enervată, studiindu-l ca pe un jucător și-ret, pe urmă ochii mari îi înfloresc într-un surâs ironic, fără să spună o vorbă*).

Danton (*simte vag ironia*): Gabriela, de altfel, are să fie foarte mulțumită. De atâtea ori eu am luat masa la d-voastră și ea nici nu vă cunoaște încă... (*îi sclipesc ochii, așteaptă*).

Doamna Roland (*enervată, cu hotărâre bruscă*): Danton, vreau să vorbim serios.

Danton (*cu o violență răsucită în el, crescut, dar aparent calm*): Da (*așteaptă împietrit*).

Doamna Roland: Ascultă-mă... Știi bine că nu despre aceste agitații antiregaliste e vorba... Toți am pierdut de mult nădejdea că această Legislativă va vota vreodată detronarea lui Capet. Toți știm că a mai prezenta moțiuni e zadarnic. Austriaca rămâne mai departe pe tron, ducând Franța și Revoluția în prăpastie.

Danton (*cu niște ochi enormi*): Atunci ?

Doamna Roland: Ceea ce urmărești d-ta este să execuți însuși o hotărâre pe care Adunarea legislativă nu are curajul, sau nu vrea s-o ia.

Danton (*s-a ridicat hotărât căci nu vrea să discute*).

Doamna Roland: Să vorbim precis, Danton... Ați hotărât pentru vineri 9 august, seara... atacul Tuileriilor... Azi e duminică. La d-ta acasă sunt acum șefii conspirației...

Danton: Conspirație!! Hm, Hm!

Dar să admitem întâia parte (*ascultă în el o clipă, apoi onctuos, cu o politețe cordială*). Cu ce vă putem fi de folos, frumoasă doamnă, de vreme ce ne refuzați supa?

Doamna Roland: Danton, vreau să vorbesc cu d-ta serios... dar mai întâi îți cer să-mi spui un lucru.

Danton: Da...

Doamna Roland (*energic, îl privește drept în ochi*): Ai încredere în mine, în patriotismul meu?

Danton: Mai multă decât în toți girondinii, decât în toți partizanii bărbatului d-tale, cu el cu tot, la un loc.

Doamna Roland: Nu așa, vorbim serios, Danton.

Danton (*ocolind scurt, aproape violent*): Ei bine, doamnă, atunci nu mai am pic de încredere în nimeni (*rămâne tăcut*).

Doamna Roland (*a rămas în gol, tace și ea, își potrivește șalul*).

Danton (*s-a ridicat din nou, îngândurat*).

Doamna Roland: Atunci, dă-mi voie să-ți dau un sfat. Vreau să zic dă-mi voie să te rog în numele acestei țări, pe care o iubim cu toții, un lucru...

Danton (*privește, așteptând*).

Doamna Roland: Amână mișcarea... Trebuie s-o amâni neapărat!...

Danton (*își revine, așteptând*): A!

Doamna Roland: Ironia d-tale e nelalocul ei. Dacă am făcut pasul acesta, dacă am străbătut tot cartierul acesta negustoresc, atât de umblat...

Danton: Ei bine, doamnă, cred că rău ați făcut, vreau să spun că de prisos ați părăsit la ora asta pe amicii d-voastră. O seară pentru ei agreabilă e zadarnic pierdută... iar aici nu mai puteți schimba nimic.

Doamna Roland (*face un gest dezolat*).

Danton: E încă vreme astă seară, doamnă, să vă reluați locul în frumoasa d-voastră sufragerie, să brodați mai departe, supraveghind această adunare de tinere talente delicate și strălucitoare, dar incapabile să salveze Franța. Pentru asta sunt necesari umeri ca aceștia, și o figură ca a mea, brăzdată de coarne de taur (*își simte tot trupul de uriaș sluțit*).

Doamna Roland (*fără să vrea îi privește fruntea*).

Danton (*are acum toată frumusețea în ochii strălucitori*).

Doamna Roland: Ei bine, când recunoști singur că sunt la un loc atâtea talente frumoase...

Danton (*așteaptă aplecat, să vadă unde vrea să ajungă*):

Doamna Roland: Când recunoști singur că regele nu are adversari mai hotărâți decât pe noi...

Danton (*ca o cădere îndesată pe nicovală*): A! nu, n-am zis "hotărâți".

Doamna Roland (*rămâne iar în gol, fără sprijin*): Cum ?

Danton: Firește! (*o privește precis*) Am zis talente "delicate și strălucitoare"... Poate că era mai bine să zic lucioase... În orice caz nu am zis "hotărâte" (*și cu un pas de joc*). Dar încă o dată, doamnă, cu ce vă pot fi de folos ?

Doamna Roland (*scăzut, dar cu hotărâre și autoritate*): Danton, e absolut necesar ca mișcarea pe care o proiectați să nu aibă loc. E o greșală... Cu ea nu se va rezolva nimic. Ar putea să compromită totul. Nimic mai primejdios acum decât o mișcare de stradă... Ai văzut unde a dus mișcarea de acum o lună... Ai făcut atunci, la 20 iunie...

Danton (*fierbând în el, răspicat*): N-am avut absolut nici un amestec în mișcarea de la 20 iunie.

Doamna Roland (*continuând ca și când el n-ar fi replicat*): A fost un eșec dureros al poporului... Ca să credeți că ajungeți la ceva dacă năvăliți, fie și până în dormitorul regelui, și chiar dacă, după ce l-ați insultat, îi puneți boneta roșie de revoluționar în cap – lui și moștenitorului – este o greșală...

Danton (*nervos, violent*): Doamnă, n-am avut nici un amestec la 20 iunie. D-ta faci o confuzie între întrunirile pe care le țin cordelierii și...

Doamna Roland (*pe aceeași linie, iritată ca el*): De doi ani ești neîntrerupt președintele acestui cuib de dezordine... Ești singurul președinte menținut atâta timp de vreo secțiune.

Danton: Doamnă, vă repet că nu mă privesc pe mine toate excesele cordelierilor. Eu nu i-am folosit decât de două ori... și nu în manifestații de stradă, ci în calitate de comandant al batalionului lor civic... Când am oprit trăsura regelui, care voia să fugă la St. Cloud, și când am refuzat să predăm Gărzii Naționale pe Marat, refugiat cu ziarul și tipografia lui, pe teritoriul secției noastre...

Doamna Roland (*fără să ia în seamă dezmințirea*): Este cea mai mare greșală, Danton, să îți închipui că vreunul dintre cluburi, fie el nu numai al cordelierilor, ci chiar cel mare al iacobinilor, ar putea decide singur, cu ajutorul străzii, de soarta Franței întregi. Asta n-o poate face nici Comuna, oricât s-ar agita consiliul ei... N-o poate face decât Adunarea legislativă.

Danton (*îi sclipesc ochii intens, ironic*): Pentru că acolo țin discursuri frumoase Roland, Verniaud, Brissot, Guadet și atâția alții? Ah, le e frică să nu le ia alții înaintea. Să nu le ia "revoluția lor". Jucăria lor... Pentru asta vor să ne oprească pe noi ?

Doamna Roland (*liniștită, sfătuitoare, măsurată, sigură de ea însăși*): Nu, dar pentru că e firesc să fie așa... Și te conjur în numele acestei Franțe pe care o iubim cu toții: renunță la planurile d-tale. Ai răbdare. Cu toții lucrăm pentru salvarea țării.

Danton (*nu poate stăpâni frământarea din el*): Să am răbdare? Dar ce e vorba de mine, de metresele mele? (*brusc și sincer*) Crede-mă, doamnă Roland, că dacă ar fi vorba de mine aș fi nesfârșit mai bucuros să mă duc la țară, să-mi văd de livezi și fânețe... Să pescuiesc în Aube... Dar nu e vorba nici de mine, nici de d-voastră, nici de fătălăul acela de Ludovic, cu creier de capră. E vorba de Franța... de libertatea asta atât de greu cucerită... (*cu adevărat îndurerat*) Să mai aștept? Dar n-am așteptat destul? Sunt trei ani de când stăm împărțiți în două... De o parte un rege, care după ce a încercat să gonească Parlamentul e nevoit să jure pe Constituție, (*în aceeași frază*) jură pe Constituție, dar încearcă să fugă ca să vie cu armate străine (*mereu legat, în creștere*)... primește declarații de înfrățire, însă trimite disperat emisari la monarhii vecini... E șeful unei nobilimi și al unui cler care renunță la orice privilegii (*cu ochii aprinși de ironie*) plângând de fericire istorică, în Adunarea națională... dar pe urmă refuză, toți la un loc, să cedeze de fapt cel mai mic și mai nedrept privilegiu... Ascunde declarațiile de război pe care ni le trimit vecinii, dezorganizează armata, refuză sancțiunea regală de câte ori e vorba de vreo reformă mai serioasă.

Doamna Roland: Asta am spus-o cu toții... A spus-o de la tribună Verniaud și s-a votat afișarea discursului lui în toată țara.

Danton (*ridică, rânjind, din umerii largi*): Ah, și cu asta ați terminat?

Doamna Roland: Știi bine că luptăm cu toții... Tocmai de aceea, te rog, așteaptă.

Danton (*întins ca o lamă de spadă*): Doamnă, d-ta îmi ceri să aștept, când? Când au trecut frontiera 40 de mii de prusaci și 30 de mii de austrieci? Când 20 de mii de emigrați li s-au alăturat... Când la Tuileries se așteaptă înaintarea lor cu înfrigurare nestăpânită. Când la Palat se fac toate pregătirile pentru primirea învingătorilor... Când regele a concediat pe miniștrii populari și plătește din lista civilă pe ofițerii dezertori, când refuză sancționarea decretului care vrea să formeze o tabără pentru apărarea Parisului...?

Doamna Roland (*pasionată*): Ei bine, dar tocmai de aceea Adunarea a declarat "Patria în pericol". De la 11 iunie ședințele ei sunt permanente. La toate răspântiile se înrolează voluntari.

Danton (*privind un tablou*): Voluntarii nu vin prea mulți, căci oamenii nu-și pot lăsa liniștiți familiile, când știu că, la cea mai mică înfrângere pe câmpul de luptă, ele vor fi masacrate de regaliști... Iar Legislativa d-tale e o adunare de flecari! Deasupra intereselor țării, ei pun ambițiile și intrigile lor copilărești (*amar*). Doamnă, sunt răi și proști frumoșii (*îndurerat și trist, cu ochii calzi*) d-tale talentați...

Se ceartă ridicoli, în timp ce pe toate drumurile înaintează armata dușmană spre inima Franței...

Doamna Roland (*cu o închipuită autoritate*): Danton, sunt lucruri de care d-ta nu-ți dai seama lămurit... De ce nu vrei să înțelegi că avem același ideal ?

Danton (*copleșitor, crescut încă sufletește*): Atunci veniți alături de mine.

Doamna Roland (*în primul moment surprinsă, uimită, pe urmă cu condescendență feminină, cu gingășie ironică*): Danton, d-ta ești un om îndrăzneț și hotărât... Dar trebuie să înțelegi: cu atât nu se duce la capăt o mișcare... D-ta poți să înflăcărezi o adunare populară, dar o acțiune, pentru răsturnarea regelui și pentru salvarea țării, cere și altceva...

Danton (*cu privirea mărită, așteaptă*).

Doamna Roland: D-ta nu ești omul care să pregătești o mișcare, (*și ca o fină paranteză*) iar o mișcare serioasă cere organizare (*surâzând iar*). Să vorbim sincer: d-ta ești un minunat om de stradă...

Danton (*fără să se supere, zâmbește îngăduitor pentru neînțelegerea ei*).

Doamna Roland: Crede-mă, îți vorbesc din toată inima... Și îți vorbește cineva care te cunoaște... D-ta poți conduce "o mișcare de stradă"... dar nu "o mișcare revoluționară" (*și-l privește binevoitoare, așteptând să vadă dacă el este atât de inteligent, ca să înțeleagă*).

Danton (*surâde îndelungat și ascultă în el însuși, melancolic*).

Doamna Roland: Cred că mă înțelegi ?

Danton (*scăzut*): Da, da, desigur că da... dar se pare că d-ta nu m-ai înțeles pe mine... Te rog să mă privești drept în ochi: Îți jur pe viața copiilor mei că adineaori nu am înțeles să chem pe nimeni sub "șefia" (*rămâne nemișcat*).

Doamna Roland (*protestează slab*): A...

Danton (*și reia acum, înclăștat*): Nu. Am vrut să înțeleg altceva: Că aceea ce am hotărât este de neînlăturat... Haideți pe același drum cu mine, fie că veți porni înainte, fie că veți veni după mine...

Doamna Roland (*tace îndelung alegând firele șalului*).

Danton (*s-a plimbat greoi, doi pași prin casă*).

Doamna Roland (*cu un ton familiar, nu mai are nimic de spus*): Și crezi că Franța va fi salvată ?

Danton: Nu știu... Dar între Paris și armatele năvălitoare voi fi eu (*crește din el însuși, ca un fel de simț interior al staturii lui herculeene, pare o statuie cioplită în granit colțuros*).

Doamna Roland (*nu mai are nimic de spus. Ca femeie, parcă se resimte de această voință virilă, neînfrânată*).

Danton (*a rămas fără să vrea nemișcat*).

Doamna Roland (*cu totul alt ton*): Ei bine, atunci cu ce aș putea fi eu folositoare?

Danton: Da!... Și uite cum... Partizanii bărbatului d-tale – dacă mișcarea reușește – să o confirme în Adunare...

Doamna Roland (*puțin pe gânduri*) M...da. Atunci o întrebare: Dacă răstorni pe Ludovic, pe cine pui în locul lui ?

Danton: Nu știu.

Doamna Roland (*ironică și fină ca o broderie*): Ducele de Orleans?

Danton: Nu m-am gândit încă.

Doamna Roland (*și mai ironică*): S-au gândit alții.

Danton: Ceea ce știu e că nu vor înceta frământările, câtă vreme vom avea pe tron un rege căruia i s-au luat jumătate din privilegii. Trebuie să aducem un altul, căruia să-i pară că și jumătatea acordată e chiar prea mult.

Doamna Roland (*plecând plutitoare, neîncrezătoare*): Succes...

Danton (*conducând-o*): De ce surâdeți ?

Doamna Roland: Pentru că nu cred că o să izbutească (*în prag și cald de tot*): Amână pentru 15 august mișcarea, Danton.

Danton: E prea târziu. Regele a și trimis Cavalerilor Pumnalului semnul convocării: o scrisoare albastră...

Doamna Roland (*e impresionată, surprinsă*): !?

Danton (*îi sărută lung mâna*).

SCENA II

Danton, Lucile, Gabrielle, Fabre, Santerre, Camille etc.

Danton (*rămâne în scenă pe gânduri*).

Serv. (*după ce a închis*): Nu poftiți la masă?

Danton: Spune că am terminat... că nu mai mănânc...

(*Vin mai târziu de dincolo, zgomotoși, Lucile, Camille, Fabre, Santerre, Legendre... Pe urmă, ca doi inși care au făcut grup aparte, Westermann și Robespierre. Ceva mai izolat, Grangeneuve*).

Lucile (*ștrengăriță, floare veselă, destinată morții*): Nu, nu, Gabrielle...
 e de neiertat... Asta nu mai era cremă, era cocă. Nu-i așa, Fabre ?

Gabrielle (*gospodină modestă și necăjită, așteaptă cu ochii îndurerați*): Lucile, e adevărat ?

Fabre: Ce cocă, dragă, piftie...

Gabrielle (*dezolată și naivă*): Piftie ?...

Lucile (*ca și când ar fi găsit*): Da, piftie...

Gabrielle: Și i-am spus zăpăcitei aceleia (*amărâtă*)... Dacă acum nu mai pot să mă duc eu la piață... Trebuie să faci coadă la toate... Nu se mai găsesc de nici unele...

Danton (*familiar, alarmat*): Gabrielle, ce e?... ce s-a întâmplat?

Gabrielle: A greșit Maria prăjitura (*e mereu cu ochii îndurerați*).

Lucile: Danton, nu poți să-ți închipui ce ne-a dat în loc de cremă...

Danton: Lucile Tăvălug¹ te rog să nu mai îmi necăjești nevasta...

Fabre: Dacă nu știți să gătiți... Ia să vă spună Santerre cum a gătit el astă iarnă (*e o întâlnire de priviri întrebătoare*). Cum? nu știți?

Voci (*la bărbați*): Lasă că știm....

Lucile: Ei, știți d-voastră, dar noi nu știm... Fabre, spune-ne...

Fabre: A, nu, să povestească Santerre însuși (*se întoarce către el*) Santerre, ia povestește (*către un vecin încet*) De ce să nu-i facem o plăcere omului?... N-ai idee cât îi place lui Santerre să povestească asta...

Lucile (*stăruitoare*) Povestește, povestește...

Santerre (*mare, aer de flăcău cumsecade, se grăbește naiv să povestească*): Să vedeți. Camille scrisese la gazetă că ar trebui ca toți cetățenii, ca frații, să mănânce la un loc... Să pună masa în mijlocul străzii... Fiecare să aducă ce are, sărac și bogat... Asta-i egalitate...

Gabrielle (*casnică, uimită*): În mijlocul străzii ?

Fabre (*bun regizor*): Lăsați-l să povestească...

Santerre (*fălos și simplu*): Atunci, ca să pot găti pentru toată lumea, am cumpărat tot orezul care se găsea de vânzare, am luat 200 de miei și am transformat cazanele mele de fabricat bere, în căldări de bucătărie... Am fiert orezul și am aruncat toți miei în el.

Lucile (*cu ochii vii, încântată, mirată*): Ai... Ai...

Fabre: Stați, că mai are de spus.

Santerre: Pe urmă, pentru că nu era loc în berărie, am pus masa în stradă... Adică pe două străzi.

Fabre (*îl întregește amuzat și biruitor, repede*): Și d-lui, călare pe un cal uriaș, în uniformă nouă de căpitan de gardă civică, supraveghea serviciul...

1. Ca aproape toate amănuntele, poreclele din text sunt material istoric.

Lucile (*cu ochi mari de copil*): Călare ?

Fabre: Pe un cal uriaș... E un cal pe care Santerre îl împrumută vara unui vecin sărac. Acesta îl îmbracă într-o piele de elefant și îl expune la bălci, așa ca elefant.

Lucile (*uimită*): Serios, e adevărat asta?

Santerre (*grav ca un călugăr*): Sunt numai vorbe, doamnă. Nu eram pe calul acela atunci.

Lucile: Ce rău îmi pare că n-am fost și eu (*lui Camille*). Domnule Hon! Hon!, de ce nu m-ai dus și pe mine?

Camille (*cu înțeles*): Pentru că noi aveam altceva de făcut...

Lucile (*îi dă o palmă peste gură*): Obraznicule...

Gabrielle: Marie, ia pe Tony la culcare... Haide...

Marie: Nu vrea să meargă (*copilul într-adevăr nu merge*).

Gabrielle: Bebe, te spun lui papa... Haide... (*îl reclamă*). Uite, papa...

Danton (*teribil și glumeț*): Danton, du-te la culcare că-ți bag tava în burtă (*tocmai s-a adus o tavă cu cafele acolo*). Ai înțeles? (*Copilul rămâne înlemnit. Danton îl ia în brațe și îl sărută copleșitor*).

Westermann (*dă cu ochii de Manifestul lui Brunswick pus în ramă, face un gest ca și când ar vrea să-l sfarme cu pumnul*): Canalie! (*fierbe în el însuși*)

Danton (*îl oprește*).

Toți (*se apropie*): Dar ce e? Westermann?

Danton (*calm, masiv*): De ce să-l sfarmi? Eu l-am pus acolo ca să-l văd toată ziua. Să nu-l uit o clipă.

Grangeneuve: Manifestul lui Brunswick !

Danton (*simplu, dar înțeleștat*): Am scos portretul tatii din ramă și am pus gazeta lui Souleux cu Manifestul lui Brunswick. Îl voi pune la loc numai când pericolul va trece...

Camille (*exuberant*): Ah, nerușinatul, va plăti scump îndrăzneala de a amenința Parisul și Revoluția... (*își mușcă buza de jos*).

Danton (*surâzând amar și masiv*): În orice caz, cel care va plăti, mai sigur, e acest intrigant de Ludovic, care plânge îmbrățișându-se cu deputații, în timp ce dușmanul, chemat de el cu disperare, înaintează cu optzeci de mii de oameni asupra Parisului...

Grangeneuve (*mirat, domol*): E adevărat. Săptămâna trecută, când cu discursul abatelui Lamourette plângeau, dimpreună cu noi, toți. Nu era decât un strigăt: "Să uităm totul și să salvăm Patria"...

Danton: Firește, îmbrățișa pe aceiași deputați, pe care îi amenință cu execuția militară... Citește Camille (*arată*) la punctul ăsta...

Camille (*citește răspicat, subliniind prin întinderea vocii*): "Orașul Paris și toți locuitorii lui, fără distincție, vor fi ținuți să se supună neîntârziat, fără ezitare, să pună pe domnitor în plină și deplină libertate, să-i asigure lui, ca și tuturor persoanelor regale, invio-

labilitatea și respectul pe care dreptul naturii (*se întoarce ironic, nedumerit*) îl impune oricăror supuși față de suverani. Majestățile lor imperiale și regale, al Austriei și Prusiei, fac personal răspunzători de orice eveniment, cu prețul capului lor, pe toți membrii Adunării Naționale, ai departamentului, ai districtului, ai Gărzii Naționale a Parisului, pe toți judecătorii de pace și oricare vor aparține”.

Westermann (*se întoarce și rânjește*).

Danton (*clocotind*): Citește mai departe.

Camille (*cu vocea sonoră, ușor metalică, alarmată*): “... vom proceda la o răzbunare exemplară și pe vecie memorabilă, predând orașul Paris unei execuții militare și unei răsturnări totale...”

Danton (*nervos, completându-l*): Sigur, Franța întreagă va fi distrusă, dacă se va atinge cineva de persoana (*citește arătând*) “sfântă a regelui...” (*ironic*) Ei cred că regalitatea e de origine divină.

Camille: Ascultă aici că e mai extraordinar (*accentuând*) “Că Gărzile Naționale, care vor fi combătut împotriva și vor fi prinse cu armele în mâini, nu vor fi tratate ca inamici (*subliniind și mai mult cu vocea întinsă*), ci soldații lor pedepsiți ca răsculați împotriva regelui lor... și tulburători ai ordinii publice...”

Westermann (*hotărât și strâmb de furie*): Trebuie executat imediat Capet!

Chabot: Acum pricepeți de ce de 15 zile Curtea a ridicat capul? De ce nobilimea și preoții au devenit atât de îndrăzneți? De ce regina spunea lui Dumouriez “s-o mai lase în pace cu Constituția”?

Lucile (*care a privit cu atenție manifestul, zăpăcită*): Pe Camille nu-l execută.

Toți (*nedumeriți*): !?

Chabot: De ce...?

Lucile (*citind*): Vor fi executați: Membrii Adunării Naționale ai departamentului, ai districtului, ai municipalității și ai Gărzii Naționale, judecătorii de pace și cei ce aparțin.

Cealalți (*surâd*)

Lucile (*zăpăcită și fermecător de bucuroasă*): Sigur...

Fabre: Cum? dar Camille nu e “procuror al Felinarului”?

Lucile: Ce-are a face? E un nume pe care i l-a dat poporul, așa, pentru că denunță la gazete pe dușmanii Revoluției...

Fabre (*amar*): Și cei denunțați de el sunt în stradă, pe loc, spânzurați de felinar. Asta ți se pare puțin, Lucile? (*e o destindere generală*)

Lucile (*brusc întristată*): Nu, taci!

Danton (*a luat deoparte pe Fabre*): Ia femeile cu tine, ca să rămânem singuri.

Fabre: Și unde să le duc?

Danton: La teatru, la Palais Royal, la piesa ta, vezi tu unde...

Fabre (*face semn că a înțeles, se îndreaptă spre cele două femei*).

Danton: Westermann, ai adus cu tine planul?

Lucile (*căreia Fabre i-a spus ca și Gabriellei, ceva*): Ah, Fabre are un plan infernal. Vrea să ne ducă să vedem piesa lui... Vi-l denunț...

Gabrielle (*gospodină, bucuroasă de teatru*): La teatru? A, e foarte bine... dar... nu e prea târziu ?

Lucile (*neastâmpărată, cu o groază comică*): Să vedem piesa lui Fabre, Gabrielle? Nu înțelegi? Mai bine să vie Brunswick cu armatele lui.

Fabre: Răutate, vom merge ca să te pedepsesc...

Lucile (*cu o falsă dezolare*): Fabre, fii serios, pe căldura asta?

Danton (*grăbit să le facă să plece*): Tocmai de aceea, stați să vedeți un act și pe urmă vă duceți la Palais Royal, să luați câte o înghețată, acolo venim și noi mai târziu...

Lucile (*sclipitoare de ironie, fragedă*): Vine și Maximilien? (*cu o exagerată uimire*) La Palais Royal? Auziți, Maximilien la Palais Royal...!

Robespierre (*palid, atins*): Doamnă, sunt oameni (*cu intenție tăioasă și ascunsă*) care gândesc că împrejurările de azi cer pe tron pe Ducele de Orleans (*privește în jurul lui, ca un mort*). Când însă o rudă a regelui merge până acolo, încât își transformă palatul și dependențele într-o întreprindere publică, instalând jocuri de noroc, săli de dans, cafenele, restaurante frecventate de tot ce are Parisul mai dezordonat, acolo unde întâlnești pe toți agitatorii, pe toți îmbogățiții furniturilor... toate femeile pierdute...

Camille (*gazetar cu voie bună*): ... frumoase și elegante.

Robespierre (*ca o linie severă*) ... ale Parisului, unde nu se mai știe de zi și noapte, pe sub galeriile acelea cu prăvălii, sau în grădinile cafenelelor, unde femeile iau înghețată... Eu nu pot să merg într-adevăr...

Camille (*cald, bon garçon*): Și totuși Maximilien, acolo e inima Franței. De acolo a pornit Revoluția. Acolo, urcat pe o masă, acum trei ani, am cerut eu dărâmarea Bastiliei, acolo am declarat cocarda verde revoluționară... Chiar ducele, ca un adevărat prieten al poporului, ca un simplu cetățean, se numește azi Philippe Egalité și a schimbat și numele grădinei: nu e Palais Royal cum zici tu, ci e Palais Egalité.

Lucile (*prietenoasă*): Vino, Maximilien... E o zăpușeală groaznică. Tot Parisul e acum acolo... Ei, Gabrielle, te-ai îmbrăcat?

Gabrielle (*mare, sentimentală și harnică*): Da, dar mi-e frică... Am auzit că iar a omorât pe cineva acolo...

Westermann (*aspru, colțuros, fire poruncitoare*): Un regalist a împins îndrăzneala până acolo că, pe când lumea era îngrămadită în

jurul manifestului lui Brunswick, a strigat în plină promenadă "Jos Națiunea, trăiască Regele!" A fost înșfăcat de popor și înecat într-un havuz.

Gabrielle (maternă): Se zice că era tânăr și frumos.

Grangeneuve (care e un fel de Gabrielle bărbat): Eu am auzit, mi-a spus o vecină, că el nu a strigat nimic, dar că Théroigne de Mericourt a descoperit în el pe nobilul care a sedus-o și apoi a părăsit-o...

Lucile (neastâmpărată mereu): Poftim, ce mai e și asta?... Cine e această Théroigne?

Camille: Dragă, e cea mai frumoasă fată galantă de la Palais Egalité. A fost sedusă de un tânăr nobil și nevoită să fugă de acasă. Dar mereu s-a gândit la răzbunare. S-a făcut acum revoluționară. Tot ce câștigă de la galanții ei bogați, dă poporului. A luat parte la toate mișcările. Era și la 20 iunie la Tuileries, (*se întoarce ca să întrebe*) nu, Santerre ?

Santerre: Da, era îmbrăcată ca amazoană și cu o suliță în mână.

Camille (exact): Asta e costumul ei. E idolatrizată de popor.

Lucile (copilăroasă): Ah, amazoană și cu o suliță... Aș vrea să fiu și eu...

Camille (necăjind-o): Dar dragă, tu n-ai nici un motiv să faci asta...
Întâi, că eu nu te-am sedus pe tine...

Lucile (fraged indignată): Miserabil Hon, Hon.

Camille: Pe urmă tu ești cea nobilă, iar nu eu... Dar în orice caz, întâi te-am luat de nevestă și pe urmă te-am sedus. Așa că n-ai de ce să te răzbuni...

Lucile (îl trage, înciudată, de păr): Hon, Hon!...

Danton (nerăbdător, dar domol): Ei hai, vă duceți? Fabre, ia-le de aici...

Camille: Mă duc și eu...

Danton (neplăcut surprins): De ce? Tu rămâi. Ai treabă cu noi. Lasă-l pe Fabre cu ele. El e autor dramatic și se pricepe la intrigă.

Camille (glumind tot gazetărește): Mi-e frică de el. E și intrigant, și e și mai urât decât mine... E în stare să-i placă Lucilei... Mă înșeală.

Danton (cu un zâmbet strâmb): Ah, Camille, fii serios...

Camille: Bine, rămân, dar să nu mă înșeli, Lucile, auzi?

Lucile: Nu, miserabil urât, nu (*îl sărută lung, Danton îi desparte*).

Robespierre (cu o decizie rece, liniștită): Vă întovărășesc și eu câțiva pași.

Toți (îl privesc încremeniți, uimiți): Cum? Pleci ?

Robespierre (rece, fără gesturi, afectat): Nu văd de ce ar fi necesară prezența mea aici... (*se salută și se desparte*).

SCENA III

Danton, Camille Desmoulins, Westermann, Chabot,
Grangeneuve, Billaud-Varenne, Santerre, mai târziu Marat și X.

Westermann (*pe gânduri, nemulțumit, bănuitor*): Robespierre ăsta!
(*își mușcă buza de jos*).

Camille: În ceea ce privește virtutea lui, e ipocrizie curată. Când eram în liceu, era îndrăgostit de o verișoară a lui și, în orele de clasă îmi arăta pe sub bancă toate scrisorile lui de dragoste... (*deodată simpla figură imobilă a lui Danton provoacă tăcerea tuturor și încarcă atmosfera*).

Danton (*masiv, nervos, dă impresia că are vocea grea de o intensă viață chinuită, dospită în adânc*): Prieteni, la ora asta cea mai mare parte a Parisului petrece. Alta așteaptă cu înfrigurare armatele străine. Cei sortiți să salveze patria își petrec timpul între spaima copilăroasă și petrecere (*cu o înfiorare simplă, scăzută*). Dar Franța nu e nici Capet, nici girondinii, nici chiar toată populația de azi a Parisului. Și pentru că ea trebuie să fie cineva, astă seară suntem noi (*simțind ca dintr-un început realitatea*). De cei adunați aici, depinde mântuirea patriei noastre și libertatea lumii (*sunt toți cuprinși de o nouă emoție*). Vineri seara?

Westermann (*întărind*): Danton, am jurat cu toții.

Danton: Atunci, Westermann, să trecem de la vorbe la fapte... Scoate harta (*se trage o masă în mijloc, se desfășoară harta*): Ce-ați hotărât, Camille?

Camille: Santerre are să-ți arate planul șase. Ieri la *Cadranul Albastru* nu s-a putut ține ședință decât până la opt seara. Pe urmă ne-am dus cu toții la Antoine...

Danton: Au venit toți membrii comitetului ?

Camille (*fără "tragic"*): Toți.

Danton: Ei și ?

Camille: O să-ți arate Santerre ce s-a hotărât (*și vioi ca totdeauna*). Eu vreau să vă spun o întâmplare: Știi că Antoine stă pe Rue Saint-Honoré, în aceeași casă cu Robespierre. Pe la miezul nopții, ne pomenim cu bătrâna Duplay îngrozită (*aici o imită aproximativ*): Ce faceți aici? Vreți să pierdeți pe Robespierre? Plecați din casa mea... Antoine i-a răspuns: Da, e vorba de el! Și n-are decât să se ascundă dacă îi e frică.

Toți (*se miră de întâmplarea asta*).

Danton (*prezident prin fizicul lui, de ciclop parcă*): Ei, Santerre.

Santerre: Să-l explice Westermann că a însemnat planul pe hartă...

Westermann (*lămurește*): Santerre va aduce 30.000 de oameni din forburgul St. Antoine, iar Alexandre va aduce 10.000 din cartierul St. Marceaux. Prima coloană sub conducerea lui Santerre și a mea debușează pe la Primărie, pe sub arcada St. Jean. Ne întâlnim cu coloana formată din marsiliezi, bretoni și cartierul St. Marceaux, la podul St. Michel. De acolo ne îndreptăm spre piața Carroussel. Din ordinul primarului un convoi cu muniții se va găsi, ca din întâmplare, în drumul marsiliezilor. Cum garda va fi slabă – cu intenție – vom pune mâna pe el.

Danton (*adaogă, mulțumit*): Am obținut ca secția noastră chiar, a Teatrului Francez, să facă paza parcului de artilerie de la Pont-Neuf (*toți surâd cu înțelese*).

Westermann: Da? Atunci totul se simplifică. După câte știm sunt acolo opt sute de lăzi de cartușe, afară de cele 4 tunuri.

Danton: Primarul cere precis și o gardă care să-l aresteze, de formă, firește, ca să fie situația lui în regulă...

Westermann: O mie de oameni vor rămâne să înconjoare Primăria, 400 de oameni vor ocupa directoratul departamentului. Mici detașamente vor ocupa Arsenalul, hala de grâu, Palatul Invalizilor, casele miniștrilor... podurile de pe Sena.

Danton (*ascultă, gândind concentrat câțva timp, căutând*): Unirea coloanelor nu e bine fixată la podul St. Michel (*toți se miră*). De două zile strada Leduc e înfundată.

Westermann (*caută pe gânduri*): Ai dreptate.

Danton: Se va fixa la Pont-Neuf? Ce zici ?

Westermann: E într-adevăr mai bine.

Danton (*dându-și seama de gravitatea lucrului*): Santerre, ești sigur de cei 30 de mii de oameni ?

Santerre (*flăcău fără grijă și încrezător*): Danton, răspund de ei.

Danton (*preocupat*): Westermann, batalionul marsiliezilor?

Westermann: Am stăruit cu Panis, pe lângă Barbaroux, și ni l-au adus aici, la îndemână. Sunt peste drum în curtea mănăstirii, la cordelieri.

Danton (*se înseninează și el*): A, bun... Și bretonii ?

Westermann: Și ei sunt siguri (*mai departe*). Am comandat 6 placarde mari, cu inscripția: "Moarte celor care vor trage în popor".

Camille: Să se facă și o mie cinci sute de afișe... Am să le fac eu.

Westermann (*cuminte și bun ostaș*): Vom avea un drapel roșu.

Danton: Cum stă apărarea Palatului? Pe ce forțe pot conta ei ?

Westermann (*de asta e sigur*): Un regiment de elvețieni și 500 de regaliști, oameni ai Curții, "Cavalerii Pumnalului", care vor lupta toți până la unul...

Danton: Garda Națională?

- Westermann** (*legat*): 16 batalioane destul de nesigure pentru ei. Cel mult dacă două batalioane le vor fi credincioase. Tunarii iarăși, la primul semnal, vor trece de partea noastră, cu tunuri cu tot.
- Danton** (*mereu cu grija amănuntelor, minte de comandant înăscut*): Cine comandă Garda Națională, sâmbătă? Al cui e rândul?
- Westermann** (*întunecat*): Mandat, constituțional, dar devotat regelui (*descurajat*). E partea slabă a întregului plan.
- Danton** (*ca o pecete grea*): Îl vom înlocui...
- Westermann**: Acum, Danton, spune-ne d-ta, ce măsuri ai luat?
- Grangeneuve** (*sfătos, inimos*): Dați-mi voie, prieteni, să întreb eu mai întâi ceva... iar pe urmă cetățeanul Danton ne va da lămuririle necesare... și va risipi desigur și îndoielile pe care le am eu.
- Danton** (*cu deferență, prietenos*): Grangeneuve, vorbește.
- Grangeneuve** (*inimă cinstită*): Vă rog să nu vedeți în tot ce voi spune, decât grija mea cea mare, că o mișcare de care depinde salvarea patriei s-ar putea să nu reușească. Și uite ce mă îndrituie să cred asta. Ziua de 20 iunie a fost o mare greșală... Ea a întărit regalitatea. Asta o simțim cu toții, nu-i așa? (*toți convin*) Această nefericită manifestație ne-a înstrăinat simpatiile provinciei, care a manifestat pentru Curte, a dat prilej regelui să suspende pe primar și pe procurorul general... Și, vi-o spun cu durere, a descurajat într-atât pe prietenii noștri girondini, încât i-a făcut să se gândească la o posibilitate de înțelegere cu Regele. E vorba numai de câteva ministere.
- Camille** (*cunoaște șiretenia*): Și cum regele nu vrea decât să câștige timp...
- Grangeneuve** (*la punct*): Cum regele nu vrea decât să câștige timp, – trei săptămâni – a acordat orice, sigur fiind că va lua înapoi totul (*și ei știu că e profund adevărat*).
- Danton** (*politic*): Grangeneuve, ai toată dreptatea când judeci mișcarea neroadă de la 20 iunie, dar acum e vorba despre altceva. Am să vă explic amănunțit.
- Grangeneuve** (*cu grijă să nu nemulțumească*): Nu te supăra dacă te întreb...
- Danton** (*face un gest de reproș amical*): Grangeneuve...
- Grangeneuve**: Santerre crede că va ridica 30 de mii de oameni. Asta se putea luna trecută. În definitiv să nu uităm un lucru: că acest plan de insurecție, exact același – cu aceleași promisiuni ale lui Santerre – a eșuat acum 10 zile, de ne-am trezit la miezul nopții singuri, încât era să compromitem totul.
- Westermann** (*dându-și seama de importanța lucrului pe care-l spune*): Grangeneuve... astăzi e Danton care conduce.

Grangeneuve: Dacă n-ar fi el, n-aș mai încerca din nou o mișcare care a dat greș atât de jalnic.

Danton *(cu toată greutatea, cu coatele puternic pe masă):* Așadar, iată care e situația: Atacul pe care Santerre și *(accentuează, căci are mai multă încredere)* Westermann îl vor conduce nu va fi o simplă năvală de stradă... Va fi, cetățeni, o mișcare politică *(toți îl ascultă cu interes, privirile sunt ațintite asupra lui)*. Adunarea Națională va detrona pe Ludovic care va deveni prizonierul nostru și va fi trimis la Vincennes.

Toți *(senzația produsă e felurită, dar nu e unul să nu fie impresionat și atent).*

Grangeneuve *(uimit):* Dar Adunarea Națională e constituțională!

Danton *(lămurind un plan adânc gândit):* Consiliul Comunei va vota detronarea și pe urmă în corpore va merge în fruntea poporului, la Adunare, cerând convocarea unei Convenții care să decidă de tronul Franței *(mereu uimire și nedumerire)*.

Santerre *(extrem de surprins):* Dar Consiliul Comunei e "moderat" Danton! Lafayette-ist! Nu sunt nici 3 luni de când te-a amenințat, și pe d-ta și pe Manuel, când ați cerut scoaterea bustului...

Danton *(face o pauză lungă intenționată):* Vom dizolva Consiliul comunal și vom numi altul, al nostru...

Toți *(urmăresc încordat, nu pricep nimic și toate privirile sunt întrebătoare).*

Grangeneuve: Bine, dar asta când?

Danton: Chiar în noaptea dintre 9 și 10 august.

Toate secțiunile electorale ale Parisului se vor întruni spontan și se vor prezenta vechiului Consiliu declarând că poporul îi retrage încrederea și că a numit alți delegați *(acum înțeleg și ei, din această cauză sunt mai surprinși însă)*.

Grangeneuve: Crezi că are să reușească? *(sfios)* Știu că acum 5 zile secția Mauconseil a votat nerecunoașterea regelui, dar din cele 43 de secții, numai 14 au aderat la hotărârea ei.... *(argumentul e convingător pentru toată lumea și atmosfera e nesigură)*.

Danton: Grangeneuve... Obiecțiunea d-tale e foarte îndreptățită... Dovadă, chiar în seara aceea, în calitatea mea de președinte al secției Teatrului Francez, am prezentat propunerea ca *(pauză nervoasă... și pe urmă spune cele ce urmează căci aceasta constituie prima realizare de sufragiu universal)* de vreme ce toată lumea, acum când *Patria e în pericol*, e chemată să ia armele, e nedrept ca numai cetățenii bogați să aibă drept de vot *(categoric și bărbătește)*. Dacă toți luptă, atunci toți trebuie să aibă drept de vot *(scăzut)*. Pot să vă spun că majoritatea secțiilor ne-au imitat. Prin urmare, convocând să voteze pe toată lumea, nu numai cei

cu avere, cum vor (*ironic*) constituționalii, alegem noi delegați, noii delegați se prezintă la Primărie și se constituie în Consiliu, notificând celui vechi că e dizolvat, noul Consiliu se prezintă la Adunare și îi pretinde detronarea (*cu ochii plini de viață*). E o mișcare politică, nu numai de stradă...

(*Lovitura apare genială și toți sunt sub impresia expunerii*).

Grangeneuve (*uimit, cu admirație*): Să voteze toată lumea, nu numai cei bogați? Nu e rău! Asta ar fi adevărata revoluție (*se întoarce către ceilalți care aprobă cald*).

Danton (*a fost urmărit cu o atenție aproape fluidă de către toți, adăogă acum ca o paranteză neglijentă*): A, trebuie să vă mai spun un lucru. Ca să putem fi siguri de garda națională – nu de oameni, ci de ofițeri, bineînțeles – ieri secțiunea noastră a obținut suprimarea statului major al gărzii. Acesta nu va avea decât șefi de secție și (*subliniază masiv cu buza lui sfâșiată de corn de taur*)... nu va putea executa nici un ordin fără cererea autorității civile...

Chabot (*uimit de această abilitate, îl întregește, cu ochii scânteietori...*): Municipale?!

Danton (*din toată figura neregulată, de uriaș slut, se adună o privire precisă, și, după o secundă, rezolvată într-un surâs larg*): Municipale (*Toți se privesc între ei, căci înseamnă că în cazul acesta ei înșiși vor fi comandanții... forțele de apărare ale Palatului. Se aude mișcare pe scară, toți tresar, dar fără frică așteaptă.*) E Marat (*capetele se întorc spre ușă*).

SCENA IV

Aceiași, Marat

Marat, trup îndesat, cu umeri lați, dar dezarticulat, ros de febră. Dacă într-adevăr cancerul e boala provocată de o celulă care se înmulțește dezorganizat, atunci tot trupul lepros al lui Marat e parcă devorat de inima lui care crește neconținut, distrugând restul. Are ochii încinși de o continuă panică. E singurul dintre șefii revoluționari sordid îmbrăcat. În tăcerea întrebătoare care l-a întâmpinat, aruncă pe masă un plic albastru și plimbă o privire ca o amară învinuire.

Camille (*nervos, viu, cel mai tânăr dintre ei*): Ei?

Marat (*rânjind*): A fost găsit în buzunarul unui aristocrat ucis pentru că era suspect. E semnul prin care Curtea convoacă pe "Cavalerii Pumnalului" anunțându-i să fie gata să măcelărească pe revoluționari, căci trupele lui Brunswick sunt la porțile Parisului!

Danton (*scoate și el un plic la fel și i-l aruncă pe masă*): Da.

Marat (*violent*): Atunci ce mai așteptați?

Danton (*a cărui privire e material masivă și căruia buza necrestată de jos îi dă un început de surâs calm*): Marat, totul e pregătit. Toți cei care suntem aici ne-am jurat să facem totul ca să salvăm Franța. Vineri vom ataca Tuileriile.

Marat (*destins, descurajat, simțind nevoia să caute sprijin*): Nu e nimic de făcut. "Vom ataca". Ah! când legiunea lașilor petrece, când se varsă la Paris Royal cupe de șampanie pe sânii femeilor pierdute, când în toate casele nobililor se fac pregătiri pentru primirea prusacilor... (*se îneacă de silă și descurajare, nu termină fraza*) Toată efortarea noastră e de prisos.

Danton (*îl privește lung, matur*): Dar, Marat, exagerezi... Firește, situația e dintre cele mai grele, dar nu e ireparabilă... Tu, acolo în subterana ta umedă, vezi toate prea în negru... Westermann, care e situația la frontieră ?

Westermann (*trist, dă un raport automat*): Trupele noastre bătute în Belgia se retrag dincoace de frontieră... Armatele lui Lukner sunt în descompunere, vin în fugă spre Paris (*aerul parcă se îngroașă, toate privirile se întunecă tăcute*).

Marat (*se ridică din nou, reluând cu o relativă liniște*): Am mai făcut un ultim apel către acest popor de lași. Apare în numărul de mâine din *Amicul poporului*. Am o corectură la mine.

Danton (*prietenos*): Citește-o.

Marat (*Citește cu gura arsă – aci contopite într-unul singur – cele două atroce și memorabile articole, care au provocat și exasperat masacrele de halucinantă amintire, ale nobilimii și preoțimii adunate în închisori. Inima și sânii fragezi ai principesei de Lamballe, purtați în sulii pe străzile Parisului peste câteva zile, inima caldă și devorantă a lui Marat, iată cele două coordonate sufletești ale timpului. Citește într-o încălecăre de respirații, care corespunde încălecării frazelor în articol*): "*Amicul poporului* către francezii patrioți... Scumpii mei concetățeni, hoardele numeroase de despoți conjurați înaintează împotriva noastră. Patria e gata să sucombe sub loviturile lor, în 15 zile ea nu va mai fi, noi înșine vom fi dispărut din numărul celor ce trăiesc, dacă nu încetăm imediat toate urile, dacă nu amânăm toate neînțelegerile, dacă nu impunem tăcere tuturor micilor pasiuni, ca să ne unim împotriva dușmanului comun, ca să luăm, în sfârșit, toate măsurile ca să scăpăm casele noastre de jaf și foc, femeile și fetele noastre de brutalitatea soldateskei prusace, copiii noștri de jugul rușinos al sclaviei și viețile noastre de fierul asasin. Vă roagă aceasta, *Amicul poporului* în genunchi, acum, în ora grea a primejdiei. Vă roagă cel care v-a prezis că armatele

noastre vor fi inutil conduse la măcel de generali perfizi, și iată trei rușinoase înfrângeri au semnalat deschiderea campaniei, v-a prezis că frontierele țării vor fi predate inamicului, și iată inamicul a luat cetățile din nord, v-a prezis că acei care se declarau prietenii libertății și ai Revoluției nu fac decât să le submineze, și iată că sunteți nevoiți să luptați cu armate străine ca să apărați ce ați dobândit cu atâtea sacrificii (*s-a oprit să respire, dar reia parcă fără să sfârșească respirația*).

Nu vă faceți nici o iluzie... S-a sfârșit cu noi pentru totdeauna dacă, astăzi chiar, toți prietenii libertății, toți cei din Garda Națională, toți bravii sans culottes, toți cei care pot să țină o armă în mână, nu se vor înscrie în piețele publice ca să meargă împotriva dușmanului, dacă toți caii disponibili în capitală nu sunt luați ca să le facă o cavalerie ușoară, dacă jandarmeria nu primește ordin să meargă, dacă ministrul de război nu ocupă imediat înălțimile din jurul Parisului și nu lucrează ca să pună în stare de apărare... De astă seară începând, sub amenințarea pedepsei cu moartea, toate atelierele, toți meseriașii să lucreze arme și munițiuni (*ochii lui văd în interior Franța transformată în uzină*).

Și să cerem ca numaidecât comisari speciali să fie însărcinați să facă percheziții inchizitoriale în orice casă (*toți îl urmăresc neli-niștiți*) și să aresteze, executând pe toți cei înțeleși cu armatele dușmane, pe cei care, împiedicând apărarea, nu așteaptă decât victoria prusacilor ca să se răzbune, măcelărindu-ne femeile și copiii rămași acasă (*legat, dezbătut deja în sufletul lui și cu hotărârea luată*). Nimeni mai mult ca mine nu are groază de sânge, dar ca să îl împiedicăm să curgă în valuri, vă îndemn să lăsați să curgă câteva picături (*enumerarea care urmează, menținută mereu la "înaltă tensiune", dă celor de față o senzație care nu se mai poate preciza, de extreme, cum un fier înroșit și aerul lichiefiat prin frig produc aceeași senzație*). Ca să acordați datorii de umanitate în grija siguranței publice, vă propun să decimați pe membrii contrarevoluționari ai municipalității, pe judecătorii de pace, pe membrii departamentului și Adunării Naționale (*energic răspicat*). Declarați regelui că dacă în 15 zile austriecii și prusienii nu sunt la 20 leghe de frontieră, îl vom duce la eșafod! Iar toți ceilalți, la frontieră!..." (*și ca și când s-ar fi sfârșit curentul, cade descurajat, îndurerat*) Dar toate, toate sunt de prisos... (*șuiurat*) Popor flecar, nu te vei mișca niciodată. Totul e pierdut... (*toți rămân multă vreme sub impresia articolului, privirile ocolesc și tristețea e copleșitoare*)

Westermann (*gânditor*): E greu să miști poporul ăsta, pentru ceva conștient...

Camille (*murmură pe gânduri*): Dacă s-ar putea întâmpla un fapt care să-i dezmeticească pe toți...

Marat: Până să se dezmeticească toți, vom fi prinși și executați noi.

Danton (*pe gânduri*): O, asta n-ar fi prea grav. Ar fi poate singurul lucru care ar trezi din lăncezeală poporul... (*tăcere îndelungată*).

Grangeneuve (*încă tânăr, burghez, cu aer cumsecade, cu vorba molatecă. Îl ghicești mărginit, dar chinuit de frământări interioare. E ascultat de toți cu bunăvoință*): Aveți dreptate. Poporul nu se va ridica singur, îi trebuie ceva care să-i provoace un acces de mânie și groază. Cum să i-l dăm? (*cu o emoție ușoară, largă*) Cred că l-am găsit în inima mea. Trebuie ca o victimă să cadă sub cuțitul aristocraților, că e necesar ca omorul să fie comis la porțile Tuilerii. Dar cine să fie cel sacrificat? (*respiră, puțin asmatic*) Să fiu eu... (*toți încremenesc*) Cuvântul meu e nul, viața mea este inutilă libertății. Cel puțin moartea mea îi va servi.

O tăcere grea; în același sfert de secundă toate privirile au devenit umede. Danton emoționat ar vrea să spuie ceva, să facă un gest, dar negăsind nimic surâde cu buza crestată. Calzi, ochii lui mari și iluminați învăluie cu o adâncă simpatie pe Grangeneuve.

Chabot: Ei bine, dacă trebuie două victime... voi fi eu a doua (*tăcere apăsătoare căci toți sunt sub întâia impresie*).

Grangeneuve: Nu, tu vei fi cel care va executa planul.

Camille: Grangeneuve, nu sunt vrednic să te îmbrățișez. (*În timpul acesta lui Danton i se aduce un bilet. Îl citește, face un semn afirmativ și pe urmă revine la convorbirea generală.*)

Grangeneuve: Așadar, prieteni, mă duc acasă să-mi scriu testamentul iar la miezul nopții voi fi la Tuilerii. Cadavrul meu, găsit mâine acolo, va fi, să nădăjduim....

Westermann (*mușcându-și tulburat buza de jos*): Atunci...? (*se scoală*): Mergem cu toții, nu? (*se scoală rând pe rând toată lumea, căci toți au impresia că după gestul lui Grangeneuve trebuie "ridicată ședința"*)

Danton: Westermann, mâine de dimineată, înainte de plecarea mea, vii pentru stabilirea amănuntelor.

(Conducând pe oaspeți, rămâne puțin în urmă, reține, cu mâna pe umărul lui, pe Chabot, îi spune încet): Chabot, nu vei pune în aplicare planul. Sunt fapte care nu se fac. Dar aș vrea să știu, de curiozitate, dacă vine la Tuilerii... Du-te, la noapte, numai ca să vezi (*ca un rezultat al propriei experiențe*). Cunoaștem atât de puțin oamenii... (*vorbind apoi tare, ca să fie auzit pe scară*): Camille, eu plec mâine dimineată la Arcis.

Camille (*revenind surprins, uluit*): Danton!

Danton (*stânjenit, încurcat*): E neapărat nevoie să mă duc. Nu se știe ce se poate întâmpla. Vreau să fac un act de donație la notar. Trebuie să asigur bătrânețile mamei. Și pe urmă, am nevoie de o plimbare cu trăsura. Aici nu pot gândi nimic. Nicăieri nu pot gândi mai bine decât trântit în droșcă pe șosea, așa printre dealuri și ogoare...

SCENA V

Danton, X, Marat

Danton (*A luminat cu un sfeșnic scara, pentru ca să poată coborî toți; pe urmă revine, fără să observe că Marat s-a ascuns după o draperie. Stă puțin pe gânduri și apoi se duce la ușa opusă, care dă spre scara slugilor. Revine cu X și urmărind parcă o idee fixă, tace câțva timp; apoi*): Te-am primit numai ca să-ți spun că e ultima dată când mai calci la mine.

X: Trebuia neapărat să vorbim astă seară. Am intrat pe cealaltă ușă, căci știam...

Danton (*aspru, cu o duritate masivă, fără să-l privească*): Cu regele d-tale, cu un rege care aduce armatele străine în țară nu se poate sta de vorbă... De altminteri, de trei luni n-ai mai fost pe aici și bine ai făcut. De ce ai venit azi?

X: Danton, ești hotărât să răstorni pe rege! Astă seară ?

Danton (*privindu-l precis*): Nu... Vineri seara...

X (*uimit, de-abia se așezase și sare în picioare*): Danton, la Palat se contează pe d-ta.

Danton: Repetă-le și din partea mea întrebarea lui Guadet: Are regele mijloace să salveze ordinea publică și imperiul? (*X înțepenește surprins*) Ei bine, dacă nu, să plece! Orice guvern e mai bun pentru un stat, decât cel anarhic.

X (*nu-și mai găsește echilibrul*): Dar simpatiile tale, Danton? Aveai alte sentimente pentru rege și regină...!?

Danton: Ce înseamnă un rege înconjurat de atâți proști cu creier de găină...? Ce înseamnă simpatiile mele, atunci când e vorba de Franța?

X (*recăpătând curaj*): Dar știi cât iubește regele această Franță?

Danton (*mânios, profund îndurerat*): Atunci de ce o dă legată dușmanilor? De ce pune interesele lui mai presus de ale ei. Nu vezi? Un Ludovic e mai întâi monarh și numai în urmă francez (*desparte gânduri vechi*). E atât de ipocrit... (*cu o strâmbătură de silă*) Asta mă dezgustă. Prefer îndrăzneala conților Anglemont și d'Herville (*trist*). I-am spus lui Ludovic să aleagă între Franța și Coblenz. El a ales Coblenzul. S-a sfârșit... (*L-a condus pe X -*

pur și simplu – vorbind. Rămâne apoi singur în scenă. Deodată apare de după perdea Marat).

Danton (*uimit*): Marat... Ce-i asta?

Marat (*înfrigurat, rușinat de fapta lui, pătimaș, bâlbâie*): Danton, toată lumea trădează...

Danton (*tot trupul lui uriaș înflorește, ca un arbore în surâs*): Marat?

Marat (*tot mai rușinat, dar cu privirea de fier, hotărât*): Nu știu... toți trădează... de toți mi-e frică.

Danton (*privindu-l mirat, surâde mereu*).

TABLOUL II

Seara de 9 august. Același interior. Gabrielle încearcă să culce pe Antoine. E în atmosfera încărcată, în neastâmpărul tuturor o nervozitate, ca la începutul unei înfăptuiri mari. Gabrielle, gospodină necăjită, trece din cameră în cameră, orânduind, căutând. Danton stă, cu buzele nervoase, cuprins de o tăcută și mistuitoare febră, într-un fotoliu.

SCENA I

Danton, Gabrielle, M-me Charpentier, Omul, Fabre, Camille, Lucile, Freron, M-me Robert, Antoine, Simion

Gabrielle (*mângâietoare, dar fără "calinărie"*): Tony, haide micule, haide culcă-te (*strigă servitoarei care e dincolo*). Marie, fă patul lui Tony.

Madame Charpentier (*mama Gabriellei*): Marie, deschide puțin fereastra, e o căldură înăbușitoare aici...

Gabrielle: Nu se poate, miroase de nesuferit în curtea asta... (*îl vede pe Danton frământat de gânduri și întreabă cu ochi neliniștiți...*) Mamă, ce-o să fie diseară? (*pe urmă ascultă, cu sufletul pe buze și cu ochii în lacrimi, ce spune curierul care intră și, pe care, cum îl vede, Danton se scoală*)

Omul (*se șterge de sudoare*): Uf... e o căldură și o înghesuială pe stradă...

Danton (*neliniștit, dar masiv*): Ei ?

Omul (*puțin cam fonf și domolit*): Au început să vie gărzile... Toți elvețienii înarmați au fost scoși în curte... Se vede lumină multă în tot Palatul... N-am putut să vorbesc cu nevastă-mea că era prea târziu... Și la bucătărie nu se mai poate trece... Dar în bal-

con era lume... Acum nimeni nu mai poate intra acolo... (*așteaptă, privind prin casă*).

Danton: Bine, du-te înapoi...

Gabrielle (*privește lung și plânge fără să spună o vorbă, mângâie, ca și când ar vrea să-l apere, băiatul. Danton începe să se plimbe prin casă, mereu nervos, preocupat*).

Fabre (*intrând încălzit și, ca de obicei, puțin afectat*): Unde e Danton...? (*îl vede*) Am fost cu trăsura până la han... L-am căutat pe Henriot, a spus că vine negreșit, dar are impresia că nu poate conta decât pe cel mult două sute de oameni (*Danton, "se aștepta", zâmbește ironic*). Mă duc acum la St. Marceaux. Gabrielle, dă-mi te rog un pahar cu apă... (*i-aduce apă*) Dar ce-i asta, plângi? Gabrielle, n-am făcut nimic, dacă începem așa...

Gabrielle (*lasă totul și fuge să ia copilul în brațe, copilul plânge și el, când o vede pe mamă-sa plângând*).

Fabre: Danton, mă duc la St. Marceaux... (*ca și când și-a adus aminte, și mai scăzut, mirat*) L-a chemat pe primar la Palat. Petion era foarte necăjit că nu a venit încă garda să-l aresteze... Spune că dacă ar fi fost arestat, nu ar mai fi fost nevoit să se ducă la Tuileries. Vezi de da ordin (*Danton îl asigură, cu un gest absent, de preocupat*). La revedere, dacă vine Camille să mă aștepte (*iese*).

Se aud apoi voci pe scară. Vin Lucile și Desmoulins, sunt amândoi bine dispuși.

Camille: Unde e Danton? Ei... (*Danton tace, vede pe Gabrielle*) Lucile, uite cum plânge Gabrielle...

Lucile (*nebunatică și nervoasă*): E imposibil. Ți se pare ție, Gabrielle e spartană (*se apropie, izbucnește în râs*). Dumnezeule, plânge? Gabrielle plânge... (*râde ca o nebună*) Gabrielle, uită-te la mine! (*o ia de mână*) Nu, serios, plânge... (*ia cu degetul lacrimile de pe obrazul Gabrielei*) da... (*izbucnește iar în râs nestăpânit, arată pe M-me Charpentier*) Uite și maman plânge...

Gabrielle (*îndurerată*): Cum poate să râdă cineva așa?

Lucile: Ce ne amenință? Nimic... Totul merge admirabil... Nu-i așa, Danton? (*Danton surâde preocupat*) Și tu (*băiatului*) mormolocule, ce-i cu tine, de ce stai așa?... Culcă băiatul, Gabrielle. Ce-i cu asta? Dacă n-ați venit la noi la masă... N-ați mai sta așa...

Danton (*întreabă, destul de absent, zâmbind*): Ei, i-ați montat pe marșiliezi?

Camille: Nici o teamă... Acum ne-am sculat de la masă... Barbaroux a plecat direct la oamenii lui... Freron s-a dus la Westermann...

Lucile (*prea veselă, pentru asemenea atmosferă*): Nu serios, Gabrielle, de ce n-ai venit? A fost o masă minunată. Știi, ca în pragul unui mare eveniment. Flori, am scos vesela de argint... Ne-a dat mama niște vin!...

Danton (*necăjind-o*): Și, bine înțeles, tu între toți... (*către Camille*):
Uite o aristocrată care slujește, tocmai cu eleganța ei, cauza po-
porului (*Lucile râde bucuroasă*).

Gabrielle (*uimită și amărâtă*): Cum poate să râdă cineva așa?

Lucile (*brusc serioasă și cu ochii mari umeziți*): Vai, asta înseamnă
poate că am să plâng mult în noaptea asta (*tremură în ea ca o*
presimțire, rămâne pe gânduri).

Camille (*fără să fie prea pătruns de greutatea clipei*): Cât e ceasul?

Danton (*continuându-și socotelile și îndoielile din el, face semn că*
mai e vreme).

Mama (*e gata de plecare*): Gabrielle...

Gabrielle: Pleci mamă...? Cum pleci așa singură?... Doamne, Dumne-
zeule, nu mai știu unde mi-e capul...

Lucile: Hai s-o conducem noi... Maman Charpentier, te conducem
noi până la cafenea... Hai, Gabrielle... (*ies toate trei*).

Danton (*privește nervos pe fereastră, Camille e acum liniștit și nu în-*
țelege situația).

Freron (*intră, Camille îi iese înaintea*): Danton.

Camille (*fără ocol la ceea ce e important*): Ce face Santerre ?

Freron: Au început să se strângă oamenii... Berăria e plină de lume...
A desfundat Santerre două butoaie de bere... Westermann cere
să-i trimiteti mereu vești de aici...

Madame Robert (*intră*): Ce lume... Ce lume pe stradă... Toate casele
sunt iluminate...

Camille: Ce zic oamenii, ce se vorbește ?

Madame Robert: Pe unde am trecut eu... că n-am venit direct, am
trecut întâi pe la

Camille (*o întrerupe nervos*): Și ?

Madame Robert: Oamenii au ieșit pe la porți și așteaptă... să vadă în-
cotre ies lucrurile. Bărbatu-meu s-a dus la biroul secției ca s-o
convoace... De acolo vine, cu delegații, la primărie.

Camille: Mă duc jos să iau cheia de la clopotniță. Vreau să trag chiar
eu clopotele... Hai, Freron... (*iese împreună cu Freron*).

Madame Robert: Dar unde e Gabrielle?

Danton (*se plimbă greu îngândurat de la un capăt la altul*): S-au dus,
ea cu Lucile, să conducă pe mama (*și o clipă întrerupt, iar se*
plimbă. Lucile și Gabrielle se întorc chiar acum).

Madame Robert (*mirată că ele s-au întors*): Ei ați și condus-o?

Gabrielle: Nu, că e cu neputință (*și-acum e uimită*). E o lume pe
stradă...

De altfel, tocmai venea Pierre s-o ia... I s-a făcut frică Lucilei de
atâta lume...

Lucile (*lui Danton, ca un copil mirat*): Au trecut niște soldați călare...
Cântau toți cântecul cel nou, adus de marsiliezi (*fredonează o măsură... Danton are o sclipire în ochi*) Ah, Dumnezeu, ce are să fie astă seară!

Intră Antoine și Simion de Strasbourg.

Antoine (*grăbit, are multe și importante de spus*): Unde-i Danton?

Danton (*neliniștit*): Da?

Antoine (*după ce a venit aproape*): În timp ce noi țineam ședința subcomitetului, a intrat la noi un regalist... Chiar în casa alăturată țin și ei ședință, iar asta, se vede, a greșit ușa... (*toți se adună interesați*): Ce facem? Tallien vrea să-l omoare... și să atacăm casa vecină...

Danton (*mereu potolit, ca pornit pe un drum mare*): Țineți-l, fără să-i faceți nimic... Supravegheați numai casa...

Antoine: Ei, când tragem clopotele ?

Danton (*îndreaptă un tablou atârnat în perete care se strâmbase*): După ce-l auziți pe al nostru, pe al cordelierilor (*rămâne iar absent*).

Antoine (*ironic*): Știi că Robespierre a "dispărut" (*dar nu mai așteaptă răspuns*).

Simion (*după ce nu știe ce să facă o clipă*): Bună seara (*ies*).

Danton (*surâde unei priveliști din el însuși, se înnouează apoi și se plimbă iar prin casă. Femeile îl privesc cu coada ochiului, vorbind între ele*).

Camille (*intră cel dintâi, prea impresionat, prea prompt, are o armă în mână*): Gata.

Freron (*care vine după el*): Hai, Danton.

Lucile (*când îl vede pe Camille înarmat țipă*): Ah! (*îl privește aiurită și fuge într-un colț ca să nu se vadă că plânge*)

Freron: Danton. Hai la Cordilieri. Trebuie să ne chemăm oamenii (*nemulțumit*). Consiliul Comunal s-a adunat și deliberază.

Danton (*cu ochii grei, fără grijă*): Petion ?

Freron: E reținut la Palat drept zălog că nu are să se întâmple nimic.

Danton (*acum nervos, se răsuțește în el, stă un moment pe gânduri, pe urmă se vede că acceptă situația*): Haide.

Camille (*prea prins de ceea ce vede și face*): Jos, marsiliezii s-au format în stradă (*se duce la fereastră*). Uite-i. Au cu ei și pe bretoni... și tunurile... Marat și-a adus aminte că e doctor și și-a instalat un spital la mănăstire... Barbaroux mi-a dat și mie o armă... Hai, te aștept la secție. Cordelierii noștri au venit cu toții... E sala înțesată (*însă ceea ce e important o spune în șoaptă*): Trebuie să punem mâna pe primărie...

Fabre (*intră, cu o mutră speriată, se apropie întins de Danton*): Danton, pune să sune clopotele... canală de Mandat a întărit palatul

și vrea să atace mulțimea, chiar aici la noi... Pont-Neuf e barat cu tunuri... Hai, mai repede, că de nu, totul e pierdut... (*totul scade, respirațiile se înjumătățesc de teamă, Danton rămâne singur așa cum a hotărât, pentru el însuși. Se uită zâmbind la cei abătuți*).

Freron (*deodată, înflăcărat de pericol*): Ei bine, de va fi nevoie vom muri cu toții... eu cel puțin sunt sătul de viață (*așteaptă surâsul dorit al Lucilei*). Nu caut decât să mor.

Danton (*își toarnă un pahar cu apă și către Fabre*): De unde știi astea?

Fabre: Fournier a venit ocolind pe la Palat. M-am întâlnit cu el la St. Michel. Regele și toți miniștrii sunt în sala de consiliu... Regina și prințesele privesc din balcon (*această amintire a femeilor mărește ochii Lucilei și ai Gabriellei*).

Fabre (*frământat de teamă*): Du-te la primărie... trebuie revocat imediat Mandat (*l-a luat mai deoparte șoptit*). Hai repede... Secțiile, îmi pare că se mișcă greu...

Lucile (*a luat și ea deoparte pe Camille, neliniștită*): Camille, te rog, te rog să nu faci nici o nebunie...

Camille (*ușuratic*): Lucile, voi căuta...

Lucile: Ah, Dumnezeu!... Mai bine rămâneam la țară...

Camille (*știind că o liniștește*): Lucile, voi fi neconținut lângă Danton...

Lucile (*către Freron care se apropie*): Freron, iepure dragă, ai grijă de Camille.

Freron: Lucile, (*o privește cu nemărginită dragoste*) Camille mi-e ca un frate...

Fabre (*stăruind mereu*): Trebuie înlocuit numaidecât Mandat și contramandat ordinul de apărare... (*ca obsedat*): Dacă secțiile nu se mișcă și nu trimit delegați totul e pierdut...

Danton (*se scoală hotărât de plecare. E un gest care provoacă mișcare atentă în toată casa. Privindu-l pe Freron*): Tu, du-te spre Palat (*către Fabre*). Du-te din nou la Westermann.

Lucile: Freron, să vii să ne aduci vești, că de nu, nu te mai iubesc... (*Rămân numai femeile, topite de neliniște, pradă veștilor aduse de Fabre*).

Gabrielle (*plânge și se roagă*): Ah, ce bine ar fi fost să mergem la țară... Ce ne trebuia nouă atâta frământare?... Să ne vedem de pământul nostru, de gospodărie...

Lucile: Dar parcă eu n-aș fi vrut să rămânem și noi la Bourg la Reine? Chiar plănuiam să mergem duminică să botezăm acolo pe Horace.

Madame Robert (*limbută și cobind*): Acum văd și eu că ne-am încurcat degeaba... Să știți că dacă se întâmplă ceva lui bărbatu-meu... Îl străpung cu pumnalul pe Danton.

Gabrielle (*n-ascultă, căci tulburarea din ea n-o lasă*): Și toate astea Lucile, din cauza lui Camille. El cu articolele lui, la gazetă... Ce vrea ?

Lucile: Dar, Gabrielle, de ce vorbești așa ?

Se aude clopotul Cordelierilor sunând în noapte dintr-o dată, violent, alarmant, pe urmă domolindu-se, lăsând să se audă numai cel de la Saint-André des Arcs. Femeile încremenesc ascultând, nu îndrăznesc să mai spună o vorbă. Când a încetat și clopotul de al doilea, continuă altul... pe urmă altul...

TABLOUL III

**Lucile, Gabrielle, Madame Robert,
apoi treptat Westermann, Camille, Fabre, Freron**

Două ore mai târziu. Se cunoaște că a trecut atâta timp. Femeile s-au lungit, una pe o canapea, adusă în micul hol, alta într-un fotoliu... Lucile e jos lângă fereastră. Nu-și vorbesc... Se înțelege, din modul cum stau, că ar fi voit să se odihnească, dar că n-au putut; dureros neliniștite. E o tăcere apăsătoare. Se aude tot mai puternic un cal în galop. Toate tresar, ascultă speriate... Când aud că urcă pe scară cineva, ies speriate înainte: intră Westermann.

Lucile (*cu sufletul pe buze*): Westermann! Ce e?

Westermann (*aspru, grăbit, întărâtat*): Danton! Unde e Danton?

Gabrielle: Vai... Ce e?

Lucile (*stăpânindu-se*): Cred că e la primărie... Ascultă, Westermann, ce e? (*Westermann, fără să răspundă, pleacă trântind ușa, fugind. Femeile rămân din cauza asta într-o spaimă nebună*).

Gabrielle (*după ce au stat un timp tăcute*): Vine cineva, iar... (*Intră Camille, Panis, animați*).

Lucile (*bucuroasă de parcă nu l-ar fi văzut de ani*): Camille, Camille! (*bărbații se trântesc pe scaune*)

Gabrielle: A fost Westermann pe aici.

Camille: Westermann? Ce a spus ?

Gabrielle: A întrebat de Danton... Era speriat... Trebuie să se fi întâmplat ceva. S-a dus la primărie... Ce e acolo?...

Camille (*cu capul culcat pe umărul Lucilei, vorbește în șoapte, foarte simplu, cu tonul scăzut, obosit, cu care spui un lucru care te-a uimit*): Danton a fost extraordinar...

Lucile: Ei, cum a fost ?

Camille (*tot scăzut*): Întâi ne-am coborât la marsiliezi. Când a strigat: "La arme", am crezut că se cutremură mănăstirea... Toți au fost în picioare... În curte, la club n-a vorbit decât câteva fraze... dar a

fost destul... am plecat grămadă la primărie... Aici, eu am avut un moment de groază... Nu veniseră decât câțiva delegați de-ai noștri... Atunci Danton s-a hotărât să se folosească chiar Consiliul legal, care era în număr și delibera... I-a cerut ca imediat să cheme pe Mandat ca să dea socoteală de intenția lui infamă de a ataca poporul, chiar la primărie și la Pont Neuf. Dar de ce ți-e mâna așa rece !?

Lucile (*prinsă de cele povestite, nervos*): Spune...

Camille: După primele fraze – dar cum a vorbit! – Consiliul speriat a votat rechemarea lui Mandat. În timpul acesta veniseră și delegații cei noi. Când au fost în număr, Danton și colegul lui, celălalt procuror, au trecut la ei, în sala de alături, declarând că recunosc voința poporului în noua Adunare comunală și că o proclamă pe cea veche dizolvată (*Lucile vede că e sângerat la mână și el explică firesc*). Când am trecut prin curtea lui Gamat ca să nu ocolim... Am sărit niște garduri. Cum a intrat în sală trădătorul de Mandat, i s-a cerut socoteală și pe urmă a fost arestat (*mai scăzut încă*): Pe scară i-au zburat creierii.

Lucile (*e abătută*): Ah, e groaznic.

Camille (*adoarme pe umărul ei*).

Gabrielle (*femeie înainte de toate, pe care o crimă o doare*): Ce păcat, ce păcat... Cum pot să fie oamenii așa de răi ?...

Madame Robert (*acum foarte curajoasă și bondoacă*): Ce vrei, așa e în revoluție!

Lucile (*resemnată și ea*): Ei, Gabrielle...

Freron (*intrând, de la ușă*): Ce-i cu Westermann, ce-i cu Fabre? N-au trimis pe nimeni pe aici? (*se frământă enervat*).

Lucile: Ascultă Freron, spune-mi adevărul, ce-i la Palat ? Aici înnebunim, de ce nu ne spuneți ceva...? Nici cu Camille nu e de vorbit. Uite-a adormit...

Fabre: Lucile situația e neclară... Din partea Palatului nu ar fi prea mare teamă. Apărarea e cu totul dezorganizată.

Ei nu pot conta decât pe garda elvețiană, iar din Garda Națională pe batalioanele Filles Saint Thomas și Bottes des Moulins. Din rest, o bună parte au trecut de-a dreptul de partea noastră. Batalionul de la St. Denis a trecut, iar, în întregime de partea noastră din cauza prostiei celor de la Palat, care au adus cinci sute de Cavaleri ai Pumnalului, ca să jure în fața gărzii credință austriacei. Bineînțeles că asta a deschis chiar ochii ofițerilor din Garda Națională, iar când unul dintre Cavaleri – mi se pare chiar contele d'Herville – s-a adresat acestora: Curaj, domnilor din Garda Națională! Căpitanul Marceaux a răspuns, privindu-l în ochi: Curaj? Vom avea, fiți liniștit, domnul meu... dar nu alături de

d-voastră. Și imediat, urmat de întreg batalionul, a trecut curtea și a venit în rândurile noastre. A fost o consternare generală. Regina, ne-a spus mai pe urmă un servitor, om de-ai noștri – s-a dus sus, la ea, și a început să plângă. A îmbrăcat copiii și plânge, împreună cu prințesa de Lamballe.

Gabrielle (*plânge*): Sărmana de ea... Plânge... Și copiii! De ce nu duc undeva copiii, Freron?

Freron (*revoluționar fără răutate, firește*): Unde să-i ducă?

Lucile: Dar ai noștri ce fac? Unde sunt?

Freron: Așteptăm de două ceasuri – noi, cu Danton – să vie Westermann și Santerre cu cei din cartierul St. Antoine. Nu știm nimic despre ei...

Fabre (*intră obosit, tăcut, descurajat*): Unde e Danton?... Poftim. De ce nu stă aici, să știe de unde să-l ia lumea ?

Freron: E la Pont-Neuf, așteaptă să vie cei din St. Antoine, de două ceasuri. Ce-i acolo ? (*femeile ascultă speriate ca de orice venire nouă, căci fiecare veste poate fi o nenorocire*)

Fabre: Ei bine... Au să vie... totul merge bine... (*se vede clar că minte, ca să nu alarmeze femeile*).

Freron: Poate e și timpul...

Fabre (*îl ia deoparte*): Freron. Totul e pierdut. Santerre nu vrea să se miște... N-au venit decât vreo șapte mii de oameni... Berarul, speriat de insuccesul acesta, nici nu vrea să audă de plecare.

Freron (*abătut*): Fabre, ce spui...? (*Camille se trezește*)

Fabre (*nemulțumit că nu a fost ascultat*): I-am spus lui Danton să-l numească pe Santerre... ceva... Să-l cheme la primărie. Să rămânem noi acolo. Westermann vrea să-l omoare. Alsacianul a spus că-i vâra sabia în piept. Dacă Danton m-asculta pe mine! (*Camille s-a apropiat...*) Îl lua de acolo. Trebuia să-l numească la primărie.

Camille (*enervat*): Pe cine, Fabre? Pe Santerre? (*uimit că nu se știe asta*) De două ceasuri Consiliul comunal l-a numit "șeful Gărzii Naționale" în locul lui Mandat... (*rămâne nedumerit pe când afară se aud tobele bătând, în neștiutul nopții, alarma*).

Freron (*surprins*): Alarma! (*toți rămân încremeniți, femeile speriate nu știu ce să creadă, stau să cadă amețite*)

Camille: Alarma... Totul s-a aranjat... (*fuge din ușă*): Haide... haideți toți...

Lucile (*speriată*): Camille unde te duci? Ce faci? Camille... Freron...

Fabre (*o reține*): Ce faci? Lasă-l acolo... e mai în siguranță... Ce vrei? În noaptea asta cine știe ce Cavaleri cutreieră cartierele pe la șefii mișcării, pe acasă. Aici în centrul orașului e mai periculos... Lasă-l acolo, până mâine de dimineață... (*pleacă și el*)

Lucile: Fabre!... Și tu te duci...? Ah, Dumnezeu!... Rămânem noi...

Fabre: ... la Adunare... Lasă că lucrurile de abia au început (*iese*).

Lucile (*strigă de prisos*): Fabre... Fabre... (*rămâne învinsă de deznădejde*) Dumnezeu!... (*se aud tobele departe în noapte, Lucile cade în genunchi lângă fereastră, cu o voce scăzută și plângând de emoție*) Ce vom deveni? Nu mai pot respira. Noapte fatală... (*cu vocea muiată de lacrimi, cade, mică, în genunchi*) Doamne, dacă e adevărat că ești, mântuie atunci pe oamenii care sunt demni de tine... Vrem să fim liberi... Câte greutate!... (*femeile rămân din nou în noapte, se vede că le e frică să vorbească. După un timp se aud lovituri de tun. Gabrielle leșină*) Gabrielle ce-i asta? (*speriată aleargă și-i dă ajutor, frământat, vrând să facă puțin curaj Gabriellei, are un râs nervos*) Gabrielle... Ah, dragă, nu-i nimic, ascultă... (*și brusc deprimată, ca o tulpină frântă*) Gabrielle...

TABLOUL IV

Gabrielle, Lucile, Madame Robert.

Vine Danton, pe urmă Freron și ceilalți.

Același decor în zorii zilei, femeile dorm, sau veghează, cum pot.

Lucile (*încremenită*): Gabrielle, uite, a venit Danton...

Danton (*tot așa de potolit ca la plecare, dar acum surâzător, luminat*): Dar ce e?... (*aleargă, îi ia mâinile*) Ei, Gabrielle, fata mea, ce e? Vrei s-o dai în comedie... Dragă, nevasta lui Danton nu are voie să leșine, decât cu el în pat... Ei, drăcie... (*o ia de bărbie*) Ia uită-te la mine... (*Gabrielle deschide ochii, Danton se liniștește*) Luați-o de aici... Împachetați-o și trimiteți-o la Arcis...

Freron (*intrând*): Ascultă, Danton, ce a fost cu Santerre?

Danton (*cu voie bună, scoate haina de pe el*): Eh... ce-a fost...

Freron: Ce-i acum acolo?

Danton: De unde vrei să știu? N-ai auzit tunul?... Am așteptat până s-a rânduie totul... În clipa când Westermann a bătut cu sabia în poarta Carousselului, eu nu mai aveam nimic de făcut și am plecat. Îmi dați și mie voie să dorm puțin? Nu?

Freron (*ros de gândul lui*): Bine, da ce e acolo?... Camille s-a dus să vadă.

Danton (*mirat*): Camille e acolo?

Freron: A vrut neapărat să vadă cu ochii lui... Eu când am aflat că ai plecat...

Danton (*domol*): Nu știu nimic... Eu mi-am făcut datoria... de-acum începe treaba lui Westermann...

Freron: Dar Camille, Fabre sunt alarmați... Noi știam că nu se mișcă Santerre...

Danton: A venit. L-a găsit ordinul de comandant al Gărzii și l-a lăsat pe Westermann cu oamenii... Ei, îmi dați voie să mă culc...? că uite se face ziuă? (*cu surâsul lui crestat*) Vrei să se supere Robespierre că ne pierdem nopțile?

Freron (*nu pricepe deloc*): Și Westermann?

Danton (*cu o profundă și glumeață admirație*): E cel mai blestemat general, pe care l-am văzut. Să fi văzut ce ordine a făcut cu sans-culoții noștri... (*amuzat*) i-a aliniat, i-a muștruluit, i-a împărțit... A format (*știi, ceva savant*) "careuri" (*Freron surâde, Danton înveselit*). Dacă nu l-ai văzut pe Westermann călare pe calul lui negru – nu știu unde Dumnezeu l-o fi găsit, dar îi atârnau picioarele de pământ... Mai lipsea Santerre cu namila lui ca să facă o pereche fără pereche (*trece dincolo*). Gabrielle...Ce-i asta...? De ce nu mi-ați făcut patul ?

Din stradă strigă cineva: Danton.

Freron: Fabre, el e...

Fabre (*din jos, pe fereastră*): A venit domnul ministru?

Freron: Fabre, fii serios, ce năzbâtie mai e și asta...?

Fabre (*urcă în fugă, îl sărută pe Danton*): Dragul meu, ești ministrul Justiției (*Danton devine grav și puțin trist*). Regele, imediat ce au forțat poarta, s-a refugiat în mijlocul Adunării. Verniaud va citi decretul pentru suspendarea lui Ludovic și va propune lista noilor miniștri. Adunarea se dizolvă și se va convoca o Convenție care să decidă de tron. Ești în frunte, la Justiție, Roland la Interne... Cred că n-ai nimic de obiectat dacă mă ofer să fiu secretarul tău general?

Danton (*e profund îngândurat, rămâne lung nemișcat, are parcă ochii în lacrimi*).

Camille (*intrând spune, crezând că aduce o noutate*): Regele a fugit cu toată familia în sala Adunării.

Fabre (*șmecher oarecum*): Știm. Danton e ministrul Justiției... (*ironic*) Poate că nu știi?

Camille (*cu ochi mulțumiți*): Așadar... biruința?...

Danton (*adânc tulburat*): Ce ai lăsat la Palat ?

Camille (*cuprins dintr-o dată de tristețe*): A început un măcel groaznic... (*îndurerat adânc și el, scăzut*) S-a încăierat poporul cu garda elvețiană...

Danton (*uimit*): Și Westermann?... E un măcel inutil, de vreme ce regele e suspendat!

Camille: Westermann nu poate face nimic... Cine mai poate opri mulțimea? Am spus însă la toți să aducă răniții la mănăstire unde și-a instalat spitalul Marat... (*adânc trist ca un copil*) Lucile, (*cu ochii în ochii ei, cu un surâs resemnat, obosit*) știi care e cel din-tâi cap pe care l-am văzut retezat?

Lucile (*îngrozită, așteaptă*): Da?!

Camille: Al lui Soullaux.

Lucile (*palidă, încremenită, pierdută căci e și soarta lor*): Al ziaristului?

Fabre (*trist și cu ochii mari*): Ce frumoasă nevestă avea!

ACTUL II

Invazia prusacă

TABLOUL V

Cabinetul ministrului în Palatul "Departamentului Justiției" din Piața Vendôme. Un birou Louis al XV-lea, în dreapta, un alt birou simplu în stânga, fereastra mare în fund, parchet, covor... Doi lachei "stilați" (frac, peruci, pudrați, înmănușați) își îndeplinesc cu eleganță și cu condescendență serviciul, căci se cunoaște că disprețuiesc pe noii stăpâni. După ridicarea cortinei, Camille și Fabre intră preocupați, urmărind o discuție, încălziți, cu pălăriile pe cap. Servitorii se privesc, fără să trădeze măcar un zâmbet, așteaptă apoi pălăriile, pe care cei doi le pun firește pe masă. De acolo lacheii le iau și le scot afară.

SCENA I

Camille, Fabre, Robert, Fouquier etc.

Camille (*arătând în perete un placat pe care l-a măsurat, mai întâi cu privirea*): Dragă, dacă nu vrei să mă asculți pe mine... Alea nu sunt afișe. E o literă care nu se poate citi. Caracterele sunt prea înghesuite. Și pe urmă trebuia găsită o altă hârtie, de o culoare mai vie... Pe ea, numai atât, fără "votați", fără nici un alt cuvânt: Danton, Robespierre, Fabre d'Eglantine, Camille Desmoulins etc.

Fabre: Camille, dacă ai să te alegi deputat...

Camille: Cum, tu mai stai la îndoială? Dar o să datorăm lui Marat. Placatele lui au un succes îndrăcit... În fața casei mele era lipit cel în care publică întâi lista brisotinilor – la fiecare cu o mică lămurire – și o lămurire așa cum știe Marat să dea: Chepy josnic parazit, pupă mâna lui Lameth și, ulterior, lingușitor brisotin...

Fabre (*scăzut, amuzat*): Nu, e alta care mi-a plăcut... "Bordin" necunoscut...

Camille: Dar Lepaux "necunoscut în revoluție"... Ca și când ai zice: "necunoscut pe strada asta".

Fabre: În fața Teatrului Francez era o lume imensă... Un băiat suit pe o căruță răsturnată acolo... citea cu voce tare și toți râdeau... (*către Robert care aștepta în picioare*) Ce-i, Robert?

Robert (*afectat*): Domnule secretar general... Trebuie să rezolvăm astăzi treizeci și cinci de rapoarte...

Fabre: Dragul meu... Eu sunt vinovat? Dacă patronul nu are timp? (*caută între hârtii*) Asta și asta dincolo la domnul secretar al Sigiliilor (*arată pe Camille*). Și asta... (*necăjit*) Ce-i asta?... Robert, astea merg la Interne toate... N-au ce căuta aici, poftim și asta... Este ofertă de furaj... La război... Să ne lase odată în pace...

Robert (*schimbă tonul*): În definitiv, mon cher ami, eu i-am spus. E un tip de negustor tocmai de pe la Lyon... Acum e aici: vrea neapărat să vorbească cu d-ta.

Fabre (*stă puțin pe gânduri*): Spune-i să se întoarcă pe la prânz... (*afară se aud aclamații și strigăte*) Alți voluntari... Trec spre Verdun.

Camille: Auzi, ne cheamă la fereastră... (*amândoi ies la fereastră, iar când apar ei, se aud strigăte entuziaste*): Victorie! Trăiască Franța! (*mereu aclamații*)

Fabre (*venind de la fereastră*): Trec mereu...

Camille: Era o mare de capete, toată piața...

Fabre (*abătut*): Și totuși prusacii înaintează neconținut...

Camille (*s-a instalat ca la el acasă în fotoliu, răsturnat*): Dragă, bine e să fii secretar al Sigiliilor. Ce-ar zice bietul tată-meu, dacă m-ar vedea cum stau așa, răsturnat în fotoliul acesta... Când el, biet locotenent judiciar, nici în anticameră nu era primit... Știi că i-am scris o scrisoare în care i-am arătat că președintele de tribunal din Guise poate solicita o audiență secretarului Sigiliilor, pentru că are șanse să i se aprobe (*servitorii s-au privit*). Ia ieșiți afară, domnilor (*amuzat și discret*). Ascultă Fabre, acum patru ani, – eram în epoca aceea grozavă când nu aveam ce mânca și dormeam la hanul ăla infect, unde mi-am petrecut cei mai frumoși ani – mi-a trimis tata într-o scrisoare un raport, ca să-l depun la minister. Ei bine, am trecut pe culoarele astea, am intrat în trei-patru birouri – ți-nchipui cum se uitau toți la mine, chiar cei mai mici funcționari (*surâzând*). Eram aproape jerpelit...

Fabre: Nu serios, ce dracu a găsit Lucile asta la tine, mă băiete? O aristocrată îndrăgostită de un fluierăvănt! Și nenorocitul de tată-său care ți-a dat nu numai fata, ci și o sută de mii de livre zestre...

Camille: Femeile au instinct, dragă. Simțea ea că într-o zi am să fiu secretar general... (*se aude pe fereastră: Sentinela*) Auzi *Sentinela* lui Guadet... Ce infamie mai scrie și azi? (*sună pripit, către lacheu*) Cumpără-mi repede *Sentinela*.

Lacheul (*se înclină*): Afară, o mulțime de lume așteaptă să fie primită... (*către Camille, anume*) Un domn Fouquier-Tinville care pretinde că e rudă cu d-voastră.

Camille: Spune-i să intre... (*lacheul se înclină protocolar. Cu Fouquier, odată, se împinge disperată o mulțime de lume ca într-un desiş de trupuri*).

O doamnă (*cu fața albă, sărăcăcios îmbrăcată*): Cetățene, ai milă, eliberează-mi bărbatul, am patru copii...

Un domn (*"bine", cam bolnav, nervos, emoționat, conținut*): Domnu-le secretar, acordați-mi măcar două minute...

Camille (*amical*): Fabre, vezi despre ce e vorba...

Fabre (*oficios*): Cetățeni, toate închisorile Parisului țin de municipalitate. De prisos veniți la noi...

Un domn (*care se stăpânește, e aproape să izbucnească în lacrimi*): Dar domnule, acolo nu putem vorbi cu nimeni... De acolo pornește toată nenorocirea... Aici e departamentul Dreptății...

Fabre (*scărpinându-se în cap*): Dar dacă noi...

Altă doamnă: Vă implor, cetățene secretar general... Băiatul meu! E singurul... (*speriat, bâlbâit*) Se spune că diseară vor fi masacrați toți prizonierii...

Fabre: Nu vă luați după zvonuri absurde... În orice caz, pentru eliberare, noi nu putem face nimic... Așteptați să vie cetățeanul Danton... (*se aude tunul, toți încremenesc*)

Camille (*se uită la ceas și constată*): Precis (*către Fouquier cu prietenie*). Nu te-am văzut de zece ani... (*îi strânge mâinile, îl măssoară cu privirea cald*).

Fouquier (*sincer, evident*): Nu-ți închipui cu câtă emoție am aflat că ai fost numit secretar al Sigiliilor (*scade tonul, intim*). Am avut tot felul de nenorociri. Te rog... (*dar se întrerupe și, revenind*) Știi că m-am însurat din nou?... Nevastă-mea, ai s-o cunoști... ce să-ți spun...? Îmi faci un serviciu imens... O ducem greu... E păcat de femeia asta...

Camille (*cam fără grijă ca de obicei*): Fii liniștit. Vorbesc eu cu Danton și are să se facă... Îți găsim un post bun... Mai așteaptă numai puțin... (*Servitorul i-a adus Sentinela. Fouquier s-a așezat, respectuos pentru loc și oameni, pe un scaun foarte îndepărtat*).

Fabre (*lucrând la birou*): Camille, tu ai trecut azi pe acolo, s-au pus drapele la Notre-Dame?... Danton...

Fouquier (*intervine, zâmbind timid, ca să se facă agreabil*): Erau două drapele negre...

Fabre: Și la Primărie?

Fouquier (*încurajat, bucuros că poate face un serviciu*): La primărie un perete întreg era acoperit cu doliu.

Camille (*înfuriat se scoală de pe fotoliu, trânteste cu pumnul în masă*): Canalii... Canalii... Canalii..

Fabre (*surprins, ridică doar capul din hârtii*): Ce e?

Camille: Asta-i scris chiar de nevasta lui Roland... E întorsătura ei de frază... Ah, regină Coco...

SCENA II

Aceiași, Danton

Danton (*intră violent, masiv, merge întins la Camille*): Camille... te-am rugat ceva... Te-am rugat ca pe un frate...

Camille: Dar Danton am scris... 1.000 de placate au fost lipite azi în oraș...

Danton (*înfierbântat*): O mie? Zece mii... Zeci de mii. Camille, de ce nu vrei să mă înțelegi?... Vreau ca toți pereții să fie acoperiți de afișe în roșu, prin care ultimul om în stare să poarte arma, să fie chemat în ajutorul Patriei (*către Fabre*). Fabre, să se tragă tunurile.

Fabre: Adineaori...

Danton (*prins de sforțarea pe care o face*): Nu – de-aici înainte din oră în oră... (*către Camille, iar*) Te-am rugat să pui dolii la Notre-Dame...

Camille: Sunt două drapele uriașe...

Danton (*pătimaș*): Camille, până la ora 12 (*îi arată ceasul*) toată fațada Catedralei să fie îmbrăcată în negru.

Camille (*mai curând pueril, decât ironic*): Vrei să scriem și noi placate cu sânge, ca Marat și Hebert?

Danton (*grav, serios*): Da! E un război funebru. Ascultă Camille, tu ești un mare talent, dar ești un copil care nu vrea să înțeleagă... Armatele lui Brunswick înaintază... 100.000 de oameni sunt în marș acum asupra Parisului și tu ești ușuratec ca un școlar (*către Fabre*). Cheamă servitorul (*cu vocea acum scăzută, obosită*). Brigada lui Dumedon a fost capturată toată lângă Longvy (*încălzit mereu, lacheului*). Orice curier vine de pe câmpul de luptă, intră, numaidecât. Ai înțeles sau nu?

Lacheul se înclină. Danton s-a așezat în fotoliu. Fabre îi dă hârtiile la semnat.

Camille (*îi întinde "Sentinela"*): Ai văzut ce scrie Coco Roland?

Danton (*disprețuitor*): Inconștienți... Du-te la Notre-Dame.

Camille: Danton, vreau să te rog ceva... Uite, vărul meu, Fouquier-Tinville, are casă grea și e din cauza unor întâmplări nenorocite fără nici o slujbă.

Danton (*către Fouquier, care e extrem de respectuos*): Cetățene, revino puțin mai târziu... (*se uită preocupat în hârtii*).

Camille: Vino... am eu o idee. Lucile are să vie să mă caute, dincolo la mine. Revino cu ea...

Danton (*cu aceeași voce scurtă, caldă, fără "dicțiune"*): Fabre, ce vești ai de la Freron? Cum merge?

Fabre: De la Freron toate sunt bune. A făcut ordine, a numit un comitet revoluționar...

Danton (*cu ochii vii*): Ei...

Fabre: Pe Billaud Varenne însă l-a reținut Roland. A contramandat ordinul...

Danton (*face un gest aprig de om înfuriat, dar, pe urmă, rezolvându-se interior, zâmbește cu milă*): Este cel mai senin dobitoc pe care l-am cunoscut, acest Roland. Întâi pentru că avem neapărat nevoie de un om energic la Chambry, și în al doilea rând, pentru că prin numirea asta vroiam să îndepărtiez pe Billaud Varenne de Paris (*se plimbă întărâtat prin birou*). Și dacă diseară vor fi măcelăriți toți prizonierii din închisori, pe mine are să cadă vina (*descurajat*). Fabre, toate străduințele noastre sunt de prisos... Unul măcar dintre acești brisotini nu are o idee propriu zis, unul nu e capabil de hotărârea unui gest... Și când vezi, totuși, seriozitatea de catări cu care iau măsuri de șicană...

Fabre (*măgulindu-l comun*): Eu te înțeleg, Danton... dar dacă ai vedea ce se petrece aici...

Danton (*amărât*): Dar la Comună? dar la Comună, Fabre? (*se apropie cu ochii triști de el*) Tu știi că vor să măcelărească diseară pe toți prizonierii regaliști?... De abia am luptat ca să amân nebunia ... Marat, Hebert, Billaud Varenne vor sânge cu orice preț... De aceea am vrut să-l trimit pe ăsta din Paris (*descurajat*). Și Roland... (*intră doi comisari, e îngrozit că-i vede*): Ce-i cu voi?

Un comisar (*vrea să explice*): Danton...

Danton (*energic*): Ce căutați aici?... Trebuia să porniți pe câmpul de luptă.

Un comisar (*căutând să lămurească*): Danton...

Danton (*înfuriat bate cu pumnul în masă*): Nu-mi trebuie nici o explicație... Diseară trebuie să porniți cu cele cinci mii de echipamente spre Châlons... Nu vreau să vă văd aici...

Al doilea comisar: Ascultă Danton, ai să vezi că n-ai dreptate... Aseară totul era gata... Ne-am dus la Ministerul de Finanțe să luăm banii. Era și Roland acolo. A spus că noi nefiind numiți în regulă (*spune răbind*) de Consiliul apărării, nu putem ridica nici un ban. Am fost și la Servan.

Danton (*cât e de mare, uimit*): Roland a făcut asta? Dar el nu e nici măcar ministru de finanțe! (*se lasă abătut în fotoliu*): Nu-i nimic. Prostia politicianilor noștri e de plumb. Contrabalansează entuzi-

asmul unei țări întregi. Dumouriez prin trei scrisori mi-a cerut disperat echipamente... soldații sunt goi, marșurile se fac prin mlaștinile Ardenilor și au început ploile. E zadarnic orice...

Întâiul comisar: Nevasta lui Roland a vorbit ea însăși cu Pacha, cerând să nu ne dea nici un ban.

Danton (înfuriat): Nevastă-sa? Iar d-na Roland? (*către Fabre*) Hei dacă bărbatu-său ar obosi-o mai mult noaptea, cum ar mai sta ziua acasă... (*intră patru domni corecți: A.B.C. D... el ridică privirea întrebător*): Dumneavoastră?

A: Suntem comitetul pentru redactarea discursurilor ministeriale.

Danton (ciclop nedumerit): Ce-i asta. Fabre?

Fabre: Da, încă de alaltăieri trebuiau să vie... (*lămurește*) Pe lângă fiecare minister, este un comitet însărcinat cu redactarea discursurilor miniștrilor.

Danton (uimit, zâmbește, cu buza crestată, râde pe urmă): Duceți-vă cetățeni și apucați-vă de altceva mai serios (*râde mereu*). Ah, eleganții miniștri ai regelui Ludovic.

Fabre (abil): Știam că ai să râzi, de-aceia i-am adus tocmai acum.

Danton (cu oarecare voie bună): Dă-i afară... caraghioșii (*râde iar*). Numește în locul lor patru comisari care să meargă în provincie să explice sensul Revoluției.

Fabre: Bine. Dar uite, pentru că veni vorba despre asta. De aseară așteaptă la tipografie corecturile discursurilor tale pentru *Monitor*...

Danton (a rămas surprins cu dosarul în mână): Cum asta? Ce corecturi?

Fabre: Cum, ce corecturi? (*și-i întinde șpalturile de corectură*)

Danton (se uită nedumerit peste ele): Discursurile mele la Adunare...

Fabre: Da... or să apară în *Monitor*... și e obiceiul ca deputații și miniștrii să-și facă singuri corecturile.

Danton (uimit): Dragul meu, fiți serioși... n-am timp...

Fabre (știe el ce spune): Nu, Danton. Asta-i altceva. Toată lumea face corecturile astea... Și Verniaud și Robespierre. Absolut toată lumea. Una e ce spui în frigurile tribunei. Sunt repetiții, sunt mici goluri, greșeli de informație. Discursul vorbit e greu de controlat. Acolo trece orice, dar în scris e mai greu. Știi, pentru posteritate. Mai piaptână puțin fraza. Robespierre face câte trei-patru corecturi de-astea.

Danton (hotărât și serios): Eu am altceva mai bun de făcut. Adu-mi hârtiile de iscălit.

Fabre (i le pune dinainte și când vede că Danton se miră, e și el de acord): Sunt cam multe...

Danton (alege, citește): "Domnule ministru... vă rog să admiteți o probă cu martori..." (*o trece deoparte, ia alta*) "pădurea e situată

la două leghe de” (*o trece deoparte*) “socotim că strămutarea procesului” (*o trece, trece multe*).

Fabre: Dar astea sunt în întârziere... trebuie...

Danton: Rezolvă-le tu. Alege-mi numai pe cele în legătură cu armatele și comisarii trimiși.

Fabre (*stăruind*): Trebuie să poarte semnătura ta...

Danton (*nici vorbă să revie*): Când armatele dușmane înaintează asupra Parisului ar trebui să fiu nebun sau Roland, ca să-mi pierd timpul cu astea... Iscălește-mă pe mine, și pace (*revenind la ceea ce-l obsedează*). Ce-i cu cei 60 de mii de saci de grâu de la Piron? Au pornit spre front?

Fabre: S-au dus acolo.

Danton (*scurt ca un judecător*): Câți voluntari s-au înrolat ieri?

Fabre: În piața St. Antoine, 4.300.

Danton (*bucuros cu ochii vii*): Da?

Fabre: Acolo, azi duminică, vom avea și mai mulți. La St. Marceaux 1.800.

Danton: Mda...

Fabre: La Bastilia 2.735

Danton (*surâde, înduioșat*): Da?

Fabre: Un bătrân Mouliez... a venit cu patru băieți, toți au plecat... a fost o însuflețire...

Danton (*surâde fericit, gândindu-se că trebuie să dea o răsplată*): Cine e Mouliez acesta?

Fabre: Un pantofar bătrân și sărac de pe lângă...

Danton: Au suferit oamenii aceștia... Fabre... fă imediat o hârtie și să-l numim pe bătrân inspector al atelierelor statului (*apare Lucile, o privește nedumerit și pe urmă, scurt*). Ce e cu d-ta ?

Lucile (*luminoasă și încântătoare, tratând*): Nu... întâi lasă-mă să viu aproape... așa... (*scoate o cerere din buzunar și i-o pune pe masă*) Iscălește numirea asta...

Danton (*o privește cu o mânie frățească*): Nu ți-am spus să nu mai vii la minister? Ce cauți aici?

Lucile: N-am voie să viu să-mi iau bărbatul? (*pe urmă rugătoare*) Danton, Fouquier-Tinville are trei copii și biată nevastă-sa e bolnavă. Trebuie să-l numești...

Danton (*necăjit*): Nu... nu fac nimic. Ce cauți aici? Nu vezi cum ești? Nepieptănato!... Fă dragoste cu bărbatu-tău acasă... nu la minister. Noptile i le las libere... hai fugi... (*se întoarce către Fabre*) Acestea sunt rapoartele...? (*Lucile se apropie ca o pisică neastâmpărată, cu coatele de masă. Danton o vede iar.*) N-ai plecat? (*se scoală, o ia pe brațe, ajunge cu ea la ușă tocmai când intră*

servitorul) Pe doamna asta să n-o mai lași să intre aici! (*către Fabre*) Mai ai hârtii?

Fabre: Nu... Dar sunt cereri de audiență... Așteaptă multă lume afară...

Danton (*se întoarce, dă cu ochii de o petiție*): Petiția tot a lăsat-o, drăcoai... Fabre ce am putea să-l numim pe... cum îl cheamă?

Fabre: Fouquier-Tinville... E vacant locul de acuzator public la Tribunalul extraordinar...

Danton (*ca să scape și să facă serviciul cerut de Lucile*): Numește-l acolo... Fă-i actele... Ce vor cei de afară?

Fabre: Sunt mai toți cu cereri de eliberare din închisori.

Danton (*se întunecă, rămâne adânc pe gânduri*): Nu se poate face nimic, Fabre... Comuna are dreptate... Se complatează pretutindeni... toți funcționarii din ministere sunt spionii armatelor dușmane... Voluntarii au dreptate. Când ei își lasă copiii, nevestele și părinții în seama noastră... nu putem lăsa libertate conspiratorilor... (*rămâne mereu pe gânduri, lasă tocul din mână*).

Fabre: Sigur.

Danton: Altfel, închiderea porților Parisului, perchezițiile și arestările, înseamnă că n-au avut nici un rost.

Fabre: Îi chem să le-o spui...

Danton (*hotărât să fie sever*): Cheamă-i! (*Introduși de Fabre, apar toți. Femei tinere, bătrâne, oameni bătrâni. Se deslușește acel "domn bine" care însă când dă cu ochii de Danton se dă dintr-o dată înapoi, cu oarecare grijă, căci e cuprins de teamă. Toți au priviri de implorare deznădăjduită*).

Danton (*le iese hotărât și liniștit înaintea*): Cetățeni, intervențiile voastre sunt de prisos. Siguranța patriei noastre cere ca acei suspecți să rămână închiși. De altminteri, Justiția își va spune cuvântul... cei vinovați vor suferi rigorile ei, iar cei nevinovați vor fi imediat puși în libertate... Chiar azi am dat ordin Tribunalului să-și accelereze lucrările.

Un domn (*disperat*): Tribunalul extraordinar nu pronunță decât condamnări la moarte, cetățene ministru. Mor nevinovați.

Danton (*înfuriat, cu capul mare, groaznic*): Ceea ce-mi spui este o îndrăzneală infamă – când mișună trădători aici ca și pe câmpul de luptă... Dacă unii au fost pedepsiți, înseamnă că au fost vinovați (*îi privește mânios*). Ieșiți afară (*toți se dau înapoi, îngroziți, înmărmuriți, o singură femeie a căzut în genunchi cu ochii mari care roagă, de durere nu poate vorbi, are gura parcă paralizată*). Do...m....

Danton (*îi întâlnește privirea și deodată i se umezesc ochii, e profund emoționat*): Doamnă, (*caută să-și ascundă emoția, vrea să fie energic*) ce vrei ?

O doamnă (*nu poate vorbi, bâlbâie*): Domnule ministru... băiatul meu.

Danton (*mânios pe el însuși, că nu poate rezista milei*): Fabre, trimite să-l scoată din închisoare... (*ceilalți au căpătat curaj*).

Un domn: Domnule ministru...

O fată: Excelență...

Danton (*o întreabă*): D-ta pe cine ai în închisoare?

O fată (*fără respirație*): Tata, domnule ministru...

Danton: Fă-i actele, Fabre... d-ta?

Un băiat: Mi-e mama închisă la S-te Pélagie.

Danton: Dă-i drumul, Fabre... (*brusc întors către Un domn*): Dumneata, pe cine ai? Dă-le drumul... Fabre, rezolvă toate cererile... și ieși cu ei de aici... treci la tine... (*Mulți vor să-i mulțumească. Danton rămas singur se plimbă înduioșat, îngândurat prin birou. Apare un ofițer descălecat, plin de praf, sfârșit de puteri*).

Ofițerul (*de la ușă, fără să strige, sugrumat... ca o veste groaznică*): A căzut Verdunul.

Danton (*s-a ridicat în picioare uluit, îngrozit, descompus*): Nu... nu...

Ofițerul: Dillon m-a trimis.

Danton (*ar vrea să alerge, să lovească, își frânge mâinile, pe urmă din adâncul deznădejdi lui*): Cine?... cine a trădat?

Ofițerul (*speriat și sincer*): Nici o trădare, cetățene ministru... Suntem 20.000 de oameni dezarmați în fața a 30.000 de prusaci și austrieci... (*Danton se plimbă, fierbând în el, de la un capăt al sălii, la celălalt. Fabre intră, privește pe cei doi, înțelege vag*).

Danton (*cu un surâs nervos*): A căzut Verdunul! (*hotărât, ca de fier*) Stai la masă și scrie! (*dictează plimbându-se*) La ora unu se va da în tot Parisul alarma... Vor suna apoi toate clopotele... Salve de artilerie se vor trage din oră în oră. Toti cetățenii disponibili se vor aduna, azi duminică, la ora 6, în câmpul lui Marte. Cei ce vor lipsi vor fi pedepsiți cu moartea. Toți vor petrece restul nopții acolo... Toate forțele polițienești vor face întreaga noapte rechiziții. Se vor confisca toate armele, toate depozitele de alimente și îmbrăcăminte. Măine de dimineață, 80.000 de oameni vor porni sub zidurile Verdunului. Femeile se vor strânge în biserici să lucreze pentru echipament. Vor fi pedepsiți cu moartea toți cei care într-un fel sau altul vor împiedica realizarea vreunui din aceste ordine... Cheamă consiliul de miniștri aici...

Fabre: E convocat de ieri, pentru azi la 12.

SCENA III

Aceiași, Marat

Marat (*intră, privirile celor doi se întâlnesc precis, amândoi știu despre ce e vorba – Verdun – Marat se așază pe scaun, apăsător suflă, iar după un răstimp de tăcere grea*): Trebuie să sfârșim...

Danton (*a rămas mereu pe gânduri*)

Marat (*cu ton scăzut acum când cele susținute de el s-au dovedit adevărate*): Era o copilărie să-ți închipui că dacă ai închis pe rege – așa cum l-ai închis – pentru că jumătate din gardienii de la Temple sunt spioni – să-ți închipui că ai distrus un întreg partid. N-ai văzut pretutindeni privirile lor tăcute și amenințătoare?...

Și încă ai să vezi, când o cădea Châlons, din toate casele au să iasă oameni înarmați (*aprig*). Toate casele sunt depozite de arme.

Danton (*nervos, tot scăzut*): Marat, am făcut tot ce ai cerut, tu și Comuna. Ți-am ținut două zile orașul cu porțile închise. Ți-am pus chiar pe Sena douăzeci de vase la dispoziție, ca poliție pe apă. Nimeni n-a putut să fugă de aici. Toată noaptea ferestrele au fost luminate și ușile deschise. Circulația a fost cu totul oprită. A fost pedepsit cu moartea oricine nu a fost acasă, oricine nu a dat armele... Ai zece mii de oameni în închisori. Mai mult, ce era de făcut?

Marat (*rânjind amarnic, disprețuitor*): Uneori mă gândesc că i-ai adunat, ca să fie toți la un loc – mai ușor de înrolat în armată, când le-or veni prusacii lor.

Danton (*sâcâit*): Atunci?

Marat: Atunci?... (*zâmbește și zâmbetul lui are luciul unui cuțit de ghilotină*).

Danton (*Fără să răspundă, fără să dezaprobe, numai pentru că nu poate lua hotărârea, întoarce capul, fără nici o mimică, și-și continuă gândurile. E un răstimp de liniște*).

Marat (*plin de suflet, ironic*): Poate că timp de gândit mai ai câteva ore... Prusacii nu sunt chiar la două zile de Paris... Sunt la trei.

Danton (*mototolește și frământă nervos, pe gânduri, coala de hârtie, închide și deschide călimara*).

Marat (*recapitulând cu un ton mai ridicat, categoric*): De la începutul campaniei, trupele noastre se retrag de pretutindeni, la Charleroi voluntarii noștri sunt conduși la atac și în același timp trădați de propriul lor comandant. La 20 august, iar, Lafayette, comandantul armatei, trece cu tot statul major la austrieci. La 20 august cea mai puternică cetate cade după o oră și jumătate de bombar-

dament... Un general pune trupele să strige: jos Națiunea și să jure din nou credință regelui (*apoi cu ochii flacăra, dar scăzut*). Generalul acesta, nu-i așa, nu numai că nu e executat, dar i s-a dat o nouă comadă (*i se văd dinții în rânjet ca unei fiare*).

Danton (*cu superioritate și deodată precis*): Marat, te poți amesteca în toate... dar nu discuta măsurile lui Dumouriez...

Marat (*ca o larvă, de-a dreptul, scăzut*): Când crezi că are să treacă și el la inamic?

Danton (*gânditor*): Nu știu... dar azi e comandantul armatelor și singura noastră nădejde...

Marat: Mai bine puneam comandant al armatei un simplu soldat... un meseriaș... Aș fi avut mai multă încredere în el...

Danton (*încercător*): Și pe urmă e acolo Westermann... (*cade iar pe gânduri și din nou tăcerea e îndelungată*).

Marat (*se ridică să plece, pe urmă, firesc de tot, spune ca un detaliu*): Am dat ordin ca în toate închisorile să se servească azi masa la ora 11 și să li se ia cuțitele, la toți deținuții (*Danton holbează ochii. Marat are o privire ca un pumnal. Ochii lor se întâlnesc; s-au ridicat, nu ajung la o ciocnire. Marat pleacă*).

Danton (*s-a gândit adânc și înțelegând nenorocirea care va veni, zguduit*): Fabre scoate din închisoare pe Dupont. Trimite imediat pe cineva...

Fabre (*pricepând*): Danton... E la Carmes un fost profesor al meu...

Danton (*abătut*): Scoate-l și pe el. Vezi că mă reped la Adunare... Neîntârziat sunt aici. Să mă aștepte cine vine... (*iese. Fabre ia notă, se pregătește să plece și el*)

SCENA IV

Doamna Roland, pe urmă Consiliul de miniștri

Doamna Roland: Bună ziua (*mirată*): Danton nu e aici?

Fabre: Acum nu, cetățeană...

Doamna Roland (*cu o permanentă solemnitate*): Dar cred că i-ați comunicat că vreau să-i vorbesc...

Fabre (*mintre*): Adineauri, cetățeană, chiar când îi prezentam hârtiile la semnat...

Doamna Roland (*mirată*): Și?

Fabre: A spus că va veni... A fost chemat la Primărie... De altminteri a și convocat Consiliul de miniștri aici.

Doamna Roland (*iritată, dar distinsă și reținută*): Domnul ministru al Justiției nu are nici o calitate să convoace Consiliul de miniștri... Pe urmă, "domnul" Danton este foarte puțin politic cu o doam-

nă. Încă de ieri era vorba să stăm câteva minute de vorbă... Și dacă își închipuie că eu voi alerger după dumnealui...

Fabre (*șmecher și protocolar*): Dar, cetățeană Roland, ce idee... Danton e numai extrem de ocupat...

Doamna Roland (*inspectează biroul*): E ciudat că e atât de ocupat și totuși nu are timp să rezolve hârtiile ministerului...

Fabre (*enervat*): Dar, doamnă... (*intră Servan și Monge, Fabre se stăpânește, dar trece, nervos, într-altă cameră*).

Servan (*bonom, scurt*): Dar ce e? De ce s-a supărat?

Doamna Roland (*cu dispreț surâzător*): Pentru că nu m-am mai putut stăpâni și le-am reproșat dezordinea ministerului... Nici o hârtie nu e în regulă... Nimic înregistrat ca lumea...

Servan (*pe gânduri, căci nici la el nu-i altfel, clatină din cap*): De...

Doamna Roland (*ironică, cercetând mereu biroul*): De altminteri, când ai împănat cabinetul ministerial cu toți prietenii de la cafeneaua Procope.

Servan (*protestează*): Bine, dar sunt...

Doamna Roland (*întrerupe cu autoritate*): Nu... Una-i să fii un agitator de stradă și alta e să guvernezi... (*surâzând acru*) Cred că venind aici, d-l Danton ar fi putut să-ți taie coada.

Servan (*căutând împăciuitoare și molatec*): Trebuie să vă gândiți că sunt împrejurări excepționale.

Doamna Roland (*pornită pe observații*): De altminteri și cu d-ta așa avea de lămurit ceva... Ai primit ieri și-ai vrut să trimiți spre câmpul de luptă, dându-le bani, doi comisari, fără să aibă actele în regulă!

Servan (*scuzându-se*): Danton ținea ca ei să plece neîntârziat...

Doamna Roland (*poftim!*): Eh... Danton... Danton...

Servan (*mereu împăciuitoare și nul*): Doamnă, ce vreți?... A fost necesar Revoluției și poporul îl iubește... Trebuie să știm să-l folosim...

Doamna Roland (*mânioasă*): Faceți-vi-l atunci stăpân...

Servan (*întrerupând-o*): Și pe urmă mie mi se pare un om sincer, cam violent e drept, dar oricum, gata de înțelese.

Doamna Roland (*cu o strâmbătură de oroare*): Cu figura aceea de monstru?

Servan: Eh... (*Face un gest vag. În timpul acesta Monge se uită la tapete, intră Roland, Clavière, Lebrun*).

Roland (*direct lui Servan*): Domnule coleg... ce știri ai de la Verdun?

Servan (*fără prea multă vorbă și bonom*): Ce știri să am?... Că a căzut... Era de prevăzut... Ce vreți să se întâmple...? Avem abia 25.000 de oameni... Au în față regimente de prusaci, soldați de-ai lui Frederic, și încă 40.000 de austrieci... D-voastră știți ce înseamnă soldații regelui sergent? (*bonom și în admirație*) Sunt

ceva formidabil (*altfel, simpatic și inconștient*). Merg la atac în rânduri strânse, în pas de defilare. Tăcuți ca de fier. Nimic nu li se poate opune. Au câștigat toate războaiele pe care le-au purtat.

Clavière: Atunci plecăm...

Servan (*aprobând cu amândouă mâinile*): Eu de când vă spun asta...

Dacă n-ai armată, cu ce-o să lupți?... Părăsim Parisul și pace...

Roland (*cu solemnitate, vag arivistă*): Domnule ministru... Te rog în ședința de azi să faci un expozeu complet al stării în care se găsește armata... D-ta Lebrun, al situației exterioare...

Lebrun (*familiar și el*): Ce expozeu?... O frază: Suntem în război cu toți vecinii... cu toată Europa... și n-avem nici un aliat.

Roland (*dornic de solemnitate*): Nu-i nimic... O să discutăm situația în consiliu... Îndată ce va veni Danton, începem ședința.

Doamna Roland (*mirată și fals conciliantă*): De ce imediat ce vine el? Trebuia să fie aici de un sfert de oră... Poți să știi vreodată când vine d-l Danton și când întârzie? Sau nu vine, pur și simplu, deloc?... Sunteți toți aici.

Discutați și nu aveți decât să-l puneți la curent când va veni...

Roland (*de acord*): Atunci? Putem începe, nu-i așa?... Așadar, Servan.

Servan (*acum mai solemn în familiaritate*): Domnilor, aproape că și eu v-aș putea rezuma situația tot ca Lebrun, într-o frază...

Roland (*stăruind*): Fă-ne, te rog, o expunere completă...

Servan (*în picioare la masă*): Cum știți, la 10 august, când am venit la minister, am găsit armata împărțită între trei corpuri de armată pe frontieră... Luckner la nord, Lafayette la centru, Montesquiou la sud. Ofensiva în țările de jos a fost o grea înfrângere pentru noi. La 20 august, Lafayette, comandantul armatei din centru, a trecut cu tot statul major la inamic. Am numit în locul lui pe Dumouriez și i-am dat armata de nord. Kellerman comandă acum în locul lui Montesquiou, la sud (*surâzând de prisos*). Mareșalul Luckner a rămas generalissim, rol mai mult onorific. Partea cea mai grea este că toată armata lui Brunswick, împreună cu regele și armata prusacă, în număr de 80.000 de oameni, la care se adaugă cei zece mii de emigrați sub comanda lui Condé, s-au năpustit toți asupra armatei lui Dumouriez, care nu numără decât 25 de mii de oameni... Ajutor de la celelalte armate, în mai puțin de o săptămână, nu poate veni, și în cinci zile Brunswick e sub zidurile Parisului (*aici denunțând o catastrofă*). Și încă asta nu-i nimic... Dumouriez însă nici nu acoperă măcar drumul către Paris (*ceilalți sunt uimiți*). El se găsește cu armatele Dillon și Gaudin în defileurile Ardenilor. Acolo, unde a chemat și pe Kellerman, vrea să dea o bătălie decisivă... Ei bine, asta este o curată nebunie... I-am dat ordin ca imediat să se retragă, să treacă la

stânga, să acopere Capitala, căci dacă dușmanul ocupă Châlons, drumul spre Paris îi e deschis... (*uimit, necăjit*) Danton însă a contramandat ordinul... (*Doamna Roland aruncă lui Roland o privire seacă și face un gest de enervare*)... susținând că, din moment ce am încredințat unui general soarta armelor, trebuie să-l lăsăm să facă ce crede de cuviință... sau să-l înlocuim... Am cedat, dar i-am atras luarea aminte că Châlons este centrul nostru de ravitaliere, că într-acolo îndreptăm toate munițiile, toți voluntarii și toate alimentele (*mereu uimit de această "greșeală"*) că acest oraș nu e totuși păzit decât de o garnizoană de o mie cinci sute de oameni... Dacă Prusacii pornesc pe acest drum, (*speriat de tot*) cel mai scurt spre Paris, sunt aici cel puțin cu două zile înaintea lui Dumouriez.

Roland: Bine, dar ceea ce spui d-ta este uimitor... (*consultă cu toții harta de pe masă*) Nu ne rămâne decât evacuarea Parisului...

Servan: Asta am cerut-o încă de acum zece zile.

Monge: E fără îndoială singurul lucru rezonabil care ne rămâne de făcut.

Lebrun: E, într-adevăr, inevitabil...

Roland (*trăgând prezidențial consecințele*): Atunci nu rămâne decât ca după amiază să propunem mutarea Adunării Naționale la Orléans...

Servan (*bucuros că e ascultat*): Dau ordin în cazul acesta ca să se mute... (*se aude un zgomot în stradă, mulțimea se apropie parcă de fereastră*) mai întâi depozitele... (*Monge s-a dus la fereastră*)

Doamna Roland: Ce e?

Monge (*surâde ironic, cu înțeles*): "Poporul".

Doamna Roland (*indignată*): Dar bine, pentru Dumnezeu, ce mai e și asta? Trebuie să se sfârșească odată și cu revoluția asta... Regele e închis, acum ce mai vor?

Roland: În curând se vor liniști... Dar acum...

Doamna Roland (*consideră acum Revoluția ca o necuviință*): Trebuie pus capăt. E intolerabil ce se întâmplă. Trebuie să se înțeleagă odată că s-a sfârșit cu revoluția...

Lacheul (*intră speriat*): Vor să vină aici, sus...

Roland (*autoritar*): Ce vor?

Lacheul (*speriat*): Nu știu... dar vin aici sus... (*Năvălește o mare mulțime de sans-culottes. Strigăte de "Trăiască Națiunea", "Jos tiranii"*).

Roland (*le iese înaintea*): Ce e cu d-voastră? Ce căutați aici?

Întâiul sans-culotte (*cu îngâmfare și precizie*): Noi suntem poporul...

Doamna Roland: Dar bine, ce căutați aici? Duceți-vă pe câmpul de luptă.

Întâiul sans-culotte (*zeflemitor și popular*): Și, aici acasă, aristocrații să ne omoare nevestele și copiii?

Al doilea sans-culotte (*amenințător și șmecher*): Și ce? vă supără?

Doamna Roland (*fără frică*): Aici lucrează Consiliul de miniștri, d-voastră n-aveți ce căuta aici.

Al doilea sans-culotte (*făcând cu ochiul înapoi*): Vrem să vedem și noi cum lucrează miniștrii.

Altul (*amenințător, sec*): Trebuie să dați socoteală poporului... (*mulți vociferează*).

Doamna Roland (*mânioasă*): Miniștrii dau socoteală Adunării.

Al doilea sans-culotte (*amenințător mereu, cu gust de răfuială*): Și acolo sunt toți trădători... O să terminăm și cu ei... (*miniștrii sunt speriați, singură doamna Roland are curaj*).

Doamna Roland: Bine, dar cum puteți să năvăliți așa, într-o casă ca asta?

Întâiul sans-culotte (*familiar*): Ei, noi am fost până în odaia de culcare a regelui... (*clipește șiret*) Ce?... d-voastră sunteți aristocrați? Dacă sunteți, spuneți, ca s-o știm și noi (*face cu ochiul înapoi, miniștrii sunt ca pierduți, intră Danton*).

Danton (*urias, domol, sigur de el, înainteașă, toți se dau într-o parte. E o bună tăcere, iar după ce a privit un timp ca să înțeleagă*): Ce-i cu voi aici?

Toți (*se mișcă și nu răspunde nimeni*).

Danton (*privindu-i bărbătește și sigur*): De ce ați venit?

Al doilea sans-culotte (*ca un oracol de periferie*): Noi suntem poporul...

Danton (*firesc, fără să clipească*): Și ce vreți?

Al doilea sans-culotte (*inspector în zdrențe*): Am venit să vedem cum lucrați...

Danton (*cu fața schimonosită de zâmbet*): Cum asta, mă urâtule? Aici în birou la mine? (*certăreț*) Uite hârtii... ce vrei să vezi...? Munca se vede după rezultat... Ce să vedeți...? Mă? Măine, poimăine, o să veniți și acasă, noaptea să "vedeți" cum lucrez cu nevasta (*râsete prietenoase în mulțime*). Hai, cărați-vă de aici... Pe câmpul de luptă, acolo e locul vostru.

Al doilea sans-culotte (*acru*): Dar dumnealor (*arată pe ceilalți miniștri*) de ce nu merg?

Danton (*firesc și hotărât*): Pentru că ei sunt miniștri... au altceva de făcut...

Al doilea sans-culotte (*l-a prins cu ocaua mică*): Păi asta-i egalitate? Cum adică, noi mergem să luptăm și ei rămân...? (*cu amărăciune populară*) Așa și noi am vrea să fim miniștri. Asta nu-i egalitate... (*murmure de aprobare în mulțime*) Așa-i... Nu e egalitate.

Danton (*de-a dreptul*): Ce-i aia egalitate, mă?

Întâiul sans-culotte (*cu încăpățănare*): Adică toți să fie egali, să nu mai fie săraci și bogați.

Danton (*urias, sigur pe el*): Cum o să fie, mă, toți egali... așa? Constituția dă egalitate drepturilor, nerodule, nu averilor... Ce, natura i-a făcut pe toți oamenii egali?... Tu nu vezi? că eu sunt de trei ori cât tine? (*râsete*) Se potrivește tărtăcuța ta cu (*arată cu degetul*) capul ăsta? (*Râsete puternice, râde toată lumea, dispoziție generală, unul strigă: "trăiască Danton", strigătul se repetă. Danton râde mulțumit.*) Râdeți? Ai? Dacă ați râde așa și pe câmpul de luptă, n-ar mai veni prusacii aici...

O voce (*cu lăudăroșenie*): Rădem și acolo... Nu ne e nici o frică... Numai să poftească prusacii...

Danton (*batjocoritor*): Cum să poftească... aici? (*și brusc serios*) Nu aici, acolo înaintea lor (*bărbătește, retoric*). Arătați că râsul vostru e mai tare decât pasul lor de defilare...

Toți (*înflăcărați*): Așa e, mergem.

Danton (*bănuitor*): Cu toții?

Toți (*înflăcărați mereu*): Cu toții... La Châlons...

Danton (*îndesat*): Bravo, așa... cu toții... (*arată pe unul din mulțime*) Tu nu ești Grivois din St. Marceaux?

Grivois (*bucuros că e recunoscut*): Da, eu sunt... Da, da, Grivois, eu sunt...

Danton (*nu le dă timp de gândit*): Du pe toți acești viteji în piața St. Antoine... Înscrieți-i pe toți ca voluntari (*și către ei, cu o falsă îndoială care se vrea confirmată*). Toți, nu-i așa?... Ori e vreunul care ar vrea să stea acasă? (*îngăduitor cu șiretenie*) Poate, cine știe?

Toți (*într-un suflet*): Nici unul... mergem cu toții...

Danton (*îndemnându-i cu satisfacție*): Așa, trăiască Franța!

Toți: Trăiască Franța... (*urale continue*).

Danton (*părintește*): Și acum plecați. Rămânem aici numai miniștrii ca să facem planul de luptă... Că fără plan nimic nu se poate...

Toți (*de aceeași părere și ei*): Așa e... așa e... Trăiască Danton... Trăiască miniștrii Republicii... (*ies cântând "Ça ira"*): Ah! Ça ira, ça ira les aristocrates à la lanterne. Ah! Ça ira, ça ira les aristocrates, on les pendra.

Danton (*caută prin hârtiile pe care le are dinainte, vede că au mai rămas câțiva, acum autoritar*): Haide, plecați... (*cu înțeles*) Nu rămân aici decât miniștrii... (*au plecat și cei doi, Danton așteaptă mereu în picioare*).

Servan (*începe o frază dar vede că Danton așteaptă mereu*): Am făcut o expun....

Danton (*Cu fața încruntată așteaptă mereu în picioare, fără să asculte pe Servan... Dintr-o dată toți înțeleg despre ce e vorba și privirile tuturor se îndreaptă spre d-na Roland, care de la început a înțeles ce așteaptă Danton și numai după un timp iese penibil jignită. După plecarea ei, figura lui Danton se destinde și Servan vrea să continue.*)

Servan: Am făcut o expunere.

Danton: Mai întâi, dragul meu Servan, să terminăm ce am hotărât ieri. Trebuia să-mi aduci niște acte... contractul cu măcelarii de la Dijon.

Servan: Să vezi, Danton... Nu sunt încă gata... se lucrează... sunt cam multe formalități... funcționarii..

Danton (*redevine nervos, febril*): Dar bine, Servan, când armatele dușmane sunt la porțile Parisului, te pierzi în formalități? Nu știi că toți funcționarii sunt regaliști?

Dacă ar fi după ei... Unde ți-e secretarul general? (*strigă*) Pacha... Pacha...

Roland (*sec*): Și pe urmă chestiunile de bani sunt delicate... Trebuie să îndeplinesc toate formele...

Danton (*fără să bănuie că din cauza asta va merge la ghilotină*): Ei, și dacă n-ar fi formele îndeplinite?... Dar bine, Roland, dacă într-adevăr guvernul nostru nu ar putea justifica, nu un milion, nu două... dar chiar cincizeci... și ar putea salva, totuși, Franța, crezi d-ta că ar avea cineva mișelia să ne reproșeze că nu am făcut (*șuierător de ironic*) contabilitate? Atunci când totul e de pierdut. Când îți arde casa, amicii mei, întâi cauți să stingi focul și pe urmă faci inventarul lucrurilor rămase și socotești apa risipită...

Roland (*mereu sec*): Dar nu se poate tolera dezordinea... e nevoie de organizare...

Danton (*izbucnind clocotitor*): E o singură ordine adevărată azi: Toate privirile, toate eforturile, toate posibilitățile spre inamic! (*cu hotărâre înclăștată*) Organizare? Ei bine să organizăm victoria, nu fuga...

Roland (*timid*): O retragere nu înseamnă fuga... A evacua Parisul...

Danton (*teribil, i-au ieșit ochii din cap, cu pumnul amenințător*) Roland... Roland... ia seama când vorbești de evacuare! (*dar brusc se oprește, comprimă în el mânia, și continuă căutând să fie calm*) Cetățeni, colegi, un război nu se poate face, când n-ai armată și muniții, cu retrageri. Un asemenea război nu se poate face decât cu entuziasm. De altminteri, cetățeni, situația nu este atât de grea. Patria va fi salvată. Totul se mișcă, totul se zguduie, totul arde dornic de luptă. Verdunul, contrariu primei știri, nu a căzut încă, e numai înconjurat. Garnizoana lui și-a propus să

măcelărească pe cel care va vorbi de predare. Parisul va seconda
sforțarea armatei... O convulsie ne-a scăpat de un rege fără auto-
ritate... tot o convulsie violentă va arunca pe inamic dincolo de
frontieră. Comuna a luat măsuri supreme. Tot poporul va fi che-
mat azi după amiază în câmpul lui Marte. Tunurile menite să a-
mintească greul clipei vor bubui din oră în oră, clopotele tuturor
bisericilor vor suna... Măine, zeci de mii de oameni vor pleca
spre câmpul de luptă, iar alte zece mii vor rămâne aici... căci
nenorocirea cea mare nu e numai că luptăm cu o armată de trei
ori mai numeroasă, nu e numai că vin împotriva prusacii și o
legiune de zece mii de aristocrați care se întorc să-și cucerească
dreptul de a domni absolut, ei și rudele și prietenii lor... Dar...
preoții și aristocrații rămași aici îi așteaptă ca pe niște elibera-
tori... Suntem între două focuri dintre care cel mai periculos nu e
cel din afară. Cu atât mai mult cu cât nu îl putem preciza acest
pericol interior. Dar pentru a-l înlătura, e necesar... trebuie...*(cu
o privire groaznică, precisă)* trebuie să înspăimântăm pe trădă-
tori și pe lași *(toți îngheață)*.

TABLOUL VI

Danton, Fabre, Camille, Grangeneuve, Dusaulx
și încă doi deputați. Apoi Marat și Grivois

*Același decor ca în tabloul precedent, a doua zi (3 septembrie), după ami-
ază, lumină vie fără căldură de început de toamnă. Danton ascultă pe
gânduri, refugiat în lumea lui, copleșit ca de o dureroasă fatalitate,
povestirile. Numai ceilalți pun întrebări.*

SCENA I

Masacrele

Dusaulx: Nu așa *(lămurește cu gesturi)*. Deasupra coșului, aproape de
acoperiș, e de obicei un fel de grătar... *(se duce la cămin ca și
când ar vrea să vadă, pe urmă ca și când și-ar fi dat seama că e
absurd, că nu e același lucru, renunță)* Ei bine, când a ajuns aco-
lo a trebuit să se oprească.

Grangeneuve: Dar atunci era sigur că îl prind.

Dusaulx: Deloc. După două zile, când totul ar fi încetat, s-ar fi cobo-
rât de acolo. În capelă nu se face focul decât la începutul lui oc-
tombrie.

Grangeneuve: Dar cum a putut el să se urce până acolo, dacă era rănit?

Dusaulx: Fusesse numai ușor rănit, la pulpă. Încă de când îl smulseseră din cuibul acela de mătase de la Dubarry, era vindecat.

Grangeneuve (*doritor de indiscreții*): Ascultă, era amantul ei?

Fabre (*râde*): Dar de unde... Un copil de 18 ani... Ea, de când a murit Ludovic al XV-lea, trăia cu Brissac, iar Montsabray era ofițer adjutant pe lângă el. Ea îl iubea ca pe un copil.

Camille (*zâmbind*): Curtezanele acestea au un mod de a iubi copiii...

Grangeneuve (*curios, deși dezaprobă cele ce s-au întâmplat*): Ei, și cum l-au omorât? Cum l-au prins acolo?

Dusaulx: După ce au fost măcelăriți toți prizonierii... Maillard, care judeca după apel – îl ținea singur în mână – a făcut socoteala că lipsește unul. Au numărat din nou toate cadavrele din grădină – că le târau lângă scărița din grădină – când unul dintre ei și-a adus aminte de Montsabray. L-au căutat la infirmerie, în capelă și nu l-au găsit, l-au căutat în toată curtea, nicăieri. Atunci paznicul, care cunoștea obiceiurile deținuților, a tras focuri de pușcă pe coș. Un glonț l-a lovit și i-a rupt pumnul. De groază a avut tăria să nu țipe și să se țină numai cu o mână. Ei au plecat, era ca scăpat. Atunci un ghișetier a adus paie. Au făcut focul. Din cauza fumului a căzut ca un liliac, desprins din tavan. Leșinat și mutilat, l-au adus în curte și l-au culcat pe o grămadă de cadavre. Pe urmă, (*stăruind asupra infamiei*) ca să fie treaz când l-ar omorî, au hotărât să aștepte și s-au apucat să mănânce...

Grangeneuve (*abătut, uimit, frânt de milă*): Unde mâncau?

Dusaulx: Chiar acolo... Nevestele lor, ca la lucru, le aduseseră de mâncare. De la o vreme, băiatul s-a trezit. Dar tot nu l-au omorât, acum ca să nu se scoale de la masă... El aștepta deci... și se uita la ei (*ce să mai lungim*). Abia după un sfert de oră i-au tras cinci gloanțe în piept.

Grangeneuve: Îți sleiește sufletul... N-am știut nimic. Eram aseară la teatru cu Verniaud și Barbaroux. Nimeni n-a știut... (*Danton tăce mereu mistuit de gânduri, iar ceilalți îi respectă tăcerea*) Și cum, în toate închisorile? (*se întoarce uimit către ceilalți pe rând*).

Dusaulx: La Carmes au omorât 200 de preoți, la Force 175. La Bicêtre – și acolo s-au dus, la St. Pelagie, la Abbaye...

Grangeneuve (*amărât*): Dar Comuna ce zice?

Dusaulx (*dacă-ți vine să crezi*): Billaud Varenne a ținut ucigașilor discursuri de încurajare.

Marat (*intră cu aceiași ochi arzători și e primit de toți cu tăcere și răceală*): Roland a înnebunit... A chemat pe Santerre și l-a amenințat. A scris o scrisoare violentă primarului, în paginile căreia

curg toate balele lui de ministru neputincios... (*scurt*) Ar trebui sfârșit cu domnul acesta... (*cu un rânj*) Are aerul că i-a pierit întreg partidul azi noapte.

Danton (*mereu preocupat de frământarea din el, întreabă vag, ca o paranteză, ca o dorință de precizare*): A scris primarului?

Marat (*cu multă mișcare*): Aleargă ca un smintit în toate părțile... Ți-am spus... Nu mai merge cu jumătăți de măsură. Să terminăm și cu toți Rolanzii, cum am terminat cu mișei din închisori (*Danton s-a sculat fără să răspundă*).

Grivois (*intră, sfios oarecum, dar dornic să primească laude, se adresează lui Marat*): Vreau să vorbesc cu amicul poporului. L-am văzut când a intrat aici (*și lămurește că merită să fie ascultat*). Am omorât pe toți aristocrații. Am tras în ei ca la măcelărie (*vede nemișcarea celorlalți, plimbă privirea pe la toți, și scade și el tonul*). Știi, i-am omorât...

Marat (*aruncând înapoi coada tulpanului cu care e legat la cap ca o femeie*): N-ai omorât nimic... Franța e plină de trădători... În închisorile Parisului au căzut 900 de canalii regaliste și pe câmpul de luptă (*cu ochii de foc*), în aceeași noapte, au căzut 9000 de soldați ai Republicii (*înlăcrimat, tremurând de dezgust și indignare*) fără nici o vină, lăsându-și copiii și nevestele (*cu o voce îndurerată*) nu în castele, ci în colibe, fără o bucată de pâine... Viitoare slugi – fără putință de schimbare – ale vlăstarelor aristocrate (*răsucit în el însuși, ars de gânduri*). Ah, mila de lichele sentimentale (*cu pumnul înțelșat*). Trebuie lovit...

Grivois (*fanfaron*): Marat... Am lovit noi ieri! (*și deodată vine la ceea ce-l durea*) Știi cu Cazotte...

Toată lumea are o tresărire de atenție.

Marat (*sec*): Ce-i cu Cazotte?

Grivois (*a scăzut tonul, lămurește încurcat*): Știi, cu fata? Tocmai d-aia am venit numaidecât, să-ți spun, ca să nu crezi...

Marat (*cu dispreț*): Spune.

Grivois: Să vezi... Mai târziu, spre seară, m-au trimis pe mine să mă fac judecător...

Grangeneuve (*nedumerit*): Judecător?

Grivois (*lămurește binevoitor, firesc*): Ca să judecăm adică, pe vinovați...

Grangeneuve (*parcă s-ar lua cu mâinile de păr de uimire*): D-ta ai fost judecător?

Grivois (*mereu firesc*): Da, că tocmai de aceea... (*se bâlbâie*) asta vroiam să-ți spun... Știi... ei au văzut că eu am curaj: pentru că din-tâi cu elvețienii, toți încremeniseră (*vede că ceilalți nu știu despre ce e vorba, lămurește deci, și mai de aproape, familiar, cum ar povesti despre o ispravă de acasă*). La început cu cei 150 de

elvețieni n-au făcut judecată... *(ca și când apoi ar fi făcut...)* Când a intrat Maillard la ei, au căzut toți în genunchi și cereau, plângând, iertare. Maillard le-a spus că nu îi omoară nimeni, numai să treacă prin gang în curte, că de acolo îi transportă la altă închisoare... *(face semn cu ochiul)* Știți că acolo, la ușa dinspre grădină, erau ai noștri cu săbii și sulite... Care cum ajungea *(împunge aerul)* îl luam ca în frigare... Elvețienii, mereu în genunchi, cereau iertare. Atunci unul dintre judecători a deschis puțin ușa și i-a poftit: Haide, domnilor, poporul nu are răbdare... Curaj! Dar ei au dat înapoi ca o cireadă care vede abatorul: "Trebuie să se termine odată, a strigat un judecător"... Cine iese cel dintâi? Un subofițer tânăr, așa chipeș – frumos băiat – a ieșit în față *(îl imită)*. Eu, arată-mi cum să ies... A aruncat pălăria înapoi camarazilor și a venit deodată în prag... Avea niște ochi... toți se dădeau în lături... A venit așa până în mijlocul curții înconjurat de săbii și sulite. Pe urmă s-a oprit cu brațele pe piept. Ai noștri n-aveau nimeni curaj să lovească. Dar eu, când am văzut asta, am tras cu sabia și i-am retezat umărul...

Atunci abia toți fricoșii au năvălit pe el, de l-au făcut bucățele *(acum se lămurește)*. De aceea – înțelegeți – când cu achităriile... *(toți ascultă uluiți, cu ochii măriți)*

Marat *(neimpresionat)*: Ce achitări?

Grivois: Maillard lăsa din când în când să scape câte unul... Ai noștri din curte, au dat atunci năvală peste judecători și au cerut ca eu să fiu de față... să nu las "muierile" să judece. De... ca să zicem așa, "muierile", că erau și muieri cu noi, dar ele erau mai aprige chiar decât bărbații... Iar când a venit Cazotte, eu eram acolo... Pe el l-au condamnat; adică ne-a spus nouă: Domnul e transferat la Force *(face iar cu ochiul)*. Dar când să iasă în curte, fata ș-a atârnat de gâtul lui tată-său: S-o străpungă întâi pe ea. Și asta vream să-ți spun, că eu am zis atunci să fie iertat, că m-am uitat și toți judecătorii plângeau... și l-au iertat, dar Guigrot a cerut ca să i se dea și ei un pahar cu sânge de aristocrat, să bea, cum i-au dat fetei lui Sabreil... Eu am zis atunci să o lase, să nu-i mai dea să bea... numai să strige "Trăiască Națiunea"... Și de aceea venisem, ca să nu crezi cumva că eu nu sunt patriot. *(Cei mai mulți zâmbesc, îndepărtat ca de pe altă lume, de moarte și tristețe, dar diferiți unul de altul. Marat a ascultat și el cu interes.)*

Marat *(imparțial)*: Că ați cruțat-o pe ea, foarte bine ați făcut! O asemenea fată merită să trăiască, *(neînduplecat în logica lui...)* dar Cazotte e vinovat și trebuie să moară... *(către cel ce-l însoțea, cu autoritate)* Să-l aresteze din nou și să nu-l lase să fie la un loc cu fata...

Grivois: A!

Danton e mereu parcă pe altă lume.

Dusaulx: Dar unde e Robespierre?

Marat: Nu l-a văzut nimeni... A fost numai la închisoare ieri de a scos un preot: pe Lepérac.

Camille (*înduioșat, în culmea bucuriei*): L-a scos?... E fostul nostru repețitor la liceul St. Louis... L-am căutat ieri în toate închisorile... Eram disperat...

Marat (*cu un rânjel, ca o lamă de sabie*): Dar acest preot putea să depună jurământul că respectă legile țării, mon cher Camille?

Camille (*omenos*): Marat... nu mai fi atât de mânios... Chiar tu ai scos ieri câțiva...

Marat (*gata de plecare*): Danton, ai să treci pe la primărie, nu?

Danton (*obosit*): Nu pot să trec azi pe la primărie. Dar de ce?

Marat: Pentru ca să vorbim (*n-ar fi vrut parcă să spună*). S-a hotărât acolo arestarea imediată a lui Roland și Brissot (*îi arată mandatul pe care-l scoate din buzunar*).

Danton (*uimit, ia mandatul, face un gest de "sunteți nebuni"*): Du-te în piață și vezi mai departe cum stăm cu înrolările (*Marat și tovară; îi lui ies*).

Grangeneuve, Dusaulx (*nedumeriți, speriați, după ce au așteptat întrebindu-se parcă în gând ceva, ies și ei*).

Danton: Camille, du-te la primărie și vezi ce e acolo (*ia mandatul și îl face fâșii*). Au turbat (*oftează adânc*) Fabre, ce faci tu acum?

Fabre: Am câteva hârtii urgente... Dar ce? Vrei să pleci?

Danton (*mereu obosit*): Nu știu.

Fabre: Așteaptă pe culoar – adică, am dat ordin să-i bage în salonul mare, ca să nu dăm mereu cu ochii de ei.

Danton: Ce vor?

Fabre: Eliberări... sunt rude, părinți disperați... cer eliberări...

Danton: Eliberează, Fabre... Dă-le drumul, la toți... oricui e cerut de cineva, dă-i drumul...

Fabre (*cu un reproș vag, fără răutate*): Atunci să le dăm drumul la toți, Danton?

Danton: Nu, asta nu se poate... Cine are norocul să fie cerut, să scape... Nu putem renunța la o măsură necesară, dar putem da o mână de ajutor norocului orb... (*scăzut ca o concluzie, ca o lămurire a luptei grozave din sufletul lui*) Tu știi că a căzut Châlons...?

Fabre (*împietrit, scapă hârtiile din mâini*): A căzut Châlons?

Danton (*face semn*): Sst! Azi noapte. Să nu te audă nimeni... Sunt în stare să fugă toți până diseară... Am luat măsuri să nu se afle...

Fabre (*cu ochii speriați*): Dar atunci prusacii sunt la două zile de Paris?

Danton (*întrebarea e în el ca un șarpe, nu poate admite asta*): Nu. (*formidabil, cu gura încleștată*): Nu, asta nu...

SCENA II

Danton, intră Doamna Roland

Doamna Roland (*după un timp, de-a dreptul, vehement*): Ceea ce ai comis... dezonoarează pe toți acei care au făcut greșeala să-ți întindă vreodată mâna.

Danton (*rămâne drept în picioare, calm, cu privirea oprită asupra ei, îndurerat*): Fiți liniștită, doamnă, această mână nu vi se va mai întinde niciodată.

Doamna Roland (*cerându-i socoteală*): Domnule ministru al Justiției, viu să-ți amintesc că în discursul de la 11 august ai declarat în fața întregii Adunări, în timp ce regele și regina așteptau în lojă, că "unde începe Justiția trebuie să înceteze răzburarea populară", (*silabisind*) că îți iei răspunderea (*aspru*). Ei bine, îți cer să-ți ții cuvântul (*Danton tace copleșit. D-na Roland uimită*) Așadar? (*cu o ironie teribilă*): Fii un om de onoare, "d-le Danton".

Danton (*istovit*): Onoarea mea nu poate să treacă înaintea aceleia a Franței, doamnă (*rămâne frânt ca un ciclop învins*).

Doamna Roland (*cu ochii sclipitori de mânie*): Ha, ha, ha! Cum îndrăznești să spui că Franța a dorit...

Danton (*întrerupând-o obosit*): Franța a dorit Revoluția, doamnă... și înțelege s-o apere împotriva oricui...

Doamna Roland (*surâde cu ochii triști*): Ah, Revoluția asta! Cum am visat-o eu! Cum a visat-o Franța întreagă... Un veac întreg... Ori-bil lucru, dacă aceasta e Revoluția... (*ca o viziune de groază*) Oamenii dezarmați, goniți ca animalele prin închisori și uciși prin colțuri, femei decapitate și trupurile lor batjocorite în fața tuturor, capete și bucăți de carne purtate în sulică... (*cu vocea frântă de durere*) "D-le Danton" noi am gândit un stat nou, în care adevărul, dreptatea și binele, călcat-n picioare de cel vechi, să înflorească libere... (*cu un imens dezgust*) Nu un stat în care ministrul Justiției să îndemne la asasinat...

Danton (*ca un tigru trezit*): Ceea ce spui d-ta este o infa... (*se răsușește în el și se oprește*).

Doamna Roland (*l-a prins din nou, cu altă vină*): Continuă... Să insulte o femeie nu e decât foarte firesc pentru "noua republică".

Danton (*stăpânindu-se, regretând*): Sunt clipe când nu poți asculta orice (*își mușcă nervos buzele*). Și apoi nu uitați doamnă, că noi nu suntem în fond decât canalia... (*amar*) canalia străzii (*o privește în ochi, emoționat, vorbește cu buzele crispate, cu o patimă care înseamnă poate și o mărturisire de dragoste*). Nu ne putem schimba mijloacele chiar atunci când întâmplător avem sentimente ceva mai deosebite.

Doamna Roland (*e lovită în plină figură, uimită ca și când ar privi într-o prăpastie*): Dar...

Danton (*emoționat, crispat*): Nimic... nimic, doamnă (*se uită obosit în pământ*).

Doamna Roland (*înduioșată, aproape să-i ia mâna*): Danton! (*Danton zâmbește îndepărtat; ea, încurcată*) Ești o fire atât de ciudată.

Danton: Foarte ciudat, desigur, să ai o figură de monstru și să...

Doamna Roland (*protestând*): Dar...

Danton (*surâde prietenos*): Știu, doamnă, tot disprețul pe care vi-l inspir...

Doamna Roland (*tulburată*): Dar te înșeli... Te-am chemat la noi în casă, ai fost la masa noastră...

Danton: Pentru că a fost o necesitate... Așa cum iei o doctorie cu sila... M-ai chemat ca să mă faci să simt și mai mult câtă deosebire pui între mine și ceilalți...

Doamna Roland (*mirată, scuzându-se*): Dar pentru Dumnezeu... Ai făcut aluzie la ce am spus eu... odată...? Ar fi inutil să-ți amintesc cum ai vorbit și d-ta despre casa noastră. Câte ironii...

Danton (*cu o părere de rău îndepărtată*): Veneam cu atâta suflet, cu multă dorință de a fi acolo în casa în care prezența d-tale... (*se întrerupe și reia brusc*) Nu doamnă, nimeni nu a înțeles atât de mult ca mine... poate, nu știu... acel interior... prezența d-tale seara în sufragerie... (*nervos, scăzut*) Nimeni n-a fost întâmpinat cu atâta bănuială.

Doamna Roland (*"rezonabilă"*): Danton, suntem obișnuiți să judecăm oamenii după faptele lor... și recunoaște și d-ta că n-ai fost tocmai amabil nici cu mine, nici cu bărbatul meu... Și pe urmă sunt atâtea lucruri care nu se pot explica la un om de inimă... Danton, ce s-a întâmplat ieri... ne dezonoarează pe toți...

(*Danton zâmbește melancolic, ca un om care are dreptate și nu e înțeles.*)

Nu... nu... Fii un om brav... Sunt lucruri, a căror gravitate d-ta se pare că nu o înțelege... Sunt greșeli, pe care, dacă ai avea cine să te sfătuiască, nu le-ai comite (*zâmbind prietenos, măgulită de sentimentele pe care le bănuiește*). Danton, dă-mi mâna și promite-mi atunci că, din bruma de prietenie pe care o ai pentru mine, ai să mă ascuți din când în când (*Danton rămâne tăcut, ea ia asta drept o confirmare*). Nu-i așa? (*zâmbește copilăroasă aproape, Danton îi răspunde cu un zâmbet descurajat*) Și începi iar să vii la noi... Pentru mâine seară te așteaptă o supă cum îți place d-tale.... Nu... (*îi întinde mâna, el i-a sărutat mâna pe gânduri și rămâne, după ce ea pleacă, în scenă pe gânduri, surâzând trist*).

SCENA III

Danton, Fabre, Bréard, Camille

A intrat un ofițer plin de noroi, abia descălecat, cu o scrisoare în mână.

Danton (*tresare*): Ce e?

Ofițerul: De la generalul Dumouriez...

Danton (*O desface nervos și o citește în gând, lăsând să se vadă fiecă sentiment... cum se cunosc mușchii bine formați prin piele. Scrisoarea cuprinde: confirmarea dureroasă a căderii Verdunului. Explicația ei: insuficiența înarmării, numărul inferior al combatanților. Soldații și-au făcut datoria. Comandantul și-a zburat creierii decât să iscălească căderea cetății. Inamicul și-a făcut intrarea, după ce garnizoana a ieșit cu onorurile cuvenite, ducând cu ea corpul lui Beaurepaire. În timp ce ei ieșeau au văzut pregătirile făcute pentru primirea împăratului: douăzeci de fete în alb cu ramuri de triumf, o mulțime în haine de sărbătoare. Danton rămâne pe gânduri. Îi curg lacrimile. Pentru întâia dată face impresia că e sfârșit, descurajat.*)

Fabre (*intră cu hârtii în mână*): Ce e? Ce s-a întâmplat Danton?

Danton (*îi întinde scrisoarea și spune ca o poveste străină*): A căzut Verdunul. Populația regalistă a silit garnizoana să se predea. Colonelul comandant Beaurepaire, în momentul când i s-a întins actul de predare, în loc să puie mâna pe condei ca să semneze și-a dus revolverul la tâmplă. (*Fabre tresare cu admirație. Danton surâzând abătut.*) Ascultă, în timp ce garnizoana ieșea cu onorurile cuvenite, prusacii au salutat cu douăzeci și unu de lovituri de tun cadavrul lui Beaurepaire (*râde acum deprimat, nervos și cu dezgust*). Populația în haine de sărbătoare ieșea înaintea inamicului. Douăzeci de fete în alb aruncau flori în calea regelui Prusiei (*adânc convins*). Câtă dreptate are Marat (*rămâne abătut*).

Fabre (*abătut și el*): Totul e zadarnic, Danton... Joi, prusacii sunt aici...

Danton (*sare ca ars, mai uriaș ca oricând, cu ochii ieșiți din orbite, dă cu pumnul în masă*): Nu. Ascultă. Dă imediat ordine (*și când Fabre e gata*) douăzeci de mii de oameni vor ieși să întâmpine mâine cadavrul lui Beaurepaire la barieră. Inima i-o vom duce la Panteon. Pe urmă...

Lacheul (*intră ca să anunțe*): Cetățeanul Bréard, președinte al Tribunalului, vă roagă să-l primiți înainte de audiență.

Danton (*scurt*): Cheamă-l.

Bréard: Domnule ministru, vă rog să mă scuzați dacă mi-am luat libertatea să vă deranjez... (*Danton protestează de politeț*) Dar e în interes de serviciu (*Danton întreabă cu sprâncenele ridicate*). Nouă sute de oameni au fost măcelăriți azi noapte în închisori...

Danton (*are o strâmbătură stăpânită*).

Bréard: S-au petrecut lucruri care întrec orice închipuire.

Danton (*nervos dar stăpânit, condescendent*): La secția a II-a sunteți, nu-i așa?

Bréard: Da (*continuă iară*) O haită de derbedei a asaltat...

Danton (*iar îl întrerupe*): Dacă nu mă înșel, la secția I-a tribunalul nu e complet...?

Bréard: Da... Sérizan a demisionat acum două săptămâni... Vream să vă rog, d-le ministru, să-mi dați autorizația să iau măsuri pentru paza închisorilor...

Danton (*vag*): Da, da...

Bréard: Fapte ca acelea, de a târî cadavre de femei goale pe stradă...

Danton (*are o sinceră strâmbătură de oroare*): Împrejurările sunt atât de grele... atât de grele, d-le președinte (*Președintele așteaptă. Danton nervos, după un timp îl privește întrebător*)

Bréard (*după un timp*): Domnule ministru... (*Danton stăpânit*) Aștept răspunsul d-voastră.

Danton: Domnule, dar nu înțelegi? întoarce-te la postul d-tale... nu te privește nimic din ceea ce se întâmplă la închisori (*violent, dar conștient*). Nu înțelegi că dacă aș fi avut alt răspuns ți l-aș fi dat din primul moment? (*președintele, după ce a rămas câteva clipe locului, iese uimit, fără o vorbă*)

Danton (*necăjit*): Fabre, unde-i Camille?

Fabre: E dincolo, cu un grup întreg.

Danton: Știe că îl aștept... De ce nu vine să-mi spună ce a făcut? (*către un servitor care intră*): Ce e băiete?

Lacheul: Câțiva cetățeni doresc să fie primiți de d-voastră.

Danton: Să nu mai vie nimeni. Aici avem de lucru... Camille...

Fabre (*care a fost dincolo*): Vine numaidecât. Ascultă, Danton, ce facem cu cele trei sute de chesoane cu muniții care trebuiau să plece azi noapte, dacă a căzut Châlons?

Danton (*hotărât*): Munițiile se duc acolo unde se aude tunul. Să-l caute pe Dumouriez... S-au cumpărat cele cinci mii de echipamente complete de la Dijon?

Fabre: Da... și ni s-au promis încă cinci mii... De la Orléans am adus două sute de căruțe pe care le-am trimis direct pe câmpul de luptă cu echipamente și cu munițiile.

Danton: Tu ai făcut asta?

Fabre: Da.

Danton (*se strâmbă*): Rău ai făcut, Fabre... Avem un comandament al aprovizionării... două sute de care pe drumul Châlons-ului ar putea să înfunde drumul (*brusc către Camille care a intrat*). Camille, cum stăm cu angajații voluntari?

- Camille:** Tocmai facem tabloul dincolo la mine... Toată noaptea am alergat.
- Danton:** Dă-mi-l.
- Camille:** Nu e complet, ți-l dau mai pe urmă... Sunt aproape paisprezece mii de înscrieri.
- Danton** (*are o sclipire de bucurie*): Paisprezece mii...
- Camille:** Dar vin mereu... Sunt destui... N-avem cu ce să-i îmbrăcăm însă... Tocmai că vorbea Fabre de niște echipamente...
- Danton:** Nu, nu, nu... Acelea sunt pentru Dumouriez. Nu te amesteca în asta... Vor fi expediate direct de către Ministerul de război. Nu încurcați lucrurile... Tu procură-ți totul singur din Paris...
- Camille** (*enervat*): Dar de unde?
- Danton** (*mânios și clocotind*): Devastează, dezbracă lumea în stradă. Mizerabilii care-și permit luxul să rămâie acasă, când alții mor la hotare, să plătească... Nici nu discuta măcar. Ia tot ce ai nevoie (*către servitor*). Ce e, băiete?
- Lacheul:** Cetățenii deputați au spus că așteaptă oricât, până îi primiți.
- Danton** (*se strâmbă plictisit, iar către Camille*): Profită de entuziasmul înscrierilor și provoacă entuziasmul donatorilor. Vorbește-le direct...
- Camille:** Nu vezi că am și răgușit? Pe urmă am luat tot ce am putut. Străzile sunt pline de trăsuri rămase în drum, am luat caii, pe loc, pentru artilerie.
- Danton:** Vorbește de-a dreptul mulțimii, obține tot ce se poate obține în momentele de însuflețire... De altminteri, îndată ce oamenii au în mână o armă – trimite-i pe câmpul de luptă...
- Camille:** Șase mii, dintre cei patrusprezece, au și pornit din câmpul lui Marte... spre Châlons.
- Danton** (*îl mângâie*): Bun, asta da (*sună*): Ești tu cam neastâmpărat puțin, dar băiat de ispravă... (*către lacheu*) Cheamă pe cetățenii aceia (*către Camille*). Trebuie să ne pierdem timpul acum, cu deputații. *Thuriot intră cu vreo 7-8 inși, toți deputați girondini.*

SCENA IV

Thuriot, Danton, Servan, Roland, Balou, Dusaulx etc.

- Thuriot** (*solemn*): Bună ziua, cetățene Danton.
- Danton** (*tranșant*): Bună ziua... Ce v-aduce la noi?
- Thuriot:** Danton, venim la d-ta ca la omul de stat care își dă seama de răspunderea pe care o are... ca la ministrul capabil să ia o hotărâre și s-o execute (*Danton devine nervos*). Ceea ce s-a petrecut azi noapte în închisori este înspăimântător (*toți aprobă*). Sunt lucruri care sub nici un cuvânt nu se pot permite...

Danton (*nervos*): Cetățeni, dacă s-au petrecut ieri excese le regretăm cu toți. Suntem hotărâți să facem tot ce e omenește posibil (*murmure, sunt nesatisfăcuți de făgăduiala asta*).

Thuriot: Danton, trebuie ca pe viitor să fie absolut exclus ca...

Danton (*întrerupându-l, reluând*): Vom face tot ce omenește e posibil și chiar (*ridicând tonul*) imposibil, ca să salvăm Franța și Revoluția (*așteptare enervată la ceilalți*).

Thuriot (*iese un pas înainte nervos, vorbește ca și când ar ține un discurs, pentru ai lui*): Danton, iubesc Revoluția, da, ador Revoluția, dar declar că dacă ea nu ar putea triumfa decât printr-o crimă, aș lăsa-o mai curând să piară decât să mă mânjesc ca s-o scap (*mare impresie și aprobare*).

Danton (*masiv, nervos și stăpânit*): Frumoasă frază. Acum zi așa: Dacă aș ști că pentru ca să scap pe mama bolnavă e nevoie să tai un pui, ei bine, aș refuza să tai un pui (*destindere la amicii lui, ceilalți sunt încurcați*). Intră Servan, pe urmă treptat ceilalți miniștri, deputați numeroși, Dusaulx, care se găsește mai târziu alături de d-na Roland.

Servan (*se îneacă de spaimă*): Danton, totul e pierdut... A căzut de ieri de dimineață Châlons... Trupele noastre se retrag în dezordine... Toate carele cu muniții s-au întors ieri din drum. Danton ce facem? Danton?

Danton (*un timp pe gânduri*): Cum ți s-au comunicat astea?

Servan: Comandantul coloanei de muniții... S-a întors o dată cu fugarii... Tunurile fug peste câmp (*abătut, mânios*). Când i-am spus lui Dumouriez să aibă grija Parisului, el s-a băgat cu armata, înapoi parcă, în Ardeni... Ce facem Danton?

Intră Roland și Clavière, d-na Roland.

Roland (*cu ochii în lacrimi, abătut, abia vorbește, se sprijină*): Danton, uite unde ne-a dus lipsa d-tale de înțelegere.

E deci din cauza acestei prime invazii prusace, aceeași panică, repetată în 1914 și în 1918 – și ca și atunci, se cere evacuarea Parisului.

Danton (*scăzut*): Nu e decât luptă... Așa e în luptă...

Roland (*plângător*): Acum nici evacuarea nu mai e măcar posibilă.

Danton (*întâi dă cu ochii de d-na Roland, pe urmă trecând peste orice, amenințător, se apropie înfiorător*): Roland... Roland ia seama când vorbești de evacuare. S-ar putea ca lașitatea d-tale să mă scoată din sărite (*ca să repare*). Nu uita că Adunarea a votat pedeapsa cu moartea, pentru cine într-un oraș asediat vorbește de predare, de evacuare (*intră câțiva deputați*).

Doamna Roland (*deprimată*): Ah, uite-l. Ce poți să faci cu omul acesta care nu se poate stăpâni...? Fără amenințări nu poate face...

Dusaulx: Numai amenințări? Hm. După câte știu are în buzunar mandatul de arestare împotriva lui Roland.

Doamna Roland (*cască ochii*): Ah... ce murdărie... (*amintindu-și*) Avea adineauri mandatul în buzunar...? Ce josnică ipocrizie...

(*Intră însă Balou, deputat, cu hainele strâmbe, cu mutră speriată.*)

Balou (*cu gura uscată*): Să fugă cine poate... (*înfrigurat*) Prusacii au intrat... au ocupat Meaux.

Danton (*privește crunt pe noul venit, apoi calm către Servan*): Cetățene ministru de război – întâia măsură pe care o vei lua: Nici un fugar nu va intra în Paris, ca să nu demoralizeze populația...

Balou (*și încă un altul care a intrat*): E prea târziu... străzile sunt pline de fugari și chesoane fugite...

Danton (*drept, de piatră, mereu către Servan*): Anunță neîntârziat că vor fi împușcați toți fugarii prinși la Paris... (*acum definit și calm*) Cetățene, de aici nu plecăm! Asta să vă iasă din cap. Nu părăsim Parisul (*încleștat*). Dușmanul, chiar de va învinge, nu va cucerii decât mormane de cenușă și cadavrele noastre (*intră un grup de soldați fugari, către ei teribil*). Ce e cu voi?

Soldații: (*extenuați, descurajați*): Trădare. Danton, generalii ne-au trădat... Châlons a fost vândut.

Danton (*stăpân pe el*): Camarade, fii liniștit. Toți trădătorii își vor primi pedeapsa (*privindu-i groaznic, țintindu-i cu arătătorul*). Începând cu voi.

Soldații simt că li se înmoaie picioarele: Noi?

Danton (*de parcă le-ar fi încleștat pumnul în gât*): Ce căutați aici? Pentru voi nu e decât un răspuns orice s-ar întâmpla acolo: Să muriți pe loc.

Alții: Dar ce vom face acum? (*murmure*)

Danton (*singura nădejde, mare ca un profet de fier și piatră, desfigurat, dar înălțat...*): Cetățene ministru de război! Ai în câmpul lui Marte șase mii de voluntari cu care astă seară vei ocupa înălțimile din jurul Parisului. Mâine dimineață vei avea încă șapte mii și mâine seară douăzeci de mii. Vei ține socoteală că Parisul are 800.000 de locuitori adică 120.000 de bărbați valizi... (*cu un rânjă teribil*) Nu e nici un pericol cetățeni... (*se întoarce și, scăzut*) Fabre, trimite să aducă aici mâine, de la Arcis, pe mama... (*reia cu gura strâmbă*) Nu e nici un pericol.

Fabre (*uimit*): Dar are șaptezeci de ani!

Danton (*întors în el însuși aprobă cu capul, după un efort suprem*): Nu-i nici un pericol... (*Intră un grup de voluntari, cu un căpitan. Afară se aude mulțimea lor, cu tobe.*)

Căpitanul (*grav și fără fanfaronadă*): Danton, cetățenii Parisului merg să salveze Franța. Ei au trecut înadins pe sub fereastra ta, ca un omagiu și în același timp ne-au trimis pe noi să-ți spunem

că își lasă nevestele și copiii în seama ta... Fii o pavăză teribilă împotriva infamiei care trădează, împotriva tuturor care așteaptă o nenorocire pe câmpul de luptă ca să iasă la iveală aici...

Danton (*întunecat*): Brav cetățean, poți pleca liniștit... (*simplic și masiv*) Îmi voi face toată datoria... Cetățeni, (*către ceilalți, acum când a luat, rece, o hotărâre ca de mormânt*) vreau să fac o mărturisire... (*firesh și greu*) Chiar de nu o veți crede, vă voi spune azi că nu am nici un fel de ambiție... Poate că, mai târziu, vă veți convinge de asta... O dorință însă tot aveam (*cu ochii umbriți de părere de rău*). Să las copiilor mei un nume, numai un nume... care să le deschidă calea în lume... și a cărui simplă pronunțare să-i înfioare de mândrie... (*cu respirația grea, cu sufletul plin*) Ei bine, cetățeni, dacă Franța îmi cere și acest sacrificiu, fie (*cu vocea ca sentința de aramă*). Blestemat să-mi fie numele în amintirea oamenilor. Chiar dacă nimeni nu va recunoaște frumusețea intențiilor mele, chiar dacă acei care îl vor purta, acest nume, îl vor îndura ca pe o povară rușinoasă. Treacă de la mine (*trist și singur în fața istoriei*). Singură cauza e mare și ea nu poate pieri (*către ceilalți*). Plecați liniștiți (*continuă rar, răspicat, acum sigur de el după ce a făcut marele sacrificiu*). Cetățenilor, de altminteri, pe toți cei de aici vă cunosc... Sunteți suflet din sufletul Franței. Tulburarea de acum este explicabilă. Vi s-a exagerat pericolul momentului. Totul nu e încă pierdut. Măsuri au fost luate în grabă, pentru îndreptarea situației. Totul se mișcă... Am și pornit spre biruință (*ca un stâlp de flăcări*). Clopotele pe care le auziți nu sunt semnalul de alarmă, sunt numai (*încleștat, dur*) șarja noastră asupra dușmanului... Ca să învingem (*cu ochii vii, cu vocea de oțel, copleșitor, crescând uriaș*) ca să salvăm Franța... ne trebuie (*crispăt, scăzut, întâia dată "îndrăzneală"*) îndrăzneală (*apoi alarmant, dur*) mereu îndrăzneală (*dezlănțuit, elementar, formidabil*) neconținut îndrăzneală... (*Ultimele cuvinte au trezit toate sufletele. Ar fi o izbucnire de furtună dacă așară n-ar fi început, departe, abia murmurat să se cânte, de către trupele care se apropie, Marseillesa. Acum se aud clar ultimele două versuri din primul cuplet. Când începe al doilea:*

"Amour sacré de la Patrie"

rând pe rând, în câteva clipe, toți cad în genunchi și cântă marșul războinic, ca pe o supremă și deznădăjduită rugăciune. Danton singur rămâne în picioare ca o statuie de granit, adânc aplecat).

ACTUL III

TABLOUL VII

Duelul cu girondinii

SCENA I

Camille, Westermann, apoi Danton, Fabre și Guadet

Un fel de birou cu mobilier puțin, pereții goi.

Camille (*intrând, dă lămuriri*): Aici e un fel de odaie de odihnă. Ce s-a putut găsi. E aproape gol. Când vrea să se lungească pe canapea – știi cu oboseala lui după masă – sau mai ales pentru convorbiri deosebite... Stai aici, că ți-l trimit eu îndată (*iese, Westermann rămâne adâncit în gânduri pe canapea*).

Danton (*s-a oprit în prag, uimit, căci se cunoaște că nu știa cine îl așteaptă*): Westermann! Tu? Ce-i cu tine... aici?

Westermann (*îi joacă privirea*): Nu-ți place să mă vezi?

Danton (*bonom, voinic*): La dracu', Westermann!... Mi-ar place chiar să și vorbești.

Westermann (*nu lasă deloc să se vadă cât e de mulțumit*): A, nu, sunt obosit... De zece ore călare mi-ajunge... Un galop am ținut-o...

Danton (*cu capul mare, rânjind prietenos, cu buza crestată*): Fugar de pe câmpul de luptă?

Westermann (*încet*): Am învins.

Danton (*cu figura înflorită de bucurie nu poate vorbi*): Westermann! (*Westermann îl privește sfârșit de oboseală, surâde fără nici o vorbă. Danton e mereu nedumerit*): Westermann!?

Westermann (*tot cu jumătate de glas*): Bătălia a durat ieri toată ziua... (*și apoi de-a dreptul*): La Valmy...

Danton (*nu spune o vorbă, are ca o largă destindere sufletească, pe urmă îl privește cu ochi fericiți și plini de lacrimi, surâde*).

Westermann (*e mișcat și el, rămân amândoi tăcuți, un răstimp*): Ni-meni n-are voie să părăsească linia de luptă până azi la prânz. Ca tu să afli cel dintâi vestea... Dumouriez a vrut asta... ca s-o anunți TU Adunării!

Danton (*surâde pe gânduri*): De ce? (*cu o mulțumire tristă*) Vestea e pentru noi... Măine sau poimăine tot or s-o afle... Ce importanță

are pentru ei? (*rămâne iar pe gânduri*) Așadar, minunea s-a întâmplat...

Westermann (*întoarce capul spre el, mirat*): Și tu te-ai îndoit?

Danton: Nici o clipă... Nici chiar după vestea falsă, despre căderea Châlons-ului. Nici chiar după panica stupidă... (*cu fălcile puternice*) Dar adminte și tu că o realizare e, oricum, mai plăcută decât cea mai sigură nădejde (*și iar, după un răstimp, cade pe gânduri ca un școlar care nu are ce spune*). Așadar...Victorioși? (*râde parcă fără voie*).

Westermann (*devine grav*): Acum, altceva, Danton... (*ca în taină*) Am o însărcinare precisă din partea lui Dumouriez... (*Danton îl privește întrebător*) Vrea să înceapă imediat tratative cu inamicul. Are propuneri...

Danton (*preocupat*): Asta-i grav... Înseamnă că mergem cu toții la ghilotină (*Westermann își mușcă buza de jos...*) Nu... Spune-i lui Dumouriez că nu se tratează cu dușmanul atât timp cât e pe teritoriul nostru... Ca la romani... (*sună și spune servitorului*) Thomas caută în Adunare pe cetățeanul Fabre d'Eglantine și spune-i să vie aici numaidecât.

Westermann (*care e foarte mulțumit de răspunsul primit*): Danton, tot eu te cunosc mai bine... Știi ce răspuns i-am prevăzut lui Dumouriez? Întocmai ăsta... (*Danton surâde*). (*după un timp*) Pe aici cum stați?

Danton (*se întunecă, nedumerit*): Ieri s-a întrunit Convenția.

Westermann: Da? Care-i situația?

Danton (*ridică din umeri*): Ca în toate adunările e greu să vezi ceva lămurit... Pare-se că majoritatea e cu girondinii, rolandiștii care sunt numeroși. Iacobini adevărați nu suntem decât cincisprezece, cel mult douăzeci de inși. E probabil că mai târziu or să fie lupte înverșunate. Pentru moment însă nu prea mi-e teamă. Girondinilor le place mult să țină discursuri frumoase și eu nu am nimic împotriva acestui lucru (*către Thomas care a intrat*). Ei?

Thomas: A spus că vine numaidecât... (*Thomas iese*).

Westermann: De altminteri, văd că sunt aici mai toți ai noștri. Au reușit și Camille și Fabre și Robespierre, Marat, Fréron, Roland, Billaud, Chabot, Collot d'Herbois...

Danton (*plăcut*): Ai noștri? E un mod de a vorbi Westermann... Tare mi-e teamă că tot răul o să ne vină de la acești "ai noștri". Vrei să-ți spun drept? Am tot atât de puțină încredere în cei douăzeci de montagnarzi, cât în cei șaiszeci de girondini. Prefer, cum au botezat-o, "Câmpia". Șapte sute de oameni cumsecade, care nu vor să audă de nici o fracțiune, de nici un partid, care nu vor decât să lucreze pentru fericirea Franței. Dacă lucrurile vor

ieși totuși prost, să știi că numai din cauza partidelor a fost. Căci s-ar putea întâmpla și asta: Ca șapte sute de deputați să fie împiedecați să lucreze de optzeci de inconștienți gălăgioși. Personal contez mult pe această "Câmpie". Cu ea vreau să punem baza noului stat... De altminteri, ieri am venit cu o adevărată bombă! (*Westermann întreabă cu privirea*) Ah, de le-ai fi văzut capetele! Tu știi care a fost cel dintâi vot al Convenției, imediat după constituire? Că: "toate proprietățile teritoriale, individuale și industriale vor fi menținute". Etern menținute, cerusem eu... Ei bine, să fi văzut... Nu le venea să creadă urechilor... Montagnarzii...

Westermann (*uimit și el, dar fără să fie împotriva*): Ai propus tu asta? Tu, ministrul revoluționar, ministrul adus pe o ghiulea de tun, cum îți place să spui...? Tu, oratorul cordelierilor? Părintele sans-culoților?

Danton (*cu greutate și cu sens adânc*): Am ținut cu asta să precizez un lucru... Că Revoluția de-acum s-a sfârșit și că trebuie să procedăm la organizarea noului stat. Voi face tot ce-mi stă în putință ca să unesc toate forțele Adunării. Ca să putem organiza victoria dinăuntru, ca și pe cea din afară... Unirea tuturor (*intră Fabre*) Uite-l pe Fabre...

Fabre (*se îmbrățișează cu Westermann și, mirat*): Când ai venit?

Danton (*nu așteaptă, cu ton familiar*): Ascultă, Fabre... Am învins ieri la Valmy (*Fabre face un cap de nedescris*). Stai liniștit. Ai să ai timp destul pe urmă să-ți dezumfli bășica de toată îngrijorarea... Acum, ascultă... Dumouriez vrea să înceapă imediat tratative și ne cere consimțământul.

Fabre (*tresare*): Asta înseamnă ghilotina.

Danton (*tocmai*): Eu i-am dat răspunsul convenit prin el (*arată pe Westermann*). O dată cu el pleci însă și tu. Îi comunică lui Dumouriez aparte, că ai din partea mea însărcinarea să tratezi orice.

Fabre (*încremenește speriat. Westermann rămâne cu gura căscată*).

Danton: Păstrați cel mai mare secret. Capetele noastre sunt în joc. Toată lumea știe că tu te-ai dus să împaci pe Dumouriez cu Kellerman.

Fabre (*nu mai pricepe nimic*): Păi ce, sunt certați?

Danton (*sigur pe el*): Trebuie să fie. Unde sunt doi generali, cearta nu lipsește. Vorba aia, nu știi? "Două săbii într-o teacă".

Westermann (*uimit*): Nu, fără glumă... Știi că sunt foarte porniți unul împotriva altuia? Vreau să vorbim și despre asta...

Danton: Bine... (*lămurește profesoral*) Dacă se află cumva despre tratative, se pot întâmpla două lucruri: Sau rămâneți în lagărul inamic... și aci vă condamnăm la moarte în lipsă...

Westermann (*îl întrerupe cu oroare*): Dezertor...?

Danton (*necăjit, tranșant*): Sau veniți aici să vi se taie capul (*după o pauză, mai scăzut*). În orice caz, ca să nu demoralizăm poporul, eu am să dezminț orice tratative, și am să vă declar eventual trădători.

Fabre (*nedumerit*): Atunci de ce să mai începem tratativele astea?

Danton (*hotărât*): Dumouriez le crede necesare... Trebuie să știe el ceva... De aici nu pot să-mi dau seama... În orice caz, voi sunteți acolo... Fiți cu ochii în patru...

Westermann: Dumouriez crede că în cazul tratativelor va fi nevoie de mulți bani...

Danton: Îi vom trimite... Fabre ia tot ce poți... O să mai cerem și de la Monge, de la Clavière. În orice caz nu din cauza banilor o să compromitem soarta Franței... (*cu jumătate voce*) E cineva de vânzare dincolo?

Westermann (*își mai așază hainele pe el*): Nu știu... N-am vorbit prea mult... Am plecat azi noapte târziu...

Danton: Când porniți?

Westermann: Cred că la noapte. Aș vrea să mă odihnesc și eu un ceas-două.

Danton (*către Fabre*): Până aranjezi tu totul, el doarme la tine... La noapte luați o berlină și plecați... Scrieți-mi zilnic, Fabre... (*uita-se, se trage fără să vrea de păr*) Ah, de săptămâna viitoare, am anunțat-o: nu mai sunt ministru... (*cei doi îl privesc uimiți*) Nu luați deci angajamente precise (*lămurește*). Vreau să dau un exemplu ambițioșilor... Dacă am câștigat Valmy, pot să nu mai fiu ministru...

Camille (*intră agitat*): Danton, vino repede în Adunare – se pregătește o infamie... Vino imediat... Buzot vrea să depună o moțiune care te vizează direct...

Danton (*liniștit, dar curios*): Cum asta?

Camille (*înfrigurat*): Știm sigur... Acum se pregătesc... Se va cere o comisie de anchetă cu privire la masacrele din închisori.

Danton (*aproape palid, contrariat*): Dar... Buzot... e Roland? (*uimit, ridică din umeri*): Ce vor... pentru numele lui Dumnezeu, ce vor?

Westermann (*soldat*): Și ți-e frică?

Danton (*surâde descurajat*): Nu mi-e frică, dar asta înseamnă... (*sleit*) asta înseamnă războiul civil... (*se ridică în el însuși ca și când ar fi stat pe pumnale*) Război civil, Westermann...

Westermann (*plecând cu Fabre, face semnul tăierii capului*): Ascultă-mă pe mine... E singura soluție...

Camille: Danton, trebuie să vii imediat în Adunare...

Danton: Nu... Cheamă-l aici pe Barbaroux... Spune-i că vreau să-i vorbesc neapărat... (*Camille pleacă și rămas singur Danton se*

plimbă prin cameră abătut, vorbește pentru el, privind în pământ) Ce vor? *(cu capul mare, greu de tristețe)* Ah, prostie... Prostie de sticlă, prostie de humă, prostie de plumb.

Camille *(revine mai uimit încă)*: Barbaroux spune *(îi vine greu să spună)* că nu are nimic de vorbit cu tine. E chiar aici pe culoar.

Danton *(înfuriat dă cu pumnul în masă)*: I-ai spus să vină că-l chem?

Camille: Zice că dacă ai de dat lămuriri, ai să le dai *(subliniază)* Comisiei de anchetă.

Danton *(neliniștit)*: Camille, vor să prezinte chiar azi moțiunea?

Camille: Da. Așteaptă numai pe Roland.

Danton *(fierbând)*: Ascultă, cheamă aici pe oricare dintre ei, să vină unul. Trebuie să le vorbesc neapărat.

Camille: Hai, tu acolo...

Danton: Nu, între patru ochi. Sau, în sfârșit, aici între noi. Cheamă-i, Camille.

Când intră Guadet.

Danton *(voinic ca un taur, fără să-i dea timp să vorbească)*: Ascultă Guadet, ce nebunie se pregătește? Ce vreți?

Guadet *(vag, diplomat)*: Nu știu. Buzot va propune o comisie de anchetă cu privire la masacrele din închisori.

Danton *(uluie)*: Cum e cu puțință asta? Brisotinii ăștia și-au pierdut mințile?

Guadet *(e și el de părerea celorlalți)*: Toți cred că o explicație e necesară.

Danton *(cu o logică de fier, zguduitor de convins)*: Dar o explicație înseamnă discuție și discuție înseamnă apostrofe, amenințări *(precis, brutal, cu orgoliu sălbatic)*. Nu e vorba de mine, Guadet, dar o discuție înseamnă să ridicați Franța împotriva Parisului. Cum nu vedeți asta? *(abătut)* Franța, împotriva Parisului...

Guadet *(impresionat)*: Ascultă, nu-ți spun părerea mea. E hotărârea lor, a tuturor. Asta vor și ei. Spun că trebuie să se termine cu supremația Parisului *(Danton încremenește la afirmația asta)*. De altfel, ei au toți siguranța că tu urmărești dictatura. Zilele din august, când băteau cu pumnul în masă, nimeni nu le uită.

Danton *(zâmbește îndurerat)*: Eu? Dar mi-am dat demisia și din minister. Nu mai vreau nimic. O voi repeta în fiecare zi. Cum să-i conving că nu am nici o ambiție? Ah, Guadet, spune-le că în loc de dictatură, prefer oricând un chef strașnic cu fete frumoase. Ți-o jur.

Guadet *(hotărât)*: Danton, ei n-au pic de încredere în tine, mai ales...

Danton *(uimit, dezarticulat)*: Cum pot să priceapă atât de greu oamenii aceștia, care vorbesc atât de frumos? *(rugându-l)* Guadet, știu că ai oarecare trecere în partid *(umilit)*. Te rog, vorbește-le, explică-le.

Guadet (*ridică din umeri*): Are să fie imposibil, Danton. Sunt foarte porniți împotriva ta. Aseară, la d-na Roland...

Danton (*înfuriat*): Ah, d-na Roland.

Guadet: Aseară, la d-na Roland, Grangeneuve a vorbit despre tine. A fost o protestare unanimă și înverșunată. Mai ales cei tineri din jurul d-nei Roland. Barbaroux s-a sculat și a spus: Orice, orice, numai iertarea asasinilor și a complicilor lor, nu. Război, și o parte sau alta să piară.

Danton (*mișcat, înaintea prăpastiei care se deschide, înfiorat el însuși de teribila profeție, cu ochii înlăcrimați, viziunea Franței însângerate, ia mâna lui Guadet*): Guadet, girondinii au vrut războiul, (*brusc*) au vrut moartea, Guadet. (*Urmează o tăcere apăsătoare. Guadet iese, către Camille, abătut, îngândurat.*) Oamenii sunt răi și proști, Camille (*mai trist*). Iremediabil răi și proști.

Camille: La urma urmelor, dacă vor război, să-l aibă. Pentru asta nu-ți trebuie două zile.

Danton: (*scăzut, obosit*): Nici nu e vorba de asta Camille. Război înseamnă două armate față în față și (*cu un imens dispreț*) flecariiăștia talentați nu înseamnă nici măcar o armată. Tu nu înțelegi, Camille, cât de nerozi sunt acești talentați oratori (*știe bine ce spune*). În două ceasuri Marat și Robespierre pot aduce patruzeci de mii de oameni, care să măcelărească Adunarea ca o simplă închisoare (*uimit*). Ce pot ei opune nebuniei Parisului pe care îl întărește cu atâta imprudență? Că n-au măcar un batalion al lor (*îi scade privirea*). În schimb, răii aceștia pot face altceva, pot să zădărnicească orice operă de organizare (*nervos*). Hai în Adunare să împiedecăm ce se mai poate împiedica.

Camille: Ascultă, Danton, la urma urmelor de ce vrei să ai de-a face numai cu interpușii. O explicație limpede cu d-na Roland! Era adineauri în tribună.

Danton (*surâde amar, gândindu-se*): D-na Roland! A venit să supravegheze ședința.

Camille: Vorbește cu ea, e cel mai bun lucru.

Danton (*absolut neîncrezător*): Crezi că are să vină? Femeia asta are oroare de mine.

Camille: Fac eu tot posibilul s-o aduc. Îi spun că e vorba să se ia aici, de către consiliu, o hotărâre cu privire la familia regală.

Danton surâde, pe urmă rămâne adâncit în gânduri, intră, ferindu-se, Lameth.

SCENA II

Lameth, Danton

Danton nu-l aude și nu-l vede pe Lameth intrând.

Acesta întâi depune un pachet pe care-l are la el, pe urmă se apropie de Danton, care, obsedat de ceea ce e în el, pare absent.

Lameth: Danton...

Danton (*nu pricepe în primul moment, pe urmă dur, tranșant*): D-ta ce cauți aici? (*Lameth vrea să spună ceva, dar e apostrofat furios*): Lameth, găsesc că orice îndrăzneală trebuie să aibă o limită. Ceea ce faci d-ta nu poate rămâne nepedepsit (*hotărât*) La ghilotină. Thomas, (*mai violent încă*) Thomas, vino încoace (*dar când Thomas a intrat Danton șovăie prelungit*).

Lameth (*care, palid, se credea pierdut, vede șovăiala și spune servitorului*): Domnul ministru ordonă să nu intre nimeni aici neanunțat. (*Servitorul iese*).

Danton (*dur și strâmb*): Lameth, trebuie să fii nebun. Regalist proscris și să ai curajul să te prezinți ministrului Justiției chiar?

Lameth (*zâmbind sfios, dar zâmbind*): Danton, te crezi mai fără inimă decât ești. N-am riscat trecând frontiera decât să fiu recunoscut de cineva până aici. Dar aici? Nu d-ta ai să denunți un adversar. De altfel, odată ajuns știam că două lucruri te vor dezarma oricând: îndrăzneala și încrederea fără limită în d-ta.

Danton (*nedumerit, nu mai știe ce să spună*): E de neînchipuit.

Lameth: Am venit deci să-ți spun că regele are încă încredere în d-ta.

Danton (*face un cap enorm și pe urmă încremenește uimit*): Sunteți... sunteți.... nevinovați ca niște prunci.

Lameth: Trebuie să scapi familia regală.

Danton (*pe gânduri și ca o scuză*): Regele e azi în mâna Comunei. Nimeni nu are voie să pătrundă la închisoare... la Temple... decât autorizat de ea. Cine ar îndrăzni, azi, nu să-l scape, căci asta ar fi o imposibilitate, dar măcar să se lase bănuir de indulgență?

Lameth (*cald, scăzut însă*): D-ta singur îți poți permite asta... De aceea am venit la d-ta.

Danton (*precis, hotărât*): Nu, Lameth, nu cunoști situația.

Lameth (*cu convingere*): Niciodată un om n-a fost atât de puternic în Franța. Ești dictator, ai mijloace să dispui de totul. Poporul te urmează orbește.

Danton (*surâde descurajat*): Nu, Lameth. E aici o situație foarte ciudată. Mijloacele care mi-ar permite să-mi păstrez popularitatea contrazic convingerile și sentimentele mele... Eu nu pot să fac ceea ce fac Marat și Robespierre. Azi am de ales. La dreapta, girondinii proști și neînțelegători, la stânga, supralicităția demago-

gică a iacobinilor puri. Dacă mi-ar oferi autoritatea ei morală Convenția și dacă s-ar folosi de brațul meu puternic... unirea noastră ar însemna salvarea regelui și a tuturor, organizarea Republicii, orânduirea statului...

Lameth (*înmuiat de mirare*): Sunt atât de răi? E Robespierre atât de canalic?

Danton: Nu, dar e fanatic și prost... Câtă vreme girondinii sunt sentimentali și proști...

Lameth: Și nu poți să te împaci cu ei? Nu poți să-i convingi?

Danton (*amărât*): Sunt conduși de o femeie sentimentală și înversunată. Cine a convins vreodată o femeie sentimentală și înversunată?

Lameth: (*impresionat, confirmând oarecum*): Și peste frontieră se vorbește de ea. Se zice că e un fel de regină a Parisului... că în salonul ei se decide totul...

Danton (*se joacă gânditor cu tocul de scris*): E întocmai așa...

Lameth: Ei, bine, de unde influența asta? Cum de i se supun bărbații aceia?

Danton (*ridică din umeri, nedumerit*): Sunt toți îndrăgostiți de ea.

Lameth (*uimit*): Dar e o femeie aproape bătrână... patruzeci de ani...

Danton (*cu o părere de rău ascunsă, dar caldă*): Femeie... hm... dar e femeie, adevărată... Femeie... La 70 de ani dacă vrei, femeile acestea... eh, sunt rare – au ceva – un farmec, știu eu?... Vezi, asta nu se explică... Ele disting... Împart noblețea iubirii. Ele aleg și pentru cele tinere. Trecutul le dă un fel de autoritate... Ele judecă (*întărâtat*). Prostii Lameth... e încă frumoasă, Lameth... e "regină"...

Lameth: Eu am cunoscut-o... Mi-a dispăcut însă din cauză că mi se părea prea plină de cărți...

Danton: A! nu... chiar așa... Eh... Rousseau... Acum toată lumea citește cărți și iubește... iubește... și citește cărți... E albă, Lameth... E destul să-i vorbești despre Rousseau ca să-ți ierte orice (*zâmbind strâmb*). Să știi de altfel că dacă o să ne ducem de răpă, literaturii proaste a acestui prostănac o s-o datorăm... Mai sunt și alții... Rea e literatura proastă, Lameth.

Lameth: Dar ea? Are vreo preferință?

Danton (*trist, cu ochii în birou*): E amanta lui Buzot.

Lameth: Așadar de femeia aceasta depinde soarta familiei regale? (*nu poate primi asta*) Nu, nu, Danton, glasul d-tale e ascultat ca un oracol elementar. Niciodată n-ai cerut ceva fără să obții... Apără pe rege la Convenție...

Danton (*îl privește lung în ochi, definitiv*): Dacă regele e judecat... e pierdut. Un rege care a ajuns la bara Justiției e un rege mort.

Lameth: Atunci?

Danton (*ridică din umeri.*).

Lameth: Dar în definitiv, Danton, ce vrei d-ta? Ce poți?

Danton (*nedumerit mereu, vorbind parcă despre un altul*): Mă întrebi, ce vreau? Ce pot? În ceea ce privește ce pot, nu știu. În situația în care suntem, ce poate să afirme pentru a doua zi omul cel mai popular? Dar să sfârșim. N-aș vrea să mă arăt nici mai bun, nici mai rău decât sunt. Am toată încrederea în caracterul d-tale. Iată adâncul gândurilor mele. Sunt convins că regele e vinovat... Un rege prost e totdeauna vinovat. Bunătatea nu e o scuză... Căci după câte știu, nimeni nu e obligat să fie rege... cum nimeni nu e obligat să fie chiar surugiu.

Un om cumsecade se poate apuca și de altceva... Dar mai găsesc că e just, că e necesar, să-l scoatem din situația în care se află (*rărind cuvintele*). Voi face cu prudență și îndrăzneală, tot ce voi putea... (*cu înțeles puternic*) Mă voi expune dacă văd cea mai mică șansă de succes, dar dacă pierd orice speranță (*cu ochii mariți*) – și judecata e în cazul acesta – îți declar că voi fi printre acei care îl vor acuza, (*ca de piatră*) care îl vor condamna.

Lameth: De ce adaugi ultimul cuvânt?

Danton: Ca să fiu sincer.

Lameth: Atunci?

Danton: Atunci?

Lameth: Nu mai e nici o scăpare.

Danton (*firesc, cu ochii întrebători*): De ce nu vă gândiți la o evadare?

Lameth (*surprins*): O evadare (*Danton întreabă iar, cu privirea*). Cred că o evadare a întregii familii regale dintr-o închisoare atât de strașnic păzită, e ceva imposibil. Adu-ți aminte că n-au putut fugi de la Tuileries unde erau ca și liberi, dar de la Temple?

Danton (*ca o concluzie*): Atunci nu-i rămâne decât să se facă uitat în închisoare. În fond, Lameth, nimeni nu se mai gândește la el. Cel mult dacă chestiunea o să fie vânturată fără nici un rost de agitației de stradă... (*cu perspicacitate*) Mi-e teamă de o supralicităție politică...

Lameth: Așadar...

Danton (*a stat pe gânduri, pe urmă brusc, ridicându-se în picioare slut, cu buza crestată, cu un ochi puțin închis*): Ascultă, du-te la Viena și fă să ni se transmită o propunere de pace, în schimbul punerii în libertate a familiei regale.

Lameth (*surprins, convenind*): E o soluție...

Danton (*cu o autoritate prietenească*): Atunci, pleacă.

Lameth (*gândind mereu*): E o soluție (*scoate din pachetul cu care venise*). Danton... Vreau să te rog ceva. Știu că-ți place foarte

mult Shakespeare. Ți-am adus pe "Hamlet", volumul meu, dăruit și însemnat de tata. E un obiect fără valoare, dar prețuit în familia noastră.

Danton (*se uită la el*): Nu mai am timp de citit Lameth... Mi-am adus și eu din Anglia anul trecut tot teatrul lui Shakespeare și Marlowe. Le-am trimis la țară... la Arcis... Am acolo și o colecție prăfuită de povești italienești (*cunoscător*). E o italiană veche, tare gustoasă... dar acum nu mai am timp de citit. Ieși pe aici... pe din dos... e o altă ușă (*singur, melancolic, citește*). "To sleep! perhaps to dream...!"

SCENA III

Danton, Doamna Roland

Doamna Roland (*intrând privește neîncrezătoare biroul, vede că nu e vorba de nici un consiliu*): Știi prea bine că nu-mi face nici o plăcere să stau de vorbă cu d-ta...

Danton (*nemișcat*): Doamnă, nu e vorba despre mine, ci despre Revoluție.

Doamna Roland (*hotărât, privindu-l cu dispreț*): D-ta nu mai ai dreptul să vorbești în numele Revoluției...

Danton (*rămâne buimăcit de acest atac brusc*): Dar...

Doamna Roland (*reluând cu tărie*): Da, d-ta, nu. Din greșeală, ți-am lăsat-o o bucată de vreme și ai făcut-o (*îl privește măsurându-l amar... și-i spune șuierat...*) după chipul și asemănarea d-tale (*azvârle din mână cartea pe care pusese mâna*).

Danton (*îndurerat*): Doamnă, trebuie să înțelegeți...

Doamna Roland (*îi taie vorba cu un dispreț care se apropie de silă*): Ce să înțeleg? Ce ar putea să justifice fapta d-tale odioasă, fără pereche în istorie? Ce să înțeleg, decât că timp de cinci zile și cinci nopți oameni dezarmați au fost măcelăriți...

Danton (*o întrerupe destul de umil*): Era vorba de Franța...

Doamna Roland (*se plimbă acum prin birou, fierbând, îl oprește cu ironie*): Știu, știu! "În numele Franței!" (*surâde amar*) Instinctele d-voastră sanguine nu se puteau manifesta decât "în numele Franței"... (*înfiorată*) Ah, să ai pe buze cuvântul sfânt, iar în ochi priviri însetate de sânge și în mână pumnalul asasin... (*râde nervos*)

Danton (*nu se poate regăsi, caută cu privirea*).

Doamna Roland (*femeie îndurerată, sentimentală, indignată*): Nu "domnule Danton". Franța nu este o fiară setoasă de sânge. Franța nu sunt asasinii lași care au băut sânge și au purtat pe străzi bucăți din trupul batjocorit și sfâșiat al prințesei de Lamballe...

Danton (*e copleșit, a rămas cu privirea în pământ*): Doamnă.

Doamna Roland (*după ce s-a plimbat agitată, rămâne o clipă pe gânduri*): Ah, Revoluția asta, cum o vedeam eu în visurile mele de fată și ce au făcut din ea oamenii care n-au nimic sfânt... Oamenii care n-au decât pofte vulgare (*e cu ochii aproape în lacrimi*).

Danton (*aproape întăritat de "pofte vulgare"*): Doamnă...

Doamna Roland (*vede asta și continuă mai apăsător, tocmai ca să-l lovească*): Ce puteai să înțelegi d-ta dintr-o idee, pentru care s-au consumat cele mai nobile minți?... Ce puteai să simți (*șuierat*) d-ta, din toată noblețea lui Rousseau...?

Danton (*crescând de mânie, frământă hârtii găsite pe masă, gata să izbucnească*): Doamnă.

Doamna Roland: Oh, dar eu îți vorbesc de acestea și d-ta crezi că Revoluția e numai măcelarul Legendre, Maillard, Jourdain și ceilalți (*biciuitor*) "amici" ai d-tale.

Danton (*o privește clocotind, are privirea încinsă*): Doamnă.

Doamna Roland (*sfidându-l*): Știu, știu cât risc vorbindu-ți, aruncându-ți toate acestea în față. Nu-mi fac nici măcar iluzii asupra ecoului pe care îl au în sufletul d-tale... Ți-ar trebui pentru asta o undă de conștiință... Ceea ce deosebește pe om de animal e un sentiment al răspunderii față de sine însuși, o constrângere în fața adevărului, a frumosului, o luptă interioară... În d-ta e numai pofta de a speria – de a ucide și pe urmă de a te urca pe umerii celor care au înjosit chiar crima.

Danton (*e în el o fărâșă întăritată, pe care face vădite sforțări să o stăpânească*): Doamnă...

Doamna Roland (*magnifică în indignarea ei, mai ales acum când îl vede întăritat*): Ei bine, trebuie să ți se spună toate astea... Orice s-ar întâmpla. Trebuie să se știe că în vremea aceea, când deputații țării nu mai puteau dormi acasă de frica (*rânjind de silă*) unei bande de asasini (*pătimaș, clocotitor*) a fost o voce care a strigat în față adevărul, chiar aceluia care punea la cale totul... Știu, știu cât risc... Dar...

Danton (*s-a înfrânt pe el, acum deși e amar și violent se stăpânește, ironic*): Doamnă, dacă îndrăzniți să-mi spuneți lucrurile acestea așa cum mi le spuneți, este că, în fond, ceva sigur în d-voastră vă spune că – orice mi-ați arunca acum, în față – nu riscați nimic.

Doamna Roland (*îl măsoară cu ochii scânteietori*).

Danton (*continuând cu același zâmbet de dispreț*): Că încă, dacă într-adevăr aș putea dispune de viața și moartea oamenilor, dacă dintr-un capriciu de tiran numai aș putea trimite oamenii la moarte (*și acum scăzut, dar ca mărturisirea umilitoare a unei patimi*) dumneata, orice ai face, n-ai risca nimic (*surâde, acum trist*).

Doamna Roland (*râde batjocoritor, după un timp*): Ce, vrei să repeți scena de acum trei săptămâni? Ah, ce ieftină șiretenie (*i se crispează ironic ochii, i se strepezește zâmbetul*): Ce murdară ipocrizie.

Danton (*uimit, nu înțelege*).

Doamna Roland: Ce neinteligentă prefăcătorie...

Danton (*înțelege acum, dar greșit*): Doamnă, e adevărat că după convorbirea cu d-voastră, izbucnirea mea violentă în ședința Consiliului ar fi părut... (*șovăie, caută*) Dar în clipele acelea nu vedeam decât Franța.

Doamna Roland (*disprețuitoare*): Lasă Franța... Ea a avut norocul să fie salvată chiar împotriva d-tale... Nu... de altceva e vorba...

Danton (*sincer*): Nu pricep.

Doamna Roland (*batjocoritoare*): În clipa când încercai să mă înduioșezi, când aveai aerul că nu cauți decât drumul spre sufletul meu (*surâde ironic*) căutai un loc în care să înfigi pumnalul (*îl privește drept în ochi*). În ziua când mi-ai vorbit de "sentimentele" d-tale... aveai în buzunar mandatul de arestare a lui Roland.

Danton (*e uimit, nici nu poate vorbi*).

Doamna Roland (*îl privește rânjind, e o revoltă de sentimentală înșelată*): Ah, am aflat... am aflat (*cu silă*) ce vulgară șiretenie... Știi, vorba lui Beugnot "Îți iartă orice d-na Roland dacă recunoști că virtutea și sentimentele cele mai alese nu înfloresc decât în colibele umile..." (*râzând sarcastic*) Și atunci îi vorbești despre "Canalia străzii" de o "aparență" vulgară și brutală, care ascunde un "suflet gingaș"... ah... ah... ce murdară ipocrizie să se speculeze tocmai ceea ce ai mai frumos în simțire (*energic, viu*)... Ei bine, domnule Danton, multe s-au schimbat... Multe convingeri a trebuit să revizuiesc în aceste două luni de revoluție... (*terminând hotărâtă*) Jocul d-tale nu mai prinde.

Danton (*calm acum*): Doamnă, e adevărat că de la Comună mi s-a adus mandatul de arestare, dar l-am rupt.

Doamna Roland (*ironică*): Când te-ai convins că n-ai să-ți poți pune planul în aplicare?... Sau cine știe, dacă și atunci? (*zâmbind*) Poate că îl păstrezi încă.

Danton: L-am rupt îndată și pot să spun (*el acum ironic*) că atunci când vorbeam nu-l "aveam în buzunar".

Doamna Roland (*întorcând capul într-o parte*): Îmi ceri prea mult când îmi pretinzi să te cred (*și ocolind parcă brutal*). Nu, Danton, nici un fel de înțelegere nu mai e posibilă între noi... Asta ar presupune încrederea și...

Danton: Doamnă, vreau acum o convorbire politică.

Doamna Roland (*fără îngăduință*): Nici politică, nici nepolitică. În nici un fel... Cu dumneata nu se poate vorbi...

Danton (*are iar o tresărire de revoltă*): Totuși...

Doamna Roland: Noi nu avem nevoie să fim șireți... Vorbim limpede. Ne ceri prea mult (*cu dezgust năprasnic*). Nu putem deveni complicii d-tale...

Danton (*dintr-o dată descurajat, abătut, ca și când ar pricepe zădărnicia oricărei trude*): Doamnă...

Doamna Roland (*hotărât, privindu-l în ochi*): Preferăm ura d-tale...

Danton: Ura mea?... (*simplă, cinstită și bărbătească mărturisire*) N-am urât niciodată... (*grăbit ca să nu creadă că își face un merit*) din temperament, nu (*disprețuitor*) din virtute... Iar prostia te poate necăji, te poate exaspera, te poate abate, dar nu poate provoca ura... Pedepsa ei, e în ea însăși, cum e viermele în măr... (*revenind cu glas adânc*) și totuși, n-aș putea spune, Doamnă, că pe dumneata nu te urăsc (*o privește amar*).

Doamna Roland (*la cuvântul "prostie" avusese un gest de uimire indignată, pe urmă, după "urăsc", numai uimire*): Danton uiți...

Danton (*cald și amar*): D-ta trebuia să fii altfel... Trebuie să fie o deosebire între d-ta și toți proștii aceia frumoși și răi. Ești femeie (*e în acest uriaș, învins de prostie, o duioșie plină de tristețe*). Viața e urâtă, oamenii sunt neînțelegători și nedrepti... cine vrei să fie arbitru între noi?

Trebuie să avem nădejdea unui apel... Să știi că tot ceea ce faci, fără oameni și fără Dumnezeu, aduce un surâs prietenos în sufletul cuiva, care e deasupra... Împrejurările te-au adus în luptele politice, adică acolo unde oamenii sunt mai nedrepti, mai pătimiși, mai neînțelegători... Eram mic, la școală, (*surâde strâmb*) era între noi o singură fetiță și – mi-aduc aminte – aș fi preferat (*își scarpină fruntea*) să mor decât să aibă ea o părere proastă despre mine... Dacă tot ceea ce dorim frumos și drept în viață, nu e ca să fie înțeles de femei, atunci de ce e? Doamnă, ești o amară deziluzie pentru mine și o răscruce în înțelegerea mea despre femei... Se zice – tot Beugnot a spus-o mi se pare – că d-ta judeci cu inima... Am avut încredere în judecata inimii ...

Doamna Roland (*a urmărit cele spuse de el, tot mai nedumerită și oarecum neliniștită*): Unde vrei să ajungi?

Danton (*închis, cu jumătate voce*): Am avut încredere în judecata inimii... (*ca o cumplită profeție*) Acum înțeleg, că dacă nenorocirea se va abate asupra acestui popor, asupra acestei țări, e din pricină că rațiunea a întâlnit în calea ei o inimă.

Doamna Roland (*e nervoasă, nedumerită acum*): De unde știi dumneata ce e o inimă?

Danton: Cât de curând, doamnă, voi pleca... Mă voi face cum voi putea folositor pe lângă armată. Am impresia că d-ta, și cei din

jurul d-tale, aveți în mine o țintă, care îi întărește... Părăsesc ministerul și mă duc. Dacă plecarea mea va alunga norii care ne amenință, cu atât mai bine... Ea se împacă și cu dezgustul meu... Vă cer însă un singur lucru. Pe mine personal mă puteți ataca oricât, dar nu împingeți imprudența până la o luptă cu populația Parisului... Nu mai cereți socoteală pentru greșeli pe care nu le-a dorit nimeni și care de altminteri erau inevitabile...

Niciodată un tron nu s-a prăbușit fără să nu zdrobească și câțiva nevinovați cu țăndările lui. Lăsați septembrie în pace... E una cu Valmy. Plămădiți și ideea nefericită de a împărți Franța în cantoane, ca să contrabalansați Parisul... Federalismul d-voastră va fi...

Doamna Roland (*biciuitoare, neînțelegătoare*): Danton, nu observi că ai început să dai sfaturi...?

Danton: Atunci nu mai am nimic de adăugat.

Doamna Roland (*de neînduplecat*): Poți pleca liniștit, nu avea grija Franței, soarta ei e în mâini bune (*iese, cu același mers orgolios*).

Danton (*rămâne abătut, dezgustat, cu gura amară*).

Camille (*intră*): Ei? Ce-a spus?

Danton: Comandă pe diseară o masă la Palais Royal. Cheamă și câte-va fete... -

TABLOUL VIII

Cimitirul, seara

Danton, Lucile, Camille, Fabre, Marat

Lucile: Vine acum Camille, cu groparul... Dar e pe aici prin partea asta... Cunosc eu zidul...

Fabre: Trebuie să fie prin apropiere... Portarul mi-a spus că e dincoace de aleea mare...

Marat: Mizerabili brisotini... Trebuie ghilotinați toți, Danton... ei au omorât-o. Calomniile lor mizerabile... Tu nu știi, de când ai plecat, ce a fost... Gorsas îți făcuse o caricatură în care erai înfățișat ca un măcelar furibund, care spintecă oamenii și dedesubt scria: "Justiția în Septembrie". Îi trimiteau Gabriellei astea... În fiecare zi primea teancuri de gazete și scrisori de amenințare...

Danton (*rămâne abătut, pe gânduri*).

Marat: Sfătuiau rudele ei, să nu-i mai intre în casă... A vrut să se ducă să-și vadă o prietenă și a găsit ușa închisă...

Lucile: Nu, Marat... acolo a fost o greșală...

Marat (*întărâtat, violent*): Lasă că știu eu ce-a fost... I-a trimis prea târziu vorbă să nu vină, dar cauza asta era... Ah, le vor plăti, le vor plăti toate... Alaltăieri, la iacobini, Callot d'Herbois a și propus o moțiune prin care se denunță poporului actul infam al girondinilor care prin calomniile lor nemernice au provocat moartea Gabriellei Danton.

Danton (*are un gest de oboseală*).

Marat: Toată adunarea a aplaudat furtunos și a ridicat pumnii amenințând... Asta e, Danton... Vroiau să răzbune în modul acesta moartea tiranului și mai ales vroiau să se răzbune că l-am silit pe Roland să-și dea demisia... Dar au să plătească... Au să plătească...

Danton: Lucile, de ce nu m-ai anunțat la timp?... Cum de n-ai avut grijă...?

Lucile: Dar nu ni s-a părut atât de grav... Tu știi că ea, de vreo trei luni încoace, era mereu slăbită... obosită... Ție nu-ți spunea, dar ne spunea nouă (*cu ochii umezi*). Buna Gabrielle... Suferea, Danton, dar nu vroia să știi tu... Spunea că ești destul de necăjit... Plângea numai când eram noi amândouă...

Danton: Trebuia să-mi spuneți... Să mă anunțați neîntârziat...

Lucile: Dar asta a venit de ne-a surprins și pe noi... Acum zece zile, seara, nu părea mai rău decât de obicei... Pe urmă starea în care se găsea... După miezul nopții noi eram lângă ea, a început să geamă, a doua zi de dimineață a chemat la patul ei pe Louise Gély și i-a dat în brațe copiii rugând-o să le fie mamă... Atunci am expediat noi primul curier... dar până la Bruxelles... Peste o oră a murit... Am ținut-o trei zile... Credeam că printr-o întâmplare ai să vii...

Danton: Am părăsit Belgia numaidecât, am alergat ca un nebun, dar e sfârșitul ăsta de iarnă, ploios... Toate drumurile sunt desfundate...

Groparul (*venind cu Camille, domol*): Este aici, uite, al optulea mormânt de la Alee... Uite, chiar aici... Mai e un mormânt... ăsta e alături, acoperit de coroane, de ieri...

Danton: Ea e aici?... (*gâfâind îngrozit, crispat din cap până în picioare*) Nu... e cu neputință! (*și ars de friguri, halucinat o strigă pe nume ca și când ar aștepta un răspuns*) Gabrielle... Sunt eu... Danton... (*Așteaptă, pe urmă se întoarce către ceilalți, cerând cu privirea să fie lăsat singur. Toți se retrag.*) Gabrielle trebuie să-mi vorbești... Sunt între noi lucruri (*rămâne cu ochii fix*) nelămurite... (*rămâne cu capul în piept rece, blând, simplu după un timp*) Gabrielle, te-am înșelat și nu te-am înțeles... Tu ai fost totuși aproape de sufletul meu... Mi-ai dat copiii mei (*sumbru și înduioșat*). Gabrielle, iartă-mă... Am plecat, ca să nu mai fiu în lumea lor meschină... Ca să scap de ura lor mărunță și ei m-au lovit

prin tine... Sufletul tău de soră a tuturor l-au călcat în picioare, l-a rănit prostia lor crudă... Naivitatea ta a suferit... Tu nu știai că e numai un joc de ambiție și ai crezut... Naivă și bună... Cum cred copiii ce văd la teatru... Nu sunt asasin, Gabrielle... Tu o știai, dar inima ta blândă n-a putut suporta ceea ce suportă umerii mei de piatră... Gabrielle, infamia lor ți-a îmbolnăvit sufletul de mamă... *(abătut)* Am înțeles Franța întreagă și n-am înțeles femeia cu care în fiecare seară dormeam... Mama copiilor mei. Acea pentru care eram rostul vieții... *(surâzând)* Tu mă credeai frumos, Gabrielle... Iartă-mă... *(tace un timp, vin ceilalți și deodată, după un răstimp, Danton privește halucinat mormântul)* Cum e într-adevăr aici jos... dedesubt?... *(înfiorat)* Ea e aici? *(are mâini convulsive)* Stă de șapte zile aici dedesubt femeia mea... *(năpraznic)* S-o dezgroape... *(ceilalți îngheață uimiți)* Băiete, dezgroap-o.

Toți *(au încremenite gesturi de nedumerire)*.

Lucile *(îngrijorată)*: Danton.... Danton, ce vrei să faci?

Danton *(scos din fire, nebun)*: Lucile trebuie s-o văd – nu mă pot despărți trei palme de pământ pentru totdeauna. O ultimă dată. Trebuie s-o văd o ultimă dată. Haide, băiete...

Totdeauna-i prea mult... Dulăul pământului să-și țină botul... A fost o zi bună și caldă... *(a luat pe gropar de guler)* Haide, băiete... Lumina să străbată până dincolo... *(se frânge)* Gabrielle...

Fabre: Danton... E greu... Nu e voie...

Danton *(cu ochii măriți, cu gura căscată și strâmbă)*: Nu e voie să-mi văd nevasta... când e aici dedesubt? *(aproape că se repede asupra mormântului, a pus mâna în ceafa groparului care merge să scoată pământ)*

TABLOUL IX

Danton, Guadet, Robespierre, Marat, Balou, Președintele etc.

Sala Convenției la 10 martie 1793. Sală joasă, cu tribunele încărcate de lume revoluționară și de femei elegante.

Danton *(vorbește grav, ascultat de toată lumea, în tribună. E o liniște încremenită)*: Considerațiile generale asupra cauzelor dezastrului pe care le faceți azi, cetățeni, sunt juste *(vorbește răspicat, logic)*. Dar nu e vorba acum de cercetat cauzele. E necesar mai întâi să lecuim răul. Când îți arde casa întâi stingi focul și pe urmă faci cercetări și evaluări *(se încălzește)*. Dumouriez a conceput un plan care onorează geniul lui. Acum trei luni el a anunțat Puterii executive, la Comitetul apărării generale, că dacă nu avem

îndrăzneala să năvălim în Olanda, chiar în iarnă, ca să declarăm imediat război Angliei (*face o paranteză, scăzând tonul*) care ni-l făcea de multă vreme, o să avem greutate în doite, dând timp dușmanului să se pregătească (*greu, cu suflet greu ca și fizicul*). Pentru că n-am înțeles această trăsătură de geniu, să reparăm acum greșelile făcute.

Dumouriez nu e descurajat. El e acum în mijlocul Olandei. Acolo găsește muniții destule. Ca să dea peste cap pe inamic, îi trebuie francezi și Franța e plină de francezi.

Vrem să fim liberi? Dacă nu mai vrem, să pierim, căci am jurat-o. Dacă vrem să fim liberi trebuie să ne apărăm însă independența. Pitt simte bine că, având totul pierdut, Anglia n-are nimic de cruțat (*ținând sub privirea lui toată Adunarea*). Să cucerim Olanda și... Cartagina e distrusă (*cu o privire caldă*) Anglia va fi câștigată pentru libertate și revoluție (*poruncă a sufletului lui și rugă în același timp*) Trimiteți imediat comisari în toate părțile... Susțineți-i cu energie (*cald, stăruitor*). Să plece astă seară, astă noapte chiar (*susținut, legat*). Să spună celor bogați (*ca între paranteze, imitând*). Poporul nu are decât sânge. Îl dă cu prisosință (*rânjind cu buza crestată, cuvintele sunt lovituri de măciucă*) Haide mizerabili, dați bogățiile voastre (*pare de granit încins, pe urmă descleștează dinții, deschide mari ochii, înmuiat puțin, cald ca și când ar arăta un peisaj*) Vedeți cetățeni, ce frumos destin vă așteaptă... (*cu fruntea dreaptă*) Ce? Aveți o națiune întreagă drept pârghie, rațiunea drept punct de sprijin și (*întrebare de pară*) încă n-ați răsturnat lumea? Pierdeți vremea discutând? (*răsucit, scăzut iar, în el însuși*) Dar am mai spus-o în împrejurări grele când dușmanul era la Porțile Parisului (*aspru, de-a dreptul ca o înșfăcare de piept*). "Discuțiile voastre sunt mizerabile. Eu nu cunosc decât dușmanul". (*Scade, însemnând, prin tăcerea vocii, un nou paragraf.*)

Pe voi care mă obosiți cu argumentele și certurile voastre, în loc să vă ocupați de mântuirea Republicii, eu vă resping ca pe niște (*aprig, cu gura strâmbă*) trădători (*trece cu privirea ca o spadă de la girondini la montagnarzi, de la Verniaud la Robespierre*). Vă pun pe aceeași linie (*fără tranziție curentă, ca la marile temperamente*). Vă spuneam (*ca și când ar rupe din el*). Ei! Ce mă interesează reputația mea... (*ca un blestem*) Să fie numele meu terfelit, (*ridică fruntea*) numai Franța să fie liberă (*bărbătește, cinstit, cu hotărâre*). Ce-mi pasă că mi se spune că mă adăp cu sânge, când fac asta pentru libertate? (*chemare din adâncul veacurilor*) Puneți Franța în mișcare și vom merge glorioși spre vremea care vine (*larg, ca un zbor de sânge peste adunare*). Înde-

pliniți aceste mari destine. Fără dezbateri, fără certuri (*sec, tranșant, cu capul în piept*). Și Patria e salvată (*formidabile ovații generale, mai rezervate e drept la girondini*).

Președintele: Propun Adunării ca după o astfel de cuvântare să suspendăm câteva minute ședința. (*Adunarea aprobă, dar în timpul pauzei au loc cele ce urmează: apostrofe violente între deputați*).

Guadet (*furios*): Cum vrei împăcare... unire...? Când de două zile nici unul dintre ai noștri nu mai poate dormi acasă...? Când suntem căutați de bandele asasine conduse de Marat? Două mii de haimanale furibunde, ieri, după ce au devastat prăvăliile cu alimente, au încercat să asasineze pe Roland și Petion.

Marat (*aprig*): Poporul a așteptat destul... Dacă nu îi faceți dreptate, și-o face singur.

Guadet (*indignat*): Auzi... auzi nerușinatul...

Marat (*amenințător, cu un rânjel bolnav*): N-aveți nici o grijă... Ne vom răfui cu toți speculanții, cu toți acaparatorii, cu toți agiotorii (*mânios*)! Când foametea cea mai cumplită bântuie în Paris, voi, care sunteți tovarăși cu negustorii, refuzați să fixați prețuri maxime... Poporul nu are ce face cu banii voștri de hârtie... Ați dat drumul la mașină și tipăriți într-una... Puțin vă pasă că banii voștri nu sunt buni de nimic... hârtie goală...

Balou (*arătând pe Marat*): Trebuie trimis înaintea Tribunalului mișelul acesta care îndeamnă poporul la asasinat.

Marat (*cu ochii încinși*): A! Tribunalul! Tribunalul pentru tine agiotor nerușinat... Spune cu ce bani ai cumpărat, în doi ani, palat și echipaj?...

Balou: Canalie! (*scoate pistolul, se repede la Marat, se încaieră, deputații sar și îi despart*)

Grangeneuve (*apelând*): Cetățeni... V-ați întrebat unde oare o să ajungem, dacă vom continua așa?... La crimă... Ne vom omori între noi...

Voci: Așa e... Așa e.... Trebuie să se termine.

Lindet: Dacă s-ar împăca... Dacă s-ar împăca partidele între ele...

Garat (*cere prin gest să fie ascultat*): Prieteni, eu am o propunere!...

Voci: Spune-o... S-o auzim... Spune-o.

Garat: Nu văd decât o singură scăpare... Printr-un mijloc eroic. Știți că la greci în antichitate luptele dintre Temistocle și Aristide, împărțind cetatea în două fracțiuni dușmane, erau s-o ducă la pieire. Atunci Aristide a găsit salvarea în mărinimia sufletului lui: Atenieni, spuse el poporului, nu veți fi liniștiți și fericiți atâta timp cât nu veți fi azvârlit în prăpastia asasinilor și pe Temistocle și pe mine.

Danton (*însuflețit*): Ai dreptate... Ai dreptate... Garat. Trebuie ca unitatea Republicii să se restabilească chiar peste capetele noastre.

Voci (*însuflețite*): Bravo... da, da...

Danton: Propun deci ca un număr egal de fruntași dintre ai girondinilor și dintre ai noștri să se exileze din Adunare. Să lăsăm altă generație în loc, o generație care nu are în sânul ei certuri fără sfârșit... Eu cel dintâi mă ofer prizonier, zălog, la Bordeaux... Acasă la girondini chiar dacă mi-ar fi viața în pericol... Girondinii primesc?

Voci (*voci la girondini*): Da...da...

Danton (*către Robespierre*): Robespierre, auzi? Totul e salvat... Nu-i așa? (*aprobări la girondini*)

Robespierre (*cu ochi de mort, cu vocea albă, în mijlocul celorlalți care așteaptă tăcuți, înfrigurați*): Logica mea nu-mi permite să abdic... Nu de la putere, căci nu am nici una... ci de la mandatul pe care mi l-a încredințat poporul... Nu e vorba de mine, ci de ideile mele, la care nu pot renunța, ca la o haină... N-am dreptul să renunț la ele, mai curând îmi ofer capul... De altminteri, prăpastia lui Aristide nu era decât un sublim sofism... Sau se credea periculos Patriei, și atunci trebuia să sară el însuși în prăpastie, sau credea, dimpotrivă, că salvează Patria și atunci trebuia să arunce în ea pe adversarii lui.

Se face o liniște de gheață, după un timp deputații se îndreaptă spre ieșire.

Danton: Logică... Mereu logică... Neconținut logică și în timpul acesta Patria se prăbușește (*nervos*). Ia uite colegii noștri "entuziasmați" pleacă... Ah, numai în aplauze sunt harnici... Nu merge așa (*formidabil*). Somez toți bunii cetățeni să nu-și părăsească posturile (*toți membrii Adunării, intimidăți își reiau locurile, o liniște adâncă domnește în sală*). Constat, cetățeni, că știți nu numai să discutați frumos, să oferiți argumente, dar și să aplaudați furtunos și inutil. Cum? (*cu mâna intinsă*) În clipele când Miranda e bătut și când Dumouriez e amenințat să fie învăluit, vă puteți despărți fără să luați măsurile cerute de mântuirea publică?... Trebuie să hotărâți imediat cea mai urgentă măsură. Tribunalul revoluționar... Și chiar în această ședință să-l organizați. Inamicii libertății ridică fruntea... (*cu o mișcare largă, dar precis*) Nu văd mijlocire între formele ordinare și un tribunal revoluționar. Nimic nu e mai greu de definit decât o crimă politică, (*și fără să știe că și-a semnat cu asta sentința la moarte*) dar cel puțin trebuie să înspăimântăm, chiar exagerând, pe rebeli și pe vinovați. E un procedeu politic. Istoria atestă acest adevăr.

Voci (*din dreapta vehemente, amenințătoare*): Septembrie, septembrie...

Danton (*hotărât, convins*): Ei bine, dacă acest Tribunal ar fi existat în septembrie, masacrele, pe care cred că nici o putere din lume nu le-ar fi putut opri, n-ar fi avut loc. Să facem ceea ce n-a făcut Adunarea legislativă. Situația e aproape aceeași ca în septembrie. Să fim teribili ca să scutim poporul de a fi el. Să organizăm un tribunal... Nu bine, asta e imposibil... dar cât se va putea mai puțin rău...

Lindet: Acest tribunal este o monstruozitate... Unde e garanția legalității?

Danton (*cumplit, fără să-și bănuiască soarta*): În conștiința juraților (*consternare profundă la girondini*).

Lindet: Dar asta e moarte sigură...!

Danton (*neînduplecat*): Sunt lucruri inevitabile (*cu o convingere de fier*). Dacă în timp de pace se zice că e mai bine să scape zece vinovați, decât să se condamne un nevinovat, când Patria e în primejdie, e mai bine să condamnăm un nevinovat decât să scape cel periculos. De altfel Tribunalul nu trebuie să pronunțe decât pedeapsa cu moartea sau achitarea (*oroare în spre dreapta*). Această mare operă terminată, ocupați-vă de comisari, de ministere și dați-mi voie s-o repet: Înființarea unui Comitet al mântuirii publice este o necesitate imediată. Creați o marină ca să lovim în regatul britanic. Nu fiți zgârciți în oameni și bani. Pe urmă năvăliți în Olanda, eliberați Belgia, ruinați Anglia (*aplauze mari*). Cer deci Adunării să aprobe imediat propunerea următoarelor proiecte de lege: 1) Crearea unui Tribunal extraordinar 2) Instituirea unui impozit progresiv pe venit 3) Înființarea a patruzeci și două de comisii, din câte doi deputați fiecare, care să meargă în fiecare departament să supravegheze înrolările pentru armată. (*Adunarea în picioare, aclamând, aprobă*)

TABLOUL X

Danton, Guadet, Balou, Marat, Penières, Lasource etc.

Peste douăzeci de zile. Tot sala Convenției, înșesată. Danton, în picioare, vorbește. Se cunoaște că e la ordinea zilei o chestie de extremă gravitate. E un suflu de moarte în atmosferă, o atenție crispată.

Danton (*cu un calm întins, voit*): Nu e nici un pericol ca armata să se solidarizeze cu Dumouriez. Putem să vă asigurăm că toate măsurile au fost luate. Ministrul de război întovărășit de câțiva colegi ai noștri a plecat încă de trei zile ca să procedeze la arestarea lui Dumouriez și la constituirea noului Comandament. Acuzația colegului nostru este absolut nedreaptă, căci nu puteam proceda la arestarea unui general atât de iubit de armată, fără să avem în mână toate elementele trădării...

Guadet (*întovărășit de râsete sarcastice*): Sigur, nu puteați să-l arestați până nu fugea... (*iar râsete amare*) Complicii la ghilotină.

Balou (*se ridică aprig în picioare*): Sunt complicii? Dacă sunt, mă jur că-i voi străpunge aici în Adunare.

Danton: Nu puteți bănuî patriotismul nostru... Nimeni mai mult ca noi nu a suspectat pe Dumouriez.

Guadet (*acuzând energic*): Facțiunea Parisului l-a susținut...

Marat (*se scoală*): Ah, nerușinaților, când eu din prima zi l-am denunțat ca trădător, când m-am dus să-l arestez în plin bal, după Valmy (*cu un rânjel amar*) cine i-a luat apărarea? Nu oare la Roland acasă erau mesele bogate și (*ironic, cu ochii răi*) "intime"...? (*crunt, cu pieptul gol*) Da, la ghilotină cu complicii lui Dumouriez... (*îi privește pe girondini apăsător*) Asta vrem și noi...

Voci: La ghilotină orleaniști...

Penières: Cetățeni, ca să lămurim puțin situația am să vă destăinuiesc un fapt (*liniște desăvârșită, atenție activă*). Câteva zile după sosirea lui Danton și Delacroix din Belgia s-a primit, la Comitetul apărării generale, din partea lui Dumouriez o scrisoare. Dintr-însă se puteau vedea toate planurile criminale ale acestui general (*atenție mai mare*). Imediat după propunerea lui Breard, Comitetul a hotărât să aducă această scrisoare la cunoștința Adunării Naționale (*face o pauză abilă*). Doi inși din Comitet s-au opus (*altă pauză, și pe urmă, indică rar, ușor*). Danton și Delacroix (*enormă senzație*). Ei au cerut să le dăm timp să meargă la Dumouriez ca să obțină o retractare și garanții de credință sau să-l aresteze imediat (*cu privirea ca o linie dreaptă*). N-au făcut nici

una nici alta. Au mai dat trădătorului 16 zile ca să lucreze cu armata (*urmează o tăcere mormântală penibil prelungită*).

Danton (*abătut*): Am să mă explic.

Balou (*ironic*): A! cred și eu!...

Lasource (*se ridică precis, parcă după un plan anume... Vorbește tot liniștit*): Cetățeni, să mai precizăm încă, pentru că acum se explică toată purtarea lui Danton. Ne aflăm fără îndoială în fața unui teribil complot pentru restabili-rea regalității, iar Dumouriez era în fruntea acestui plan...

Danton (*e uluit că e atacat și încă atât de precis*).

Lasource (*face impresia unui orator extrem de abil*): Ca să poată izbândi conspirația urzită de Dumouriez, trebuia câștigată încrederea populară, trebuiau ținute cele două extremități ale firului... Aici și la armată... Mai întâi vă amintiți cu câtă insistență Danton a cerut, de la început, să meargă în Belgia la cartierul generalului...

Voci (*aprobă energic, infierbântat*): Da, da...

Danton (*sare de pe scaun gata să sfâșie, ca un tigru, dar se așază frânt, imediat*).

Lasource (*în liniștea îngrozitoare care apasă greu*): Timp de mai bine de trei luni el stă numai în apropierea generalului (*ironic*) și nu observă nimic. Mai mult... La un moment dat, când Danton părăsește Belgia (*insinuant*) o face fără să-și dea demisia (*precis*) ca să nu poată fi înlocuit...

Danton (*are ca o crispare furibundă a întregului corp*).

Lasource: Una dintre condițiile de reușită ale conspirației era ca Adunarea Națională să fie compromisă în ochii poporului. Danton apare deci la tribună și de acolo reproșează că e sub datoria ei...

Voci (*protestări violente, ironii*).

Lasource: Anunță o nouă insurecțiune (*grăbit*) pe care o și pregătește.

O voce (*cu sălbatecă energie*): Să cadă masca!

Lasource (*descurcând firele*): Ca să protejeze conspirația, trebuiau exagerate pericolele Patriei. Trebuia alarmat și zăpăcit poporul...

Danton (*se închide în el, crispat ca o meduză*).

Lasource: Dar atacurile lui împotriva "oamenilor de stat" cărora fi-rește le sunt de preferat generalii care nu așteptau decât să năvălească asupra Parisului? Iată lucruri care apar azi limpede.

Voci: Foarte bine... Trebuia demascată odată... (*aprobări numeroase*)
Da...da... Lasource, ai dreptate.

Lasource (*senin ca Justiția însăși*): Cetățeni, cer ca să numiți o comisie ad-hoc ca să examineze faptele și să descopere pe vinovați (*pauză*). Și pentru liniștea acestei țări, atât de zbuciumate mai cer încă un lucru (*vorbește înalt, răspicat, cu mâna întinsă*) adu-

ceți printr-o ordine de zi la cunoștința tuturor că dacă armata a fost bătută, că dacă incomparabila noastră armată a fost bătută, a fost numai pentru că a fost trădată (*aplauze îndelungate, iarăși strigăte de bravo*).

Danton (*uluie, descleiat sufletește, încearcă să se ridice și cade jos*).

Lasource (*neînduplecat și senin*): Termin cu o observație: Vedeți acum dat la iveală planul celor care cereau poporului să se taie capetele. Vedeți că ei nu tindeau decât către regalitate. Eu știu că poporul nu vroia, dar era înșelat. I se cerea fără încetare să se ridice (*șuierător de ironie, groaznic*). Ei bine! Popor francez, ridică-te, urmează sfaturile perfizilor tăi dușmani și făurește-ți singur lanțurile...

Voci (*înfiorate, protestări îndârjite*): Nu... nu...

Lasource: Și voi, colegii mei, amintiți-vă că soarta libertății este în mâinile voastre. Amintiți-vă că poporul vrea dreptate (*aplauze*). A văzut îndestulă vreme Capitoliul și (*cu mâna întinsă*) tronul (*teribil*). Vrea acum stânga tarpeană și eșafodul (*aplauze îndelungate, afară de stânga sus*).

Danton (*are o privire de sticlă. E ca și când s-ar fi decis*).

Lasource: Propun deci (*aproape solemn*):

1. Pentru ca Tribunalul revoluționar pe care l-ați creat să fie în regulă, să fie obligat să trimită din trei în trei zile rapoarte despre cei condamnați la moarte.

Președintele: Pun la vot! (*adunarea întreagă, fără stânga, în picioare, aprobă*) Votăm.

Președintele: S-a votat.

Lasource (*energic*):

2. Comisia de anchetă în privința complicilor lui Dumouriez să fie imediat votată (*se votează zgomotos cu strigăte*).

Danton (*are fața descompusă de uimire, se uită spre stânga*): Dar...

Președintele (*pune la vot*): S-a votat!

Lasource: Mai cer de asemeni ca toți cei de aici (*încleștat, cu ochi puternici*) să jurați că nu vom capitula niciodată în fața unui tiran... și că vă luați asupra voastră să ucideți pe cel care va râvni să devină dictator sau rege.

O aclamație unanimă: Da, da! Membrii Convenției se ridică în picioare, întind brațele și repetă în cor: Jurăm că nu vom capitula niciodată în fața unui tiran și că vom pedepsi cu moartea pe cel care va râvni să fie rege sau dictator (aplaudă și tribunele).

Biroteau (*se scoală încet – după plan – vorbește scăzut, cu perfidie, ascultat de toți*): Pot să adaug că la Comitetul apărării publice, Fabre d'Eglantine, pe care îl știți foarte legat cu Danton, a anunțat că știe el un mijloc sigur de a mântui Franța, dar că nu

îndrăznește să-l comunice. L-am asigurat, spunându-i că opiniile sunt libere și că ceea ce se spune la Comitet rămâne îngropat. Atunci el ne-a propus un rege (*uimire, apoi protestări și amenințări violente*).

Danton (*sălbatic, îndârjit*): Cer cuvântul (*e dintr-un salt la tribună*).

Delmas (*rece, precis ca un ceasornic, tăios*): În numele mântuirii țării, cer cuvântul (*i se dă căci toată lumea se așteaptă la fapte noi*) Cetățeni cred că explicațiile care se provoacă aici în acest moment vor pierde Republica (*aplauze*).

Danton (*urmărește neliniștit cu ochii mari să vadă ce vrea Delmas*).

Delmas: Cer, deci, ca mai întâi Comisia să fie aceea care să facă toate cercetările (*subliniind*) și numai după aceea rezultatul să fie adus la cunoștința Franței.

Danton (*se clatină, uimit, lovit în inimă*).

Voci (*vii aprobări precipitate*): Așa-i... așa. La comisie! La Comisie! (*ca un strigăt teribil, ca o sentință de moarte, peste sala Adunării*) La Comisie, nu aici...

Danton (*urias, descompus, amețit, se întoarce la locul lui, împleticindu-se*).

Marat (*într-o vărășit de alți montagnarzi, coboară, sărind sălbatic jos și îl îndeamnă cu patimă îndârjită, speriată, epileptică, pe Danton să nu plece*): Vorbește Danton... (*înflorat*) Danton... Nu pleca... Ești pierdut...

Danton (*revine târât de Marat, tot împleticindu-se, la tribună. Aplaudă slab o parte din montagnarzi și tribune*).

Președintele (*toată lumea înțelege că asistă la o dramă unică, se restabilește ordinea și tăcerea*): Cetățeni, ați votat o Comisie de anchetă. Danton vrea să se explice aici. Consult Adunarea...

Couthon (*de sus din stânga, energic*): Nu! Nu! Are cuvântul de drept (*zgomot*).

Voci (*energice din dreapta*): La Comisie... La Comisie... Și de acolo la eșafod... Jos... (*zgomot, protestări*).

Lasource (*îngâmfat, sfidător, solemn*): Cer ca Danton să fie ascultat (*se face o tăcere nesfârșită*).

Danton (*și-a revenit din amețeală, privește lung și stăpânește cu privirea Adunarea, pe urmă, calm și masiv, ridică privirea încet spre fundul sălii, sus*): Încep prin a vă aduce omagiul meu, ca unor adevărați prieteni ai mântuirii poporului, cetățeni care sunteți acolo sus (*profund, așezat ca o sentință*). Ați judecat mai bine ca mine (*îi cade capul greu pe piept, ascultarea sălii e deplină, activă*). Am crezut multă vreme că, oricare ar fi impetuoșitatea caracterului meu, trebuie să temperez mijloacele cu care m-a dăruit natura, că trebuie să mă acomodez împrejurărilor

dificile (*cu un calm de uriaș*). M-ați acuzat de slăbiciune. Aveți dreptate (*ridică sus privirea*). Recunosc în fața Franței întregi (*surâde uimit, arătând spre dreapta*). Ei ne acuză pe noi!

Un mare număr de deputați din stânga aprobă ironic: Da! da! Ei...

Danton (*crescând puternic*): Ei bine, oamenii aceștia care iau astăzi atitudini de acuzatori...

Balou (*din dreapta, șuierător*): Conspirator, conspirator...

Danton (*face semn cu mâna surâzând cu buza crestată*): O să răspundeți, o să răspundeți...

Guadet (*din dreapta*): Explică-te mai bine... Explică-te... De asta ești acolo...

Danton (*cu o ridicare a capului de leu, stăpân de tot pe el, ironic*): Sunteți nerăbdători (*viu, scurt*). Ei bine, iată mai întâi faptele: Lasource găsește straniu că am rămas la Paris în timp ce misiunea mea mă chema în Belgia? (*redă ironic fraza*) Că “am rămas la celălalt capăt al firului conjurației” (*scurt*). Lasource e de rea credință. Lasource știe că venisem aici să obțin luarea unor măsuri și că nu puteam să plec fără rezultat (*ridică puțin tonul*). Suntem acuzați că n-am aplicat decretul de arestare a lui Dumouriez (*drept ca o statuie masivă*). Dar a existat acest decret? (*uimire generală în Adunare, căci are dreptate*)

Guadet (*din dreapta, surprins și el*): De ce ai ascuns scrisoarea?

Danton (*scăzut, scurt*): Da, asta e adevărat (*ridică tonul în continuare*). Pentru că în momentul acela armata era în retragere (*răspi-cat ca o sentință*). Nu poți aresta pe comandantul unei armate în retragere, fără să nu distrugi armata. Dar am cerut să se ia măsuri ca totul să devină public după terminarea retragerii (*amar, privind-și adversarii*). Ah, mă acuzați că sunt complicele lui Dumouriez. Dar eu nu am căutat în el decât pe generalul de geniu care să salveze patria, pe când voi ați căutat un aliat (*aplauze la stânga și în jumătatea Adunării aproape*). Ați căutat să-l ațâțați împotriva mea, să-l faceți instrumentul ambițiilor voastre (*cald*). Eu nu vedeam în el decât comandantul armatei, iar în interior toate măsurile luate de mine contraziceau dorințele lui (*bărbă-tește*) Cine a creat corpurile de voluntari, Tribunalul revoluționar? (*ca de granit*) Eu (*scurtă pauză*) Cine s-a opus societăților populare, Tribunalului revoluționar? (*afirmă scurt*) Girondinii și Dumouriez. Am căutat până la capăt să separ pe general de omul politic, și dacă am ajuns unde am ajuns, e pentru că guvernarea voastră a dezorganizat armata (*aplauze*). Am căutat să înjosesc Convenția? (*privește uimit Adunarea*) Dar cine, mai mult decât

mine, a căutat să-i întărească autoritatea?... (*privește mereu ca un stăpân*).

Biroteau (*din dreapta*): Adineauri ai dovedit respectul d-tale.

Danton (*continuă scăzut*): Adineauri, da! Pentru că și răbdarea are o limită (*viu*). Când sunt atacat chiar și de cei care ar fi trebuit să aplaude rezerva mea, îmi e permis să atac și eu la rândul meu. (*Aplauze. Continuă cu uimire adânc îndurerată*) Am exagerat pericolele patriei? (*groaznic, ca un blestem*) Inconștienți și criminali care nu mai alegeți armele (*aplauze puternice, generale, îl acoperă ca pe o statuie, continuă amar*). Am exagerat pericolele patriei! (*e o cădere de ovații în salve*).

Couthon (*din stânga*): Ei voiau să predea Parisul... N-au să-ți ierte niciodată că ai apărat Parisul... (*aplauze puternice generale*) Da, da....

Danton (*masiv, întrebător, amenințător*): Eu vreau să tulbur poporul? Și o spuneți (*uimit*) voi asta, care doriți războiul civil? (*ridicând vocea lui formidabilă, asasin de abil*) care vreți să creați o armată a departamentelor, ca să atacați Parisul? (*încă o treaptă*) ca să-l pedepsiți pentru civismul lui?... (*și fraza îi stă desfășurată ca un steag înnebunind Adunarea și tribunele, hotărând soarta giron-dinilor*).

Marat (*care a sărit mereu ca o broască, de entuziasm, urmărind cuvântarea lui Danton cu ochii vii, zgomotos*): Așa-i... așa-i...

Couthon (*din stânga*): Au vrut războiul civil (*stânga a coborât în bună parte jos*).

Danton (*viu, fulgerător*): Ah! Pe Delacroix pe care îl atacați azi, l-ați întrebat precis dacă vrea să voteze transferarea Convenției de la Paris... (*batjocoritor*) Îl atacați azi? (*aplauze entuziaste la stânga*) Vă înțeleg (*cu umerii puternici*). Noi trădători? (*se întoarce către ai lui, formidabil de ironic cu aceeași asasină abilitate*) Noi am vrut să împărțim Franța în departamente!?...

Marat (*sărind mereu, pe vine*): Așa-i... Federaliștii! (*furios*) Mizerebunii federaliști...

Danton (*tunând*): Calomniatori nemernici... Vă văitați neconținut de amenințarea noastră, dar victimele sunt totdeauna din rândurile noastre, când nici unul dintre voi n-a fost atins.

Voci (*mare număr de voci aprobă violent de tot, cu uimire*): Da, da... (*Danton așteaptă, iar așteptarea lui e ca o cădere de paloș*)

Marat (*arată crispat, cu pumnul*): Lepelletier și Leonard Bourdon străpunși cu pumnalul de ei.... (*aplauze mari*).

Danton (*ca un colos deasupra furtunii*): Ei bine, vreți un cuvânt care să lămurească totul? (*așteaptă*).

Voci (*din stânga*): Da, da...

Danton (*ca o cădere de lespede, iar*): Ei bine, cred că între cei care au creat Revoluția și cei care o calomniază nici o înțelegere nu mai e posibilă (*stânga e în picioare, aplaudă furtunos*). Eu sunt obișnuit cu calomnia (*enumeră masiv și scăzut*). Am ridicat poporul la începutul revoluției și am fost calomniat de aristocrați; am făcut 10 august și am fost calomniat de moderați. Am împins Franța la frontieră și pe Dumouriez la victorie și am fost calomniat de falșii patrioți (*înfuriat*). Acum predicile mizerabile ale bătrânului șiret Roland ridică textul unor noi acuzații. De altminteri, în delirul lui nu vede decât dușmani (*insistând cu cruzime*). El visează împreună cu amicii lui distrugerea Parisului (*are o atitudine de profet*). Ei bine, când Parisul va pieri, va pieri și Republica (*aplauze formidabile și generale, el se întoarce către tribune și către montagnarzi*). Strângeți-vă rândurile, chemați poporul ca să zdrobească pe inamicii comuni dinăuntru, copleșiți prin vigoarea și impetuoșitatea caracterului vostru pe toți sceleratii, toți aristocrații, toți moderații, pe toți cei care v-au calomniat în departamente (*cu pumnul energic, arătând*). Nici armistițiu, nici compoziție cu ei (*tranșant, dur*). Au dorit războiul, să-l aibă (*scade tonul, dar răspicat*). Cer cu stăruință ca această Comisie de anchetă să ne judece pe toți și complet. (*Coboară în aplauze nesfârșite, dus pe brațe de montagnarzi.*)

TABLOUL XI

Danton, Couton, Marat, Lindet etc.

Tot sala Convenției, la 2 iunie.

Sala e asediată de popor. Convenția care, în frunte cu președintele ei, Héroult de Sechelles, încercase să iasă și fusese respinsă, reintră în cea mai mare dezordine în sală. La bară apare un delegat al Comunei în carmagnolă.

Delegatul (*cu superioritate*): Cetățeni deputați, Parisul de patru zile n-a părăsit armele. De patru zile locuitorii lui cer mandatarilor națiunii respectarea drepturilor lor și, de patru zile, mandatarii își bat joc de popor. Trebuie să știți că Adunarea e înconjurată și de aici nimeni nu va ieși până când nu veți preda pe cei 22 de conspiratori. Deci, încă o dată: nici un deputat nu va părăsi Adunarea până nu se va vota arestarea federaliștilor (*zgomot mare în tribune*).

O voce (*puternică din tribuna publică*): Franța e una și indivizibilă (*aplaudă nesfârșit tribunele*).

Couton (*pe cărucior cu glas țipat, când se face liniște*): Este limpede că nici o altă ieșire nu mai e posibilă din această situație. Aduna-

rea este complet asediată. Vă propun deci ca imediat să se satisfacă cererea poporului.

Voci (*montagnarde*): Da, da... (*îndemnând*) Marat, citește lista conspiratorilor... (*se alcătuiește la tribună lista*) La moarte cu autonomiști... Franța e una și indivizibilă! (*iar aplauze*)

Marat (*însemnând cu creionul*): Acum... Acum...

Danton (*a rămas tot timpul ca o statuie de piatră, biruitor îndurerat, minte lucidă*).

Lindet: Danton, fii generos, salvează pe girondini, arestarea asta înseamnă ghilotina... E de neînlăturat... Uită atacurile de acum o lună...

Danton (*cu brațele încrucișate*): Ce pot să fac?... Îți jur că am uitat infamia lor de acum o lună... Dar ce pot să mai fac? Am rupt zăgazurile și azi nimeni nu mai poate opri puhoiul... Puteam să nu rup zăgazul. Ah! E prea târziu, prietene.

Lindet: Va fi destul să ceri cu vocea ta de tunet și poporul se va da în lături ca o apă...

Danton: Povești, povești... Nimic nu mai e de făcut...

O voce (*îndrăzneată*): Propun ca imediat să fie arestată femeia lui Roland (*aplauze*).

Altă voce (*la tribună*): S-a votat, se vor lua neîntârziat măsuri.

Marat (*citește cu zâmbet de satisfacție*): Pentru motive care se vor expune ulterior, se declară arestați ca vinovați de conspirație împotriva unității Republicii, următorii 22 deputați:

Brissot, Guadet, Verniaud, Roland, Lassource, Buzot, Barbaroux, Louvet, Petion, Biroteau, Carra, Grangeneuve, Philippe Egalité (*citește încă, în timp ce se lasă cortina*).

TABLOUL XII

O cameră separată într-un restaurant de la Palais Egalité. Sfârșit de petrecere... Pe masa în dezordine flori, fructe, cești de cafea, șampanie... Târziu după miezul nopții.

Danton, Camille, Fabre, Hérault de Sechelles, Gina, Claire, Pauline; pe urmă... Panis și Robespierre

Danton (*beat, cu hainele în dezordine către Panis care așteaptă în picioare*): Dacă te mai prind pe aici... Te azvârl pe fereastră... Aici nu e Comitet, nu e nimic... (*cu dispreț*) Nu mai vreau să știu nimic.

Panis (*așteaptă mereu, stăruitor*).

Danton: Aici nu mai vreau să știu nici de Republică, nici de partide, nici de nimic... Când încep să vorbească femeile, cealaltă prostie, politica, e de prisos.

Panis (*s-a apropiat de Hérault*): Cetățene, toate aceste rapoarte trebuie neapărat semnate până mâine de dimineață, căci trebuie să trimitem ordinele cuvenite. De alaltăieri îl caut pe Danton și nu vrea să iscălească nimic.

Danton: Ce vorbești cu Hérault? N-are decât să semneze el. Dar atunci să plece de aici. Să nu pângărească acest refugiu de vin și de femei, cu amintirea timpului pierdut cu politica.

Hérault (*mare seigneur, chiar la chef*): Du-te... Mâine de dimineață voi aranja eu totul.

Panis (*îngrijorat*): Dar dacă nu doarme nici în noaptea asta acasă?

Danton (*cu o furie de bețiv, dar cu o sensibilitate rănită*): Să mă lăsați să dorm unde vreau eu. Nu mai vreau să știu de nimic... Politica voastră nu face nici cât un pahar de poșircă (*după ce Panis iese*). De ce nu ne lasă în pace, Hérault?

Pauline (*proastă, fără să știe firește cu cine e la masă*): Uriașul are dreptate... Ce caută aici?... Palais Egalité e republica noastră... Ce caută Comitetul aici? (*se suie oratoare pe scaun*) Eu cred că poporul are nevoie de petreceri ca să i se descrețească fruntea și toți să se împace.

Danton (*o privește amuzat, cu ochi mari*): Bravo, Pauline... Tu ai mai multă minte decât toți girondinii la un loc... (*surâzând strâmb*): Dar vorbești ceva mai prost...

Pauline (*ca o vițică*): Nu-i așa, uriașule, că am dreptate?

Danton (*cu o convingere amară*): Negreșit. Șoldurile tale sunt, în orice caz, mai solid așezate decât Republica noastră...

Robespierre (*intră îmbrăcat cu grijă, frac albăstrui, obraz fără sânge, privirea stinsă. Toți încremenesc când el își plimbă ochii prin cameră*).

Danton (*se scoală beat, împleticindu-se, îl privește sfidător și apoi îi întoarce spatele, ducându-se la fereastră*).

Robespierre (*țepăn, plimbă o privire de mort peste tot, peste umerii femeilor, pe masă, se vede că ar vrea să-l roage ceva pe Danton, se reține și se mulțumește să se adreseze lui Camille*): Camille, părăsește acest loc.

Camille (*tace și rămâne în loc cu oarecare ostentație*).

Robespierre (*își frământă mâinile, privește toate capetele și pe urmă iese*).

Danton (*uriaz mânios*): Era la ușă... venise cu Panis...

Hérault (cu o indiferență de filosof amabil, sceptic și loial): Am impresia că totuși vă iubește... Era îndurerat adineauri... Ce vreți?... Are principiile lui.

Danton: Eh! Să sfârșim cu politica (*bea cu patimă, sărută femeia*).

Hérault: Mă duc să arunc zece mii de livre la bacara...

Gina: Ai că merg și eu cu tine.

Claire: Și eu... excelentă idee!

Danton (*orgolios învins*): Rămâi, rămâneți aici... E mai bine cu voi la masă (*ele pleacă, el se uită lung după ele*). Eh, când ai un obraz ca ăsta, slut.

Camille: Danton, te supără că au plecat?

Danton: Eu nu pot trăi fără femei.

Camille: Marius... De ce nu te însori?

Danton (*tresare, rămâne pe gânduri*).

Camille: De ce nu împlinești dorința Gabriellei...? cu Louise...

Danton: Louise?

Camille: Cu Louise, cu Louise Gély.

Danton (*privește în farfurie, surâde trist*): Louise e un copil... Are șaptesprezece ani...

Camille: Gabrielle singură în clipa morții, Gabrielle care te cunoștea, a spus tuturor dorința asta a ei.

Danton (*surâde, repetă*): Dar Louise e un copil... Mă gândesc la ea așa cum te gândești la o floare pe un ram (*încă surâde*): Louise, nevastă?...

Camille: Și familia ei ar vrea... Am reface grupul nostru.

Danton (*ca și când s-ar fi răcit ceva în el*): ... Nu, nu... De altminteri eu doresc altfel femeile... (*surâde*) cu șolduri largi să te îngropi în ele ca într-un mormânt (*emoționat*) Louise... Mă gândesc numai și-mi pare că din suflet îmi crește un nufăr. Ah! (*se strâmbă*) Gina, Gina (*iar când peste un moment Gina vine, furios*). De ce ai plecat? (*smulge rochia de pe ea și o privește lung cu silă și ură, goală*).

ACTUL IV

Față în față cu Robespierre

TABLOUL XIII

Curtea femeilor în închisoarea La Conciergerie cu grilajul faimos în fund. Zidurile vechi umede, leproase și coridoarele vizibile dincolo de grilaj. Banca și masa de piatră. Câteva femei de lume, prizoniere, stau de vorbă. Dimineată frumoasă de octombrie.

Contesa de R.: A, bună ziua d-nă marchiză... Dar ce?... așa de dimineată?

Marchiza de T.: Da. Vreau să-mi spăl rochia (*cu grație*). Ești bună să-mi dai peste un ceas sau două fierul d-tale de călcat?

Contesa de R.: Nu mai am cărbuni, dar am dat aseară lui M-me Richard să-mi aducă de la piață... Nu știu dacă mi-a adus... Că îi e frică și ei, până când nu e bărbatu-său dus la grefă... Pe urmă la fântână e atâta lume acum...

Marchiza de T.: Cine e pe lista lui Fouquier-Tinville astăzi?

Contesa de R. (*în șoaptă*): D-na Roland.

Marchiza de T. (*uimită*): Sărmana.

Contesa de R.: Fouquier nu o ceruse, dar a adăugat-o Comitetul mântuirii publice, aseară... După girondini, era sigur...

Marchiza de T.: Ce-a zis... nu știi? Când i-au comunicat? Plângea?

Contesa de R.: Nu! Era abătută, dar surâdea (*ca pentru ea*). Are să fie mai urâtă acum închisoarea...

Marchiza de T.: Acum trei săptămâni Marie Antoinette... acum ea...

Contesa de R.: Doamnă, e adevărat că nu era decât fata unui ceasornicar, dar ar fi fost o podoabă la orice curte.

Felicie: O credeți o megeră și acum toate sunteți îndrăgostite de ea.

Marchiza de T.: Cât o fi ceasul? A plecat la Tribunal?

Contesa de R.: Nu încă... Mai e până la ora 10, dar ea e gata. S-a făcut frumoasă și de la opt așteaptă la grilaj... ca o școlăriță care vine prea devreme la examen. E în alb ca pentru împărțășanie... Acum s-a dus numai să-și ia niște scrisori... A chemat pe un prieten, Beugnot.

Marchiza de T.: Săraca de ea... (*îngândurată*) Poate că o achită...

Contesa de R. (*surâde ca pentru o imposibilitate*): Nici o nădejde.

Marchiza de T.: Pe urmă eu credeam că o mai ține... Nu a adus-o aici decât de șase zile... (*brusc îngândurată*) De altminteră, rând pe rând mergem cu toatele.

Contesa de R.: Eu cred dimpotrivă, doamnă, că multe vom scăpa... Nu poate să mai continue așa... Se spune că poporul sătul de sânge se va revolta...

Marchiza de T.: Poporul? Poporul, scumpă doamnă, întovărășește în fiecare zi caretele cu condamnați spre piața ghilotinei, cântând și jucând.

Doamna Roland (*vine surâzând*): Bună ziua, doamnă... Bună ziua, Félicie... Cum ai dormit?

Félicie (*îi ia mâna, emoționată*): Manon! Azi?

Doamna Roland (*surâde cu un soi de tâlc trist și nervos*): "Azi".

Félicie: Dar poate că... Am auzit că Rinaudin e bolnav și vine alt jurat în locul lui.

Doamna Roland (*face un semn comic*): A uitate pe d-na de Sedeuil (*se duce... și cu ea tot grupul... la masa de piatră unde e bătrâna. Vin și câteva tinere după ea*).

Doamna de Sedeuil: Bună ziua, d-nă Roland... (*o privește*) Dar ce frumoasă te-ai făcut azi!

Doamna Roland (*surâde ca o fetiță*).

Doamna de Sedeuil: Dar cine vine să te vadă azi?... Nu mai stai închisă? Te-ai mai schimbat.

Félicie (*care observă că d-na de S. nu știe, șoptit*): Merge la Tribunal.

Doamna de S. (*ceașca de cafea din mână îi scapă, se sparge pe piatră*): Nu...

Doamna Roland: Ba da.

Celelalte o îmbrățișează, una îi ia o mână, Félicie îi sărută cealaltă mână: Nu, nu.

Marchiza de T.: Dar, doamnă, nu se poate (*ca și când ar goni un gând*): Are să vă achite...

Doamna Roland (*face semnul tăierii capului*): O, sigur că da... (*direct*) Doamnă, spuneți că o rudă a d-voastră care v-a vizitat, v-a dat amănunte despre execuția prietenilor mei... Aș dori să știu...

Contesa de R. (*sfioasă*): Despre girondini?

Doamna Roland (*îi e teamă că nu i se va spune*): Spuneți... (*apare la grilaj Beugnot*).

Beugnot (*la grilaj*): Sărut mâinile, doamnă...

Doamna Roland: A, d-le Beugnot, e drăguț că ai venit la timp... Ce vești ai? Ce face fata? Să nu-i spuneți nimic.

Beugnot (*nervos*): Doamnă, trebuie să încercăm totul... dați imediat câteva rânduri pentru Robespierre, am prin cine să le trimit...

Aseară, după Comitet, cineva i-a amintit că în casa d-voastră și-a început cariera politică, că l-ați salvat după chestia petiției din Câmpul lui Marte. I-a amintit de serile când lua masa la d-voastră și el a rămas pe gânduri... Dați-mi repede... Dați-mi două rânduri. E încă timp, până la 11, ca el să trimită un cuvânt juraților.

Doamna Roland (*surâde*): Nu, Beugnot, nu... E de prisos... Nu pot să-l rog... N-am rugat niciodată pe nimeni (*tristă cu privirea în pământ*). Și nu acum, în clipa morții am să fac aceasta.

Beugnot (*stăruitor*): Doamnă.... gândiți-vă...

Doamna Roland (*hotărât*): Nu... de altfel, mila lui Robespierre, acum când toți prietenii noștri sunt morți, e de prisos (*și scăzut*). Trimite vorbă să nu afle nimic fetița, azi... Vreo imprudență de servitor...

Beugnot (*cald*): Doamnă... Numai câteva zile să câștigați... Aici la noi sperăm mult. Se așteaptă venirea lui Danton de la țară... S-au dus după el. El e împotriva teroarei.

Doamna Roland (*brusc lovită*): Danton... (*rămâne cu privirea fixă, surâde*) Nu se mai poate, Beugnot... Nu vreau să cer nimic... Și totuși e adevărat că ieri m-am gândit și eu la asta (*scoate o scrisoare*). Uite, îi scrisesem lui Robespierre (*își strânge buzele, rupe scrisoarea...*) Dar nu!

Beugnot (*întinde mâna*).

Doamna Roland: Nu (*îi dă alte foi*). Uite ai aici ultimele pagini ale memoriilor mele... Trimite-le și pe acestea lui Mons.

Beugnot: Da, da.

Doamna Roland: Vei face totul să ajungă celui destinat?

Beugnot: Da.

Doamna Roland: Și acuma la revedere d-le, Beugnot (*cu ochii în lacrimi, nepatetic*). Sărută... Ah, ce soare... sărută fetița... un sărut de azi. Scrie lui Roland că până la capăt mi-am făcut datoria (*îi cade capul pe piept, vrea să-și oprească lacrimile*).

Beugnot (*îi sărută mâna prin gratii*).

Doamna Roland (*îi dă un inel*): Păstrează-l ca amintire a zilei de azi. Ce soare!... E zece dimineața nu? (*și pleacă de la grilaj*).

Femeile (*au urmărit scena plângând mut*).

Contesa de R.: Doamnă, de ce vrei să mori?

Doamna Roland (*încruntă sprâncenele, rămâne o clipă pe gânduri*): Nu.

Marchiza de T.: E adevărat doamnă că ați fost eliberată câtva timp?

Doamna Roland (*râde trist*): Nu știți ce a fost? (*după ce așteaptă un răspuns*) Acum două săptămâni la Abbaye unde eram, mi s-a comunicat pe la prânz, într-o miercuri, că sunt liberă. Simțeam că mă înec, nu puteam vorbi. Mi-au adus ordinul de eliberare.

Mi-am strâns repede lucrurile, m-am despărțit de cele din închisoare. Era o zi tot așa plină de soare... soare de toamnă... Pe urmă într-o goană am pornit spre casă ca să-mi văd fata... Să mă văd la mine... (*se întunecă, dar surâde*) În prag am găsit garda care mi-a explicat că nu sunt liberă... că numai fusesem greșit arestată... Nu erau îndeplinite toate formalitățile. Se constatase asta acum, când trebuia să fiu transportată aici și deci am fost pusă două ore în libertate... ca să se poată îndeplini formalitățile.

Femeile (*cu fiori de oroare*): Oh!

Felicie: Ce infamie... ce infamie...

Contesa de R.: De ce nu scrii lui Robespierre?... De ce nu încerci...?

Felicie (*deprimată*): Parcă ții să mori...

Doamna Roland (*se apleacă surâzând trist spre ea*): Nu, nu... N-aș vrea să mor, micuțo... Aș vrea să mai văd multă vreme soarele ăsta pe cer... Ferestrele cu flori. Dar trebuie să ne resemnăm... Revoluția are nevoie de victime... Ar putea fi oricare alta... Sacrificiul femeilor trebuie s-o facă mai frumoasă (*după un timp cu ochii fîcși*). Dar, doamnă mi-ați promis câteva amănunte despre execuția girondinilor.

Contesa de R. (*stânjenită*): Da... da... Știți că procesul lor s-a terminat seara?...

Doamna Roland: Da...Da...

Contesa de R.: Că pe urmă au avut un banchet noaptea în închisoare?...

Doamna Roland (*surâde*).

Contesa de R.: Bertrand d'Aville le promisese o masă bogată. Dacă îi achită, să fie banchetul de sărbătoare, dacă nu... (*se întrerupe*) Deci, când ei au venit la miezul nopții au găsit o masă cu flori, cu șampanie, cu mâncăruri fine.

Doamna Roland: Bine, dar unde asta?... Unde a fost loc?

Contesa de R. (*arată dincolo de grilaj*): În temnița lor... Pentru că erau mulți i-au lăsat acolo noaptea aceea... (*Doamna Roland e nedumerită încă și contesa arată*) Vezi celula aceasta în care a stat regina? Dincolo, la bărbați, e alta tot așa... mai mare.

Doamna Roland: Ei, da... spune.

Contesa de R.: S-au așezat toți 21 la masă... că au pus în fața unui tacâm și cadavrul lui Velazé...

Toate (*au o mișcare de oroare*).

Contesa de R. (*explică*): În clipa când s-a dat sentința... Velazé și-a înfipt un cuțit în inimă și a murit pe loc... Fouquier a cerut atunci, iar jurații au admis imediat, ca, așa mort, să fie prezentat la ghilotină... (*ridică privirea*) să fie considerat ca viu.

Femeile (*își strâng mâinile ca în fața unui pericol*).

Contesa de R.: Pe urmă au stat la masă toată noaptea... Au ținut discursuri, au povestit amintiri... Asta a fost miercuri, nu? săptămâna trecută... joi, a doua zi la 10 dimineața i-au dus la eșafod în carete... Tot timpul pe drum au cântat cu înfrigurare Marseilleza... Au decapitat întâi cadavrul lui Velazé... pe urmă Ducos.

Doamna Roland (cu ochi mari): Ducos.

Contesa de R.: Ceilalți 19 cântau mai departe... Pe urmă au cântat numai 18, numai 17... Ultimul a fost Verniaud. Așa, cu gulerul cămășii tăiat, cu picioarele în sânge până la gleznă, a cântat cu înverșunare... singur.... *(toate sunt abătute)*.

Doamna Roland: Libertate... libertate! Câte crime se comit în numele tău!

Doamna de S.: Ce oameni! Și cât au fost de calomniali!

Doamna Roland: Oamenii sunt atât de răi...

Doamna de S.: Și pe d-ta, cum te-au atacat gazetele!

Doamna Roland: Și mă atacă încă!... Ieri mi-au adus o foaie aici... *(surâde)* Nu știu. Nu înțeleg nimic... De ce m-or fi urând atât oameni care nu m-au văzut niciodată!... De ce mă urmăresc cu răutatea lor?... De ce mă desfigurează cu insultele lor? Cine știe... *(s-a gândit o clipă)* E poate mai bine ca femeile să rămână departe de vălmășagul ăsta... *(după un timp)* Cine vine să te cheme de obicei?

Contesa de R.: Tot Richard și cei de la grefă.

Doamna Roland: De acolo, mergi pe coridor, pe scara în formă de burghiu? *(înfiorată)* La întoarcere te mai aduce aici?

Contesa de R.: Nu, rămâi la grefă.

Doamna Roland: ... Până vine călăul? Atunci?... Atunci e ultima oară?... *(întinde mâinile, ele o țin îmbrățișată)*.

Femeile (plâng mut).

Doamna Roland (către o tânără): Ce-i cu tine? De ce ai plâns ieri în celulă...? De ce n-ai ieșit la plimbare...? Toate erau în curte. Scriam și te auzeam plângând.

O tânără (protestează rușinoasă): Nu, nu.

Felicie: Să vă spun eu... N-a vrut să iasă pentru că n-avea rochie de plimbare și îi era rușine de Cavalerul de Rohan...

O tânără (și mai frumoasă): Nu... nu...

Doamna Roland: Vai, cum se poate! Sărăcuța de ea? Vrei să-ți dau eu una?... Dar știi... trebuie s-o prefaci *(se uită la talia ei, surâzând)*. Poți face chiar două din ea *(pleacă)*. Vin numaidecât.

Marchiza de T.: La patru sau la cinci. Nici n-o să apună soarele... Ultima zi *(plâng toate)*.

Doamna Roland (se întoarce): Uite... Dacă ai să-ți alegi, nu-i așa? una din ele...

Doamna de S.: O, ce rochie frumoasă... Păcat că nu mai am 20 de ani.

Doamna Roland: Doamnă... Uite pentru d-ta asta... Îți place cafeaua (*către o tânără*). Să faci, Jeanne, cafea bună d-nei Sedeuil și (*are în mâini un caiet*) și Felicie vino... câteva clipe (*trec amândouă în stânga*).

Doamna Roland: Felicie, dacă scapi, ai să faci să ajungă aceasta d-lui J. Buzot?

Felicie (*tresare, o fixează, sfios*): L-ai iubit?

Doamna Roland (*ezită, pe urmă liniștit*): Îți jur acum în clipa morții că l-am iubit cum n-a iubit cineva pe lume... Dar îți jur încă pe viața copilei mele, că mi-am respectat bărbatul... Duc cea mai arzătoare... cea mai nesatisfăcută dragoste în mormânt (*are o crisper groaznică a întregului corp*).

Richard (*apare la grilaj, deschide o porțiță, vrea să spuie numele, dar e și el emoționat*): Cetă... d-na Roland.

TABLOUL XIV

La Arcis sur l'Aube o odaie imensă ca o verandă cu ferestre multe mici cu obloane verzi, în fund uși mari cu ferestre largi duc la balconul de fier. Noiembrie 1793.

SCENA I

Danton, Louise

Danton (*urcă de jos cu cizme groase, cu haine de țară, vine de la pescuit*): Louise, Louise... Ia uite ce am prins... Parcă sunt porci (*arată mândru doi crapi*).

Louise (*fetiță de șaisprezece ani cu șorț de gospodină, se miră copilărește*): Vai ce mari sunt... Cum i-ai prins?

Danton (*fălos*): Când îți spun eu că știu un loc... Nu l-am spus la nimeni. Bérat moare de necaz (*povestește prins de cele ce spune*). Se uita la crapi, vânăt. Eu de colo: "Eh, Bérat... Te-am tăiat... Îți place?" "Nu că vin și eu mâine" "Te cred". Dar Louise, mai e timp până la masă să-i prepari? Vreau să le facem surpriză lui Camille și Lucilei.

Louise: Dar oare când sosesc?... Că trebuiau să vie...

Danton: Acum trebuie să sosească. Rudot care a și venit azi dimineață călare spune că plecaseră de la Mery, de azi noapte încă... (*admiră lacom crapii*) E, ce zici? Gătiți à la grenobloise? Că așa-i facem, nu? Cu puține ciuperci și unt.

Louise: Oh, atunci e timp... că le dăm ceva să guste acum, iar masa mai târziu... Nu-ți închipui cât am alergat...

De dimineață nu mai stau locului (*e harnică asemeni unei puici cochete*).

Danton: Vai sărăcuța de ea, (*o sărută*) gospodină mică... ia uite, nu băgasem de seamă... ai șorț nou... (*ea râde copilărește*) ia uită-te, domnule, saboți... (*o răsuțește ca s-o admire*) Parcă ai fi o actriță, îmbrăcată ca gospodină.

Louise (*suavă*): Să mă schimb?... Nu e bine?

Danton (*o strânge râzând la piept*): Ah! nevinovăție... Și zău, îți stă bine... Ai dat poruncă să se prepare camerele?

Louise: Oho!... te cred... am spus să aducă rufărie, le pregătim camera de la colț, aceea cu ferestrele spre pădure.

Danton: Da, da... Cu priveliște spre pădure... Lucilei îi place să privească pădurea și dealurile...

Louise: Am pus să taie un curcan.

Danton (*lacom*): Umplut cu castane?... Vezi să fiarbă bine mai întâi, separat castanele... Să nu se usuce curcanul în cuptor, apoi. Crape à la grenobloise și curcan umplut... Ah! (*își linge buzele*) și niște vin, scoatem din ăl vechi... Rino!... Rino! (*strigă spre curte*) scoate din pivniță șase sticle împletite! (*se simte că e fericit, trăind din plin viața asta de țară*)

Louise: Vinul alb îl pun în carafe? iar pe cel vechi negru...

Danton: Pe cel negru îl aduce în sticle așa cum e... Nici să nu le ștergă măcar de mucegai (*se aude o trăsura, clopote*). Ce-i asta... Au și sosit...

Vocea Lucilei: Louise... Louise...

Danton: (*privind jos în stradă din balcon enumeră încântat, surprins*): Fabre, Westermann, Philippeaux... Ce-i asta? Louise pregătește toate camerele... (*sosire zgomotoasă, Lucile are flori, mici cadouri... femeile se îmbrățișează, bărbații își strâng cu multă căldură mâinile*).

SCENA II

Camille, Lucile, Fabre, Westermann,
Philippeaux, Danton, Louise

Camille: Nu ne așteptai?... hei?

Danton (*cu dragostea aceea puțin certărească, de uriaș bonom*): Pe voi, da... totul e pregătit... Dar nu știam că vine toată ceata... Philippeaux... iată-te și la Arcis. Louise, du-i să se spele că sunt murdari ca niște derbedei și adu-ne aici o gustare, ceva... că trebuie să fie morți de foame.

Fabre (*ca la el acasă*): Și ceva de băut dacă se poate...

Danton: Hei... ce zici... niște Barsac?

Fabre (*face semn fin cu degetele*): Așa... și cu vreun păstrăv afumat...
că am auzit că la Arcis...

Unii s-au așezat pe scaune, alții s-au dus să se schimbe.

Philippeaux (*privind pe fereastră*): Dar știi că e minunat aici... și satul... satul e foarte frumos.

Camille (*fire impresionabilă*): Nicăieri nu e toamna atât de frumoasă ca în Champagne. E mare parcul?

Danton: Cu fâneță cu tot, vreo zece hectare... Dar e frumos, nu?

Fabre: Numai atât ai furat? La iacobini se spune că ai aici un domeniu de o mie de hectare.

Danton (*încruntat, fără să se supere*): Vrei să pleci grabnic înapoi...? Nu-mi mai vorbi aici de Paris și de proștii de acolo... (*către Louise, care a intrat harnică în șorțul ei albastru*) Louise, spune lui mamei să se gătească... Avem musafiri azi.

O voce răgușită pe fereastră: He, Danton!... Danton!

Danton (*merge la fereastră și strigă vesel*): Hei, Louboulot... ți-ai pornit burta la plimbare? Urcă dealul, Louboulot, că dacă nu, până la anul dai cu fundul de pământ...

Vocea: Luăm paharul cu vin după masă? Facem un tric trac.

Danton: Măine, Louboulot, să-mi scot paguba de ieri... Azi avem musafiri... (*către Philippeaux*) Întrebați de pământ Philippeaux?... O parte e moștenită... cealaltă am cumpărat-o când mi s-a răscum-părat de către Stat cancelaria de avocat... șaptezeci de mii de li-vre... Pe toate le-am băgat în fânețuri, parc și casă... Totul e făcut din petice (*cu o fericire casnică*). Dar e frumos! Nu? (*e adânc prins de bucuriile vieții de aici*).

Westermann (*posomorât... și brusc, cu o hotărâre de soldat*): Trebuie să mergi la Paris, Danton... (*scade ceva din atmosferă*).

Danton (*necăjit, cu buzele crispate*): De asta ați venit toți?

Camille: Neapărat (*și el stăruitor*). Trebuie să vii. Tu nu știi ce-i aco-lo... Se urzește împotriva ta. Robespierre a devenit, de șase luni de când ai părăsit Parisul, tiranul comitetelor.

Danton (*revenindu-și*): Eh! puțin îmi pasă... Ca Achile... n-am nevoie decât să strig de trei ori, ca să se ascundă fugind cu toții.

Philippeaux (*mișcat, cald*): Ei bine, strigă... E timpul...

Danton (*scade scurt tonul*): Nu, încă nu... (*nemulțumit că e tulburat*) Nu știu... mă simt atât de bine aici... Lasă-i să-și facă de cap... (*pentru el, ca un gând*) Dar n-o să îndrăznească...

Westermann (*aprig*): Tu știi că au răspândit zvonul că nu-i adevărat că ești la Arcis, să-ți cauți de sănătate, ci că ești în Elveția, să duci averile furate?...

Danton (*dintr-o dată tulburat*): Cine a spus asta?

- Camille:** Urlă Parisul... ești atacat în gazetă... la iacobini... la cordelieri.
- Danton** (*se scoală indignat, îndurerat, vorbește simplu*): Ce au cu mine? De ce nu mă lasă în pace? Nu vreau să aud de nimic. Aici sunt mulțumit... Între apă și piatră... Să rămân îngropat la Arcis. În trecut vocea mea a fost megafonul (*subliniază*) convingerii mele, azi nu vreau să fiu megafonul (*amar*) prostiei tuturor.
- Camille:** Oricui îi e permis să stea deoparte. Cui a fost însă Danton... nu!
- Danton** (*ca scuturându-se de friguri*): Nu... nu... lăsați-mă în pace... Nu mai vreau nimic... Nu mai sunt Danton... Mă cheamă Lou-boulot (*e întărit în el, abătut*).
- Westermann:** De altminteri, nu vor să creadă că te-ai retras definitiv. Robespierre și Billaud spun mereu că te-ai retras aici numai ca să complotezi... Le e frică.
- Danton** (*nedumerit, dezgustat*): Ei bine, dacă sunt acolo, le e frică... Dacă sunt aici, le e frică... Atunci...?
- Fabre** (*convins*): Un titan nu se poate ascunde... Ba încă mai multă teamă inspiră când nu-l vede nimeni... Îi neliniștește pe toți.
- Camille** (*zâmbind amar*): Callot d'Herbois a spus la Club că a venit timpul să se rupă măștile.
- Danton** (*se plimbă greoi, apăsător prin odaia mare*).
- Camille:** De altminteri e o luptă în toată regula, pornită contra noastră... Toți prietenii tăi sunt urmăriți de haita lui Robespierre... Herbert în gazeta lui ne atacă sălbatec.
- Lui Westermann i-au luat comanda.
- Danton** (*uimit, stă-n loc*): Ți s-a luat comanda? Cum asta?
- Philippeaux:** Ascultă, ca să vezi ce infamie... Brigada lui Westermann ocupase Chatillon... Cu toate ordinele lui, însă, peste noapte nu s-au luat măsurile de pază și un atac puternic al răsculaților a pus toată brigada pe fugă... Înfuriat, Westermann a format un grup de 200 de călăreți și a contraatacat cu ei atât de înverșunat, că a dat peste cap pe cuceritori, a reluat orașul... (*face o pauză anume*) Dar a și pedepsit exemplar pe cei care nu și-au făcut datoria... (*ridică din umeri*) E acuzat acum să s-a purtat aspru cu soldații voluntari.
- Danton** (*înfuriat*): Ei de aceea nu se mai termină luptele de acolo... Iată într-un an de zile nu s-a putut potoli răscola!... Să nu vă mirați, dacă niciodată Vendeea nu va fi înfrântă...
- Camille:** De altfel, în privința asta...Philippeaux are lucruri uimitoare.. are acte... Știi că el a fost reprezentant al Convenției acolo? Dă peste cap Comitetul într-o singură ședință a Adunării...
- Fabre** (*de aceeași părere, hotărât*): Are acte... Le-a strâns într-un memoriu... Pe care îl publicăm... o să-l vezi.

Danton (*îndoindu-se*): S-au petrecut nereguli... acolo?

Philippeaux(*bărbat hotărât, îndârjit*): Ce nereguli?... Infamii. Trebuie să sfârșim cu Ronsin și cu toată haita lor.

Danton (*iar cu fruntea în pământ, oftează, e tot mai mare dezgustul*): Nu merg... Lasă-i să-și facă de cap... O să mă atace, dar în cele din urmă n-au să îndrăznească.

Fabre (*cu înțeles*): Tribunalul revoluționar?...

Danton (*zâmbește fără să creadă*): Danton în fața Tribunalului revoluționar? Cum o să îndrăznească?

Camille (*cu aluzie*): Îndrăzneală, neconținut îndrăzneală...

Fabre: Te înșeli, Danton, dacă îți închipui că infamia lor se poate opri... N-au nimic sfânt... au orbit și poporul...

Danton (*iar râde pentru el însuși când își aduce aminte de îndrăzneală*): Mi-e silă, și de ei și de popor (*și iar ca un joc al gândurilor*). N-or să îndrăznească.

Camille (*hotărât, cald*): Nu, Danton, trebuie să mergi... De altfel, eu cred că ai să mergi... Nu știi, la Palais Egalité, ce spuneai, în iunie...? Că s-a isprăvit... Dar a fost destul pe urmă ca să ți se dea Comitetul peste cap, pentru ca, în zece zile, în august, să frământăm poporul cum n-ai făcut-o niciodată. Mi-aduc aminte la iacobini acum trei luni când părea că se dărmă sala de aplauze. Robespierre care te crezuse "demonetizat" râdea galben și Vadier nu mai putea sta locului.

Philippeaux (*nemângâiat*): De ce n-ai profitat de această revenire a popularității? A doua zi din nou Convenția ți-a propus Comitetul?

Danton (*cu o adâncă sinceritate, obosit de amintire*): Pentru că mi-era silă... Mi-era silă de oameni, Philippeaux (*iar dus pe gânduri*). Nu cred că o să îndrăznească.

Fabre: Atunci ai făcut mai curând rău cu revenirea aceea oratorică, pentru că le-ai dovedit dușmanilor tăi, că, atunci când te cred desființat, e destul să ridici fruntea ca să redevii întreg cum ai fost... Că ești, deci, un pericol statornic.

Danton (*mereu obosit și dezgustat*): N-am vrut să fie decât o încercare... Vedeam că m-am depărtat mult de popor... Îmi ziceam... poate că s-a depărtat poporul de mine... mi-era teamă că găseam strugurii prea acri pentru că nu ajungeam la ei. Când, după ce căzuse Comitetul, am văzut și capetele voastre abătute, începusem să mă îndoiesc de mine... Aveam nevoie de o încercare (*cu oarecare însuflețire, strâmbându-se*). Ajungeam foarte bine... Dar strugurii erau cu adevărat sălcii. I-am lăsat lui Robespierre (*violent, crispat*). Nu vreți să pricepeți că mi-e silă de tot...? De poporul ăsta pe care îl poate zăpăci oricine vrea... pentru că-i făcut din proști, din lacomi, din răi...

Camille (*impresionat, totuși ca o încercare*): Dar la zece august? Dar în septembrie?...

Danton (*cu ochii grei de gânduri, plin de viață ca de o sevă tulburată*): A, a fost cu totul altceva... La zece august, în septembrie poporul vroia ceea ce vroiam și eu, sau, dacă vreți, eu vroiam ceea ce vroia poporul... Astăzi, gândurile noastre sunt diferite... Nu pot să lupt împotriva propriilor mele convingeri de dragul poporului... Eu vreau ordine, poporul vrea dezordine... Trebuie fixată Revoluția și poporul nu o vrea... Iar dacă el nu vrea, am să-i dau eu cu de-a sila ordinea?

Camille (*își toarnă din carafa adusă pe tavă*): Ei, aici te înșeli. Danton... Poporul vrea ordine... Cei care nu o vor sunt o seamă de pescuitori în apă tulbure... Robespierre, Billaud, Varrenne, Vadier, Collot d'Herbois, Herbert și toată haita lor. Poporul e sătul... Haita asta face să curgă râuri de sânge pentru ca să poată domni ea prin teroare (*îi sclipesc ochii de indignare*).

Danton (*neîncrezător, luând lucrurile cu ușurință*): Teroare... E un mod de a vorbi.

Camille (*energic, de-a dreptul*): Teroare, ăsta e cuvântul (*subliniază*) anunțat oficial.

Fabre (*întărește viu*): Cum nu știi...? Robespierre e de părere că oamenii nu știu decât de frică... Că trebuie legi draconice și execuții exemplare. Au hotărât oficial "Teroarea".

Danton (*răcit, nedumerit, pe gânduri*): Ideile sunt ale mele...

Toți (*surprinși îl privesc, descoperindu-l parcă slut și copleșitor*).

Danton (*cu o tristețe îndepărtată, privind lung pe fereastră*): Dar aveau un sens... Eram în plină luptă cu dușmanul în țară... Dar azi? suntem victorioși la toate hotărele, azi nu mai e nici un fel de opoziție...

Westermann (*vine energic la el, îl prinde de umerii uriași*): Atunci nu e decât un singur lucru cinstit... Să mergi să iei armele – propriile tale arme – din mâna asasinilor... Tu le-ai făurit, ca să ucidă acum ei cu ele?

Danton (*nu se poate regăsi, e adânc tulburat, parcă ar primi*).

Camille (*îndurerat, viu, spontan*): De la 1 octombrie, Teroarea e "legală"... Mii de oameni au fost aruncați în închisori... Fouquier Tinville trimite la ghilotină în fiecare zi convoaie întregi... După regină... girondinii...

Danton: I-au executat și pe ei? (*îi sunt ochii umezi, surâde unei amintiri îndepărtate*): Guadet! Ați vrut războiul... ați vrut moartea, Guadet...

Camille (*cu un val de tristețe în voce*): După amiază când am plecat noi... duceau la eșafod pe nevasta lui Roland.

Danton (*lovit în inimă, se ridică în picioare*): Doamna Roland? (*vine spre Camille*) A executat Robespierre pe d-na Roland?

Camille (*confirmă cu o clătinare a corpului, pe urmă obosit*): Și zeci și zeci de nevinovați... Stai să-ți arăt că am aici instrucțiunile de arestare trimise secțiilor... (*se duce să le caute în haină*).

Fabre (*ca o taină, în șoaptă îndurerată*): Știi că pe Camille erau să-l execute acum zece zile. Când a auzit sentința în procesul girondinilor, el a strigat, izbucnind în hohote de plâns... "Eu... eu i-am omorât". Într-adevăr în loc de rechizitoriu, Fouquier Tinville a citit raportul lui Amar care nu era de fapt decât "Brissot demascat" al lui Camille (*au trecut prin clipe de spaimă*). De abia l-am scos din sală. Unii cereau să-l adauge și pe el pe listă.

Danton (*s-a sculat și se plimbă fierbând în el, prin odaia luminoasă*): Robespierre...

Camille (*înfuriat arată ceva scris pe pagini întregi*): Uite... uite... (*răspicat*) 12 paragrafe (*citește viu*) "Suspecți cei care" – la punctul 8 – vorbesc cu milă de soarta poporului și răspândesc știrile rele cu o durere "afectată" (*toți se privesc cu uimire, citește mai departe*) Cei care au legături cu regaliștii, cei care (*iar răspicat*) "afectează", ca să pară republicani, o austeritate și o severitate studiată (*râde nervos de această enormitate*). Cei care compătimesc cu cei condamnați... (*Danton e uluit, ridică din umeri*).

Fabre (*către Camille*): Vezi din ce ai scăpat?

Camille (*într-un crescendo de mirare indignată*): Cei care au avut rude condamnate, cei care au avut prieteni printre girondini și moderați – ascultă – (*și aici ridică tonul, cum ar ridica fraza pe un scut*) "Cei care au primit cu indiferență Constituția republicană" (*mai sus*) "Cei ce n-au făcut nimic împotriva libertății, dar nici pentru ea n-au făcut nimic" (*citirea acestor instrucții, deși cunoscute de către toți, afară de Danton, e deprimantă*).

Danton (*uluit, descheiat, abătut*): Au înnebunit! Au înnebunit!

Fabre (*cu ochi vii de indignare*): Cred, că au înnebunit... Hebert, care a luat locul lui Marat – mai bine îl nimerea pe el Charlotte Corday – cere prin "Père Duchesne" sute de capete în fiecare zi și a propus înlocuirea religiei prin "Cultul Rațiunii". E un iad la Paris. Nu mai sunt permise ceremoniile la înmormântare.

Danton (*oprindu-se în loc, mirat, scurt*): Cum, Cultul Rațiunii?

Fabre: "Cultul Rațiunii". Religia a fost decretată drept fanatism criminal. Arhiepiscopul Gobel și toți vicarii au fost duși la bara Convențiunii și siliți să abjure religia... Cu festivități "raționale" o actriță, "zeița rațiunii", a fost instalată la Notre Dame, iar în locul Fecioarei a fost pus bustul lui Marat!

Danton (*uimit iar*): Au făcut asta?...

Fabre (*fîresc*): Acum 25 de zile... Hebert și cu ai lui terorizează și pe Robespierre.

Philippeaux (*îndurerat*): Hai la Paris, Danton...

Danton (*fîindcă să mai asculte e peste puterile lui, cu o indignare conținută însă*): Hebert trebuie dus la ghilotină.

Toți (*ceilalți au un strigăt de satisfacție*).

Philippeaux (*cu ochii vii*): Iată-l din nou pe Titan.

Westermann (*bucuros, energic*): Nu... Danton... trebuie...

Camille (*îl întrerupe, încălzit*): În două luni victoria e a noastră... eliberăm poporul.

Fabre (*hotărât*): Trebuie făcut un plan de luptă.

Camille (*cu suflet involt*): Ce plan?... Cerem ca în locul Teroarei să se constituie un "Comitet de clemență".

Toți (*primesc, surprinși de justetea ei, ideea*): Da... da...

Camille (*oratoric*): Danton va fi la tribună, Philippeaux publică memoriul, Westermann are armata, iar eu... Ah! îmi reiau condeiul (*cald*). Danton, scoatem gazeta.

Fabre (*precis*): "Revoluțiile Franței și ale Brabantului"?

Camille: Da.

Danton (*după o clipă de gândire*): Nu, boteaz-o "Vechiul Cordelier". Să se știe!... Să afle stărpiturile astea, că noi suntem aceiași.

TABLOUL XV

Robespierre, Tallien, Danton, Camille, Vânzătorul și alții

O alee într-un parc la Paris. Un vânzător de gazete, un grup de bărbați și femei. Mai târziu vine Robespierre cu Tallien și pe urmă Danton cu Desmoulins.

Vânzătorul (*strigă*): Vechiul Cordelier. Număr nou... Camille Desmoulins cere "Comitet de clemență" "Danton revine de la țară".

Câțiva năvălesc să-l cumpere.

O doamnă (*rugător*): Domnule... (*tresare, se uită speriată în jur*) Cetățene, dă-mi te rog un număr...

Un domn bătrân: Dă-mi și mie... dă-mi, băiete, și mie...

Vânzătorul (*strigă mereu*): Vechiul Cordelier. "Hebert e făcut harcea-parcea". Ei, cetățene. E 3 franci numărul...

Un domn bătrân (*indignat*): Dar costă cincizeci de centime.

Vânzătorul (*nu-l ascultă, dă altuia foaia*): Vechiul Cordelier Nr. 3 "Danton a vorbit la Convenție".

O doamnă în negru (*împăturește bucuroasă foaia*): O duc la închisoare... de abia o așteaptă toți (*râzând fericită*). S-a întors Danton.

O voce (*speriată dă alarma*): Robespierre! (*Pleacă toți îngroziți căutând să nu pară însă că fug. După un timp intră Robespierre și Tallien. Robespierre e bine îmbrăcat, rece, "țepăn", are un câine mare de rasă cu el. Nu ascultă ce-i spune Tallien.*)

Tallien (*bărbierit frumos, lingușindu-l convins și vulgar*): Le-am spus: "Dar Robespierre e geniul Republicii... Ce ar fi azi Franța dacă nu l-ar asculta? Când toți jefuiesc cu nerușinare (*Robespierre crispat, absent, se uită la scoarța unui copac*). Când Danton petrece în orgii, când totul e corupție, unul singur veghează: Incoruptibilul! El singur are curajul să trimită la ghilotină nu numai pe trădători, dar și pe cei corupți, pe necinstiți".

Robespierre (*stă locului privind ceva, o cutie de mucava căzută pe jos*).

Tallien (*continuă vorbăreț*): O, încă prietenii mei m-au felicitat după ce am propus la Convenție afișarea discursului tău, Robespierre. "Foarte bine ai făcut", îmi spuneau... "Trebuie ca toată Franța să știe azi cine e omul care e asemănător eroilor antichității". Măine, iau iar cuvântul în Adunare!

Robespierre (*rece*): Tallien, (*vrea să scape de el*) d-ta mergeai mi se pare încolo?

Tallien (*nu pricepe*): Da, tot încolo merg și eu... De altfel, cu toate că știam că în fiecare zi faci plimbarea asta... mi-a făcut o mare bucurie că ne-am întâlnit. Mă gândeam ca mâine la Convenție să...

Robespierre (*s-a așezat pe o bancă și a deschis o carte, își pune ochelarii*).

Tallien (*se uită la carte fără să pună mâna pe ea*): Rousseau? Cât de bine l-ați înțeles!

Robespierre (*rece, cu buze crisplate, întins ca o lamă, privind pe deasupra ochelarilor*): Tallien, d-ta, trimis în calitate de proconsul la Bordeaux, ai furat giuvaericelele celor pe care i-ai ghilotinat... (*Tallien a înghețat, se clatină, se depărtează împleticindu-se, Robespierre citește*).

Danton și Camille vin. Danton are o mișcare de repulsie, vrea să se întoarcă, Camille îl oprește... se apropie de Robespierre.

Robespierre: Te-am rugat să vii acasă la mine, Camille... (*are tonul acru și simplu*).

Camille: Cred că e de prisos să mă întâlnesc cu St. Just... Voi ai să-mi spui ceva? Știam că treci pe aici... că într-o zi o să te întâlnesc.

Robespierre (*precis, superior*): Da, vroiam să-ți amintesc că numai cu greutate am obținut să nu fii radiat de la iacobini... Dacă mai scoți un număr din *Vechiul Cordilier*, însă...

Camille (*zăpăcit, ironic*): Ce? te supără succesul foii? (*Robespierre îl privește disprețuitor, sumes*) Niciodată o gazetă nu s-a vândut atât... 50 de mii de foi de fiecare număr.

Robespierre (*linie dură, dreaptă*): Asta devedește numai ce mare e numărul celor care au nevoie de un (*cu ironie rece*) "Comitet de clemență" (*îl privește cu o liniște de moarte pe Danton*).

Camille: Trebuie să fii bun, Robespierre, trebuie să ai milă.

Robespierre (*mereu cu o ironie teribilă de mort*): O femeie care se dă oricui din milă, fără să se păstreze pentru cel ce o merită, nu provoacă decât dezgust. Un conducător de stat care e "milos" și cu buni și cu răi face nenorocirea tuturor.

Camille: Indulgența e omenească, Maximilien.

Robespierre: Indulgența e totdeauna un fel de scuză și avans propriilor tale păcate. Ea e plăcută în vremuri de pace și înflorire, dar e criminală atunci când e în joc soarta unui popor. Franța nu poate fi lăsată la voia bună a unor oameni care mănâncă și chefuiesc bine (*se uită cu înțelese la Danton*).

Danton (*stă pe gânduri, apoi deodată*): Robespierre, eu nu te mai înțeleg.

Robespierre (*rece, cu obraz stins*): Asta am văzut-o de mult.

Danton (*abate o figură teribilă și nedumerită asupra lui*): Robespierre, revoluția e sfârșită, dușmanul e dincolo de toate frontierele, ce rost mai are amenințarea asta a morții, ce rost atmosfera asta de panică?

Robespierre (*calm, precis*): Ce înțelegi prin Revoluție sfârșită? (*Danton rămâne nedumerit*) Și ce înseamnă că dușmanul e dincolo de frontieră? Dacă ești în război "aici" sau "dincolo" nu-i totuna?

Danton (*rămâne mai departe pe gânduri, oftează*): Ascultă, Robespierre... Cruzimea pentru apărarea Patriei era necesară atunci când aveam în țară un partid contrarevoluționar, un partid regalist – vreau să zic un partid care putea, nu numai trăda, dar și ataca din spate... Dar azi?... Nobilii care au rămas au fost măcelăriți mai toți... Ai dus la eșafod chiar pe girondini... Lasă lumea să răsuflă, Robespierre... Apăsarea asta cumplită a morții paralizează totul... Lumea înnebunită nu mai știe ce să facă...

Robespierre (*insinuant*): Nu sunt neliniștiți decât cei care nu au conștiința curată (*nu-l ascultă, se uită în carte*).

Danton (*crispat, cu ochi teribili, cu pumnii strânși*): A ta nu-ți spune nimic?

Robespierre: (*calm, cu fruntea sus*): Conștiința mea singură mă ține în picioare în împrejurările grele de azi...

Danton: La Nantes, oameni au fost urcați în bărci, pe urmă scufundați cu tunurile în apă. La Arras, dar lor bine le faci, că ei te-au trimis

în Adunare, Le Bon a lăsat străzi întregi deșerte... Parisul e plin de mame și soții disperate (*deznădăjduit, amar*) și conștiința ta e limpede! (*încleștat*) Ai o conștiință de sticlă, Robespierre.

Robespierre (*cu asprime subțire*): Omul care a patronat Septembrie îmi spune asta?

Danton (*înfuriat*): Septembrie a fost o nenorocire... un naufragiu, o cumplită dezlănțuire, Septembrie a fost când se aștepta din clipă în clipă intrarea prusacilor în Paris. Acum se asasinează încet și cu premeditare... Le Bon pune masa în balcon, ca să aibă distracție, când mănâncă, privind cum ghilotina retează zeci de capete...

Robespierre (*cu limpezime*): Nimeni nu a fost executat până nu a fost mai întâi judecat. Nici un cap n-a fost retezat, fără să se facă asta conform legii...

Danton (*strâmb, hidos și omenesc*): Glumești, Robespierre... Vorbești de judecată!? Dar judecata ta condamnă tot atâți vinovați cât nevinovați...

Robespierre (*convins, rece, fără mișcări care deplasează liniile*): Cine ți-a spus că a pierit vreun nevinovat?

Danton (*îl privește uimit, ca pe un monstru, îi întoarce disprețuitor spatele și pleacă*).

Robespierre (*lui Camille*): Camille, nu mai citi pe Tacit... (*și pleacă în direcție opusă*).

TABLOUL XVI

La Robespierre, într-un birou la Convenție, peste douăzeci de zile.

SCENA I

Robespierre, Un agent

Agentul (*dând raportul*): Erau aseară la o masă, la Palais Egalité, Danton, Camille, Herault, Lacroix și Philippeaux, beau și vorbeau despre tine, cetățene...

Robespierre (*cu ochii mici, nervos, dar fără gesturi*): Spune!

Agentul: Danton spunea că Franța are nevoie de pace... că însă niciodată Comitetul actual nu o să fie în stare să obțină pacea, pentru că un comitet de... (*șovăie*).

Robespierre (*rece, întins, automat*): Spune.

Agentul: Spunea că e un comitet de... de... proști.

Robespierre (*abia se observă ușor de tot că e nervos*): Da.

Agentul: Pe urmă spunea că la (*șovăie*) Robespierre nu-i nici o nădejde, că trăiește numai între cumetre bătrâne, la Duplay.

Robespierre (*automat*): A spus chiar “cumetre”?

Agentul: Da... și cei adunați în jurul mesei râdeau...

Robespierre (*cu umerii ridicați*): Ai notat pe cei care râdeau?

Agentul: Da.

Robespierre (*rece, scăzut*): Unde-i nota?

Agentul: O am aici (*i-o pune pe masă*).

Robespierre: Ce se spunea despre executarea hebertiștilor?

Agentul: Toți erau mulțumiți... Iar Delacroix a spus: “a fost destul ca să smulgem pe Danton de la țară și să scoată Camille gazeta. S-ar putea să le vină rândul și altora. Bine că se știe: cine cade sub condeiul lui Camille Desmoulins, merge la ghilotină”... Danton e prietenul și biciul Comitetului (*iși aduce aminte*). A, toată masa – pe urmă am aflat – a fost ca să sărbătorească triumful de ieri al lui Danton la Convenție, când l-a îmbrățișat președintele și l-a aclamat Adunarea în picioare.

Robespierre (*nervos*): Bine, du-te. Nota asta poți s-o comunici și lui Vadier la Comitetul siguranței... Pe urmă anunță că la ședința de astăzi iau parte comitetele reunite: al Mântuirii publice și al Siguranței (*rămas singur, citește numele de pe listă și însemnează cu creionul*).

SCENA II

Danton, Robespierre

Robespierre (*când îl vede intrând pe Danton, rămâne locului plictisit, fără nici un gest, ca un manechin în frac albastru*).

Danton (*cordial, vine spre el*): Maximilien, am venit cu inima deschisă ca să ne împăcăm. Am trecut peste orice.

Robespierre (*rămâne rece, nu dă mâna*).

Danton (*cald*): Maximilien, puțin îmi pasă că rămâi așa înțepenit. E o mască. În fond ești un om cu care se poate vorbi... Hotărârea ta, de a trimite în sfârșit haita lui Hebert la ghilotină...

Robespierre (*cu buze nervoase*): Hotărârea n-a fost luată “în sfârșit”. Comitetele nu au avut nevoie de imboldul nimănui ca să-și facă datoria (*cu aluzie la spusa lui Danton*). Și cei care se cred “prietenul” și biciul Comitetului, se înșeală...

Danton (*râzând bonom*): Ți s-au raportat năzdrăvăniile de la masă? (*se apropie de el prietenos*) Robespierre, nu lua în seamă vorbe de chef...

Robespierre (*cu umerii drepți*): Ar fi mai simplu să nu faci chefuri într-o vreme când țara sângerează și când trebuie să dominăm pe trădători și corupți prin Teroare...

Danton (*cu căldură și sinceritate, deosebindu-se de Robespierre, ca și îmbrăcămintea lor*): Robespierre, încă o dată îți spun, măsurile acestea teribile erau bune când Patria era în pericol și când Revoluția era amenințată (*gesticulând familiar*). Astăzi – una e biruitoare pe toate câmpurile de luptă, alta domină nediscutat înăuntru... Cu alte cuvinte și-au împlinit menirea...

Robespierre (*precis, cu gâtul țepăn*): Te întreb și azi: Ce te face să crezi că Revoluția e sfârșită?

Danton: Pentru că toate țelurile ei sunt atinse...

Robespierre (*mereu cu ochii mici și buze nervoase*): Adică?

Danton (*scăzând brusc, conținut, violent și amenințător totuși*): Ai dreptate, Maximilien. Țelurile ei nu sunt încă...

Robespierre (*are un surâs de mort, dar se simte în ceea ce spune o rană ascunsă, lasă să se vadă în el adâncimi de omenie și vis, întrerupte*): Au devenit cumva oamenii mai buni? Sunt pe lume mai puțini săraci?... Au mai multă omenie cei bogați? Se înșeală mai puțin? (*enumeră și așteaptă trist*).

Danton (*a rămas întrerupt, cu mâna în aer*): Ai dreptate, Maximilien, țelurile Revoluției nu sunt atinse... Piedici mari mai sunt încă în calea lor... (*viu, grăbit*) Drepturile omului au fost punctul de plecare al Revoluției și tu nu le respecți... libertatea de opinie a fost o clauză importantă și tu o calci în picioare, respectarea voinței poporului era dogma Revoluției și tu nu vrei să știi de ea, proclamarea unei Constituții era punctul cardinal al Revoluției și tu îi suspenzi aplicarea (*teribil cu înțeles*). Ai dreptate... țelurile Revoluției nu sunt atinse (*îl privește groaznic*). Ia seama, Robespierre.

Robespierre (*nu ia în seamă amenințarea, cu ochii biruitori, căci are logica cu el*): Da, ai dreptate, Danton, dar acest program fusese realizat chiar sub rege, de către partidul constituțional al lui Barnave... (*perfid, precis, cu ochii de pasăre de pradă, ridicând fraza ca pe un talger de oțel*) De ce ai mai cerut un “supliment de revoluție?” (*așteaptă*).

Danton (*se clatină sub lovitura acestui argument; pe urmă șovăind*): Pentru că aceia nu erau sinceri... în hotărârea de a aplica legile.

Robespierre (*a crescut, pare un mort biruitor*): A!!!

Danton (*îl privește uimit, neliniștit, căci nu pricepe ce vrea*): Bine...

Robespierre (*sentențios*): O revoluție nu e consolidată până nu e garantată prin sinceritatea oamenilor... Și garanția de sinceritate e virtutea (*se frânge abătut*): Dar deocamdată virtutea nu poate

domni decât prin teroare... *(cu o imensă tristețe)* Oamenii sunt răi, mincinoși și lacomi... Nu respectă nimic și nu se gândesc decât să-și cultive propriile lor vicii, chiar dacă ar fi să vină după ei potopul... *(nebănuț de îndurerat, cu gura coclită)* Îi cunosc pe toți și mi-e silă de ei... Sunt virtuoși numai atunci când știu deasupra capului lor cuțitul îngrozitor al ghilotinei *(neînduplecat)*. Ei bine, principiul unui stat este virtutea, iar până la realizarea ei, teroarea *(are ceva limpede și ultim în privire)*.

Danton *(a ascultat pe gânduri, cu mâna la falcă, pe urmă întreabă, conștient – privindu-și unghiile de la mâna dreaptă)*: Și după ce ai să cunoști tu oamenii virtuoși? Care, anume, sunt virtuoși?

Robespierre *(nervos, direct, perfid)*: Cred că nu acei care petrec în orgii la Palais Egalité *(cu înțeles)*. Nu cei care trimit desene murdare fetelor nevinovate.

Danton *(gata să-l lovească, se stăpânește, pe urmă cu aluzie, viu)*: Dar acei care au vicii ascunse? Dar cei care sapă în întuneric? Dar intriganții cu aer de abate? Dar cei care toarnă încet, pe nesimțite, surzând, otrava infamiei lor? Dar cei care clocesc tăcut ambiții criminale? Pe ăștia cum îi cunoști? *(insinuant)* Cum o să-i cunoaștem? *(drept, rămâne cu degetele crispate în aer)*... ca să-i demascăm? *(stă ca o statuie un timp, pe urmă după un ocol interior, destins, cald, rugător parcă)* Robespierre, ascultă-mă pe mine... Lasă viața să curgă mai departe. Ea singură e mare... și bună... și dreaptă *(cu ochi frumoși)*. Lasă, Robespierre, omenirea să iubească, să cânte, să se bucure... Niciodată n-o să vie virtutea ta... Mai întâi că nici nu știm ce e, anume, acea virtute.

De ce crezi tu că un om e mai bun, numai pentru că, suferind de stomac, nu poate mânca? De ce crezi că un om care are testiculele uscate, e mai bun cetățean decât cel care dă naștere la copii?

Robespierre *(cu febră)*: Pofte și vicii!

Danton *(larg, așezat, cu emoție stăpânită)*: Tu ai o inteligență ciudată, Robespierre, dar nu știu cum, e prea, prea geometrică... A mai fost în antichitate un om cu inteligența geometrică... Era un uriaș. Avea un pat și prindea pe trecători, pe care îi măsura cu patul lui... Pe cei mai scurți decât patul, îi întindea până la măsură... pe cei prea lungi, îi scurta de picioare *(ridică tonul ca pentru un apel)* Nu măsura poporul francez cu patul ideilor tale... Robespierre...

Nu e destul ca să ai o noapte de insomnie și să faci un plan pentru fericirea societății! Tu tragi linii ca un inginer... Dacă nu ți se pare că ai tras destule mai chemi și pe St. Just... Dar viața nu merge în cămașa de forță a socotelilor voastre...

Robespierre (*dur, sticlos*): Și totuși pentru cei nebuni și răi... cămașa de forță e necesară...

Danton (*cu caldă înțelepciune*): Hei, Maximilien, numai morții sunt cuminți... și oamenii care seamănă cu ei. Cei vii mănâncă, pipăie femeile, asudă, se...

Robespierre (*ridică privirea să-l întrerupă*).

Danton: Când un om nu mai poate asuda, cheamă doctorul... că dacă nu, începe să delireze... (*ironic*) are "idei".

Robespierre (*are o privire de nedumerire și oroare, pe urmă începe să foileteze dosare*).

Danton (*rugător*): Robespierre, lasă virtutea. Să ne mulțumim să organizăm astfel societatea, încât să ni se pară că prezintă mai multe garanții politice de dreptate... (*precis*) Acesta-i țelul unei revoluții.

Robespierre (*la "garanții politice" s-a oprit*): Crezi că e de ajuns?

Danton: Și cea mai bună garanție politică este că odată instituțiile republicane fixate, noi conducătorii să ne înțelegem frățeste... pentru binele patriei... (*cu ochii în lacrimi, cald, frățeste*) Robespierre, îți întind din nou mâna...

Robespierre (*rămâne rece ca un manechin în frac albastru*).

Danton (*îngrozit, teribil*): Vrei război (*abia se stăpânește, comprimă greu ceva în el, pe urmă iar împăciuitor*). Robespierre, vreau să-ți pun o întrebare anume: Crezi tu că (*și caută mișcat*) dacă ai să mă duci pe mine și pe toți prietenii mei la ghilotină – să admitem, căci cu tine nimic nu e imposibil – crezi tu că republica va fi salvată? (*cu un ecou teribil*) Adică vreau să văd dacă ești numai canalie, sau și prost... (*are gura crestată și crispată*).

Robespierre (*e lovit în plin, dar rămâne cu privirea ca o lamă*).

Danton (*lămurește, stăpânindu-se*): Din punctul tău de vedere. Adică: ești sigur că peste o lună, peste două sau peste trei, nu ai să mergi și tu la eșafod lăsând totul pe mâna lui Tallien și a lui Barrère? Lăsând republica asta pentru care a curs atâta sânge eroic pe mâna unor farsori de bâlci? (*așteaptă*) Ești sigur că ea va dăinui dacă...

Robespierre (*convins definitiv, ca un fel de loialitate logică*): Da...

Danton (*încremenește, îl măsoară lung*): Pari sincer (*înțelege simplu*). Ești numai prost (*teribil, din prag acum*). Robespierre, ești cel mai mare dușman al republicii, dar și cel mai norocos... Pentru că eu niciodată nu voi avea tăria să te duc la ghilotină. Cel mult dacă o fi să te închid într-o casă de nebuni (*iese*).

Robespierre (*după un timp, sună și către cel care intră*): S-au adunat Comitetele?

TABLOUL XVII

Tot un birou

**Robespierre, Saint-Just, Cambon, Couthon,
Billaud-Varenne, Lindet, Vadier, Barère etc.**

Robespierre: Îndată ce sosesc colegii noștri vom asculta pe colegul St. Just, care, întors de pe câmpul de luptă, are să ne facă o expunere a situației armatelor noastre... De aceea s-au convocat Comitetele reunite.

Vadier (*schimbând prin surprindere ordinea de zi hotărâtă*): Găsesc că pericole mai mari decât cele din afară amenință Republica dinăuntru... Danton conspiră. (*Mare mișcare, căci întâia oară Danton e acuzat în ședință*).

Robespierre (*a avut o iluminare de satisfacție, pe urmă prefăcut, strâns*): Ar fi de dorit să nu schimbăm ordinea de zi a lucrărilor noastre... De altminteri, socot că Vadier exagerează puțin... (*perfid*) E adevărat că Danton e înconjurat de oameni pe care îi bănuim în slujba Engliterii (*fals*), dar trebuie să ținem socoteală că el a fost un republican.

Saint-Just (*arhanghel aspru al revoluției*): A căutat să salveze pe Maria Antoaneta...

Robespierre (*simplu, ipocrit*): Nu cred... Așa se zice, că ar fi avut intenția de a aduce pe tron pe ducele de Orleans. Trebuie să ne gândim însă că, alături de noi, Danton a luptat foarte adesea.

Saint-Just (*tot mai hotărât*): Cine a fost alături de noi și trădează, e cu atât mai vinovat.

Billaud (*clocotitor*): Hérault de Sechelles, mâna dreaptă în Comitet a lui Danton, are legături cu emigranții și este la închisoare... Fabre, mâna stângă a lui Danton, a falsificat decretele Convenției pentru bani... (*întins*) Cine îl mai crede nevinovat pe cel care i-a patronat?

Cambon (*împăciuitoare*): Fără îndoială, cetățeni colegi, că argumentele voastre sunt temeinice... Cred însă că trebuie să fim foarte prudenți. Danton e încă idolul poporului.

Robespierre (*cu obrazul ca o mască*): Și eu sunt de părerea colegului nostru... (*după o mică pauză*) Chiar dacă e vorba de un idol putred.

Cambon: Fiți cu grijă. Un cap ca al lui Danton trage și altele după el.

Vadier: Pot să vă spun că alaltăieri, la Palais Egalité, Danton, înconjurat de ai lui, bea vin și glumea pe socoteala membrilor Comitetului, spunea că Robespierre e (*ezită, pe urmă perfid și rău*) un prost feroce, că Billaud-Varenne e un revoluționar “rectilign”, (*după o pauză abilă*) iar despre Saint-Just, Camille spunea (*zâmbește cu o perfidie otrăvită*) că își poartă capul pe umeri solemn ca pe Sf. Împărășanie.

Saint-Just (*cu un cuțit în inimă*): Și eu am să-l fac să și-l ducă pe al lui pe mâini... ca St. Denis.

Robespierre (*autoritar*): Vă rog să încetați... (*cu o suavă perfidie*) Aveți aerul că aveți chestiuni personale cu cei pe care îi acuzați... Poate că încă demult aș fi propus să se examineze situația lui Danton, dacă nu mi-ar fi fost mereu teamă că îl judecați cu ură...

Lindet: Tocmai, și eu socot că încă nu e timpul... că nu e cazul să luăm măsuri... (*cei mai mulți membri din comitet aprobă*) Danton și prietenii lui au fost prea de aproape în Re-voluție. Nu avem autoritatea să-l judecăm...

Robespierre (*vede surprins, că falsa lui intenție a fost luată în serios*): Autoritatea noastră nu depinde de tovarășii noștri... Ea ne este conferită și impusă de Republica pe care o reprezentăm... Nu aceasta e cauza șovăielii noastre.

Cambon (*sincer*): În orice caz ar trebui mai multă grijă atunci când judecăm pe foștii revoluționari.

Robespierre: Poate că totuși ar trebui examinate odată, în plenul Comitetelor, situația lui Danton și a tovarășilor lui, și poate că avem obligația să ascultăm raportul pe care mi se pare că vrea să ni-l prezinte în această chestiune colegul nostru Saint-Just (*o senzație enormă, surâsuri cu înțeles, căci ei înțeleg că totul a fost pregătit, ordinea de zi fiind doar un pretext*) chiar dacă pentru moment nu trecem la măsuri, imediat.

Couthon (*pe căruciorul lui de paralytic*): Ce să-l mai citim aici?... Să-l citească mâine în Adunare și pace. De altminteri, convingerea noastră e desigur formată, iar celor care mai ezită eu le pun așa fel chestiunea – care e pentru mine criteriul ghilotinei – “când cineva nu a făcut pentru Republică cel puțin atât, ca în caz de contrarevoluție să fie condamnat la moarte (*teribil dar scăzut*), e vinovat...” Ori astăzi, aristocrații nu au mai multă simpatie nici pentru emigrați, decât au pentru Camille Desmoulins...

Robespierre (*atins sincer*): Camille Desmoulins (*șovăie*). Mi-a fost coleg de școală.

Billaud (*pătimaș, aspru*): Și colegii tăi de școală au privilegiul să atace nepedepsiți Republica?

Robespierre (*tulburat*): Poate că în locul lui ar fi mai bine să punem pe Philippeaux.

Couthon: Cel care a ațâțat pe Philippeaux e chiar Camille Desmoulins. Ar fi imoral să pedepsim pe unul și să lăsăm pe celălalt. Amândoi, deci... (*tranșant lui St. Just*): Adu raportul să-l iscălim, iar dacă va fi ceva de șters, o va face mâine Adunarea.

Cambon (*neliniștit*): Adunarea de obicei nu discută aceste rapoarte, socot că tot ar fi mai bine să-l citim noi aici.

Robespierre (*îl măsoară, cu gâtul țepăn, cu o privire de strigoi*).

Cambon (*îngheață*): Sau îl semnăm acum, dar cel puțin să ni-l dea după ședință să-l citim, cei care vor... dintre noi.

Saint-Just (*hotărât*): Atunci mâine la Adunare (*triumfând cu anticipație*). Ah, îl voi face să se zvârcolească mărturisind, așa cum se zvârcolește un șarpe al cărui cap e prins sub călcâi.

Vadier (*vulpoi bătrân, îl privește lung*): Ce să mărturisească? Cuni? Vrei să aduci pe Danton la Adunare? (*ironic*) Ei, tinere, se vede că ți s-a urât cu viața.

Saint-Just (*rămâne înmărmurit*)

Vadier (*mirat*): Cum vrei să te măsoari mâine cu Danton la Adunare?... (*cu joc de figură*) Atunci nu mai joc pe cartea d-tale... (*de-a dreptul*) Ai uitat ce a fost anul trecut cu Lasource?

Saint-Just (*uimit*): Bine, dar atunci cum?

Vadier (*neted*): Îl arestăm la noapte... (*ei asta-i acum*) Să se explice la Tribunal...

Saint-Just (*indignat*): Dar este ilegal, numai Adunarea are dreptul să aresteze un deputat... (*invocă rugător*) Maximilien.

Robespierre: Fără îndoială că Saint-Just are dreptate (*infinat perfid*). E adevărat însă că Adunarea are libertatea să ratifice, sau nu, o arestare executată deja (*toți îl privesc cu oroare*). Nu avem decât să-l punem în libertate (*cu ochii morți*) dacă Adunarea o va cere...

Saint-Just (*fierbând de indignare*): Nu... nu, asta niciodată nu... În ruptul capului, nu... (*dă cu pălăria în sobă*) Atunci de ce mai facem legi? Să le călcăm în felul acesta?

Robespierre (*cu ochi mici, se apropie de el, ca un șarpe*): Crezi pe Danton vinovat?

Saint-Just (*sincer*): Notele furnizate te tine pentru raport nu lasă nici o îndoială...

Robespierre (*ca și când l-ar fi luat de guler*): Crezi că e în interesul Republicii ca el să fie ghilotinat?

Saint-Just (*tot sincer*): Da.

Robespierre (*cu sprâncenele ridicate*): Atunci? (*cu logica lui teribilă*) Dacă interesele Republicii, credem noi cu convingere, dictează moartea lui, (*uimit*) ce importanță are restul? Scrupulele noastre

personale (*surâzând*) nu trebuie să treacă înaintea Republicii (*drept*). Care lege? (*ca un tăiș de sabie*) *Salus rei publicae suprema lex.*

Saint-Just (*învinș*): Atunci de ce îi mai judecăm? Să-i executăm de-a dreptul.

Robespierre (*încă mai logic*): Tot interesele Republicii cer ca să se execute formele aparente ale judecății (*toți îngheață*).

Lindet (*descheiat sufletește*): Dar bine, același procedeu ni se poate aplica și nouă...?

Robespierre (*după un răstimp, trist, scăzut*): Ni se va aplica, desigur... (*surâzând mort*) Vreți să conduceți destinele poporului și să ocoliți moartea? (*e ceva de dincolo de moarte în el*)

Vadier: Propun ca o dată cu Danton și ai lui să fie judecați și falsificatorii Companiei Indiilor, Chabot, Fabre, Bazire, Frey.

Cambon (*uimit, indignat*): Bine, dar nu e nici o legătură... Procesul lui Danton e un proces politic și al bancherilor e un proces de... hoție.

Vadier (*întrerupe scurt*): Cu atât mai bine... Știi, poporul tot știe că Danton s-a îmbogățit din Revoluție...

Cambon (*abătut, rugător*): Fiți umani... Trei zile cât cere legea pentru proces, abia dacă vor ajunge pentru ascultarea bancherilor... când să mai fie judecat și Danton și ceilalți deputați? (*rugător*): Robespierre!

Robespierre (*neînduplecat*): Cred că aici, Vadier și Comitetul siguranței sunt mai în măsură să judece.

Ceilalți sunt abătuți.

Barèrre (*indiferent și "elegant"*): Atunci, noi care suntem aici, semnăm de pe acum... (*trece și semnează*).

ACTUL V

Tribunalul și Execuția

TABLOUL XVIII

Un colț acasă la Danton. Un cămin, două fotolii lângă foc, o masă. Ora de dimineață când se îngână ziua cu noaptea. Două lumânări ard în sfeșnic pe masă. O pisică lângă lumânări.

SCENA I

Danton, Louise, mai târziu Panis, apoi garda

Danton (*Stă de multă vreme adâncit, muncit de gânduri, în fotoliu. Pe față i se citește o continuare de sentimente felurite: urmărirea unei idei, fixarea ei, un surâs de neîncredere, o senzație de dezgust care-i contractă tot corpul, un rânjepileptic și iar urmărirea unui gând. Apoi brusc se scoală și se plimbă, uitat, prin casă.*)

Louise (*apare, abia îmbrăcată, îl privește cercetător*): Danton... ce s-a întâmplat? De ce te-ai îmbrăcat de la miezul nopții? Ce e?

Danton (*nervos și masiv*): Nimic (*o îmbrățișează și o ia cu el în fotoliu, iar după un timp*): Louise, tu știi că din clipă în clipă trebuie să vie să mă aresteze?

Louise (*înmărmurită*): Cum asta?

Danton (*privește într-altă parte ca și cum ar răspunde la altceva*): Se pare că totuși Robespierre a îndrăznit...

Louise (*nedumerită, își frământă mâinile mici*): Dar... cum ai aflat?

Danton (*cu ochi grei*): Un prieten a venit de la Comitet și m-a anunțat (*cade într-alt val de gânduri*).

Louise (*ca să deducă gravitatea cazului*): Cine?

Danton (*nu vrea să fie indiscret*): Un prieten (*și deodată își dă seama că își jignește nevasta*). Panis, Louise, Panis, secretarul Comitetului. Nu a asistat la ședință, dar i-a auzit alături discutând.

Louise (*cu tot corpul moale*): Așadar... (*revine ușor înfiorată*) Cum? Ai știut de aseară? M-ai ținut în brațe toată noaptea și... și nu mi-ai spus asta?

Danton (*cu tristețe*): Erau ultimele clipe în care te mai puteam avea.

Poate, când te mai vedeam (*surâzând*). La ce te-aș fi tulburat?...

Louise (*plăpândă*): De ce? De ce nu mi-ai spus?... Și de ce ai fugit în urmă de lângă mine?

Danton (*firesc, scăzut*): Ca să mă îmbrac. Nu vreau să mă găsească dezbrăcat; căci... după miezul nopții puteau – și pot – sosi din clipă în clipă (*ca abătut de un suflu de nebunie*). La Arcis, în noaptea asta de primăvară...

Louise (*îngrozită, cu ochii mari*): Vin aici?

Danton (*cade iar în jilț, vorbește stăpânindu-se*): Vreau acum să vorbim câteva lucruri de oarecare importanță pentru mine, Louise (*s-a așezat mai bine în fotoliu*). Testament n-am făcut... pentru că știi că averea celor condamnați e confiscată în folosul Republicii. Casa de la Arcis, cele câteva hectare de pământ și mobila de aici vor fi deci confiscate (*ca răspunzând unei întrebări în gând*). De altfel, nu e cel mai de preț lucru pe care l-am dat acestei Republici... (*o privește, îi ia mâna ca o vrabie în mâna lui puternică și osoasă*) Am doi copii, care n-au mamă, și vor rămâne orfani și de tată... fără nici o avere, goi în stradă...

Louise (*îngrozită*): Dar... Georges... voi fi mama lor...

Danton (*categoric*): Nu! (*surâzând trist*) De ce să-ți iei povara a doi copii?... Louise, n-ai decât 17 ani (*iar dedublat, se strâmbă de tristețe*). Ce pământoasă era Sena ieri...

Louise (*protestează, strânge haina de casă pe ea*): Nu... nu, asta nu se poate, Danton... Sunt ca și copiii mei...

Danton (*hotărât, căci știe că altfel e o imposibilitate*): Nu, Louise... Neîntârziat, după execuția mea...

Louise (*îl întrerupe, plăpândă și revoltată*): Cum vorbești despre asta!

Danton: Louise, fii cu sânge rece (*ca o durere stăpânită*) E vorba de copiii mei... (*zâmbește trist*) De ce aș vârî capul sub cuvertură?... ca să nu văd?... Imediat după ghilotinarea mea – ei n-au să priceapă (*surâde trist*) unul nu are decât 4 ani, celălalt numai doi – trimite-i mamei la Arcis... Fără nici o întârziere.

Louise (*buzele ei mici și calde au o crispă*): Am să-i iau la noi... la mama... Nu fii atât de rău acum.

Danton (*surâde ca un om plecat de-acum*): Nu, nu Louise (*stânjenit dar stăpânit*). Altceva aș vrea să te rog... (*mai stânjenit*) Pentru cheltuielile drumului, pentru primele zile acolo... mama e săracă... I-am făcut eu o rentă viageră, dar nu o va mai primi (*își întoarce privirea*). Vreau să te rog un lucru... (*își mușcă buza*) Eu nu am bani...

Louise (*indignată, că poate fi stânjenit ca să spuie asta*): Ei bine?

Danton (*îndurerat că trebuie să mărturisească*): Louise, n-am decât 4000 de livre... Nici tu mi se pare că..

Louise (*bucuroasă că poate fi de folos*): Dar Danton, eu am încă banii aceia de aur pe care mi i-ai dat dar de nuntă...

Danton (*surâde înseninat cu ochii umezi*): Louise, asta vroiam să-ți spun... Dă jumătate din ei copiilor mei... (*scoate niște bani*) uite și cele patru mii de livre, din care eu nu opresc decât 1000, pentru cât voi sta la închisoare...

Louise (*cutremurată*): Cum poți să-mi vorbești așa? Niciodată nu m-ai lăsat să mă apropiu de tine... (*cu privirea sfârșită*) Ce puțin mă iubești...

Danton (*a rămas cu fața nemișcată, o privește simplu*): Te iubesc mult, Louise... (*lasă capul greu în jos, se gândește*) Ești ultimul dar al vieții. Intru în întunericul pământului cu surâsul tău în față... cu ochii tăi... ca o lumină (*își trece mâna prin păr ca sufocat, uriaș, slut, se frânge hidos, cu capul în piept*). Ah, în noaptea asta caldă, de primăvară, plesnesc pe rând mugurii... În toate părțile...

Louise (*îl privește cu emoție, cu ochii mari înlăcrimați, îl strânge cu mâinile ei mici și albe*): Da... da...

Danton (*își revine și, firesc, cu o emoție limpede*): Ai venit la mine – fragedă și nouă – (*surâde*). Eu eram cu sufletul coclit de prostia oamenilor. Mi-era inima arsă de răutatea lor. Eram istovit, bolnav și mă apăsa gândul morții... Atunci ai venit tu (*o privește surâzând, clătinând din cap, adânc răscolit, cu ochii umezi*). Îți mulțumesc, Louise.

Louise (*plânge moale în brațele lui*): Poate că nu te-am înțeles totdeauna, poate că nu te-am cunoscut cât trebuia...

Danton (*surâde mereu, calm, cald*): Să mă înțelegi? Să mă cunoști? Pe zidul dărâmat din fundul livezii de la Arcis, crește în fiecare an o iederă, Louise. Dacă-l face mai frumos, ce nevoie are să-l înțeleagă? Tu m-ai făcut atât de fericit, fără să mă cunoști... Eu am fost întotdeauna singur, Louise... Apropierea de ceilalți au fost numai întâmplătoare sau dictate de împrejurări... (*privește trist un fotoliu*) Fotoliul ăsta trebuie reparat (*cu părere de rău*). Am tot amânat mereu.

Louise (*în lacrimi*): Da, e adevărat nu te-au înțeles... nu te-au înțeles...

Danton (*repetă*): Neînțeles? (*surâzând pe gândite*) Asta nu-i nimic, Louise! Să fii greșit înțeles... să fii pe jumătate înțeles, e nesfârșit mai rău...

Louise (*cald*): Dar Georges... mai târziu fără îndoială că vor înțelege ... ce crimă au făcut.

Danton (*cu umeri mari, cu gânduri grele, trist*): Nici acum, nici mai târziu, Louise... Până în veacul veacului se vor găsi imbecili care să explice cu condeiul în mână că am luat atâtea și atâtea livre de la nu știu cine... și știind ei anume pentru ce... Cine va putea ști resortul sufletesc al acțiunilor mele? Când cei de azi, care văd, nu le știu?... De unde le vor ști în viitor? Dreptatea posterității?... Copilărie, Louise... Ca și în viață, jumătate din imbecili îmi vor reproșa Septembrie, iar cealaltă jumătate vor idolatriza pe Robespierre... (*strâmb*) Și, cine știe? Dacă nu mă vor uita e din cauză că am fost atât de slut (*închide crispat ochii*).

Louise (*îl ceartă ușor, cu suflet de floare*): Vezi, Georges... de aceea ți-am spus întotdeauna să gândești la Dumnezeu... El, numai, vede... el, numai, știe ce e în sufletul nostru.

Danton: Dumnezeu? (*surâde larg*) Neant și pământ, Louise (*calm*). Dar nu de asta mi-e frică... Am privit atâtea lucruri în față... Sunt singur, Louise, în fața dispariției definitive... singur între oameni și istorie... ca o pasăre între cer și ocean...

Louise (*înmărmurită de atâta tărie*): Cum privești moartea?

Danton: Am privit totdeauna, totul, în față... și crima și dragostea și moartea (*surâde cu aer de copil*). De un singur lucru, mi-e totuși teamă, Louise... (*s-a oprit*) Ca în clipa când voi pune piciorul pe scara eșafodului, să nu te văd (*halucinat*) pe tine venind la Arcis, pe potecă (*respiră greu*), prin soare, să mă chemi la masă... (*i se înclăștează umerii, i se înclină capul*).

Louise (*cu ochii tulburați*): Ce-am să fac?... Ce-am să mă fac?... Când nu vei mai fi?...

Danton (*repede, mereu liniștit în tristețea lui*): Fă-ți viața din nou... Toată viața... E prea mult și ceea ce mi-ai dat... De altminteri așa are să fie... Mai mult, Louise... Vreau să știi un lucru... S-ar putea – și eu cred asta – ca mai curând sau mai târziu să vină o răsturnare a lucrurilor (*vorbește rar, obosit*). Cu prostia incoruptibilă a lui Robespierre te poți aștepta la orice... Franța nu va rămâne numai republică... Vor veni iar regii. Și numele meu, calomniat de revoluționarii de acum, va fi în viitor și odios. Vor suferi toți cei care mi-au fost scumpi (*înfiorat până în adâncul lui, dar liniștit*). Dacă vei avea nevoie, reneagă-mă (*Louise a împietrit*). Reneagă-mă, Louise... (*și grăbit ca să n-o jignească, dar cu capul căzut pe piept*) Spune asta și copiilor mei...

Louise (*suferind toată*): Nu, nu se poate... n-au să te condamne... Ai să te aperi... ai să spui Convenției...

Danton (*o întrerupe surâzând*): Ei, dacă m-ar lăsa să mă apăr la Convenție... (*se strâmbă*) Și pe urmă mi-e silă.

Louise (*înmărmăurită*): Dar...

Danton (*știind sigur ce-l așteaptă*): Dacă sunt arestat înseamnă că nu voi merge la Convenție...

Louise: Atunci? la Tribunal?

Danton (*cu ochi ficși*): Are să fie foarte greu... Poporul nu admite decât chestiunile limpezi... (*rămâne răsucit în el însuși*) Pământ... nimic decât pământ.

Louise (*nedumerită*): Ei și?

Danton (*liniștit*): Mi se pare că într-adevăr Fabre și Delacroix au făcut afaceri nepermise, mi se pare că într-adevăr Phi-lippeaux a fost pătimăș și nedrept în discursurile lui, mi se pare că într-adevăr Herault a călcat legea, forțând ușa închisorii în calitatea de membru al Comitetului ca să ajute un emigrat, pe fratele femeii pe care o iubește...

Louise: Cum, toți prietenii tăi? (*Danton ridică îngăduitor din umeri*) Dar Georges, apără-te, protestează – desparte-te de ei în fața Tribunalului...

Danton (*cald, firesc*): Oamenii aceștia au avut o calitate mare. Nu există greșeală în fața ei. M-au iubit pe mine... (*vede în gând*) Și-au legat soarta de a mea... E ca și când mi-aș fi legat-o pe a mea de a lor... (*se aude zgomot pe scară*).

Louise (*sleită*): S-a sfârșit... (*ascultă*) Dar cum au intrat?...

Danton (*cu ochi limpezi*): Am lăsat înadins deschis... (*apare însă Panis*) Tu? De ce te-ai întors, Panis?

Panis (*se oprește să respire*): Ascultă Danton, trebuie să fugi... Am pregătit totul...

Danton (*ridică din umeri*): Unde să fug?

Louise (*îl îndeamnă, tremurând toată*): Fugi, Georges...

Panis (*frățește*): În șase zile ești peste frontieră... Vino...

Danton (*crescut, cu ochii din zilele mari*): Să pribegesc... să renunț la tot? La Franța?... (*îi pune mâna pe umăr*) Prietene, nu iei Patria pe talpa ghetelor când ai fugit (*rămâne împietrit, ceilalți doi îl privesc înmărmuriți*).

Panis (*își revine*): Danton, te rog fugi... dacă nu, rămâi aici... te vom ascunde undeva... Chiar într-o pivniță, pregătită, poți să stai câteva luni... până ce trece furia clipei.

Danton (*cu nesfârșită mândrie*): Mă vezi ferindu-mă să nu fiu descoperit? Mă vezi pe mine ghemuit sub pat? Cu ciolanele și umerii ăștia? (*zâmbește*) Acum, numaidecât, fugi tu (*loial*). Ți-ai putea pierde capul până trece furia clipei...

Panis (*vrea să spună ceva*): Ascultă.

Danton (*îl ia în brațe, îl strânge cald la piept, îl împinge spre ușă*): Coboară pe scara cealaltă, cheia e în ușă... (*îl împinge mereu afară. După ce Panis a ieșit, către Louise*) Viața asta totdeauna

m-a contrazis... Mă scoate din sărite... Uite un prieten la care nici nu mă gândeam... (*înduioșat*) Panis... și ce prieten încă!

Louise (*în lacrimi*): Nu, Danton, toți știu ce ai făcut pentru Franța.

Danton (*se aud oameni care urcă scara, tot corpul i s-a încheștat, ochii i s-au mărit*): Acuma da... s-a sfârșit (*rămâne o clipă nemîșcat, pe urmă o târăște*). Vino să-ți dau inelele și cerceii din casetă (*Iese; garda de șase oameni intră... Se vede că șovăie, că e cu grijă, gata de luptă*).

Șeful gărzii (*în șoaptă*): Fiți gata pentru orice... Nu vă fie frică... Voi doi să-i prindeți mâinile, dacă vrea cumva să lovească... (*a deschis puțin ușa de la dormitor*).

Danton (*îi scoate cu pieptul afară*): Cum de îndrăznești să intri la Danton fără să bați la ușă? (*Șeful s-a dus grămadă jos, cu ordinul de arestare în mână. Garda a înghețat. Danton ia de jos ordinul și îl citește, poruncește scurt gărzii după asta*) Haide... (*iese fără să se uite la nevastă, care a încremenit în ușă*).

TABLOUL XIX

Tribunalul revoluționar

O masă sus pe estradă, în stânga. Acolo stă Herman, președintele. Dede-subt o masă mai mică pentru Fouquier Tinville. Locuri pentru apărători neocupate de nimeni. Banca juraților. Pe banca acuzaților Danton, Camille, Héroult, Philippeaux, Fabre, Westermann, Chabot, Bazire etc. Generalul Henriot și pictorul David în sală. Vadier la ghișeu în spatele președintelui încât pot vorbi între ei. Public, cât poate permite spațiul, în ușa deschisă pe culoar, mereu public care nu mai încapă în sală...

Președintele (*autoritar, cu pretenție de a lămuri*): Fabre, memoriul d-tale nu conține un răspuns precis... Știm foarte bine că ai protestat cu violență împotriva Companiei Indiilor... Ai cerut ca lichidarea ei să se facă de către stat...

Fabre (*întrerupe deznădăjduit*): Atunci pentru orice minte omenească e limpede că nu puteam fi cumpărat de această companie...

Președintele (*liniștit, cu autoritate*): Compania tocmai de aceea ți-a oferit o sută de mii de livre... ca să-ți închidă gura... ca să încetezi campania...

Fabre (*înfierbântat, îndurerat*): Dar acele o sută de mii de livre, Chabot (*îl arată*) mărturisește că nu mi le-a dat... că le-a oprit el.

Președintele (*domol, sigur*): E adevărat... dar există un decret de lege atât de categoric în favoarea Societății, încât devine cert lucru,

că în cele din urmă ai fost cumpărat... Compania trebuia lichidată... căci interesele ei loveau într-ale Republicii și totuși tu...

Fabre (*îl întrerupe viu*): Eu am cerut această lichidare.

Președintele (*calm, cu socoteală*): Foarte bine... (*deosebește un fir*):

Mai era necesar ca această lichidare să se facă de către stat... pentru că altminteri, lăsată în seama Companiei Indiilor, ea ar fi prelungit-o la nesfârșit.

Fabre (*categoric*): Eu am cerut ca statul s-o lichideze.

Președintele (*tacticos*): Foarte bine. Exact... Dar după ce Convenția a votat proiectul de lege conform propunerii pe care ai făcut-o chiar d-ta... (*apăsând intens cuvântul*) pe proiectul votat, – ai adăugat cu creionul un rând abil, care înlătura tocmai clauza aceasta...

Fabre (*protestează vehement*): Nu pe decretul votat... pe proiectul de decret... pe cel care urma să fie votat.

Președintele (*cu privirea tăioasă*): Nădăjduiați că deputații vor fi uitat ce au votat...

Fabre (*cu vioiciune, îndurerat*): Nu-i adevărat... am modificat proiectul de decret nevotat încă, nu decretul... Am iscălit eu și Cambon.

Președintele (*prompt*): Lasă-l pe Cambon (*ironic*). Fabre, abilitatea și spiritul tău de intrigă sunt cunoscute... Dacă le-ai fi folosit mai mult în piesele tale, și mai puțin în comploturi ... ai fi câștigat de două ori.

Fabre (*întorcându-se spre el, domolindu-se*): Fouquier, dacă mă resemnez să-ți aud rechizitoriul... nu-mi cere să-ți ascult și părerile critice... E peste puterile mele (*râsete în sală*).

Fouquier (*vânat*): Ești necuviincios...

Fabre (*surâde batjocoritor*): Nu știi să dai replici, Fouquier... Dar nu te mai trudi zadarnic... Recită ce ți-a spus sufleurul, împotriva mea... Joacă-ți rolul (*cu privire vie*). Hai, rechizitoriul Fouquier... Avem numai trei zile de judecată... (*ca o amenințare*) Și riști să pierzi plăcerea de a-l auzi pe Danton.

Fouquier (*sprijinit în coate, dur*): Ai răbdare...

Președintele (*lui Héroult*): Acuzat. Numele și domiciliul.

Héroult (*cu o solemnitate jucată*): Héroult Sechelles. Am locuit în foarte diferite locuri: ca avocat, înainte de revoluție (*măsurând sala*) chiar în această sală, a Parlamentului. La 14 iulie, pe zidurile Bastiliei... Îndelungată vreme în fotoliul prezidențial al Convenției... De trei zile (*surâde cu eleganță*) datorită excelențelor mei prieteni, cărora le-am împrumutat între altele, chiar textul Convenției republicane, la închisoarea Conciergerie (*am terminat*).

Președintele (*îl acuză tăios*): Ești un aristocrat. Enorma avere, pe care o posezi, nu ți-a slujit decât ca să-ți cumperi prieteni.

Hérault (*gesticulează cu mâini subțiri, cu o amabilitate sceptică*): Cetățene președinte... Nu insulta pe membrii Comitetului Mântuirii publice... (*cu un zâmbet*) Le-am făcut adesea servicii (*lămurit*) fără să-i cumpăr.

Președintele (*enervat*): Acești colegi te-au demascat din clipa în care au descoperit că divulgi secretele consiliilor.

Hérault (*zâmbind cu superioritate*): Cetățene, d-ta crezi că poți spune unui om ca mine că are obiceiuri de fată-n casă?

Președintele (*mereu enervat*): De altminteri, te-ai demascat deplin când ai dat adăpost unui emigrat... Când ai mers până acolo (*indignat*) că te-ai dus chiar la închisoare... ca să-i ceri eliberarea.

Hérault (*simplu*): E adevărat...

Președintele (*autoritar*): Și ce explicație dai acestui fapt?

Hérault (*zâmbind*): Mi-era prieten...

Președintele (*categoric*): Dar era lovit de lege.

Hérault (*enervat*): Cetățene prezident, ai nevoie să-ți explic ce înseamnă obligațiile de prietenie?

Președintele (*privindu-l hotărât*): Dar ți-ai dat seama că e o crimă care se pedepsește cu moartea?

Hérault (*neted*): Îmi dau seama de tot ce fac.

Președintele (*nedumerit*): Atunci?

Hérault (*zâmbind*): Atunci! (*ridică din umeri*) Treci la alt acuzat (*scoate o carte și citește*).

Președintele (*după o clipă de nedumerire, către Danton*): Acuzat, numele.

Danton (*se gândește la răspunsul lui Hérault și întrebarea îl surprinde, surâde ironic, surâsul se comunică în dreapta și stânga, accentuându-se, devenind râs, râde și Danton, râd și jurații și tribunalul, pe urmă nu e decât un râs formidabil.*)

Președintele (*înfuriat*): Acuzat, numele d-tale, domiciliul... vârsta.

Danton (*scăzut, ironic*): Domiciliul meu? curând în neant. Numele meu în Panteonul istoriei... (*și surâde închis, pentru sine însuși*).

Președintele (*energic, furios*): Acuzat numele și domiciliul tău...

Danton (*ridicând din umeri*): Dacă ții cu orice preț: Danton, nume de altfel cunoscut în revoluție. Locuința mea o cunoști, e tot în curtea Comerțului, strada Cordelierilor, ai venit de atâtea ori. Vârsta: 34 de ani.

Președintele (*stăpânindu-se, cu ton susținut*): Danton, ești acuzat de către Convenție că ai favorizat acțiunea lui Dumouriez... că nu l-ai demascat și că ai împărțit proiectul lui liberticid, de a veni cu

forța armată asupra Parisului, ca să distrugă guvernul republican și să restabilească regalitatea.

Danton (*cu o violență voită, largă*): Vocea mea, care de atâtea ori s-a făcut auzită pentru apărarea cauzei poporului, și ca să-i apere interesele, va respinge fără greutate orice calomnie. Lașii care mă calomniază, ar îndrăzni să mă atace în față? Să se arate și imediat îi voi acoperi de rușine (*îndârjit*). Cer deci să fiu ascultat de comisari ai Convenției cărora am să le fac un denunț care interesează Republica (*pe urmă descurajat, căci nu crede că va fi satisfăcut, se frânge dezgustat*). Ah! De altfel, v-am spus și vă repet... Locuința mea va fi curând în neant, numele meu în Panteonul istoriei (*cu capul în piept*). Am slujit prea mult... Nu mai pot suporta viața...

Ceilalți acuzați îl văd cu groază abdicând.

Camille (*cald*): Danton! Adu-ți aminte cum ai dat peste cap pe La-source anul trecut (*Danton își amintește trist*).

Președintele: Danton ești acuzat că ai lucrat în înțelegere cu Mirabeau...

Danton: Am cerut o comisie a Convenției care să precizeze acuzațiile și căreia să-i... răspund.

Președintele (*autoritar*): Este inutil să ceri o comisie a Convenției deoarece însăși Convenția, în baza raportului făcut de cetățeanul Saint-Just, te-a declarat suspect de trădare și te-a trimis aici înaintea Tribunalului. Expune deci juraților apărarea ta...

Danton (*amar, scăzut*): A, Convenția nu vrea să mă audă! (*uimit*) Convenția, adică Saint-Just, mă acuză (*și frânt*). Hai să vedem de ce mă acuză!

Președintele (*deși actul de acuzare trebuia citit probabil de grefier, totuși președintele personal îl face cunoscut: se știe, de altfel, că Herman nu a făcut decât să citească chiar raportul lui Saint-Just*): Ești acuzat că neconținut ai conspirat împotriva poporului, că ai servit tirania... Ai apărut amenințător în primele timpuri ale revoluției, dar Mirabeau s-a priceput să te facă să taci... Ai sprijinit la iacobini Moțiunea Laclos, care aducând poporul în câmpul lui Marte, a dat pretext lui Lafayette să masacreze două mii de cetățeni (*acuză mereu energic*). La 10 august când ai văzut furtuna ce se prepară ai fugit la Arcis sur Aube. De rușine numai, ai venit în noaptea de 9 august și te-ai culcat (*reproșându-i cu tonul ridicat, amar*). Tu dormeai în timp ce poporul sângea pentru libertate. După 10 august ai început tratative cu Anglia, trimițând acolo un contrarevoluționar, pe Noël. Tu ai făcut ca ducele de Orléans să fie ales deputat al Convenției. Ai refuzat evacuarea Parisului în timpul bătăliei de la Valmy ca să fii mai aproape de ducele de Orléans. Ai îmbogățit pe Fabre în timpul

ministeriatului tău. Pe urmă, ai căutat tot timpul un compromis între montagnarzi și girondini. Niciodată nu te-ai pronunțat hotărât împotriva lui Gensonné, Guadet și Brissot. Ai cerut neconținut ridicarea poporului în masă și trimiterea lui spre frontieră ca să rămână aici, stăpâni, regaliștii și aristocrații (*uimire între acuzați, citește*). Făceai complimente lui Brissot: "Aveți mult spirit, dar aveți și pretențiuni"... (*autoritar*) Așa "cu spirite" tra-tai pe dușmanii patriei! (*acuzând mereu*) Ai văzut cu oroare ziua de 31 mai pe cea de 2 iunie când au fost arestați girondinii. Ai vrut mai târziu să scapi de moarte pe girondini. Ai acuzat pe Roland mai curând ca pe un imbecil meschin decât ca pe un trădător. De atunci ai complotat neconținut...

(*Auditoriul e influențat de actul de acuzare. Președintele îl privește pe Danton cu superioritate în ochi tot timpul*).

Danton (*a așteptat neclintit*): Da. Văd acuzarea... Acum dovezile?... (*Președintele îl privește intimidat. Danton teribil cu vocea tunătoare.*) Dovezile că am trădat, că am complotat, dovezile... (*o liniște uimită în public*)

Vadier, David, Henriot schimbă semne disperați.

Președintele (*speriat face fețe-fețe*): Fără îndoială că Acuzatorul public (*arată pe Fouquier*) va aduce dovezile necesare ca să lumineze pe jurați.

Mulțimea (*murmură*): Dovezile! (*e un tumult de murmure*)

Fouquier (*se scoală, și îi e așteptat cuvântul într-o liniște de mormânt*): Dovezile Tribunalului revoluționar sunt de ordin moral. Justificarea hotărârii stă în conștiința juraților. Ei sunt aleși din popor... (*susținut, hotărât*) A te îndoii de ei înseamnă a te îndoii de popor. De altfel, dacă, în unanimitate, Convenția a trimis pe acuzați înaintea Tribunalului, înseamnă că avem dovezi morale de neînlăturat (*către președinte*). Continuați din actul de acuzare... (*perfect legal*) Și, încă o dată, nu uitați că sunteți un tribunal revoluționar.

Danton (*privindu-l mânios*): Fouquier, nu ai să mă înveți tu pe mine ce e Tribunalul revoluționar... Eu l-am înființat.

Fouquier (*sec*): Tocmai pentru că tu îi cunoști principiile ar trebui să i le respecti. Să nu te îndoiești de Justiție.

Danton (*amar*): Fouquier, tribunalul e un cuțit... Un cuțit e același și în mâna unui doctor și în mâna unui ucigaș.

Fouquier (*hotărât*): Cetățene președinte, continuă citirea din actul de acuzare.

Președintele (*continuând*): Cei acuzați n-au cunoscut niciodată Patria. (*Danton are o strâmbătură groaznică a întregii fețe, de uimire.*) S-au îmbogățit prin furturi și n-a fost crimă pe care să n-o protejeze. Avari, egoiști apologeti ai viciului, retori, dar nu amici ai

poporului, de pe spinarea căruia s-au îmbogățit. Au nevoie de petreceri care însă nu se pot face decât în paguba egalității. Au nevoie de bani care nu se pot obține decât prin trădare...

Danton (*brusc, crispat, amar dar șoptit oarecum*): Saint-Just ești o canalie cinstită.

Președintele (*sună violent*): Te invit să respecti...

Danton (*repetă intenționat, acum tare, cu o cruntă amărăciune*): Saint-Just ești o canalie cinstită (*încleștat tot*). Aduceți-l aici să-l îngrop în propria lui infamie.

Președintele (*sună clopoțelul, autoritar*): Danton, îți interzic să insulti aici pe reprezentanții Națiunii, Tribunalul, sau poporul suveran. Ei au dreptul să-ți ceară socoteală. Marat a fost acuzat și el... La acuzații precise, el însă a răspuns în așa fel, că jurații luminați l-au dezvinovățit în unanimitate (*și scurt*). Ia pildă deci de la el și prezintă-ți apărarea.

Danton (*înfuriat, formidabil, cu gura strâmbă, cu ochii măriți*): Să mă apăr? Un om ca mine are nevoie să se apere? Și de ce să mă apăr? Să vă strig în față că la St. Cloud eu am oprit pe rege ca să nu fugă? Că pe Lafayette, că pe Mirabeau eu i-am denunțat? (*uimit*) Ce să vă spun despre 10 august, dacă nici nu știți ce a fost atunci? Unde era Robespierre? St. Just? (*amar, cu o căldură tristă*) Saint-Just, stărpitură cinstită, sunt un om fără Patrie! (*sleit parcă*) Ce vreți să răspund la atâta nemernicie? Un om vândut eu? (*crescând iar*) Poate fi cumpărat un om ca mine? (*cu un surâs de deznădejde*) Să vie aici o singură dovadă... un indiciu...

Fouquier (*prezentând ca dovezi*): Ai luat de la rege 80.000 de livre. Te-ai vândut!

Danton: Ce înseamnă asta? Lui Danton Statul îi poate oferi 80.000 livre, dar Danton nu se vinde pentru 80.000 de livre...

Fouquier: Luxul în care trăiau acuzații, orgiile cărora se dedau... sunt cunoscute de toată lumea... N-au avut nici măcar rușinea să le ascundă acum când poporul suferă atâta... (*mari aprobări în public*).

Danton (*uriaș, clocotitor*): Ha... ha... ha... de unde cunoști tu poporul?

Președintele (*autoritar mereu*): Danton, nu uita respectul pe care îl datorești Justiției. Păstrează măsura, care este semnul nevinovăției. Îndrăzneala e arma celui care se simte vinovat...

Danton (*cu mâinile ridicate batjocoritor*): Ah, vă e frică de îndrăzneală!.. Francezilor le e frică de îndrăzneală!.. Nu le mai place fruntea înălțată și privirea în adâncul ochilor (*cu dispreț adânc*): A trebuit ca Franța să ajungă sub călcâiul lui Robespierre și să meargă cu picioarele lui Couthon ca să vedem asta (*râde amar*). Ha, ha, ha...

Președintele (*sună energic*): Acuzat, nu auzi clopoțelul?

Danton (*rânjind mereu, din tot trupul lui de uriaș*): Cetățene prezident, puțin îi pasă unui om în ceasul morții de clopoțelul tău.

Președintele (*cu ochii sticloși*): Când spui că ești sigur de moarte insultă Justiția, căci înseamnă că n-ai încredere în ea...

Danton (*jumătate ironic, întins ca o lamă de spadă*): Am atâta încredere în ea încât vă spun că peste trei luni, toți câți mă condamnă azi mă vor urma la ghilotină (*întâi a avut o privire în gând, pe urmă privește tot Tribunalul care îngheață*). Ah, cetățene președinte, nimic nu se plătește mai sigur ca prostia.

Președintele (*sclipitor*): Nu ai avea decât de câștigat dacă în loc să faci profeții, ai răspunde la acuzațiile precise de jaf din averea statului și de viață desfrânată, care ți se aduc.

Danton (*cu pumnii încheștați*): Cum, precise?

Fouquier (*se ridică și intervine nervos, uscat*): Acuzatul a deturnat în folosul său personal fondurile Ministerului de Justiție, în sumă de 400 de mii de livre, iar în Belgia a jefuit până a înstrăinat simpatiile populației pentru Franța. Acum e precis?... Iar în ceea ce privește orgiile pe care le făcea, martor e întreg poporul francez (*se așează scurt într-o liniște de moarte*).

Danton (*se domolește brusc, se strânge în el*): Acuma da. (*lămurește*) În consiliul de miniștri am justificat oral întrebuintarea acestor bani. 2.000.000 de livre (*subliniază*) fonduri secrete, au fost împărțite între ministere. Ministerului meu i-au revenit 400.000 de livre (*scurt*): Întrebuintarea fondurilor secrete nu se justifică prin însăși definiția lor.

Fouquier (*perfid, cu mâna întinsă*): A! A!... (*poporul murmură ironic și el*).

Danton (*încurcat puțin*): De altfel, ele au slujit la răscularea câtorva departamente... și nici nu le-am mânuit eu, ci Fabre și Billaud Varenne. Mi s-a răscumpărat de către Stat cancelaria de avocat cu 80.000 de livre. Tot ce am, nu face mai mult (*ridicând din umeri*). Întrucât privește jaful din Belgia, sunt fatalități ale revoluției. Trimiseserăm acolo o armată neechipată... știu că s-au oprit două căruțe la Aras. Au găsit în ele vesela trimisă de Delacroix pentru bufetul Convenției și în cufăr, la mine, rufele mele și un corset de molton (*rânjind batjocoritor*). Ei bine, oricând riscați să găsiți printre rufele mele un corset de femeie (*râsete în mulțime*). De altfel, vorbiți mereu de "orgiile" mele (*limpede*). N-am tăgăduit niciodată că mi-au plăcut bucuriile vieții... (*înduioșat, adânc sincer*) De oameni mi-a fost uneori silă. Dar viața mi-a plăcut (*cu o mândrie simplă, emoționată*). Uitați-vă la mine. Natura m-a zămislit cu dărnicie, mi-a dat forme atletice și

dorințe aprige (*simțindu-se mare, copleșitor*) ca să dobori poarta robiei îți trebuie umeri ca ai mei. Ca să aduni și să trimiți la luptă o țară întreagă, îți trebuie o voce ca a mea... (*cu o dreaptă sinceritate*) Că am nevoi arzătoare și pofta largi? Cred... (*ca un uriaș elementar*) Stejarii puternici au rădăcini aprig înfipite în pământ (*cald, cu ochii înlăcrimați*). Dar ajung mai sus... mai liber, spre soare (*scăzut*). Nu sunt bolnav de ficat (*larg, adânc emoționat*). Am sădit pomi și am făcut copii (*are o crispă a umerilor, amintindu-și, apoi*). Ce? îmi dați drept pildă pe Robespierre? Eu n-am moștenit de la tata neputința. Numai cine are curajul să strângă în brațe o femeie, are curajul să atace în față un dușman.

Președintele (*cu o energie abia adunată*): Încă o dată, nu ataca pe reprezentanții poporului.

Danton (*râde strâmb, depărtat de lume*): Ha, ha, ha! Reprezentanții poporului? Nu, aceia nu-l reprezintă (*cald și ironic*). Poporul iubește viața, iubește cântecul și jocul, poporul face copii (*în mulțime se râde zgomotos, privește lung, cu îngăduitoare ironie și tristețe, mulțimea din sală*) poporul se adună să petreacă chiar atunci când e vorba de capul unui om (*surâde amar*). Poporul e și el o târfă pe care dacă o iubești trebuie să știi s-o strângi în brațe... (*poporul râde, Danton zâmbeste cu imensă înțelepciune*) ...și tot te înșeală (*râsete zgomotoase*).

Președintele: Așadar, insultă poporul, aici în plin tribunal?

Danton (*râde și arată poporul care râde și el, acum veselia crește*).

Fouquier (*strepezit*): Luați notă că, de altminteri, acuzatul nu numai că nu tăgăduiește ceea ce i se impută... dar...

Danton (*înfuriat, cu pumnii încleștați, strigă*): Ce? N-am recunoscut nimic. Nu face pe prostul cu mine... N-am recunoscut nimic... Tot ce mi se impută sunt niște infamii... Dacă nu ajung cele ce v-am spus, aduceți martorii pe care vi-i cer (*cu putere*). De ce fugiți de lumină?... De trei zile cer neconținut martori. Acuzatorul public insultă Tribunalul atunci când refuză mijloacele prin care ar putea afla adevărul (*poporul aprobă zgomotos*).

Fouquier (*timid*): Eu nu mă opun ca martorii să fie chemați.

Președintele sună.

Danton: Uite, poporul întreg vrea să se facă lumină.

Poporul (*frământat se agită, e un tumult puternic*): Martori... Să se aducă martori.

Președintele (*speriat*): Tăcere... tăcere...

Camille (*surâzător*): Poporul cere martori... Nu poți să treci peste voința poporului...

Președintele (*hotărât*): Aici e un Tribunal constituit care decide...

Danton (*cu judecată*): Poporul are dreptul să retragă încrederea lui oricărui dintre reprezentanți, dacă nu execută mandatul pe care i l-a dat (*aprobări zgomotoase, energie în public*).

Fouquier și Herman schimbă între ei bilete alarmați.

Vadier (*speriat la ghișeu*): Henriot, vezi ce fac ăștia?

Henriot (*"fii liniștit"*): Avem afară două batalioane.

Poporul (*strigă mereu zgomotos*): Martori! Să vie martori!

Fouquier (*se scoală hotărât*): E timpul să înceteze aceste dezbateri scandaloase... Voi scrie la Convenție ca să-i supun cererea acuzatului. Ne vom supune dispozițiilor Convenției. (*Aplauze. Întinde lui Herman un bilet care pe urmă îl trece lui Vadier.*)

Președintele (*anunță*): Am trimis la Convenție cererea acuzatului Danton. Vom continua acum interogatoriul celorlalți, rămânând ca pe urmă să-i dăm din nou cuvântul să-și ducă mai departe apărarea... Acuzat, cum te cheamă (*atenție mare în public*)

Camille: Lucie-Camille-Simplice-Desmoulins, deputat al Convenției.

Președintele: Vârsta?

Camille: 33 de ani, vârsta fatală revoluționarilor... Vârsta marelui sans-culotte Isus când a fost răstignit.

Președintele: Ești acuzat că într-o gazetă infamă ai calomniat Republica... (*autoritar, automat*) Ai batjocorit în acea gazetă măsurile de apărare ale statului, ai insultat pe reprezentanții poporului și ai luat apărarea celor condamnați. Simulând umanitatea și clemența ai întreținut îndârjirea contrarevoluționarilor... (*s-a oprit acum direct*) Ce ai de răspuns?

Camille (*liniștit, cu ochii limpezi, fără gesturi*): Am denunțat în *Vechiul Cordelier* pe falșii prieteni ai poporului, pe cei care îndeamnă la asasinate, compromițând libertatea, pe cei care au călcat în picioare sentimentele de pietate ale poporului și au gonit din catedrală cultul Ființei supreme, introducând cultul brutal al Rațiunii (*un ton lămuritor*). Adică am atacat cu toată violența indignării pe Hebert și banda lui (*ca o concluzie*). Acum opt zile Tribunalul în fața căruia mă aflu azi a condamnat la moarte, pe baza acuzațiilor mele, pe Hebert și banda lui (*neted*). Justiția nu poate greși (*precis*). Dacă mă veți condamna pe mine dovediți că ați greșit acum o săptămână... (*aplauze îndelungate la public*).

Danton îl privește cu admirație pe Camille.

Președintele (*impresionat și el, cu voce scăzută*): Dacă te-ai fi mărginit la acest atac ai fi binemeritat de la Republică și nu ai fi fost trimis aici ca să dai socoteală Justiției. Dar ai îndrăznit să ataci și actele Comitetului public. Târât de torentul unui talent recunoscut, ai săpat înseși temeliile republicii (*privind cu ochii aspri, aprig*). Ai cerut un Comitet de clemență după ce ai fost "Procurorul lanternei".

Camille (*dintr-o dată trist*): Da... și acum în fața tuturor cer iertare pentru nebunia mea de la început (*cu o adâncă și simplă sinceritate*). Eu eram făcut să scriu versuri și să cânt iubirea, (*uimire nemaipomenită, toți se privesc unii pe alții*) nu să fiu revoluționar.

Președintele (*strigând, bucuros că a prins un argument*): Așadar, regreti lupta pe care ai dus-o alături de popor la început și de la care te-ai abătut numai sub influența nefastă a unui rău prieten?

Prietenii (*mai toți prietenii, fără Danton, speriați*): Camille, Camille, vezi ce faci?... ți se întinde o cursă!...

Camille (*totuși hotărât pentru această mărturisire, de apropierea morții*): Regret, regret totul (*cald*). Era în mine numai iubire... iubire care-și greșea calea... când iubești nu poți să păstrezi măsura... Am iubit prea mult poporul... și în numele lui am cerut măsuri extreme (*cu o nesfârșită oboseală*). Astăzi văd cu groază că toate certurile, neînțelegerile, cruzimile sunt nefolositoare (*cald, hotărât*). Nu, legea de fier nu poate da oamenilor fericirea! Numai iubirea le-o poate da... (*se așază abătut*).

Președintele (*mânios*): Ceea ce spui acum este o nouă sfruntare... Să trecem la altul... Acuzat, numele...

Philippeaux: Pierre-Nicolas Philippeaux, fost judecător prezidial la Mons, deputat al Convenției.

Președintele: Vârsta?

Philippeaux: 35 de ani.

Președintele (*același ton susținut*): Ești acuzat că prin intrigi ai încercat să paralizezi Apărarea Națională în Vendeea. Că ai folosit calitatea de reprezentant ca să ataci pe generali, că prin pamflete în urmă ai căutat să discreditezi pe membrii Comitetului Mântuirii Publice, că ai conspirat pentru restabilirea regalității cu Danton și Fabre. Ce ai de zis?

Philippeaux (*simplu, hotărât, cu dispreț*): Denunțând pe generalii incapabili nu mi-am făcut decât datoria... Acum o săptămână ați condamnat la moarte pe generalul denunțat de mine... Dacă Tribunalul s-a înșelat atunci m-am înșelat și eu... (*aplauze*).

Președintele: Dar ai acuzat și pe membrii Comitetului?

Philippeaux (*găsind că avea dreptul*): Dacă au așteptat patru luni până să-și recunoască vina? Din prostia lor a curs însă patru luni sânge nevinovat în Vendeea. Răscoala s-ar fi potolit într-o lună...

Fouquier (*înfuriat, dă cu pumnul în masă*): Aici nu ești adus să acuzi... aici ești adus să te aperi...

Philippeaux (*cu fruntea sus, zâmbind*): Să mă apăr că am acuzat?... Fouquier, Fouquier, eu nu ți-aș dori însă ție să te aperi cândva, că ai acuzat, căci apropierea morții dă vedenii de profet.

Președintele (*furios*): Mai departe. Acuzat, cum te cheamă, vârsta?

Westermann (*cu oarecare pedanterie, ca în tot ce face*): Westermann, general de brigadă. 43 de ani, cinci luni.

Președintele: Ești acuzat că...

Westermann (*grăbit*): De ce sunt acuzat?

Președintele: Ești acuzat că ai amenințat Comitetul public cu forța armată. Între conspiratori ți se rezervase rolul de conducător militar. De altminteri, întotdeauna ai dovedit sentimente de contra-revoluționar.

Westermann (*candid și absolut convins*): Nu-i adevărat (*toată lumea zâmbește cu simpatie*).

Președintele: Ai fost instrumentul lui Dumouriez și complicele lui în trădarea care a înlesnit retragerea prusacilor.

Westermann (*furios*): Nu-i adevărat, n-auzi!... (*mârâie*) Un alsacian nu poate face asta.

Președintele: Cumpărat de prusaci atunci, ești consecvent cu tine însuși acum când te găsești pe banca acuzării la un loc cu agenții lui Pitt (*Westermann de abia se stăpânește*). Om fără patrie.

Westermann (*izbucnind brusc*): Taci odată, nemernicule...

Rumoare, scandal, chiar amicii încearcă să-l potolească, și abia se potolește închis în el...

Președintele (*către Westermann*): Credeai că ora când va trebui să dai socoteală poporului va întârzia. Astăzi ești în fața Justiției neînduplecate.

Westermann (*potolit și disprețuitor se întoarce către sală*): Poporul? Da, voi da socoteală poporului... Mă voi dezbrăca în fața lui și va vedea că am primit șapte răni, toate în față... Una singură din spate: actul de acuzare... (*aplauze în public*).

Vadier și Billaud-Varenne intră în sală.

Vadier: Nemernicii, ticăloșii, îi avem în mână (*lui Fouquier*) Uite, cu ce să scapi din încurcătură.

Fouquier: Era și timpul (*citește în mijlocul unei tăceri de moarte*). Convenția Națională, după ce a ascultat raportul comitetelor Mântuirii publice și al Siguranței generale, decretează că Tribunalul revoluționar va continua instrucția relativă la conspirația lui Danton și a celorlalți, și că președintele va întrebuița orice mijloace, pe care legea i le dă, ca să facă să i se respecte autoritatea și să reprime orice tentativă a acuzaților de a tulbura liniștea publică și de a împiedica mersul justiției, (*subliniază*) decretează că orice acuzat de conspirație care va rezista sau va insulta justiția națională (*subliniază energic încă*) va fi scos imediat din sală și judecat în lipsă (*uluire generală, pe figurile acuzaților se citește groaza morții, Hérauld, care ridicase ochii din carte, surâde palid, ironic*).

Philippeaux (*deznădăjduit*): Atunci, asasinați-ne pur și simplu, fără judecată! (*poporul amenințător, copleșitor, murmură, președintele sună amenințător*).

Danton (*dorind să precizeze*): Unde-i răspunsul la cererea mea? Răspunsul Convenției (*Președintele sună scurt copleșitor*).

Fouquier (*citește pe altă foaie, sala întreagă așteaptă*): Comuna Paris. Noi, administratorii departamentului poliției, în baza unei scrisori, care ne-a fost scrisă de portarul închisorii Luxemburg, ne-am transportat la zisa închisoare și am făcut să se prezinte în fața noastră cetățeanul Laflotte, fost ministru al Republicii la Florența, deținut în zisa închisoare de mai multe zile, și care ne-a declarat că ieri, între 6 și 7 seara, fiind în camera cetățeanului Artur Dillon, zisul Dillon, după ce l-a luat deoparte, i-a spus că trebuie să reziste opresiunii, că oamenii cu cap și cu inimă deținuți la Luxemburg și la alte închisori, trebuie să se adune la un loc – că soția lui Desmoulins le pune la dispoziție o mie de galbeni, cu scopul ca să adune popor în jurul Tribunalului revoluționar.

Camille (*năucit de groază*): Nu! Nu! Vor să omoare pe Lucile (*leșină aproape*): Nu! Nu!... St. Just vrea să asasineze pe Lucile...

Acuzații (*sunt într-o fierbere de moarte*): Canalie, născocitori, nemernici...

Fouquier (*vrea să citească mai departe, dar acuzații protestează îndârjiți*).

Danton (*amar, cu pumnul întins, arătând pe Vadier și Billaud*): Ah, corbii ăștia ne vor urmări până la mormânt.

Vadier (*energic lui Fouquier*): Cere închiderea dezbaterilor.

Președintele (*sună, cere să se facă liniște, se face o clipă liniște*).

Fouquier (*a citit un bilet*): Trei zile ale procesului fiind trecute, cer juriului să declare dacă e luminat.

Acuzații (*însălmăntați, e în grupul lor un urlet de fiare înjunghiate*): A! Cum?

Danton (*uluie, înecat*): Cum o să se închidă dezbaterile? Dar nu s-a citit nici o piesă, nu s-au audiat martori, n-a avut loc nici măcar rechizitoriul. Cum să se închidă dezbaterile?

Președintele (*dominând zgomotul*): Invit pe jurați să delibereze (*jurații se ridică și ies*).

Danton (*se frânge-n două, dar fără disperare*): Totul s-a sfârșit.

Camille (*înnebunit*): Dar e cu neputință (*imploră*). Robespierre...
Poporul protestează împotriva măsurii.

Președintele (*către popor*): Jurații sunt reprezentanții poporului... Aveți încredere în ei... (*se face liniște, dar mulțimea fierbe*).

Camille (*rupe un memoriu pe care îl pregătise scris, și îl aruncă în capul lui Fouquier*): Canalie...

Vadier (*aprig lui Henriot*): Adu jandarmii în sală... Să nu se pronunțe verdictul față de acuzați...

Henriot: Dacă poporul vede jandarmi, totul e pierdut...

Vadier: Adu-i sub pretextul evacuării acuzaților. Fouquier să ceară evacuarea acuzaților... Să nu se pronunțe verdictul cu ei aici... de față... că e nenorocire cu poporul. Ar trebui să li se împartă ceva pâine...

Fouquier (*care acum primește cocoloși de hârtie*): Îndrăzneala cu care acuzații insultă Tribunalul, cere necesare măsuri de rigoare. Cer prin urmare ca întrebările să fie puse (*răspicat*) și judecata pronunțată în absența acuzaților...

Alt răcnet de uimire, până și mulțimea încremenește. Președintele dă ordin, apar jandarmii. Danton e uluit, rânjește cu ochii sticloși, teribil.

Camille (*urlă, se zbate*): Nu, nu se poate, Danton... (*jandarmii îl scot afară*).

Danton (*sfârșit*): E de prisos Camille... Camille, nu putem lupta cu asasini atât de șireți. E istovitor... (*sunt scoși afară în timp ce cade cortina*).

TABLOUL XX

În aceeași zi

Grefa de la Conciergerie, o încăpere simplă, înnegrită, de casă veche, în stânga perete gros, în dreapta un vitraliu șters, de sticlă, cu un geam care se dă la o parte ca un mic ghișeu. În fund ușa.

O bancă de lemn de-a lungul peretelui din stânga. Pe jos o ulcea de băut apă. Lumina scăzută de tot. Se văd vag prin geamlâc teancuri de hârtii dincolo, la grefa propriu zisă.

**Danton, Camille, Fabre, Hérault, Philippeaux, Westermann,
Delacroix, Chabot, Bazire**

și încă doi-trei bărbați, așteaptă aici să vie călăul "ca să le facă toaleta" și să-i urce în caretă pentru eșafod. E ora patru după amiază, dar aici e întuneric aproape, arde numai o lumânare lângă perete. Westermann e încruntat într-un colț. Fabre e jos, în față.

Camille e descompus de durere, pe gânduri.

Danton (*vede pe Fabre, preocupat, nervos*): Ce-i, Fabre? Și tu? (*Fabre tace, părăsit gândurilor și tristeții lui*).

Hérault (*se întrerupe din citit, întreabă liniștit pe Danton care a ajuns în dreptul lui*): Aici?... Aici au așteptat toți condamnații?

Westermann (*cu un sentiment de soldat disciplinat*): Aici, la grefă!...

Hérault (*același filosof, amabil, îndepărtat*): Dar dacă se termina procesul noaptea, ca al girondinilor, așteptam tot aici? (*nu vede pături*) până vine călăul?

Westermann (*s-a informat meticulos*): Mi-a spus Richard... Toți condamnații au așteptat pe Sanson aici... Afară de girondini, care erau prea mulți și au așteptat în odaia cu pereți groși... Și afară de Charlotte Corday care a așteptat într-o celulă, în fața ușii, la dreapta...

Hérault (*privește mirat, uimit, ușor înduioșat*): Aici a plâns Maria Antoaneta! Ducele de Orléans! Manon Roland! De gratiile acestea s-a atârnat la Dubary... Custine, Bailly, Manuel... atâți și atâtea... (*pe gânduri o clipă, apoi citește mai departe*).

Westermann (*enervat că Hérault citește și el nu face nimic*): Dacă ar veni Sanson precis la 4... Mai e un sfert de oră...

Hérault (*surâde filosofic*): De ce atâta precizie? Eu cred că trebuie să vie mai devreme, ca să ne facă toaleta, pentru că la 4 plecăm... Caretele – mi se pare – sunt de pe acum în curte.

Westermann (*adeverește scurt*): Două, vopsite-n roșu... (*Hérault citește iar*).

Camille (*frământat, istovit, neputând să creadă*): Danton! Danton e definitiv? (*Danton îl mângâie surâzând ca unui frate. Camille înțelege, strigă înăbușit la el.*) Lucile... Lucile... (*își frânge mâinile*).

Danton (*frățește*): Fii liniștit, Camille... Las-o pe Lucile...

Camille (*cu febră, încleștat*): Mi-e cu neputință, Danton... E destul să gândesc că mor, ca să-mi apară ea... la un pas... (*cu o viziune senzuală*) Toată... (*abătut cade în el însuși*) E destul să mă gândesc că nu o voi mai vedea, ca să simt că moartea e cel mai monstruos lucru...

Danton (*îi mângâie obrazii*): Camille, tu mori din cauza mea?

Camille (*regăsindu-se puțin*): Danton... (*vorbește liniștit*) știu bine că din cauza prieteniei cu tine mor. Dar când moare cineva cu un geniu ca tine, e încă o fericire... (*învoindu-se parcă*) Nu, Danton, dacă sufăr atât, e numai pentru că mă despart de ea... Eu dacă nu o vedeam câteva ore eram neliniștit (*cu o nesfârșită deznădejde*). Mi se pare acum că îmi stoarce cineva inima, că îmi sfărâmă craniul... (*își dă seama de nenorocirea lui*) M-am crezut cel mai fericit om că am întâlnit-o și azi tocmai faptul acesta îmi face – mie singur dintre toți – moartea cel mai neînchipuit chin (*dintr-o dată grav, convins*). De altfel nici acum nu cred că mor (*toți îl compătimesc, văzându-l așa, nepământesc, în speranța lui*). Trebuie să se întâmple ceva!... (*are ochii ca de sticlă*).

Philippeaux (*constatând, mirat oarecum*): Ce groaznică e moartea, executat!

Westermann (*aspru, scurt*): Ce? Dar cum ți-ai închipuit-o?

Philippeaux (*convins, îndurerat*): Cât e de adevărat... Niciodată nu știi nimic, până nu ești aici...

Westermann (*dârz, de felul lui*): Dar cum ai crezut că e, tu, care ai trimis atâtea la moarte?

Philippeaux (*uimit și abătut*): Dacă aș fi știut!... Facem răul pentru că nu îl cunoaștem, nu îl simțim...

Danton: Unii îl fac, e drept, pentru că n-au imaginație.

Hérault (*care se întrerupe din lectură și gândește o clipă*): Philippeaux are dreptate... Nu poți să fii în două locuri dintr-o dată... Într-un loc ești cu toate simțurile și cu corpul, cu toate posibilitățile de viitor, cu toate interesele, iar într-alt loc ești simplu excursionist cu imaginația. De la teatru te întorci când vrei acasă... Acum suntem aici, și la ora asta – e patru fără un sfert, zici Westermann? – dincolo de pereții camerei, dincolo de poartă – e o lume care trece pe stradă în aer liber, în soare, așteaptă să întâlnească amici, are planuri pentru ora șase diseară la masă, pentru mâine... Noi am pornit în altă direcție. La ora șase!... gândiți-vă ce vom face la ora șase, când ei își vor lua prăjitura la Palais Egalité...

Philippeaux (*încremenit*): Peste două ore...

Danton ascultă adânc pe gânduri.

Hérault: Peste două ore!... (*afară de Fabre și Camille toți, prinși, ascultă*)... vom fi în spațiile interplanetare (*propune, pe jumătate serios*). Să ne așteptăm unul pe altul la ghilotină, ca să fim toți diseară la un loc... Se zice că dincolo de Saturn e un întuneric atât de groaznic și de rece... că nu se văd nici sufletele...

Philippeaux (*nu-i vine să creadă*): Cum, peste două ore, vom fi în haos, dincolo de Saturn?

Hérault: Peste două ore? Adaogă și cele patru ore de când am pornit... de azi de dimineață de când s-a dat sentința (*toți îngheață, palizi*). Ce vă mirați?... de patru ore am și pornit pe lumea cealaltă. Dar n-am simțit. Cum se întâmplă uneori să nu simți că a plecat corabia dacă ești în burta ei, ca noi acum. Nu te mai poți întoarce, a dispărut țărnul.

Philippeaux (*cu umerii ridicați*): Cu toate astea mai trecem peste o jumătate de oră prin oraș, printre șiruri de oameni?...

Hérault (*surâde*): Dar ce avem noi cu oamenii aceia care sunt vii! O să ne simțim străini, în lumina soarelui, cum ți se pare străină populația înghesuită când mergi cu corabia de-a lungul coastei în India.

Danton (*brutal, cu privirea puternică*): Vorbe, la ora șase vom fi în carul cimitirului cu gâturile ciuntite. Vom fi sânge și carne la fel cu aceea a animalelor tăiate la abator. Astăzi, când cei care au asistat la execuție, se vor așeza la masă... Vom fi acoperiți cu pământ, cu picioarele amestecate, în cimitir. Asta va fi tot... Sticla goală o arunci la gunoi...

Camille (*îngrozit, cu ochii măriți*): Danton, tu nu crezi că vom mai trăi într-altă lume? Tu nu crezi în nemurirea sufletelor?

Danton (*drept ca o statuie întunecată*): Nu... astăzi la ora șase se termină totul... (*respiră cu pieptul larg*).

Camille (*se frânge deznădăjduit*): Ah, nimic nu poate opri apa asta care ne târăște?

Hérault: Ascultă Camille... ascultă, uită-te la mine. Cea mai frumoasă maximă a lui De La Rochefoucauld e aceasta: Soarele și Moartea nu se pot privi fix. De ce-o privești atâta? Gândește-te la altceva.

Camille: Nu... nu... peste o jumătate de oră... peste o oră...

Hérault: Gândește-te că tot trebuie să murim odată. Vor muri sigur (*face o pauză*) vor muri, sigur, și Robespierre și Saint-Just. Vor muri toți cei care vor asista peste o oră la execuția noastră. Toți cei care vor scrie despre Revoluție... cei care vor citi ce s-a scris despre Revoluție. Vor fi tot atât de morți ca și noi...

Camille (*cu o sinceritate elementară, care ține de revelație*): Știu: milioane și milioane de oameni au murit... milioane și milioane de oameni vor muri (*înnebunit, plesnesc în el arterele*). Dar numai moartea mea e moarte adevărată.

Westermann (*în timpul acesta citește liniștit inscripțiile de pe pereți*).

Hérault: Uite, Westermann ce liniștit e...

Philippeaux: Westermann? Cum o să-l înspăimânte cuțitul ghilotinei când el e străpuns de șapte ori?

Camille (*s-a dus să se trântască pe salteaua de paie*).

Danton: Nu... Westermann moare ușor din altă cauză... Nu are imaginație. E ca unul care trece în amurg peste o punte, fără să știe că e deasupra unei prăpăstii de o mie de picioare adâncime.

Hérault: Avem leac și împotriva conștiinței pericolului. Richard are să ne aducă vreo două sticle de cognac.

Danton: Nu... eu nu iau... Vreau ca întreaga mea conștiință să mai trăiască un ceas și jumătate. Va privi moartea drept înaintea. Pe urmă va fi pământ (*lumânarea pâlpâie, jucând umbrele*).

La ghișeu apare Richard cu sticle și alte lucruri.

Toți (*dar pe rând*): Richard... a venit Richard!

Fabre (*neliniștit*): Ei, Richard?

Richard (*lui Fabre, scuzându-se oarecum*): Nu s-a găsit nimic... s-au ridicat hârtiile...

Philippeaux (*viu*): Dar mie?... mi-a adus?

Richard: N-a putut nevastă-mea să se ducă nicăieri... Suntem foarte supravegheați... Pentru cetățeanul Hérault o doamnă a vrut să dea un buchet de flori... dar nu e permis, de când cu garoafa dată Mariei Antoaneta, să aduci flori... Ne e frică... facem și noi ce putem... Doamna, atunci, a rupt o ramură din pom și a rugat-o pe nevastă-mea, plângând, să v-o aducă... (*dă lui Hérault o ramură de cireș înflorit; cea mai mare parte din acuzați privesc halucinați ramura de cireș, ca pe o mică minune din afară*).

Hérault (*surâde cu ochii umezi*): Asta-i din lumea cealaltă.

Danton (*se frânge slăbit, privește ramura cu buze arse*).

Camille (*înnebunit*): Dar de la Lucile?... de la Lucile nimic? nimic? (*fuge și se lovește de perete*).

Richard în timpul mimicei lui Danton, mai așteaptă încă, nehotărât la ghișeu.

Danton (*ca un om care ar sfărâma ceva în el, cum ai trânti de pământ un pahar, cu o veselie lugubră*): Eh... Richard ești un cerber cumsecade. Ai inimă de târfă cinstită. Cu bani buni se înmoaie sincer (*îi mulțumește*).

Richard: Cetățene, (*sfios, șoptit*) soția lui Camille Desmoulins e aici... Vrea să-i vorbească... (*Camille n-a auzit*).

Danton (*încet, uimit*): Cum a pătruns aici? Ce caută aici?

Richard: Au arestat-o azi noapte. De la secție ne-au trimis-o adineauri aici. A căzut în genunchi în fața nevestei mele... O mai ținem acolo sub cuvânt că îi căutăm loc în celulă.

Danton (*îndurerat, stăpânindu-se*): Și ce să caute aici? Băiatul ăsta e în pragul nebuniei. Când o ști-o și pe ea arestată... Lasă-i... (*surâzând, zdrobit de durere*) Ei cred în Dumnezeu. Peste cinci zile au să se culce împreună, pe iarbă, în rai...

Richard: Vine...

Danton (*neliniștit, dar masiv*): Scoate-l pe Camille de aici... Spune că-l cheamă la corpul de gardă să-i dea o scrisoare de la Lucile (*înduioșat, enervat*). Eh, copiii ăștia! Trimite-o pe ea înăuntru, ea poate să intre... E ca și moartă... e de-a noastră... Jandarmii sunt înțelegători? (*răsuflă greu*).

Richard: S-a aranjat (*face semnul banilor*).

Danton: Poate să meargă singură? ori o aduceți pe brațe? (*tare*) Camille, du-te la corpul de gardă să-ți dea ceva de la Lucile...

Camille (*care într-un acces de nebunie tăcută își sfâșia hainele, halucinat*): Unde? Unde? (*s-a deschis ușa și l-au scos jandarmii*).

Danton: Pregătiți-vă... că vine o femeie.

Lucile (*are un aer de nebună calmă*): Unde? (*îl caută cu privirea din prag, scâncit*) Camille... (*cu ochii uimită*) Unde e?

Danton (*emoționat și familiar*): Lucile... Cum naiba să-ți explic...? Ascultă, nu se poate să-l vezi pe Camille... N-ar mai putea să moară, cum nu mai pot unii să doarmă...

Lucile (*limpede, tristă și halucinantă*): Suferă?

Danton: E în pragul nebuniei... nu trebuie să-l vezi...

Lucile: Îl voi vedea... peste zece zile îl voi vedea (*surâde, ridică în accent circumflex sprâncenele cu emoție*): M-au arestat și pe mine...

Danton (*abătut, cu capul în piept*): Și tu mori din cauza mea!

Jandarmul: Repede, că trebuie să vie călăul...

Lucile (*cu sufletul încremenit, cu ochii măriți*): Atunci?

Danton (*îi sărută mâna copleșit, se "redresează"*): Lucile, dă ceva pentru Camille, l-am dus la corpul de gardă...

Lucile (*caută nervoasă, înfrigurată, îi dă apoi, negăsind altceva, din sân, batista*).

Jandarmul: S-a sfârșit (*o scoate*).

Hérault: Ce frumoasă ar fi moartea dacă...

Danton (*îl întrerupe spunând lui Philippeaux*): Dă-i tu batista...

Fabre (*lui Camille care e adus înapoi*): Camille, Lucile ți-a trimis o batistă.

Camille (*sfârșit, nenorocit*): Unde e? La cine e?

Fabre (*fără să se întoarcă*): La Philippeaux.

Camille (*la batista, o privește cu ochii vii, i se pare că a primit cel mai cumplit dar. După ce privește lung, sărută într-un tragic elan mâna lui Philippeaux, nu recunoscător, ci surâzând, e o mână frumoasă, căci i-a dat batista. Toți sunt înduioșați și se frâng abătuți*).

Camille (*surâzând cu o nesfârșită durere*): Lucile-Tăvălug drag, a fost în mâna ta, i-ai răs, i-ai zâmbit... ai purtat-o pe sân... sânul tău mic și neastâmpărat (*îngheață, devine palid, gâfâie*) șoldul rotund și ochii... (*rămâne fără răsuflare, pe urmă crispat își strânge haina pe piept*) Nu pot să mor... Nu... nu... e cu neputință (*cu ochii de sticlă*). Trebuie să se întâmple ceva (*se lovește de perete*). Ah! să te lovești de imposibil ca de un perete de plumb (*strigă cu rădăcini în suflet*). Nu pot să mor...

Danton (*înfuriat, voit grotesc*): Ba poți... e foarte simplu... Ghilotina trebuie să-ți demantibuleze coloana vertebrală, între a treia și a patra vertebră (*i-arată serios pipăindu-i gâtul*). Uite vezi... aici cade satârul după ce a basculat planșa. La mine o să fie mai greu de nimerit (*se pipăie*) că sunt gras... (*Camille îl privește nemișcat, aiurit. Danton continuă pe același ton lugubru, serios*) Un bun călău trebuie să te potrivească sigur pe basculă. În privința asta, Sanson își cunoaște meseria și nu greșește... La Lyon însă,

erau niște cârpaci... Lui Châlier numai după a cincea încercare i-au retezat complet gâtul... Potriveau mereu greșit bascula și satârul neascuțit cădea pe vertebre (*Camille zâmbește ca idiotizat*). Tu să treci cel dintâi că e mai bine... Pe urmă se plictisesc măgarii de călăi și dau rasol (*mai toți ceilalți râd, el continuă ironic*). Ai gândit pe Tacit, ai gândit omenirea și viitorul societății, dar e mai bine să nu se pripească deloc călăul (*trist, întunecat, deodată*). Când ai ieșit din pământ, nu trebuie să te întorci împotriva pământului.

Philippeaux (*cu o nesfârșită admirație*): Și un cap ca ăsta (*privește pe Danton*) pleacă din lume fără să se realizeze.

Fabre (*la fel*): Gândirea asta devine pământ!

Danton: Capetele sunt de prisos pe lume, prietene. Pentru că lumea nu se conduce cu capete, ci cu pasiuni. Noi n-am avut îndârjirea patimei... Și aici e superioritatea celor ce ne-au trimis la ghilotină... E adevărat că nici ei nu sunt întregi. De aceea, Franța are să cunoască nenorociri mari... A... dacă aș putea lăsa paralticului Couthon picioarele și lui Robespierre... ce-i lipsește (*surâde*). Franța ar fi salvată (*poate că vreodată s-ar putea spune întocmai cum a spus el*).

Camille (*privește uimit, potolit, e cu totul sleit*).

Danton (*lui Camille*): Hei, te-ai potolit? (*râde și îi dă o palmă prietenoasă*) La dracu, te-am oprit pentru că te apucaseși să faci inventarul farmecelor Lucilei. (*Zâmbesc toți. Se plimbă tăcut, nervos doi pași, dă cu ochii de ramură și rămâne lung încremenit, zâmbește sfârșit de durere.*) Louise (*pe urmă se contractă încet, cu ochii întorși spre pământ, ca să se apere parcă de emoție, și murmură*) Louise... (*pe brațul drept al cărui pumn îl mușcă, cad lacrimi, are un rânjet care devine iar râs*) Să fie afurisite femeile astea... după ce că nu te lasă să trăiești, nu te lasă nici să mori...

Hérault: Ce-i, Fabre? Ești prăpădit de tot? Ți-ai găsit manuscrisul?

Fabre (*convins*): Nu, cred că mi l-a furat Saint-Just... De-aceea mi-au confiscat hârtiile. Mi-a furat versurile...

Danton (*il asigură, bătându-l pe umeri*): Versuri?, rime?... n-avea nici o grijă... În opt zile ai să faci... râme... Cât e ceasul, Westermann?

Westermann (*mirat*): 4 și cinci minute.

Danton (*zâmbind*): Ce înseamnă să decazi! Până și călăul te face să aștepți.

Westermann: Tot tu l-ai numit și pe ăsta, când erai ministru.

Danton: Pe Sanson, nu (*nu e sigur*). Nu-i așa Fabre? Pe ceilalți îi am pe toți pe conștiință. Pe Billaud-Varenne, Collot d'Erbois, Fouquier – pe ăsta nu, l-a sprijinit Lucile – Herman, Dumas, toți

jurații (*gândind*). Vezi, o deosebire între oameni și animale. Câinele pe care l-ai crescut, totuși nu te mușcă niciodată... omul, da! (*zgomot de pași afară, toți se cutremură și devin galbeni*) Ținută, domnilor, puțină ținută (*grav lui Sanson care intră*). Altă dată, Sanson, nu te mai așteptăm... Să faci bine să vii la timp (*Camille a rămas încremenit de groază. Danton examinând un coș adus*). Ce-i cu coșul ăsta, Sanson?... Aici ne strângi capetele, ca pe sfecle? (*se uită la coș*) dar nu pui tărațe, ca să nu ne curgă sângele pe jos? (*se uită la capetele celorlalți*) Nu încap toate!

Sanson: E numai pentru păr ăsta (*Caută cu privirea cu care să înceapă. Camille a fugit tocmai în fund*).

Hérault (*vine cel dintâi*): Nu vă supărați dacă încep eu? Mi-au plăcut întotdeauna debuturile.

Sanson (*îl caută la ceață, vede că părul nu e mare*): Bun... (*îi taie gulerul cămășii, îl leagă cu mâinile la spate*).

Hérault: Danton... ai fi putut să fii mai prevăzător ca ministru al Justiției... puteai pune să facă operația asta o femeie... N-ar fi fost fără farmec... (*Sanson vine spre Camille*).

Camille (*fuge deznădăjduit*): Nu!... nu... mai lăsați-mă un minut nelegat... (*Westermann vine singur cu mâinile la spate, pregătit parcă*).

Sanson (*lui Camille*): Acum d-ta... trebuie să sfârșim odată...

Camille (*tresare încleștat cu gura căscată, pe urmă*): Danton, e definitiv! Nu... nu se poate... cum o să mor? Maximilien, cum poți?... am fost... în aceeași bancă (*au pus mâna pe el dar își sfâșie hainele, se smucește*) Nu se poate... Mai am de spus... Vreau să iubesc... să gândesc... (*l-au scăpat, îl prind din nou*) Cum poate fi cineva omorât dacă nu vrea să moară? (*patru inși abia îl țin*) Horace, adio... Adio, Lucile... țărnuț mi-a scăpat de sub picioare... micuțule, adio... (*se zbuciumă legat, violent*) Danton, dă-mi din sân batista... batista Lucilei (*imploră*) Dă-mi-o, Danton, în gură... Dumnezeule, primește-mă...

Danton (*îl sărută pe gură, îi pune apoi batista în gură. Camille se potolește*)

Ajutoarele au legat pe mai toți prizonierii afară de Danton.

Hérault (*emoționat, legat*): Danton, adio, în forma omenească!

Danton (*vrea să-l sărute, dar călăul îl împiedică*): Dobitocule, ai să poți împiedica tu capetele noastre să se sărute, în coșul cu tărațe? (*au pus mâna pe el, tresare definitiv*) Așadar s-a sfârșit... Irevocabil neant... (*închide ochii, gândește o clipă, pe urmă ca o totalizare și un semn ultim*) Eh! Am iubit viața, am iubit femeile. Hai la culcare, Danton...

Sanson (*indică șapte inși*): Întâia caretă... (*alții*) A doua...

Danton: Ascultă Sanson, după ce îmi vei reteza capul, să-l ridici și să-l arăți poporului... Merită.

ADDENDA LA FALSUL TRATAT

Paginile care urmează, am vrut, dintâi, să fie o simplă înșirare de note cronologice la sfârșitul celui de al treilea volum din această ediție definitivă de «TEATRU»¹. Amplificate prin interpolări treptate, s-au revărsat peste tiparul inițial, încât am socotit acum că e mai bine să le adăugăm unui vechi capitol în legătură cu aceleași preocupări, chiar dacă nu le mai putem schimba structura de la început și rămânem astfel debitori orânduirii timpului.

De altfel, de la Racine, cu prefetele sale, și Molière, care a polemizat în comedii ad-hoc, înverșunat, cu criticii și adversarii săi, și până la B. Shaw, comentariile autorului dramatic pe marginea lucrărilor sale de teatru sunt o tradiție și o necesitate, desigur și din pricină că, spre deosebire de poezia lirică ori de roman de pildă, scriitorul pentru scenă nu se înfățișează în genere el însuși, celor cărora le adresează scrisul său, ci prin interpreți, asemeni unui individ interzis, care ca să-și exercite profesiunea trebuie să ia o stare civilă de împrumut. Procesul e deci de la cuvântul scris până la ceea ce înfățișează pe scenă, și pe acest parcurs întortocheat se pot întâmpla devieri care impun lungi explicații ulterioare și dorința de a le evita pe viitor.

1. Camil Petrescu, *Teatru*, vol I-III, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946.

JOCUL IELELOR

Greu aş putea să uit vreodată rădăcinile sociale ale carierei mele de trudnic într-ale scrisului. Student, solicitat de toate contradicţiile şi mirajele, mă întorceam, pe înserate, într-o sâmbătă din mai 1916, cu obraji încinşi de invidie şi dezgust, cu pumnii strânşi de înfrigurare, de la o «bătaie de flori» de la «rondul al doilea» de la «Şosea»... Ultimele echipaje, cu podoabele florale zdrenţuite de «bombardamente», se întorceau şi ele, stârnind curiozitatea pietonilor; în picioare, pe perne, evantalii de femei tinere şi fete cu obraji aprinşi de bătlăie aruncau rămăşiţele coşurilor, garoafe, mărgăritare, bujori... Zdrobite în picioare corolele erau împinse spre rigolele trotuarului, amestecate cu resturi de ziare, pe care privirea ageră a tânărului de douăzeci şi doi de ani putea descifra din mers, chiar la ora aceea, titlurile ştiute de altfel pe dinafară, despre gigantica măcinare de la Verdun... Înţelegeam atunci că lumea asta nu e «cea mai bună cu putinţă», că Leibnitz nu avea dreptate. În sâmbăta aceea s-a desprins în mine însumi autorul dramatic şi într-o săptămână, lucrând însetat zi şi noapte, am scris, într-o cameră mobilată de pe lângă Arsenal, prima versiune din «Jocul ielelor», care trebuia să fie drama imperativului violent şi categoric al «Dreptăţii sociale»... A doua versiune a fost scrisă până pe la mijlocul lui iunie şi cu ea m-am încălzit în jocul inextricabil al antiînomiilor în aşa măsură, că, întocmai ca şi eroul meu, n-am mai putut să mă desprind pentru tot restul vieţii de «jocul ideilor» întrevăzute în sferele albastre ale conştiinţei pure, care mi-a apărut încă de atunci ca «jocul ielelor».

Am mai scris două versiuni în cursul lunii iulie, cu aceeaşi iuţea înfrigurată care intra pe atunci în mijloacele mele (până pe la treizeci de ani scriam o gazetă întreagă singur într-o noapte, «Falsul tratat...» de altfel a fost scris şi el în două nopţi, «Actul Veneţian» în trei zile). Am fost mobilizat la 1 august, m-am întors, rănit, în septembrie, am citit piesa întâiului meu ascultător, Marin Iliescu, am discutat-o cu el lângă patul lui de zăcere grea în nopţile când se dădea alarma şi când Zeppelinul apărea ca o «havană» de argint, ideală în înălţimile cerce-tate de proiectoare, iar în două săptămâni am scris-o din nou. Am reluat lucrul când m-am întors din Moldova, în iulie 1918, citind din două în două săptămâni câte o versiune nouă, lângă patul în care gândea în ghips Marin Iliescu, cu auditori în jur sporiţi ca număr. Presa era în

această formă mereu structurată pe tablouri, erau cred vreo șapte, opt. Am citit-o într-o zi și în casa fostului meu profesor de română, care a fost surprins de ce poate încăpățânatul său elev, dar mi-a recomandat să accentuez îndeosebi partea sentimentală, dându-mi drept pildă, cu un soi de emoție, pe H. Bataille. O altă «lectură», făcută în casa unui mare scriitor, mi-a adus din partea acestuia observația, că o piesă bună de teatru trebuie să fie neapărat în trei acte și mi l-a dat ca exemplu pe Bernstein care zguduia în timpul acela teatrele bucureștene și din pieșele căruia de altfel, în trecut fie zis, studiasem tehnica dialogului. M-a convins, iar pe la începutul lui octombrie, citeam lui Marin Iliescu noua versiune în trei acte, pândind pe sub gene norul sau lumina pe fruntea lui. N-aș putea spune că până la urmă a fost consternat, dar avea privirea întărită a cuiva care e îndrăgostit de o fată fragedă de șaisprezece ani, când aceasta, convinsă că îi va face lui impresie, vine cu ruj pe buze, genele date cu cărbune și cu obrazii sulemenți, așa cum a auzit ea că trebuie să fie o femeie frumoasă. «Ai stricat piesa». «Fă-o la loc în tablouri». Marin Iliescu era cel mai bun elev al lui Mihail Dragomirescu, abia terminase universitatea când a fost ținut în pat de o tuberculoză a șirei spinării, cu tot trupul aproape în ghips. Era negru și îndesat ca un precupeț oltean, cu fața rotundă și sprâncenată, încă mai înnegrită de barba rasă la trei zile, dar când râdea porneau din centrul figurii lui cu dinții albi iradiații până la urechi, ba încrețea cordial și fruntea. De trei ani de când era în pat era de o voie bună nepământască, cel puțin când era lume de față. Altfel fraza îi era totdeauna mușcătoare și informația neașteptată... Mai târziu așa mi-l închipuiam de departe, fizic, pe Thibaudet... La discuțiile nesfârșite de pe la felurile institute de critică înființate de «Mihalache» Dragomirescu, dialectica lui Marin Iliescu, altfel jovială, era greu de biruit. Nu-mi aduc aminte dacă a publicat ceva, dar nici unul dintre elevii profesorului, nici cunoscutul Trivale, nu avea nici pe departe posibilitățile de intuiție artistică ale lui Marin Iliescu și bineînțeles nici Mihail Dragomirescu însuși. A murit chiar prin toamna aceea după ce fusese transportat acasă pe Olt, la Drăgășani cred, în podgoriile iubite, căci anii de război nu îngăduiau o cură solară la mare.

Dar amintind dintre puținii tovarăși de acum 30 de ani – nu pot uita, dintre cei dispăruți prea devreme, un alt prieten, cald și impetuos, al «Jocului Ielelor», care după strămutarea de pe lângă Arsenal, era musafir zilnic în bucătărioara din strada Plantelor, transformată în locuință de dramaturg debutant, Henri Gad. Pamfletar de îndârjit talent, prețuit în redacțiile de stânga, îndeosebi, el făcuse din această

lucrare «o cauză» pentru care lupta cu ardoare, mergând până acolo că într-o zi s-a prezentat, întovărașit de camaradul francez din tranșeele de pe Valea Șişitei, Nevière, acesta încă în uniforma lui de locotenent, domnișoarei Maria Ventura, argumentându-i agresiv că trebuie neapărat să joace această piesă a unui tânăr talent necunoscut, de care garantează el că va fi un mare autor dramatic. Henri Gad a și publicat de altfel într-o revistă săptămânală un articol despre «Jocul ielelor», pe care el o anunța ca o mare lucrare de virtuți ibseniene sau așa ceva, cum de altfel în noaptea premierei «Sufletelor tari», după căderea cortinei pe ultimul act, avea să scrie în foaia d-rului Lupu, al cărui redactor era, un articol de impresii, arzător ca o torță. Nu mai e nici acest prețios prieten astăzi în viață, care după ce se impusese, la Paris, printre vizionarii revoluționari ai regiei filmului, se prăbușea lovit de o maladie fulgerătoare.

Așa în trei acte, piesa a fost citită în urmă la Tudor Arghezi, acasă, și faptul a fost notat de un asistent cu un comentariu binevoitor în ziarul Argus, la care aveam să scriu eu însumi cronica dramatică, peste vreo cinci ani.

Am obținut după oarecare stăruințe o lectură la Teatrul Comedia, la care au asistat Tony Bulandra, Ion Manolescu și Storin. S-a hotărât jucarea neîntârziat a piesei. Efectiv a fost pusă în repetiție prin ianuarie, cu o distribuție care cuprindea pe d-na Lucia Sturdza Bulandra, Ion Manolescu, G. Storin, Al. Mihalescu (acum la Paris), I. Iancovescu, I. Constantiniu (o mare revelație în Frații Karamazov) și alții. Direcția de scenă o avea Tony Bulandra. Refuzând să modific, la cererea autoritară a d-nei Bulandra, unele replici (trei, patru) după ce scrisesem atâtea versiuni, am preferat să retrag piesa cu vreo zece zile înainte de premieră. Intransigența mea, care azi mi se pare deplasată, era atârșată și de tonul imperios și intransigent el însuși al interpretei principale. Am trimis o scrisoare dâră și dezolată direcției și am plecat la Timișoara.

Am reluat «Jocul ielelor» în 1945, refăcând piesa din nou într-o succesiune de tablouri din convingerea că tot forma inițială era cea mai indicată pentru subiect, chiar dacă arată mai puțină eficiență tehnică, decât o piesă în trei acte. După ce a fost culeasă și paginată, cu îngăduința neprețuită a editorului și a tipografiei, am redactat-o din nou, în 1946, la treizeci de ani după întâia versiune, păstrând mereu în titlu și în intenție, apropierea «Jocul ideilor, jocul ielelor», acțiunea dintâi, și structura personajelor, dar îmbogățind aspectele cadrului (redacției socialiste, inițiale).

SUFLETE TARI

Experiența cu *Jocul Ielelor*, la teatrul soților Bulandra, mi-a fost de mare folos... Am înțeles atunci că preocupările ideologice ale unei lucrări trebuie să fie susținute de o armătură dramatică atât de solidă, încât să înfrunte toate piedicile inerente trecerii la spectacol și să excludă, aici, orice surpriză... Chiar dacă prin insuficiența mijloacelor scenice, prin carența interpreților, dezbateră ideologică va fi sacrificată, dacă stilul propriu va fi schimonosit de interpreți, dacă suavitatea tranzițiilor se va îngroșa, dacă va mai semăna cu forma originală, cât un poet pur, proaspăt îmbrăcat recrut, cu el însuși, dacă orice intenție transcendentală va deveni opacă, să rămână totuși ceva, care să ție spectacolul în picioare.

Spuneam secretarului companiei care mă decepționase: "Mă duc în provincie și voi scrie acolo o piesă care nu va putea să cadă, oricum ar fi interpretată, așa ca un automobil de campanie care merge pe orice drum, oricât de măcinat de noroi sau accidentat de gropi de obuze". Știam liniștit, că după lungi studii, sunt unul dintre cei mai iscusiți meșteșugari ai teatrului, din câți au fost, și-mi spuneam că trebuie să debutez neapărat cu o piesă asigurată, dacă vream să nu-mi închid porțile teatrelor pentru multă vreme.

S-a remarcat adeseori, cu intenție răuvoitoare, dialectica livrescă a muncii mele literare... Lucrez cu predilecție în opoziție cu ceva, întărit să opun propria mea viziune unei viziuni insuficiente, eronate ori false cu totul... Eram încă de ani de zile, și am rămas un prețuitor statornic al lui Stendhal, dar mi s-a părut că laborioasa tactică a lui Julien Sorel, ca să seducă pe d-ra de la Mole, ar putea fi tematic înlocuită cu o irupere psihică atât de clocotitoare, atât de neprevăzută, încât să izbândească, în 40 de minute, acolo unde eroul stendhalian avusese nevoie de luni (și poate ani) de manevre calculate și dibuiri de tot soiul. Am preferat tot cadrul epocii *Jocul Ielelor*, adică anii 1913-1914, pentru că doream să creez, și eram obligat, personaje cu totul felurite, dar mai ales un erou cu totul opus celui din roman, nu un ambițios rece și calculat, căci nu mă interesa în primul rând un "character", ci dimpotrivă un chinuit al revelațiilor în conștiință. Esențial mi se părea să păstrez numai Ioanei Boiu, așa cum îmi propusesem tematic, cât mai aproape linia d-rei de la Mole și chiar o trăsătură din roman transpusă la modul tradiției românești (în fapt împrumutată de la Maria Glogo-

jeanu). Așa cum prevăzusem, eroul piesei nu și-a găsit interpretul nici pe departe (nu l-a găsit nici azi, după 25 de ani), tot ceea ce voisem transcendental în ea s-a volatilizat, suflul de nebunie voită a rămas doar în textul scris, și în 1922 ca și în 1937, iar *Suflete tari* a biruit ca o primară dramă socială și aceasta la un nivel normal teatrului românesc, fără vreun soi de rezistență.

DANTON

Începută în 1924 și continuată până în toamna lui 1925 «Danton» înseamnă pentru mine revelația Marii Revoluții Franceze... Aproape zi și noapte, citind sau scriind, am lucrat într-un soi de uitare concentrată, mai bine de un an. Reproduc și aici lămuririle date în prefața primei ediții, în 1931.

«Lucrarea de față nu este o dramă istorică, ci o reconstituire dramatică.

Drama istorică ia numai ca pretext faptul istoric, pentru ca pe temeiul lui să se clădească o întâmplare fictivă, care-și invoacă prețuirea, din nelimitarea funcției artistice. Pretențiile noastre sunt nesfârșit mai modeste și ele nu ajung decât la folosirea maximă a unui material istoric și la o minimă adaptare scenică. E adevărat că subiectul însuși a fost ales pentru caracterul lui neasemănat dramatic, că episoadele cele mai multe sunt copleșitoare doar prin datele lor, și deci nu a fost simplă întâmplare ci preferință. Tocmai din această cauză intervenția personală a autorului s-a căutat a fi cât mai mărginită. Ba încă grija respectului adevărului a fost împinsă poate la exagerare. Limita a fost numai ideea că totuși «Danton» e o piesă de teatru. În așa mod că din douăzeci de tablouri abia câteva sunt neindicate de nici o sursă și introduse ca verosimile. Unele sunt întregite de autor, cele mai multe sunt transcrise după izvoare aproape cu fidelitate, pe mari întinderi (de pildă ziua atât de dramatică de la 30 martie 1792, transpusă după notele «Monitorului»). Foarte numeroase replici sunt de asemeni împrumutate narațiunii istorice. Licența pe care ne-am permis-o a fost o deplasare a momentelor și o reconstituire, alta decât cea convenită în izvoare, a faptelor. Este această deplasare a momentelor o absolut necesară concesie faptului că totuși Danton e o lucrare de teatru.

Găsim însă că pentru adevărul sufletesc n-are o importanță prea mare dacă el a ținut discursul: «Îndrăzneală... numai îndrăzneală... neconținut îndrăzneală» la ministerul de Justiție, în fața deputaților, mi-

niștrilor, poporului sau la Adunarea legislativă (cum a fost în realitate), sau de pildă că întâlnirea cu Lameth e anticipată cu trei luni, că ședința faimoasă a Comitetelor reunite a avut loc în biroul lui Robespierre sau aiurea.

Sau dacă fraza adresată călăului Sanson: «Să ridici capul meu în mâini și să-l arăți poporului... Merită!» a fost spusă în clipa când i se legau mâinile, ori când se urca pe basculă.

Se va zice că dacă invenția dramatică este aproape nulă în tot cursul acestor 20 de tablouri, meritul autorului dramatic e și el îndestul de redus. Negreșit că da, însă lectura cu blocul de fișe alături, a foarte multe mii de pagini de istorie a Revoluției Franceze, ni se pare că, totuși, constituie un merit peste care nu se poate trece atât de ușor.

Mai revendicăm de asemeni și reorganizarea interioară a întregului material. Noi credem într-un principiu de penetrabilitate și de coordonare în structura psihologică. Este ceea ce noua filosofie și psihologie germană numește «Die Gestalttheorie», adesea «Gestaltpsychologie» și care singură poate permite reconstituirea unei personalități din elementele dispartate și ades contrazicătoare furnizate de istorie. Numai printr-o intuiție esențială a întregului, nesfârșit mai prețioasă decât atâtea date, care pot fi simple înregistrări eronate ale unor martori care, chiar când sunt de bună credință, se dovedesc adesea sau prea pasionați sau chiar destul de mărginiți, o figură istorică poate fi pe deplin lămurită. O condiție premergătoare, de nelipsit, pentru posibilitatea unei intuiții esențiale ni se pare însă așezarea personajului în cadrul lui adevărat și nevoia de a-i cuprinde totalitatea momentelor de seamă.

Este o condiție care foarte rareori se îndeplinește atunci când e vorba despre eroii Revoluției Franceze. Întotdeauna ei suferă o inacceptabilă micșorare, fiind reduși când la gabaritul intelectual al autorului, când la cel presupus al mulțimii.

În privința cadrului, ce să mai spunem decât să relevăm cât de trivial, cu ce concesii de pitoresc dubios și cu ce totală neînțelegere e reprezentată Convenția, care a fost una dintre cele mai capabile, mai savante adunări legiuitoare ale tuturor timpurilor? Ea a realizat numai în doi ani, în ordinea exterioară, biruința completă asupra armatelor engleze, olandeze, prusace, austriace, piemonteze și spaniole – iar în ordinea interioară, a creat, fără model, un stat din nou. Ei i se datoresc: Marea Carte a datoriei publice, redactarea unui Cod unic. Introducerea sistemului metric, obligativitatea și gratuitatea învățământului. A creat «școlile centrale» din care au ieșit liceele. A creat, conservat și reorganizat instituțiile superioare: Muzeul Luvru, Colège de France, Ecoles des

langues orientales, Bureau des Longitudes, Museum Conservatoire des Arts et Métiers, Bibliothèque et Archives Nationales, Ecole de droit et de médecine, Ecole des mines, Ecole des Travaux publics (devenită Școala Politehnică), Ecole Normale, Ecole du Génie, de la Metz (astăzi la Fontainebleau) etc. De asemeni a reorganizat academiile existente într-un Institut de France. Lucruri consemnate de altfel chiar de tratatele de istorie. Instituții care ulterior au fost adoptate de cele mai multe state de astăzi, state în care se reprezintă totuși filme înfățișând această Convenție ca o adunătură de derbedei cretini și însetați de sânge, care într-o dezordine de neînchipuit iau măsuri nesăbuite și bestiale după simple aiureli. În asemenea ambianță un erou adevărat al timpului apare firește de neînțeles.

De altfel, ceea ce ne-a îndemnat să facem această istorie dramatică este și faptul că, în întregime, concepția care a dominat celelalte lucrări dramatice ni s-a părut greșită. Aproape în toate Danton apare numai în ipostaza de învins, în preajma judecății la Tribunal. Dar momentele sufletești se valorifică prin antecedentele lor. Și în orice caz adevăratul Danton nu poate fi închipuit și înțeles fără 10 august, fără respingerea întâii invazii prusace, fără duelul lui cu Girondinii. Cum Napoleon nu poate fi adevărat luat numai în preajma bătăliei de la Waterloo și la Sf. Elena. În realitate, tot geniul Danton și l-a arătat în momentul culminant al revoluției, nu în anul Thermidorului. El e o sinteză întreagă, complexă, formată din fire împletite contradictoriu, nici unul dintre ele în parte nu-l caracterizează. Astfel dacă e luat ca un simplu «mega-fon» al revoluției și un chefliu diform (așa cum ni-l înfățișează nu numai autorii de piese și vieți romanțate de până acum, dar chiar majoritatea istoricilor) nimeni nu va ști că Danton a fost în realitate unul dintre cei mai mari oameni de stat pe care i-a avut Franța, un diplomat de mare finețe. Unul din adevărurile temeinice impuse de acea Gestalttheorie este că nici una dintre părți nu se poate explica decât prin întreg. Dar cu atât mai adânc și mai bogat e întregul, cu cât diversitatea elementelor e mai mare și acest lucru este mai adevărat în figura cu totul excepțională a lui Danton. Este fără îndoială una dintre cele mai complexe personalități pe care le-a înregistrat istoria.

Astfel sperăm că va apărea, reîncadrată în atmosfera și întâmplările vremii ei, această figură, și din lucrarea din față.

P.S. – Rămâne să fie puse la punct câteva amănunte, dacă, eventual, autorul va avea posibilitatea să cerceteze de-a dreptul colecția de manuscrise și documente a Bibliotecii Naționale și arhivelor franceze».

Scris la îndemnul lui G. Storin, în 1924-25, «Danton» a fost pus în studiu de compania Bulandra la cererea acestuia, dar, după ce rolurile au fost scoase, piesa a fost înlăturată în ziua primei repetiții de d-na Lucia Sturdza Bulandra intimidată de eventualitatea unui «scandal» pe care îl bănuia iminent.

Primită în anul următor «cu elogii și în unanimitate» de comitetul de lectură al Teatrului Național, n-a fost înscenată în decursul celor douăzeci de ani trecuți, și fiindcă autorul este convins că nu se poate realiza în teatrul românesc climatul unui asemenea spectacol. Dezgustat de «viața teatrală», anunțam în cursul unui interviu, anul trecut, că în nici un caz nu voi accepta să mi se joace «Danton» până ce nu vor dispărea foile de teatru «Bis», «Scena» și «Cortina».

CAMIL PETRESCU...

... a iubit teatrul

În luna aprilie a anului 1913, când împlinea abia 19 ani, scriitorul semna, cu inițialele C.P., primele sale încercări pe marginea unui spectacol de teatru și atunci chiar, cu un simț al artei ce s-a vădit mai întotdeauna infailibil, a remarcat printre cei care jucau "Năpasta" pe elevul de Conservator Ion Sârbul interpretând pe Ion, elev ce va deveni peste ani "marele Ion Sârbu" și "marele interpret al lui Ion". Din acel număr din "Rampa", editată de Alexandru Davila și N. D. Cocea, se pot descoperi și urmări fire la vedere și nevăzute legături între scriitorul Camil Petrescu și fenomenul teatral, până în ultimele luni de viață, când, bolnav, conducea încă revista "Teatrul", înființată de el în 1956 și căreia i-a destinat cel din urmă articol al său intitulat "Repetiții plicticoase, obositoare" (februarie, 1957, an II, nr. 2), o analiză pertinentă a modului în care se aplica în teatrul nostru, "după ureche", metoda stanislavskiană.

Colegii săi de la Liceul "Gh. Lazăr" povestesc – în volume de memorii ori articole răzlețe – că patima lui pentru teatru data din anii de școală, când împreună montau spectacole. Personal, pot depune mărturie că și în ultimii ani de viață urmărea mișcarea teatrală cu elan de proaspăt profesionist. Căci a iubit teatrul, i-a respectat creatorii, i-a încurajat valorile, a încercat să-i descifreze inefabilul și misterele și s-a considerat el însuși un "osârdnic" al acestei arte.

... a scris cronică de teatru

Tot ce a publicat în gazete până la întoarcerea din război (unde plecase voluntar, fusese rănit, declarat mort, prizonier în Ungaria) stă sub semnul colaborărilor sporadice (la "Rampa", "Letopiseți", "Cronica" și "Capitala"), dar revenit în Capitală (cu tot bagajul pe el, adică un rând de albituri, o pereche de pantaloni prea scurți, un veston militar din stofă de trupă, o pălărie soioasă, după cum singur mărturisește)

bate la ușa redacției “ziarului zilnic de teatru, muzică și literatură” “Scena”, condus de A. de Herz. Aici va publica “însemnări teatrale”, “cronici ocazionale”, așa cum va face și în anii imediat următori când, în “Banatul” “Banatul românesc” și “Țara”, alături de articole politice, economice ș.a., va consemna pe marginea fenomenului teatral. Profesional al cronicii teatrale nu se va considera el însuși decât din 1923 când începe colaborarea la cotidianul economic “Argus”, unde deține o rubrică timp de 15 ani. Note despre viața teatrală curentă, dar și sinteze ale fenomenului sau delimitări teoretice publică și în “Cuvântul liber”, “Cetatea literară”, “Universul literar”, “Limba română”, “Excelsior”, “Revista Fundațiilor Regale”, “Contemporanul”, “Flacăra”, “Contemporanul”, “Teatrul” ș.a.

Rostul criticii, așa cum se desprinde din articolele și lucrările sale legate de teatru, este de a călăuzi, de a preveni rătăcirile, de a menține un climat propice creațiilor autentice. “Critica este o judecată de valoare, o prețuire a semnificațiilor sub unghiul dialecticii culturale, funcțiunea sa este selectivă, nu explicativă”, citim în prefața la volumul său de eseuri și articole “Teze și antiteze” (1936). Facultatea esențială a unui critic este considerată a fi receptivitatea estetică. El se cade a fi “un expert superior”, care are obligația de obiectivitate în judecata de valoare operată cu discernământ, posibil de obținut doar cunoscând cu adevărat “obiectul judecății ca obiect”, în completare, însușindu-ți punctul de vedere al celui care creează. Sunt condiții severe pe care și le-a impus astfel încât majoritatea judecăților emise în articole s-au văzut confirmate în ani, analizele sale pot deveni modele, iar rigoarea și onestitatea sunt exemplare.

Pentru Camil Petrescu – criticul, piesa de teatru, ca și filmul, ca și romanul trebuie să se bazeze pe conflicte intense în zona superioară, dar și pe caractere puternice, iar înfățișarea obiectivă a personajelor este cerință liminară. Cine corespunde din întreaga dramaturgie acestor cerințe? Doar Shakespeare și Ibsen, “doi uriași, pe care nu-i ajung decât cei care se cațără pe ei”. Mult înaintea teoreticienilor care au făcut vâlvă când l-au declarat pe Shakespeare “contemporanul nostru”, criticul scria: “Shakespeare este martor că la 1600 oamenii au gândit despre oameni așa cum gândim noi în intimitatea noastră, că în fața spectacolului vieții au simțit ceea ce simțim noi”. Comediei îi cere să fie de moravuri, de intrigă și de caracter, cu o acțiune gradată și ingenioasă, pitoresc în atmosferă și cu caractere precis conturate. Teatrul lui Molière sau “Revizorul” lui Gogol ar acoperi exigenta grilă. În Caragiale, pe care-l situează alături de Molière în cultura universală, vede “temeiul teatrului românesc” luat ca teatru în completul lui, nu numai ca literatură dramatică.

... a fost primul teoretician român de teatru

După cum probabil se știe, Camil Petrescu și-a luat în martie 1919, la întoarcerea din război, licența în filosofie, cu *Magna cum laudae*. Filosofia i-a rămas ca preocupare permanentă și de la începutul anilor '30 a așezat pe hârtie notații pentru împlinirea unui sistem filosofic pe care l-a redactat doar într-o primă variantă (1940) și l-a completat până la dispariția sa, sistemul apărând abia în 1988 într-o formă întocmită din manuscrisele rămase de la autor de către Vasile Dem. Zamfirescu și autoarea acestor rânduri sub titlul "Doctrina substanței". În această masivă lucrare nu puține sunt referirile la arta teatrală, iar lucrarea sa de doctorat în filosofie va fi chiar un studiu despre "Modalitatea estetică a teatrului", la care a luat tot calificativul *Magna cum laudae* și a publicat-o în volum (1938). Acesta era doar un capitol mare dintr-o proiectată lucrare despre "Quidditatea reprezentăției dramatice" din care mai schițase o parte despre "Modalitatea artistică a teatrului", încercând să lămurească "receptivitatea emotivă a spectatorilor și modulele ei, natura afectelor care se desfășoară pe scenă și procesul creației însăși în motivele lui genetice" ca o psihologie a spectacolului. Ultima parte din proiect urma să se ocupe de "caracterul implicațiilor sociale și culturale specifice artei spectacolului". Amplul proiect – ce ar fi putut deveni una dintre cele mai importante lucrări de teorie a artei spectacolului din literatura mondială de specialitate – n-a putut fi împlinit și ne-a rămas spre cercetare doar "Modalitatea estetică a teatrului" ca lucrare finită și câteva sute de pagini de manuscris din "Modalitatea artistică" (publicate în volumul "Comentarii și delimitări în teatru" apărut la Editura Eminescu în 1983). În lucrarea sa de doctorat, care nu e propriu-zis o carte de doctrină, ci mai curând una de polemică își precizează poziția în duelul care abia începuse în epocă, între dramaturgie și arta regiei. Ca autor dramatic ce era va susține, evident, primatul textului, regizorului rămânându-i, după cum vom vedea mai departe, să pună "accentul de semnificație" și să stabilească "ritmul structural". El va trata teatrul ca pe "arta întâmplării trăite dinaintea simțurilor unui spectator" și va fi preocupat de "analiza structurală a spectacolului", stabilind raporturi pe care nici un teoretician nu le luase în seamă până atunci.

"Nu există", spune Camil Petrescu, un joc de teatru, realizat într-o reprezentație "dacă nu există și un spectator în conștiința căruia să se configureze, într-o structură mai mult sau mai puțin completă, spectacolul". De aici, un important capitol de interes acordat, în "Modalitatea artistică", elementelor receptării și precizarea poziției sale rezumată în ideea de "teatru, nu numai trăit, ci gândit". Analiza tuturor etape-

lor prin care a trecut regia de teatru până în zilele autorului, efectuată în "Modalitatea estetică", cu întemeierile teoretice despre arta spectacolului și despre comunicarea în cadrul reprezentației sunt, în bună măsură, valabile până astăzi dar, din păcate, a trebuit doar să amintim mai sus numai câteva dintre ele.

... a condus Teatrul Național din București

În fotoliul directoral la Naționalul bucureștean s-au așezat – până în februarie 1939, când a fost numit Camil Petrescu – dramaturgi, oameni politici, scriitori, actori, funcționari, dar nici unul dintre ei n-a încercat o restructurare a primei scene a țării pornind de la temeuri teoretice. Când și-a asumat răspunderea de director, Camil Petrescu a lansat un program cu patru direcții de urmat: un repertoriu cu texte importante din dramaturgia universală și cu piese românești de valoare încredințate unor regizori și actori capabili să le pună în valoare și un plan de educare a publicului care să ajungă a se comporta ca într-o "sală occidentală de concert" și care "să-și dea seama că teatrul este o instituție și că actorii de pe scenă au nevoie să fie ascultați în liniște, într-o atmosferă de *colaborare*". Al treilea deziderat se referea la crearea unei școli de regie, "misiune esențială" a directoratului său. În acest scop va elabora "Instrucțiuni tehnice pentru studiul și organizarea scenică a lucrărilor dramatice" iritante la culme pentru cei ce lucrau atunci în teatru, dar despre care, acum, dacă urmărim ce se întâmplă în țări cu mișcare teatrală dezvoltată, putem spune că își păstrează valabilitatea. Pentru aceeași "școală de regie experimentală", mai elaborează o serie de "directive artistice și tehnice" pe baza cărora să fie examinați toți actorii trupei pentru a da o șansă de afirmare celor ce n-au avut și pentru a înlătura balastul ce totdeauna a apărut instituțiile subvenționate. Din păcate, directoratul său a durat numai până la finele lui 1939 din cauza unor schimbări politice din epocă, dar și din cauza blocajului la reformă organizat de partea inertă a trupei. Cel de al patrulea punct din program privea gospodărirea teatrului atât din punct de vedere financiar (înlăturarea principiului birocratic de salarizare și promovare în funcție de vechime – valabil, din nefericire, până astăzi), cât și în ceea ce privește repararea bătrânei clădiri, îmbunătățirea sălilor de repetiție ș.a.

Directoratul la Teatrul Național este de fapt primul moment de încercare a aplicării teoriei sale despre *regia concretă*, care "nu consideră textul ca un singur reprezentant al momentului de artă scenică. Deși esența lui e călăuzitoare, are nevoie să fie întregit de totalitatea mijloacelor scenice". La deschiderea "Școlii de regie experimentală" prin spectacole la Studioul Naționalului, scria în program: "Tot ceea ce constituie substanța culturii e datorită năzuinței și încercării. Tot ceea

ce a câștigat această cultură și nu mai este obiect de studiu este iremediabil mort. Viața și cultura înseamnă criză permanentă și o instituție superioară nu poate ocoli acest adevăr. De obicei «încercările» sunt făcute de trupe de sacrificiu, de elemente îndrăznețe care caută regiuni noi, din spirit de bravură și aventură intelectuală. Teatrul Național își ia asupra lui sarcina unui laborator experimental”. Temeritatea sa în abordarea domeniilor noi, a mijloacelor noi era permanent controlată de inteligență și luciditate (cum scria Constantin Noica despre el “i-a lipsit puțin de tot spre a fi un geniu”), de aceea precizează mai departe că experiența intelectuală înseamnă “unificare continuă a semnificațiilor”, iar “anexarea de noi regiuni semnificative” constituie esența experimentului.

... a înființat studiouri de regie experimentală

Dacă la Teatrul Național, din cauza timpului scurt ce l-a avut la dispoziție, nu a reușit să-și aplice teoriile despre arta actorului și a regiei, în cadrul unor seminarii de regie experimentală va face această încercare. Din februarie 1945 până în iunie 1946 a funcționat cu întreruperi, sub conducerea lui Camil Petrescu, un asemenea “seminar” (în localul ziarului “Universul”), de fapt un curs destinat regizorilor, actorilor, dar și publicului profan. Din notele rămase în arhiva scriitorului aflăm că s-au ținut cursuri de istoria regiei dramatice, de psihologie și artă dramatică (psihologia spectatorului, a actorului, a autorului dramatic ș.a.), apoi s-a lucrat spre lămurirea caracteristicilor regiei pe care-și propunea să o impună: concretă (care afirmă “trăirea efectivă reflectată în conștiință, adevăr, gândire efectivă”), structurală (organizată după o lege interioară) și substanțială (funcțională, după ierarhie, valoare, semnificație, ritm concret). Ce nega această regie? Lista este lungă și cuprinde: “automatul, mecanicul, convenționalul, calofilul, artificialul, academicul, imitația, verismul, vulgarul, cantitativul, improvizația, estetismul pur, stilizarea, ritmul automat dialectic”. În 1957 scria în revista “Teatrul” despre intenția sa, începând cu 1939, de-a forma o școală de regie românească, menită “să completeze concepțiile regizorale ale lui Stanislavski cu o vedere mai științifică despre acatele reflexe și cu o depășire a compoziției și atmosferei, o regie concretă și cronologică pentru rolurile net intelectuale, de excepțional temperament și de mare intensitate”. În fapt, mai toți eroii principali din dramele lui Camil Petrescu corespund unei asemenea definiri. Ce desprindem din întregul său demers teoretic și practic, ca obligații în creația regizorală? Aceasta este opusă mecanismului; va cere, deci, o viziune interioară, capacitate de înțelegere și amănunțire, o acaparare sufletească totală, o integrare într-o atmosferă și un ritm străin și pu-

terea de-a organiza o lume. În lumea aceasta, care depinde de forța de creație a regizorului, dar și a scenografului și interpreților – în unitate de viziune – nu trebuie uitat detaliul caracteristic care “decide între artă și grosolana imitație”. El va respinge toate curente, cerând “comportare lucidă, adecvată operei”.

La studioul de la Teatrul Național și la seminarele de regie experimentală, preocupările au mers spre formarea de actori, capabili să iasă din rutina școlii de teatru obișnuite și să corespundă astfel exigențelor criticului și teoreticianului care era Camil Petrescu. Cum actorii sunt singurii care au identificat ideea de artă cu cea de meserie, cum ei sunt cei care aduc textul la rampă, având contact direct cu publicul, cum ei poartă răspunderea concretă a succesului, aceștia se cade a fi dotați cu speciale calități și a răspunde unor exigente cerințe. Primul raport ce trebuie stabilit este dintre actor și cultură, cel dintâi fiind mijloc, nu scop, “mijloc la îndemâna autorilor care ei creează opere durabile, cu valabilitate internațională și pentru toate timpurile”. Dar marile creații actoricești (cum considera autorul a fi fost Constantin Nottara în “Apus de soare” sau Al. Demetriade în “Vlaicu Vodă”) sunt cu adevărat “momente în devenirea culturii noastre”, iar “actorii cu adevărat mari – unul la 50 de ani – sunt dintre geniile cele mai autentice ale unui popor. Și pot trăi vieți diverse și toate mari”. În momentul apropierii de un text, actorului i se cere aceeași concepție despre artă și viață ca și autorului, neconcordanța dintre aceștia duce la căderi și neîmpliniri. “Un text genial are nevoie de interpreți geniali, mai exact, cogeniali”. Cum actorii geniali sunt puțini, interpretul obișnuit, în viziunea teoreticianului “regiei concrete” trebuie să împlinească un postulat artistic care sună astfel: “muncă, inteligență și dragoste de adevăr mai presus de orice”, apoi să aducă autenticul interpretării, adevăr psihologic și viață interioară, dar și o “tehnică interioară”, toate obținute prin intuiție și intensitate vitală. Personalitatea este cea care, și în interpretare, ca în orice domeniu al artei poate ajunge la creație, poate înlătura poncif, imitația, copia automată. Și seminarul său de regie experimentală se baza pe descoperirea personalității, care, dotată cu capacitatea de “activitate spontană”, poate da “viață în desfășurare” actului de creație interpretativă, talentul fiind redus de Camil Petrescu doar la o anume îndemânare, oricum insuficientă artei.

... a pus în scenă piese

În spectacole propriu-zise nu și-a putut aplica teoriile teatrale decât asupra textelor proprii pentru că, așa cum se vede în “Addenda la Falusul tratat pentru uzul autorilor dramatici”, după marea cădere (din cauza neînțelegerii textului și intențiilor autorului), pe care a cunoscut-o

drama sa "Mioara", cu o campanie dezlănțuită, de-a lungul a mai mult de un deceniu, autorul nu mai avea curajul să-și încredințeze textele altor regizori.

O primă încercare regizorală datează din 1928 la premiera absolută a comediei "Mitică Popescu", dar nu autorul a fost cel care a finalizat spectacolul, ci Ion Iancovescu, invitat de directorii companiei Romald Bulfinsky și Mișu Fotino. Cel din urmă deținea rolul titular și-l va juca ani de zile, în teatrele unde a fost angajat și pe care le-a condus. Cea dintâi montare pe care o va urmări până la capăt este la Teatrul Național din București, la finele anului 1937, prin reluarea piesei "Suflete tari", la 15 ani de la premieră. De fapt, a semnat regia împreună cu Soare Z. Soare și, ca în 1922, considera a-i fi lipsit interpretul rolului Andrei Pietraru și cum spune mai sus, în acest volum ("Addenda"), "tot ce voise transcedental s-a volatilizat", ca și suflul de nebunie și piesa "a biruit ca o primară dramă socială la un nivel normal al teatrului românesc". Despre lucrul la spectacol povestește într-un interviu din ziarul "Timpul" (8 ianuarie 1938) socotind montarea ca fiind "operă de colaborare devotată", în care s-au păstrat liniile mari din vechea montare a lui Paul Gusty, doar că autorul se va ocupa de "jocul actorilor și gradarea dramatică a piesei" și Soare se va dovedi "același maestru incomparabil al detaliilor". Distribuția a fost hotărâtă de autor și a cuprins pe Marietta Anca (Ioana Boiu), Constantin Mitru (Andrei Pietraru), Ion Manolescu (Matei Boiu Dorcani) alături de Florin Scarlatescu (Culai), Kitty Gheorghiu, Dina Mihalcea, Mircea Balaban, Ion Ulmeni.

În timpul directoratului său la Naționalul bucureștean (februarie-decembrie 1939) va colabora cu regizorii la munca de punere în scenă, în special la spectacolele cu "Scrisoarea pierdută" de Caragiale și "Îngerul a vestit pe Maria" de Paul Claudel, muncă din care au rămas câteva însemnări în arhiva sa, dar nici o consemnare oficială, rămânând singura sa contribuție la montarea unor texte ce nu-i aparțineau. În schimb, în 1943, Liviu Rebreanu îi propune (vezi "Addenda") să monteze el însuși "Mioara" și autorul își alege în distribuție pe Stroe Atanasiu (Radu), Maria Botta (Mioara), Maria Voluntaru (Irina), Costache Antoniu, Mircea Balaban ș.a. Deși interpretul rolului principal nu era un actor experimentat, deși Maria Botta era o descoperire recentă, montarea a cunoscut un mare succes de public, după cum spun cronicile, dar cum din efemera artă a teatrului nu se păstrează decât impresii consemnate de persoane subiective ne este greu să ne dăm seama ce-a izbutit Camil Petrescu întru impunerea piesei sale după ce aproape două decenii aceasta fusese constant exemplu de eșec teatral și subiect de anecdote.

Oricum, într-o scrisoare către directorul Teatrului Național, Liviu Rebreanu, cu câteva zile înainte de premieră, autorul scria: "Așa cum

e, spectacolul e mai bun decât celelalte spectacole obișnuite ale teatrului bucureștean. Piesa e cunoscută bine de interpreți și, în linie generală, aranjată bine scenic. Firește, sunt insuficiențe mărunte care nu contează. *Totuși, nu e un spectacol Camil Petrescu* (subl. autorului). E pe muchie de cuțit: sau o prăbușire, sau un spectacol normal, acceptabil, cu unele lucruri foarte bune”.

La 28 februarie 1944 ieșea la rampă piesa “Iată femeia pe care o iubesc” (titlu inițial: “Anna-Bella”) repetată sub îndrumarea autorului, timp de 2 luni (durată rarissimă pe atunci) și s-a jucat doar o lună din cauza condițiilor de război și a bombardamentului american de la 4 aprilie, cel german din 23 august a distrus și decorurile odată cu Teatrul Național. În rolurile principale distribuise doi actori cu experiență: Elvira Godeanu și Nicolae Bălățeanu, dar situația generală a îngreunat mersul repetițiilor. În arhiva Teatrului Național se păstrează câteva notații nervoase ale autorului-regizor cum ar fi cea din 19 februarie (o săptămână înainte de premieră) unde putem citi (spre a ne da seama ce întâmpina acel căutător de nuanțe și detalii grăitoare): “Nu s-a pus decorul de reprezentație, nici n-a fost convocată figurația, sub motiv că mașiniștii au să descarce lemne în curtea teatrului. Atrag luarea aminte a interpreților că până azi, din cauza lipsurilor, nu avem nici o repetiție de ansamblu...” Peste 4 zile: “Nu am izbutit să avem până azi nici o repetiție întreagă...”. În pofida tuturor obstacolelor, premiera are loc în ziua fixată și spectacolul cunoaște mare succes de public. Comedia “Mitică Popescu” a cunoscut totdeauna succesul. În București, mai fusese jucată de Mișu Fotino la compania sa, după cum am văzut mai sus, dar în 1945, la 14 decembrie, are premiera pe scena Teatrului Național, după ce fusese trecută prin comitetul de lectură ca orice piesă nouă. Regia și-o asumă tot Camil Petrescu și în distribuție vor figura: Maria Botta, Angela Teodorescu, Niki Atanasiu, Al. Ghiberion, Cezar Rovințescu ș.a. Scenografia: Veturia Oancea. În afară de notațiile din condica de repetiții ce privesc desfășurarea muncii zilnice (întârzieri, absențe, neridicarea decorului etc.), în legătură cu această montare n-am găsit elemente revelatorii, dar cifra de 77 de reprezentații din decembrie până la finele stagiunii (impresionantă pentru acea dată) vorbește despre un succes deplin. Spectacolul va face un lung turneu prin țară în vara lui 1946.

În 20 octombrie 1948, Camil Petrescu începe lectura dramei sale istorice “Bălcescu”, în fața directorului Teatrului Național (Zaharia Stancu), și a unei părți din distribuția viitorului spectacol pe care intenționa să-l regizeze. Și într-adevăr, se apucă cu seriozitate și minuție de ridicarea piesei pe scenă având în rolurile principale pe Mihai Popescu (Bălcescu), Ion Finteșteanu (Ion Eliade Rădulescu), Tantzi Cocea (Ana Ipătescu), Titus Lapteș (Avram Iancu) ș.a. O iarnă grea, o epidemie de gripă, un decor cu turnantă făcut din vechituri, care se

rupea ades, tot felul de obligații obștești care-i răpeau interpretii de la repetiții, indisciplina în teatru ș.a. au făcut ca pregătirea spectacolului să se desfășoare anevoie. Din însemnările rămase în arhiva scriitorului și din notațiile făcute în condica de repetiții putem descoperi câteva elemente din traseul montării. De pildă, autorul-regizor a organizat "audiții" pentru rolurile din ansamblu, convins fiind că "rolurile mici" trebuie și ele să cunoască exact "caracterul funcțional" al replicilor lor și să aibă "sensul structural al totalității", căci rolul oricât de mic e "în strictă corelație cu rolul cel mare". Înțelegem din însemnări că, după ce a schițat întregul spectacolului, a început adâncirea fiecărui rol, fiecărui fragment. De abia după "pregătirea individuală a rolurilor poate fi vorba de organizarea ritmului și de finisaj", pentru ca "jocul individual să fie orientat spre ansamblu". Peste toată această muncă de mîgală se adună neplăcerile: se rupe turnanta, actorii au amețeli când ea merge, la repetiția de lumină se strică transformatoarele electrice, decorurile terminate în atelier sunt cărate de mașiniști în spate prin viscol și se deteriorează și, brusc, se constată că spectacolul "nu este articulat" și în 17 martie Sică Alexandrescu preia regia. Trebuie spus că autorul nu era deloc de acord cu ceea ce imprima noul regizor spectacolului, totuși premiera va avea loc la 15 aprilie 1949 și va fi un mare succes al piesei și al interpretului principal, acel unic actor Mihai Popescu. Spectacolul s-a jucat doar o stagiune și în arhiva autorului am găsit o scrisoare dramatică legată de încercarea din ianuarie 1953 de reluare sub îndrumarea scenică a lui Camil Petrescu ce dorea neapărat "anumite operații de cizelare, de centrarea vocii la actori și, mai ales, de înzestrarea spectacolului cu ritmul potrivit, intens". Conflictul cu un "interpret de roluri exclusiv secundare", conflict ce nu a fost rezolvat de direcție, a dus la întreruperea repetițiilor. După dispariția lui Mihai Popescu, în martie 1953, Camil Petrescu a mai vrut să reia spectacolul cu corecțiile regizorale pe care le credea necesare, însă, deși a făcut multe audiții, nu se putea hotărî cui să încredințeze rolul principal, apoi, încolțit de boală, a renunțat.

Prin martie 1952, după cum am descoperit în corespondența emisă de scriitor, a supervizat montarea unui spectacol "Momente" de Caragiale la Teatrul Tineretului, în deschiderea căruia i se ceruse să scrie "un comentariu dramatic", ceea ce și făcuse. Cum arăta însă spectacolul, ce cuprindea respectivul "comentariu", cât s-a jucat montarea, a regizat-o sau nu integral Camil Petrescu, sunt întrebări la care nu putem încă răspunde pentru că nici măcar nu știm unde se află acum sau dacă mai există arhiva Teatrului Tineretului.

... a scris piese de teatru

În "Addenda la Falsul tratat..." "dramaturgul inventaria piesele scrise până în 1946. Au mai urmat "Bălcescu", "Caragiale în vremea lui", și "Roata norocului", în fapt, trei piese comandate de ierarhia de stat și de partid. Rămâne ca istoria literară să păstreze din ele miezul de valoare sau să le condamne integral cum, în ultima vreme, se procedează mai mult fără discernământ decât cu. Aici ne interesează altceva, însă. Este vorba de destinul lui de dramaturg, autor a trei piese esențiale pentru evoluția culturii române, dar pe care nu le-a văzut niciodată pe scenă. Când nota spre sfârșitul vieții că are 7 piese ne jucate, le număra evident și pe acestea alături de "Donna Diana", "Profesor dr. Omu vindecă de dragoste", "Roata norocului" și "Caragiale...", dar spre deosebire de acestea din urmă care au slăbiciunile lor (când s-a pus totuși acum două decenii, "Donna Diana" la Teatrul Național a cunoscut un succes de durată), cele trei din volumul de față sunt opere originale, ce-au sfârșit tipare, după publicarea cărora scrisul dramatic românesc avea un termen insolit, cu care se compara. Dacă citim "Addenda", ne dăm seama că fiecare dintre ele a avut un destin de laborator aparte. "Jocul ielelor" este prima piesă a autorului, scrisă în 1916, cu variante prime în 1919, când trebuia să fie montată la compania Bulandra-Manolescu, lucrându-se la ea chiar imediat după, la sugestia unor critici literari (ca Mihail Dragomirescu) ce-l îndemnaseră să împartă piesa în 3 acte. Exigențele pe care le avea în 1919 pare a nu le mai exersa și în 1922 (de altfel și în "Addenda" le regretă) când el repropune aceleiași companii textul cu rugămintea ca Tony Bulandra să interpreteze rolul lui Sinești și Lucia Sturdza Bulandra pe cel al Mariei. Punerea în scenă ar fi revenit conducătorilor trupei, autorul neputând lua parte la repetiții din cauza infirmității sale (cum spune în scrisoarea de propunere). Deși doamna Bulandra s-a arătat încântată, reiterând cereri de modificare, autorul n-a ajuns totuși la nici un acord, iar piesa n-a mai avut premiera. Pe scena Naționalului se jucau tot felul de încercări dramatice ale unor diletanți, pe care istoria literaturii nu i-a păstrat, se jucau și nenumărate traduceri de texte insipide; la companiile particulare (multe subvenționate parțial de stat cu condiția de-a monta dramaturgie românească) au fost aduse pe scenă impresionant de multe texte lipsite de valoare, în medie, anual, în București, ajungeau pe scenă 20-25 de autori români. Or, din 1919 până în 1957, "Jocul ielelor" și "Danton" nu și-au găsit locul în repertoriul nici unui teatru.

"Danton" a fost un text considerat de autor ca finit. Deși Camil Petrescu este cunoscut pentru obiceiul de-a adăuga zeci de pagini chiar

în a doua corectură tipografică, la drama istorică (scrisă în 1924-25, la îndemnul lui G. Storin, care părea și actorul ideal pentru întruparea rolului titular) n-a mai adăugat nimic, ci doar o prefață lămuritoare la prima ediție, citată de el însuși în "Addenda". Piesa trebuia să se joace la compania soților Bulandra care își asociaseră la acea dată și pe V. Maximilian și pe Storin. Dar, din nou, conducătoarea trupei a renunțat. Când în stagiunea 1927-28 discuțiile au fost reluate, la un moment dat se vede obligat a adresa o scrisoare de retragere lui Storin. În ea citim: "Încredințându-mi-se conducerea unei reviste de critică literară și dramatică cu un ton mai accentuat în acest sens decât cronica de informație dramatică din ziarul "Argus", mi-e teamă că aş putea ajunge, față de elementele care compun trupa teatrului dumneavoastră, în situații pe care eu le-aș găsi normale, dar pe care domniile lor le-ar putea socoti delicate". Evident, criticul nu putea renunța la exigențele sale ce-ar fi putut supăra trupa. Și piesa nu se joacă nici acolo, nici la Teatrul Național, unde fusese primită, în Comitetul de lectură, "cu elogi și în unanimitate". Prin 1934, în primăvară, după ce se epuizaseră în câteva reprezentații, spectacolul cu piesa "Napoleon" de Benito Mussolini, Il Duce, pentru care se construiseră decoruri și costume de o riguroasă exactitate istorică, Camil Petrescu adresează o cerere Directorului General al Teatrelor solicitând montarea lui "Danton" în cadrul scenografic de la "Napoleon" rămas acum fără utilizare. Drama sa mai fusese amânată în două rânduri, o dată considerată "revoluționară", altă dată din "lipsă de fonduri disponibile" pentru o montare istorică. Prilejul părea foarte potrivit, dar, bineînțeles, nu s-a profitat de el, în vreme ce pe scena Naționalului zburdau "Căprița" lui Petre Drăgoescu, "Găgăuță" de Val Mugur, o comedie de Valeriu Mardare, o "Marie de Mangop" de Mircea Rădulescu, o "Generație de sacrificiu" de I. Valjan și multe alte personaje și texte sortite uitării. Când "Danton" a avut totuși premiera absolută la 30 decembrie 1974, autorul dispăruse demult și montarea de la Teatrul Național, datorată lui Horea Popescu (cu Mircea Albulescu în rolul titular), în vremuri comuniste fiind, era cu adevărat ultragiantă (deși spectacolul nu era de proastă calitate), căci un text citit dinafara scenei amenda constant atitudinea și cuvintele personajelor camilpetresciene.

Cu "Act venețian" procesul de creație a fost, după spusa autorului, simplu: un singur act scris în 1919, apoi acesta devenit, în aprilie 1946, actul al doilea al unei piese în trei. Transformarea ar fi trebuit să atragă după sine și schimbarea titlului, dar autorul nu a făcut-o, dând ideii de "act" un alt înțeles. Este ciudat cum nu s-a interesat atât de mulți ani de o asemenea bijuterie dramaturgică. În vreme ce se lupta pentru "Mioara" și o publica pe cheltuială proprie (cum a făcut și cu "Suflete tari" sau "Mitică Popescu"), "Act venețian" a apărut doar cu tiraj confidențial, apoi pe scena Naționalului într-o revistă ca "lever de

rideau” la “Cruciada copiilor” de Blaga (la 9 ianuarie 1931), apoi la “Evantaiul doamnei Windermere” de Wilde. Piesa fusese primită cu elogii de Comitetul de lectură din 12 decembrie 1930 și încredințată spre punere în scenă lui Ion Sahighian care-i distribuise pe A. Pop Marțian, Dida Solomc . Calimachi și Al. Critico în cele trei roluri ale actului. Cronicarii vremii au primit bine “Act venețian”, autorul nu i-a mai acordat nici o atenție până când în 1945 i s-a propus realizarea “ediției definitive” de Teatru la Editura Fundațiilor Regale și atunci lucrează intens și aduce piesa la trei acte, tot în trei personaje. Totuși în pofida ofertei generoase pe care ele o fac oricărui actor, nici acest text nu s-a montat decât peste decenii. Spectacolul în care, îndrăznim a crede, autorul nu a fost trădat, îl avea, în anii ‘60, pe George Constantin în rolul lui Pietro Gralla și pe Eugenia Bădulescu în Alta, la Teatrul “Nottara” din București.

Sigur că rapidul nostru tur de orizont printre interferările lui Camil Petrescu cu arta teatrului n-au putut surprinde decât câteva aspecte. Sigur că despre texte și laboratorul lor lămuririle din “Addendă” aduc și ele lumină. În aceste condiții poate ar fi fost necesare câteva opinii ale criticilor literari și dramatici despre “teatrul” său, dar cum nutrim convingerea că numai după lectura aprofundată a sistemului său filosofic “Doctrina substanței” (publicat la finele anilor ‘80) poate fi cu adevărat analizată opera dramatică a lui Camil Petrescu și așa ceva nu s-a făcut încă, nu am vrut să cităm din anterioare analize. Rămâne noilor generații de filologi sau teatrologi datoria de a privi dintr-un unghi nou o creație ce rămâne încă punct de referință în curgerea culturii noastre.

FLORICA ICHIM

TABEL CRONOLOGIC

1894 – 9/22 aprilie. Se naște, la spitalul Filantropia din București, Camil Petrescu, fiu al Anei Keller Petrescu și al soțului acesteia (funcționar sau ofițer, după alte versiuni), care nu apare nicio dată în viața sau biografia scriitorului. Este încredințat, încă din maternitate, unei doici din mahalaua Oborului (care va crește și alți copii fără părinți) ce-l va îngriji, îndeosebi, până la vârsta liceală. Nu-și va cunoaște părinții, mai ales că soțul doicii sale, Tudor Popescu, îi va înmâna abia în 1944, când scriitorul împlinește 50 de ani, câteva scrisori primite de doică de la mama sa în vara anului 1894, dată după care nu s-a mai știut nimic despre aceasta.

24 aprilie/7 mai. Este botezat la Biserica Oboru Nou din București.

1894-1905 – Copilăria și școala primară în Cartierul Obor, la școală fiind coleg cu marea actriță Aura Buzescu.

1906-1913 – Cu sprijinul inspectorului de poliție Episcopescu (în casa căruia doica Maria era angajată cu ziua la curățenie și venea însoțită de Camil) devine bursier la Liceul “Sf. Sava” (1906-1909), apoi la “secția reală” a Liceului “Gh. Lazăr”. Aici va înființa un ceneclu literar intitulat “*Cercul nostru*” împreună cu alți colegi de clasă printre care Constantin Ionescu ce va relata într-un volum ce-și va mai aminti din tinerețea scriitorului, din păcate, cu multe inadvertențe care au pătruns însă în biografiile ulterioare.

1912 – 3 noiembrie. Este premiat (premiul II = 15 lei) la un concurs pentru elevi, inițiat de revista *Flacăra* (director: Constantin Banu) pentru răspunsurile la întrebările: 1) care este idealul vostru; 2) care este scriitorul român în viață pe care îl preferați și pentru ce?

1913 – 30 aprilie. Primul său articol apare în *Rampa* (“Teatrul Comediei”) condusă de Al. Davila și N. D. Cocea.

15 iunie. Absolvă Liceul “Gh. Lazăr” cu media 7,40.

11 noiembrie-iulie 1916. Urmează cursurile Facultății de Filosofie și Litere din București, avându-i ca profesori, printre alții, pe C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, I. Rădulescu-Pogoneanu.

P. P. Negulescu, după spusele lui Tudor Vianu, “observase pe auditorul lui din primele bănci. După citirea fiecărei lucrări seminariale, Negulescu întreba: «Ce părere are dl. Camil Petrescu?» Dl. Camil Petrescu avea întotdeauna o părere neașteptată, foarte originală, debitată cu precipitarea minții lui rapide”.

1914 – 31 ianuarie-23 februarie. Publică trei articole în *Facla* (director: N. D. Cocea) sub pseudonimul Raul D.

iunie. I s-a conferit, pe bază de examen, bursa de studii Hillel, care va înceta la 23 martie 1919.

vara. Împreună cu un grup de studenți și cântăreți români luptă pentru înființarea Operei Române, al cărei program l-a întocmit, el însuși, la acea dată. Izbânda lor se va materializa cu premiera spectacolului *Tosca* de Puccini la 14 noiembrie.

1915 – 7 iunie. Începe să colaboreze la *Cronica* (director: Tudor Arghezi și Gala Galaction) semnând: R., Radical, K. Mill până în iunie 1916.

1915-1916. Paralel cu Facultatea, înscris ca plutonier TR în regimentul 6 Mihai Viteazul, absolvă Școala de Ofițeri cu gradul de sublocotenent.

1916 – 22 aprilie. Publică versuri în *Capitala* (director: Ion Th. Florescu): *Sonet* și apoi, în 13 mai, *Strofe de seară*.

mai. Scrie prima variantă la piesa *Jocul ielelor* (“într-o săptămână, lucrând însetat zi și noapte, am scris, într-o cameră mobilată de pe lângă Arsenal, prima versiune din *Jocul ielelor* care trebuia să fie drama imperativului violent și categoric al «drepătății sociale»”).

iunie. A doua variantă la *Jocul ielelor* (“cu ea m-am încălțit în jocul inextricabil al antinomiilor în așa măsură că, întocmai ca și eroul meu, n-am mai putut să mă desprind pentru tot restul vieții de «jocul ideilor», întrevăzute în sferele albastre ale conștiinței pure, care mi-a apărut încă de atunci ca «jocul ielelor»”).

1 august. Este concentrat, apoi pe 16 august mobilizat în regimentul 22 infanterie ca sublocotenent, cu care va participa la luptele de pe linia Predeal-Brașov. Rănit, în septembrie, la Târgoviște. Reîntors pe front cu regimentul 41D (divizia specială de rezistență) la Răcoasa, apoi, între 16 martie-24 iulie 1917 cu regimentul 16 infanterie – Suceava, luptă la Cașin și Oituz.

1917 – 24 iulie. Cade prizonier în mâna nemților după lupta decimatoare de la Cota 789 – Dealul Ungureanu și ajunge în captivitate în lagărul de la Sopronyék (Ungaria).

1 august – conform ordinului de zi nr. 560 al Registrului Regimentului 16 infanterie, figurează pe lista ofițerilor morți în luptele de la sfârșitul lunii iulie.

1918 – 10 aprilie. Eliberat din prizonierat are mari dificultăți pentru anularea actului de deces. (“Tânărul firav s-a întors din război, adâncit în judecata lui despre oameni, dar la trup nu tot așa cum plecase”).

29 iulie. Colaborează cu regularitate (probabil, chiar ca angajat) la revista *Scena* (director: A. de Herz), până la 11 noiembrie 1918, semnând R.

20 decembrie. Se publică în numărul 5-6 din *Letopiseți* (director: Dragoș Protopopescu-Bledea) o scenă din *Jocul ielelor* și prima analiză a textului semnată de Henri Gad.

1919 – 16/29 martie. Își ia licența în filosofie în fața unei comisii formate din C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu și I. Rădulescu-Pogoneanu cu lucrările: *Figurile și logica – valoarea și funcțiunea lor* (subiect de logică) și *O indicare sumară a originilor filosofiei lui Kant* (subiect din *Istoria și enciclopedia filosofiei*) ambele notate cu bilă albă, ca și examenele orale, acordându-i-se titlul *Magna cum laudae*.

1 ianuarie-1 mai. Profesor suplinitor la catedra de limba română la Liceul “Gh. Lazăr”. În aceeași perioadă scrie *Act venețian* (prima variantă într-un act). Nu văzuse Veneția așa că... “am făcut stăruitoare sforțări de imaginație studiind cu îndârjire reproduceri din Canaletto și pictorii venețieni, redactând apoi actul tot în trei zile, în vreo două nopți”.

Jocul ielelor intră în repetiții la Teatrul Regina Maria al companiei Bulandra-Manolescu, dar nu se ajunge la premieră decât în 1965. “Refuzând să modific, la cererea autoritară a doamnei Bulandra, unele replici (trei, patru), după ce scrisesem atâtea versiuni, am preferat să retrag piesa cu vreo zece zile înainte de premieră (...). Am trimis o scrisoare dârză și dezolată direcției și am plecat la Timișoara”.

17 mai. Redactor șef la *Banatul*, care devenise *Banatul românesc*, ziar din Lugoj, apoi din Timișoara (director: Avram Imbroane) până în 19 martie 1920 când demisionează, nefiind de acord cu politica dusă de directorul publicației. Tot în mai 1919, devine profesor de limba română la un liceu cu profil real. În *Banatul românesc* semnează cu nume propriu, dar și cu pseudonimele Grămătic, Milu & Can, Arcadius, Ciaslov, iar multe articole apar nesemnate.

7 iunie. Publică versuri (*Melopee, Alchimie, Stanțe*) în *Sburătorul*.

11, 12 și 18 iulie. Apare în foileton în *Banatul românesc* (nr. 38, 39, 41) proza *O recunoaștere ofensivă*, ce va constitui, mai

târziu, materia capitolului *Post înaintat la Cohalm din Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.

1920 – 22 ianuarie-19 iunie. Editează la Timișoara revista *Limba română* (“ridendo castigat... gramatica” era intenția directorului), “foaie pentru limbă, artă și literatură” din care au apărut 13 numere, întâi bisăptămânal, apoi săptămânal, rărite până la dispariție din lipsa mijloacelor materiale.

16 mai-17 aprilie 1921. Înființează și conduce, la Timișoara, ziarul *Țara*, “organ popular independent”, de fapt, singurul ziar politic pe care l-a condus. A apărut în două serii (16 mai-15 iunie 1920 și 2 decembrie 1920-17 aprilie 1921) pentru că, nefiind susținut de nici un partid, a întâmpinat mari dificultăți materiale. Scriind majoritatea articolelor, a folosit și pseudonime ca: Grămătic, Rep., Cronicar, Ciclop ș.a. În afară de dificultățile materiale, directorul publicației a mai avut de întâmpinat rigurile unei cenzuri foarte dure ce a făcut ca unele numere să apară complet mutilate. În suplimentul literar al ziarului intitulat “Teatru de propagandă” apare textul lui C. P. *Moș Ion Roată și Banatul*, pe care nu l-a reluat în nici un volum și n-a mai fost publicat, dar care rezida din interesul deosebit al ziarului pentru starea materială și intelectuală a țărănimii. Din articolele sale de impresii despre satele bănățene (publicate în *Banatul românesc* și *Țara*) a intenționat publicarea unui volum (*Proiect nerealizat*). În mai 1920, cercul Oravița îi propune să candideze pentru un loc în Parlament.

iunie. Călătorie la Viena pentru tratament sau operație spre a-și recâștiga auzul pierdut în timpul războiului, infirmitate ce-i va marca existența.

30 octombrie. Îi apar în *Sburătorul* (director: Eugen Lovinescu) versuri din *Ciclul morții* (în nr. 25 anul II), continuate în nr. 26, 27, 28, 32 și 39 până în 5 februarie 1921. Odată cu primele versuri apare și articolul lui Tudor Vianu. Un scriitor nou din care o propozițiune, mărturisește C. P., l-ar fi urmărit toată viața. Vianu scria: “Natura inspirației sale mi se pare a fi făcută din luciditate și febră”.

noiembrie-decembrie. Pornește lupta pentru înființarea unui sindicat al ziariștilor bănățeni (la acea dată numai în Timișoara erau 12 ziare și săptămânale) (*Proiect nerealizat*).

17 decembrie. Ia cuvântul la Marea adunare populară organizată pentru “recâștigarea Banatului trecător pierdut” în urma tratatelor semnate la sfârșitul războiului (“Bănățeni de peste linia demarcațională! Nu disperați! Frații voștri și-au dat cuvântul că nu vor dezarma până când nedreptatea ce vi s-a făcut nu va fi reparată!”).

- 1921 – 30 martie. Își anunță în *Țara* hotărârea de a candida ca independent pentru mandatul de deputat în cercul Oravița și pornește campania electorală. A luptat fără sprijin și a fost atacat fără menajamente, chiar de cei din opoziție. A eșuat (“Deziluzia a fost pentru mine totală. De atunci am renunțat la politică”).
- august-decembrie. Scribe o variantă definitivă pentru Teatrul Național în piesa *Suflete tari* a cărei primă versiune data de doi ani.
- 1922 – 4 ianuarie. În *Sburătorul literar* încep să apară versurile din ciclul *Luminiș pentru Kiksikem* (nr. 19, 20, 21 din 1922).
- 8 ianuarie. Îi apare primul articol politic din *Revista Vremii* (director: G. Gafencu și S. Șerbescu) unde va semna și rubrici de “revista revistelor”, “note și comentarii”, articole culturale și altele de-a lungul anilor 1922, 1923, 1924 în calitate de redactor. Aici pornește una din primele sale mari polemici (cu revista *Viața românească*).
- 23 mai. Are loc la Teatrul Național din București premiera piesei *Suflete tari* introdusă în repertoriu de comitetul de lectură format din Victor Eftimiu, Mihai Dragomirescu (care întocmise referatul de susținere), Caton Theodorian și C. I. Nottara. În regia lui Paul Gusty au fost în distribuție: Maria Filloti, Gh. Ciprian, R. Bulfinsky ș.a.
- iunie. Primește “Premiul Teatrului Național” (instituit de Al. Mavrodi).
- 3 iunie. Colaborează (sporadic) la *Contemporanul* (director: Ion Vineanu), până în 1923, cu articole, apoi, în octombrie 1926, cu versuri (*Parabolă completă*).
- 15 septembrie. Colaborează din nou la *Rampa* (acum condusă de M. Faust Mohr, apoi de Scarlet Froda), cu articole evidente despre teatru. Îi mai întâlnim semnătura în anii 1924-25, 1928, 1931 ș.a.
- 1923 – Îi apare volumul *Versuri. Ideea. Ciclul morții* la Editura “Cultura Națională”.
- 8 aprilie. Apare piesa *Act venețian* în suplimentul literar al ziarului *Spre ziuă*.
- septembrie-decembrie. Ține prelegeri teoretice despre teatru la “Cursul de artă dramatică” al actorului Al. Mihalescu.
- 18 octombrie. Începe colaborarea la *România* (organ al partidului Național Român) cu articole politice, culturale semnate și cu pseudonime ca Andrei Pietraru, A. P. ș.a. (până la finele anului).
- 15 decembrie. Începe activitatea consecventă (o întrerupe doar când editează reviste proprii) de cronicar dramatic la cotidianul economic *Argus* pe care o continuă decenii întregi.

Colaborează și la *Adevărul* (director: Constantin Graur). Apar doar câteva articole, căci scriitorul nu “ținea socoteală de linia ziarului”, în schimb, directorul vroia să-l sprijine financiar. La *Adevărul literar și artistic* va publica (sporadic) în anii ‘30.

1924 – 5 ianuarie-15 martie. Editează și conduce *Săptămâna muncii intelectuale și artistice* ce își propunea stabilirea caracteristicilor muncitorului intelectual, delimitarea creației sale, precum și organizarea muncitorilor intelectuați într-o confederație. Sediul: modesta cameră de hotel a scriitorului în str. Regală nr. 4. Au apărut 11 numere a 4 sau 6 pagini. Directorul ei o caracteriza peste ani: “O foaie cu înfățișare și aspect orgolios”. Va încerca în repetate rânduri reluarea revistei.

12 iulie. Începe colaborarea aproape număr de număr la seria a doua a revistei *Cuvântul liber* (director: E. Filloti), până la dispariția revistei (ianuarie 1926).

Traduce *Femeile savante* de Molière.

1924-1925 – Lucrează la piesa *Danton*, ce va avea premiera la 17 ani de la moartea autorului (Teatrul Național – 30 decembrie 1974 în regia lui Horea Popescu).

1925 – 19 aprilie. Începe să colaboreze cu un articol despre Eminescu (nr. 23 an 1) la *Mișcarea literară* (director: Liviu Rebreanu), revistă în care publică și fragmente din *Suflete tari*.

mai. Apare tipărită piesa *Suflete tari* la Editura “Casa Școalelor”.

1925-1927 – Colaborează la *Universul literar*, condus la acea dată de Perpessicius.

19 decembrie-23 decembrie 1926. Editează și conduce *Cetatea literară* din care au apărut 12 numere format tabloid (ultimul dublu conținând *Falsul tratat pentru uzul autorilor dramatici*). Printre colaboratori s-au numărat: Tudor Arghezi, Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu ș.a. Directorul revistei publică “Scrisorile doamnei T”, care va deveni personaj și capitol în *Patul lui Procust* sub titlul *În loc de ora ceaiului*. Cititorii revistei printre care și Eugen Lovinescu salută apariția unei noi scriitoare (!) Tot în *Cetatea liberă*, C. P. tipărește din poeziile ce vor fi incluse în volumul *Transcendentalia*. iarna 1925-1926. Citește în cercul *Sburătorul*, inițiat și condus de Eugen Lovinescu, piesa *Danton* (în 5 ședințe).

Scrie piesa *Mioara* al cărei insucces la premieră îl va urmări toată viața.

1926 – ianuarie. Începe să scrie comedia *Mitică Popescu*.

februarie-iunie. Lansează memorii la ministerele muncii, instrucțiunii, de externe ș.a. pentru înființarea la ambasadele noastre din capitalele culturale ale lumii, a unui post de “informator cultural” care să facă, pe de o parte, cunoscută cultura română,

pe de altă parte să informeze în țară despre legile și realizările legate de cultura din țările respective și bineînțeles să stabilească relații și schimburi culturale.

iulie. Ministerul Muncii, Cooperațiunii și Asigurărilor sociale îl numește în funcția neretribuită de “referent al muncii intelectuale” la Paris.

20 octombrie. Își ia în primire postul la Paris, dar după zece zile, aflând că *Mioara*, brusc, se apropie de premieră doar cu câteva repetiții, se întoarce în țară.

8 noiembrie. Are loc, la Teatrul Național din București, premiera piesei *Mioara*, premieră pe care autorul nu reușește să o amâne (considerând imperios necesare câteva repetiții corectoare), în regia lui Soare Z. Soare cu George Vraca și Tantzi Bogdan în rolurile principale. Spectacolul declanșează cel mai puternic, conjugat și de lungă durată atac de presă din acei ani, orchestrat de Pamfil Șeicaru (“fascist cu obrazul negru și bale gălbui” după opinia lui C. P.), atac și campanie ce vor fi reluate și în deceniile următoare. Dramaturgul răspunde doar pentru cei 100 de cititori ai *Cetății literare* prin *Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici*, dar peste 20 de ani va măsura efectul campaniei: “A izbutit să facă din mine un autor dramatic ridicul pentru aproape 15 ani...” Oricum, presa a obligat direcția să oprească spectacolul după șapte reprezentații, deși publicul venea.

1926-1927 – Funcționează ca “inspector pentru cinema” la București din partea Direcției cinematografeilor comunale – Timișoara, adică refera ce filme să fie aduse pe ecranele bănățene.

1927 – *13 ianuarie.* Începe să noteze cu mare regularitate, “zigzagurile îndoielilor cotidiene” până în 17 septembrie 1940, de la un moment dat, în paralel, cu un “jurnal medical” (încă inedit) pe care îl va ține însă zilnic până în preziua morții. Însemnările începute în 1927 vor deveni volum în îngrijirea lui Mircea Zăciu sub titlul *Note zilnice* (1927-1940) (Editura Cartea Românească, 1975), după ce, în prealabil, apăruseră fragmente în revista *Viața românească* în 1957 și 1958 și în *Tribuna* 1974.

20 ianuarie. Începe colaborarea la *Viața literară* (director: G. Murnu și apoi I. Valerian).

februarie. Marchează începutul zbuciumului său pentru continuarea *Cetății literare*. Reușește în cursul anului să adune primul număr care cuprindea *Substanțialismul* (nucleul lucrării sale filosofice de mai târziu), ce a fost publicat abia în 1965 în revista *Familia* (nr. 1-2), alături de articole, eseuri, versuri semnate de Ion Vineanu, Mihail Sebastian, Felix Aderca, I. Igiroșanu ș.a. Încercările continuă ani de zile, dar mijloacele materiale lipsesc cu desăvârșire.

25 noiembrie. Își asumă conducerea *Universului literar* până la data de 13 februarie 1929 când îi este primită demisia. El concepe revista ca pe o suită de numere omagiale închinată personalităților într-o *Galerie a sufletului românesc* începută în 25 decembrie 1927 și cuprinzând nume ca: Nicolae Titulescu, George Enescu, G. Țițeica, Gh. Marinescu, Alecsandri, Coșbuc, Eliade Rădulescu, Brâncuși, N. Paulian, Elvira Popescu, C. I. Nottara ș.a.

1928 – 4 ianuarie. Deschide rubrica zilnică intitulată *Tăblițe în Universul*, pe care o ține până în 30 august 1928. Părăsește cele două redacții “însălmântat de prostia lui Șt. B. ca un negru de piatră de care se lovește”.

8 ianuarie. Se declanșează o nouă campanie de presă împotriva lui C. P., de această dată susținută de Cezar Petrescu.

martie. Are loc premiera piesei *Mitică Popescu* la compania “Bulfiniski-Fotino” (în sala Teatrului Mic din Piața Palatului). La început C. P. se ocupă de regie, apoi va interveni Ion Iancovescu. În rolul principal: Mișu Fotino.

1929 – februarie. Apare, în *Caietele Cetății literare*, piesa *Mitică Popescu* (pe banii avansați de autor tipografiei pentru proiectata revistă).

9 mai. Începe colaborarea la pagina literară a revistei *Vremea* (director: Vladimir Al. Donescu), continuând-o și în deceniul următor, sporadic.

august. Apar, în *Caietele Cetății literare*, piesele *Mioara* și *Act venețian*, completate de *Precizări și extrase*, o continuare la *Falsul tratat...* (Tipărirea s-a făcut tot pe banii autorului “cu trudă sângeroasă”).

24 noiembrie. Pornește rubrica zilnică *Între oglinzi paralele* la cotidianul *Omul liber* (director: Ion Th. Florescu), în care mai publică și cronici teatrale, literare, gastronomice, editoriale și articole politice și în cursul anului 1930.

noiembrie. Apare traducerea italiană semnată de Silvestri Giorgi, a piesei *Suflete tari* sub titlul *La pazzia di Andrei Pietraru* (“La nuova Italia” Editrice, Venezia-Perugia). Prefața este semnată de Claudiu Isopescu.

Devine membru în PEN – Clubul Român.

1930 – 19 februarie. Intră în posesia a 5 jugăre de pământ (împroprietărit ca invalid de război încă din octombrie 1929) în comuna Bulgăraș, regiunea agricolă Sânnicolaul Mare, județul Timiș-Torontal. Dar tardiva împroprietărire a atras după sine doar impozite, procese, șicane ș.a.m.d.

martie-octombrie. Scribe romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, la care va adăuga zeci de pagini, chiar în

ultimele corecturi. Fragmente din roman vor apărea începând din luna iulie până în preziua apariției în revistele *Tiparnița literară* (directori: Camil Baltazar și Petru Comarnescu), *Facla* (director: Ion Vinea) și *Excelsior* (director: Bogdan Varvara).

4 septembrie. Publică foileton în *Vremea*, piesa *Danton* (în numerele 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 141, 143, 145, 147, 149, 155) până la 18 decembrie (fără final, care va apărea abia în volum).

30 septembrie. Este declarat, în sfârșit, la 12 ani de la încheierea conflagrației mondiale, "invalid de război definitiv" și i se dau toate drepturile ce decurg din Legea I.O.V.

8 noiembrie. Apare, în 2 volume, romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, la Editura "Cultura Națională". Au scris despre carte Camil Baltazar (*Tiparnița literară*), Șerban Cioculescu (*Adevărul*), Perpessicius (*Cuvântul*), Andrei Tudor (*Facla*), Eugen Ionescu (*Fapta și România literară*), Pompiliu Constantinescu (*Vremea*), Lucian Boz (*Rampa*), Al. Băduță (*Gândirea*), Mihail Sebastian (*Cuvântul*), Al. Tzigara-Samurcaș (*Convorbiri literare*), Emil Iulian (*Rampa*) ș.a.

1930-1931 – în stagiunea respectivă este pusă în scenă la Teatrul Național din Chișinău, în regia lui Mittu G. Dimitriu, piesa *Suflete tari* cu Dimitrie Hagiuc și Tanți Brătășanu în rolurile principale.

1931 – 9 ianuarie. Are loc la Teatrul Național din București premiera piesei *Act venețian* (varianta într-un act) alături de *Cruciada copiilor* de Blaga. Pusă în scenă de Ion Șahighian, i-a avut ca interpreți pe Dida Solomon-Calimachi, A. Pop-Marțian și Al. Critico. S-a jucat de 16 ori.

ianuarie. Apare ediția a II-a la *Ultima noapte de dragoste...*

22 ianuarie. Începe colaborarea la revista *Muzică și teatru* (director: Em. Ciomac) și o continuă tot cursul anului.

martie. Apare piesa *Danton* în *Biblioteca teatrului românesc contemporan* la Editura "Vremea". Se montează la Cluj *Mitică Popescu*.

martie. Apare volumul *Transcendentalia* – șapte poeme la editura "Cultura Națională".

28 iunie. Scrie în caietul de "note zilnice" ("un registru al clipeilor când gândul sinuciderii mi-a părut absolut de neînălțurat") câteva rânduri care ne dau dimensiunea dramei sale: "Surzenia m-a epuizat, m-a intoxicat, m-a neurastenizat (...). Sunt exclus de la toate posibilitățile vieții. Ca să merg pe stradă trebuie să cheltuiesc un capital de energie și atenție cu care alții pot ceti un volum. Aici unde totul se aranjează «în șoaptă», eu rămân vecinic absent. Nu pot cere nici o slujbă publică. Nu pot trăi din

scrisul meu: piesele nu mi se joacă, romanul nu mi-a adus mai mult decât aduce atâta scris unui copist. Din ziaristică nu pot trăi. Și atunci e necesar să trăiesc?”.

toamna. Apare volumul II al *Memoriilor* lui Eugen Lovinescu cuprinzând acel portret ce a declanșat reacția lui C. P. la dimensiunile unui volum. Lovinescu scria: “... ar fi timpul ca omulețul acesta pripit, iritat, pururi grăbit, cu privirea în jos ca și cum ar căuta ceva pierdut, cu podul palmei aprins, incendiat de febre, plin de talent, dar și de fatuitate, să se oprească din cursa lui frenetică, pentru a se regăsi pe sine și liniștea, fără de care nimeni nu se poate realiza desăvârșit”.

1932 – 20 februarie. Colaborează la nr. 1 al *României literare* (director: Liviu Rebreanu) cu articole, dar, mai ales, publică în nr. 9, 11, 12, 14, 17, 18/1932, aproape integral textul viitorului volum polemic *Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*, scris în lunile anterioare.

10 aprilie. Începe să scrie, număr de număr, la ziarul *Țara noastră* articole politice, culturale și sportive (acestea din urmă semnate N. Grămătic) până în 21 iunie, momentul declanșării campaniei electorale a lui Octavian Goga, conducătorul de fapt al publicației.

septembrie. Începe lucrul la teza de doctorat, întrerupt ades și pe lungi perioade.

Scrie scenariul de film *Divorțul doamnei Dudu*.

Scrie romanul *Patul lui Procust* sporit cu zeci de pagini la fiecare corectură, dar început, după mărturia autorului, în 1926. Scriitorul susținea că are nevoie de 7 corecturi pentru: 1) adăugarea episoadelor menite să fixeze caracterele; 2) adăugarea momentelor de interpretare psihologică; 3) introducerea elementelor care caracterizează atmosfera; 4) urmărirea tranzițiilor; 5) lucrul asupra frazelor și nuanțelor plus două corecturi normale. Scriitorul îl considera “un roman substanțial, în sensul unei reconstituiri prin recunoaștere”.

1933 – februarie. Apare romanul *Patul lui Procust*, la Editura “Naționala-Ciornei” în două volume. Au scris despre carte: Șerban Cioculescu (*Adevărul*), Al. Robot (*Rampa*), Petru Comarnescu (*România literară*), Mihail Sebastian (*Cuvântul și România literară*), Petre Pandrea (*Stânga*), C. Panaitescu, Camil Baltazar și V. Cristian (*Facla*), Adrian Maniu (*Universul*), Liviu Rebreanu și Octavian Șuluțiu (*România literară*), Perpessicius (*Cuvântul*), Pompiliu Constantinescu (*Vremea*), Emil Gulian (*Azi*).

1933-1936. Studiază fenomenologia “cu monoideismul unui student la politehnică”.

martie. Publică în *Viața românească* (anul XXV, nr. 3), articolul *Românii e deștepți*, titlu pe care ulterior a vrut să-l dea unui eseu (anunțat ades în presă, în anii următori), dar din care nu s-au păstrat decât câteva pagini răzlețe ca și din romanul *Atomul*, la care lucra în aceeași perioadă.

martie. I se tipărește la Editura "Cartea Românească" volumul *Rapid-Constantinopol-Bioram*, subintitulat "Simplu itinerar pentru uzul bucureștenilor" și care inițial (chiar la primele exemplare) s-a numit *Taina cipreșilor*. Este rodul unei călătorii la Istanbul.

12 aprilie. Începe colaborarea la *Munca literară (și artistică)* (director: N. N. Șerbănescu și Ioan Georgescu), revistă în care îi vom întâlni numele și în viitorii doi ani.

mai. Apare volumul *Eugen Lovinescu – sub zodia seninătății imperturbabile* în Caietele Cetății literare (deci susținut material de autor, pentru că Editura Bucovina cu care-l contractase s-a speriat de caracterul polemic al cărții).

27 mai-3 iunie. Editează și conduce *Foot-ball național* (seria I), ce ar fi trebuit să apară bisăptămânal, după amiaza. Semnează: Grămătic. Nu s-au păstrat în biblioteci decât două numere. S-ar părea că au apărut mai multe.

decembrie. Apare ediția a II-a a romanului *Patul lui Procust*, de această dată într-un singur volum, dar sporită cu 30 de pagini (tot la Editura Națională Ciornei).

1934 – *ianuarie*. Începe să lucreze la *Revista Fundațiilor Regale*, întâi ca redactor apoi conducând-o efectiv din luna mai (la moartea lui Paul Zarifopol) alături de Radu Cioculescu până în aprilie 1941, când conducerea este preluată de D. Caracostea. Din iunie 1945 devine redactor șef până la ultimul număr (decembrie 1947) când, după abdicarea regelui Mihai I, revista dispare. De-a lungul acestor ani scriitorul publică în RFR literatură, comentarii, eseuri, note etc.

4 februarie. Este primit în Sindicatul ziariștilor profesioniști din București.

20 martie. Începe colaborarea regulată cu cotidianul *Gazeta*, publicând editoriale și articole sub nume propriu și cronici sportive, semnate N. Grămătic, timp de aproape 2 ani.

iunie. Apare în editura "Vremea" volumul polemic al lui Eugen Ionescu *Nu în care sunt contestați vehement Tudor Arghezi, Ion Barbu și Camil Petrescu*. Capitolul destinat acestuia din urmă are în centru negarea romanului *Patul lui Procust*, dar și a lui C. P. ca om. În aceeași lună, din dispoziția Ministerului de Instrucție, romanele lui C. P. sunt interzise de la lectură elevilor.

decembrie. Este numit în Consiliul de direcție al Teatrului Național, în al cărui Comitet de lectură era deja.

1934-1936. Studiază și scrie pentru lucrarea de doctorat în paralel cu cercetarea filosofică.

1935 – 27 martie. Conferențiază despre Proust, în cadrul ciclului “scriitori reprezentativi în literatura universală” organizat de Institutul de istorie literară. Se pare că aula Academiei Comerciale a fost arhiplină și, după cum nota presa, conferința a fost “aplaudată călduros”. Textul va sta la baza articolelor despre Proust, publicate în RFR și apoi în volumul *Teze și antiteze*.

iulie. Apare în editura “Adevărul” volumul intitulat *Nuvela inedite*, în care, alături de Sadoveanu, Rebreanu, Mircea Eliade, Hortensia Papadat-Bengescu, Sebastian ș.a., C. P. publică nuvela *O seară cu masă bună și iubire* (apărută în 1930 în *Vre-mea*, dar datată de autor 19 decembrie 1919).

aprilie. Încearcă să editeze cotidianul independent *Raza*, dar autoritățile nu-i acordă autorizația de apariție. În pofida protestelor unor personalități culturale și a Societăților Ziariștilor *Raza* nu apare.

1935-1936. Începe să adune material pentru “o lucrare de antrenament filosofic”.

1936 – aprilie. Publică în Editura “Cultura Națională”, volumul de eseuri și articole *Teze și antiteze*, cuprinzând texte publicate în *Revista vremii*, *Adevărul*, *Viața literară*, *Omul liber*, *RFR*, *Universul literar*, *Gazeta* ș.a., dar cu adnotări la zi (1936) deoarece unele dintre ele datau încă din 1922. Intenționa să publice o serie de volume cu articole intitulate *Critică și Delimitări critice*, *Comentarii și delimitări în teatru*, *Problematica muncii intelectuale* (proiect nerealizat).

6 iunie. Adunarea generală a “Oficiului de studii legislative” (președinte: P. P. Negulescu) îl alege membru activ.

septembrie. Devine vicepreședinte al “Societății Autorilor Dramatici Români” (SADR), președinte fiind Caton Theodorian. La dispariția acestuia, în 1939, devine pentru câteva luni președinte.

1937 – 9 aprilie. Își dă doctoratul în fața comisiei formată din P. P. Negulescu, I. Rădulescu-Pogoreanu, D. Caracostea și condusă de C. Rădulescu-Motru cu lucrarea *Modalitatea estetică a teatrului*, ce constituia un capitol din proiectata lucrare (nerealizată decât parțial) *Quidditatea reprezentăției dramatice*. În *Modalitatea estetică* este folosită direct metoda de cercetare substanțială, care pornește de la postulatul “spațialității timpului în regiunea psihosocială” și din el decurgând ideea conform căreia “cea mai mare parte și cea esențială din motivele structurale ale

trecutului se regăsesc în structurile actuale”. Doctoratul este luat cu mențiunea *magna cum laudae*.

octombrie. Este declanșată o nouă campanie împotriva scriitorului, cap de șir fiind revista *Credința*, în care Petru Manoliu și alții îl numesc “dl Cămilă, isteric ca un purice și inteligent ca un nasture”, “individualitate minusculă, conducătoare de microbi” și se întreabă “inconștient sau paranoic?”. Alte reviste vor prelua ștafeta și campania continuă un an.

14 octombrie. Editează și conduce revista *Foot-ball* sub numele N. Grămătic până în 27 noiembrie 1937 scrisă aproape în întregime de directorul ei. Apar doar 7 numere din această “revistă săptămânală pentru deprinderea jocului curat în sport, artă, literatură, viață socială”.

decembrie. Are loc premiera spectacolului cu *Suflete tari* la Teatrul Național din București, pus în scenă de autor împreună cu Soare Z. Soare. În rolurile principale: Marieta Anca, Ion Manolescu, Constantin Mitru, ocazie cu care este înscris în repertoriul permanent al teatrului.

Apare lucrarea de doctorat *Modalitatea estetică a teatrului* – principalele concepte despre reprezentarea dramatică și critica lor, în Fundația pentru literatură și artă “Regele Carol II”. A fost continuată, în timp, de autor, cu *Modalitatea artistică a teatrului* care, neterminată, a apărut în 1938 în volumul *Comentarii și delimitări în teatru* pg. 204 – 320 (la Editura “Eminescu”) alături de alte contribuții teoretice ale autorului în domeniul teatrului.

1938 – Scribe scenariul de film *Ștefan cel Mare*.

27 iunie-1 iulie. Participă la Congresul internațional al scriitorilor dramatici de la Stockholm, unde îl cunoaște pe Bernard Shaw cu care intră în corespondență.

octombrie. Apare în *Istoria filosofiei moderne*, coordonată de N. Bagdasar, în vol. III, studiul *Hussert – o introducere în filosofia fenomenologică*, editat apoi, în broșură separată de Societatea română de filosofie.

Scribe scenariul de film *O fată într-o iarnă*.

Traduce piesa *Dona Diana* de Moreto după versiunea germană a lui Karl August West.

decembrie-ianuarie 1939. Încearcă să fondeze societatea cinematografică “Carpatia-film” împreună cu Petre Forfotă (C. P. – director artistic), societate ce urma să se asocieze cu “Globus-film” din Budapesta (*proiect nerealizat*).

1939 – *11 februarie*. Este numit director al Teatrului Național din București, ocazie cu care încearcă o restructurare fundamentală de concepție. Sunt primele manifestări publice ale opiniilor sale

despre regie exprimate în o serie de "directive artistice pentru directorii de scenă", "instrucțiuni tehnice pentru studiul și organizarea scenică a lucrărilor dramatice" ș.a. Înființează în cadrul teatrului o școală de regie experimentală pentru care dă de asemenea "directive artistice și tehnice". Conduce instituția după o "schită de program" ce se referă la repertoriu, școala de regie, educația publicului și gospodărirea teatrului. (Toate sunt publicate abia în volumul *Comentarii și delimitări în teatru*). Acțiunile sale sunt primite în teatru și în presă fie cu încredere și admirație, fie cu sarcasm și bătaie și joc. Este înlăturat de la direcție în *decembrie 1939*.

27 mai. I se acordă "Premiul Național pentru literatură dramatică românească" ca o "încununare a întregii opere dramatice". Din comisia de premiere făceau parte: Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Mihail Sorbul, G. Murnu ș.a.

iunie-iulie. Călătorie de informare la Paris și Londra unde contactează mari personalități ale dramaturgiei și ale spectacolului, preconizează turnee, invită regizorii să pună în scenă etc. După înlăturarea sa de la direcție, doar Jacques Copeau a mai răspuns invitației.

decembrie 1939-februarie 1942. Începe redactarea lucrării sale filosofice *Doctrina substanței* din a cărei primă variantă (scrisă în 6 luni) a depus o copie dactilografiată la Vatican – prilej de amuzament, decenii întregi, pentru contemporanii săi. După îndelungi studii de matematici superioare, la *21 decembrie 1941* reia lucrarea sub titlul *Substanța descrisă din nou în vederea calculului substanțial matematic* (versiune din care s-a păstrat doar o mică parte). La varianta inițială adaugă materie de-a lungul anului fără a definitiva lucrarea și fără a apuca să publice din ea. Din toate aceste manuscrise s-a putut așeza în coerență un text care a apărut la Editura Științifică și Enciclopedică în 1988 sub titlul *Doctrina substanței*.

1940-1944. Participă la întrunirile și conferințele grupului "Știință și cunoaștere" înființat și condus de profesorul Anton Dumitriu și colaborează la *Caiete de filosofie*, revista grupului din care făceau parte matematicieni și filosofi precum Simion Stoilov, Grigore Moisil, Al. Marinescu ș.a. În *Caiete* găsim una dintre formulările cele mai caracteristice pentru atitudinea și concepția lui C. P.: "... noi știm că indiferent de vicisitudinile istorice, care devin într-o oarecare măsură inoperante, românismul este chemat la o afirmație de cultură dominantă... O scriem în această zi de 20 martie 1944, noi care atunci când ne-am gândit la esența însăși a românismului, n-am avut niciodată complexe de inferioritate, și nu-i un motiv să le avem în aceste zile".

1942 – 29 ianuarie. Comitetul Sindicatului Ziariștilor din București, după 25 de ani de exercitare a profesiei de gazetar, îl radiază din Registrul membrilor.

23 septembrie. Se constituie ca persoană juridică Asociația “Prietenii operei lui Camil Petrescu” pe care C. P. a refuzat-o, de care conaționalii au râs, dar care a izbutit cel puțin reeditarea *Ultimei nopți...* în Editura Contemporanul. Asociația era condusă de cei mai buni prieteni ai scriitorului: dr Vasile Trifu, av. Aurelian Dentoiu și arh. Ion Ionescu.

1943 – 1 ianuarie. Apare nuvela *Moartea pescărușului* în *Revista Fundațiilor Regale* (anul X, nr. 1).

ianuarie. Traduce piesa *Taina nunții* de Edouard Bourdet ce va fi pusă în scenă de Soare Z. Soare la Teatrul Național.

9 aprilie. Sub directoratul lui Liviu Rebreanu are loc premiera piesei *Mioara* cu subtitlul *Toată lumea e sinceră la 20 de ani*, în regia autorului. În distribuție: Maria Botta, Stroe Atanasiu, Maria Voluntaru ș.a. Înainte de ridicarea cortinei, Tudor Arghezi a vorbit despre autor și piesă. Deși se juca sub bombardamentele aeriene, întrerupându-se ades, spectacolul a făcut o lungă serie.

aprilie. Cu ocazia premierei se dezlănțuie o nouă campanie de denigrare prelungită până în anul următor. Între numele active din campanie se numără Mircea Ștefănescu, Dan Botta, Toma Vlădescu, Dragoș Protopopescu și, nu în ultimul rând, N. Carandino. Întrebarea rezumativă a campaniei era: “Imbecil sau nulitate?”. De această dată, în apărarea scriitorului au sărit Tudor Arghezi (întrerupând și colaborarea cu gazetele respective), Liviu Rebreanu, Ion Vineanu, Tudor Vianu, Perpessiciu ș.a.

mai. Proiectează o lucrare de psihologie din care au rămas doar primele notații.

15 mai. Ține o conferință la Ateneul Român sub titlul *Procesul de creație al operelor proprii*, document esențial din seria mărturiilor, publicată, după stenogramă, în 1972, în revista *Manuscriptum* (anul III, nr. 2).

mai-octombrie. Scrie, la îndemnul lui Rebreanu, piesa *Iată femeia pe care o iubesc*, citită în comitetul de lectură al Naționalului la 15 octombrie cu titlul *Ana-Bella*.

1944 – 28 februarie. Are loc premiera piesei *Iată femeia pe care o iubesc*, în regia autorului, având în distribuție pe Elvira Godeanu, Al. Alexandrescu, Nicolae Băltășanu, Niki Atanasiu, Marietta Sadova, Florin Scărlătescu ș.a. Spectacolul a făcut un mare succes de public, dar în urma bombardamentului din 4 aprilie, activitatea Teatrului Național s-a întrerupt, iar în bombarda-

mentul german din 23 august decorurile au fost distruse, odată cu clădirea teatrului.

23 august. Este bombardat imobilul în care locuiește pe strada Câmpineanu, nr. 58 și C. P. devine "sinistrat".

octombrie. Reîntors la *Revista Fundațiilor Regale* încearcă o regenerare a revistei după cum remarcă unii dintre contemporanii săi.

1945 – ianuarie-februarie. O nouă și ultimă încercare de a reedita revista *Munca intelectuală*, pe care o înscrie la Tribunalul Ilfov, și pe care o dorea bilunară, într-un tiraj de 7500 de exemplare (proiect nerealizat).

februarie-iunie 1946. Înființează și conduce un *Seminar de regie experimentală* (în localul Universul) de la care s-au păstrat o serie de note (incluse în volumul postum *Comentarii și delimitări în teatru*), seminar destinat regizorilor și actorilor, dar la care era permis și auditoriul. A funcționat cu destule întreruperi, iar mărturiile participanților sunt puține.

1945-1946 – Întregește la trei acte piesa *Act venețian*, dar "a căutat să respecte scrupulos, asemeni datelor unui sonet, actul scris în 1919, acum devenit actul II" și fără să sporească numărul personajelor. Reface *Jocul ielelor*, o variantă în succesiune de tablouri.

14 decembrie. Are loc, în regie proprie, premiera cu piesa *Mitică Popescu* la Teatrul Național cu Niki Atanasiu, Angela Teodorescu, Maria Botta, Al. Ghibericon în rolurile principale. A fost ceea ce se numește un triumf în teatru rămânând pe afiș ani de zile, fapt foarte rar la acea dată când erau 10-15 premiere anual.

1946 – 1 ianuarie. Deschide în revista *Lumea* (director: George Călinescu) o rubrică intitulată *Cascada prejudecăților*, primul articol fiind "Despre realism".

Invitat, încă din 1945, să publice la "Fundația Regală pentru literatură și artă" o ediție completă de *Teatru*, prelucrează vechea sa traducere după *Dona Diana*, introducând scene și tablouri noi, intensificând datele conflictului până la asumarea textului. Textul fiind sub tipar, redactează din nou *Jocul ielelor*. Scribe piesa *Profesor doctor Omu vindecă de dragoste* "din materialul adunat cu 20 de ani înainte în jurul Casei Snagov". Apar primele 2 volume din ediția definitivată de *Teatru*, cel de-al treilea având la sfârșit date importante despre laboratorul de creație, va apărea în 1947.

1947 – 9 ianuarie. Începe cu *Cuvânt către un tânăr confrate* colaborarea la *Contemporanul* (serie nouă din 15 septembrie 1946), revistă în care scrie cu o oarecare regularitate până în 1957,

când apare ultima polemică din cariera sa, de această dată cu Simion Alterescu.

12 februarie. O nouă încercare de inițiere a unui “curs de regie experimentală”.

3 aprilie. Se căsătorește cu actrița Eugenia Marian avându-i ca martori pe Al. Rosseti și Maria Botta.

21 iunie. I se naște primul fiu, Camil-Aurelian.

vara-toamna. Încearcă să înființeze o companie teatrală având “ca asociat participant” Fundația Mihai I sub titulatura “Teatrul de artă” cu un “seminar de regie experimentală” în completare. Mai contribuie cu fonduri actrița Maria Botta și D. Kühnberg. Trupa cuprindea mari actori ca Storin, Ion Manolescu, Eliza Petrăchescu ș.a., dar și nume neașteptate ca Henriette Yvonne Stahl, Lucia Demetrius, Anișoara Odeanu, surorile Cordescu (*proiect nerealizat*).

17 noiembrie. Începe colaborarea la *Fapta* (director: Mircea Damian) cu articolul “Intellectualii, spre stânga”, întâi cu rubrică zilnică, apoi sporadic.

1948 – *ianuarie-octombrie.* Studiază frenetic documente istorice și scrie piesa *Bălcescu* pe care o citește la Teatrul Național din București, în fața directorului Zaharia Stancu și a actorilor în *20-21 octombrie 1948*, după care încep repetițiile (ades întrerupte) sub conducerea autorului.

Devine membru al Academiei RPR.

25 octombrie-17 martie 1949. Repetă piesa *Bălcescu* în calitate de regizor, la 17 martie conducerea repetițiilor fiind preluată de Sică Alexandrescu.

1949 – *15 aprilie.* Premiera piesei *Bălcescu* cu Mihai Popescu în rolul titular (o mare creație după părerea unanimă a publicului și a criticilor). În distribuție: Tantzî Cocea, Titus Lapteș, Ion Finteșteanu, V. Valentineanu, Eugenia Marian, Al. Critico, Marcel Anghelescu, Gh. Ciprian, Al. Giugaru ș.a.

Apare volumul de nuvele *Cei care plătesc cu viața*.

1950 – *6 mai.* I se naște al doilea fiu, Octavian-Eugeniu.

iunie. Apare volumul de nuvele *Turnul de fildeș*, la Editura pentru Literatură și Artă, cuprinzând: *Turnul de fildeș*, *Moartea pescărușului* și *Mănușile*.

octombrie. Începe documentarea pentru romanul de mari proporții *Un om între oameni*. În biblioteca sa au rămas mii de fișe legate de această documentare. Pierdute, majoritatea, câte mai sunt se află la Muzeul Literaturii Române și la Biblioteca Academiei (secția manuscrise).

- 1952 – *ianuarie*. Începe redactarea romanului *Un om între oameni* din care se publică fragmente în *Viața românească* în cursul anului 1953.
- 1954 – *ianuarie*. Apare vol. I din *Un om între oameni*.
martie. Ține o comunicare la Institutul de matematică al Academiei RPR, intitulată *Despre o matematică angajată și o geometrie condițională*, care este o întoarcere, după ani, la studiul matematicii început în anii '40.
 1954-1955. Scribe vol. II la *Un om între oameni*.
 Scribe scenariul cinematografic *Bălcescu*, ale cărui variante au fost în număr de 10, de la a treia încolo intervenind cu texte proprii o serie de alți autori. S-au păstrat în arhiva C. P. referate asupra scenariului, rizibile, acum, în absurditatea pretențiilor lor. Imputările nu se refereau la nepriceperea scenaristului în domeniul artei cinematografice, ci erau, în general, considerente dogmatice. S-a mai păstrat un caiet (actualmente în posesia Muzeului Literaturii) intitulat *Note și referate la scenariul Bălcescu* (din care au apărut extrase în *Manuscriptum* nr. 3/1973), scris cu sinceritatea și disperarea unui adevărat jurnal.
- 1955 – *29 mai*. Ține o conferință despre prietenul și discipolul său Mihail Sebastian la 10 ani de la dispariția acestuia.
iunie. Apare vol. II din romanul *Un om între oameni* și cu sumele încasate de la cele două volume își cumpără o casă pe aleea Gaillac nr. 3, acum aleea Camil Petrescu.
noiembrie. Ține o cuvântare la "Conferința cadrelor artistice și de conducere din teatrele dramatice", din care s-au păstrat doar câteva notații revelatoare pentru nemulțumirea dramaturgului față de starea instituțiilor teatrale și repertoriul lor.
 1955-1956. Lucrează la vol. III (neterminat însă) din romanul *Un om între oameni*, care apare postum.
 Scribe piesa *Caragiale în vremea lui* din care apar fragmente în revista *Viața românească*, în 1957.
- 1956 – *martie*. Participă la "Consfătuirea tinerilor scriitori". Deși în arhiva sa au rămas notații despre datoria scriitorilor împliniți față de tânăra generație nu avem nici o dată certă dacă a ținut sau nu un discurs.
 Scribe poemul eroicomic pentru copii *Papuciada sau povestea despre armata viteazului Papuc*, dar, deși avea contract cu Editura Tineretului, cartea e respinsă, deoarece "personajul negativ" era Urs și socoteau că trimiterea este la URSS. Apar fragmente doar în *Viața românească* în același an, iar volumul s-a publicat postum.

martie. Cu ocazia reeditării romanului *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, autorul scrie o lungă prefață autobiografică, intitulată *Cuvânt după un sfert de veac*.

1 aprilie-1 mai 1957. Înființează și conduce, în calitate de președinte al colegiului de redacție, revista *Teatrul* în care publică importante articole de teorie teatrală. Primul articol: "Obiectivitate-obiectivism".

octombrie. Apare volumul *Nuvele* în Editura de Stat pentru Literatură și Artă (ESPLA), cuprinzând titlurile: *Cei care plătesc cu viața*, *Mănușile*, *Moartea pescărușului*, *Turnul de fildeș*, *Un episod*, nuvele la care autorul face completări față de edițiile anterioare. În arhiva scriitorului există un exemplar la care autorul a mai făcut corecturi ample și adăugiri spre retipărire.

Spre finele anului, autorul scria într-un caiet: "tot felul de note literare, medicale ș.a. Nemulțumiri. 7 piese nejucate niciodată. Darea afară din teatru. Două comandate, acum în manuscris (*Roata norocului*, *Caragiale*). Ultima oară jucat în 1949 cu *Bălcescu*, scos în 1950. În afară de *Bălcescu*, nu am mai fost pe afiș din 1946 cu *Mitică Popescu*".

1957 – *martie*. Apare un volum de *Versuri*, ultimul îngrijit de scriitor, volum antologic, însoțit de o postfață a autorului și o prefață de Georgeta Horodincă (ESPLA). Spre sfârșitul anului apare și traducerea în limba franceză a romanului *Un om între oameni* (la Editions en langues étrangères – București) efectuată de Aurel George Boieșteanu, singura traducere la care autorul a putut urmări o parte din text.

marți, 13 mai, orele 23,20'. Se stinge din viață.

După dispariția scriitorului apar nenumărate ediții de inedite și reeditări, dar cea mai importantă rămâne seria *Opere*, 6 volume, îngrijite de Al. Rosetti și Liviu Călin (Editura Minerva) întreruptă și ea de dispariția celor doi.

F. I.